THOMÆ CAMPANELLÆ

STYLENS. ORD. PRÆDIC.

MEDICINALIVM,

IVXTA PROPRIA PRINCIPIA,

Libri ſeptem.

OPVS NON SOLVM MEDICIS, SED OMNIBVS NATVRÆ ET PRIVATÆ VAletudinis ſtudioſis vtiliſſimum.

LVGDVNI,

Ex Officina IOANNIS PILLEHOTTE,

Sumptibus IOANNIS CAFFIN, & FRANCISCI PLAIGNARD.

M. DC. XXXV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

ODOARDO FARNESIO
PARMENSIVM PLACENTINORVMQVE
PRINCIPI
atque
S. R. E. PERPETVO VEXILLIFERO
IACOBVS GAFFARELLVS
S. P.

SÆPIVS mecum ipse perpendi, SERENISSIME PRINCEPS, quales post egregiam illam, quam de me tuis haud semel fecisti, cum disertissimo ab Epistolis tuis Gaufrido, mentionem tibi gratias haberem. Cumque dignæ satis vix à me vllæ comperirentur, hæc NOVA incomparabilis Campanellæ MEDICINA, quam infinitis propè laboribus edendam curaui, se se tandem obtulit: quam veluti munus præstantissimum SERENITATI tuæ offerrem, & cuius forsitan erga te efficiam dignitate, quod meis nunquam præstare viribus valuissem. Hanc igitur meæ in te habeas qualecunque sit gratitudinis, & obseruantiæ testimonium. Tibi siquidem

dem offerendam eam esse duxi, qui non minori facilitate litteras didicisti, quam Arma; tuorum, profectò, sequutus vestigia maiorum, quibus adeo familiaris ille nexus extitit, vt omnes in sui cultum, & admirationem conuerterint. Cum enim ex ratione sapientia nascatur, eaque in actione & contemplatione versetur, vtramque ita complexi sunt, vt instituta vtriusque comparatione, haud facilè discerni posset, maioresne Philosophi, an viri Politici, & ad arma nati extiterint. Testis est immortalis ille nominis Alexander Farnesius, cuius egregia facinora nulla vnquam ætas, nulla mortalium delebit obliuio. Is siquidem fuit, ad quem doctrina, & eruditione præstantes viri, velut agmine facto, vndequaque confluebant: quos tanta complectebatur humanitate, tanto amore, tanta denique beneuolentia, vt se illis arctè obstringi apertè ingenuéque fateretur. Quid de illius in bello præclaris gestis referam? Nonne celebranda æternam illa Naupacti victoria, quam de Turcarum tyranno, Christi nominis hoste teterrimo, diuinis reportauit spirantibus auris, inuictum illius animum deprædicat? In illa quidem expugnatis Turcicis classibus, fusis militibus, deletis copiis fortissimum adeo se præbuit, vt nihil suo sæculo clarius, nihilque præstantius à quoquam, non Italiæ solum, sed à quouis alio Christiani orbis Principe factum fuisse sciamus. Is similiter ille fuit, qui tunc temporis inimicorum Eccle-

siæ natus esse videbatur ad ruinam. Testes sunt munitissimæ vrbes, totque Arces in Belgio suis ab eorum manibus armis ereptæ, Gaudauum, Auenarga, Valencena, Teneramunda, Duncherca, Tornacum, Nauportus, Dismunda, Grauia, Carpena, Zuthpenum, Niuella, Cortracum, Axella, Dauentria, Cambresium, Lilla, Brugæ, Duacum, Antuerpiæ, Breda, ferèque totus, vt verbo dicam, status Belgicus, quem & funesta Hæreticorum face, & furia labantem, ac penè prostratum erexit, eúmque legitimo Principi, ac Ecclesiæ cultui restituit. Quodque mirum est, tanta prauos, (vt refert illius immortalis Herois rerum gestarum Historicus) cum celeritate profligauit Hæreticos, vt more fulminis, quod prius tenuit quàm tonuit, vno eodémque momento acciderit, absciderit, abscesserit. Habes igitur, SERENISSIME PRINCEPS, quos gloriosè domi excelsæ imiteris tuæ, & non ab extraneis, sed à tuis ipsis Prudentiæ, Humanitatis, Fortitudinis, Doctrinæ, Magnanimitatis, & Gloriæ, omniúmque denique virtutum, quæ fœlicissimæ familiæ tuæ abundè nascuntur exempla petas, in quæ continuò defixus ad eorum æmulationem animum tuum inuictissimum alta sublimiaque cogitantem in dies magis accendi videmus. Habebit & posteritas tuo, & maiorum munere ad solidæ veræque laudis exemplum, quod domi, forísque fœliciter imitetur & discat; vt nequaquam

ambi

ambitioso rerum inanium titulo, verùm factis illustribus, non adumbratæ, sed certissimæ gloriæ fructus perquirat. Tua verò tuorum exemplis firmata generositas ea est, fortunatissime Princeps, vt constantissimum etiam Heroum te omnes agnoscant, & prædicent. Singulari namque, insigníque pietate, atque prudentia ditionem tuam sic gubernas, regísque, vt ad maximum fœlicitatis culmen prouectus, vna in te magnanimitas, atque clementia regnare, résque ipsæ in summo arridentis fortunæ fastigio positæ esse videantur. Deum precor Optimum Max. SERENISIME PRINCEPS, vt iis diu, multúmque fruaris felicitatibus, méque habeas æternum addictum atque deuinctum, vti reuera sum.

Dabam Venetiis 23. Septembris 1635.

IACO

IACOBVS GAFFARELLVS LECTORI S.

Ntequam vltra progrediaris, Humanissime Lector, nouæque per amœna spatieris Medicinæ pomaria; in quibus, fateor, non molliculorum Rhetorices florum, sed suauissimos hauries veræ philosophiæ fructuum odores: operæ pretium esse duxi, tibi vndenam hunc habuerim Codicem, paucis exponere. Scias ergo, dum Venetiis nuper in contubernio Nobilissimi, atque Excellentissimi viri Gasparis Thuillerij Regis Christianissimi à Consiliis, ibidemque Legati, commorarer, ab eodem Amico Germano Comite, à quo libellum etiam acceperam, de Philosophia Gentilium non retinenda, *mihi datum fuisse legendum: cúmque dignus plane visus esset ab omnibus vt ederetur in lucem, eundem enixe rogaui, vt in communem litteratorum omnium vtilitatem eadem in vrbe Veneta, quæ diu litteratorum nutrix*

† *fuit,*

fuit, atque parens, typis committeretur publicis, variisque illum ad id impuli rationibus, quibus cum haud difficulter assensisset, statim ambo Bibliopolam conuenimus, qui cum tantæ molis opus esse cerneret (grandioribus siquidem, iisdémque perelegantioribus exscriptum erat characteribus) vix per integrum annum illud, ob Chalcographorum inopiam, quibus nunc laborat Italia, minime perficere posse respondit. Quod cum animaduertissem, decreui tandem mecum illud deferre in Galliam, in quam ab Eminentissimo Cardinali Duce Richelij modò sum accersitus, vt Codicum illorum MSS. Hebraicorum & Syro-Chaldaicorum ingentem numerum, quem tanquam tristissimas heu! reliquias, ab incendio atque miserrima Mantuæ deprædatione seruaueram, in sua instructissima Bibliotheca reponerem. Dum igitur Lutetiam peto Ioannes Caffin Bibliopola Lugdunensis, qui mihi hunc iam antea datum fuisse librum acceperat, illum se se libenter edendum obtulit. Ne verò te terreat, Humanissime Lector, quod abstrusiora in illo Medicinæ præcepta tractentur à Monacho Theologo, idest, à professione artis Medicinæ viro penitùs alieno; alterius siquidem professionis ab ea de qua scripserunt, innumeros ferè connumerant antiquorum monumenta Magistros: quos tamen eruditè scripsisse scimus. Testis est Celsus ille perfloridus, professione Grammaticus. Testis & Dioscorides non Medicus, sed Miles, quorum tamen amborum extãt exquisitissimi de re Medica commentarij. Testis &

Aratus,

Aratus, qui cùm nil minus quàm Astronomiam profiteretur, opus tamen aureum Astronomicum æternitati consecrauit. Testis denique Columella, Cato, Varróque, qui mira plane sedulitate immortales atque reuera nunquam intermorituros de Agricultura fœtus posteris reliquerunt, licet Agricola illorum nemo vnquam extitisset. Ideoque ne mireris, optime Lector, si Theologus de Medicina disseruerit, scripseritque, cùm nequicquam ita alienum sit à proposito Theologiam cum Medicina coniungere. Illa siquidem immortalem Animam, hæc mortale Corpus contemplatur. Vnde nec fallit profectò, nec fallitur Marsilius Ficinus, cùm felicius asserit Medicinam tractatum iri, si Medici Sacerdotes forent atque Theologi. Hippocrates etiam, Medicorum ille Genius, & Princeps, fateri non veretur inter Medicos primas Æsculapij tenere Sacerdotes. Et vt breuiter me expediam, nihil suscipit Campanella, quod à maioribus iam susceptum non fuerit. Tutò namque progredi licet, cùm eadem in via qua insistimus, similia virtutum exempla nobis occurrant quàm maxima. Sic Robertus Eboracensis Anglus Dominicanus Theologus exactè, summáque cum cura abdita secretioris Medicinæ Theoremata ita est perscrutatus, vt doctissimis quibusque Medicis admirationem mouerit singularem. Monachus item alius Eboracensi coætaneus, Raymundum indigeto illum, cognomento Lullum, penitioris licet diuinioribus Theologiæ mysteriis intentus, doctiorum tamen libris Arabum Medi-

corum, quorum linguam probè norat, operam interdum dabat. Ipse ille fuit, qui futuris sæculis Medicinæ scientiam, à sacris Theologiæ principiis non adeò esse dissitam manifestè significauit, quique de Medicina scripsit tum speculatiua, vt vocant, cum operatiua. Unde Symphorianus Campegius doctissimum illum appellat Medicum, ac etiam apud peritissimos quosque Medicos, atque Philosophos summis laudibus effertur illius nomen. Monachus item alter, Constantinus scilicet, Ordinis sancti Benedicti, natione Afer, in solitudinibus vt plurimum vitam degens, vbi tunc temporis scientiæ recludebantur tanquam ab vrbibus exules, multa adeò ad Medicinam spectantia scripsit, vt qui eruditas Isaaci Hebræi Medici lucubrationes perlegerit, quale Constantinus inter Doctores mereatur Medicos nomen percipiet facilè. Huic Ægidium iunge Monachum, eiusdem Ordinis, diuersa licet natione, quippe qui Græcus erat, quique de Pulsibus scripsit, & de Vrinarum judiciis. Callistum adde, atque Neophytum ambo Monachos, quorum similiter ille de Pulsibus, & Antidotis, Oleis, Emplastris atque Vnguentis: hic verò de Simplicium scripsit, seu Herbarum collectione. His demum Monachos iunge sequentes, quos egregia posteris Iatrica consignasse volumina scimus, Theophanem introductorium in Medicinam; Richardum Kunctium Carmelitam, de virtutibus Herbarum; Ioannem de Indagine Germanum Ordinis Carthusianorum de Pestilentia; Gulielmum

Holmum

Holmum Anglum Franciscanum, de simplicibus Medicinis; Ranutium Episcopum Arusiensem, Regimen contra Pestilentiam, & Epidemiam; Maximum Planudem, vel Planudum, vel Planudium (sic enim variis in Codicibus legitur nomen doctißimi huius Monachi Constantinopolitani, vt in Catalogo nostro librorum MSS. qui sunt in Bibliothecis Venetis annotauimus) de Vrinarum cognitione. Cæteros transeo Monachos, omnes Theologo-Medicos, vt Albertum Magnum Ratisponensem Episcopum; Albertum alium, Beyr nomine, Carmelitam; Basilium Valentinum; Ioanicium; Ioannem Ganiuetum Franciscanum, & alios, qui vtilißimis artem scriptis nobilitarunt Medicinæ. Vt tandem æqua lance perpendas, benignißime Lector, eos omnes non immeritò sequi Campanellam nostrum, cuius nouos hos dubio procul appellabis conatus, cum ij nouis omnino sint fulti principiis, habeantque ferè innumera (procul iactantia dictis) quæ Medicorum mentis aciem effugerant. Nihil de præclaro illius ingenio, summaque duco doctrinâ dicendum. Singulares siquidem, quas maximi viri dotes sunt demirati nostrates Galli, dulcißima quamprimum illius gaudebunt præsentia. Audio namque illum Roma discessisse, Galliasque petere. Faxit Deus Opt. Max. vt tanti Solis aliquando lumine fruatur Regio nostra. Tu verò, Lector Humanißime, dum Munusculum ab iisdem Medicinæ pomariis decerptum tibi paramus, versionem scilicet è lingua Syro-Chaldaica in Lati-

nam, Codicis cuiusdam MS. eorum quos superius commemorato Emin. Card. Duci Richelÿ, comparauimus, cuius Titulus est ספר התטעאה חרופימ sepher, hachatahghaah, harophim, *id est Liber errorum Medicorum; hac noua Campanellæ fruere Medicina, eique pro tanto beneficio Reip. litterariæ collato, gratias age. Dabam Lugduni* 4. *Kalendas Nouemb. M. DC. XXXV.*

INDEX

INDEX
CAPITVM ET ARTICVLORVM
IN HOC MEDICINALIVM OPERE CONTENTORVM.

LIBRI PRIMI PROOEMIVM.

Libri secundi.

De

Libri tertij.

Libri quarti.

De pulsibus.

De causis primariis pulsus.

De prognostico ex pulsibus.

De

Libri quinti.

De

Libri sexti.

De morbis spiritus.

De

††† DE

Der

SVMMA

SVMMA PRIVILEGII A *Christianißimo Galliarum Rege concessi.*

LVDOVICI XIII. Galliæ & Nauarræ Regis auctoritate sancitum est, & patentibus eius litteris cautum, ne quis in Regno ipsius aliisve locis eius ditioni subiectis intra nouem proximos annos, à die impressionis primæ inchoandos ac numerandos, excudat, vendat, excudendum vendendumque quouis modo & ratione curet, Librum qui inscribitur *Thomæ Campanellæ Stylensis Ordinis Prædicatorum Medicinalium, libri septem, iuxta propria principia*; præter IOANNEM CAFFIN & FRANCISCVM PLAIGNARD, Bibliopolas, aut illos quibus ipsimet concesserint. Prohibitum insuper eadem auctoritate Regia omnibus eius subditis eundem Librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam vbicumque fuerit ad id agendum impellere ac instigare, sine consensu dictorum CAFFIN & PLAIGNARD, sub pœna confiscationis Librorum, aliisve pœnis originali diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis vigesima sexta die Februárij 1635.

Sic signatum. *De mandato Regis.*

Victon Senault.

Et in margine, licentia imprimendi.

THOMÆ

THOMÆ CAMPANELLÆ
ORDINIS PRÆDIC.
MEDICINALIVM
LIBER PRIMVS,
iuxta propria principia.

Procœmium.

Quid sit Ars Medica, & quot indiget scientiis.

VONIAM Medica ars est quædam magica praxis, in hominem quatenus infirmabilem, ideóque suum subiectum, operans, pro fine habens sanitatem: necesse est Medicum nosse totum hominem, singulásque eius partes, causásque omnes circumstantes, à quibus communiter, & peculiariter iuuatur, læditúrque. Ergo cælum, stellas, vires aëris, & aquarum, & terrarum qualitates, & potestatem in hominem, vt anni tempora, & ætates hominum, & consuetudines, & temperaturas, & habitationum proprietatem: & elementata; eorum vires, & qualitates; etsi non simpliciter vt sunt in se in entium serie, & ideatione, saltem vt quid sunt ad hominem, videlicet quid faciunt & quid patiuntur ab ipso, & in singulis eius partibus: ergo sympathias, & antipathias cum homine, eiúsque partibus tam per se, quam per accidens: Est enim Medicus in hominis composi-

Medicinæ quidditas, subiectum & finis.

Quibus scientiis indiget.

tione curanda, ſicut Legiſlator in Republica, & Oecònomus in familia. Et quoniam medicati ſumus Reipublicæ, & familiæ, nunc indiuiduorum curam ſuſcipimus, ſicut per Ethicam olim in animo, ſic nunc per præſentem artem in corpore.

De hominis ex quatuor partibus compoſitione, harúmque mutua vtilitate.

CAPVT I. ARTIC. I.

Homo ex mente, ſpiritu, humido & ſolido conſtat.

COmponitur autem homo totus ex ſolido, humido, ſpiritu, & mente; qu ſibi eſt propria: cæteræ enim partes etiam brutis conueniunt: ideóque cum corpore non naſcitur ſicut aliæ partes, nec moritur; ſed aduenit poſt corporis perfectam fabricam: nec niſi in perfecto, & ſolido, & humido, & ſpiritu bene concinnatis habitare poteſt vitaliter: nil mirum ſi cum ſit immortalis, præfatarum partium aliqua deficiente abſcedit, vt in quæſtionibus phyſ. contra Medicos veteres demonſtrauimus.

1 Soliditas ex condenſatione; condenſatio ex vnione multa: ideò ſolidum vnitum adeò vt non poſſit plus vniri, tactui renititur. Humiditas verò ex maiori expanſione, & minori vnione, quæ non conſtat, ideóque nec tactui reſiſtit. Spiritalitas ex maxima rarefactione, & minima vnione, ideóque & fugit, nedum cedit, niſi vnione affectiua, non corporea, qualis in ſolidis; ſe roboret ad vim, impedimentáque repellendum. Mentale autem ex his metaphoricè, ex primalitatibus realiter conſiſtit.

Mors ſequitur prædictarum partium vel vnius, aut vſus, defectum totalem.

2 Mutuis vtilitatibus partes quatuor iſtæ continentur in vnum; ideóque non poſſunt ſimul ſtare, quin diſſoluatur compoſitum vbi vna deeſt: excepta mente, ſine qua in vtero plures dies quaſi animal viuit: hæc enim abſtractior, minúſque conſenſionis cum phyſicis habet rebus. Vnde philoſophi inferiores partes ſpernunt, ſuperiori confiſi in ſuis ſtudiis, & alienationibus. Vtrum autem poſſit mens ita ſeparari in ecſtaſi, vt remaneat homo, at abſque mente, in quæſt. phyſ. & in 5. Theolog. & in 15. etiam conſiderauimus.

3 Solidæ partes indigent humidis, vt harum craſſioribus

partibus alantur, & ne arescant, & rumpantur, & vt ad motum vngantur; Humidæ solidis, vt ab his contineantur vt in vasis. Spiritus verò humidis, vt earum subtili portione nutriantur: solidis vt retineantur ne euolent. Sed humor indiget spiritu, ab eo vt generetur ex cibo exprimendo succum, caleat,& moueatur, solidum verò vt sustentetur & moueatur quorsum est opus: tandem Mens indiget spiritu, vt per eum moueat studiosè corpus,& accipiat physicarum rerum scientias. Ipsa enim ab obiectis corporeis moueri nequit,nisi mediante spiritu; ex cuius delirio, & sobrietate aliisque passionibus palam est, ipsam impediri vel expediri ad operationes suas. Spiritus autem indiget mente, quatenus humanus est, vt perfectior sit in primalitatibus, & in suis operibus doctior,& in corporis regimine rationabilior. Quatenus autem animalis est,non indiget: immò secum pugnat, bona propria præ mentis bonis diuinioribus curans magis. Quoties ergo hæ partes inuicem has mutuas vtilitates non præbent, fit ægritudo, quæ est ad dissolutionem compositionis, hoc est, ad mortem,præparatio: & contra hanc valet Ars Medica.

Quem vsum quæ pars cuique præstat.

Partialis defectus mutui vsus partium est ægritudo.

De Mentis essentiatione,affectibus,vitiis, moribúsque, & medelis.

Caput II. Artic. I.

1 Mens non componitur,sed essentiatur ex volitiuo, intellectiuo, & potestatiuo puris: quæ non possunt dissolui propter coinexistentiam,& identitatem realem. Formaliter enim modò distinguuntur, vt probatum est in nostra Metaph. & Theolog. nec habent contrarium, à quo corrumpantur,aut disponantur ad mortem. Propterea Medicus physicus in mentem per se non operatur,sed in corpus, & humores,& spiritum,per quem ipsa,dum est vnita corpori,exercet suas operationes: & ideò circa impeditionem, & expeditionem instrumentorum, per quæ mens operatur, Medicina exercetur modo. Vnde medicina, & stellæ, & elementa per accidens dicuntur in mentem valere humanam, & indirectè.

Mens triplici de causa immortalis.

Propterea non subditur medicinæ corporali,nisi per accidens, & indirectè.

Corol. D.Th. in. 3. cont. Gent.

2 Mors autem mentis est separatio à Deo, sicut mors cor-

Peccata mortalia animæ ægritudines, & mors ad 2. mortem præuia.

poris, est separatio ab anima; & peccata mortalia, [quæ non fiunt, nisi vbi accesserit volitiuum, non autem à potestatiuo, & intellectiuo solis: Non enim quia possum à Deo separari, aut quia scio, pecco, sed quia volo] sunt ægritudines mentis, & mors prima, nam secunda erit totalis æterna separatio in inferno.

Nec Medicus, nec mens ipsa post lapsũ potest morbus animæ mederi nisi præparatione imperfecta.

3 Medicus autem harum infirmitatum non potest esse, qui corporales medelas tractat: nec ipsa mens potest sibi mederi, dum spontè omisso peccato, operi bono se mancipat, nisi præparando, vt ad Deum vt vitam naturalem redeat, non vt supranaturalem; nisi vt misericorditer acceptatur, & eleuatur: neque enim maculas, & reatum per physicam abstergit medicinam. Possunt enim res physicæ sordidare volentem, sicut oleum, quod deinde non potest de se purgare sordes; ergo aliquid diuinius requiritur, sicut anima est res diuina; & hæc est participium diuinitatis, id est gratia Dei, sine qua non tollitur peccatum, licet possit reatus relaxari. Medicinam ad vitam naturalem in Ethicis, ad supernaturalem in Theologicis dedimus.

Nulla sapientia naturalis magicaque purgat mentis infirmitates, nisi diuina physica superaddatur.

4 Frustra igitur Porphyrius, & Magi veteres morbos animæ curare conati sunt per Magiam physicam: & qui diabolicam addiderunt decepti sunt ab angelis malis: solus enim Deus purgationem peccatorum facit; nec sacrificia pecudum ad hoc valent, nisi ex deuotione, & fide in Deum, & Dei instituto. Caro autem Christi secundùm magiam sanctorum purgat nos, quatenus diuinitati vnita, & instrumentaliter, & sicuti oleum maculas olei per se non abradit: sed vnitum calce, & cinere, abstersiuis, in sapone bene abstergit; cuius rationem in Physicis diximus, & in Theologicis.

Analogia inter virtutem, & sanitatem; & inter vitium, & morbũ. & vtrum morbus à vitio fieri queat.

5 Quoniam id est vita in anima, quod sanitas in corpore: sanitas autem est vitæ fruitio, aut conseruatio: morbus ad mortem præparatio. Virtus ergo est ad vitam æternam iter: peccatum ad mortem æternam: quærendum est vtrum morbus animæ, morbos corporis pariat.

Quæ culpa morbos pariunt per accidens, & quæ minus.

6 Peccatum vel est contra finem, vel contra media. Contra finem dum ponit seipsum pro fine quod est superbia; vel aliquod extra se, vt diuitias, gloriam, dominationem, pulchritudinem, aut salutem corporis, & voluptatem: nam hæc licet sint in corpore, non tamen sunt animæ, nisi per copulam.

In his

In his non videtur anima parere corpori morbos, nisi dum nimis in his, quæ sunt extra se, & corpus, studet, corporisque salutem negligit. Propter gloriam enim laboribus, & vulneribus ipsum obiiciunt. Cùm autem corporis saluti, & pulchritudini dedicat, non est ægritudinis causa: nisi ignoranter putet prodesse nunquam labora: e, aut aliquid vnde marcescit corpus: in cunctis tamen mortem sibi æternam parat, ac proinde corpori, vt sacra Theologia rationabiliter docet. Si peccatum est contra media, videlicet contra affectiones, & operationes, & obiecta; vtendo illis minùs, aut plus, quam confert fini, palam est quòd infirmitates producit.

7 Sunt autem volitiui affectiones amor, & odium, quæ dum obiecta sunt præsentia, sunt voluptas, & dolor: dum absunt, desiderium, & abominatio. Obiecta sunt summum bonum, & summum malum: videlicet vita æterna, & mors æterna, & media bona, & mala, vt ipsamet mens, & corpus, vt vxor, & filij, & res familiaris, & Respublica, & honor, & venus, & cibus, & amici, & proximi. Horum omnium & amor, & odium, est virtus & sanitas, dum regulantur erga summum bonum: ægritudo verò vitiúmque dum exorbitant. Sanctitas est erga finem, sanitas & medela: circa se, & natos & vxorem charitas: erga parentes, pietas: erga Rempublicam, iustitia: erga rem familiarem, liberalitas: erga acquisitionem eius, solertia: erga amicos alióſque homines, beneuolentia, & beneficentia, gratitudo, æqualitas, mansuetudo: erga ipsorum bona, benignitas, & æmulatio. In conuersatione hilaritas, veracitas: erga alimentum, & venerem sobrietas, & castitas: erga honores, magnanimitas. De quibus omnibus aliisque morbis, medelisque dictum est in secunda parte Philosophiæ realis, & in Theologia nostra.

De morbis & sanitatibus appetitiui.

8 Intellectiui sunt scientia, & ignorantia: credulitas, & incredulitas: sagacitas, & stupiditas: memoria, & obliuio: acumen, & obtusitas: dicere, & occultare: decipere, & docere: animaduertere, & inanimaduertentia: ordinare, & inordinare.

De intellectiui vitiis, morbis, salute, & remedio.

Primum par prudentia curat, medicatúrque per notitiam rerum diuinarum, physicarum, metaphysicarum, & moralium.

Secundum fides, & historiographia benè examinata. Tertium

tium,quia eſt in ſenſibus corporatis,medicina phyſica etiam curat & exercitatio Quartum & medicina, & ars memorandi per locos, & res exteriores, quæ magis imprimunt. Quintum Logica, & Mathematica multum iuuant. Sextum Grammatica, Rhetorica, & Poëtica Septimum veracitas,& iuſtitia. Octauum vigilantia, & diſciplina. Nonum,quod eſt perplexitas, & præuolatio in ratiocinando, & deliberando, curat propriè Logica & Conſilium. Decimum,delirium ſcilicet, furorem; quoniam non fit, niſi copula ſpiritus animalis, huius curatio mox ſedabit. Horum obiecta ſunt verum, & falſum.

Idem in poteſtatiui morbis, ſalutæ remediis.

9 Poteſtatiui ſunt debilitas, & ferocitas: promptitudo, & lentor: velocitas, & tarditas: rigiditas, & mollitia: obſtinatio,& inſtabilitas: audacia, & timor: pudor, & impudentia: præſumptio, & deſperatio: diffidentia,& paruipenſio: ira,& pauor: crudelitas, & miſericordia: aggreſſio, & fuga: impatientia,& actiuitas: facere, & deficere: motus,& quies: imperare, & ſubiici: committere, & omittere: acedia, & pernicitas: agere, & pati:labor, & ocium. Horum obiecta ſunt poſſibile,& impoſſibile: facile,& difficile. Primum regulat,& medicatur ſtrenuitas. II.alacritas.III.opportunitas.IV.attẽperatio.V.perſeuerãtia.VI.fortitudo,verecundia.VII.ſpes.VIII. fiducia,& confidentia.IX.manſuetudo,& mititas.X.clementia.XI. etiam fortitudo XII. tolerãtia.XIII.ſolertia mechanica, & artificia.XIV. exercitia. XV. ſublimitas,& obedientia. XVI. ſedulitas, & tempeſtiuitas. XVII. robur & reſiſtentia. XVIII. exercitium.

Paſſionẽ primalitatum entis, ſalubre nonentis morboſa de physicis, & moralibus.

10 Verùm enim verò quoniam mens finita eſt: non ex potentia, ſapientia, & amore tantùm conſtituitur; ſed etiam ex impotentia, inſipientia, & diſamore: idcircò aliæ ſunt paſſiones ex nimio participio primalitatum non-entis; aliæ ex entis, & in illis eſt culpa phyſica, ſed moralis dum non quantum, & quomodo ad finem conſequendum opus eſt exercentur. Si ergo debilitas eſt phyſica culpa, & ægritudo, ſimiliter tarditas, mollities, & huiuſmodi: tamen robuſtitas, velocitas, & vigor; quoniam participium entis denotant, ſunt ſanitates: at non in homine, niſi cum menſura ad illum conſequendum, & qui naturaliter habent illam menſuram, vt qui ſunt ſtrenui, & fortes quantum eſt opus: peccant quando

non

non vtuntur, ſicuti opus eſt: qui autem non habent, peccant ſi non curant habere, & actus ſuos ad finem virtuosè dirigere. Nam etſi non poſſit ex vi caloris, iracundus fieri manſuetus, tamen cum per intellectum ſciat eſſe vitium iracundiam, debet velle eius correctionem, & ſe corrigere, vel corrigenti obtemperare; qui vtitur lege pro Reipublicæ medicina. Habemus autem in communi quod priuatim deeſt. Sunt etiam medicinæ corporales adhibendæ, ſicuti contra calorem libidinis S. Franciſcus adhibebat niuẽ pudendis partibus. Vitium ergo morale nullum eſt, niſi acceſſerit voluntas conſentiens. Phyſica autem vitia ſunt in poteſtatiuo, & intellectiuo: regulam & medelam nouit intellectus vel per ſe, vel ex finis ratione: vel à philoſophia, vel à lege humana, vel diuina. Voluntas illam appetit: poteſtas illam capeſſit.

11 Aliud eſt vitium, aliud morbus, vt Ptolemæus notat, in corpore. Vitium enim ſemel inflictum, aut innatum durat ſemper, nec dolores affert poſt primum, vt claudicatio, gibboſitas, cæcitas. Morbus verò non durat, & dolorem affert inceſſanter, vt febris, apoſtema, catarrhus. Sic eſt in anima vitium durans, nec diſplicentiam faciens: morbus eſt omnis actus peccaminoſus, qui tranſit actu, & remanet ſolum reatu. Vitiis & morbis animæ per Ethicam, Politicam, Oeconomicam, & Theologiam occurrimus. Nunc Corporis per artem præſentem. *Diſtinctio inter vitium, & morbum phyſicum.*

12 Omne vitium, & morbus animæ redundat in corpus in præſenti vita, vel in altera poſt reſurrectionem, vt Theologia docet: ſed in præſenti vita ea ſolùm quæ corporis curam impediunt, non quæ corporis amore contrahuntur, niſi nimium adſit: vt qui plurimum voluptatis in venereo actu captat, vires effundit. Et hæc mens per ſe non cupit, ſed ex vnione ſpiritus animalis.

De Spiritus conſtitutione, functionibus, & læſionibus.

Capvt III. Artic. I.

1 Conſtituitur Spiritus ex poteſtatiuo, cognoſcitiuo, & volitiuo inferioris ordinis, nec puris, ſed corporatis;

nam

Essentiatio spiritus animalis eius mortalitatem indicat, ergo & vitiorum & morborum capax, & quomodo.

nam ex tenuissimo corpore, lucido, & calido, mobili, potente, sentiente, & appetente essentiatur; idcircò mortalis est, quoniam primalitates à corpulentia possunt sciungi: similiter calor potest extingui, & tenuitas incrassari, motus cohiberi, & lux fœdari. Quoties igitur aliquid horum inest ex parte, vitium est: quoties accidit ex parte, morbus; quoties omninò, mors; quæ facillima est, vbi omnia simul: sicuti si ex vapore carbonis crasso incrassetur eius tenuitas, & motus, ex eorum nigrore fuscatur luciditas; & prior sensus desinit esse; & calor in aliam temperiem transit per alium essendi modum, & motionis peruersionem: tunc mens ab eo obiecta scientiarum non ampliùs habet, nec motiones corpus: & perit cohabitatio.

2 Ex vnitissima materia, quæ ex hoc est dura, densa, spissa, crassa, siccaque: si quid expandatur vi actiua, fit lenta: deinde mollis: deinde viscosa: deinde lubrica: mox fluida: mox liquida: deinde vaporosa: deinde tenuis, & è conuerso: omnes autem partes compositi corporis, aliqua, vna, vel pluribus harum dispositionum constant: spiritus enim tenuitate maxima stat: durities enim in osse: lentor in cartilagine: tenacitas in neruo: mollities in carne: viscositas in tendonibus: lubricositas in atrabili: fluor in sanguine: liquor in sero: vapor in flatu: tenuitas in spiritu; magis patent. Media extremis participant suis.

De Cognitione Spiritus functionibúsque.

Artic. II.

Triplex functio spiritus.

1 FVnctiones Spiritus sunt cognitio sensibilium, & motio corporis, & calefactio: & quicquid motione fit, calefactionéque.

2 Cognitio fit in passione, dum in tenuitate facilè passibili mouetur, aut in luce fœdatur, clarificatúrque, & in motu impeditur iuuare: fit etiam iudicio per primalitates, dum de inferentibus obiectis passiones hasce, mox iudicat per eas: sicut enim afficitur, sic iudicat: vt calidum iudicat per id à quo calefit. Dum autem passiones illatæ sunt vehementes, alienant spiritum à sua parum natura, vel penitus, id est corrumpunt;

rumpunt; & iudicium animale non sequitur; sed aliud, quod nostrum non est, sed illius entis in quod mutamur.

3 Sunt autem cognitiones exteriores, tactus, gustus, olfactus, auditus, & visus, quæ ex spiritus implantati passionibus originem habent.

4 Remansio autem earum in spiritu, est memoria, recolitio, reminiscentia. Fit etiam discursus, dum ex notis ignota cognoscit; & imaginatio, dum nouas notiones ex dictis fabricatur. Fides autem, dum alterius sensui consentit; de quibus dictum est in Phys.

5 Ex his notionibus sequuntur affectiones, prout benè, vel malè mouentur, hoc est seruatur, vel destruitur, ex toto, vel ex parte; Amor, odium, voluptas, dolor, desiderium, auersio, gaudium, mœror, risus, lacrymatio: & omnes mentis affectus, & notiones, sunt spiritui communes, vel participabiles, similiter illæ, quæ in potestatiuo mentis.

6 Eundem esse spiritum animalē, vitalem, & naturalem probauimus; nec tres sedes habere caput, cor, iecur; sed vnam caput: cæteras esse officinas, vti ventriculum, cor, epar; aut vias, & funes, vt neruos fibrásque: capútque esse neruorum, ossium, venarum, & arteriarum principium, licèt alibi plus dilatentur, & crassescant ob vsus varios. Vide quæst. phys.

7 Liber spiritus dicitur, qui habitat in cerebro, & per neruosum genus inambulans, foras, intróque, vigilias faciens, somnúmque, & alienationes: & hic iudicat de cunctis obiectis, nec animal nisi hoc animasticè. Spiritus implantatus dicitur, qui in fibris carnis, corij, sanguinis, &c. detinetur: qui passione vrgente mouetur, sentítque operatúrque: nec eius sensus semper spiritui libero communicatur, vt patet in dormientis, aut aliud attendentis, punctura, & passione. de spū libero et implantato.

De Motiuis Spiritus functionibus.

ARTIC. III.

Omnis motus à spiritu vi vt potestatiuus est: incipit. n. ab obiecto illata

1 MOtio autem fit impulsione, retractione, & vertigine, quæ ex eis componitur. Impellit autem vis caloris facilè tenuitatem Spiritus, quorsum affectio vna prædictarum fert, ex aliqua notionum prædictarum nascens, & eo simul

passio in potestatiuo, ex passione iudicat ex obiecto cognoscitiuo; ex cognitione oritur affectio erga vel contra obiectum, ex affectione rursus potestatiuum caloris mouet: iudicium dirigit motum: affectio propendet in obiectum, ad quod est motio.

Læsio caloris & tenuitatis & instrumenti motum lædunt.

mul corpus torpidum fert. Patet autem quod mouet spiritus manum contra hostem, quo ipsum vindictæ amor fert. Amor autem vindictæ ex notitia hostilitatis nascitur. Notitia autem ex obiecto non fit, sed specificatur: non enim lapis causat sui cognitionem ipse non cognoscens, sed mouet tactione spiritum, vt aduertat, & iudicet: iudicium autem inest, quia potest hoc anima. Quapropter læsio potestatiui, aut cognoscitiui, aut appetitiui lædit motionem causaliter: lædit autem essentialiter læsio executiui principalis, vt si tenuitas, & calor lædantur, & vis motiua spiritus, quæ est potestatiui ad extra respicientis; aut læsio instrumenti; vt si neruus, per quem spiritus impetum faciens inambulat. Spiritus enim intra neruos & fibras retinetur, & intra cerebrum eorum principium: vnde excurrens sensum, vigiliam, & motum dat corpori: rediens verò somnum, & quietem, & insensibilitatem.

Triplex motus in corpore, naturalis, arbitrarius, ac medius.

2 Sunt autem motus alij arbitrarij, qui fiunt, & cessant ad animi arbitrium: vt ambulatio, cursus, membrorum motio: quæ durat quantum est opus ad finem quo fit. Alij dicuntur naturales, vt pulsatio venarum, coctio ciborum, digestio, egestio, nutritio, & huiusmodi, qui non possunt sisti, vbi cœperint, quoniam necessarij sunt naturæ: nec à spiritu libero fiunt, sed stimulato sanguine, aut fuliginibus. Alij medij, vt respiratio, quæ potest arbitrio sisti parum, sed non multum, & omninò: quoniam non est nutritioni immediate, sed accensioni caloris in corde, necessarius. Fortè nec potest, quoniam vrget stimulus aëris introducti, aut vacuitatis appetentis aëre impleri. Vtrum omnes fiant stimulo, & quot sint functiones spiritus, postea. Spiritus ergo priùs patitur, vel imaginatur ex passionibus præuiis; deinde iudicat de obiecto, passiones inferente: tertiò afficitur benè, vel malè erga obiectum: & tandem mouet se atque statuam ad consequendum, vel fugandum obiectum; vel fugiendum declinandúmque.

De

De Humorum constitutione, vsu, speciebus, noxa generatim.

Capvt IV. Artic. I.

Vnus humor princeps, ex quo spiritus & solidum alitur.

1 HVmores plures, atque fluores in homine sunt: sed vnus modo princeps, qui seruit, vt substantia nutritionis solidarum partium, & spirituum, compaginans vtrumque, vt medium necessarium; videlicet sanguis; cuius ex cibo continua est generatio, sicuti ex sanguine spiritus, quia volatilis est præ cunctis partibus, incessanter alitur, vt flamma lucernæ ex oleo; corpus solidum etiam alitur ex crassioribus non ita velociter, etsi indesinenter; quoniam indesinenter etiam à calore egrediente per poros, idcircò factos, minuitur.

Alij humores vsum sanguinis non habent, potius autem sunt excrementa.

2 Alij humores sunt sanguinis excrementa, & comites auxiliarij; aut nec comites, sed aliundè fiunt. Nec vllus habet sanguinis vsum, hoc est corporis, & spirituum nutritionem, sed partium modò, in quibus locantur, aut seruiunt motui corporis, aut transmissioni sanguinis: vt atra bilis stimulat ad famem, & ad contemplationem, & est duplex, altera concrescens, altera minimè, vt in 6. lib.

Quid atra bilis, & eius vsus.

3 Siquidem atra bilis, quæ & melancholia dicitur, est fæx sanguinis atra crassaque, & quasi sedimentum adustionis, & concoctionis, quod anima expurgando sanguinem in lienem sequestrat, sicut in vase impuro & in cloaca.

Cholera ac eius vsus.

4 Cholera verò, quæ & flaua bilis, est spuma coctionis pertenuis, & facilè accendibilis, & sequestratur in vesicam sub epate, exinde in intestinum expellenda, stimulat spiritum ad purgandum excrementum, & ad iram.

De vrina eiusque vsu.

5 Vrina verò est quasi sanguinis serum, & ex aqueis cibi partibus fit: vtilisque est, vt sanguis, qui crassior est, possit ex iecore per venas transmandari, quo peracto vsu ad renes vnà cum cineribus cocturæ sanguinis, perducitur, & stillatur in vesicam, inde expellenda: cineres verò nutriunt renes, vt bilis atra lienem, & flaua fel; non autem alias partes.

Phlegma.

6 Phlegma est sanguis ipse, non bene coctus, ita vt rubescat abscessu partium mobilium; & cum sanguine reperitur.

Semen.

7 Semen verò est sanguis amplius coctus, & elaboratus in vasis spermaticis, & albescens, eo calore, qui exhalare nequit:

ideóque mordax & pruriens ad libidinem: nec generatur nisi perfecto robore hominis: nutriuntur ex eo testiculi, nerui, & partes albæ corporis.

Medulla. 8 Medulla est pinguior pars sanguinis, & tenuior, secum afferens atomas partes duriusculas, ossa ingrediens, vt ex eis alantur.

De rore & eius vsu. 9 Pars seri misti pinguedine cum sanguine ex venis per medias exudans fibras retinet carnes, & neruos, & ossa, quasi rore perfusos, madidósque, vt sint ad motum prompti, & non arescant, & rumpantur: quemadmodum mobilibus machinis ligneis, & ferreis apponimus sebum, & oleum: carnes cum fibrosæ sint indigent ne arescant, vtque nutriantur, & spiritus non terantur. Et fit talis humor ex sanguine, vel cum sanguine, vel potius ex vaporibus exeuntibus ab intestinis, & aliis visceribus: qui cohibiti exire vertuntur in rorem. Manifestum est autem, quod ex putridis geniti rebus vapores per carnes transpirantes putredinem olent: alij aliud.

De rore pericardij. 10 Vapor autem ex corde exhalans, à pericardio cohibitus, in aquam vertitur circa cor retentam, ne sua perenni motione cor arescat, & cinerescat.

De fluoribus in capite genitis, & eorũ vsu, ac noxa. 11 Humores quoque in capite generantur ex vaporibus coërcitis, sicuti ex fumo in ollæ operculo fit aqua stillans, & in laquearibus balneorum. Vapores autem ex toto corpore in caput ascendunt: maximè autem ex ventriculo: & per nares ex aëre crasso spirantibus austris: & horum non modicus, aut nullus est vsus. Oportet enim cerebri cauitates non exiccari, vt mollem tenuissimo spiritui habitationem præbeant, commodámque; non autem multum, ne impediant habitationem, & obstruant neruorum ex cerebro deductorum vias, & spinæ, & sensoriorum: idcirco per aures, & nares verrit talia excrementa spiritus. Plurimi tamen descendunt in pectus, causántque morbos: vbi plusquam pulmonis, & arteriæ, & musculorum lenitioni opus est distillat. Qui autem inter corium, & carnes, & inter musculos, & neruos, & ossa dilabuntur, vngunt statuam ad motum, vt sit agilis, & vasa non rumpantur: at cum plus iusto, morbos ex distillatione pariunt. Humores isti sub pituitæ nomine comprehenduntur.

De sputo. 12 Vapores verò in concauum oris delati, in humorem vertuntur: qui agitatus à respiratione, & motu linguæ fit ampullo

ampullosus; idque est sputum, linguæ motui, & gustationi commodum, vt in Phys. dictum est.

Corollar.

13 Quapropter non vnius generis sunt humores: neque fiunt omnes ex cibo liquefacto, sed alij ex vapore; & qui ex cibo alij excrementitij, alij substantiales, vt dictum est, diuersósque habent vsus; quorum læsio est ægritudo.

De pituita ventriculi multiplici.

14 Fiunt alij fluores in ventriculo ex vaporibus ventriculi, qui admixti fluoribus ex cibi reliquiis, & crassitie ortis efficiunt fluores varios; quos vno nomine phlegma dicunt Medici: sed profectò phlegma est crudus sanguis; hi sunt alterius substantiæ: alij vitrum referunt liquefactum, alij aquam crassam & dulcem, alij salsam, alij acetosam.

De bili multiplici. *Non quatuor sunt, sed plures humores specie differentes.*

15 Multiformis etiam bilis generatio: alia enim flaua, alia rubra, alia crocea; vt videas imperitè Medicos quatuor humores quatuor elementis tribuisse: cum innumeri humores substantia, generatione, & vsu, & colore, & sapore, & consistentia, differentes sint: vt non nisi violenter trahant quatuor humores ad quatuor elementa: cum omnes sint calidi à calore geniti ex materia magis minúsve crassa, magis minúsque robusto, citiùs aut diutiùs agente.

16 Hos enim probauimus ab vno calore variis viribus agente, ex dissimilaribus materiebus, in locis variis varios gigni humores: omnes calidos secundum magis, & minus: dicíque alios frigidos, & siccos aliorum respectu, non essentialiter. Atra enim bilis crassior est, ideóque sicca dicitur, cum tamen fluat: frigida verò, quia minus in ea caloris: & tamen Galenus, & Aristot. ponunt melancholiam frigidam, & calidam, & tenuem, & crassam: & omnes huiusmodi humores. Dicunt siccam ab effectu bilem flauam, cum tamen tenuior, ergo humidior: alioquin crassior esset nigra bili, si siccior; aut saltem crassior sanguine. Humiditas est materiæ expansio: & ideo non habet proprios terminos, & facile suscipit alienos. Vnde Arist. 2. *de gen. t. 9 & seq.* omne tenue, molle & vdum, & liquidum, est humidum. Siccitas verò est materiæ constrictio, ideóque terminos habet constantes: nec cedit in profundum, quia non potest amplius stringi, vnirique. Itaque crassum, durum, cōgelatum, ar dum sunt sicca secundū magis ac minus. Medicus autem loquitur de his secundùm nos, non secundū naturā, cui aër humidior aquis. De his in quæst. Phys.

oui albuminis in consistentia aliquando densior, aliquando fluidior: habétque indicationem non minus atque vrina scientibus artem; de qua posterius.

De vsibus Humorum speciatim.

ARTIC. III.

De vsu sanguinis. 1 FVnctio sanguinis generalis est nutritio omnium corporis partium: in omnes enim aptus est verti, cum ad eas per venas distribuitur, & calore particularium nutribilium iis assimilatur; quod cum non fit, pessimus est animali.

De vsu cholera. 2 Vsus choleræ est ad expulsionem excrementorum priorum stimulatio. Item ad iram ciendam vtilis est: ideóque in paruulis minor ira.

De vsu atræ bilis. 3 Atræ bilis vsus est stimulus ad famem; & cum opus est timorem excitat, vt animal sibi caueat. Ad contemplationem si modica, est apta, non quia ipsa est sciens, & prophetans, & meditans, aut huiusmodi rerum causa; vt malè Aristoteles & Galenus, & alij imaginantur; propterea quod atrabiliosos sapientiæ, & prophetiæ aptos, & sibyllas, & huiusmodi, obseruarunt: quomodo enim res stupida sapientiam pariat? Sed quoniam vbi est bilis atra indicium est caloris adurentis; qui spiritus tenues producit, aptos passioni præcedenti notiones. Ligna enim vbi vsta bene fuerint, flammulam tenuem reddunt; vbi minus, fumosam, crassam, magnam. De his in libro de sensu rerum. Prodest tamen fuligo ad reuocandum spiritum ab externis negotiis ad interna; & sic per accidens aliquando est contemplationis causa. Sed si fuerit multa obnubilat spiritum, & terret; & discursum intercipit, notionésque turbat; & ignorantissimi sunt huiusmodi homines, quales Æthiopes, & qui sub tropicis degunt: viribus quoque exhausti, acuti ad sentiendum, non ad iudicandum. Econtra Boreales crasso, multóque spiritu præditi, sunt stupidi ad sentiendum, laboriosi ad quæritandum, non satis apti ad iudicium nisi mechanicum: viribusque validi. Medij optimi, quoniam minus fuliginis, & multa his spiritus tenuitas, & puritas. Aliorum humorum vsus ex dictis patent.

Contra Arist. probl. sect. 30.

Quomodo disponat, & quos ad mores.

De

De solidarum partium multiplici distinctione, & vsu, & triplicibus organis.

CAPVT V. ARTIC. I.

1 SOlida portio hominis vnitissima mole constans, quæ commune nomen corporis sibi applicauit, & appropriauit; estque vas & organum aliarum: potest & in speciales partes, & in integrales distingui. Primo modo in ossa, neruos, cartilagines, membranas, carnem, adipem, venas, & arterias, & viscera; quarum alia carnosa, alia membranosa, alia mista. Ossium vsus est sustentare totam statuam, vt basis intranea artium, & defendere. Neruorum colligare, & viam spiritibus dar , & retinere. Membranarum ambire intus, & extra: nam & corium membranosi est generis. Carnis adimplere omnes inter se partes, & tueri, & stramentum esse ne lædantur ad inuicem, & rebus ab externis. Adi is vngere ad motum: & blandum operimentum præbere vitalibus. Venarum, & arteriarum sanguinem per totum corpus distribuere ad nutritionem. Viscera verò ad nutriendum dicantur. Oesophagus ad hauriendum. Ventriculus ad coquendum. Intestina ad destillandum, & ad sequestrandum proficuum ab inutili. Iecur ad sanguinem ex vtili producendum. Fel, & lien, & renes ad fæces attrahendum tanquam in depositorium, ne cum sanguine simul ferantur ad nutriendũ: ac simul deprauent ipsum, & nutribiles partes. Vesica ad vrinam emittendam, & continendam: donec multa congregetur, nec continuo mingere sit opus. Intestinum inferius ad fæces primas tenendas, & expellendas. Cor ad attenuandum sanguinem in spiritus alimoniam, & corporis nutritionis vitalitatem. Pulmo ad retinendum, & vt follis excitandum, & fouendum calorem cordis; & spiritus generationem ampliandam, iuuandamque.

Distinctio solidarum partium.

Vsus solidarum specialium.

2 Secundo modo potest, vel in compositionis partes distingui primas, vel in organa, quatenus est organicum. Primò secatur in viscera, & statuam. Statua diuiditur in caput, vbi est spiritus habitatio; & collum, quod connectit caput busto siue trunco; & pectus habitaculum cordis, & humores: brachia, & manus, instrumenta operationum externarum; & in ventrem

inferiorem carentem coſtis, habitaculum inteſtinorum; & in coxendices, crura, & pedes, inſtrumenta motus, & baſes ſtatuæ.

Secundo iterum ſecatur in organa cognitiuæ virtutis, in organa appetitiuæ: & in organa poteſtatiuæ.

De Organis cognoſcitiuæ.

ARTIC. II.

De ſenſatione interiori.

Cerebrum habitaculum eſt ſentientis ſpiritus: Nec eius temperies eſt anima ſentiens, vt Galeno placet: ſed ſentienti accommodum.

1 ORgana cognoſcitiuæ ſunt lingua, nares, oculi, aures: per quas partes ſpecialia obiecta anima cognoſcens apprehendit: ſenſus enim tactus non habet organum ſpeciale, ſed toto eſt in corpore, quoniam totum eo indiget. Cerebrum eſt organum ſentientis ſpiritus tanquam habitatio: non tanquam ſenſibilia, aut cognoſcibilia tenens, aut parans obiecta. Fiunt tamen in eo ſenſationes interiores vt imaginatio, ratiocinatio, memoratio, iudicium, & aliæ operationes: de quibus in Phyſ. Sed horum nullo pacto eſt organum, ſed ſedes commoda cerebrum. Læſio autem cerebri has functiones non lædit, niſi lædatur ſpiritus etiam inhabitans; ſed impedit. Dum enim eius afflictioni medetur, ſpiritus impeditur à ſuis functionibus; quod etiam accidit illi, ſi lædatur vterus in hyſtericis mulieribus: aut alia pars valde, ad quam iuuandam ſpiritum oporteat accurrere: & in hoc grauiter errant Medici vulgares.

De exteriori ſenſatione, ſenſoriiſque horumque vſu.

2 Vt autem poſſit ſpiritus memorari, & imaginari, & intelligere, & iudicare de his quæ vitæ proſunt, aut nocent, oportuit vias habere ex cerebro ad exteriora obiecta admittenda, cum quibus viuit, & exinde iudicanda: propterea quot à rebus in nos obiecta venire poſſunt vtilia cognitu, tot organa ſeu potius vias, ſibi parauit extrinſecus. Et quoniam aut aduenit ex rebus in nos lux colorata ipſarum colore, & per conſequens figurata, & quantificata: Aut aëris motus à rebus impreſſus: Aut vapor ſponte exhalans, calore innato ad ſuam vniuerſitatem reducente inceſſanter: Aut ſubſtantia tenuis vna cum craſſa comminuta: Aut actiua vis calor, & frigus: Propterea ad lucem, & illuminata admittenda factus eſt oculus: ad motum, auris: ad vaporem, naſus: ad ſubſtantiam

ſtantiam agentem ſimul cum mole, lingua: ad vires actiuas tactus, qui non eſt organum ſpeciale: ſed corpus totum tangit, & ſentit calorem, & frigus per ſe: tenuitatem, & craſſitiem, & ipſorum media, & aſſeclas; videlicet, lentorem, mollitiem, viſcoſitatem, lubricoſitatem, fluorem, liquorem, & vaporem, grauitatem, & leuitatem per accidens: & ſenſato diſcurſu quodam, quoniam totum corpus tactione indiget: licet alibi plùs, alibi minùs: nullibi tamen nihil. Nec enim pilus, & os non ſentit, vt putat Ariſtoteles, & aliquando Galenus: ſed non communicat ſenſationem ſuam cum ſpiritus vniuerſitate; ſicut dormientis manus puncta ſentit implantato ſenſu: ſed non communicat ſpiritui libero intra cerebrum regreſſo, ſuam paſſionem: nec proinde menti, vt oſtendimus in lib. de ſenſu rerum.

Omnis ſenſus fit actione & paſſione propria: ergo tactione: non enim fit actio, & paſſio niſi per contactum. Omnis ergo ſenſus eſt aliqualis tactus, vt in Phyſ.

3 Omne organum habet potentiam principalem, & liberam ab organo in ſpiritu, qui ex cerebro fertur in ipſum. Vnde abeunte ſpiritu, vel diſtracto, vel dormiente, apertus oculus non videt; nec auris audit. Habet etiam potentiam inſtrumentalem, quæ in ſubſtantia, & fabrica inſtrumentali conſiſtit, & habet obiectum, cuius gratia fabricatur, ſic & non aliter organum: & ad quod refertur.

Tria requiruntur ad potestationem, ad ſenſationem, & appetitionem: ſcil. vis, inſtrumentum, & obiectum.

Vis non eſt forma inſtrumenti, ſed in ſpiritu.

4 Propterea oculus ex membrana ſuccingente, & egreſſa, vt marſupij fundus, ſub frontis cauitates, in globúmque acta tranſpicuum, velut cornu; quatenus lucem admitteret; effectus eſt, ſortitúſque humorem aqueum intra corneam, vbi lux multiplicetur, ac ſimul illuſtrata obiecta. In quo aqueo pendet ex interiori medio corneæ membrana vuea perforata, quæ dilatatur ac ſtringitur neruulo quodam ad plus, minúſque lucis accipiendum. Et in centro ſtat cryſtallinus humor concretus, lentis formam habens: in quo recipitur obiectum. Poſt cryſtallinum vitreus humor fluidior implet dimidium interius membranæ: quo fluore ibi præparato quaſi alimento totus nutritur oculus. Ab initio cerebri nerui optici decuſſatim ad vtroſque oculos exeunt, ferentes ſpiritum: qui videt in cryſtallo res à luce, quæ omnium colore tingitur, ac proinde figura, delatas, dum lux ſpiritus luce tincta afficitur,

De viſorij fabrica & partium ipſius vſu.

citur, fitque illi similis: non enim fit sensus nisi per assimilationem: qua facta per potentiam receptiuam sentit, & iudicat sensitiua de obiecto: sicuti manus sentit calorem quando calida fit, similis scilicet calefacienti.

De auditorij fabrica, partibus, & vsu.

5 Auris ex cartilagine extra tempora porrecta, & in cochleæ formam acta, vt aërem motum percipiat: qui quatenus fit, dicitur motus: quatenus sentitur, dicitur sonus; & vox effigiata est. In cuius centro est tympanum implantato aëre plenum: ad quem per neruulos auditorios, ex cerebro deductos, spiritus cerebri egreditur ad percipiendum sonum, quem aër motus in tympano facit per malleolum extrinsecus ad hunc vsum pendulum: ex quo sonitu temporis successu discit sonantem rem. Infantes enim sonum campanæ à sono hominis, & fluuij, non discernunt, nisi post tempora. In spiritu ergo potestas auditiua princeps; in auribus forma instrumentalis, seu aditus.

De olfactorij fabrica, partibus, & vsu.

6 Nasus ex osse, in radice inchoatur; ex cartilagine completur triangulari, cum duobus foraminibus; vt vaporem ex rebus exhalantem, qui quatenus sentitur, dicitur odor, percipiat: proptereàque habet in principio osseam spongiam, depurando odori aptam: & in superiori ad frontem habet cauitatem aëre plenam & liquore, vt ibi multiplicetur odoris qualitas. Odoratorij nerui ab initio cerebri spiritum deferunt eoúsque; qui vapores affectus assimilatione tenuitatis cum tenuitate, & caloris, cum calore, sentit subinde naturam vaporis, & rei vnde euaporauit: &, si benè afficitur, iudicat bonam suæ instaurationi: si malè, noxiam; est enim nasus probator ad linguam.

De gustatorij vsu, &c.

7 Lingua verò ex spongiosa constat carne, & subcallosa, vt intra sui poros admittat vires intrinsecas rerum agentes simul cum mole imminuta, admissa intra poros. Tactus enim percipit etiam absque mole; & id quod percipitur vt sic, dicitur sapor: per se autem est rei natiuus calor cum sua mole simul agens. Spiritus autem, qui de cerebro per neruulos in linguam descendit: agnoscit an substantia admista sit nutritioni vtilis, an noxia; ex hoc, quod à suo sapore seruatur, aut vexatur. Potentia principalis ergo in spiritu, instrumentalis in lingua: obiectum sapor. Modus agendi est per intrusionem vis, & molis: ac proptereà in minutias agitur; & sputo

quæ

quæ humida non ſunt, humectantur, vt poſſint intrudi, & guſtari.

8 Lingua autem non ſolùm ſentiendi eſt organum, ſed etiam manifeſtandi quod ſentimus, dum verberat figuratque expiratum aërem, inſtar eorum quæ annuncianda ſunt, vt in Phyſiologia docuimus. *Alter vſus.*

9 Videat ergo Medicus quid, in quo organo lædit morbus. *Admonitio.*

De Organis appetitoriis, & quòd anima ſentiens, appetens, & iraſcens non ſunt temperies cerebri, cordis, & iecoris nec diſtinctæ loco, nec ſpiritus plures, ſed ſubſtantia vnus.

Artic. III.

1 IN eodem ſpiritu animali, in quo fiunt ſenſationes, fiunt appetitiones: neque enim appetit aliquid, qui non ſentit illud eſſe ſibi bonum, neque odit qui noxium ſibi eſſe non ſentit. Quapropter in Phyſiologia damnauimus Galenum appetitoriam animam ponentem in iecore, ſenſitiuam verò in cerebro; & poteſtatiuam in corde, ſpiritúſque ſimiliter diſtinguentem. Nam, quod peius eſt, ex temperiebus cerebri, & cordis, & iecoris facit tres animas, nullo quidem pacto faciendas. Ex inſenſatis enim elementis contemperatis non fit ſentiens, & appetens anima, ſed remiſſio, & diminutio ipſorum, & vnitio. Quod nec admittendum, dum contraria ſunt, & ad inuicem pugnant. Præterea animæ operationes extenduntur longè extra materiam per totum corpus, & foras: temperies autem ſuum ſubiectum in quo eſt, non excedit. Sed nec diuiſio iſta facienda erat; quoniam non appetit quod non ſentit: nec operatur poteſtatiuè, nec iraſcitur, quod non ſentit irritantem cauſam, quæ aliquando eſt ſola diſplicentia. Siquidem non quia nos verberat homo, iraſcimur, nec vlciſcimur contra patrem, aut medicum ſecantem vulnera, ſed contra eundem ſi nos contemnat, & vilipendat, vel ſolo ſputo ex contemptu lædat. Quapropter eadem videtur eſſe ſentiens, & appetens, & iraſcens anima. Nec ſubiecto differt: alioquin eſſet velut ſi quod ego ſentio, tu non ſentiens appeteres, & quod neque ſentit, nec appetit

Eadem vis poteſt, ſentit & appetit: non tres, vt Galeno ponuntur.

Prima ratio.

Vis in ſpiritu, non in viſcerum temperie eſt animaſtica, nec tres, ſed vna eſt anima.

De appetitiuo, attractiuo, partibus & vsu.

4 Primum attractiuum est ventriculus. Eius appetitio est fames, & esuries, sicuti oculi sensus vocantur visus. Vis esuritiua est in spiritu implantato, & libero ad ventriculum descendente; quod palam fit dum manducamus: nam ad plures cibos, & fortiores accurrit multus, vt ad visum difficile visilis ex vtroque oculo, & aciebus in vnum accurrit oculum spiritus; ad pauciores, & exiles modicus. Potentia autem instrumentalis est in fabrica ventriculi, & substantia spiritus implantati: siquidem constat ex ore descendere canalem, quem vocant œsophagum, sub septum transuersum: ibique dilatari, quasi in caldariam, infernè gibbosam, supernè planam, quam vocant ventriculum. Vbi cibus primò coquitur, iecoris calore accumbentis: exinde per aliud foramen transit ad duodenum, & ieiunum, & ileon, & colon, & cæcum, & tandem ad rectum intestinum: quæ omnia sunt vnum, differens gracilitate, & crassitie; rectitudine, & sinuositate; totúmque componitur fibris rectis, quibus trahit: obliquis, quibus retinet; transuersis, quibus stringit, & transmandat.

Qua ratione fit fames.

Cùm ergo ex vapore continuo exhalet substantia innata vi caloris ad suam tendentis vniuersitatem: & perfecta nutritione euacuentur partes, venæ attrahunt vacui ratione, & vi appetitiua nutrimentum, quò sese restaurent. Omnes autem venæ sugunt ex ventriculo, & mesaraicæ ipsæ ex intestinis ventriculo continuis. In ventriculo autem fit constrictio, multóque magis cum in vacuum ipsum lien eructat acidum humorem pungentem; tunc spiritus implantatus, vt amoliatur constrictionem, & punctionem, sui destructiuam, appetit repleri re, quæ attrahentibus, & sibi prosit, & hoc est fames.

Quid sit fames.

5 Fames ergo est appetitus repletionis, sequens sensum suctionis, & constrictionis passionem: ergo est appetitus solidi alimenti, non ergo est sensus in ventriculo famis, sed affectio sequens sensum, & passionem; vt patet ex doctrina primalitatum. Galenus verò dicit esse sensum suctionis, magis impropriè: etenim quia nondum propalata erat doctrina de primalitatibus, non viderunt veteres, quod sicuti sensus, ita & appetitus dantur organa, & quod appetitus non est sensus, sed affectus sequens sensum.

De obiecto famis.

6 Obiectum famis est solidum nutrimentum, non dico calidum,

lidum, & ſiccum, vt Ariſtoteles, nam & frigidi fructus appetuntur, & humidum mel, & lac: ſed dicimus vtilius eſſe calidum ſolidum, quam frigidum, calidum dicimus temperatè: vnde didicimus cibos coquere, vt naturæ ſubueniamus.

7 Sitis verò eſt appetitus humidi alimenti; nec dico frigidi, vt Ariſtoteles; cuius non niſi per accidens eſt vſus, per ſe noxa, cum Græci, & Romani, & Iaponenſes calido potu vtantur, qui eſt melior ad coquendum cibum, & tranſportandum, & ſequeſtrandum impuritates, & expellendum excrementa; & voluptuoſior, quanto brodium calidum frigido, vt in quæſt. Phyſic. oſtendimus. Conſtat etiam pueros ſimul cibum, & potum calidum accipere dum lac ſugunt ſecundum naturam; & de hoc in ſecundo lib. dicemus. *De ſiti.*

8 Sitis autem non eſt aliud organum, ſicut putat antiquitas, palmonem faciens receptaculum potus: nam manifeſtè per œſophagum deſcendit in ventriculum, vbi ad coquendum ſolidum, & tranſportandum, eſt vtilis. Pulmonem autem ſuffocaret: Attrahit tamen pulmo aliquid ſucci flatulenti ad ſui humectationem. *Idem ſitis & famis organum contra Platonem.*

9 Fit autem ſitis poſt eſum: quando calor ad cibum congregatus, aſſat cibum ſiccum, & tunc ad cocturam appetitus humidi ſequitur; non frigidi, niſi vbi plus iuſto calidi ex aromatis fuerint cibi. Ergo ſitis non habet aliud organum à fame; ſed aliam potentiam organicam: ibi enim ſpiritus implantatus conſtrictionis impatiens appetit repletionem: nam etiam calor quaſi refrigerat, dum robur caloris conuertit in copiam; vt dicemus in lib. quinto. *Differentia, famis & ſitis.*

10 Eſt etiam in venis appetitus alimenti, ſed ſimul ſicci, & humidi, non ſicci, neque humidi ſolius, id eſt, chyli; & ideò ſugunt vbi vacuantur; in iecore etiam, cuius gratiâ trahunt venæ meſaraicæ, & ad ventriculum deductæ. Præterea in liene eſt appetitus melancholici ſucci, in felle cholerici, in renibus cineroſi ſucci, in veſica ſeroſi: & omne viſcus appetit, & attrahit ad ſe vt alimentum, quod ſibi eſt ſimile, nutriuntur enim ex huiuſmodi excrementis. Præterea in omni portiuncula corporis eſt fames, ſeu appetitus conuenientis ſibi particulæ alimenti: & trahit ſpeciale obiectum. Sed hoc manifeſtius eſt in ventriculo, iecore, felle, renibus, veſica, corde, & pulmone. Conueniunt tamen pulmo, cor, & iecur, quoniam ſanguinis

ſunt organa appetendi. Sed iecur imperfecti, cor, & caro perfecti: pulmo pluſquam perfecti.

De ratione organorum expulſiuorum, & numero, & vi.

11 Quemadmodum in omni membro, & particula eſt fames proprij alimenti, & tactus proprij ſenſibilis, ita & vis expulſiua & ſuperflui, & noxij. Cum enim aut ſanguine, aut alio ſucco exſaturata fuerit particula, quod ſupereſt, tanquam oneroſum, transfert, expellítque ad alias particulas appetentes, donec ad extremas vſque, vnde fit exhalatio, & tranſpiratio per poros, perueniat. Similiter etiam noxium, quod alimento ſemper additum reperitur, expellit in ſequentes partes, donec perueniat ad cutim, & per poros egrediatur, vt ſudor, & fuligo oſtendunt manifeſtè. Vnde omnis alimenti particula traducitur expulſione emittentis, attractione eſurientis, & tranſmiſſi optione, ad ſuum ſimile facilè tendentis.

Triplici vi omnis alimenti excrementique iter.

Duo expulſoria communia craſſorum, & humidorum excrementorum.

12 Verum organa expulſiua communia duo eſſe videntur; anus, & veſicæ collum: illud ſicci, iſtud humidi: cum enim ſentit inteſtinum rectũ fæcibus ſe grauari, ſtimulatur ad expulſionem; rectas fibras contrahit, & tranſuerſas dilatat antrorſum, donec ad os ani, vbi eſt muſculus rotundus, perueniat: quo dilatato exteriùs, & ſtricto interiùs exprimuntur fæces. Idem facit veſica, quæ non modò ſanguine, ſed etiam ramentis lotio delatis nutritur, dum vrina grauatur per fibras eiuſdem generis contracta exprimendo in veretri canalem, ſuperfluum, aut noxium ſuccum: quo ſanguis per corpus eſt tranſmiſſus, & veſica deinde enutrita; ſicut renes ex cinere: fel ex cholera: lien ex atra bili, propterea enim vna via potus & cibi; ſed non vna excrementorum vtriuſque.

Senſoriis etiam expulſoria adnata.

13 Sunt etiam organa expulſiua in ſenſoriis: nares enim mucores expellunt: oculi aduſtos humores: aures cariem cholericam: os ſuperfluitates ex pulmone, & cerebro ad ipſum deriuatas, aut ex ventriculo.

De pulmonis organo, & vſu.

14 Videtur & pulmo eſſe attractiuus, & aërem appetere quo impleatur vacuitas eius, & cordis calor intrudatur in ſanguinem ad ſpiritus producendos, & retinendos, ne euolent ad cognata: quod quia non facit phthiſicus ſtatim, hoc non potente pulmone, quaſi loquendo moritur. Eſt etiam vis ſanguificatiua in iecore, quod inſtrumentum aptum eſt huic functioni: propterea fiſtuloſum, rubrum, calidum conuertens chylum ſui obiectum, coctione peculiari iecoraria, in ſanguinem. Cuius ſpumam

mam in fel: fæcem in lienem sequestrat: sanguinem superfluum sibi. Quod per venam portam ex mesaraicis accipit imperfectum, emittit per cauam perfectum ad cor, & statuam, ramis cauæ multis impletis. In corde verò spiritifica vis diastole, & systole capit emittítque sanguinem, & aërem; quibus arteriæ complentur, vt in 3. lib. loquendo de pulsibus, palàm fiet.

15 Datur tandem appetitus generationis, vocatus libido. Eius organa præparatoria seminis, quo amplificatur natura, vt viuat in suo simili specifico, quoniam non potest in indiuiduo, sunt venæ spermaticæ: testiculi autem sunt organa propinquiora, in eis enim sensus veneris, & appetitus perficitur. Vbi semen absoluitur, ingenitus spiritus multus à calore in angusto loco mordet, cupítque proinde exitum: per verpam tamen expletur; quæ & appetitionis huiusmodi vsum habet multum. Spongiosa est vt spiritu repleri possit, & indurari, quo prominens facta, in vas seminare possit occultum. Etenim quoniam non modò appetitus expellendi semen superfluum, vt obiectum in genitalibus inest, sed etiam vasis in quod fiat vtiliter expulsio, ordinata ad speciei conseruationem, hoc est, fœminæ: consequens est, vt duplex sit appetitus in hoc organo, videlicet seminationis, & eius, in quo seminatur. Proptereà nos posuimus sensum veneris specialem, quoniam speciale habet & obiectum exterius. Nunc autem correctiùs dicimus appetitum ibi esse vt in suo organo, sensum autem concomitanter, & vt causam. In omni enim organo realiter omnis primalitas, non autem formaliter inest.

De generatoriis organis, vsu, & partibus.

De Potestatoriis.

Artic. V.

1 IN eodem spiritu, in quo sensus, & appetitus, præinest & potestas. Neque enim sentiat aut appetat, nisi possit sentire, aut appetere: quapropter priùs de potestatiuo agendum erat. Sed quoniam ignotum fuit antiquis discrimen primalitatum, & organorum ratio; ex sensoriis nobis magis præcognitis declaranda fuerunt. Est quidem potestas in spiritu non organica, quæ potest esse animal, & viuere, & iubere, & velle, & sentire, & habet, vt ad extra refertur, comprehensionem proportio-

Ratio dicendi.

Analogia inter potestationes. sensationes,

& appetitiones, & ipsorum organa. nalem ſenſationi, & appetitioni, & confirmationem analogam diſcurſui: quoniam tranſit de poſſe ad poſſe, ſicut ille à noto, ad ignotum. Item habet victoriam ſiue euictionem ſimilem intellectioni, & impetui: ſubiicit enim ſibi per hanc obiectum, ſicut per intellectionem intimè cognoſcitur, & per impetum inuaditur ad fruitionem. Tandem habet ſimilem iudicio, & deliberationi determinationem, qua viribus ſuis, & obiecti ponderatis, determinat: id eſt, terminum ponit vtriuſque potentiæ ad aggreſſionem neceſſarium: nullum enim aggredimur obiectum, niſi penſatis viribus noſtris, & illius. Similem autem imaginationi, & velleitati habet poteſtatiuum penſiculationem, quæ numerat, ponderat, menſurat quæ ſunt, & quæ non ſunt; vnde ſpiritus ſe Regem facit, & Papam, & omnia: poteſt enim hoc abſque organo, ſed non organicè: ſicut ideamus multa organo, ſed infinita ſine organo per vim imaginantem mirificentiſſimam facultatum.

Ratio numeri poteſtatoriorum. 2 Organicæ autem poteſtationes ad certa quædam obiecta reſpiciunt per organicas facultates attingibilia. Tot ergo organa poteſtatoria, quot poteſtati ſubiectibilia vtiliter ſunt ad vitam intrinſecus tuendam. Subiiciuntur autem vitali poteſtati res pertinentes ad eſſendum, aut ad exiſtendum, aut ad operandum operatione interna eſſentiali, aut exiſtentiali: nam quæ ad externa ſpectat, actio eſt, pertinens ad executiuum principium omnium primalitatum extrorſus relatarum.

3 Sunt quædam organa ſimplicia poteſtatiui, vitam intus ſeruantia, & facientia in ſolido: hæc autem ſunt ſuſtentatiuum, colligatiuum, & contentiuum, munitiuum, & offenſiuum.

De ſuſtentatiuo. 4 Suſtentatiui organa ſunt oſſa, baſis ſuper qua innititur tota moles ſtatuæ, & fulcitur, neruat, & ſuſtentatur, vt reſiſtat malis. Omnia oſſa originem habent ex capite, & per vertebras triginta diſtinguuntur vſque ad coccygem, vt poſſit flecti, & eleuari corpus ad munia. Oſſium horum ſeries vocatur ſpina, *De oſſibus.* propter ſui proceſſus ad munimen & colligantiam; cuius media vertebra, cui præcedentes, & ſubſequentes connectuntur, vt amplectentes, & non amplexæ, videtur centrum omnium motionum, & origo, & magiſterium; non autem motiuæ virtutis, cuius origo in capite; ſed inſtrumentalitatis motionum. Ex ſpina ad collum egrediuntur ſcapulæ, & collum, & manuum oſſa: ſicut ex oſſe ſacro ad coccygem oſſa coxendicum, & crurum,

rum, & pedum, totam ſtatuam ſuſtentantia. Eorum poteſtas libera eſt in ſpiritu: non enim ſtat ſtatua abeunte ſpiritu, vt patet in cadauere: inſtrumentalis verò in duritie, & oſſium vnitione, qua tenentur erecta, nec cedunt pondere: obiectum enim eſt pondus in terram vergentis molis: ſecundùm ea quæ in Metaph. docuimus.

5 Colligatiui organa ſunt nerui, ex cerebro extenſo in multa fila diſtincto arefactóque geniti, vt per eos foratos, quorum foramen non benè Veſalius inſpexit, niſi in opticis, & ſpinali medulla, eorumque poros ſpiritus inambulet, præbens ſenſum motúmque ſtatuæ: at principaliter totum colligant per ſeptem coniugationes à dextris, & ſiniſtris capitis exeuntes. Similiter etiam ex vertebris ſpinæ eius ex medulla, quæ cerebrum deriuatum eſt, deducti, ad colligandam ſtatuam: ita quod oſſa à ſe inuicem diſſilire non poſſunt Sunt etiam tendones viſcoſi colligantes oſſa, & muſculos; in quibus expanduntur in fila recta, tranſuerſa, & obliqua: maximè autem in planis muſculis. Eorum poteſtas libera eſt in ſpiritu inambulante, inſtrumentalis in filis, & viſcoſitate innodante. Obiectum eſt Diſſociabile: quod enim poteſt diſſociari, per ligamina tenetur. *De colligatorio.*

6 Contentoria organa virtutis contentiuæ ſunt vaſa: quorum alia habent ſpiritum liberum, vt cerebrum, & nerui, quorum vis contentiua libera non eſt in ſpiritu, niſi quatenus vnit ſe, & vaſa curat, ſed inſtrumentalis, qua ſe continet ne euolet: & ſubſtantia mollis, vnita, non dans per poros exitum vllum diffuſibili ſpiritui. Eſt vis contentiua ſpiritus implantatus in fibris totius corporis, & ſanguinis, & carnis, & muſculorum. Item tota ſtatua continet viſcera ambita. Viſcera continent etiam, nempe ventriculus cibum: inteſtina chylum, & fæces; iecur, ſanguinem imperfectum: venæ & arteriæ, defæcatum: cor, ſanguinem ſpiritalem: pulmo, aërem attractum: fel, bilem: lien, melancholiam: renes, fæculentum ſerum: veſica, vrinam; corium, carnes, & omnia membra incluſa. Sunt quæ continent, & traducunt cauſa nutritionis. Conſiſtit vis contentiua tenuium in vniti ne ſingularum partium non admittente poroſitatem. Craſſorum verò in vnitione denſa ambiente, non autem excludente poros: nam cancellata feneſtra retinet etiam captiuos. Obiectum autem eſt Diffundibile, qualis ſpiritus & humores; aut labile deorſum, qualia viſcera intra peritonæum. *De contentorio.*

7 Munitiui instrumenta sunt caro, quæ substernitur neruis, arteriis, venis, & ossibus instar straminis, ne inter se collisa conterantur, & ab externis duris rebus, mollitie sua cedens, excipiendo ictum, defendat. Carni superponitur extremum munimen corium, quasi paries terra plenus in ciuitatibus præliaturis. Et omnia munimenta angularia fieri melius fuit, aut rotunda: circulus enim ex angulis constat continuatis, vt illata mala facilè propulset. Facta sunt plana quædam ad alium potiorem vsum; aut vallosa, quod est fragilissimum munimentorum. Potestas resistitiua, seu defensiua est in spiritu vtente: instrumentalis in lentore viscoso, & cedente, ad frustrandos ictus robustioris obiecti: nam si non reperirentur talia, essent forsan ossea, aut lapidea munimenta, qualia cancrorum, & limacum.

Musculi etiam muniuntur quadam membranula: & interioris capitis, & pectoris, & abdominis partes membrana ex cerebro deducta, quæ vna est, ex locis variis varia nomina sortita. Obiectum munitoriorum est Nociuum. Quidquid enim nocere potest, quamuis inimicum non sit, per illa cauetur, vt aër, aqua, vapor, baculus, lapis, pili, squammæ, plumæ, & alia exteriora appensa, sunt etiam munitoria organa, vt in Physic. docuimus.

De pugnatorio.

8 Offensiuum autem, seu pugnatiuum, habet facultatem in spiritu impetente principalem: sed instrumentalem in organo; quod est vngula, dens præsertim excertus, rostrum, conu. In homine autem vngula, & dens modici valoris ad pugnandum. Sed in mente impressit Deus potestatiui vsum, vt cæterorum entium offensiuis vti queat: quæ per artem, & ignem suo applicat vsui. Instrumentalis vis est in duritie acuminata: quæ possit penetrare obiectum inimicum: & eius vnionem frangere, ac proinde vitam. Obiectum est hostile: defendimus enim nos à Nociuo, sed ab hostili non modo defendimus, sed ipsum offendimus; quatenus expugnandi, & perdendi nos vim habet. Sunt plures vsus dentium, & vngularum, vt in Phys. at quatenus potestatoria hæc dicta sint.

De calefactorio.

9 Vis calefactiua est vbicunque calor: sicut tactus in sensibus, & attractus in appetitibus communiter. Non enim oportuit organum speciale horum esse, quoniam omnis particula eisdem indiget. At si esset aliquod speciale, illud esset cor, adeò potestatorium priscis visum, vt in eo ponerent imperiosam

irascibi

irascibilem animam. Aristoteles verò etiam principium motus totius corporis, & sanguificationis, & sensuum, & venarum, & arteriarum, & neruorum originem, & mentem: quæ omnia ridicula sunt. Manifestè enim operi mechanico destinatur cor: attrahendi quippe sanguinem à venis per dilatationem, & attenuandi, & immittendi in arterias, & in pulmonem per constrictionem, & retinendi sanguinem in duobus fontibus, quibus ingreditur, & egreditur: ne cum deest spiritus, desit spiritus refectio. Videtur quidem potestatiui sedes, quoniam in eo generatur spiritus, qui corpus mouet, & calor accenditur vi follium pulmonis: non tamen est sedes, sed officina, vt in Phys. & appetitoriis congregentur, annumeratur. Pulmo tamen speciale est organum in hoc, cuius obiectum aër: finis cordis feruor, & spirituum refectio: opus verò inspiratio, & expiratio. De his in 4. lib. cum de pulsibus.

10 Transmutatorium instrumentum non datur speciale, sed in omni parte est vt tactus, quæ nutrimentum in se transmutat postremo; licèt priùs præparetur per multa vasa iam dicta in operibus appetentis animæ. Faciunt hoc per calorem: calor autem sui effusione, & motu per sequestrationem fæcum, & tenuitatum ab his, quæ aptæ sunt tali membro. Sed non sufficit sola sequestratio facta artificiosa, vt ignis moderatur à coquo, per loca, & organa apta: nisi fortè iuxta Anaxagoræ, & Democriti opinionem; cui aliæ atomæ particulæ aliis similibus sunt nutrimento. Sed requiritur etiam transmutatio in nostro dogmate: licet ex symbolis potior sit: nam aliæ carnem; aliæ os: aliæ neruum, commodè nutriunt. In his omnibus est vis attractiua, & transmutatiua, peculiaris autem transmutationis peculiaris. In vtero enim vis formatiua; in testibus seminifactiua; in ventriculo concoctiua; in iecore sanguificatiua. *De transmutatorio.*

11 Inest omnibus vasis à calore sic attemperato, & à forma fabricæ ipsorum, & à spiritu inexistente: Non enim in cithara vis pugnandi, sed harmoniæ, & in hac non sine citharista. Est specialis potestas in mandibula inferiori amouendi se à superiori, & redeundi, & macerandi cibum, & in brutis valet etiam pro manu. Item in collo eleuandi, humiliandi, retinendi, & circumgyrandi caput per vertebrarum artificium. In lingua imperandi, mouendi, glutiendi, & in omni organo sua potestas.

Sed animaduertendum: quoniam sunt omnes primalitates *Admonitio.*

in omni

in omni sensorio, appetitorio, & potestatorio: sicuti & in se ipsis coinsunt mutuo in inuicem, & materialiter. Distinguuntur autem formaliter, & nisi distinguas quid à propter quid, confundes materiale cum formali, sicut in genitalibus formaliter appetitiui est vis; sed materialiter potestas coëundi est simul vel impotentia: & est sensus veneris, & obiecti. Sed non propter se, sed propter appetitiuam. Quod benè notabis: sic enim nec sanguificandi potestas est propter potestatem in iecore, sed propter nutritionem vegetantis appetentísque animæ, vt sic.

Conditiones propriæ potestatoriorum ad vsum.

12 Omne contentiuum est densius vbique sui, ac per consequens vnitius contento: cumque fit minus vnitum, læditur vis contentiua. Omne sustentans durius, ac vnitius sustentato; sed non vbique sui. Omne colligans, tenacius, ac coniunctius colligato. Omne muniens, aut lædens, resistentius munito, ac læso fortius. Quibus deficientibus perditur vis contentiua, sustentatiua, ligatiua, resistitiua, pugnatiua, ac functiones.

Vnde facultatum ratio scrutanda.

13 Sed aliud est quod faciunt vt res; aliud vt organa potestatis, & alia potentia patiendi receptiua, & perditiua: alia agendi, alia resistendi; & miscetur in cunctis. Et omnes sunt in omnibus ab vnitate, & numero: per quos aliam habent potestatem à materia: aliam à figura: aliam à fabrica: aliam à calore: aliam à primalitate: aliam à corporeitate: aliam à denso, & raro: aliam à spiritu; ex calore, tenuitate, & primalitatibus constituto: aliam à mente, quæ ipsum informat. Notet Medicus, vt sciat quid, in qua ægritudine, lædatur.

De Executoriis organis.

Artic. VI.

Operationes ad extrà indiuisa. Quid quæ primalitas habet in operatione.

1 At quoniam omnis actio potestatis exercetur per motum, & cum ad extrà feruntur facultates simul efferuntur: interiora enim opera distincta, exteriora vnita: propterea executiuum dicimus principium, quod potestas mouet, sensitiua vis dirigit, appetitus propendit. Ideoque arbitrariorum est actuum; cuius organa duo sunt, alterum tractans corpora, alterum ferens ad commoditatem, videlicet, Manus, & pedes.

De primo executorio.

2 Pedes sunt instrumenta delatiui principij operosi; quæ facultas principalis in spiritu per neruosum genus impetum faciens.

MEDICINALIVM LIBER SECVNDVS.

QVI EST DE MEDICINA præseruatiua naturali.

De vita, senio, & morte naturali.

CAPVT I. ARTIC. I.

1 ÆGRITVDO medium est inter vitam, & mortem.

2 Vita est solidarum, humidarum, & spiritualium partium consensio, mutuis officiis, vsibusque contenta in animali esse, per calorem innatum. Qui omnibus proportionaliter inest partibus, nutritionem, & purgationem faciens, maxime autem in spiritu, qui sic facere nouit. Vnde alij vitam esse caloris natiui permanentiam docent; mortem verò eiusdem perditionem, quod effectiuè verum est. *Arist. sic vitam definit: non sibi tamen constat. Vide q. phys.*

Viuere itidem est esse: viuere sic, est esse sic.

3 Non potest immortalis mens corpus totum in consensione, & officiis continere perpetuis temporibus absque participio diuinæ virtutis, quod peccans amisit: ideóque mors naturalis facta est homini: ideóque addita est etiam violenta ab aliis accidentibus. *Cur senium & mors facta est naturalis.*

4 Mors naturalis fit ex ægritudine naturali: quæ est senectus, cum videlicet calor natiuus depastus fuerit proprium subiectum, in tenuitatem conuertens, & ad exteriora euolauit; sicut ignis candelæ ceram, aut oleum attenuat, euolatque. Et hæc mors est cum voluptate, vel absque dolore. Contra naturam verò cum extinguitur, & peruertitur illato morbo, aut vi. *Mors naturalis citra dolorem.*

5 Licèt calor natiuus amore acquisito in corporis constitutione, semper corpus amet, alat, augeatque, & foueat: tamen amore innato semper ad solem vnde trahit originem, eleuat: & *Contra Medicum: qui non posse à calore innato*

certius consumi putat. solida pars ad terram ponderat: sic mens ad Deum innato: ad corpus acquisito propendit.

De senectute contra Arist. 6 Senectus non fit induratione pulmonis, & bronchiorum, quibus vltra calor non possit refrigerari, ideóque adurit corpus, vt putat Aristoteles: sed hæc potius senectute indurantur, & calor minuitur tunc, non augetur: vsus enim pulmonis, est accendere calorem, vt folles, & purgare; non autem minuere, vt in Phys. probauimus.

Ratio senescendi. 7 Senectus fit augmento continuo caloris, qui continuo plurimus exhalat; cum tenuitate tandem copiosiori, quam partes, quæ ex cibo in corpus aggenerantur; relinquítque partes corporis duriores, ineptas, vt eis copuletur nouus cibi succus: sicuti parieti antiquo non bene cohæret noua calx; iecúrque durum non benè, & æquales in partes, fundit succos, sed adurit. Hinc sequitur etiam caloris paucitas in copia, & tandem debilitas in robore, qui calor digerere minus valet, partésque exteriores, quasi rimosæ fiunt: per quas & frigus occidens, & calor attrahens calorem, ingreditur. Vnde plus sentiunt senes frigus, quam pueri: & Æthiopes in nostra regione, quam indigenæ. *Contra Medicos, qui plus caloris innati ponunt in pueris, quam in senibus.* Puerorum autem carnes succi plenæ, vt noui parietes, non sinunt ingredi frigus. Item minor calor aëri non calido cognatior. Vnde pisces in aqua viuunt, modico calore præditi, non autem homo; & hac ratione pueri vestibus tot non egent, quot senes.

Hoc Medici distinguere non norunt de calore in copia & robore. 8 Pueris minus caloris in robore inest, sed plus in copia: vnde plus in corpus de cibo, quam de corpore in aërem vertit, ideò alimentis mollibus, & multis indigent; solidis enim grauantur, quos non potest eorum calor fundere. Senes plus caloris in robore habēt, sed minus in copia; ideò durior cibus illis conuenit, & modicus. Decrepitis verò etiam mollis, quibus & robur consumptum est. Iuuenes robore, & copia abundant, ideóque solido, & multo retinent vitam. In mediis ætatibus, & dispositionibus consimilibus, media ratione, & consimiliter aluntur.

Si Medicus præscriptam vitam putat, non medicabitur. 9 Vtrum terminus vitæ à conditore Deo præscriptus sit, quem vltra citráque abiri nequeat: Theologus inquirat; non Medicus, qui causas physicas considerat, & cohibet, & moderatur per artem à Deo traditam, non vt inutilem, alioquin frustraretur arte, secundum quas causas produci, & breuiari vitam, experimur.

10 Quo

ciens. Instrumentalis in figura pedis instar basis ad sustentandum: & distincti, articulatique ad promouendum. Componitur ergo organum huiusmodi motionis, ossibus saltem duobus: qui faciunt articuli iuncturas, complectentibus se mutuò processibus, & cauitatibus intensis, & desuper extensis tendonibus viscosis vtrumque compaginantibus; & musculis, compositis ex neruoso, carnoso, & membranoso genere, quibus dilatatis ossa inflectuntur, & constrictis expanduntur, & eriguntur: sic enim totius statuæ etiam fit motus. Et cum sint 98. articuli, id est quindecim in singulis manibus & pedibus, qui faciunt 60. & octo in genibus, coxendicibus, & cubitis, & humeris: & 30. in vertebris spinæ ex capite ad coccygem. Non tamen faciunt organa executorij peculiaria, nisi ex parte: quatenus omnes articuli vnius pedis vsque ad femur faciunt vnum organum totale. Obiectum pedis est locus à quo, & ad quem: potius autem commodum, & incommodum. Motus enim arbitrarius est, quo sectemur vtilia: fugiamus noxia. *Numerus ossium.*

3 Secundum organum operatorium principale est manus vsque ad brachium, & humerum. Eius obiectum est omne contrectabile siue factibile per artem: aut seruiens potestatiuo, vt arma, & militia, domificatio, & nauificatio: siue cognoscitiuo, vt scriptura, pictura: siue appetitiuo, vt ornatus, coquina, panificatio, thalamus, lectus. Vis eius libera est in spiritu: organica in articulorum digitorum distinctione, & forma. In qua re lucet vis tractatiua, prensatiua, retentiua, expulsiua, impulsiua. Talibus enim modis quælibet tractat corpora ad omnes vsus: primus tamen vsus est vtilia capere, noxia amouere. *De secundo executorio.* *Quintuplex facultas manus.*

De Facultatibus organorum tribus, earúmque distinctione.

ARTIC. VII.

1 SVnt etiam in visceribus cunctis vires tres, scilicet, attractiua, retentiua, & expulsiua; sed quibusdam videntur vna res, tres operationes habens: eadem enim vis membri trahit proficua sibi, retinétque; fæces verò vel superfluitates expellit. Sed cum in ipsa manu aliter pellamus, aliter trahamus, & aliter retineamus corpora per operantem spiritum, stringentem digitos, & dilatantem, & impetum facientem: dicendum *Ex vsibus & actibus.*

videtur esse vnam rem istarum operationum potentem: sed tres facultates, seu potentias distinctas non realiter, sed formaliter. Aliud enim est posse retinere, & posse trahere, & posse expellere: vnde viscera, præsertim intestina, & musculi componuntur ex fibris rectis, transuersis, & obliquis; & dum rectas trahit, & transuersas ampliat, fit attractio; dum rectas tendit, & transuersas stringit, fit expulsio: per obliquas autem fit retentio. Sunt ergo ex organis distinctiones, & potentiæ quatenus organicæ, non principales, sunt plures. Videmus etiam posse aliquos cibum attrahere, sed non retinere: & posse lædi functionem illam absque hac. Igitur detur distinctio trium facultatum, saltem doctrinæ gratia: sicut datur dilatationis, & restrictionis etiam in corde per huiusmodi fibras. In fibris autem spiritus inhabitat. Organicè ergo, & realiter distinguuntur, non radicaliter, & principaliter.

Appendix.

Ex actibus & externis organis.

ORgana intrinseca, distinctáque, indicant de interioribus, coniunctísque. Nam alia sunt cognoscitiui, vt astrolabium, auricularium, scriptura, pictura, campana, horologium. Alia appetitiui, vt coquina, sartago, olla, laniena: pistrinum, pharmacopœa: trapezum: cithara, distillatorium. Alia potestatiui, vt nauis, aratrum, ligo, lancea, gladius, clypeus, lorica, domus. Alia executiui, vt currus equestris, forceps, acus. Sunt etiam organa animata distincta: equus enim, bos, accipiter, canis potestatiui sunt. Alcyon, coruus, gallus cognoscitiui: ille pluuiam: iste maris statum: hic solis, & temporis mutationem annunciant. Appetitiui sunt pecudes, porci, cerui, & alia cibo, aut voluptati dicata. Nec quia idem organum deseruit duobus, dedicatur etiam duobus secundum idem ex natura, vt bos esui, & labori rustico; sed secundum diuersa, minùs autem in naturalibus: alioquin idem vas esset ad pugnam, & ad cibum; sed tamen confunduntur materialiter per coinexistentiam primalitatum, vt dictum est. Sed de his vide Metaph. & prospice pro medicinæ, & formalium læsionum notione distincta.

Finis primi libri Medicinalium.

dúmque præparat. Ars tamen, vt iuuet nutritiuas vires, addidit coctúram ab igne. Cum enim in ventriculo vtrumque alimentum coquatur, & in ore conteratur: Ars naturæ æmula coctione, & incisione ciborum, gladio, & olla, imitans dentem, & ventrem, excogitauit; ſicuti molendino molares, &c.

2 Cibi craſſioris ſubſtantiæ vtilius coquuntur per artem, quam tenuioris, & in frigida regione, & tempore, quam in calidis: non quidem vt calorem ventriculo addant, cum in frigidis ſit ventriculus calidior; ſed vt conſumatur durities, fluor, & nimius cibi ſuccus, qui in frigidis abundat, & à cibo crudo augetur. Vnde Lombardi in Italia carnibus, & leguminibus, & fructibus, & acetariis coctis vtuntur. Calabri autem fructus, & acetaria, non niſi vbi infirmantur, coquunt, aſſantque igne. Quapropter omnes cibos præparare per ignem non vbique conuenit: nec quibuſlibet, neque ob eaſdem cauſas. Aliquando enim vt tollatur ſucci exuberantia; aliquando, vt calor natiuus iuuetur: aliquando, vt ſubſtantia cibi relaxetur, vt facilius in ventriculo poſtea mutetur; præparantur: quibus ceſſantibus vix exigitur præparatio, niſi quæ per dentes. *Quamobrē, & vbi, & qui cibi igne praparandi.*

3 Prius calidum humidumque ſumes, ne frigidum ſiccumque præſumptum obſtruat oſtiola ſuctionis, in prandio, & cœna. Acetoſa verò in principio valent; vt ſi obſtructa fuerint aperiantur, & appetentis frenum frangatur. Vnde cholerici & ſicci à principio acetaria non petunt, vtpote quibus pituita oſtiola non obſtruat; ſed in medio cœnæ, vt quos cibus replet, acetum aperiat poros. His tamen comeſtio talis fit nimia, atque nocet; non enim tanto indigent alimento, ad quantum prouocant ſeſe. Qui autem frigidas ficus à principio ſumunt, non peccant: quoniam obſtructruæ ſubſtantiæ ficus non ſunt. Ceraſa verò acetoſa, & fraga ſunt inſuper aperitiua; frigus tamen à principio validum nocet. *Ordo ingestorum.*

4 Non eſt igitur fames appetitus calidi, & ſicci, ſed repletionis: quæ inanitionem, ſenſumque ſuctionis ſequitur. Repleri autem conuenienti appetimus, nec calido ſemper, & omni, & vbique, ſed longè minùs frigido: pueri enim calido humidóque lacte veſcuntur. Fructus quoque frigidos appetimus, aut non calidos igne. *Contra Ariſtot. de fame & ſiti. Vide q. phyſ. 491.*

5 Sed nec ſitis appetitus eſt humidi, & frigidi; ſed humidi tantùm, vt cibos ingeſtos humore penetrante, & calore, facilè co-

quat,

quat, & in fluores redigat; non vrat, ineptosque reddat penetrationi ad nutritionem; nec denset frigefactione, ac proinde reddat ineptos. Appeti tamen frigidum humorem, vbi intemperies calida præest in ventriculo; aut assumpti cibi nimis calidi fuerint assati, & pipere, & cynamomo, & sale conditi: tunc enim vt calorem accidentalem reprimamus, frigidus potus requiritur. Ast vbi non præcedit intemperies, nec extraneus feruor, calidus melior etiam per ignem. Iuuat enim magis natiuum calorem, sicuti & cibus calidus: & coctioni, & translationi, & purgationi aptior. Ideóque Romanis priscis, & Græcis, teste Plauto, & Athenæo, & S. Chrysostomo, deliciosior fuit potus calidus: vti & hoc tempore Chinensibus populis. Ego quoque expertus sum plus voluptatis in potu calido per artem, quàm in frigido, post modicum tempus: quemadmodum in brodio carnis calido, plusquam in frigido: & in cibis. Qui frugaliter non viuunt, & piper, & sal addunt, & huiusmodi, & natura sicci sunt, cholericíque, potum niue frigidum commenti sunt; quorum ars non iuuat naturam: vt quæ, vt nutrire queat, calefacit potum, & cibum: sed defendit ab ingestis sponte malis. Sitis ergo appetitus est humidi alimenti, calidi, vel frigidi, vel sicut regio, & natura fert; ad cibi cocturam, transmissionem, purgationem, & distillationem. Qui autem sitiunt ante cibum, intemperie laborant.

Frigidus potus potius medecinalis quam naturalis: calidus naturalior & voluptuosior.

Probatur ex vsu & ratione.

Sitis definitio secunda.

6 Sitis non est accersenda voluptuosis succis, & pulueribus, sed cibo tantùm ingesto simplici, cùm non sui gratia, sed cibi humor requiratur; ne distillationes sequantur. Nec nimius sit potus, nec post comestionem plenior, sed in comestione: ne deinde sitientes digestionem retardemus. Conuenit tamen frigidus magis post comestionem; calidus in comestione: antè nullus, sanis; sed cibi coctio ab accurrente spiritu ipsam ciet: solet enim, tanquam peritus coquus, plus ignis pluri cibo, minus minori adhibere.

Regula de siti.

De Alimentis eiusdem secundum substantiam.

ARTIC. III.

1 HOmo non est elementum, sed elementatum, ideóque ex elementis præpotentibus non nutritur, sed potiùs ea nutrit

10 Quoniam vita hominis mortalis constat ex vita, & morte. Continuò enim aliæ particulæ corporis, & spiritus recedunt in aerem, & in hac nostra moriuntur vita: & aliæ generantur ex cibo, vt nostram viuant, resarciántque vitam. Quapropter esus, & potus sunt naturales medicinæ indiuidui, sicut coitus est medicina speciei, ne intereat. Fames autem & sitis non sunt morbi, vt quidam putant, nisi sint immodicæ, vt fames canina, aut nullæ: sicut inappetentia: sed sunt amor & desiderium medicinæ, sicut & venerea cupido in specie. *Vita nostra constat ex vita & morte incessabiliter.*

11 Medicinam naturalem artificialis imitatur.

12 Medicina naturalis præseruatiua magis: Artificialis, sanatiua magis; quamquam in vtraque vterque vsus.

De Præseruatiua medicina, ex ingestione alimentorum, ex appetitu, & tempore, & qualitate.

Capvt II. Artic. I.

1 Conseruatur vita compositi rerum reficientium ingestione, inutilium egestione, & circumstantium vtilitate: non enim est per se vita, vt mentis, & Angeli: qui ciborum vsu non indiget. *Vita indiuidui ex tribus conseruatur generatim.*

2 Non est ingerendus cibus, nisi præcesserit fames in corpore sano. Fames fit suctione iecoris, & venarum ex ventriculo; quæ vbi plenæ sunt non sugunt, quia non indigent. Calor autem occupatus in succorum translatione, ac immutatione in partes nutribiles, vel omittit indigestos, vt cibos nouos coquat: vel nouos crudos finit: vel vtrique dispertitus muneri, non ita validus est. Hinc cruditates, & repletiones, & morbi; qui ex his oriuntur. *Regula obseruatiua ingestionis 1.*

3 Pueris, & senibus frequens, & exilis cibus. Iuuenibus, & viris horæ nouem inter prandium, & cœnam conueniunt plus minu ve pro ætate, complexione, & exercitio. 2.

4 Ne prouoces famem, si corpus non indiget cibo, per acetosa, & vomitionem. Satis enim est natura ad prouocandum per humorem acidum, ex liene in vacuum ventriculum immissum; & per excrementorum eiectionem. Quæ vbi bellè, ac plenè non fit, procuranda prius est quam fames, per deambulationem: & si pituita abundat obstruens suctionis ostiola, per acetosa, & 3.

abstersiua, incidentia, & educentia. Expertus sum enim aliquando sale, aliquando aceto, aliquando agresta vitis, vbi aliquo tempore sale, & acidis, vsus non fueram, pituitaque creuerat, purgari quasi pharmaco forti pituitam, & corpus totum leuari, & famem restitui.

Hæc pertinēt ad curationem morborum. 5 Cùm corpus indiget refectione, nec esurit, famem prouocabis, vt dictum est, non tamen cibabis dum præliatur spiritus contra causas morbosas, nisi vbi nulla intermissio fit prælij, nec rationabiliter expectatur; tunc enim cibum leuem, qui minùs impediat, spiritui propinabis, & liquidum.

Reg. 5. Gal. Cels. 6 Non semper est recedendum à mensa cum aliqua fame, & vacuitate, vt quidam volunt; nec cum aliqua satietate, & repletione potiori, vt aliis videtur regulariter: sed iuuenes, & crescentes paulò pleniori cibo post deuictam famem vtantur; senes verò, & decrescentes, paulò tenuiori, & cum aliqua remanente appetentia. Item prandium famem valdè saturet: cœna exiliter, præsertim in pituitosis corporibus. Nam si siccis cholericísque cœna plenior, haud ita nocet.

Reg. 6. 7 In hyeme ventres robustiores, calidiores, & aquosiores: prohibet enim frigus calorem egredi, & vapores, qui cohibiti in humores vertuntur. Quapropter tunc cibus plenior, & potus modicus conuenit. In ęstate econtrà ventres imbecilliores, frigidiores, hoc est minus calidi, educto calore ab æstu, & vapore per poros plurimo erumpente. Idcirco cibus exilior, sed nutritioni commodior, excrementorum expers, conuenit: potus verò plenior; non tamen frigidus, qui exiguum calorem ventriculi extinguat. Vnde sub cane appetunt ventriculi vinum generosum: *Reg. 7. Coroll. Cogita.* & experientiâ testimonium Hesiodi, & Plinij comprobatur. Media tempora, media ratione se habent.

Reg. 8. 8 Item dies, & æstas distributioni: nox & hyems concoctioni ciborum aptior est.

De Alimentis ex qualitatibus.

ARTIC. II.

Vnde Arist. coctionem & comminutionem alimenti didicit. 1 NAtura neque calidum, neque frigidũ potum dedit hominibus: sed talem in qualibet regione, qualẽ illius regionis temperaturæ ferunt humanæ. Solis infantibus lac calidum fluidúmque

nutrit, cum omne præpotentius in se conuertat minùs potens; & non econtra. Vnde medicinas purgatiuas ex rebus, quas in se homo non potest transmutare, sed ipsæ possunt ad se trahere, quod ipsis simile est in homine, conficiunt: ergo cibus hominis elementatus est, sibíque natura consimilis, vt carnes animalium, & plantarum. Sunt enim plantæ immota animalia. Hinc panem ex plantarum seminibus conficimus; potum ex succis, vel ex aqua dulci, quæ non est fluor terreni elementi, veluti salsus, & lapideus; sed vapor concretus: blando calore, qualis inest elementatis, præditus: in Phys. q. probatur. Scythis autem lac & sanguis cedit in potum, quod transmissioni, & distributioni esset ineptum, nisi serum aquosum multum contineret. In cunctis tamen regionibus potus, & cibus conueniens incolis suis nascitur; vbi enim, & qualis morbus, ibi, & talis medicina, Deo prouidente, reperitur.

Contra Peripat. & Medicos, qui ex elementis nutriunt. Nos ex elementatis nobisque proximis.

2 In mediis regionibus panis triticeus, & aqua pura videntur esse basis alimentorum; quidquid enim solidi additur, vt caro, & legumina, & fructus horarij ad panem superponitur, & cum pane manducatur: quidquid humidi ad aquam, & cum aqua. Vinum enim aliíque liquores pro basi aquam habent: cùm enim per distillatiuam bis expresseris ex vino liquorem, quem aquam ardentem, aut vitæ, vocant; subsidet aqua pura, absque vini odore saporeue.

Panis & aqua basis vtriusque alimenti.

3 In solido cibo insunt particulæ dissimilares: aliæ videlicet ossibus persimiles, nutritioni ossium aptæ: aliæ carnis: aliæ nerui: aliæ cartilaginis: aliæ sanguinis: aliæ spiritus: separantúrque à calore natiuo, & alterantur, ac disponuntur; ac multa tandem similitudine, ad partes nutribiles trahuntur; & conferunt sese. Quod etiam in rebus, quæ extra nos dissoluuntur à sole, & igne non valido, passim experimur: aliis videlicet ad terram, aliis ad aërem, aliis ad liquidas res propendentibus. At plus inest nutrimenti illius speciei, quam præsefert primùm. Vnde licet ex carne vitula omnes corporis nostri partes nutriantur: plus tamen nutritur caro, vt ex ceraso & vua nutritur sanguis; ex pulmone & ficu, pulmo; & ex leguminibus ossa; ex iecore, & pepone iecur: ex ouis pineísque, semen: ex malis insanis atra bilis: ex sinapi cholera: ex cucurbita pituita: ex roribus humor. Quapropter quoniam in tritico est pinguedo quædam, & ossea, & carnea particula, & spiritus; nec qualitas cor-

Quæ partes panis quas corporis partes nutriunt.

poris nostri excedit, videtur cibus ex eo opportunus: non tamen solo, quoniam abundè non omnibus partibus corporis, quod opus est, suppeditat: idcirco fit additio, & quoniam corpus non semper æquè valet in toto, vel in partibus.

Vtrū aqua, & quo nutriat.

4 In liquido nutrimento puro partes modò spiritales, & sanguinis, aliíque humores nutrimentum inueniunt; non autem solidæ, caro, ossum, neruus. Si enim puram aquam igne in alembico corrigies, subsidebit solidum nihil. Quapropter solos spiritus & roscidos humores, & sanguinis serum, nutrit aqua.

De vino & partibus eo nutribilibus.

In vino autem sanguinis etiam crassa pars, nedum aqua spiritúsque: Item caro, & os, & neruus alimentum inuenit: idcirco vinosi homines, modicum absumunt cibum: abstemij multum.

Et quibus aqua, & quibus vinum conferi.

Aqua igitur conuenit iis, qui varios, & solidos, & aromaticos habent cibos, calidásque incolunt regiones. Vinum verò iis, qui simplices, & exilis substantiæ odorísque expertes, & in frigidis regionibus, & temperaturis.

Item quibus venter est raræ texturæ vinum, quibus densæ, qualis inest gallinis, & auibus, quæ etiam lapillos fundunt, ob caloris vim & munitionem, & elabendi prioribus tenuefactis negatum exitum; aqua salubrior.

Quibus prodest vinum.

5 Vinum tanquam medicina infirmis datum est; deinde quoniam pauci non infirmi factum est omnium potus. Confortat stomachum, auget sanguinem, & spiritum, subitóque reficit, & hilaritatem conciliat: propterea mœrentibus vel naturâ, vt melancholicis, vel ex accidenti infortunio conuenit, teste Salomone, & Platone. Item senibus, & phlegmaticis. Aliis enim ad hilaritatem excitandam, vt in Telemacho: aliis ad lassitudinem tollendam, vt in Vlysse post naufragium: aliis ad stomachum roborandum, vt in Timotheo: aliis ad phlegma coquendum, vt vltramontanis. Sanguineis verò cholericísque noxium est vinum: quippe quos ad intempestiuas lætitias, & furores agit.

Quibus secundum ætates.

6 Pueris vinum obest, quoniam vincit blandum ipsorum calorem, instar pharmaci purgatiui, & ad senium accelerat, & humiditates auget, & spiritus blandos concitat, vt in paruis cellis eorum nil rimosis vix contineri queat. Sanguineum verò

Contra Plat. & Medicos de vsu vini.

peruertit, fumositatibus replet: vnde vsque ad 18. annos prohibet Plato vinum, sed alia minus verâ ratione, aut minus explicata; ne scilicet addatur calidum calido, postmodum concedit,

sed

ſed aqua dilutum vſque ad 40. quaſi in 18. incipiat minui calor, cum tamen auctior fiat. Sed forte dandum eſt tunc, quoniam calor natiuus, & ſpiritus animalis, à vino potius augetur, quàm vincatur, vt in pueris: vel ſuccedens vitæ labor id ſuadet, & ratio nutriendi partes nouas, & ſeminis additi refectio. Heremitis tamen ſalubrior aqua; quos infirmitas, aut labor, aut ſeminatio ad vinum non vocat. Vnde plurimam viuunt ætatem ſupra cæteros homines. Quibus autem vinum datur, additur aqua, ne quod pueris minitatur, eueniat iſtis. Cum autem cœperit elabi calor per rimas ſenij, tunc vinum purum conuenit, vt ſpiritus elabentes reficiat, & ſanguinem, & hilaritatem reuocet, ſenio, & fuligine, & decremento pereuntem, & iam areſcentes artus, quemadmodum ignis ferrum molliat, rejuueneſcereque cogat. Si autem vinum lacte miſcebis, etiam pueritiam conciliabis. Ventres ergo ſub canicula deſtituti calore vinum appetunt purum, quale ſenes ob eaſdem cauſas, & ne inualidi ſint ad cibum: quo non vigente accidente, aqua conuenit æſtu laborantibus; correcta tamen vino, vel aceto, ne laſſitudinem ingerat. Memento ſæpe corpus ſenis rimoſum ob continuum præuium elapſum caloris, & tenuitatis, qualis vetus domus; pueri ſpiſſum, qualis recens.

7 Curandum eſt, ne vinum ſuperet vapore ſpiritum, & calore, & copia ſtomachum, ſed ſuperetur. Sic enim ſemper optime, & ſalubriter potamus. Vbi enim ſuperat, præſertim duplici victoria, fit ebrietas: vnde cogimur vomere, ne moriamur. Et tunc vinum eſt medicina purgatiua cholere, atræ bilis ex parte, & pituitæ, quæ eſt in ſtomacho. Idcirco ſemel in anno eſt procuranda ebrietas, non autem frequenter, vt vltramontanis mos eſt: ſicut nec alia pharmaca, niſi vbi opus eſt; alioquin vires minuit, & temperiem peruertit, & vinoſam facit ſoliditatem, & appetentem vini; ſicut cittâ affecti carbonum, calcis, & ſimilium. Vinum igitur generoſum aqua temperabis, nec interdiu vteris, niſi aqua: imbecillum verò purum hauries, ſed pro viribus, & ætate, & anni tempore.

De ebrietate eiuſque malis & vtilitatibus.

8 Vini bonitatem ſapor, odor, color, grati commendant; ingrati vitium, eodem ordine communicant.

Vini boni conditiones, & mali

9 Vinum bonum partes frigidas calefacit, humidas exiccat, abſtergitque, ſiccas emollit: calidas frigefacit, vel educendo calorem nimium apertis poris, vel addito fluore, robur diluẽdo,

Effectus vini generoſi.

non copiam, cætera vina non item prorsus.

Ingluuies cum ebrietate comparatur.

10 Solidi alimenti repletio nimia peior est, atque humidi inebriantis: panis autem pessima: exuperari enim ventris calore haud potest; carnium tamen præsertim pennatarum nimium noxia.

Reuertitur ad cibum.

11 Ingenij robore, non autem corporis, valentibus modicus panis depuratus, & carnes volucrum, & vina tenuia in vase myrrhino cum foliis auri conueniunt, præsertim ociosis: corporis verò, communior panis, legumina, & carnes bubulæ, porcinæ, & caballinæ, præsertim exercitatis. Mediocribus tandem mediocriter; vtque regio, ætas, vsus, & tempus exquirunt. Exilibus enim cibis robustos nutrire, validísque imbecilles, malum æquè ac iuuenes lacte, & infantes carne.

Hipp. lib. de alimento. com. 4.

De condimentis ac primo de sale.

12 Pingue alimentum sale, macrum sale, & oleo condire rationabiliter consueuimus; sal enim suis aculeis vbi crassitiem laxat humiditatem superfluam educit, putredinem perimit, venenosam portionem corrigit, agglutinationi tandem prodest: primo enim penetrat, & humorem educit: deinde exiccat, vt in salitis carnibus experimur. Vnde etsi cum fluore carnis, aquea etiam salis pars educitur, immanet tamen calor eius siccæque particulæ, quas miscendo aquam si eduxeris rancescit caro, quæ immanentibus seruabatur, Aperit etiam sal ostiola appetitus, & saporem cibi demissum auget, gratificatque. At vbi nimius est tegit cibi saporem, soliúsque salis sentimus, discerpimur aculeis & sitimus. Quas ob res nec cibis saporosis, quorum calor nostrum superat, sal apponere iuuat.

De oleo.

13 Oleum verò lenit cibum, vt possit pertransire, & vasa, vt facilior sit via, & fibras vt motus attractionis, & transmissionis præsertim crassarum fæcum perficiatur tam in vasis, quàm in extremis partibus corij, & carnis: vtque vngatur os, neruus, vena, & fibræ ad motum, ad laborem, ad nutritionémque hauriendam. Vnde pinguia corpora plus salis, & minus olei; sicca verò è contra, requirunt. Item plus æquo additum dilatat fibras valdè, & virtutem retentiuam debilitat. Idcirco vomitum prouocat, & supernatans nauseam eadem causa.

De tritico.

14 Triticum non ex terra nimis pulla, neque palustri, neque stercorata, & per artificium germinante, neque putrida; sed ex aliquanto argillosa, subalba, robusta, & sana secundum naturam potius enatum, seruat iuuentutem, & vitam, & salutem:

illud verò ad ſenium & putredinem properat. Nec ſit annoſum, ſed eiuſdem anni, vel bimum: nec fraceſcens, ſed viuidum, & boni odoris, in vaſis ſeruatum ſanis, boniſque odoris.

Olera itidem, & legumina ſponte naſcentia abſque ſtercorum, & putredinis ope, campeſtria potiùs, quàm hortalitia, commendantur eadem ratione. Idem de fructibus coniice, & conſimilibus. *De oleribus & leguminibus.*

15 Carnes iuuenum animalium iuuentutem conciliant: ſeniorum verò ſenium. Nimis tenellulorum ſtatim à natiuitate, debilitatem: luxurioſorum, vt columbarum, & porcorum, luxuriam: aſtutorum, vulpium aſtutiam, leporum timiditatem, & ſic de ſingulis, vt in libro de ſenſu rerum docuimus. *De carnibus.*

16 Quapropter venenoſorum carnes ſi non occidunt, ſed paulatim modicéque ſumuntur, faciunt etiam venenoſum corpus, quod nutriunt, ita, vt non timeat à venenatis; & à non venenatis ſit timendum; nec fabula eſt narratio de puella nutrita veneno: haud tamen putem diutinam iſtorum eſſe vitam, cum à propria ſint alienati natura. *Corollarium de nutritione ex venenoſis.*

17 Quoniam paſſiones eiuſmodi in ſpiritu, & fibris ſpiritu plenis, & vbi habitat, ſeruantur magis: idcirco eſus cerebrorum, & cordium, & teſticulorum hoſce affectus communicat magis. Pelles quoque luporum, & fides ex ipſorum inteſtinis, tenſæ pulſatæque diſrumpunt fides, & pelles ouinas in tympano aptatas. Mortui quoque ſerpentes à fraxini hoſtili vmbra recedunt miris modis; vt intelligas non modò calorem, frigus, & ſiccitatem, & fluorem carnium, & putredinem, & ſanitatem nobis manducatione communicari; ſed etiam affectus, & iuuentam, nedum cauſari. Sapienter diuinus Moyſes non modò venenoſas vetat carnes; ſed etiam ſponte morientium. Item carnes porcorum, & coruini generis, & rapacis tam volatilis, quàm terreſtris. Item genus mollium piſcium, & abſque ſquammis, & ex putredine naſcentium anguillarum; proſpiciens corporum ſaluti, & morum diſpoſitioni. Agunt enim cibi ad mores, & docilitatem diſpoſitiuè, etiam S. Thomæ teſtimonio. At in Calabria, vbi lepra non eſt, & caro porcina ſolidior, hæc lex medicinalis prodeſt. Eſt tamen non continuò edenda, nec ſola. Idem de aliis ab eo veſtitis diſcerne. *De ciborum delectu ex ſecreta philoſophia.*

18 Stulti huius ſæculi viri ditiores carnes occiſi animalis poſt triduum, & quatriduum, & amplius, eò quòd ſic laxiores, &

A !n enitio. molliores redduntur, manducant. Illa enim relaxatio est putrefactionis inch atio, vt fœtor earum etiam indicat. Non desunt modi alij salubres mollificandarum carnium. At si iuuenculæ sunt, ad quid pridem occiduntur?

Ex ciborum symbolo vti litas.

19 Pedes animalium nostros facilè nutriunt pedes; iecora, iecur; caro carnem: medulla ossum, caput. Igitur cum membra nostra minutione laborant, consimilibus vesceris cum excrescentia: oppositis minus bellè nutrientibus. Qui hæc introspicit; magiam naturalem callet.

De fructuum ho ariorum ra ione & vsu suo cuiusque tempore.

20 Fructus horari s suo quoque tempore vtiles esse hominibus regionis in qua nascuntur: magis autem vbi sponte, prouidentia diuina admonet: ve e enim flores, vt poros, qui tunc nobis aperiuntur in toto corpore, foueant odorati pullulant. Maio cerasa, & fraga sanguini tunc florenti congrua sunt. Iunio, ac Iulió ficus molles, & pepones mox aquosi, & cucurbitæ, ad reficiendos, qui æstu exiccantur humores; & nutritioni, cum calor intraneus imbecillis est, apti comperiuntur. In autumno vbi corpus aridum post feruorem reperitur, & mœsti spiritus fuligine, & bili atra, dat Deus vuam; quæ mollificat corpus, lætificatque spiritus, & humorem resarcit. Subsequuntur mala granata eidem vsui; sed minus succi plena, quoniam incipit imber corpora humectare. Mox sorba, castaneæ, myrtus, & solidi fructus, quoniam corpora abundant humore iam hyeme adueniente: deinde mala citria, mespila difficilioris digestionis; quoniam venter calidus, & humore plenus: proptereáque etiam prouisum est, vt fructus exiccati ad id temporis seruentur; cum humor, & calor abundant. Incipiunt mala aurantia etiam maturescere, & simul florere, quoniam in toto anno vtilia sunt. Hyeme, ad phlegma incidendum, & euacuandum, ostioláque appetitionis aperiendum. Æstate, ad calorem excitandum, & retinendum. Item ad choleræ purgationem, & putredinis peremptionem. Seruantur oleæ, & caseus ad stomachi robur, & cibi demersionem. Et si quis ritè intueatur, vbique temporis à natura in animalibus, & plantis cibum, & medelam habet salutarem, nisi velit abuti donis. Nec quibus aurantia desunt, incusent ij naturam regionis: nam acetum eorum loco habent. Vt enim sua aliis communicent, & cognitio veritatum, & amicitia communicetur: prouisum est per nauigationem, & commercia indigentiis eiusmodi. Item habent alij quid proportionale

portionale ei, quo carent, si socordes, & ignari ad quæritandum n n fuerint, vt quibus deest Rhabarbarum, non deest centaurea, & Rhaponticum: & quibus vinum, ceruisia; & vbi venena, & morbi, sub e dem cælo antidota, & remedia inuenies.

21 Noxiorum ciborum nocet quantitas maior, & qualitas: proficuorum indebita quantitas, & ordo. Nec enim multus panis, & multus fructus ingesti prosunt: nam aut vomitum, & fluxum alui prouocant non deuicti: aut cruditates ingenerant. Similiter mespila, & sorba principio sumpta obstruunt aluum fæcibus; in fine aperiunt deprimendo quod præcessit: eiúsque solo humore, & vapore præuio solutioni præparantur. Ficus, & fraga à principio: poma, pyra, persica, in fine. Similiter caseum, oleas, & huiusmodi quæ stringunt, & comprimunt cibum, & vapores ad caput eleuari prohibent. In medio etiam vteris, vt principalis cibus, qui panis est, & caro vel ferculum de leguminibus, auidiùs eorum mistione transglutiantur. *De quantitate, & ordine esculentorum.*

22 Cibus, qui bene sapit, licèt noxius ex parte existimetur, præponendus est, vbi sanum nutris, aut conualescentem; cibo proficuo secundum rationem, si non bene sapit: natura enim non omnibus melius. In morbosis autem frequentius rationem desiderio antepones; quod tamen ex accidenti, id est, non ex vsu. *Admonitio. Hipp. lib. 2. aph. 23.*

De Aqua.

23 Aqua commendatur, quæ odorem, & saporem aqueum purum modò habet, & quæ ex topho, & argilla transierit distillatur; aut per lapides & arenas fluens attenuatur: soli exposita orientali: & facilè frigesit, atque calesit. Indicium enim tenuis est substantiæ. Quæ insipidissima est, qualis in fonte plateæ Stylensis, ingrata est palato, forsan & coctioni, vt aiunt; non tamen distributioni, vnde cum vino melior. Salsa autem grauis noxiaque. Non enim ex vapore densato fit, sed fluore adustæ rei, vt vrina. Alij quoque sapores, quos ex radicibus arborum, aut metallorum venis, aut terræ passionibus contrahit, vel noxij sunt, vel curatiuæ medicinæ, non præseruatiuæ, de qua sermo est præsens, conueniunt. Idem de odoribus dicemus, & feruore fontium. Palustres quoque aquas, & stagnantes, quas motus non perficit, & crassas, quæ diu additum frigus aut calorem retinent, declinabis, & quæ lipposæ sunt, & per sordidas terras fluunt, & solem non vident. Item cisternarū aquas, quæ ex vaporibus in aëre fiunt, licet tenuibus: namque impuri sunt, cum

ex omni

ex omnibus rebus etiam fœtidis eleuentur, & ex mineris, & putrescentibus terris palustribus, & corporibus, quorum etiam saporē quandoque referunt, nedum maris salsedinem, quos ad iuga Appennini nostrates ex mari egressos in aquas salsas concrescere viderunt, & gustauerunt. Proptereàque nec æstiuarum pluuiarum fuliginosarum aquas in cisternis recipies, nec autumnales, aliásque, nisi per arenam multam excolatas, nec niuis, & glaciei liquores.

Correctio aquæ.

24 Aquas corrigit excolatio, & coctura, & aceti, aut vini modici iniectio, aut aromaticæ rei.

De aere.

25 Quoniam odor, & aër nutriunt spiritum, seligendus est aër tenuis, & purus, qualis è siccis terris, à blando calore cæli educitur; vel crassiusculus, & purus, medicatúsque sale; qualis è mari. Qui enim è palustribus humidisque terris, à calore nimio elicitur, crassus, impurusque est: è siccis verò tenuis; sed fuliginosus, at minùs noxius. Ergo temperiem cæli respicies, & soli qualitatem, vt inferiùs dicemus. Elige etiam lucidum. Odores quoque eos, qui nec caloris vi, nec vaporis crassitie vincant spiritum, sed vincantur. Vnde per æstatem minus placent aromatici, qui per hyemem placēt: quoniam spiritus multus, & potens crassúsque, hos vincit hyeme; æstate pusillus ob transpirationem vincitur. Est enim odor vapor validus: inualidus enim non sentitur. Aër verò intra telluris circulum vaporosum, potiùs vapor quam aër censeri debet; ergo crassior superiori aëre, quò nostro aëre crassior est aqua.

De Medicina præseruatiua ex egestione, & primò per inferiora.

CAPVT III. ARTIC. I.

Quot foramina excrementis expellendis à natura fabricata.

QVoniam cibus, potus, aërque, ex quibus nutritur homo, non toti in hominis substantiam conuertuntur; sed illæ eorum modò partes, quæ corporis iam dictis partibus conueniunt: cæteras verò, vt inutiles egeri, excerníque foras oportuit; Idcircò nouem foramina magna in corpore Autor naturæ fabrefecit; septem in capite, quæ etiam sensoria sunt, duo in extrema, imáque parte: ex quibus vrina, & stercus, potiones cibique fæces crassæ, primæque excernuntur. Per os verò &

nares

nares pituita, & concretorum vaporum è ventriculo in caput eleuatorum, fæces, & quæ relinquuntur ex alimento spiritus egeruntur. Per aures vero aduſtiores excretiones: per oculos aquoſiores. Ex toto tamen corpore inuiſibilibus forato poris, ſuperfluus calor, & fuligines, & ſudor, ſeri ſuperflui pars, excluduntur. Itémque attenuatæ ſubſtantiæ partes à calore aucto, ad cæleſtia euolare innato deſiderio cognationis, efferuntur; non autem extruſione violenta craſſiorum, vt Democriticis dicere congruit: nec à calore tantùm extraneo attenuatæ elabuntur, vt dicunt alij; ſic enim poſitus homo in loco minùs calido abſque cibo viueret ſemper: quoniam ab externo calore non conſumitur, quia non adeſt grandis: nec à natiuo; quia, vt aiunt, proprium ſubiectum non conſumit. Equidem, inquam, conſumit perficítque tenuiſſimum reddens, quale ſibi conuenit, vt petat cælum. *Inuiſibilium foram. vſus.*

2 Ex eodem cibo, & potu, & aëre non eaſdem partes omne animal, neque omnis homo, in ſui ſubſtantiam immutat. Excrementa enim equorum, & boum, alia ex eiſdem cibis: ſimiliter canis, & hominis cibatorum eadem carne, & aqua: ſimiliter duorum hominum. Vnde & excrementum hominis eſt adhuc gallinis, & porcis nutrimentum: & quod fœtent multa, quæ nobis bene olent: ergo non iudicabis ex excrementis, niſi excernentis hominis temperiem noueris. Sic enim, an quod ſibi conuenit naturà ex cibo attraxerit, nec ne, intelliges. *Benè nota, ex eodem non idem trahi, nec eiici idem à duobus.*

In egeſtionibus ſolidis & humidis quot ſint Medico conſideranda.

ARTIC. II.

1 INdicia ſumes excrementorum alui in quantitate, conſiſtentia, odore, colore, & temperie excretionis; nec defuerunt qui & ſaporem experiuntur, vt Hipp. *De quantitatis excrementorũ ſolidorũ ratione, & regulis.*

2 Si poſſet cibus reperiri totus in ſubſtantiam aliti conuertibilis, nulla excrementi eſſet quantitas. Vnde fœtus in vtero ex ſanguine defæcato per vmbilicum nutritus, ſtercora non facit, ſed vrinam ſolùm ex ſero ſanguinis; licet quid grumoſum Ariſt. in eius inteſtinis deprehenderit. Igitur impuris vtentes cibis, plus excernunt; purioribus verò minus: vt plurimum tamen ter-

tia pars cibi, vel paulò plus debet esse stercus; & tertia, aut plusculum, transmutatur: reliqua pars in alia excrementa, vt in choleram, pituitam, serum, atrā bilem, fuligines, &c. Qui autem plus egerunt, quàm ingerunt, reliquias præteritorum ciborum, & humores corporis euacuant, & colliquatam substantiam: morbosique sunt valdè; nisi ex vnico semel accidenti fiat: natura noxios humores & priscas cruditates cibi alicuius occasione stimulantis, euacuante (vti mihi vnius cæpæ aut aurantij stimulo, non semel contigit) vbi materiæ turgent. Item cum minima pars excrementitia est, aut vis expulsiua laborat: aut calor magnus cibum assat, aut diutina fames tenet.

De consistentia regula. 3 Consistentia fluida post pueritiam mala: indicat enim aut cruditates, aut humores vnà cum stercore eiici: aut venas mesaraicas non valuisse succum attrahere; vel quia debiles, vel quia obstructæ, vel quia plenæ, aut saturæ. In pueritia verò vbi calor blandus, & cum aquosum sumitur nutrimentum, non mala. Dura autem nimij caloris est index; vel febrilis, vel naturalis. Quo imminuto propè senectam mollescit venter quibus obduruerat; auctoque è contra obdurescit, vti & post infantiam.

De odore regula. 4 Quemadmodum mediocris consistenria, ita & fœtor sanis inest, qualis nempe solet excrementorum. Quæ plurimum fœtent, cruditatem indigestam indicant si grauiter: si acutè, calorem indicant nimium. Si morticinum olent, colliquationem substantiæ, vt in hecticis.

De colore regula. 5 Color sit subcroceus sanis, vel æreus. Albidus infantibus congruit. Croceus cholericis: subniger atrabiliosis: spumosus lienteriam, cerebríque distillationem patientibus. Per accidens tamen ex cibo fit, vt sanguineus, aut niger sit, sanguinem manducantibus.

De tempore. 6 Hesterni alimenti hodierna sint sanis excrementa. Qui enim eodem die excernunt crudum eijciunt, nec priùs proficuas attrahunt partes, vimque nutritiuam ægram habent. Qui tertium post diem, aut parum oderunt, vel optatissimum; aut expulsoria ægrotant: aut duri sunt aluo. Qui quarto, & quinto, deterius habent; aut studio nimio spiritum occuparunt. Semel in die egerere bonum sobriis: bis autem pleniori vtentibus alimento. Meliusque ante prandium, quàm post. Salsum & subamarum stercus est: alioquin est cruditas, aut alius humor, non sequestratio coctæ impuræ partis. Et cum ardet anus, bilem: cùm pungitur,

melancholiam: cùm lenitur, pituitam: cum frigesit, indigestionem: cùm calesit, perfectionem indigestionis indicat; nisi inebriati fuerint. Cum nihil polluitur, siccitatem: cum nimis, fluorem.

8 Vrinarum eadem fere disciplina. Si plus quàm bibit mingat quis, humores euacuat, aut cibi simul aquositatem multi, & potus. Qui nimium, excandescit. Qui quantum bibit, sanus est: sufficit enim qui ex cibo fit humor pro rore resarciendo, addita parte potus modica. *De excrementi humidi quantitate.*

9 Consistentia alba, tenuis, & perspicua, vehementis caloris est index, præsertim absque sedimento. Oleaginosa verò, aut renum pinguedinem, aut solidæ substantiæ colliquationem, vt in hecticis, nunciat. Crassa, nigráque pessima, calorem inualidum ad corrigendum, & sequestrandum indicat. Turbida & crassa indigestionis signum; si tamen subsidant fæces in matula paulò pòst, victoriam caloris digerentis prænunciant. Albæ & turbidæ, lac bibisse probant: aut cibi immaturitatem; aut phlegmaticam complexionem, & puerilem. Senum enim alba perspicua: iuuenum, subcrocea, palearis: puerorum alba, turbida: cùm id non seruatur, ægritudo, aut alia inest causa, vt in lib. 5. *De consistentia.* *Nota.*

10 De coloribus vt suprà. Sanus color est subcroceus à coctura, non à bile, vt quidam putant; & consistentia mediocris, quæ citò sedimentum demittat. Tempus vt suprà. Non te decipiat, qui moris ingestis sanguineam vrinam emittit: & alij aliter aliis cibis alteratam. *De colore.*

11 Curandum est, vt secundum naturam sanorum iam dictam fiant egestiones: & prouocandæ vbi desunt, ambulatione, labore, liquidis cibis. Nec retinendæ vbi adest voluntas: plurimùm enim nocent, sicut & crepitus detentio. Non tamen premenda fortiter aluus, ne disruptio aliqua fiat, aut intempestiua deiectio; inuitanda tamen cogitatu, & spectaculo cloacæ: asini enim mingunt, & cacant, vbi locum solitum offenderint. *Regula pro naturalibus egestionibus procurandis.*

Timor etiam introrsus agens spiritum deiectioni aptat. Frigidæ potus laxat fibras: similiter pedum frigefactio. Item medicatus cibus aut potus, & clysteres, aut suppositoria vrentia, vt sal, & caseus; qui etiam inuitat inclusos lumbricos, quemadmodum, & mel, & alia eiusmodi, ac simul excrementa educunt partim sic, partim spiritus irritatione, partim fibrarum laxatio-

ne; haud tamen assuefacienda est aluus clysteribus, & huiusmodi irritamentis, ne oblita naturæ; nisi sic irritata, fæces nō emittat.

De præseruatione ex egestione per superiora.

ARTIC. III.

De vomitu noxio vtilique. 1 QVi per os stercus emittit, mortiferis tenetur morbis intestinorum, vel obstructorum, vel conuulsorum; idcircò in ventriculum refundentium violenter. At pituitam natantem, & bilem, aliósque tenues humores ita egerere, sanum: præsertim si sponte, aut leui irritamento, & facile ferunt. Etenim qualia oportet, & quomodo, purgantur.

De vomitu procurato. 2 Quotidie ante prandium iniecta pluma, aut digitis, aut oleo euomere pituitosis haud malum, modo pressum angustúmque pectus, & ceruicem gracilem oblongámque non habeant, & faciles sint ad vomitum absque ruptionis periculo. Ita tamen assuefieri non laudo, vbi expectata fames, non secus ac accersita non deest: cæteris ergo minus prodest, nisi stomacho vrgente.

De sputo. 3 Qui nimis spuunt, exercitio indigent, & alimenti ex parte subtractione. Haud tamen à spuendo cohibendi sunt, ne excrementa in stomachum, aut pulmonem perniciosè recondantur.

Fluores capitis quorsum purgandi. 4 Humores, & viscositates, quæ ex elatis in cerebrum vaporibus densatis fiunt, vt per nares, & aures, & infundibulum, purgentur, curandum est; ne in pulmonem illabentes grauent ipsum, aut vlcerent: vel musculos pectoris intercostales dilatationi, & constrictioni reddant ineptos. Quapropter fumis, odoribus, & planctu, & masticatione irritantium, & sternutatione eos expelles, vbi natura segnis, debilísque fuerit: sulphure pectus, thure, & mastice caput stimulabis. Vsus tabacci in puluerem acti, vel fumum solet cerebrum labefactare: si continuò.

Quæ prosint, quæque obsint screationi. 5 Omnia cruda pectoris purgationi, atque capiti nocent: præsertim cardui, & crassioris substantiæ res, & cæpæ, & allia, & porri ex parte: quæ tamen cocta, præsertim mellita, pectus, & renes purgant, & vrinam cient. Fumis balneorum auris sordes extrahendæ, & fumo aceti calidi purificati.

Expurgandi, per cutem. 6 Ex toto tamen corpore fuligines, superfluósque humores exudare, aut transpirare vi innata optandum, exercitióque curandum, laboribus leuibus, ante prandium, cœnámque; non tamen multis, ne substantia corporis minuatur, incendaturue, & spiritus exhalet. Neque post, ne digestio impediatur à coctione, ad motionem reuocato spiritu. De morbis ex otio, & afflictione

nascenti

nascentibus, quos intermedia virtus exercitij corrigit, in secunda parte philosophiæ realis iam docuimus. Nec à cibo extemplo dormiendum, nisi labor præcesserit nimius: sed standum paulisper, aut mouendum, donec spiritu ad interiora reuocato, exteriora quiescant.

7 Frigus frictionibus expelles calorem ad exteriora expandendo, & oleo aromatico, non tamen post cibum. Calorem quoque nimium leuiter fricando pannis frigidæ substantiæ abrades: similiter torporem, & fuligines, & humores illum efficientes, attenuabis: prosunt & balnea, & cucurbitulæ. *De vsu frictionum.*

8 Balnea frigida robustis, sanisque: tepida, purgatione indigentibus, & non valida. Aqua dulcis, & olea aperitiua obstructæ cuti, siccisque valdè temperiebus: salsa & vinum, & succus myrtinus, & eiusmodi, nimis apertæ cuti & mollioribus. *Quæ balnea quæque olea quibus prosunt.*

9 Quibus mos est quotannis pharmaco purgare superfluitates, & sudoribus balneorum poros aperire, non satis proficuus ad sanitatem tuendam reperitur: cum videamus eos, qui naturalibus purgationibus contenti sunt, vitam longiorem viuere, sobrietate vtentes. Igitur eorum, qui pleniori cibo peccant, est adhibere artificiales purgationes; quæ periculo non quidem vacant, cum humores perturbent, naturam accusent, nec quod, nec quantum, nec quà euacuandum est euacuent. *Purgatio per artem officiis omissa quæ per naturam.*

10 Si quis humoribus abundet fæcibusque, fructibus lubricis, ficubus, scilicet, vuáque emolliat aluum, vt humores irritati ex peripheria ad centrum delati, deorsum emittantur. Hyeme verò sal, aut cæpa, aut acetum, & quæ post diutinam ab his abstinentiam, pituitam incidunt, purgántque, vnáque humores cæteros accersunt. Sanguinis exuberantíam venæ sectio tollit vere: choleram vomitu æstate: atram bilem autumnus vua medicata demittit, roscidáque. *Quibus cibis purgatio curanda, & quæ secundum anni tempora.*

11 Vllis temporibus limonum succus & aurantiorum cum saccharo non prodest. *De acidorum vsu.*

12 Corporis pinguedinem roris potus: stilla spiritus vitrioli: labor, cibus siccus, modicúsque, & coitus, attenuant. *De pinguedine minuenda.*

13 Fuligines & superfluitates, quas exudat, transpiratque, & in pilos vertit, masculus: menstruis per vuluam purgationibus expurgat fœmina; quas balneis & herbis calidis, acutísque prouocare deficientes, salubriter licebit: Exercitium tamen vtrique sexui vtiliorem fert opem. *De menstruorum vtilitate in fœminis.*

Et in maribus.

14 Solent maſculis per anum venis, ex liene,& capite contritis, ſimiliter fieri purgationes.: proſunt inexercitatis, & non ſobriis. Nec niſi exercitium capeſſentibus,& ſobrietatem, abſque periculo adimuntur.

De cauterio per artem

15 Décimum foramen ars naturalibus nouem pro cauterio in vlnis,aut cruribus,aut coxendicibus,aut in occipite,addit:at non niſi edacibus, vel ocioſis: quibus per exercitium,& ſobrietatem melius conſultum foret. Alia autem ratio illorum eſt, qui morbificæ cauſæ curationem hanc adijciunt, vt in curatiua arte docebimus.

De verni ieiunij vtilitate contra Fuchſium.

16 Semel in hebdomada cœnam omittere, vt excrementa prorſus egerantur,ſalubre,præſertim hyeme,& vere:quando ſaluberrima ſunt ieiunia, aduentu ſolis humores etiam arborum turgefaciente.

De moderamine ciborum & variatione.

17 Vulgatum verbum eſt, hominis ſanitatem ſeruari, ſi tres quaſque comeſtiones ita partiatur, vt vna plenior, ſecunda mediocris,tertia tenuis ſit; ſic enim abſoluendæ nutritioni, & purgationi non accedit impedimentum. Deinde reditur ad idem. Item diximus primò carnes, ſecundò legumina, tertiò herbas in prandio adhibendum,odoratis herbuſculis,& aromatibus additis. Sed melius cœnam, & prandium,& tempora, & complexiones,& ætates à principio diſtinximus ſecundum artem.

Ante & post prandium quæ pro ſalute facienda.

18 Præterea mane ſurgens dentes lauando fricabis, excretiones ciebis,oculos, & aures, & nares abſterges, & irritabis:faciem,manuſque lauabis aqua pura,etiam in hyeme. Vino détes, nares, & oculos abſtergere tunc valde prodeſt .Et purgata aluo, caput pectes, ne ſpiritum à purgatione reuoces, ſed fuligines, craſſóſque vapores eijcienti naturæ opem feras.Ideoque cum eſt opus, cuti quoque fricationem adhibe; dehinc paſſus centum ambulabis ſi exercitio animi, non corporis, es operam daturus. Ab aſſumpto cibo non niſi dentes extergeas, ne calorem à coctione remoueas, & manus: leuiter ſolùm ſi ſorduerint, ſtabiſque pauliſper,aut ambulabis: poteris quid iocundum legere,antequam ex coctione fumi in caput aſcendant.

De Somno.

Artic. IV.

1 SI somnum vnius coctionis gratia constituisset Autor naturæ, paulò post assumptum cibum semper esset dormiendum: at cùm etiam quieti postquam à labore imminutus est spiritus, itémque refectioni datus sit: non est à prandio dormiendum, donec fiat coctio: sed vel nihil, vel modicum, vt vapores eleuatos euincat: ne dum refectioni, & quieti vacat, opus coctionis intermittat. Vnde etiam propterea febricitanti nocet, quod dum refectioni, & quieti se dedicat, præliũ contra morbificas causas, aut nihil, aut ægrè initur. Item quoniam somnus coctioni, vigilia distributioni, & expulsioni aptior; & in omni coctione, præsertim febrili; inest sequestratio expulsióque: propterea etiam somnus, præsertim multus, à prandio, & in febre vitandus: & quia noctu debitus deesset.

Triplex somni vsus, & num à prandio dormiendum.

2 Vbi autem dies longissimi sunt in æstate, à prandio dormiendum; maximè autem subpolaribus hominibus: & semper quibus cœna nulla, & dies vnus sex lunationes habet: cæteris pro rata diei, & indigentia. Proficit autem naturam imitari, ne dum diei das somnum, nocti des vigiliam, quando non potes, quæ diei sunt operari: & hæc est vera causa, nam coctioni prodest, & non febri, quia est expellendi conatus.

Distinctio regionum pro somno.

De Seminis egestione.

Artic. V.

1 SEminatio quamuis speciei causa conseruãdæ constituta sit, tamen indiuiduo quoque seminanti prodest ad salutem, quando fit ex natura. Omnis enim causa dum causat naturaliter, iuuatur causatione.

Seminare etiam indiuiduo prodest.

2 Quoniam semen ex puro sanguine in spermaticis concocto venis, atque in testiculis absoluto; spiritibusque repleto, fit, nequaquam superfluum excrementum existimari debet, sed pars vtilissima, atque optima, in speciei destinata conseruationem; quæ omnes hominis partes confusas imperfectásque habeat, veluti arboris semen, quod fructum, propterea quod illo fruimur,

Contra Aristot. cui semen excrementum.

appe-

appellauimus. Excrementa enim impuritates sunt, dejectionésque. Vnde menstruus sanguis nec semen videri potest. Nec semen vtiliter semper excernitur, quemadmodum stercus, & menstruum: siquidem & spiritus cum illo emittuntur, & viscositas, ex qua neruosum alitur genus.

Ratio ac tempus seminandi masculorum.

3 Pueri vsque ad 20. annum seminationi non assuescant: est enim speciei, indiuiduóque antea inutilis: aut enim non generant ex non bene crasso, viscosóque, sed aquoso semine; vel fœtum imbecillum, aut fæminas generant. Ipsi quoque non augentur mole viribúsque; nam quod augmento debetur, datur proli, fiúntque breuioris vitæ: plantæ citò fructum edentes, citò intereunt, vt frumenti, & hordei planta statim seminans, statim interit. Aurantij verò diu viuunt, quæ in 20. fructificant anno: mediæ arbores in medio sunt. Idem in animalibus sæpè experimur; salaciora enim & fœcundiora, breuis sunt vitæ.

Tempus fœminarum.

4 Fœmina quoniam breuioris est vitæ, priùs destinatur proli, vnde Platoni videtur 18. anno; mas 36. coniugio aptus: nobis autem fœmina 19. mas 29. sed pro natura regionis. Sub tropicis enim quadragesimo senescunt: & octauo generant. Alij quidem aliter. Temperiem quoque consulas oportet.

Vsus puerorum & senum vt valet.

5 Decrepitis senibus coitus omninò vetatur; est enim noxius indiuiduo imbecillo, nec aptus speciei. In pueris non potest extrahi bonum, in senibus educitur omne bonum. In non decrepitis verò aliquando, aut tertio quoque mense laudatur exoneratio. In vtrisque tamen puerorum, & puellarum casta citra coitum cubatio, & conuersatio vtilis ad senectutem retardandam; horum enim vapore, & mollitie ipsorum durities alitur, reficitúrque spiritus. Veneris lætitia, sed pura absque peccato, multis præualet medicinis.

Absque peccato.

Cui ætati coitus prodest.

6 Coitus virili ætati conuenit bene nutritæ. Coniugatis ter in hebdomada. Non coniugatis semel in mense, minus enim stimulantur. Religio tamen vetat non coniugatis semper, vt vel nubant si vruntur, vel contineant se, si religioni mancipantur. Natura tamen hisce vel in somniis educit superfluum, vel cum vrina, vel in alimentum conuertit ex consuetudine. Religio quoque ieiunio, & abstinentia libidinosorum ciborum, & conuersationis muliebris, nobis consuluit.

De temporibus anni ad coitum.

7 Hyeme vtilis est coitus, quoniam humores abundant: vere necessarius, quoniam florent, & arbores, & bruta, idcirco ad

semina

ſeminationem inſtigantur. Æſtate nocet, humoribus, ſpiritibúſque euaneſcentibus. Autumno noxius, quoniam ſpiritus euanuere. In mediis temporibus mediam ſequere temperaturam, & educationem inſuper conſule.

8 Prima ſeminatio indigentibus valet, ſecunda prodeſt, tertia nocet, quarta lethalis; ſed pro virium, & temperiei, & educationis, & ætatis ratione de his coniecturabis. Regula enim quod plerumque reſpicit. *Numerus ſeminationis.*

9 Febricitantibus, & articulorum morbo affectis, cunctiſque infirmitatibus proportionaliter nocet coitus: niſi ægritudo ex diuturna ſeminis retentione, qualis eſt vteri ſtrangulatio, & priapiſmus, & ſatyriaſis, fiat. Conſulit etiam virginibus dæmonoplexia affectis connubium Hippocrates & Plato: quod ſalubre dicimus, vbi dæmon humoribus ex corrupto ſemine genitis ad vexationem vtitur, quod illis ignotum fuit Chriſtianæ Theologiæ expertibus. *Quibus infirmis prodeſt, & quibus nocet.*

De Medicina præſeruatiua ex circumſtantibus, & primum ex cælo, aëre, & aquis.

Capvt IV. Artic. I.

1 CÆlum, nec ita frigidum, vt ſubpolaribus, eiúſque propinquis regionibus; nec ita calidũ, quale ſub tropicis, & conterminis; ſaluti, ac diuturnitati vitæ hominis ſecundum naturam, præ cunctis animalibus temperatiſſimi, eligendum eſt. *Qualitas media cæli proficua, & noxia extrema.*

2 Fœlix æſtimatur æquinoctialis plaga, vbi dies noctibus, & lux vmbræ, calor frigori, æquantur ſemper; niſi tellus obſtet; quod cæteris non niſi vere, & autumno, quando vbique temperata efficit tempora, contingit: montes tamen, & lacus hanc cæli temperiem variant. *Optima ſub æquatore, contra Ariſt. & Virg. & cæt. dogmata.*

3 Extra tropicum tertium, quartum, quintum, & ſextum clima, pro temperie laudantur; & his vita longior, vt ſub æquatore: breuiſſima enim aduſtorum Nigrorum, quorum ſpiritus, & vires ſol exhaurit, & fuliginibus replet, & ariditate ſenili: alioſque alimentum ſubtrahendo pygmæos facit; ſub polis etiam calorem extinguit, non eripit frigus; & membris expanſionem negat, & formationem interiorem etiam impedit: vnde beſtiis ſimiles corpore; ingeniòque fiunt, vt pygmæi. *Quæ climata eligenda. Cauſa malitia ſub polis, & tropicis.*

Sub quibus stellis aer bonus malusque.

4 Elige cælum, cuius stellæ orizontales, & verticales de natura Iouis & Veneris sint, atque Solis, qui hominis temperaturæ fauent. Saturnus enim, & Mars, stellæque illis cognatæ, obsunt; obsunt etiam vtilibus nobis animalibus, & plantis: prosunt verò inutilibus & hostilibus, id est, serpentibus, lupis, tygribus, lolio, cicutæ, coruis, &c. Vide nostram Astrologiam. Luna & Mercurius communes sunt pro configuratione, & situ.

De indiuidui natura consideratio, vt cui cælo, & cui anni tempori, & cui regioni, congruas: & cui discors sit, scias.

5 Considerabis cæli in tua genesi constitutionem, & aphetas; vt intelligas quibus iuuatur, quibúsque tua læditur temperies. Animalia enim, & plantæ lapidésque antipathiam & sympathiam habent cum sideribus, & cum homine, cui talia fauent, aut aduersantur sidera. Idem de temporibus conijce: æstas enim Marti, ac Soli: hyems Saturno, ac Lunæ; vel Ioui, ac Veneri: Autumnus Mercurio, Saturnóque; conueniunt. Similiter temperaturæ hominum, & aliarum rerum. Morbi quoque alij, aliis temporibus, & sideribus conferunt: éxque eorum mixtura misce decreta.

Electio temporis, vt M. Alb. ait, vtitur astris, non seruit astris, & necessaria est medic. & phys. rebus.

6 Sicut plantandis, colligendísque fructibus eligis tempora congruentia; cunctis similiter actionibus si scias vti, non seruire astris, eliges ex his præcipuè, quæ ad corporalem pertinent conseruationem. Progressus, & fines rerum in principiis latent, sicut calefactio in calefaciente: principia autem ex tota rerum serie, & vniuersitate; non enim agunt particulares causæ, nisi cum vniuersalibus; cum quibus fæliciter, & sine quibus infæliciter procedit effectus. Igitur cæli, & mundi constitutionem in exordiis rerum, actionum, & morborum spectes, oportet.

De aere bono & malo nostris temperamentis.

7 Aër purus, tenuis, lucidus, & temperatus, commendatur; impurus, crassus, obscurus, nimis frigidus, aut nimis calidus, damnatur. Frigidus tamen melior, vbi purus, lucidúsque, & tenuis: cuiusmodi in montanis regionibus. Nubilus nocet prorsus, & fuliginosus. At fumus rosmarini, vel iuniperi, ex ramusculo adusto, prope cubilo cum vadis dormitum; nocturnas vmbras & catarrhos emendat, sensus viuificat. Idem facit vinum naribus & oculis mane applicatum.

Quis aër, quibus rebus, quo à calore sit bonus malusque.

8 Quoniam aër noster est vapor verius quàm aër, regionem è qua educitur, & vires educentis solis in eo considerabis, quemadmodum superior indicauit sermo. Montosa ergo laudatur, dum tamen à paludibus elati vapores ad eam non integri ferantur. Scopulosa etiam in mari placet, nisi fluuius, aut cloaca sordibus

in ipſum exonerentur. Tophus & arena lapilloſa, ſalubres. Fuge paludes, atram tellurem, putridamque: & vbi cadauera humantur. In ciuitate etiam vicos, vbi coria, & tinctura, & ſordidæ artes tractantur.

De habitaculis ſalubribus & inſalubribus, earumque partibus & ſitibus.

9 Domum ædificabis iuxta exemplar datum in Oeconomicis noſtris, ciuitatémque, vt in Politicis; & villam. Æſtate ædes, feneſtras ad boream: hyeme ad auſtrum: mediis temporibus ad medias plagas mundi habitabis: vel portatilem ciuitatem, quemadmodum Æthiopes, habitabis; & aues, quæ ſole accedente, ad boreales, & montoſas regiones: recedente verò ad auſtrales, & maritimas migrant, ſed pro regionis natura. E contra verò fit citra æquatorem, vt eueniat idem. Ædes prope ſolum rebus liquidis, & beſtiis aſſignabis: prope cælum ſiccis & auibus: medias tibi & familiæ. Domos etiam duas habere iuuat conſimiliter. Subterraneas, & obſcuras, & vdas omninò declinabis: præſertim vbi ſolum quondam exuſtum fuerat. Vapores enim emittit fœtidos, craſſos, fuliginoſos, calidóſque, qui ſpiritus temperiem, tenuitatem, & lucem peruertunt, grauant, fœdantque; vti & carbones faciunt: & vapor pluuiæ ſuper aduſtam cadentis terram, etiam ex ſolis æſtiuis viribus, vt de peſte agentes monſtrabimus.

Correctio aeris.

10 Aërem craſſum corrigit ignis, & ſonus campanarum, & rumores: Fœtidum ignis, & accenſa odoramenta, & ligna aromatica, & ſulphur, & acetum, niſi habeat vnde inceſſanter reficiatur. Tunc enim oportet, aut telluris cremare ſuperficiem, aut dare aquis ſtagnantibus curſum; aliáſve tollere cauſas.

Quid à boreali, & quid ab auſtrali conſtitutione corporibus.

11 Auſtralis aër calidus, craſſúſque aggrauat caput, ſenſus obtundit, ſoluit ventrem, laxat artus, cutem aperit: borealis verò acuit ſenſus, ſerenat caput, ſtringit pectus, & cutem, roborat vires.

Ab aquis.

12 Aquæ bibitæ ad ingeſtionem, in lauacro ad egeſtionem, ſpectant: in applicationibus ad circumſtantia. Priores puræ: ſecundæ propè puræ: tertiæ medicatæ, meliores. Aqua enim marina, & ſulphurea bonum aërem reddunt, & cutem non obdurant, nec nimis aperiunt. Vnde aër Puteolanus eſt ſaluberrimus. Caput etiam purgat, pectúſque. Ciuitas, & domus prope fluuios ædificatæ (cuiuſmodi eſt Lugdunum) peſſimæ, niſi ſit aqua velociter currens, & ſuper lapides, & arenas. Prodeſt tamen importandis, exportandiſque rebus vtilibus, & hominibus. Infantes balneo herbis odoratis, conſtrictiuiſque medicato, & vino, & ma-

rina, interdum lauabis tepida, vt ossa, cutis, & nerui, roborentur.

De balneis. Tepor enim est vehiculum, alioquin obest. Propterea ad robur priscæ nationes, frigida etiam immersione vtebantur. Viros autem frigida decet, & marina: Similiter senes, vt rimæ obducantur. Dulces aquæ cute obstructis conueniunt, & hecticis.

Regula pro cutis cura. 14 Cutem obstruere malum, fuliginum, & excrementosi roris expurgationi impedimentum. Aperire nimis etiam malum: quoniam vires efferuntur, & introitus noxio aëri paratur. Non ita tamen in odorato Arabiæ cælo & similibus.

De potu post lassitudinem. 15 Post labores, & lassitudinem, nisi aliquanta pausa quiesue intercedat, nec frigidam bibes, nec in frigidam intrabis: nec aquam, aut auram; multóque minus in fœtidam, ne pereas. Natationi tamen assuesce.

De vnguentis. 16 Balneis & vnguentis prisca ætas sese oblectauit: qui mos obsoleuit iam, & pro medicamento solummodo seruatur: haud negem tamen prodesse balneum, & oleum confortans artus, quale myrtinum, non nimis excalefaciens, præsertim ita affricatum, vt vnctuositas in cute non remaneat: calidiusculum hyeme, vt nardinum; frigidiusculum æstate, vt myrtinum conueniunt.

De Musica.

Artic. II.

Cur sonus & qui iuuat, & cui: & qui nocet. 1 MVsica quoque ad Medicinam spectat. Sonus enim delectat spiritum, quatenus ipsum medio aëre mouet inuitatque ad motum, propriam nimirum, qua seruatur, operationem: proptereáque soni nimis acuti, quoniam ipsum diuidunt; aut nimis graues, magníque, quales bombardarum, displicent: quoniam obtundunt, impellúntque in cauitates capitis, verberántque. Mediocres placent, nec omnes, nisi consonantes sibi, hoc est, ad sui mensuram editi: omnes enim in natura consoni sunt, sed non nobis. Quia igitur acuti attenuant spiritum; grauésque agitant; sequitúrque eius attenuatio, ventilatio, roboratio, & expurgatio: proficua ergo valdè est Musica naturæ. Spiritus enim sic perfectus operatur meliùs in toto corpore. Vnde cùm saltare volumus, sonos adhibemus, quibus motus spiritus moueat corpus: propterea̕que non potest saltari, vt aiunt, *Spagnoletta*, cùm sonatur *gagliarda*.

2 Moribus

2 Moribus quoque prodest valdè Musica, obéstque valdè. Afficit enim spiritum, à quo corpus totum mouetur, & mens obiecta percipit. Quapropter infantes à lacrymis, & furiosis desideriis sono capti mutantes affectum retrahuntur, & exhilarantur. Item spiritus sono allectus in caput coit, dormítque. Ebrios, & furiosos cantu Pythagorici sanarunt. Spiritus enim insanis, inconcinnísque commotos motibus ad motus musicos reducebant. Fumum, & fuliginem vini musico motu excutiebant, spiritum ventilando purgandóque. In Apulia certi quidam soni stupidos à tarantulæ morsu excitant ad saltandum ita, quod venenum labore hoc exudant, curántque. Est Musica mollis ex parum grauibus, parum acutis confecta sonis, quæ homines ad pietatem mouet, vt Romana. Est alia acuta, titillans ad luxuriam, vt Sicula. Est alia asperior, vt tubæ: vel inflatior, vt tympani, ad iram, & bellum ciens. Alia blandior, & valdè effœminans animum, vt Neapolitana plerumque: pastoralísque sonus somno aptus; vigiliæ bellicus. Quapropter Medicus non ignoret, qui soni, quos motus in spiritu, ad quas bonas operationes, excitent, vt medicinales sint. *Musica ad mores quid possit.*

3 Cum distortis curuatísque motibus afficeris, nec studio philosophiæ vales te applicare, adhibe Musicam, quæ sedet motus hosce. Post studium anxietas inuestigationis præteritæ in te perseuerat? ergo post meditationem sufficientem adhibe alium hilarem sonum. Alio ad nuptias, alio ad bellum, alio ad somnum, alio ad vigiliam te inuitabis: nisi res ipsæ te ad inuitandum præpotentes sint: neque enim omnes, neque in omnibus egent Musica: lasciui enim ad venerem re, non sono: pudici, & seueri re, & sono cientur. Sic de cæteris. *Regula cura ex Musica.*

De Exercitio.

ARTIC. III.

1 SIt tibi Musica pro inuitatione ad opera, & omissiones vtiles, non autem pro exercitio, nisi his, qui ex ea viuunt arte. Tu autem exercebis animum, & corpus vicissim vtiliter: vt vtriusque sanitas simul procuretur: ne Medico corporis, aut animæ indigeas, idest, consultore. *Exercitium animi & corporis capessendum.*

2 Exercitium corporis valet ad roborandum calorem na-

De exercitio corporis totius & partium, eiusque vsu.

tiuum; ad extrudendum superfluitates per cutem, & alia foramina: ad digestionem alimenti, & distributionem: ad roborandum neruos, & membra omnia, & spiritum expandendum in omnibus, omnésque obstructiones expediendas. Non igitur sit minimum, nec vnius modò membri, nec nimium, quod moueat excrementa, & non extrudat. Membra enim quasi contusa, & grauata à modico exercitio propterea remanent, à multo verò aliquando rumpuntur. Semper tamen spiritus imminuuntur, artus dissiliunt ab inuicem, substantiâ in tenuitatem actâ priuantur, & ad trahendum alimentum debilitantur: pori iniuriis patent. Si autem vnum membrum exercueris, vt sutores brachia, cursores crura, tunc illud modò membrum roboratur: cæteraque illi minus benè cohærendo imbecilla remanent. Et cùm aliquod non exercetur, trahit ad se aliorum omnes humores, & morbos. Vnde Neapolitani curru, equoque quasi semper vecti podagra vsque laborant, & ad coitum actiuum non satis valent, vt Hip. de scythis monet. Vtile exercitium ergo est ludus pilæ, & gladij, & lanceæ: sed vtilior pila, quæ & vtramque manum exercet, & crura, & spinam. Vtilissimus illorum, qui per circulos in consequentia positos, mirificè interuolant; & qui saltus, quos vocant mortales, in spectaculis agunt; & funambuli.

Lib. de aer. aq. & loc.

lancea.

De animi solius exercitio corporibus non vtili: nisi oris emendetur labore.

3 Monachis autem, qui animo exercentur, proficuus labor in horto; & cantus, quo ad Dei laudes excitantur. Nam expuunt plurimas superfluitates, & spiritum per corpus extendunt, & cutem ad sudorem, & fuligines expellendos. Disputationes, lectiones, & altercationes virtuosæ prosunt ad idem, vt notauit Plutarchus. Ita quod simul spirituale, ac corporale exinde habent emolumentum. Vnde non vtiliter à cantu Iesuitæ abstinent.

Ex animi ociositate mala.

4 Quemadmodum corporis exercitium modicum, aut nimium, aut vnius membri modò, non probatur; sic etiam animi. Qui enim non exercent animum, ignorantes sunt etiam in rebus quæ prosunt corpori: & sunt præda sophistarum & hæreticorum: timent vbi non est timor: sperant vbi non sperandum; desperant in modicis, insaniunt in imaginationibus. Vincuntur ira, odio, concupiscentia, auaritia, ebrietate, socordia. Et ex his ad corporis morbos deuenitur facillime, & subitaneas alterationes.

5 Qui

5 Qui modicum exercent animum, videntur sibi scioli, & nullius consilio indigere, & in mala cadunt incurabiliora.

De morbis ex modico animi exercitio.

6 Qui nimium in omnibus atterunt spiritum, & corpus ægrum reddunt: cui quippe nutritiones, & purgationes desunt; quemadmodum autores obstinati, & philosophantes in quo non valent.

Ex animi otiositate morbi.

Ex nimio.

7 Qui in vna parte animæ exercentur, in alia languent, vt fortitudini prorsus vacantes, quæ est potestatiui, fiunt indocti in intellectiuo. Qui etiam volitiuum modò exerceant, vt aulici, amoribus, & conuersationi ciuili deditì, molles fiunt; & indocti. In volitiuo exerciti, Heremitæ passiones animi frænant, sed indocti sunt, nisi intellectiuum etiam excolant. Quapropter qui simul sanctitati, virtutibúsque moralibus, atque sapientiæ sese dedicant, vt Dominicani, optimi sunt. Non enim zelantur non secundum scientiam: neque sciunt absque zelo virtutum: exercent etiam corpus, dum voce, quæ totum aliquo pacto iuuat, exercentur. Video tamen inter eos, qui sapientiæ student, falli plurimum, qui soli Theologiæ, aut Mathematicæ soli; aut Physiologiæ soli operam dant: in cæteris enim doctrinis languent: putántque per vnam se omnes scire, & de omnibus iudicare, & emendare: sicque præsumptione, & fallacia replentur; & prauitates in illud intellectiui quasi membrum sequestrant, sicuti valida corporis membra in inualidum suos morbos exonerant.

Quas ob causas omnes partes & facultates animi exercendæ.

8 Qui tamen exercent animum, non corpus, præda sunt potentum, latronum, pyratarum, & medicorum, & pharmacopolarum: sicuti corpus sine animo, sophistarum, hæresiarcharum & circulatorum. Idcirco Romani, teste Salustio, ingenium nunquam sine corpore exercebant,

Exercendum esse animum & corpus.

9 Ocium, mulierum præsertim, totam pessundat Remp. prætérquam enim quod eas loquaces, lasciuas, procaces facit, & prauorum cupidas ciborum, & negotiorum, reddit corpus imbecillum, & exiguum, & prolis incapax, aut inualidè generatiuum; facile pallidas, excrementis non purgatas: ideò pilosas, vnctuosas, sordidas, nec viuido sanguine floridas, quales exercitatis insunt. Quapropter fucis venenosis sese pingunt; expilant, excoriant; in capitis & dentium dolores, & nigredines, hinc incidunt; superaddunt fucos, ac morbos sibi, ac fœtui: vtque videantur proceræ sandalia adhibent ligno, & suberis cortice præalta, & grauia, quorum gestatio est culpa, ac pœna simul. Nec

De mulierum ocio, morbis priuatim, ac publicè scatente.

nisi

niſi inhærentes ſeruis ſeſe mouere poſſunt. Hinc excrementa retinentur magis, & facies deformantur, ac morbi augentur. Vt ergo proceræ fiant, ac formoſæ, ab infantia ad ſ nium corpore, animóque exercendæ ſunt. Quapropter fœlices fœminæ Calabræ: quibus labor fucum, & ſandalia vtiliter aufert. Fœliciores etiam Belgæ: quibus formam, & proceritatem maiorem maius exercitium conciliat. Infœlices è contra Parthenopeæ, ſuis ancillis ob ocium fœdiores, infirmiores, deformiores. Ocium luem veneream peperit.

De Veſtibus.

ARTIC. IV.

De calceorum vſu.

1 CAlcei vtilitati, non oneri ſint fœminis, ac maſculis: non digito altiores, ne articulos pedum impediant à motu: nec nimis calidi, ſtrictíque, qui humores, & podagram accerſant: bene tamen compacti, ne aquam admittant. Plani ſint infernè, ſicut natura pedes facit, vt ſint baſes ſtatuæ; ridiculi, & caſui expoſiti ſunt, qui tuberatos ſubter, gerunt. Infantes autem puerique capite edibúſque nudentur, vt roborentur.

Qua ratione veſtiendum: & ordine ſecundum naturam.

2 Veſtibus naturam imitabere, quæ arbores ac fructus, & oua, interiùs membrana tenui, in medio medullata, exteriùs duro veſtit cortice. Vnde camiſiam, diploidem, & ſagum commenti ſumus. Neſcio tamen cur hoc tempore delicatum ſericum exteriùs, craſſum pannum interiùs quidam coaptant, oſtentationi potiùs, quàm vtilitati ſeruientes: niſi velint cuticulam ſuprapoſitam cuti in hominis corio extrinſecus imitari: ſicut frondes, & pilos villis cæſuríſque pannorum, auro, & pallio, quod detur illis, dum non ſint oneri veſtes, ſed vtilitati; & interiora ſuis non defraudentur vſibus. Rideas ergo colare modernum incruſtatum ſic nocenter, vt caput circumuoluere non ſinat; & pallij geſtamen in æſtate, cùm onus, & cruciatus à feruore infert.

Ab anni temporib. &, regionibus, & corporum temperamentis ratio veſtiũ.

3 Veſtes carni vicinas æſtate ſericas lineáſque, & cannabeas, laudamus: ſicut & ſemper in corporibus ſiccis timentibus hecticam. Bombycinas, & laneas, delicatas tamen hyeme, ſicuti fortè ſemper in pituitoſis, frigidis, & lue affectis venerea. Exteriores veſtes craſſiores cupimus hyeme, ab aqua, & frigore nos

tuentes:

tuentes : æſtate exiliores ab æſtu : mediis temporibus mediocres. Noctem hyemi, diem æſtati parem facies. Hæc autem omnia pro regionis natura : hyems enim ſub tropicis noſtræ eſt ſimilis æſtati, vbi incolas etiam nudat æſtas.

4 Vtile eſt tamen Militibus, & Monachis, & Mercatoribus, & labores, & regiones paſſim mutantibus, omni veſtium generi, atque ciborum aſſuefactos eſſe: ne mutatio obſit. *Exceptio ex professione.*

5 Biretum necundè vacuum, cuiuſmodi vtuntur Veneti, Græcique, conuenit capitibus frigidis: vacuum deſuper, cuiuſmodi eſt Italicus, Gallicus, & Hiſpanicus pileus, prodeſt calidis; vt vapores egredientes è cute, in cutim non remeent, excalefaciantque: quos tamen Calabrorum biretum circulo vacuo expanſum ad latera recipit. Prodeſt in omnibus expanſus lembus contra ſolem, & pluuiam : & ad inacceſſam metiendam ſubitò diſtantiam. *De bireto.*

6 Biretum eò vtilius, quò leuius. Natura enim pilos leuiſſimum tegmen capiti, ne ſenſum, aut motum impediant, appoſuit; quos calidis in regionibus, ſi artificiato vteris bireto, rades: in frigidis autẽ auge, exicca, & purga : in mediis mediocriter vtere.

7 Cùm natura nihil ex ſolo ornatu abſque vtilitate inſuper condiderit : mirum quòd mammillas & barbam maribus vllo abſque vſu dederit; non ad diſtinctionem ſexus, cùm per genitalia diſtinguantur à fœminis : & in America mares ſint perpetuò imberbes: & apud nos dum adoleſcentia durat : cur eos per barbam non diſtinguit, & cur per mammas ſe confundit ? Qui dicunt mammas ad defenſionem cordis datas, imperfectè loquuntur: brutis enim animantibus non inſunt : & ſufficit carnoſitas earum pectori. Cur autem papillæ inſtar næuorum exterius appoſitæ ſunt : cùm nec ad ſignificandum, nec ad vſum proſint. An quia omnis fœtus priùs eſt fœmina completa, & poſtea exponit genitale, ſi calor augetur; vt in Phyſ. de quibus ibi. Barbam ergo vbi creuerit, ſicut vngues, circumcide. Natura enim in homine multa relinquit arte corrigenda, ſciens rationem, vbi adoleuerit, conditorem poſſe æmulari : vnde pro regionum, & religionis, & legum conditione in barbis ſignificationem & vſum ponit homo. Quapropter alij religioſi in raſura eius, abdicationem ſuperfluorum : alij in nutritione, ſui diſpicientiam ſignificant; alij venerationem, & majeſtatem : Medicus autem vſus ſpectet ad ſalutem. *Quæſtio de mammis, & barba maſculorum.* *Natura arti multa committit.*

De retardando insigniter senio; & de reiuuenescentia.

CAPVT V. ARTIC. I.

Quæstio de vita producenda.

VTrùm autem Medicina possit senectutis aduentum insigniter retardare, aut seni iuuentam restituere, vtilissima, diuináque est quæstio: ex dictis enim pro præseruatiua Medicina, liquet aliquantam fieri posse retardationem: ingestiones, egestiones, & circumstantia vtiliter curando. Vtrùm insigniter, versatur in quæstione. Dubitauimus enim in libro de sensu rerum, an iuuenis queat se in iuuentute seruare; vt Arabs quidam Medicus, 70. annos natus, vix 40. ex habitu corporis referens; jactabat se pharmaco in iuuenta seruatum; quod post septem quosque annos sibi applicabat. Audiui, non vidi.

Historia Arabis.

In iecore, non in pulmone retinenda iuuentus.

2 Equidem, inquam, ex senij descriptione patet. Eiusmodi Medicina esse debet, quæ jecur in teneritudine conseruet, quo æquales similarésque in partes fundat cibum; cuiusmodi est in pueris; ne partes nutribiles deterius, & durius solidum, & res accipiant eo, quo constant, aut quod extrudunt. Carnes quoque, cæteràsque solidas partes emolliat; vt tantum nutrimentum accipiant, quantum est decrementum; & rimulæ senij, per quas exhalat transpiratio multa, obducantur, vel ex parte. His ita rectificatis, nil requiritur ampliùs; spiritus enim ex sanguine puro, & similari plurimus, purúsque fit: Pulmo enim ex defæcato in corde alitur sanguine, nec duritiem contrahit insignem, cùm crassas non hauriat particulas; nec deficienter: & fumositate in aquas spissata continuò madeat. Neque eius vsus est cordis refrigeratio, sed accensio caloris, ne deficiat spirituum refectio, & arterialis sanguis. Manifestè autem in jecore durities, & lapilli, senium indicant. Pulmo autem purgandus est sordibus ex cerebro illapsis; & si quid emolliendus, propterea emolliendus est, vt facilius cordis calorem augeat, ventilet, intrudat; purget, retineat, & ad sanguinis defæcationem spirituúmque generationem. Senium autem fit non caloris aucta copia, sed robore. Lætitia mentis cum victoria passionum in tardando senio omnibus præfertur medicinis: hæc vbi desunt, iucundis rebus, & philosophia, conciliabis. Tristitia enim ex subiecto cunctis venenis præualet. E contra res festiuæ sine philosophia, & spe in Deum, hanc hilaritatem fere nihil adijciunt.

Lætitia & tristitia pharmacis & venenis potiores.

3. Con

3 Conseruari autem iuuentam, reficique indicant aquilæ ceruique: qui à serpentibus percussi, quos & manducant, totam temperiem per validam veneni naturam alterant, mutántque; exteriúsque perfusi aqua, quod noxium est expellunt. Chalybs quoque antimonio, vel arsenico iniecto dum liquescit, reuertitur ad mollioris ferri naturam. Præterea lue venerea afflicti adhibent extrinsecus vnctiones potentes temperamentum mutare, & occidere vaporem noxium luis prauæ. Intrinsecus verò syrupos, & pharmaca, noxios humores, & caruncula, trahentia ad intestina; ac sic expellendos: & iecur mundificantia, & mollientia, vt meliùs sanguificare queat. Vnde sic mutati videntur quasi ad puerilem teneritudinem reddi: & pinguescere, qui macilenti, & sicci esse consueuerant: & nouum induere habitum, atque temperamentum. Igitur pharmacum nostrum purgationem intus, & deforis vnctiones. Iténque per 40. dies sumptionem virtuosæ potionis ex floribus rosmarini, & sacchari, & olei, & herbarum, sub fimo simul maceratarum, cum exsudationibus, & nutritionibus optimæ temperiei, aliaque huiusmodi continens, rationabile est, quod subscribimus, Recipe. *Conseruari & instaurari posse iuuentam. Arg. 1.*

4 Sole intrante in Arietem, & Luna in primam, vel secundam crescentem quartam, & benigna Veneris, præsertim matutinæ, emergentis ex radiis, vel etiam Iouis configuratione: Recipe radicum angelicæ lotarum libras duas; florum rosæ marinæ libras quatuor; mentæ Romanæ latifoliæ libras quatuor; sacchari optimi libras sex. Pone in vase terreo nouo, bene pice obturato, quod sub fimo equino abscondes diebus 90. id est, vsque ad introitum in Cancrum, vel ante, si vas absconderis in præcedenti lunationis synodo benignis sub astris ante ingressum in Arietem: Deinde liquorem, qui ex prædictis simplicibus proueniet, pone ad aërem serenum per 60. aliosq; dies: quibus transactis te humoribus prauis pharmaco benigno purgabis secũdum artem. Deinde per 40. dies sumes de prædicta compositione tribus horis ferè ante prandium; ita partita, vt sufficiat vicibus 40. póstque lentum exercitium, & hilare comede carnes salubrium animalium iuuenum, vt pullorum, vitulorum, perdicum: & vino vtere optimo lymphatóque: postmodum vnge totum corpus sequenti vnctione. ℞. florum genistæ lib. ij. olei veteris purgatissimi lib. vj. & pone in altero vase terreo, vt suprà eodem tempore Martij Sole in Arietem. Deinde post 90. dies in Iunio, extra- *Pharmacũ ad iuuentam.*

he è vase: transeatque per pannum lineum calidum liquor ille, vt exeat humiditas: mox impone mediam libram cataputiæ; ac serua,&c. Cùm ergo compleueris prædictæ compositionis sumptiones per dies 40. vnge te hoc oleo per dies nouem. In decimo totum similiter ablues aqua vitæ. Idem potes post septennium repetere, ac deinceps in cæteris septenariis, vt caro, & jecur rejuuenescant absque vllo periculo.

Quæst. an puerorum sanguis & caro conciliet iuuentam.

5 Quærit tamen quis non inaniter, an quia temperies trahenda est ad iuuentam, proprium sit pharmacum alimentum ex sanguine & carnibus infantium humanæ speciei, quas nec natiuus noster calor laborat valdè, vt in aliti substantiam inuertat; nec minuitur ob symbolum, & facilè trahitur, sicut in cæteris cibis, ad suam ipsarum temperiem, si continuetur: eóque magis ob symbolum exhalantibus nostris carnibus, succedunt illæ puerilés, quibus repuerascimus. Hoc magi veteres docuisse videntur: & diabolus naturæ rerum peritissimus suadet lamiis alimentum ex sanguine, & carnibus infantium: quorum annos etiam se potare, & manducare, & propriis annis addere forsan suadentur. At contrà. Si verum esset, tunc Reges Peruani & Mexicani, qui infantium eorúmque castratorum corporibus alebantur, longissimam vitam, ac iuuenilem vixissent; quod tamen historiæ ipsorum non affirmant. Præterea qui solis ouis, ac lacte nutrirentur, vt Monachi Carthusiani, diutiùs viuerent. Sunt enim hæc infantium alimenta, faciléque conuertibilia: Sed respondes; conuertibilia quidem, sed in suam potiùs naturam. Nam ex ouo gallinæ pullus gallinaceus fit etiam incubante columba, aut sub fimo, & calida arena: & lac ouis in ouiculæ naturam transit: magis igitur lac in humanam.

Resolutio. Etiamsi bene nutriat caro puerilis, haud tamen dat annos, quos malefici pollicentur.

Concedamus ergo hoc alimentum prodesse: quibus horror cibus propriæ speciei, & religio, non plus mali, ac macilentiæ, & nauseæ facit, quam cibus vtilitatis. Haud tamen valere ad mutandos annos, vt diabolici somniant. Ex eodem enim cibo aliti alius plures, alius pauciores viuit pro suæ naturæ viribus: nec ad insignem, quam quærimus, adolescentiam, nisi validiori mutetur pharmaco temperies. Quod theriaca imitatur, vt

Non sufficit iecoris & carnium emollitio ad retardandum senium, nisi

in ceruis, & in rabido cane commorsis. Non enim ferrum trahit, alterátque ferrum magnes viuidioris, consimilis tamen naturæ. Hinc video non sufficere iecoris, & carnis mollitionem, vt paulò ante dicebamus; sed etiam à corruptela præseruationem:

nem: qualis per ſal, myrrham, myrobalanos, & aurum, in corpore, & animi lætitiam & victoriam ſupra paſſiones corporis, & ſpiritus confertur; ſed hæc ad retardandum ſenium: illa vero ad reiuueneſcendum, valent. *addas præſeruationem à corruptela, quibus procuratur.*

Vti helleboro, vel gallinis helleboro nutritis, valet ad noxios humores ſeniles extrahendos, & molliendas carnes, vt antimonio chalybem: ſed in ratione vſus periculum eſt, niſi ſcias ceruos imitari.

6 An verò iuuentam etiam renouare, nedum retardare quis poſſit, quærentibus facilè reſpondetur: quod ſi poteſt totum ſolidum renouari hominis, id etiam fiet. Renouari autem poſſe concedunt, qui non eaſdem eſſe carnes, & oſſa iuuenis atque ſenis putant. Continuò enim aliis partibus abſcedentibus aliæ accedunt: ita vt tandem ſint prorſus aliæ: ſicut in fluuio aqua, & in candela flammula. Sed fortè hoc verum non eſt, niſi poſt multos annos; fit enim continuò partialis mutatio, non autem totalis. Sicut etiam in Republica continuò alij moriuntur, alij naſcuntur: at non niſi poſt centum annos ſunt penitus omnes, & ſinguli, non iidem. In fluuio autem ſubitò. At neque fortè poſt multos annos oſſa renouantur: alij nec humidum radicale renouant: alij nihil poſſe in veritatem naturæ humanæ mutari volunt: & hi decipiuntur, niſi in dogmate Anaxagoræ, & Democriti. *An iuuenta renouari queat.*

Præterea cum particula naſi herilis amputati refecti ex brachio mancipij per Calabram magiam, poſt aliquos annos, putreſcente, ac moriente mancipio, putreſcere, ac mori viſa ſit: conſequens eſt vt vix caro renouari poſſe exiſtimetur tota, nedum niſi multis pòſt annis.

Præterea vir Tarentinus alius in Italia, & Roienſis alius, & Saguntina Monacha in Hiſpania, aliique, quos ex hiſtoria colligit Delrius; in ſenecta prorſus reiuueneſcere viſos deletis rugis, & reſtituto nitore, viribus, & dentibus iuuenilibus; nequaquam in toto temperamento, & ſoliditate mutati penitus ſunt ſimul: ſed credo paulatim ex aliqua viuendi cauſali ratione. Neque enim ipſi id procurauerunt. Faciunt tamen argumentum, quod homo reiuueneſcere queat.

7 Hoc autem valido pharmaco fieri puto. Si enim rabidi ſpuma canis, & ſerpentis, poteſt hominem quaſi prorſus mutare, ac vincere in deterius: poterit id & in melius medicina. Lignum

enim succo petrifico ita lapidescit intrinsecus, vt non nisi oculis à lapide discernatur. Consimiléque quid aurum potabile in nobis efficere dicitur; vt myrrha, & sal, & myrobalani. Item pali, super quos fabricant Veneti, in salsos vertuntur scopulos: & nuces virides saccharo confectantur mirificè, sic, vt in aliam migrasse temperiem, & naturam videantur. Et omnes fructus sic à Ianuensibus immutantur. Et ne putes in alteram oportere vitam transiri, frumentum viuum in lolium viuum considera:& persica mala ex venenosis salubria reddita mutato solo.

Hoc tamen pharmacũ non sit subitò vincens; interficit enim: sed paulatim vincens vincatur. Nam sanati à peste quasi victores rarissimi pestis contagio victi sunt. Item Rex Mithridates assuetus venena modicè manducare, ac vincere; quando vinci à venenis voluit, non potuit: ideóque ensem adhibuit. Soliditatis igitur non substantia prorsus, sed temperies est immutanda in iuuenilem iuxta superius enarrata. Quibus autem persuasa non est conuersio: sed putant omnes mutationes esse transpositiones;aliter philosophentur.

Qui parietem veterem instar recentis emollire nouit,is temperiem solidarum partium immutabit. Non sine causa medicata olea, ac penetrata in supradicto quæruntur pharmaco. Est fermè æquè difficilis talis mutatio, atque argenti in aurum conuersio in communi philosophia: In antiqua verò atque auri ex argento extractio, vel è contra: ac simul pro extracto argento aliarum aurearum particularum aggregatio. Hoc autem facile est, si infantis caro sit aurum, senis vero sit ferrum, additum illi auro; & si illud aurum exhalauit, & successit ferrum, aut in ferrum conuersum est, longe difficilior erit reiuuenescentia.

Qui autem parietem ne obdurescat, nec nimis laxescat, nec minuatur, scit seruare, aut carnes à putredine; is senium retardabit.

Bibere in myrrhinis: manducare in aureis vasis prodest diuturnitati: condimenta etiam sint medicamenta.

De conseruatione per generationem.

CAPVT VI. ARTIC. I.

1 QVoniam quidem rarissimi ex ferro, aut ære aurum faciunt, & hi quodam casu, nam repetere non nouerunt: similiter rarissimi iuuenescunt, aut non magis senescunt tandem: propterea ad conseruationem speciei transeamus oportet.

Quoniam deficit vita indiuidui, curanda speciei.

2 Proles generosa robore ac ingenio fit ex vtero mulieris proceræ, pulchræ, optimo corporis habitu, & sanitate gaudentis: imaginationibus generosis, & virtutum exercitio, ac corporis, assuetæ: & inspectione pulchrarum figurarum: copulatæ viro animo ac corpore sano, virtutibus, ac exercitio assueto; si coëant quando stellæ configurantur optimè, & in fine digestionis, & cum animus bonis imaginibus est affectus, nec prauè perturbatus; sicut docuimus in ciuitate solis: & per harum conditionum defectum deficit prolis generositas.

Quot requiruntur ad generosam prolem in coniugio.

3 Nec macrum calidum macræ, calidæ siccæque copulabis, ne proles gracilis, vitiata corpore, & animo, hecticæ subdita nascatur. Nec corpulentum pituitosúmque pingui fœminæ corpulentæque, ne vel nihil nascatur, vel stupida, vilis corpore, & animo, proles oriatur. Fœcunditas autem, & bona proles, est in copula macri cum pingui parente. Alter enim viuacitatem, & robur spiritus, & corporis præbet, alter substantiæ solidæ abundantiam: fitque quasi ex ære & plumbo metallum vtroque validius. Haud tamen si nimis dissident generabunt. Neque enim Æthiops cum Moscouita prolificant copulati: sicut Italus cum Germana; & homo ex simia generat, non ex asina.

Ex macra & macro qua proles, & qua ex pinguibus coniugibus.

4 Vas fœmineum potiùs esto magnum, vt proles sit procera: Nanus enim ex grandi muliere non nanos facit.

5 Impeditur ergo, vel deprauatur generatio, vel ex dissidio seminum magno, vel ex nimia similitudine, qua alterum in alterum parum agit: vel deest vel moles, vel viuacitas; aut ex paucitate seminis alterutrius, aut ex intemperie, & ægritudine, aut ex nimia fluiditate, qualis est in puerili: aut ex nimia crassitie: aut nimio feruore, qui spiritum elabi facit: aut defectu caloris, qui spiritum facere, & sanguinem attrahere ex matricis cornibus nequit; aut ex vteri angustia, aut obstructione venarum ad matricis cornua deductarum, aut ex sordibus in vtero repertis

Impeditionis & deprauationis genitura, qua sint causa.

propereáque

propterceáque desinentibus menstruis prolificus plerumque coitus.

6 Fœtus matri similis nascitur, quando semen maternum, aut spiritus, aut imaginatio præualet: vnde etiam masculi matri similes nascuntur, & fœminæ patri, quando paternum præualet: sed ergo mas nascitur, vbi calor genitalium validus est, vt possit ea propellere foras: vbi inualidus, fœmina; cuius genitalia sunt omnino masculinis similia, solo situ, & positione differentia, vt inuersa, & educta: opinor etiam maritum vxoris imaginatione affectum generare masculum vxori similem, & è contra: non tamen semper. Inuenimus autem non rarò homines masculos matri, & fœminas patri persimiles: consanguineis autem, cum neuter præualet parens: sed vsque ad quartam generationem auis, & proauis, & atauis similes nasci Plutarchus obseruauit, ex consimili in his transfuso semine, non autem vlteriùs. Quando verò tollitur omnino parentum similitudo ex noua temperie mistionis seminum, & cælo, & nutrimento; tunc extraneis, & distantissimis oriuntur similes. Indicant autem idem semen cælum, & actionem consimilium esse causam natiuitatis geminorum. Quorum faciem, & magnitudinem, & mores, & professionem, vitam & mortem, consimillimam sæpè obseruaui; & historiæ etiam sacræ asserunt de fratribus Cosma, & Damiano: & de Medardo, & Gildardo; & de Geruasio, & Protasio; non tamen de Iacob, & Esaü. Vidimus & nos fratres geminos alterum mori, alterum viuere, nec consimiles: quoniam non omnino eadem est materies, nec ex eadem seminis iaculatione concipiuntur. Solent enim in his, qui diu à coitu abstinuerunt, prior iaculatio esse fluida, & quasi brodium: secunda crassa, viscosaque, & è contra in his, qui non diu.

Cur soboles matri aut patri aut aliis nascitur similis, & cur mas & fœmina.

7 Vuluæ frigiditati per calefacientes vapores, & cibos, & per infrigidantes caliditati: obstructioni per aperitiuos, & acutos: sordibus per mundificatiuos: humiditati per exiccatiuos, consules. Sic etiam veretro applicabis pharmaca, & testibus quorum est absoluere semen. Idcirco eis sectis, aut morbo affectis, totus masculeus habitus mutatur, & frigescit, vt nec pilos producere queant, nec vocem masculam ampliùs. Bruta idem patiuntur: vt intelligas robur tolli, vbi officina roboris, & spirituum communicandorum defecerit: omne enim vas toti corpori confert quod suum.

Curatio vuluæ non concipientis.

8 Verum

8 Verum est quod ex dextro testiculo, & in dextra vteri parte mas concipitur; propterea quod calidiores sunt sinistris. Haud tamen nascetur mas, nisi tantus sit calor, qui genitalia extrudat. Propterea non est in hac sola dextrorsum cura immorandum, volentibus producere mares, sed calores, & masculi cibi, aër, & aqua masculina, quærenda.

Iterum de maris & fœminæ cura.

9 Omne potens, actiuiúsque, respectu minùs potentis, minúsque actiui, in sua specie mas est.

Pythagorica regula, quod in omni natura datur mas & fœmina.

10 Ex eisdem causis cum exorbitauerint monstra fiunt: ex paucitate enim seminis, vel vuluæ angustia, nani, vel membro aliquo carentes, fiunt. Ex multitudine gemini, aut trigemini, aut vnus cum duobus capitibus. Ex frigiditate mola non organizata. Ex dissidio seminum secundum speciem semibestiæ, vt ex simia & muliere. Secundùm climata, & temperiem, vt ex Æthiope, & Polona quid similiter non in membris, sed in colore, & formatione. Et quando mistio facit temperiem caninam, & porcinam ex dissidio quid simile porco, aut cani nascitur: siue à cælo, siue ex pugna seminum fiat exorbitantia.

De monstrorum causis, &c.

11 Item ab imaginatione, & affectu in coitu, & post. Mulier enim inspectans Æthiopem, genuit alba nigrum: & ludens cum simia filium simiæ in facie, & gesticulationibus; & alia affecta crucifixi Christi cogitatione in Germania pridem genuit filium cum stigmatibus, & corona crucifixi. Et filia Regis Scotiæ coiens cum diabolo formam monstrosam induto, illam in fœtu expressit. Quia semen furto sublatum à diabolo talem in spiritu affectionem habuit. Nec fabulæ istæ, cùm à doctissimis sint experimento comprehensæ, & nuper in superiori Calabria patentissimum præbuerit experimentum. Viator allectus ad coitum à diabolo in mulieris pulchræ forma, quo peracto in via Terranouæ euanuit diabolus, obstupuítque rusticus; & narrauit Principi, & multis. Igitur spiritus, qui est in semine fabricat corpus iuxta exemplar affectionis inditæ: alioquin nec parentes exprimerentur. Ex quo colligitur veritas syllogismi physiognomici, ex fabrica affectiones, & propensiones concludentis.

12 Post coitum etiam vehementes affectiones exprimuntur in fœtu, communicante cum spiritu, & sanguine, colligatóque cum matre. Vnde pauore nimio affecta prægnans genuit filium pauidum oculis contortis, fronte retracta, & tremore perpetuo illum pauorem exprimentibus. Vnde verum est, quod vali-

dum deſiderium in fœtu deſideratæ rei ſtigma producit: vt in Phyſiologicis docuimus. Ex his, éxque ibi dictis, & in Aſtrologia, cætera noſces. Nec ſtellæ beſtialem formam dant fœtui, niſi temperamentum ſeminum ad illam mutent, apténtque. Vide.

13 Quoniam in ſe moriens homo viuit in filio ſibi ſimillimo, vel meliori, præſtat philoſophis, & ſacerdotibus ſapientiæ, & meditationibus deditis, ſpiritu debilibus proptereáque nec ſimiles, nec meliores, ſed deteriores plerumque producentibus, (quoniam ſpiritum à capite, cum ſint cogitationibus occupati, nullum vel exilem emittunt: qui ſapientiæ affectum, & ſimilitudinem paternam producere idcirco nequit, & multum ex teſticulis craſſum effundunt, vt in filiis Salomonis, Socratis, Ciceronis, Teleſij, & aliorum ſapientum rudibus experimur plerumque) abſtinere ab vxoribus: & non niſi menſtruo, aut trimenſtruo vti propter medicinam coitu: aut viuacem, & ſucci plenam coactos ducere, virginémque. Cæteris verò robore, & ingenio, ſolis contemplationibus non occupato, pollentibus, qui ex capite etiam emittunt, totóſque ſe actu in venereo fortiter transfundunt: vnde ſimiles, & præſtantiores gignere pro recipientis, & conſtellationum conſtitutione generant, generationem, præfatis ſub regulis, alibi prolixius explicatis, aſſignabimus.

Quibus committenda, & quibus non committenda generatio.

Finis ſecundi Libri.

MEDICINALIVM LIBER TERTIVS.

IN QVO DE CVRATIVA artificiali generatim.

Qua ratione curatiua Medicina contrariatur morbos; ac causas, & sedes morborum idcircò considerandas esse.

CAPVT I. ARTIC. I.

VEMADMODVM in Medicina præseruatiua, similia similibus seruantur per se: contrariis verò per accidens, & extrinsecùs: vt calor natiuus per circumstans frigus non insuperabile: sic in Medicina curatiua nunc contraria contrariis curantur per se: vt repletio per inanitionem; intemperies calida per frigidas res: per accidẽs verò, etiam similibus. Venenum enim viperæ extrahimus, viperæ capite eius applicato vulneri: & choleram rhabarbaro ei consimili trahimus in ventriculum exinde purgandam, & inflammationem adusti cruris aqua tepida, quæ poros aperiat egredíque initam flammulam efficiat, quam frigida internaret, & roboraret. Huius principij in cunctis memento.

Alij contraria contrariis: alij similibus curant, qui distinguere nescierunt de Medic. curatiua, & præseruatiua.

Ideo Paracelsistæ à Galenistis descíscunt.

2 Est enim vbi simile & contrarium ad contrarium extrahendum miscentur: si quidem sapone, ex oleo, cinere & calce confecto, maculas olei ex panno extrahimus, oleo inuitante oleum, & alliciente: cinere, & calce simul expellentibus. Quare maculas vini sapone, ex calce, vinóque confecto, educes, si hanc nosti magiam. Sic ergo in pharmacis purgatiuis adhibemus ea,

Qua ratione in pharmacis contrarijs & simil. simul vtentium, & conseruante.

naturæ: & ex his prognosticatur iuxta communium etiam causarum adiumenta, & contradictionem: vnde criticos dies Luminaribus assignant.

Qua ratione, & quæ causarum genera, in morbis considerantur.

Capvt II. Artic. I.

1 QVoniam morborum corporis causas inquirimus, quos morbis animi similes esse diximus: consequens est, vt quemadmodum amor, timor, & cæteræ passiones, quando regulatæ non sunt, ad bonum verum consequendum, vitia sunt, morbíque: quando verò regulantur, virtutes: quin immo non fiunt virtutes, sed virtuosæ, cum virtus non sit ipsa regulata passio, sed regula passionis: Sic & in corpore sanitas est eius symmetria, & consonantia omnium partium in mutuis officiis; non autem partes, quæ potius sanæ dicendæ sunt. Igitur & causæ sanitatis cum exorbitauerunt à natura indiuidui in excessum, & defectum, in substantia, in quantitate, & qualitate, & in actione, & passione, & tempore, & loco, & cæteris categoriis, sunt causæ morborum. Egestio igitur, & ingestio, & circũstantia exorbitãtia faciũt morbos.

Sicut virtus & regula in anima, ita sanitas in corpore: morbus autem huius vitio illius respondet.

2 Genera causarum sex sunt; dicebamus in Metaphys. Agens, materia, forma, idea, finis, & perfectio. Et harum aliæ propriæ, aliæ communes: quarum omnium, aliæ proximæ, aliæ remotæ. Iterum aliæ concausæ reperiuntur sub iisdem generibus propriarum, & communes; vt causæ instrumentales, occasiones, & commaterialitates. Has omnes in morbis vide.

Diuisio causarum in genera & species.

3 Causam finalem morbi Medicus non considerat: quoniam cùm morbus sit præter naturam enormitas in indiuiduo: naturáque indiuidualis pro fine non habeat, quæ extra suam intentionem, & contra se sunt; consequens est, vt morbi nullus sit finis in Physica. Est tamen in Theologia punitio peccati; & alia Dei iudicia. Quæ Medicus si consideraret, suum officium non faceret. Vnde Mathematicus non considerat causam finalem trianguli; sed quæ vtitur triangulo intelligens causa.

Non datur in Medicina causa finalis morborum.

4 Causam quoque idealem Medicus non considerat in suo fonte. Enormitas enim non habet ideam fortasse, nisi quatenus ens: nec si haberet, esset physici hominis consideratio: considerat

Quomodo vtitur Medicus idea.

derat tamen ſimilitudines ideales in communi natura: & his valdè indiget: Neque enim intelliget, quo modo à cibo hectica recrudeſcit, niſi per ſimilitudinem, & ideam feruoris calcis, à ſuperiniecta aqua: & diſtillationis morbos, à pluuiarum ratione diſcit.

5 Cauſam materialem, ſeu potius ſedem, in qua fit morbus, valdè conſiderat, vt corpus hominis, & hanc corporis partem, vt cerebrum, aut ventriculum. Item ex qua, vt vapores craſſos è cibo eleuatos conſiderat. Sic etiam remotam materiam, vt cibos; remotiorem, vt elementa, & eorum affectiones, vt ex quibus, & quali terra ortus ſit cibus iſte: & circumſtantem aërem, aquam, & cælum, quatenus materialiter concurrunt. Materiam tamen remotiſſimam informem non conſiderat, niſi vt calidam, frigidam, craſſam. *Materialis in qua, & de qua valdè conſideranda Medico.*

6 Cauſam actiuam etiam conſiderat, vt calorem, & frigus; tam ſimplicem, quàm compoſitam, vt ſpiritum, cicutam, fel; & remotas, & proximas, non tamen remotiſſimas ſupernaturales; multos enim morbos immittit Deus, vt Ægyptiis: & credo hos omnes per miniſterium malorum Angelorum, vt in Iob declarat Scriptura, & in ea, quæ fluxum ſanguinis 18. annis pati. Vnde Chryſoſtomus & Auguſtinus omnia mala malorum Angelorum miniſterio nobis infligi autumant, bonáque bonorum. Sunt etiam manifeſtæ maleficarum læſiones, & morbi in corporibus humanis: quos Paracelſus doctè agnoſcit in ſcholis Galeni occultos eſſe: ſed impiè à diabolis, & maleficis medicinas eorum quæritat, cùm & phyſicè, & theologicè à contrariis Angelis bonis, & à Deo potiùs quærendæ ſint, & per Theologiam curandæ, non per Medicinam, niſi vbi diabolus naturalibus rebus vti agnoſcitur ad vexandum. Vt cum melancholia, aut cholera concutit, aut herbis venenoſis; tunc harum expulſione, & contrariorum adhibitione, ſimul & per religionem curabis. Vnde Galenus morbos non vulgares ad religionem quoque (præſertim Chriſtianam) remittit. Agnoſcit quoque Ptolemæus morbos quoſdam curari medicina, vbi Iupiter reſpicit diram conſtellationem: quoſdam religione, vbi Venus, quæ id non præſtat, niſi fortè diſpoſitiuè; ſed ſignificat, vt in Aſtrologicis pro Theologia enucleauimus; & Dæmonoplexiam vtroque curat modo. Maleficia autem maleficiis tollere, & ſuperſtitione, vetamur. *De actiua cauſa conſideratione medica.* *Idem S. Aug. in pſ. 11.*

7 Cauſam morborum formalem non ſolùm eſſentiæ ipſorum, ſed

Causæ formalis consideratio multiplex.

ſed etiam generationis formam, modúmque, maximè conſiderat Medicus; vt cùm ait febrem eſſe conuerſionem caloris natiui in igneum. Verum cum formæ ſint innominatæ in particularibus, aliquando ponitur eius effectus loco formæ: vt cum dico podagram eſſe læſionem, vel dolorem pedum: læſio enim, & dolor efficiuntur à morbo: ſed forma, & podagra eſt fluor ex capite in articulos pedum illabens, motum tollens, & dolorem faciens. Et cum morbus ſit accidens, ſemper ponitur eius ſubiectum loco formalis differentiæ. Genus autem formam communiter exprimens, vix vnquam proprium ponitur; ſed commune eſt vitiis morbíſque intrinſecis & extrinſecis animi, & corporis. Similiter dolor, & fluor, inflammatio, aliæque cauſæ formales, vel formalium loco poſitæ, ſiue formaliter, ſiue cauſaliter. Cauſam perfectionis itidem comprehendes. Aliquando enim morbus imperfectus, & mitior; aliquando crudelior, perfectúſque. Idcirco ab effectu eius indicatur vt plurimum.

Per omnes causas qui que morbi sunt definiendi. autem ponitur causa finalis, ille non est vere morbus.

8 Non eſt autem bonus Medicus, qui non omnes cauſas morborum aſſignat, neque per omnes definit: immo & effectus in definitionibus ponet, vt magis natura morbi in indiuiduo inno[illegible] Cæteris artificibus hoc periculoſum non eſt vti Medico. Quapropter ſi dixeris, *febrem eſſe caloris natiui accenſionem*, nihil doces ferè; nam & ira etiam accendit calorem natiuum, & Sol æſtiuus in nobis, & in plantis. Si autem addideris *in animali, & homine*; hoc etiam ab aliis cauſis factum, non eſt febris. Si addis *in venis & ſpiritu*; non exprimis naturam febris. Tandem addens, *ad putrefactum humorem coquendum & expellendum*; tunc attingis naturam: quia cauſam materialem, in qua fit accenſio, & propter quam, appoſuiſti. Sed ex hoc agnoſces, *in lib.* 7. quod febris non eſt verè morbus, quando de naturæ intentione eſt. At tunc demum ſatisfeciſti, cum dolores & rigores, cæteróſque effectus comprehenderis, & totius accenſionem. Et hoc verum eſt in communi. Sed in febre huius indiuidui curanda, oportet non modò accenſionem, ſed accenſionis modum, & tempora, & circuitus, & moras, & quibus in vaſis, & propter quem humorem, aut fuliginem, aliudve excrementum: & quid fuit in cauſa retentionis humoris praui; & quæ cauſa prauitatis præceſſit: & quid impedit, aut lædit: quibúſque cauſationibus, & inſtrumentis, & cognationibus. Has autem res ſimilitudinibus idealibus in rerum natura declarabis, vt ſimilitudine belli ciuilis, & ignis

accenſi,

accensi, & conuersionum pluuialium: non vna. Quælibet enim res & rei modus, suam habet in natura: & meliùs declarat vicinior, quàm remotior, vt *in Logicis.*

De Causis morborum, & forma morbi, & effectibus cognoscendis.

Artic. II.

1 Causas morborum innascentium actiuas, & materiales cognoscimus. Primò in formalibus: Omnis enim causa similitudinem suam in forma effectus sui facit: qualitates autem causarum, & quantitates ex effectus quantitate, & qualitate; vt podagræ causam ex tumore, & motus impedimento, scimus esse fluorem ex capite destillantem. Ex acumine verò doloris, & exili duratione, scimus esse acutos tenuésque, & acres fluores. Ex hoc deinde ciborum acrimoniam, & capitis calorem venamur priores causas. *Qua via inuestigatur actiua & materialis causa.*

2 Sunt autem causæ formales 13. videlicet, destillatio, obstructio, inflammatio, refrigeratio, inflatio, putrefactio, vlceratio, tumor, ariditas, immobilitas, tremor, relaxatio, passio spiritus: quæ plerumque miscentur. *Formalitates physica ... 13.*

Morborum verò illatorum, qui pertinent ad Chirurgum, causas formales inuenio contusionem, vulnus, quod incisione, aut perforatione fit; luxationem, fractionem. Horum facilè scimus causas, quas nec Medicina curat, nisi qui superstitiosè ensem medicinis afficiunt: asserúntque sic vulnera eo illata ense sanari, de quibus alibi. Illorum verò causas tollere oportet, de quibus iterùm. *Chirurgia quatuor.*

3 Deinde tales causas ex effectibus iterum cognoscimus. Colores enim, & odores, consistentiæ, qualitates vrinarum, & stercorum, anhelitus, & sudorum, & excretionum, peccantes indicant humores, & virtutis naturalis insuper ad eos vincendum, quantitatem. Nec modo agentes tantum causas, sed etiam deficientes inquirimus. Morbi enim cum sint præter naturam, defectus causarum potius præiaciunt, quam robur. *Quomodo ex passionibus effectuum quinque agnoscuntur morborum causa causantes & deficientes.*

4 Igitur si destillationis causam in vrinæ cruditate, & stercorum, inuenimus esse fumos crassos in ventriculo genitos: non modò causam materialem scimus esse cibi crassitiem: sed acti- *Exemplum.*

uæ loco ponimus ventriculi ad coquendum debilitatem: quam vel innatam venamur, vel ab improportione ad tantum cibum, vel à coitu dissipante vires; vel aliis causis.

Ex præcedentibus causis & occasionibus, itidem morborum causa propria inuestiganda.

5 Quapropter tandem venabimur causas ex præcedentibus cibis, potibus, & exercitiis, ociis, excrementorum retentionibus, aliisque accidentibus, & viuendi ratione, & temperamento corporis, & ex obiectis sensuum & appetitionum, & ex cælo, & constitutione, erecta figura in puncto decubitus, vt ex lunatione præcedenti, & eclipsi, & cometa si præcesserint: ex quarta anni, & anni dominio, & concordia prædictorum cum apheticis locis genituræ ægrotantis; & dominis directionum, & progressuum, & ingressu planetarum ad illos, vt in Astrologicis non superstitiosis, sed physicis, docemur. Sic enim & communes, & proprias sciemus causas morbi: quæ si concordant, effectum illustrem, & ingentem producunt: si discordant, modicum, & vmbratilem: pro rata tamen vincentium plus minus.

Documentum.

Apprimè notandum.

6 Medicus iudicat de causis non secundùm naturam, sed secundùm nos. Cichoream à calore genitam dicit frigidam, quia iecur refrigerat: sic de singulis.

De Morborum sedibus ex symptomatibus, & effectibus cognoscendis generatim.

Capvt III. Artic. I.

Duo indicant sedem morbi.

1 SEdem morbi symptomata, & effectus indicant.

Læsio functionis spiritalis, aut humoralis, aut organi solidi indicat sedem morbi, spiritum, aut humorem, aut solidum si per essentiam, non per consensum.

2 Præcipuè autem læsio functionis: si enim operationes animales læduntur, in spiritu animali morbum indicant, siue functiones illæ sint potestatiui, quas nimius motus, aut nimia ira deprauat: & omnis exorbitantia passionum in primo libro narratarum: Siue cognoscitiui, vt cum imaginatio, aut memoria, aut credulitas, aut discursus, aut sensus non rectè suum officium faciunt: Aut appetitiui, vt amantium passiones exorbitantes indicant: qui etiam se ipsos interimunt; & furere alij: mentem enim sedem morbi physici non esse diximus. Hæc autem indicant morbum in spiritu, cum ab obiectis talium passionum fiunt; non autem cum per consensum: læso enim cerebro, etiam læditur spiritus ab humore prauo; sed sedes morbi est cerebrum: quo purgato morbus, & spiritus etiam sanatur.

Nunc

Nunc autem morborum ſedes per eſſentiam quærimus. Si verò læduntur functiones humorum, quæ ſunt nutrire, emollire, vngere membra ad motum, & alia à principio narrata; tunc facilè in humoribus intra, vel extra venas, aut in viſceribus, fontibus, & vaſis eorum, morbum intelliges. At cum ſolidi corporis officia deprauantur; tunc in ſede corporis morbum inuenies: in eáque corporis parte, in qua eſt deprauatio; vt in podagra manifeſtum eſt pedem eſſe ſedem: quoniam ipſe pes ambulare non poteſt: in peripneumonia pulmonē, qui difficilè reſpirat: in aſthmate muſculos intercoſtales, qui difficilè eleuantur. Et ſic de cæteris explorabis organa appetitoria, ſenſoria, & poteſtatoria, percurrendo an rectè ſuum exequantur munus. Poteſt quidem non læſo organo functio lædi, vel expediri, vt in ſomno functio manus, & in vteri affectu functio linguæ: quoniam non lingua, ſed ſpiritus, qui linguam mouet, alibi impeditur: quod non accideret, ſi potentia eſſet forma organi, vt Ariſtoteli ponitur. Non enim pateretur functio, niſi organo læſo. Hoc nota, vt organum non ſemper morbi ſedem facias. *Qua non laſo organo lædi queat functio organica.*

De ſymptomatibus ſpeciatim.

Artic. II.

1 Symptomata autem conſignificantia, ſunt, quæ morbum concomitantur in ſua ſede, vel in vicina. Hæc autem clariora ſunt in ſolido. Nam vbi dolor, & ſudor, aut alia excretio, ibi morbi ſedes. Vomitus, fluxus alui, tremor, rigor, ſanguinis eiectio: mentis alienatio, tumor membri, & febris in eo: vociferatio, deſiderium rerum inconſuetarum, & alia huiuſmodi, quæ in morbi declaratione fiunt, clara ſymptomata ſunt, ſedem morbi, & qualitatem, indicantia. *Vbi ſymptoma, ibi morbus.*

De dolore.

2 De dolore nihil dubitandum, quin propriè morbi ſedem oſtendat: non enim dolor podagræ, niſi in pede; nec ſtrangulationis vteri, niſi in vtero: nec aſthmatis, niſi in pectore; nec cardialgiæ, niſi in ventriculo, licet aliæ partes condoleant. Dolor autem eſt affectus ſequens ſenſum præſentis mali, vt di- *Vbi dolor, ibi ſedes morbi.*

ctum est in Phys. sicut voluptas est affectio sequens sensum praesentis boni. Malum autem est, quod destruit substantiam, aut qualitatem, aut quantitatem, aut ordinem, aut symmetriam, in quo fit: sicut voluptas conseruat. Quapropter non sola continui solutio facit dolorem, cum non sola sit malum: est enim malum compressio spiritus in membro inclusi, & luxatio membri ordinem deturbans, & spiritum afficiens compressione, & torsione. Item intemperies frigoris nimij, nimíjve caloris; & incrassatio; & attenuatio nimia; & quidquid à vitali compositum suo modo aufert, aut impedit, dolorem causat. Per accidens tamen dolor solet esse medela; vt cum amara medicina extrahens choleram, qua transit qualitatem mutat; aut sectio venæ afficit dolore, soluens continuum, vt exeat sanguis morbificus; sic & voluptas, licet sit sensus boni: vbi tamen bonum illud ex malo admisto, causa per accidens est mali; & affectio sequitur mali. Anima quoque saucia amore deserentis amasiam dolet, quoniam tali bono priuatur: sanatur tamen à tali morbo, quod in tali bono, cuius sensus affectio est, illa impura voluptas inerat.

Quid dolor, quod voluptas.

Quot modis fit dolor.

Si autem dolor non sentitur in affecto membro, signum est spiritum inde abscessisse.

Si non dolet vbi est causa doloris, abest spiritus.

De Sudore.

DE sudore, qui est excrementosi roris in cutem eiectio, talis ratio datur. Cum enim morbus in membro aliquo est, spiritus eò accurrit, vt auxilietur, & tunc aucto calore, motúque ros ibi inhærens exprimitur. Manifestè enim cum caput dolet, exudat. Similiter crus, & manus læsa. At quidem inflammatio quædam præcedit sudorem. Cum autem quis toto sudat corpore, toto quoque febricitat. Hæc de sudore comitante. Nam sequens morbi affectionem, est sequens effectus criticus, indicans naturæ victoriam, non symptoma morbi.

De sudore symptomatice indicante sedem morbi.

De Tumore.

TVmor eadem ratione fit; quoniam humores praui superfluíque in membro affecto congesti, augent illud, faciúntque apostema, per partem laxiorem exire contendens. Vnde

Tumor symptom. & criticus index qui.

capitis

capitis purgatio fit per apostema ponè aures: pectoris in axillas; abdominis in inguina. Sed hi tumores ad effectum criticum pertinent verius: ad symptoma verò, quæ comitantur, vt in pede tumor podagræ; papulæ in pestilentiali febre: tubercula in morbo puerili, in toto humoris praui abundantiam indicans; quæ tamen pars morbi computatur.

De Alui, & oris emissionibus.

ALui fluxum, & vomitum non subitò indicare in intestinis, & in ventriculo morbum, oportere, febres ostendunt: in quarum exordio spiritus ad interiora reuocatus viscerum educit ingestiones. Timor etiam hoc facit absque morbo, & reuocatione fugientis ad inferiora. Sed si purgentur quæ morbifica sunt, tunc symptoma esse dices. Solet enim bilis abundantia, aut alterius humoris peste affecti turgentísque facta spiritus auocatione effluere. Cum autem ventriculus afficitur, eius symptoma est cibi adhuc crudi eiectio, difficilísque retentio, & inappetentia. Cum viscera, chyli eductio antequam à iecore exugatur: & sanguineæ guttæ, ex viscerum corrosione; & [illegible] modi, quæ sapiens Medicus perscrutabitur, ex consensu ne, per essentiam.

Vomitus & deiectio quando, quid, & vbi significant morbum.

De Tremore, & Rigore.

TRemor, & rigor, spiritus fugam, timentis cum humore aliquo malo in principio pugnare: siue corrosionem, & acrimoniam in membro, indicat, à qua fugiat. Idcircò membrum destitutum à mouente spiritu se in suo motu, & officio continere non valens, partim attollitur: partim deprimitur; quod est tremere. Rigor verò sensus frigoris est, & tamen nullum ibi frigus, vt fingit Galenus ex elementorum congerie: & Hipp. ex insectanti pituita; sed sola caloris absentia per abscessum spiritus, sensum frigoris facit; quemadmodum in timore, quem gelidum vocant poëtæ, experimur; vbi sola fuga spiritus in parte derelicta frigoris sensum facit: minor enim calor, & eius absentia, frigus apparet: vt in Phys. Vbi autem tremor, & rigor: ibi esse humorem lædentem, aut pungentem oportet. Manifestum est enim in quartana acrem humorem exuberantem in venis,

Quid significet tremor & rigor. Qui fiant.

Quid tremor.

Quid rigor.

Hipp. in lib. de spiritu.

venis,& ad musculos effugientis, talem efficere rigorem ab humeris ad renes. Sublato autem vapore accensus hæc facit humor. Deinde sequitur inflammatio, accenso spiritu capessente pugnam; & pulsationes ex paruis, raris, tardísque fiunt magnæ, crebræ & veloces; quibus attenuetur sanguis, & humor prauus; expellatúrque simul. Horror autem fit cum acer per cutem educitur humor, vt bilis.

De Febre symptomate.

Illatio necessaria, quod febris symptoma sit. vid. lib. 1.

1 QVapropter febris omnis symptoma videtur esse, nō morbus. Est enim inflammatio spiritus contra morbum, propter hunc finem, scilicet expellendi noxij humoris, vaporis, & excrementi. Morbus autem finalem non habet causam, vt superiùs dicebamus. Febris ergo symptoma, non morbus est: nisi fortè hectica; de quibus infrà. Et sicut coctura morbificæ causæ, vt humoris in apostemate, non est morbus: sic febris in venis; sed bellum.

Febris nequaquam indicat in [illegible] bum.

2 Omnis febris videtur Galeno morbum cordis annunciare. [illegible]uidem perperam. Nam quæ in inguinis apostemate fit, in [illegible]to incipit, vbi opus est accenso feruore ad coquendos humores peccantes. Et hoc manifestum est in multis passionibus solius animi.

Quid sit, & quid indicet suspirium.

3 Nec suspiria cor læsum indicant; sed spiritum cogitantem aliquid attentè, cuius causa intermittit pulmonis motionem, ad quam reuocatus malo illius, reficit subitò respirationes intermissas: quod est suspirium, symptoma indicans tam spiritus in cogitando, admirando, aliúdque faciendo, quam corporis functiones, labores, seu anxietatem.

De febri communi & topica.

4 Febres sunt symptomata in vasis, vbi communiter in corpore grassantur. Vasa enim ad totum corpus pertinent. Accensiones vero membrorum sunt febres particulares, ibi morbificam causam indicantes.

Symptom. morborum qui in spiritu.

Qui autem morbi fiunt in spiritu, habent pro symptomatibus suspiria, vociferationes, spiritus immanes, verba peregrina, alienationem, eiusdem rei rememorationem, stupores, & læsiones alias functionum spiritualium: quales in furore, ac Dæmonoplexia contingunt.

De

De effectibus.

ARTIC. III.

EFfectus morborum, qui cum paſſione non ſunt, ſed ex eis ſuboriuntur, indicant ſedem morbi: croceus enim color in icteritia pallida, indicat in veſica fellea obſtructionem. Niger in liene. Rubores iecoris inflammationes. Arenula in vrina renum morbum. Adeps eorum inflammationem, ſi non fœtet: ſi fœtet, corporis colliquationem, & cæt. quæ in vrinis, ſtercoribus, & ſpuitionibus conſiderari ſolent. Vnde etiam eiectiones fiunt, ibi morbus. Neque enim ſi ſpuat ſanguinem, ſubitò pulmonem læſum iudicabis, niſi ſanguis ſit ſpumoſus, & ſpirituoſus, & rubicundus valdè: qualis in pulmone; & cum pectoris niſu excreetur. Sunt etiam in vnguibus indicia ſanguinis deprauati, quando ibi tranſparet magis; & in labiorum collapſu ſpiritum mouentem muſculos abire intelligimus. In ordine ſeruato vires ſeruari. Item ex macie faciei, ex linguæ colore, & craſſitie humoris naturam, & propè locum; aliáque ſigna, de quibus particularis fiet ſermo, habemus. Neque inſomnia excl[illegible] & eas animi paſſiones, quas talis humoris, & temper[illegible] dum ſequi per Phyſiologiam agnouimus. Atrabilioſi enim ſolitudinem amant: faſtidio habent omnia: extranea vident, horrendáque: diuinant: furunt: terrentur. Quas paſſiones in ægrotante, atræ bilis abundantiam ſignificare planum eſt. Facies acuta, pallens, ſubnigra idem conteſtatur. Cholerici, amarulenti, iracundi, pugnaces, impatientes, acuti, mordaces, vultu ſubflaui, macilenti, impetuoſi. Quæ in ægroto pariter flauam bilem abundare admonent. Eius ſedem fel, & venas ergo purgabis.

Sedis morbi ſignum ex colore.

Ex ſputo. In vnguibus & labiis.

[illegible]

Signum atrabilioſorum.

Signa cholericorum.

Pituitoſi ſpuunt, excreant, torpent, ociantur, tædio tenentur ſummo, corpulentia; albidi ſunt, vnctuoſi, ſordidi; quæ abundantiam pituitæ in morbo annunciant: & febres ſymptomata aliter in aliis humoribus accenduntur, ex quibus peccantes humores, & ſedem facilè inueſtigamus, vt infrà.

Signa pituitoſorum.

Sanguinei hilares, iuſti, temperati, benigni, rubicundi: ſed cum iraſcuntur ſeruant iram ob ſanguinis abundantiam: ſani, voluptuoſi: non tamen faceti, quod eſt melancholicorum acuminis ad fugiendas internas fuliginum pugnas. Horum non eſt infirmitas

Signa ſanguineorum.

mitas. Sanguis enim excrementum non est : sed cum nimis abundauerit ebullit, & rumpit venas: & sanantur phlebotomia, & frigidæ potu. Tamen ex his intellige, quomodo cætera excrementa mista sanguine, vel inuicem afficiunt ægrotantem. Aliarum temperierum priscis innominatarum, signa ex his perpende.

De Morborum formis.

Capvt IV. Artic. I.

Medicina sit morbificæ causæ contraria, sed verò morborum amica.

1 CVm igitur morbi causam, sedémque inueneris: tunc medicinam applicabis contrariam per se, aut per accidens, morbificæ causæ:hoc est eius expulsionem peremptiuam, & impeditiuam: sedis verò amicam, fotiuam, roboratiuam, instauratiuam, vt in primo capitulo.

Cur de causa formali generationis, & genitorum morborum

Quoniam vero non nisi concocta medicari, cruda autem non mouere, nisi vbi materiæ turgent: iubet Hippocrates;quod non nisi in morbis,qui ex humore,& superfluitate peccante accidunt, intelligimus: nullas enim coctiones in vulneribus & fractioni- [illegible] expectamus, & in huiusmodi multis. Natura autem [illegible] causas præfatas,vt attenuatas vincat,pellátque:propterea de morborum, generationísque eorum forma, iterum dicamus. Et primò.

De Destillatione.

Artic. II.

Visus destillationis naturalis: & noxa præternaturalis.

1 FOrma morborum ex destillatione ita est.Cùm in ventriculo fumi,vaporésque crassi fiunt ex copia ciborum,& insufficientia coquentis virtutis eleuati,in caput,quasi in hominis cælum,feruntur: ibíque loci angustia concrescunt, sicuti vapores in aëre, & in ollæ operculo: sicque deorsum labi in humores redactos necesse est: Eísque vtitur fluoribus natura ad vngendum musculos,articulos,neruos, membranas,& ossa totius statuæ, ad motum facilè edendum; & ne ab inuicem affricatione lædantur. At vbi copiosiores,& crassiores,quàm hisce functionibus est opus, generantur: tunc functiones per obstructionem, & compressionem interlapsu factas lædunt, & ibi morbos,vbi hoc accidit,efficiunt.Siquidem inter neruos,qui ex capite ortum habent,

fluores

fluores eiusmodi delati spasmos faciunt vel linguæ, si in neruos eius, vel brachij, vel maxillæ: ibíque læditur sensus, & motus, qui per inambulantem fiebat spiritum occlusa via: siue humor fila, ex quibus nerui componuntur, interlabatur, siue per filorum medium; nam & sic stringit vias spiritus. Cum autem non penitus obstruit, paralysim facit in membris spiritu modico illapso, non potentis penitus erigere, mouere̍que membrum, ac sic fit tremor; dum pondus solidi deorsum, & vis spiritus sursum, aut aliò attollit. *Morbi in neruis ex destillatione.*

Fit & in spina, & in neruis ab ea exortis spasmus & paralysis: sed vbi totaliter, vocatur apoplexia, vt suo in loco patebit.

2 Si autem destillet humor crassus in guttur, facit raucedinem, & vbi acutus est, insimul anginam enecantem. Si in pulmonem, peripneumoniam; vt vbi salsus est etiam, corroditque pulmonem, elicítque sanguinem, phthisim. Si in musculos intercostales, impedit pectoris motiones, quod est asthma. Et vbi corrodit, pleuritidem; quæ solet catarrho admisceri. Fit etiam catarrhus destillatione in collum: & vbi nimia suffocat: propterea non modò ex cibo, sed ex aere crasso, intra caput condensato in fluores, nascitur: & vbi in caput, & cutem nimius morbus vulgo, *castrone*, in ventriculum verò lienteriam, & inappetentiam. *In gula & pectore.*

3 Sin verò intra cutem, & neruos, & ossa, & musculos fluit, articulos impediendo, vel manuum, quod est chiragra: vel coxendicum, quod sciatica vulgo; at rectiùs ischias: vel genuum, quod gonagra: vel pedum, quod podagra. Ecce ex vna causa, quot morbos. Qui erunt acuti, aut obtusi magis, vel minus pro qualitate humoris, dulcis, salsi, tenuis, crassi, acris, &c. in capite etenim coquitur etiam. Durat autem pro quantitate humoris, & euaporationis. *In articulis*

4 In his membrum læsum confortabis, caput & ventriculum, vbi causa, corriges: at quæ ingeruntur priùs considera, ne fortè sint horum materia. *Cura.*

Causam quoque materialem subtrahes originariam: quæ enim in membro congesta est, coctione, & purgatione eget: alibi alia. Hyssopus enim pulmoni, & mel; pedi viola, & rosmarinus confert. Educitur autem humor in sua specie, vel in tenuitatem redactus. Væ autem vbi partes crassiores induratæ perseuerant.

5 Omnes morbi ex destillatione perficiuntur obstructione:

M igitur

igitur destillatio vbi exorbitat, morbosa: secus enim vngit partem ad functiones quamque suas, vt dictum est.

De Obstructione.

Artic. III.

Duplex obstructio.

1 Obstructio autem non modò influente humore aduentitio fit, sed etiam crassitie sui nutrimenti, aut excrementi in membro quouis. Igitur dictis obstructionibus adde, quod si via bilis flauæ ad fel obstruitur, & talis humoris crassitie mista crassiusculis: tunc cum sanguine per corpus ex venis spargitur: vnde totus homo fit croceus, qualis est bilis: vocatúrque propterea morbus regius; auro enim teguntur croceo Reges; & ictteritia flaua.

Icteritia flaua ex obstructione fellis.

Nigra ex lienis.

2 Si obstruitur via atræ bilis in lienem, eadem ratione mista sanguini, corpus tetrum, squalidúmque redditur, vocatúrque icteritia nigra eiusmodi morbus.

3 Lienis tumentis alius morbus est, cum venæ eius ad ventri- [illegible] intestinum, vnde expurgantur, obstruuntur; & tunc cre[illegible] lien valdè.

Ex renum obstructione dolor & rubra vrina. In vesica vrinaria fit alba: obstruit etiam caruncula eandem.

4 In renibus quoque cinis, & viscositas solito maior, obstructionem pororum, per quos vrina colatur, facit; vnde renum dolores. Quæ etiam si induratur, lapidescit: hinc solemus arenulas rubras sanguine renum mingere: cum enim albæ fuerint, in vesicæ fundo ex subsidentia seri ingenerantur: & cum grandiusculæ sunt, obstruunt etiam meatum ex vesica in veretrum, difficultatémque mingendi ingenerant: quam etiam si caruncula ibidem creuerit, fieri scimus. Corrosiuis, & aperitiuis pharmacis curandum.

Ex iecoris obstructione.

5 Fit etiam in iecore obstructio peior ex sanguineo chylo, indurescente robore iecorarij caloris: & tunc praua fit nutritio & inflammatio, & deprauatio sanguinis, quæ in cutem vsque diffunditur rubescentem, vlcerosamque exinde redditam.

Ex mesaraicarum venarum obst.

6 Ostiola etiam mesaraicarum venarum sugentium chylum in intestinis oppilari viscositatibus frigidis solent. Vnde iecur tenuiorem solùm trahit insufficientem nutritioni in flatus vertibilem: vnde macies, punctiones, aliáque mala.

7 Pessimum autem est intestinorum viæ obstructio, qualis in colico

colico dolore, & in voluulo. Vnde etiam per os stercus egeritur.

Ex obstructione intestinorum.

8 Ostiola quoque ventriculi oppilata appetitum tollunt: non enim suctionis sensus ex venis in ventriculo tunc protenditur: concoctio etiam mala fit, quoniam vix euaporant fumi, & succi tenues non transeunt: ex crassis deinde viscositatibus fiunt praui appetitus, & citta, & putrefactiones, & vermes in fundo: de quibus omnibus speciatim deinde ratiocinabimur.

In ventriculo.

In lib. 6.

9 Cor obstrui haud posse credo absque morte: neque enim fons, quo recipit sanguinem, neque alius, quo emittit, oppilantur, quin spirituum cesset paulò pòst generatio, & vita.

Cor non obstruitur absque morte, vt neque pulmo.

10 Nec pulmo absque respirationis cessatione vel ex parte, si enim ex toto, mors sequitur: qualis in igne fornacis non insufflato. In peripneumonia autem mediocriter accipitur, vt dictum est.

11 Venas, arteriásque posse obstrui, nisi capillares, credo, quæ connutriti membri læsionem, & macredinem faciunt.

Venarum quarum obstructio.

12 Quid obstructiones cerebri faciant, ex destillatione scimus: & apoplexiam, & epilepsiam, & lethargum inde celebramus: cæcitas, surditas, inodoratio ex neruorum à cerebro deductorum obstructione, ne transeat spiritus sentiens, etiam ....

Quæ cerebri obstructiones.

13 Infœlicissima totius cutis obstructio. Fuligines enim, & excrementosi humores partes tenues disponunt ad colliquationem aucto ibi calore contra illos; & sic hectici fiunt multi; de quibus infrà. Palliditas, & deformitas etiam sequitur cutis, & coloris; & cum eruperint, vlcera & serpigines.

Obstructio cutis pessima.

14 In mulieribus vero vteri obstructio dira: siue seminis, siue sanguinis menstrui concreti fiat crassitie. Quæ nisi expurgentur, deliquia, deliria, furores pariunt.

Vteri obstructio.

15 Medicinas adhibebis, quæ vasa obstructa deforis, & intus vngant, vt expandantur, & transitum humoris facilè patiantur: intus verò aperitiuas viarum, vt borraginem, petroselinum; ac simul incisiuas, ac corrosiuas humoris crassi, vt acetosarum rerum portiunculam, & mellis, & huiusmodi. Adde etiam subtiliatiuas, vt in tenuitatem redactus exhalet. Quod si fieri nequit, vt in chiragra, quando calcinosas in concretiones indurescit, difficillimæ est curationis etiam per oleorum puritates, quas *quintas essentias* vocant. Quodlibet tamen membrum proprias eiusdem generis sibi vendicat medicinas.

Cura generatim.

De Relaxatione.

ARTIC. IV.

Qui morbi ex relaxatione.

1 RElaxatio contraria eſt obſtructioni, cum videlicet adeò apertæ ſunt præfatæ viæ, vt nec quantum oportet retineri queant excrementa, nec tranſitus nutrimenti non præpropere fiant. Sic quaſi ſanguinem quidam facilè ſudant: alij vrinam non retinent, aliis menſtruus ſanguis continuò effluit: alij appetunt, canino more, ſemper impleri. Aperiuntur autem viæ nimio calore, & humiditate, & fibrarum extenſione ab iis, vel ſolutione continui.

2 Horum medicina eſt per ſubamaras, ſtipticas, viſcoſas, craſſáſque res, vt ſuo in loco.

3 Et abſque inflammatione, quæ natura in obſtructione ad tollendas cauſas obſtruentes fit. At vbi adeſt inflammatio in relaxatione, peſſimum: indicat enim vires morbo ceſſiſſe penitus: nec excrementa, nec nutrimentum amplius tenere poſſe. Vnde etiam vulgo periculoſi fluxus alui cum febre exiſtimantur; qua ceſſante vita quoque ceſſat.

De Inflammatione, & febre.

ARTIC. V.

Quot modis fiat inflammatio.

1 INflammatio autem fit aut ſolius caloris augmento ex additione, vt qui ad ſolem, aut ignem laborant, incaleſcunt.

2 Aut motione calorem excitante, & augente, vt exercitio nimio vacantes, etiam ſub tecto frigido: nam & ferula à ſole caleſit: & à confricatione.

3 Aut irritatione; ſicut niue frigefacta manus, ad cuius frigus pellendum concurrit calor: ſimiliter in percuſſione membri, & compunctione: accurrit enim ſpiritus calidus, vt malum amoliatur: quod etiam in vlceribus experimur.

4 Aut additione rei accidentalis, vt ventriculus vino repletus generoſo.

5 Aut anguſtia loci, vt cum multus ſanguis in venis ebullit.

6 Aut inanitione, aut cum cibus deeſt; & ſanguis, & ſoliditas vruntur.

7 Aut ſpiritu bellum parante aduerſus noxias res, ſiue externas, vt in iracundia: ſiue internas, vt in febribus.

2 Eſt autem febris triplex. Ephemera, quæ accenditur principaliter in ſpiritu, quia ibi eſt cauſa, contra quam pugnare debet. Alia dicitur putrida, quia putreſcentibus humoribus ad hos pellendos calor inflammatur primo, & cauſaliter, licet per conſenſum in toto compoſito fiat febris. Tertia hectica, quæ in toto ſolido graſſatur principaliter. Nam quæ in parte aliqua fit, vt in apoſtemate inguinis, hectica non eſt, ſed putrida topica dici poteſt.

Triplex inflammatio febrilis.

3 Diariam facit potens ſubitaque cauſa, vt ira, attentio nimia, ob caloris vnionem ad vindictam, aut ad conſiderationem in ſpiritibus. Item inedia: accenditur enim ſpiritus, vt paſcatur: quæ ſi durat, facit hecticam, paſcendo ſolidum. Item vigilia ob laborem. Item ſomnus grandis, quia excrementa non pelluntur. Item triſtitia, quia demittit functiones, corpori debitas, vnde fuligines non pulſæ, & actus intermiſſi reuocant ſpiritum ad ſubitò pellendum, & reficiendum: idcirco incaleſcit. Valdè quoque craſſus aër, aut frigidus valdè, aut calidus, aut infectus, ſpiritum deprauat, obligátque feruori. Cau[illegible] hæc in tenui ſpiritu parum durat, idcirco in 24. horis plus [illegible] feruore diſcutitur diario, & per contrarias applicationes curatur: vt inedia per eſcam: vigilia per ſomnum: attentio per relaxationem ſtudij.

Cauſa diariarum inflammationum.

4 E contra difficile curatur hectica, quæ cauſam accenſionis, & ſedem primam in ſoliditate habet, vel à reliquiis longarum febrium, quæ habitum relinquunt in excalfactis partibus ſolidis, aut cutis obſtructionem, vnde cogitur calor ibi accendi, & augeri, & habituari; aut pulmonis vlcus: qui non belle, vt priùs, calorem cordis expurgat, augétque: ideóque per arterias puſillus diſpergitur, qui coctionem ſanguinis venalis abſoluere non valeat, nec expellere excrementa. Hinc accenſio & ſimul ſolidi colliquatio ſuboritur, vt, cum de putrefactione erit ſermo, patebit.

De hecticis inflammationibus earũque cauſis.

Puto etiam iecoris inflammationem diuturnam eſſe aliquando cauſam, quæ tenuem ſanguinem facit, præcalidúmque; qui intemperiem calidam nutritis partibus afferat: aut ab incdiis, vigiliis, & attentionibus nimiis: excandeſcit enim ſpiritus, & in ſolidum, vt carens cibo, & excrementis abundans; inflamma-

tur. Vnde duræ sunt tactui arteriæ, pulsus parui, crebri, & veloces, defectu spiritus, quem instaurare cupit: sic enim paruulum ignem insufflamus accendere volentes. Vrinæ autem tenues ex nimio calore paruaque substantia; & oleaginosæ fœtidæque ex colliquato solido.

Triplex hectica. 5 Est tamen triplex hectica. Prima, quæ pascitur humore communi. Secunda, quæ humore, quo solidum est conspersum. Tertia, quæ humore, quo est constitutum: sicut ignis lucernæ primò oleum consumit, secundò elychnio ebibitum, tertio humorem, quo elychnium constat natura sua. Vltimam nemo curabit. Secunda ex parte curabilis. Prima facilè curatur cibis humidis, & substantialibus, & aëre, frigidis: hilaritate, quiete, cutis apertione per balnea parum tepida, dehinc frigida, & per res humori innato consimiles, vt oua recentia, lac, pineos, pérque oppositas res morbi causis.

Putridarum inflammationum causa & species. 6 Dico autem hecticam perpetuam esse incessantémque, licet ob caloris exilitatem plurimum lateat: post cibum patet, quoniam materia, in qua accendatur adest, vt calcis calor iniectæ in aqua. Vnde patet in hectica potiùs ad spiritus vtcunque fieri pulsationes, & nutrimenti gratia, quàm ad expellendum causas morbi in toto solido existentes.

Contra Ioubert. Galenista ex accenso humore putrido faciunt febrem. 7 In putridis autem sic dictis, quoniam in putrefacto aliquo humore accendi putant sponte accendibili, vnde quidam omni febri iuxta dogma, sed perperam, subiicit bilem tenuem incendibilem. Nos intermissiones inuenimus, quando spontè spiritum accendi putamus contra humorem putrescentem: fieríque in humore illo exinde accensionem, dum spiritus ipsum coquit, vt expellat: & propterea non continuari, quoniam pars humoris valida expulsa est: & spiritus hoc intermedio fœdere ad curam corporis regreditur. Crescente autem reliquo humore iterum spiritus feruet contra eum repetitis vicibus, donec totum extrudat. At vbi humor magnus est, prauísque qualitatibus intra vasa sanguinem, & cor, & vitalia afficiens, laborat continuò contra eum spiritus, donec vel ex parte adeò ipsum vincat, exque vasis extrudat, quòd à muniis necessariis impediri non possit: & sic fit intermissio, quæ periculum vitæ indicat præteriisse. *Nos ex accensione spiritus contra humorem prauum.*

De continuis. 5 Si autem non potest ita vincere, præsertim in capillaribus venis clausum maligna affectione, vbi externa frigent, interna æstuant, præliatur donec perimat, aut perimatur: & in hac pugna accidunt

accidũt crises sæpe vincentis, aut succũbentis indicia. Quales sũt sanguinis eruptiones, fluxus alui, & oris vomitus, sudores magni, &c. quę alleuiant vexationẽ cum profectu; & si sine profectu, indicant spiritum succubuisse relaxatis potestatiui, & cognitiui, & appetitui facultatibus, prostratísque; quæ si durant, non prostratæ sanitatem annunciant, & victoriam.

9 Quapropter omnem ob humorem exorbitantem fieri accensionem putamus, & cõtinuam, & quotidianam, & tertianam, & quartanam, & quintanam, & sextanam, & quadragenam, & annuam. Antipater enim poëta singulis annis eodem vertente die, febri eadem corripiebatur: & qui se verberare solent in sancta septimana, pruritum sentiunt singulis annis eodem tempore, quo non carent, nisi verberati iterum stillent sanguinem.

Omnis humor omnẽ febrem ciet pro rata læsionis: nec quatuor, sed plurimas.

Vt plurimũ tamen intermittentes extra vasa; & quotidianam à crudo sanguine, & pituita fieri non negem. Hæc enim crassa materia cibo reficitur, accersitque ad pugnam. Neque enim tota ex fibris venarum strictis egreditur. Indicat hoc incocta vrina crassaque sine sedimento: & pulsus plenus, non arens, sed humectus, & obtusus, & magnus.

De quotidiana vt plurimum.

Tertianã verò à bile flaua, quæ tenuis est, faciléque e[illegible], & difficilè reficitur, non nisi tertio quoque die: quod v[illegible]nues, croceæ, spumosæ: pulsus acutus, ardens, celer, crebérque, docent.

De tertiana

Quartanam ex nigra bile, & fæcibus occasionem habere, quæ non facilè, nisi post quartam diem reficitur ex sua minera. Quod pulsus magnus, asper, punctauris multis, expansus, creber, non ita celer, cum vrinis tenuibus, lucidis sui ordinis indicant. Sic in aliis rarioribus circuitibus.

De quartana

10 Sed cum plurima est flaua bilis, quòtidie prouocat ad prælium; si causæ materialis fomenta habet ex cibis, & corporis habitu, & animi passionibus; sed vno die est minoris afflictionis: & tunc Medici duplicem esse tertianam dicunt; nam altera pharmaco expulsa, altera remanet: & quoniam aliis horis reuertuntur. Sed argumentum nullum: possunt enim esse duo humores in diuersis vasorum partibus: quorum alter hodie, alter cras lacessit: & vnum modò purgari. Sed quæ maior ratio, qua hic, & non ille; ipsi non dicunt. Ergo potius est idem humor, qui hac die anticipat horam, & à pharmaco ex parte purgatus, non potest quotidie refici ad irritandum. Sic de duabus quartanis dicito.

Non dari tertianam duplicem.

dicito. Quas etiam ex flaua bile fieri rarò concedimus: sicuti tertianam à melancholia. Humores autem inualidi, & tardè putrescentes, tardiores regressus habent. Annuos vero à temporis consimilitudine, & humoris, fieri; vt dicemus in morsu tarãtulæ.

11 Cum accessiones anticipãt, & paroxysmi augentur, potentiorem morbum, id est materiam eius indicant: cum postponunt, & minuuntur, spiritum.

Regula

12 His febribus missio sanguinis cum humore, & purgans pharmacum attractione, & pulsione conuenit; & cibus humidus facilis nutritionis, morbóque contrarius, & non nisi in fine febris: quoniam pugna non impeditur; vnde frigus obest, nisi vbi non pugnat, sed inflammatio est à solo calore, vt in superioribus dictum est. Igitur pura inflammatio, seu febris sola frigida re sanatur. Si autem est inflammatio ad pellendum aliquod malum, frigus obest, quasi qui ligat manus militantis. Sic etiam in febribus partialibus apostematum iuuabis calorem feruentem contra morbosum excrementum; & huic concoctiuas adhibebis res, & quæ vel in flatum, vel in pus illam vertant. Et tunc facto vulnere extrahes, & cessabit febris. Cautionem tamen appones, qua humor vel diuertatur, vel purgetur prorsus: quæ enim relinquuntur in morbis materiæ, recidiuas facere consueuerunt.

Cura

De Putredine.

Artic. VI.

1 QVoniam & senium est putrefactio, & causę morbosæ non videntur Medicis febrem facere, nisi putrescãt, & cor lædant: quorum vtrumque falsum: sufficit enim nocumentum, & impedimentum functionis; ad quod demoliendum spiritus separet solitæ calefactionis, & motionis augmento, vbicunque opus est. Patet in apostemate, & obstructione, quæ fit in pede, vbi feruor ante cordis læsionem incipit, & non in corde: proptereáque de putrefactione generatim dicere oportet.

Citra putrefactionem & non in corde potest febris oriri.

2 Non fit putrefactio eductione caloris natiui ab ambiente, vt putat Aristoteles, quandoquidem cortices mali aurantij, & herbæ in sole feruente, educentéque calorem innatum, & tenuitatem non putrescunt, sed indurantur & roborantur, & tandem arescunt. In vmbra verò subterranei carceris putrescunt & colliquescunt, & quasi vnguentum fiunt: neque relaxata materia adsci

Aristot. in 4. Met. perperam definit putrefactionem fieri essentia

adſcititio immutatáque, vt aliis videri poteſt, non à natiuo. Etenim carnes in igne aſſantur, non putreſcunt: in vmbra verò, vbi calor adſcititius nullus, vel modicus, putreſcunt: & homo in æſtiuo feruore non putreſcit; ſed ſi anima abeſt.

liter per eductionem natiui caloris ab ambientis calore.

Neque calore fit adſcititio materiam relaxante.

3 Quapropter putrefactio, vel fit calore natiuo ſuum ſubiectum macerante, & relaxante ob ſui augmentum: ideóque lapis non putreſcit, quia à proprio calore liquari nequit: neque ignis, quoniam totus liquefactus eſt, inque tenuitatem redactus: vel eſt non purgati ſubiecti ab immanente rapido excremento: vel immanente tenuitate diſpoſiti ad conſimilem paſſionem corruptela. Palam eſt enim quod aër ſub foſſis, & aquæ ſtagnantes putreſcunt: quoniam quæ ab eis particulæ per motum, & calorem cæli ſegregari ſolent, non ſegregantur, ſed remanent, diſponúntque cæteras ad ſui paſſionem. Sicut calor blandus in profunda clauſus materia denſa, liquefacit ipſam, quoniam quæ generantur tenuitates non exhalant, ſed diſponunt craſſas etiam ad ſui paſſionem, hoc eſt, ad attenuationem, ad quam peruenire non potentes ad liquefactionem ſolummodo reducuntur. In aperto autem eadẽ materia non liqueſcit, ſed induratur: quoniã partes tenuiores exeunt, non immanent. Sic carnes animatæ non putreſcũt: quoniã anima expellit fuligines, & tenuitates, & in ſua natura ſeruat remanẽtes. Mortuæ verò putreſcunt, quoniã blandus qui remanet calor, agit in ſubiectũ paulatim auctus, nec poteſt educere tenuitates & ſuperfluitates, ſed craſſas illarum ope; omnéſque ſimul atterit, diſiungítque. Vnde poſtmodum vapores fœtidi, id eſt, craſſi ex craſſa, & tenui materia educti exhalant. Vbi autem aſſantur calore nimio, aut ſale iniecto, non putreſcunt, quoniam tenuitates educuntur, & remanens craſſities durior fit, non molleſcit. Quapropter cadauera exiccatorum hominum inedia, & ſtudio aſſuetorum, minus putreſcunt. Quapropter eductio caloris natiui non eſt putrefactio, ſed occaſio aliquando, non ſemper: cum videlicet educitur robuſtus calor, & blandus, remanétque non potens ſubiectum expurgare paulatim auctus, diſſecat, diſiungit in particulas, & macerat illud adjumento non exeuntis tenuitatis, aut fluoris. Vnde etiam lana putreſcit in madido cubiculo, paruo calore ſic retento ad macerandum. Nec adſcitus putrefacit, ſed auget innatum, vt poſſit in ſubiectum exerceri ſi inualidus eſt, & ipſe ad educendum. Diximus enim igne, & ſole, & ſale multa non corrumpi, ſed indurari:ranceſcunt autem ſalſa modico ſale fluorem expellere non valente,

Putrefactio eſt à caloris natiui augmento ſubiecti relaxatio.

Aer puriſsimus non putreſcit calore ſuo, ſed miſti vaporis copula caloreque.

& crassiores indurare partes.

Major non est exiccatio & incineratio, sed putrefactio, nisi vocabulis abutamur.

4 Aliud autem putrefactionis genus est eorum, quæ siccescũt, & incinerantur igne, éstque post putrefactionem alicubi succedens mutatio. Cum enim putrent, & liquore fluunt res mediæ inter ignem, & lapidem; paulatim exsiccantur, sicuti res etiam quæ non putrent, & non fluunt. Succedit igitur mutatio mutationi, nisi vocabula confũndendo marcorem vtrumque ponas cum his, quæ paruum ignem à maiori absorptum marcescere, & mori dicunt: senium autem vtroque modo fieri.

Galenistæ.

Conclusio quòd nõ sola putrefactio ciet febrem, sed omnis læsio.

5 Febres igitur fieri, vbi quid obstruens impediat, aut euaporans spiritum afficit: & non vbi modò putrescit, licet & hic fiat; palam est in morbo venereo affectis, quorum carnes marcescunt, seu putrescunt, & vlcera puris plena sunt: nec tamen febricitant, sicuti illi, quorum fuligines retentæ, aut obstructio ante putredinem materialis causæ febrem ciet. Si quis autem cogitet febrem fieri tantùm, vbi intra vasa putrescunt humores, hoc est intra venas, arteriásque; catarrhus ipsum redarguit, sola cutis & capitis impletione crassi vaporis factus, febrem mouens. E contra bilis, obstructa fellis vesica, per venas delata croceum facit nutritum sanguine bilioso corpus: nec tamen febrem facit periodis recurrentem. Putrescit etiam pars solida in hecticis absque febre, quæ putredinem expellat: sed quæ iuuet vt fiat.

Videtur putrefactio fieri citra febr aliquando.

Responsio ad dubium.

6 Sed forsan febris est in omni impedimento, obstructione, tumore, vaporatione, saltem topica; vt patet in ea, quæ fit in solo vlcere, aut apostemate & podagra. Sed recursus fiunt, vbi causa impediens vincitur ex parte; & mox reficitur, vt suis in locis dicemus, & in multis patet. Vniuersalis autem non fit, nisi spiritu affecto, vt in pestilentia experimur; aut sanguine, ex quo, & vbi reficitur spiritus immediatè, sicut nec bellum vniuersale gerit ciuitas, nisi læso Rege, & iuribus eius, & Domino, & his, quæ magnopere, & immediatè ad ipsum pertinent. Vbi autem læditur domus, aut ciuis vnus, fit rixa, & duellum, & particulares rumores.

Febris topica & communis vnde.

De Vlceratione.

ARTIC. VII.

Quid vlcus, & qui fiat.

VLcus est ruptio solidi, vnde sanguis, & humores scatent: propterea vlcus non est ossis, sed fractio; est autem carnis, cutis, & neruosi generis: intestina enim vlcerantur. Fit autem vel

vel externæ corrosiuæ rei affricatione; vel internæ eruptione. Quæ affricantur si aculeata sunt, ardentia, & corrosiua vlcerant, vt allium, & cæpa, spina, quæ potiùs vulnerant. Vulnus enim non qualitate, sed quantitate secantis, & forantis rei applicatione infertur. Allium autem qualitate id præstat: quamuis Democrito idem sit, & ab aculeis affricatorum grandibus vel exiguis fiat. Quod non concedimus, cum videamus venena, & vaporem venereum non modò in applicationis loco perforare, sed etiam augeri per corpus totum, quod augmentum exigui aculei non habent, sed qualitas conuertens corpus quod corripit, in naturam eius, vnde emanauit, hoc operatur. Sic granum terram in plantam, & spicam vertit: & spuma canis rabidi etiam corpus, & spiritum hominis demorsi paulatim caninum facit.

Non sola figura, sed qualitas diffusiua vlcerat.

Probatur ex conuersione.

2 Mollificatiuis, & tepidis rebus vlcera illata tolluntur. Aperiunt enim cutim, in quam immissa est qualitas, & calorem noxium exire in fluorem applicatum faciunt.

Secunda probatio.

3 Sunt de genere illatorum vlcerum ea, quæ in pulmone phthisicorum à descendente pituita salsa, corrosiua: nec curatur, quoniam pulmo non reficitur, cum ex spuma sanguinis originalis fiat; sicut nec neruus, qui ex albo semine, & continua fi... [illegible] non admittit consolidationem.

De vlcere pulmonis.

4 In dysenteria vlcerantur intestina corrosiuorum transitu, & difficile curantur; quoniam continuus impedit transitus, & neruorum genus seminale alitur sãguine, qui modicus est. Propterèaque fibræ retinere haud queunt. Vndè excrementa non facilè immanent, & cum transeunt, augent vlcera, quæ viscosis cibis, carnibus, & calore viscosarum rerum vmbilico applicatarum aliquando sanantur: sic & peritonæum vbi rumpitur, & intestina vsque ad inguen, & ad scrotum delabuntur.

De intestinorum vlceribus.

5 Vlcerantur renes lapillis aculeatis, ibi genitis, & cinere. Lacticiniis, & aperitiuis, lenitiuisque curantur. Similiter vbi semen retentum corrumpitur proprio ardore, vel vapore externo post calefactionem multam, solet collum penis vlcerare, dirósque facere dolores. Aperitiuis, lenitiuis, & causæ expulsiuis sanantur.

De renum vlceribus.

6 Quæ autem in cute accidunt, eruptione fiunt, vel superflui tantum, vt cum abundans sanguis erumpens vlcerat nasum aut excrementi tantum, vt cum humor catarrhi in labia, & nares expellitur. Aut superflui, & excrementosi simul, vt cum in erysi-

De cutis vlceribus.

pelate sanguis & bilis putrescens, vel vaporans, exeunt simul: vel in faciem, vel in crus, aut alibi: vlcerántque cutem.

De febri cum vlceribus iudicium. 7 Has autem eruptiones febri superuenire melius est, quam è contra: indicant enim bellantem spiritum vicisse, & causas morbi in cutem extrusisse: febris enim bellum est, vt diximus. At si febris eis superueniat, causam esse minimam indicat, quæ remansit, vt lacessat etiam ad bellum, nec facilè vincatur. Quapropter in peste correptis si papulæ exeunt, & febris iterum accendatur, malum. In apostematibus etiam vbi pus erumpit, cessat topica febris, & communis victore spiritu. At si nō cessat, aliam causam febris esse indicat, vel eandem non omninò expulsam. Conuulsioni autem, & obstructioni bonum est superuenire febrem; quoniam spiritus pugnam contra morbum intentat: qui sic obstructionis causam attenuat, minuit, pellítque, non autem eruptioni, sed è contra: Intrinsecari enim tales causas malum, vt patet in his, qui erysipelas, aut scabiem, aut tumores, non erumpentes, patiuntur.

8 Omne excrementum per aliquod foramen naturale, quæ decem enumerauimus, erumpit. Vnde cutis tota fuliginum eruptione perforata poris deprehenditur. *Ratio vlcerationis.* Cum vero abundat excremētum, ita vt non sufficiant ordinaria purgationis foramina, fiunt alia, quæ vlcera dicuntur. Manifestū est enim quod vbi cutis premitur, cōteritúrq;, nec sāguis pressus erūpit; tunc eo cōcurrit multus, & alij humores, quos spiritus loci extrudere non valens accenditur, & feruet. Potens enim est calor se ipsum in subiecta materia augere; & quia sentit malum vniri, mouere, vrgere, pellere; tunc auctus macerat sanguinem illorum, & humores vnà cum excrementis; & in spiritum tandem vertit: qui tenuis ardénsque foramen facit. Sicut enim ex tali occasione fiunt superflui, & excrementi concursu apostemata: sic etiam fiunt, vbi abundant humores, & superfluitates, quæ tandem in partes corporis laxiores, & rariores confluunt, vt sub aures, sub axillas, & inguina; alias alibi, vbi conualescunt.

De causa morbillorum 9 Est tempus puerorum, in quo exuberat sanguis, ardénsque intra vasa non tenetur, & exudat in cutim, maculásque rubras facit, & febrem, quæ emisso sanguine, & frigidorum applicatione, cum priùs totum exudauerit, sanantur.

10 Solent etiam in septennio, & quando ipsorum apheta læditur primum, in toto corpore multus humor erumpere, & spiritum ad

ad expulsionem prouocare,& per totam cutem pustulas gignere albidas,serosas:qui & oculi corneam aliquando obnubilat ita, vt cæci fiant:sed abstersiuis mundatur. Et si non expellitur in cutim totus,occidit aliquando tenellos.In maiusculis non fit nisi albissimis, & mollibus: propterea nec in alia ætate grandiori. Calor prodest, & eruptio perfecta.

11 Scabies quoque febribus superuenire solet,& contagio fieri ex salso humore corrupto abundante;qui vaporem corrosiuum generat ex rore infecto. Hic cutim forat & serpit; & extra vas actum sanguinem, & humorem in pus vertit: & tubercula facit. Curatur extinctione vaporis illius per sulphur, & purgatione iecoris, & ardoris qui in eo, & in sanguine. *De scabie.*

12 Lepra etiam vlceratio est, quæ ex vaporibus,& humoribus deterioribus fit,innominatisque;neque atrabilis in cutem exiens sufficit, cum multi atrabiliosi careant illa; neque bilis flaua, neque mistio ob eãdem causam,sed forte mista, & cum salsescunt, & amarescunt sufficiunt: difficilisque sunt curationis ob radicationem, & tenacitatem eorum. Sunt autem variæ species, de quibus alibi; optantque remedia cutem renouantia, & fortia. *De lepra.*

13 Sic etiam apostemata alia curantur,quæ sola superfluitate, aut simplici excremento tument: alia non curantur, vt cancer, qui corrodit carnes, & neruos: etenim multa incorporantur viscositate vtriusque bilis,& cinere, & fuligine: oportétque temperiem totam renouare, vt in morbo formiculæ pedes depascente. Scrophulæ etiam ad lepræ speciem pertinent. Sic qui pilorum radices putrefacit, vel rodit salax humor.

14 Indicat recens lues venerea ita hosce fieri, quæ ex vapore fœtido mẽstruatæ mulieris in certam nouam intemperiem acto, ortum habet.Inficit sanguinem, & hinc soliditatem ita,vt marcescant extra vasa: & vlcerent. Sudoribus multis, & caloribus, & purificationibus intẽperies curanda venit,vt suo dicetur loco. *Argumentũ de lue venerea.*

15 Violentior autem pestis vlceratio, quæ infect per inspiratum aërem spiritu,in humores amplificatur,& soliditatẽ, & febrem commouet: & per loca apostematũ crum it excrementosus mox humor auctus.Qui si intus retineatur,sua qualitate sanguinẽ,& spiritum deprauat perimítque;hoc enim est perimere,in aliud mutare.Multi autẽ generis sunt pestes,morbíq; contagiosi; qui ex vapore,& tactu cõmunicato fiunt.Vtq; calor calefacit:sic *Vlceratio ex peste multiplici.*

peſtilens res peſte afficit, etiam veſtes, & parietes, vt de lepra etiã teſtatur Moyſes ſanctus; de quibus ſuo loco. Omnis huiuſmodi prauitas ſui amplificationem, & generationem habet in conſimili, non ſecus ac canis rabidi, & tarantulæ venenum, & ſinapis ſemen, & calor, & frigus ex primis qualitatibus ſic modificatis, & ex primalitatibus ſic corporatis: quod ſympathia, & antipathia eorum docet mirificè, vt diximus in Metaphyſ. & 4. de ſenſu rerum.

De vlceribus podicis. 16 Ad viſcera etiam mariſcæ pertinent; cum in podice humor atrabilioſus, hæmorrhoidales per venas ex capite aduſtus illabens, ac tumeſcens, aliquando ſola vlcera erumpens gignit: aliquando etiam ad inſtar mororum, fluore ſanguineo tetro confecta, indéque excreſcente. Quas ſericeo filo fortiter excerptas ſecare vbicunque ſint oportet; (Nam & in naribus enaſcuntur, & vbicunque copioſus erumpit, craſſus conc eſcénſque ſanguis) & igne vrere, vt areſcat cutis, nec accerſat humores, ſitque inepta excreſcentiæ: deinde exiccantium, & obſtruentium decoctorum in vino fumis, & fluoribus ſolidare, v.g. cupreſſi fructuum, & corticibus glandium, & granatorum, & aluminis, & vitrioli; ſed prius expurgato corpore per extractiua pharmaca ſanguineæ fæcis, ne abundans exitúmque non habens, deprauet totum. Idcirco vnam relinquere Hippocrates conſuluit. Vtiliſque probatur ſanguinis ex podicis oſtio fluxus menſtruus pigris hominibus, mulierum ſimilibus: quibus & cauteria, & fiſtulæ admittuntur, ſed non abſque periculo, ne caro intus vicina paulatim ex deſcendente tabe putreſcat, fiátque inſtar ſpongiæ puris plenæ, muſculóſque conſumat vſque ad oſſa. Secabis ferro; vtilius igne vres: & incarnatiuis curabis vnguentis. Sic cineres, calx, pili, arboribus ſuperfluorum ſuccorum plenis vtilius ad radices adhibentur, quàm cauterium clauo adacto, licet non ſic periculosè, vt hominibus.

Vlcera ab igne. 17 Tandem ignis vlcera facit: tepido humore calorem extrahente, & poros conceptis flammulis aperiente ſananda. Mox pomis non vnctuoſis, nec acribus, acetoſiſve, ſed dulcibus, pulpoſiſque applicatis. *A frigore.* Frigus quoque vlcerat multum: quia calorem, ſpiritum, & humorem fugat, extinguit gelátve: & ſic partes ſolidas vitrificat, arefacitque: quod facit calor eaſdem res redigendo in tenuitates, & educendo, ſolidáſque incinerando. Vtriſque eadẽ remedia, ſed alia valẽt ratione. Tumores ex prædictis noſti.

De

De Infrigidatione.

ARTIC. VIII.

1 REfrigerationem puram sanat calefactio, at si totum in corpus grassatur valida, sicut in 40. martyribus in lacum gelidum immissis, non statim balneo tepido curetur, ne frigus per antiperistasim ad vitalia perimenda feratur, sed per partes & in partibus. Sic etiam vbi vnum inuasit membrum Curantur etiam qui subterraneis carceribus frigidis tenentur, sole, & cibis, potibúsque calidis : nec quippiam ab extremo in extremum ductum sanari putabis.

Morbus ex infrigidatione qui curandus.

De Ariditate.

ARTIC. IX.

1 ARiditatem inedia, & calor facit, & ventus multus. Curat exterius oleum, dulcéque vnguentum, & balneum; intrinsecus verò vinum cibíque multi humidi, & digestibiles, & pingues, brodiáque.

Vnde ariditas, & cura.

De Immobilitate.

ARTIC. X.

1 IMmobilitas non videtur formalis causa morbi : sed effectus obstructionis, vt in locali patet pedis, & manus immobilitate impedita, aut secta via mouenti spiritui. Et in vniuersali, quando via communis, & principium viarum impeditur: vt in apoplexia: vbi spinalis medullæ pori, per quos ad neruos spiritus mouens discurrit, occluduntur: aut cerebrũ in epilepsia: vel impediti spiritus alibi, est indiciũ; motus enim ab eo sic in somno immobile iacet corpus, spiritu mouente ad interiora collecto : & in deliquiis, vbi in ca ut aufugit, & corpus sine motu relinquit : & in strangulatione vteri, cum illuc confluxerit opem laturus destituendo corpus. Igitur vel organi, vel piritus impeditio, aut defectus, facit immobilitatem. Quam vel organi expeditione, vel spiritus, vel reuocatione per odores, & fœtores, & frigida, curamus, attrahendo ad voluptatem, vel ad pugnam. Vapor lædens spiritum ad auxilium capitis cõcurrentem in Agnauæ antro immobilitat corpus. Frigida ipsum foras reuocat ad auxilium contra frigus, & sic motum restituit. De cæteris per hæc iudicabis.

Causa & cura immobilitatis.

De

De tremore dictum est in symptom.

Stuporis. 2 Immobilitatem aliquando comitatur stupiditas, & insensibilitas. Idem enim spiritus dat motum, sensúmque; quo absente, aut perempto, vterque abest totaliter: ex parte, si ex parte. In chiragra enim motus digitorum abest, sed nō sensus. Item quoniam inter cutem & neruos humor neruos premens fertur, & organū impedit, non autem spiritum inambulantem inter nerui fibras: idcirco sensus adest, non autem motus, licet adsit mouens; quoniam organum ineptum. Sed vbi neruus obstructus est, abest vterque, quoniam spiritus abest. Veruntamen qui in fibris carnis spiritus inest, & sensibilitas retinet sensum, alioquin non nutriretur: sed quia vniuersitati spirituum non continuatur, videtur abesse, non secus ac pilis. Vbi autem & caro aruerit, & fibræ euanescentes, nullus adest sensus, nisi qui communis est cadaueribus. Sufficiat autem hic nosse, quod sensus animalis, spiritu absente, abest.

De Inflatione, & peste.

ARTIC. XI.

Morbi ex flatu exteriori. 1 INflatio causa formalis multorum est morborum. Eius materia est flatus: qui vel ab extrinseco, & sic fiunt tumores, & grauedo capitis, obtusio sensuum, & cutis fastidium: præsertim cum contra ventum australem & crassas vaporationes currimus, equitamusue. Implet enim caput, & sensuum meatus, & cutis poros obstruit, verberatque. Eius remedium est magno igne circundari, vt conceptus vapor attenuatus euanescat, & si sudaueris, bonum quoque. Acutis odoribus sternutationem prouocare, etiam bonum, & brodio condito aromatibus, boníſque cibis, & vinis generosis impleri, non autem phlebotomia, nec alui artificiosa euacutatio vtilis.

Cura.

Ex flatu exteriori pestilenti. *Cura.* Quæ etiam inutilia sunt, noxiáque, si inflans vapor pestilens est, qualis qui ex paludibus, aut cadaueribus, aut combustis, deindeque madefactis ex rebus exhalat. Eius remedium est aromata, & vina generosa, & pinguia bene condita brodia, quæ spiritus lucidos, tenuesque generent, calidos, validósque contra vaporem noxium, & carnes optimæ, & odores acuti gratíque. Pestilentem quoque aërem corrigimus sonis, & rumoribus grauibus aërem attenuantibus rumpentibúſque crassum, vt ignibus

multis

multis ex arbusculis odoratis accensis,& suffumigiis thuris,rorismarini,myrti,lauri,thymi,& huiusmodi.

3 Fit etiam pestis vapore crasso spiritus tenuitatem incrassante grauantéque, & fœdante per impuritatem & vincentem per calorem nimium, quod & fœtores, & vapor ex carbonibus statim efficiunt, sic occidentes spiritum grauando, fœdandóque lucem, & vires alterando, qui sanguinem mox inficit, ipsúmque purgare non potest, nec munia solita obire. Et sic qualitate pestifera humores, & soliditas tandem afficiuntur, omnésque contagiosi morbi à spiritu per vaporem infectum incipiunt, interdum etiam simul ab humore. Nec purgandi sunt pharmaco, nisi humores etiam iam deprauati sint prius, aut spiritum corrige. *Quo flatu, & qua via & ratione fit pestis.*

4 Inflationes autem, quæ fiunt apum, & serpentum morsu, à veneni acumine oriuntur;quod permeat,& couertit in se rorem carnis,& sanguinem,& in tenuitatem agit; qua tumefacit,inflátque. Medeberis per extractionem veneni, & præclusionem viæ ad vitalia,& confortatione vitalium; vt ligamine,& theriaca. *Inflatio à morsu venenatorum.*

5 Aut inflatio est ab intrinsecis causis, quarum potissima est, quæ ex chylo, & fæcibus fit vaporantibus; quæ si non excernatur per os,aut anũ periculosa est:occidit enim aliquãdo conuoluendo intestina, & spiritum premendo, qui in fibris; & excrementa,& vias impediendo. *A flatu interiori qui, & quomodo fiant morbi.*

6 Alia est, quæ ventrem implet, tumefacítque, sed non sola: Aqua enim multa cooperatur. Vnde hydrops dicitur;quem Medici ex debilitate iecoris,non potentis cibum in sanguinem vertere,fieri putant, & calidas adhibent medicinas. Nos autem ex nimio calore jecoris fieri putamus; qui non in sanguinem crassum: sed in aërem, & in aquam fundit chylum sui vehementia: alioquin non aërem, & ventum, sed crudum, crassúmque sanguinem efficeret: quem phlegma ipsi vocant, iuxta ea, quæ in Physicis de calore blãdo,&robusto,in materias dissimilares crassas, aut fluidas agente dicebamus.Manifestum est autem,quoniam cibi crassi hydropicis conferunt, quippe qui non ita facilè funduntur in fluores,& sitis magna, & ariditas cutis, & hectica insequens à calore eius originem confirmant. Curabimus autem epar aperiendo,vt flammas euomat. Antimonium in desperatis proficit valde. *De flatu hydropis.*

7 Horum genus morbi est, quod Neapolitani flatum vocant, *De flatu recentiorum.*

pungit costarum regionem, & ventrem vtrumque, quasi stylo acuto. Discutitur sudore,& labore,& aromatibus ab intus.Hunc fieri ex rore, qui inter musculos existit in vapores verso, exire non valentes. Idcirco pigrorum est, & niuosum bibentium vinum, & quorum mesaraicæ obstruuntur venæ,ita,vt non nisi tenuem succum trahát in flatum vertibilem. Comestio piscium,& ventosorum leguminum auget flatum hunc. Conferunt arida, & odorata,& quæ vaporem & rorem non sat nutriunt, magis tamen exercitatio,& calidus potus.

De forma morborum spiritus animalis,& mentis per accidens.

ARTIC. XII.

Primalitatū priuatio mors: deprauatio, morbus.

1 PAssiones animales morbificas in primo libro diximus esse vel potestatiui, vel cognitiui, vel volitiui:quævel sunt priuationes,vt cū nō potest,vel non scit,vel non appetit omnino:vel sunt deprauationes,vt cū praue potest,praue sentit,praue appetit. Primo modo sunt mors.Animal enim nil appetēs benè,aut noxiè mortuum est in spiritu animali, etsi sentiat, appetatque naturali appetitu:vt cadauer fieri vermes, saltem secundum partem,quæ in vermes mutatur,& deorsum ire, quatenus corpus est. Secundo modo sunt morbi, & fiunt vel ab organis,vel ab obiectis:nunquam obiectiuè à mente,nec à spiritu animali, nisi e us corporatio sit deprauata. Appetit enim frigidum febricitans: & cittam patiens appetit carbones:& hoc quatenus organo hæret spiritus, qui tamen secundum se appetit non appetere ista, vt etiam Dauid desiderat mente desiderare, corpore, & spiritu animali iustitias Dei.

Morbi primalitatum deprauata rum à subiecto organo, aut ab obiecto,& quando ab ipsa facultate.

Quando etiā subiectum fortiter deprauatur non cognoscitur morbus ab ægroto.

2 Quando sensus, & appetitus oriens à subiecto, & organo validus est,factúsque naturalis,vnicus fit, victis primalitatibus à corpulentia. Non enim furiosus videns solem duplicem, duplicem dissentit suo sensui,sicut sanus. Neque morsus à rabido cane in fine auersatur caninas res, sicuti à principio; sed appetit eas. Quapropter curabimus morbos istos curando corpora. Si autem obiecta faciunt morbos, vt cum homo videns mulierem amat,& laxat amori frænum, & imaginationi sic,vt nil cogitet,nec amet præter illam: tunc curandus est per opposita obiecta, & huius auersionem,vel fruitionem,vt Rinaldus indignatione; & Antiochus fruitione Stratonicæ curati sunt.

Cura

De-

De Morbis potestatiui.

1 POtestatiui morbosas passiones, quæ ab obiectis & organis, præter morales hortationes, rhetoricasque, & organorum physicam curam, aliter non mouebis. Quæ verò à subiecto qui est ipse spiritus, has considerabis, vnde sint. Debilitas enim est ab exiguitate spiritus, vel naturali, vel ab inedia, vel labore, vel vigilia, vel consideratione nimia, vel à frigore, quæ statim per oppositas res curãtur: videlicet, esca, somno, &c. & spirituum augmẽto: quod vino generoso, & odoribus, & brodiis subitò præstatur. *Debilitas potestatiui ex quibus.*

2 Ferociam autem ex spiritus copia, & calore nasci intellige, & per disciplinam, & subtractionem vini, & odorum, & ciborum multi nutrimenti, minues. Sic & luxuriam, & promptitudinem, & velocitatem, & audaciam, obstinationem; & imprudentiam, & præsumptionem, & crudelitatem, & iram: adde frigida, & verbera, & consuetudines oppositas. *Ferocia.*

3 Considera proximas causas: nam velocitas à tenuitate spiritus: audacia à robore, & copia; & sic applica medelas varias.

4 Qui validi sunt, promptique ad aggrediendum, & non ad resistendum, vt Galli; spiritus copia abundant, caloréque: qui statim euanescit ob tenuitatem mistam, & vasa raræ texturæ. Qui non audent item, sed resistunt, vt Hispani, spiritu tenues sunt, fuliginosóque, ideo timido; sed duris vasis, ex quibus haud euanescat. Illos vino, nasturtio, & rebus roborantibus in pugna curabis, & præmunies induratione membrorum per styptica, & cõfortantia. Istos his ante aggressionem calefacies, & roborabis vino, thure &c. Timiditatem ab obiecto Cæsar efficaci oratione, & spe in audaciam vertit. A natura verò, & subiecto, impediendo periculi considerationem vino, & roborando vires ardenti nasturtio, Cyrus erexit. *Promptitudo corruens.* *Resilitio in audaciam crescens.* *Cura.*

5 Nota; qui spiritu multo puro, non nimis tenui, nec valdè crasso donati sunt, viribus ingenióque pollent, vt Dauid, Cæsar, &c. Qui multo impuro, calido valdè, viribus, non ingenio, vt Aiax; sunt crudeles, iracundi, difficilè suadentur, aut sedantur, vt Attila. Qui tenui impuro multi sensus, prauæ ratiocinationis, timidi, & viribus inualidi, vt habitantes sub tropicis Qui tenui puro, sine fuligine, sapientissimi: sed imbecilles, melancholici; quos per opposita curabis. *De animi qualitatibus connaturalibus ex affectibus*

De Morbis Cognoscitiui.

Cura organorum cognoscitiui.

1 Cognoscitiui passiones organicas curabis organa instaurãdo, vbi possunt. Neruos obstructos, per quos sentiẽs spiritus ad organa, fertur; acutis & attenuantib⁹ aperies rebus, quæ humorẽ, & sordes obstruẽtes excutiant, non indurent, quod in opticis & auditorijs difficile. Interiorem membranæ externæ partem abstersiuis, vt in oculi cataracta. Exteriorem abrasiuis, vt cum pustulis cornea suffunditur. Humores oculi exorbitantes specillis, lucem, deferentem obiecta, attemperantibus corrigimus. Sonos surdastris cornu. In gustu, & olfactu acetosa poros aperiunt. Duritiem tactus mollificantia iuuant.

Ex seqq. latentes morbos Medicus agnoscet, & naturam ægrotantium, &c.

Cura sentiẽtis spiritus tenuis nimis

2 At si spiritus sustinens afficitur, vt res aliter atque sũt sentiat: si hoc fit ex præcedenti imaginatione, qua nimis imaginatum in quovis obiecto videt, illam corrige: & dispositionem, si ex dispositione. Tenuissimi enim spiritus, imminutíque minimas res vident, quas nos non videmus, quoniam ab illis non patimur. Sic quispiam propriam in aëre imaginem cernebat; & cum vident parùm rei, quasi totum vident ob subitaneum iudicium de parte ad totum: sæpéque falluntur, vt cum paruam in pariete lineam cernentes, putant se videre serpentem; & in obscuro distortas facies, & monstra. Corriguntur ratione, & cibis plurimum, & lucidum gignentibus spiritum.

Antipheron teste Aristotele.

Cura crassi nimis.

3 Qui crasso plurimóque spiritu abundant, non sentiunt res paruas; quippe à quibus moueri non possunt. Sunt rudes, crassarum rerum sapientes, quos vix curabis attenuatiuis, & mundificatiuis. Retinent memoria multa sensilia, & robustè mouentia obiecta. Sunt autem obliuiosi intellectilium, & modicè mouentium; quæ in crasso impressionem exilem faciunt.

Obliuiosi.

4 Est etiam obliuio tenuissimorum calidorum: euanescit enim spiritus tenuis, antequam successori passiones suas communicet, vnum facto. Frigidus aër, crassúsque, & cibi consimiles his conueniunt. Senes idcircò obliuiosi, & puelli. Illi, tenuitate, & negociorum pluralitate, quæ motiones motuosas impediunt: isti, crassitie, & vaporibus nouis delentibus impressiones: sicut omnium rerum obliuiosi, qui vni multum intendunt, sicuti amatores, non nisi amasiæ recordantes; Philosophi, Philosophiæ; & cum præualet affectio, insaniunt. Auersione sanantur. Sed cum passio est corporalis ingens, spiritus non communicat successori alias præter illam. Vnde post diram ægritudinem, nec literas, nec artes suas,

Thucyd. narrat pestis affectis sic euenisse.

ſuas,nec proprium nomen meminerunt penitus.Qui non curantur reuiſione ſtudiorum præteritorum,niſi non ſit totalis obliuio: quæ etiam paſſione tranſacta curatur.

5 Qui pharmaco memoratiuo ſuccurrunt, aut cerebri mollitiem,aut duritiem emendant,quæ ſpiritum habitantem, aut nimis obtundebat,aut acuebat:ſpiritus quoque diſpoſitioni, & robori ſuccurrunt. Quapropter non idem pharmacum omnibus prodeſt,quia obliuio non vna ex cauſa:nec acumen,& obtuſitas. *Pharmacum memoria.*

6 Creduli nimis ſunt,qui cuiuſq; dictis admirandis afficiuntur, nec expeditum habent diſcurſum ad examen ; quia vel ſpiritus craſſus, & fumoſus, vt in Tartaris : vel fuliginibus impeditus,vt Nigris ſub tropicis; aut carnoſitatibus & prauis cellarum cerebri formationibus, vt ſubpolaribus. Horum alij vltra ſenſilia non norunt. Epicurus autem ex dogmate, non ex praua natura ſolis corporibus fidem præſtat. *De variis paſſionibus nationum in ſpiritu ſentiente.* *Occurrit obiectioni.*

7 Superbi, ſuiſque amantes, craſſo, calidóque ſpiritu ſibi ſolis credunt. Sūt quos tædet vltra ratiocinari,ideò aliorum ratiocinio credūt; & quidam,quoniā eſt vtile ſic.Quos prudentia ſanabis. *Ex ſpiritus diſpoſitionib. mores ſequūtur, non autem tollitur corrigendi libertas in mente.*

8 Cauſæ diſcurſus præpedientes impediunt & imaginationem,quę fit diſcurſu:ſed quæ fit obiectorum motionibus,priſcis, exercitatis,& confuſis caſu,& humoribus, & corporis affectibus excitantibus, ſicut in ſomno & vigilia contingit aliquando ita fortiter, vt verum eſſe affirmemus : non ſecus ac in ſomno accidit ex impedito diſcurſu, qui contradiceret. Vnde quidam ſe gallum, quidam vrnam, quidam peponem tabidum eſſe imaginantur,& affirmant:alij aliud. Quidam nec manducare volebāt, affirmantes ſe mortuos eſſe, donec Medicus quoque fingens ſe mortuum, coram ægris manducans, perſuaſit etiam mortuis manducandum.Induſtria,& auerſio obiectorum hos curat,& cibi paſſioni contrarij ; & nouæ aliæ incuſſæ paſſiones, vt ſanata affectione corporeitatis, & primalitatis ſimul conualeſcant. *Morbi diſcurſum lædentes.*

9 Imperiti cellis diſtinctis in cerebro diſtinctas functiones partiuntur, & curant partes capitis, cum non niſi in ſpiritu iſta ſint, & vaſa per accidens attingant, vt in Phyſ. & aliquando fiant ex ſolis obiectis,aliquando in mente ſpiritum ſecum rapiente, vt in ecſtaſi.Forſan & in his noctambulis,qui oculis clauſis multa operantur, corpore inſtar vigilantium:niſi aëris ſentientis culpa cum ſpiritu ducantur. *Peripatetici Latini in ſolido, non in ſpiritu functiones reponunt.*

10 Omnis imaginatio falſa diſcurſu fit defectu ſaltem circa illud *Non læditur imaginatiʃ, vt putat Galenus, non læſo d[illegible]*

imaginatum. Nec Medici saluo discursu fieri amplius affirmet.

De morbis Appetitiui.

Triplex peccatum appetitiui. De primo in defectu.

1 APpetitiui morbus est in magis, vel minus, vel praue; & sæpissimè organicè. Minus, vel nihil appetit ventriculus, vbi infirmitate aliqua, aut studio impeditur ibi, aut alibi spiritus appetens, vt in sensorijs quoque diximus; aut si ostiola obturata sunt, quæ acetosis aperientur. Aut si fibræ relaxatæ, & spiritus foras allectus, vt in æstate, aromatica, stiptica vinula, confortantia intus, & foris applicabis: allia ideo contusa ne vincant, sed vincantur, & olentes herbas.

De secundo excessiuo.

2 Si multum abundat calor in venis, & fibris, fit canina fames subitò vorans, digerens, transmitténsque, vertibilis in hecticam, nisi lacte, piscibus, carnibus multis, & brodiis cum lacte, demptis aromatibus, & sale, sedetur in aëre frigido, humidóque, & balneis. Ego epar linteis lacte madidis, & guttis cadentibus supernè id passus, mihi medebar; omnibus proiectis vestibus laneis, & straminibus.

De tertio prauo.

3 Praue appetit cum contraria saluti, vt febricitans frigidam: & putrida stomacho carbones, calcem: & quidem cōtraria morbosis causis, dum morbus non præualet. Nota; & concede. Cum præualet, similia. Nota; nec concede.

De singularum partium appetitu.

4 Anus & vesica appetunt sine affectu, vbi salsis humoribus stimulantur, vt in lienteria. Eos purga brodiis aperitiuorum calidis. Non appetunt, vbi quid obstruit, aut indurantur excrementa. Prauè appetunt, si retinere nequeunt, & cruda emittunt, de quibus prius diximus.

De venere multo, & nullo.

5 Appetitum coitus multum disciplinis, cibis paucis, & acetosis corrige: non ventosis. Nullum contrariis, seminibus ventosis, humidis, & salis modico.

6 Qui maleficio ligantur, religione soluuntur.

7 Qui frigidi à natura, & Martem, & Venerem à Saturno in fœmininis afflictos habent, vt Astrologi dicunt, difficile curantur: nisi benefica respiciat: sed eisdem pharmacis validioribus.

Aiiūt tamen lupi & canis vespa curari. Arist. non rectè huius affectus causam humorem prurientem in ano facit.

8 Qui appetunt contra generationem actū generationis cum masculis, & feris: ratione, vsu, & religione curantur.

9 Qui muliebria pati, quamuis effœminatos habeat planetas, iisdem corrigitur humor pruriens in ano positus Aristoteli fortè non est, nisi ex abusu cōfricationis: potest hyrudine etiā extrahi.

10.

10 Appetitus prauos, ab obiectis auersio, & ratio, & vsus curant.

11 Medelas contra cupidinem præter moralem & religionem, inuenimus labores, nouas passiones, bellum, excrementa,& fœditates amasiæ;pericula,& mala quæ ab illa Ouidius plura docet. Odia contrarijs modo dictis curamus. Vide 4. de sensu rerum.

Qui non poterat erigere mentulam ad coitum, nisi verberaretur ab amasia, teste Pico contra Astrologos,assignantes Veneri à Marte verberatę,ipse verò consuetudini inter pueros de stupro mutuo sic paciscentes, mirandum est: nam alij pueri eiusdem cum illo sodalitatis idem passi essent.Nec stellæ faciunt quid;nisi indendo qualitates,vel modum qualitatis ad talem propensionem. Princeps Venusiæ musica clarissimus nostro tempore cacare non poterat, nisi verberatus à seruo ad id adscito. Hoc potest metui dari cogenti spiritum ad interiora. Sed illud è contra.Metuentes enim non erigunt,sed demittunt pudendum. Verbera ergo erant quasi blanditiæ, non ad incutiendum timorem, sed eliciendum amorem. De his suo loco speciatim. *Monstrosa cura.*

De applicatione medicinæ, & cruditate, & coctione.

CAPVT V.

1 POstquam de morborum formis generatim dictum est,nunc de applicatione medicamentorum generatim quoque dicendum: nam de medicamentis dictum, *non mouebis cruda.* *Occasio inquirendi coctiones.*

2 Dicimus crudum quiquid ad sequentem existentiam non est maturum, seu perfectum à calore, vt panis crudus donec in furno coquatur ad panis cocti existentiam. Dicitur idem panis in ventriculo crudus, donec in chylum transformetur: chylus quoque dicitur crudus,antequam coquatur iterum in iecore, vt ad sanguinis transeat existentiam. Coquitur quartò in venis, vt exudet in carnes. In carnibus etiam coquitur,dum in illas transformatur; & tamen carnes nostræ sunt crudæ ad cibanda alia animalia,quæ tamen ex cocto pane, & assatis carnibus fiebant in nobis. Igitur sicut materia non transfertur ad aliam existentiam non cocta, sic neque nos. *Quid est crudum,& quid coctio.*

3 Est autem coctio vel assatio, vel frixio, vel elixatio,vel composita ex his. Assatio fit in aëre ab igne penetrante, educente partes fluidas in vapores, & crassas compenetrante,laxante, & molliente ad optatam existentiam. Non enim assatæ, sed combustæ- *De coctionis speciebus. Assatio.*

bustæ dicuntur carnes à coquo, cum transeunt illam existentiam, qua sunt comedi aptæ. Quapropter omnis coctio fit à calore instrumentaliter, & ab intellectu aliquo principaliter, qui naturæ operibus præest, vt in Metaphys. Lento igne assari melius: ne humor extimus attenuatus exhalans relinquat duras, imperuias calori:& vt suo succo disponãtur ad emollitionẽ. Frixio est mollis corporis in oleo, aut alia re pingui coctio. Oleum penetrat, exsiccatque fluiditatem & ad se rapit, & propriam dat. Vnde duriora frixa elixatis. Elixatio est coctio eorundem corporum in aqua, aut in aqueis: quæ penetrat cum calore, laxat partes crassas, & fluidas elabi non sinit, sed sibi incorporat:& cum multopere fit, tota essentia in brodium eliquat, ferè absque sapore suo relictis quæ elixantur. Nec aqua nisi alembico forsan separari potest.

Frixio. *Elixatio.*

Media coctio Media est cum vtroque modo, vt pomum coctum à sole maturatur: dum scilicet partes educit assando, & remanentes suo succo interno elixando ad maturitatem suæ naturæ. Nobis enim matura sunt, cum comedi possunt, vt pyra syluestria non nisi fracescant. Appia verò longè ante. Pepones autem in medio.

In quo gradu est maturitas nobis & natura.

Coctiones naturales alimenti. 4 Omnes coctiones in corpore nostro elixatione fiunt, & parum assationis habent; dicunturque digestiones, quia in aliam existentiam geruntur, & alia in vasa ex coctione, quæ ingeruntur proficua. Sic etiam innascuntur morborum causæ in nobis: putrescunt, quod est quædam coctio; & maturantur ad expulsionem: quapropter nisi coquantur prius, & macerentur ad aliam existentiam, non possunt foras, & in alia vasa ferri.

Coctiones morborum.

Ex Aphor. 22. sect. 1. Cocta medicari: & cruda non. &c. 5 Tu igitur signa coctionis in sequestrationibus vrinæ, & aliis respice;& tunc pharmacũ purgans applicabis: sicut in apostemate, nisi coctum fuerit & in pus versum, non secabis: sed præbebis cibos suppurationi aptos, & mollificantes medelas ad idem. At vbi materia suppuranda, est multa, & turget, ad exitum agitans se: tunc licet aperire, & minuere sponte egredientem partem, & cæterarum cocturam expectare.

Sic, cùm turget vino ebrius, non expectabis vini coctionem in stomacho, sed mouebis ad vomitum. Sic in febribus, vbi materia turgida prouocat ante coctionem, qua natura monstrat viam mouebis: non enim potest natura totam sustinere, idcirco eiicit.

6 Habito respectu ad peccantis causæ qualitatem, quantitatem, naturam, applicabis pharmaca contraria per se, vel per accidens

cidens

cidens ad purgandum per superiora humores tenues, per inferiora crassos, & per alia foramina vicinas partes & pertinentes ad illa.

Sic in passionibus animi est per analogiam coctio expectanda plerumque, vt in maximo æstu iræ non applices medicinam contrariam; sed vbi sedata, admittit. Est & turgentia aliquando deprimenda, vt suo in loco speciatim dicetur.

MEDICINALIVM LIBER QVARTVS.

IN QVO DE OBSERVATIONIBUS Medicis, ad Curam, & Prognosticum spectantibus.

De Crisibus.

CAPVT I. ARTIC. I.

1 IN obseruationibus primo se offert Crisis: quæ est iudicium, seu sententia in lite versante inter morbum, & naturam; ex alteratione facta ad salutem, aut ad mortem, quando tempus congrediendi magis inuitat. *Quidditas crisis.*

2 Primò siquidem natura nititur separare noxios humores à locis vitæ in locos viles, minusque periculosos: vel eos in proficuos vertere. Secundò expellit foras. Tertiò sequitur alteratio ad bonum; nam ad malum non fit, nisi in pestilẽtialibus, vbi plurimum adhuc malitię remanet ad nocendum; éxque turgentia illius prior egressa est. *Tres naturæ actus precedẽtes crisim.*

3 Tempus decertãdi licet sit continuum: tamen illud proprium, in *Tempus crisis est arti-*

culus alterationum à cœlestibus adiutarum. in quo humores à natura alterantur. Alterari autem à ſtellis,& præcipue à Luminaribus,nulli dubium eſt, contuenti aërem, aquas, & plantas, & animalia in quatuor anni quartis , & in quatuor diei, & in quatuor menſis vario modo affici. Ergo ſpiritus cum ſit aëreus,& humores aquei,quando cientur magis operantur:veluti cum cithara pulſatur, mouentur ad choreas ; & ſicuti tubâ , ad bellum.

Morbi chroniciSolis motum, eiuſque articulos ſequuntur.

4 Morbi chronici ſequuntur motum Solis, & tunc iudicio petuntur,cum Sol ad propriam diametrum & quadrata attingit, vt patet in hecticis,hydropicis, quartanariis. Cum vero ad ſextiles, & trinos aſpectus, fiunt quidem aliquæ motiones indicatiuæ eorum affectuum,qui ſequuntur in diametris.Solent tamen anticipari , & poſtponi,prout planetæ obuiantes fauent , aut obſtant;& in melius , ſi benefici : in peius , ſi malefici occurrerint. Quod etiam in curſu totius vitæ fit. Nam & morbus eſt modus vitæ partialis,vt in Aſtrologicorum 4.

5 In morbis verò acutis quartas Lunæ, non prout à Solis ſynodo incipiunt , ſed à loco,in quo morbi in principio Luna reperitur , obſeruamus per ſeptimanas , vſquequo ad idem punctum in 27. dies , & horas 8. reuertatur. Et quia Medicis non erat nota Lunæ ratio; propterea dixerunt criticos eſſe 7.11.14.20.27. & cum ſunt in 14.eundē numerum replicant, vt tertij ſeptenarij etiā ſit initiū:alioquin vigeſimus eſſet 21.& non cōcordarent cū Lunæ curſu.Tu verò vide in ephemeride locum Lunæ in puncto decubitus,& expecta criſim non in ſeptimo,niſi Luna ſit in medio motu , ſed paulò ante, vel poſt , ſi velox , vel tarda. Inſpice tertiò quo puncto veniet ad 90.gradus:qui eſt quadratus;& tunc prognoſtica criſim bonam , ſi benefica aſpiciet ; malam, ſi malefica ; ſi plura , miſce decretum, vt in Aſtrologic.diximus;& cum venit ad gradus 180. & cum ad 270.& ſic de cæteris.

Acuti morbi Lunæ motus, & quadratorum articulos ſequūtur.

Peracuti medias quadraturas, iuxta materiæ tenuitatem.

6 In peracutis currunt criſes per medias ſeptimanas,quoniam morbifica cauſa tenuis validáque qualibet cæli mutatione mouetur ; naturáque ſpiritus hoſtili periculo quauis occaſione occurrit. Ideò ſunt 8.in menſe ; hoc eſt 4.7.11.14.17.20.24.27. bis repetēdo intermedios,& ſeptimanarum,vt in acutis, & quartotum ſic.1.2.3.4. 4.5.6.7. 8.9.10.11. 11.12.13.14. Et iterum quia incipit tertiam ſeptimanam, dicitur 14.15.16.17. 17.18.19.20. At 20. non repetitur ,quoniam non eſt medius ſeptimanarū,neque quartarum,ſed dicimus 21.22.23.24. 24.

Numeratio critica.

25.26.

25.26.27. Vbi ſanè, niſi imperitiſſimus ſit Medicus, intelligit has replicationes fieri, vt concors ſit numerus motui lunari: qui autem vtitur ephemeride, non indiget his numeris dierum, ſed graduum Lunæ in Zodiaco. Et miror quomodo Picus, & alij hos dies numeris abſtractis, & non potius & propinquius Luminaribus adſcripſerunt: quibus Galen. *in 3. de Criſ.* & Auicenna, & Hermes, & Ptolemæus, & natura refragantur. *Picus numeros criticos perperam cõputat.*

7 In perperacutis, qui ad ſummum in 14. terminantur: cum Luna in diametrum peruenit; numeratio fit de tertio in tertium cum replicatione ſemper: quoniam non attenditur in his dimidium quadrati, neque quadratum, ſed omnis Lunæ mutatio facit in tenuiſſima materia mutationem. Fit autem mutatio iſta in quolibet tertio de ſigno in ſignum. Et licet ſint 39. gradus dando 13. Lunæ in die: tamen medius motus eſt 36. ferè, & replicatio efficit, vt in tertio fiat iudicium. Nam in quinto peruenit ad 60. qui eſt ſextilis aſpectus: ergo in quolibet ſemiſextili eſt mutatio in perperacutis: & iam nuper inuentum eſt, hunc aſpectum etiam in natiuitatibus valere: ſed in motionibus aëris nil dubitamus. Et quoniam Luna 30. quoque ferè die cum Sole coniungitur; etiam vbi iungitur 30. gradus, quos Sol maritus in 30. diebus peragit: ipſa aliquid nouitatis producit: propterea tutius reſpicies gradus in ephemerid. quàm in dierum numeris: vidi enim in die bonam criſim, quoniam Luna aucta erat numeris: & in 8. quoniam imminuta ſtellæ occurſantes etiam tardant, & minuunt, meliorant & deteriorant. *Perperacuti omnes mutationem ſentiunt lunarem, & per ſemiſextiles numerant dies.* *Fallacem numerum dierum motus lunaris corrigit.*

8 Quapropter nec verum, quod intermedij aſpectus ſunt certi indices perfectorum, niſi vbi poſt ſemiquadratum, aut ſemiſextilem, non obuiat ſtella alterius generis. *Correctio.*

9 Illud certum in mutationibus aëris experior: quod quando Luna in aliquo aſpectu Solis alteram ſtellam aſpicit, quoties Luna ad alium aſpectum peruenit, ſiue illius ſtellæ, ſiue Solis, facit eundem effectum ſi ab illa ſtella aſpicitur, nec poteſt impediri, niſi per alias conſtitutiones, & configurationes, longè validiores. Idem dic in criſibus. *Notamen.*

Epilogus, & correctio Iatromathematicæ Hermetis, & Galeni.

ARTIC. II.

1 QVidquid Hermes, & Galenus in Iatromathem loquuntur de Lunæ poſitu in aliquo ſignorum 12. ad vnam pertinet *Prolixus ſermo Galeni, & Hermetis*

vnica regula concluditur.
a oppos.
b coniunct.
c quadrat.

regulam, videlicet: quod Luna à ♄ affecta,[a] ☍.[b] ☌.□.& antiscio, patietur æger in membro dominantis signi infirmitates saturninas longas: sique Luna aucta numero, & motu sit, celerius occidentes, cum perueniet ad suam diametrum vel □. nisi benefica occurrerit, à qua auxilia juxta naturam beneficę expectes, vt pro viribus & situ eius ad mundum, ad Solem, ad augem, ad signum in quo est. Similiter si vexatur à ♂. martiales morbi erunt, vt pro natura signi, & valetudo, aut mors in criticis diebus, vel in occursibus maleficarum, & beneficarum; sicut dictum est.

Correctio regulæ.

2 Hæc tamen non sufficiunt, nisi eclipses addas, & cometas, fauentes, & nocentes, & natiuitatis figuram, & vbi in ea sint maficæ, & beneficæ scias. Etenim & illi loci iuuant, & nocent, neque video mortem, nisi consentiat natiuitas cum figura decubitus in malum. Transitus enim nocet augendo, & ponendo in actu decreta natiuitatis, non autem adducendo decreta nisi vmbratilia, & nulla, si radix non consentit, vt diximus in Astrologia physica; at semper incertitudo comitatur.

Cur simul decumbẽtes, non pariter moriuntur.

3 Propterea decumbentium in eodem puncto, alter conualescit, alter moritur: nõ quia ille iuuenis, iste senex modo, vt Galenus docet: sed quoniam constellatio natiuitatis alia. Constellationem natiuitatis vincit constitutio generalis; occursus enim ♄ in radice indicans frigidos morbos: si in æstate per directionem ponitur in actu, erit debilis. E contra in hyeme. Et pestilentiæ constitutio, & bellica vincit eam, quæ est in natiuitate: & constitutio Regni constitutionem Regis, cum aliquo tamen moderamine, si minus concordant: sed in moralibus nil valet Astrologismus.

Quibus morbis crises, & quæ conueniant, & quando ex proximis causis.

CAPVT II. PARS I. ARTIC. I.

Nisi morbus sit magnus, & natura fortis nõ datur crisis.

1 RVrsus de crisibus siue perfectis, quæ ad sanitatẽ, vel mortem; siue imperfectis, quæ ad morbi minorationem, aut roborationem terminantur, secundùm proximas causas, & particulares resumendo dicimus, non omnes morbos, nisi magnos, qui naturam ad certamen irritare, cogeréque periculosum valeant. Neque vbique magnos; nisi vbi natura valida sit ad propulsandum hostem: quæ enim languida est, magno morbo ita succum-

bit

bit, vt nulla pugna, sed statim mors sequatur: vel pugna imperfecta, & specimen quoddam pugnæ: ac subitò læsio appareat. Ideo senum rara crisis, præsertim per excretionem; iuuenum frequens vsque ad 35. annos.

2 Propterea væ illis, quibus acutè ægrotantibus incipit sudor, aut pustulæ, aut vomitus, aut alui deiectio, & statim intro vertuntur: sicut & suppuratis, qui non excreant: aut incipiunt excreare; at mox intro recurrit excreatio. Similiter est ac in pulsibus myuris deficientibus, respirationibus refractis, quas spiritus absoluere nequit, sic neque ciectiones criticas perficere. Sed deterius væ, vbi nec congredi audet, nec datur. *Omnis imperfectio actus critici, aut cuiuscunque naturalis, mala: omissio autē pessima.*

3 Morborum alij longi, vt qui post 40. dies iudicantur: Alij medij, qui post tres hebdomadas, acta secunda quadratura lunari: Alij dicuntur acuti, qui in diametro, hoc est 14. die, vel ad 20. non vltrà protenduntur. *Morbi longi dierum 40 medij 20.*

Alij sunt peracuti, & hi die 7. in prima quadratura habent periodum. Alij perperacuti seu acutissimi, qui in 4. die, vel ante quacunque accersente causa ad vltimum conflictum properant: propterea crises, aliæ longis, aliæ mediis, aliæ acutis, peracutis, & acutissimis. *Acuti 14. Peracuti 7. Perperacuti 4. Similiter eclipses.*

4 Et quamuis apud Medicos peracuti, & acutissimi, meliores videantur ad crisim, quoniam modico tempore natura onus est bajulatura, & dum vigent vires, est dimicatura; nihilominus cum in his pugnandi necessitas vrgentior sit, pericula quoque grauiora insunt non raro. *Perperacuti periculosiores, quo breuiores.*

5 Quicunque morbi minus temporis concedunt naturæ ad præparandum se, & secernendum proficuum à noxio, vt hoc expellat criticè, illud retineat, & seipsam non pessundet: cogunt eas ante coctiones humorum hostilium, aut vaporum, vel aliarum causarum morbificarum aggrediante bellum, finem belli: quo tempore crises aut exitiales, aut minus bonæ existimantur Medicis, non prorsus ineptè; licet causas ignorent. *Acutiores minus temporis dant natura ad crisim.*

Propterea enim lethales sunt, quoniam simul quod ad vitam vtile erat vnà cum noxio expellitur, & ipse spiritus consequens dissipatur, & minuitur, & vasa affliguntur; si tota materia noxia non excernitur, impar iuuenitur imminutus spiritus ad reliquiarum collectionem, coctionem, & expulsionem: quibus & augendi se, datur spatium. Manifestum est enim in ciborū excrementis nō coctis adeò, vt succus bonus prius ad jecur & fæx deorsum *Quoniam vtile nondum à noxio separauit.*

ducatur,vbi cum naturæ diſpendio liquida emittũtur. Similiter in apoſtematibus, ſi antequam ſuppurentur,incidantur: ſanguis enim bonus educitur,& ſpiritus qui in eo coquendo operabatur: & vaſorum ſequitur dolor, & inflammatio interdum, & inſequentis ſanguinis contaminatio ad nouas vomicas, & putredines:ſic & in omni criſi ante putredinem.

Tria vero periculum faciunt, vehementia lædentis, principalitas læſæ partis, negatio remedij.

6 At quidem neque temporis diuturnitas,neque breuitas periculum mortiferum per ſe adducunt: ſed vehementia lædentis cauſæ,& pars læſa,& remedij negatio.Cum enim cauſa eſt multa,& potens,ſtatim interimit, vt in apoplexia, vbi craſſus humor obſtruit viam ſpiritui ipſúmque ſuffocat.Vehemens enim hic dicimus,quidquid fortiter poteſt effectum malum inducere.Vnde & ebrietas,quæ replet cerebrum,& vias ſpirituum,ſomno mortem adjungit, non potente ſpiritu copiam vaporum digerere; dicitur cauſa vehemens.

Læſa autem pars incurabiliter ſunt viſcera,in quibus generatur ſuccus ad vitam corporis, & vapor ad vitam ſpiritus, & continet vtriuſque ſocietatem,vt pulmo,jecur,cor,ventriculus,inteſtina. Renes enim, veſica, fel & lien, tanquam vaſa morbifica cauſarum,ne lædant vitalia, ſunt ſecundò, & per accidens mortis,& vitæ cauſa, dum læduntur;cerebri verò,quatenus eſt ſedes ſpiritus, qua rupta,aut infecta, habitator abſcedit, aut inficitur. Cæterorum membrorum læſio non adducet mortem,niſi ad viſcera fiat communicatio: vbi ſanè pulmonis morbus,quamuis ſit longus,eſt tamen lethalis,ſic & aliorum vaſorum.

Exemplo in ſpiritu.

Cum autem læditur ſpiritus, non ſequitur mors, niſi totaliter extinguatur ſolus, & ſubito. Vt euenit in lætitia magna; quando foras influens ſeipſo ſuffocatur,ac ſimul diſpergitur foras,nec illi conceditur locus, aut tempus ad medendum, quod & in apoplexia accidit: poteſt enim facilè refici; pulmo autem minimè, etſi tempus refectioni detur.

Sic etiam eſt in ſummis doloribus,& ebrietatibus,& venenationibus, & ſuffocationibus à carbone. Non enim, occluſa via, datur locus, aut tempus pugnandi.

Aetates morbi. Eclipſis bona in fine ætatis morbi.

7 Habet quidem omnis ſanabilis morbus quatuor ætates proportionatas inuicem in breuitate,& longitudine:Infantiam,ideſt principium:adoleſcentiam,id eſt,augmentum:virilitatem,id eſt, ſtatum:ſenectutem,id eſt,finem.Et his criſes bonæ fiunt in ſtatu, quoniam incipit coctio apparere: ſeu potius in fine augmenti:

tunc

tunc enim natura sequestrauit, & potens, & prudens est ad emissiones. Morbi autem lethales nec statum, nec declinationem habent: sed interficiunt vel à principio, si natura nil resistere queat, vt in prænarratis morbis palàm est; vel in augmento pugnæ, si congressa est natura: & tunc solent apparere crises, & statim cessare cum morte, vel augeri symptomata mala ex eo, quod natura impotens reperta est ad victoriam: & tunc apparent signa cruditatis, non coctionis. Vnde peritiores Medici distinguere solent ætates morbi, aliàs ex parte naturæ, secundum quam principium est nulla coctio: augmentum est rudimentum coctionis: status apparens coctio: declinatio victoria contra morbum. Aliàs ex parte morbi, quæ in primas conflictationes, & in symptomata sequentia grauiora, & istorum vigorem formatum: & in mortem, seu liberationem. *Aetates ex parte naturæ. Et ex parte morbi.*

De Crisibus salutaribus, & exitialibus, & medijs.

ARTIC. II.

1 Crises salutares perpetuò fideles sunt. Primò quæ habent signa perfectæ coctionis in excrementis. Secundò, si fiunt in statu morbi. Tertiò, si in die decretorio, præsertim prænunciato ab indicatorio præcedenti. Quartò, si excretiones conueniunt morbo; vt si pituitosæ, in pituitoso morbo: biliosæ, in bilioso. Quintò, si loco morbi; nam dextra ex nare, iecur: ex sinistra, lien expurgat sanguinem; sic de cæteris. Sextò, si subsequitur sanitas, aut melioratio in ægroto. Septimò, si facilè fert. Melioratio est in colore, in sensu, motu, & appetitu, & pulsu, & respiratione. *Septem signa perfectæ salubris crisis.*

2 Crises exitiales è contra, si absque coctionis signis: in die non critico, nec præindicato: in principio, & augmento; & non in fine augmenti: si morbo, & loco morbi non conueniunt: nec sequitur sanitas, nec melioratio: sed deterioratio, & difficilius fert ægrotus: & sunt maiores, quam ferre possit; aut minores, quam prodesse possint. *Septémque exitialis.*

3 Mediocriter se habent, quæ ex parte priores, ex parte posteriores conditiones tenent; quorum maximè sunt conuenientia criticarum ejectionum cum morbo; & melioratio in primalitatibus, & operationibus animalis: & coctio. *Signa mediocris.*

4 Accidit etiam absque coctione, & melioratione emissio virulento *Quamuis bonum excer.*

ni virulenta: non tamen signum sanitatis, nisi non plura remanserint, & virtus preualeat.

rulentorum sæpè repetita, quæ quidem si non fieret moreretur æger: quia tamen præter rationem fit, non sanatur, sed recidiuam incurrit. Est etiam vbi moritur. Quoniam non modò prauitas egreditur, sed & virtus in concoctis: vel tantæ sunt prauitates, vt vna propter turgentiam, quia in vasis non poterat teneri, expulsa, quæ remanent sufficiunt ad occidendum. Est etiam vbi vis contentiua relaxata fiat contentorum eductio; quod etiam in morientibus, & mortuis accidit.

Quapropter valdè notanda sunt signa bona, & mala, & mista: semper tamen bonum est excerni prauos humores; etsi non omnino prosit, vt dictum est. Non enim moritur, quia vomuit virulenta, vt imperiti dicunt; sed quia remanserunt adhuc plura intus virulēta potētiora, quāuis expulsiua potestatiui, cuius res est vita.

De signis communibus præcedentibus quamcunque Crisin; & de duplici Crisi, scilicet per abscessum, & excretionem.

ARTIC. III.

Signa præcedentia crisim.

1 NVlla fit crisis, nisi in morbo acuto, magnóque, cum virtute naturæ valida, vt possint ad inuicem conflictari. Nec nisi præcedentibus magnis turbationibus, quales sunt ad bellum pręparationes; vt pulsus inæquales, inordinati; difficilis respiratio, deliria, vigiliæ, somni graues, vertigines, dolores capitis, colli, stomachi, hypochondriorum, & aliorum membrorum: sensuum vitia, phantasmata, tinnitus aurium, splendores varij ante oculos, lacrymæ inuoluntariæ: agitatio labiorum, obliuio, rigor, anticipatio paroxysmorum, sitis, æstus, inquietatio, clamor, ex lecto exilitio; aliaque multa signa pro morbi natura, & futurarum emissionum.

Quinque certitudines crisis.

2 Certificant, & accelerant crisim caliditas humorum, acumen morbi, tempus calidum, & æstus ingens, & signa coctionis. In dubio & tarditate ponunt his contraria.

Crisis per abscessum quæ, & quotuplex.

3 Siquidem aliæ crises fiunt per abscessum morbificarum causarum in partes ignobiliores ex nobilioribus, quarum conseruationi plus inuigilat natura. Vnde ex visceribus ad crura, ad manus, ad inguina humores mittuntur, & fiunt interdum tumores, & apostemata; sicuti ex pectore ad axillas & brachia; & in capite sub aures egressus fiunt, & in nares. Item ad cutim scabies, vlcera, papulæ, pustulæ, morbilli, variolæ, serpigines, scrofulæ & similia, etiam extra cutim capitis, præcipue in pueris.

Porrò

Rarò est etiam quod febris catarrhalis non emittit in labia, & nares humiditatem acrem ex capite; & hæc omnia habent rationem crisis per abscessum: imitatur enim natura seipsam, quæ dum sanguinem absoluit, fæces emittit in lienem, spumam in cystin fellis, cineres in renes, serum in vesicam, fuligines in cutim ad pilorum procreationem vtiliter. In morbificis autem nulla abscessionum vtilitas præter mali expulsionem.

4 Aliæ vero crises fiunt per excretionem foras, quales sunt alui deiectiones, vrinæ, sudores, sputa, san guinis eruptiones per nares, vel hæmorrhoides, aut menstruationes per sanguinis profluuium, & per insensilem transpirationem: lacrymæ, caries aurium, & per omnia cauteria, vt dictum est prius in Physic. qui enim naturalia perfectè nouit, is subito Medicus est natura, & semper.

Quæ per excretionem.

Physiologus perfectus Medicus.

De Abscessuum criticorũ signis, & locis, & differentiis, & vsibus.

ARTIC. IV.

1 CVm morbus est acutus, & adsunt signa securitatis, idest, spiratio bona, quies bona in nocte, & ad oblata promptitudo, & vacuitas caloris, & pulsus validus: nec tamen insunt signa inclinationis, humorum excretiones, in vrinis, & dejectionibus, & hæmorrhagia, etiam si morbus producitur, abscessum expectare licet. Sunt tamẽ humores calidi, & tenues, præsertim æstate, & in iuuenib. ad excretionẽ faciliores: crudi, crassi, & frigidi, præsertim in senib. & hyeme ad abscessus faciliores: misti ad vtrumque.

Signa securitatis quinque.

Triplex signum prænuncians crisim per abscessum.

Qui humores ad abscessum, & qui ad excretionem aptiores.

2 At signa salutis si non adsunt, succumbet æger: propterea vrina tenuis & alba, cum bonis signis salutaribus, abscessum: cum malis, mortem, aut morbi longitudinem, & periculum ostendit. Item morbi prorogatio, & febris cum signis salutaribus, abscessum dabit.

Absque signis salutis non valet.

Exemplum.

3 Abscessus ad inferiora fiunt, vbi dolor, vel inflammatio in præcordiis: ad superiora, vbi mollia, & sine dolore præcordia sunt; sed respiratio parum affligitur, & mox sedatur.

Qui ad inferiora, & qui ad superiora fiunt abscessus.

4 Fiunt post aures abscessus, cum, prædictis stantibus, apparet subitò difficultas respirandi mox cessans: quam grauitas capitis, & somnus, & surditas sequatur.

Quando sub aures.

Ad inguina & inferiores partes, si dolor sub præcordiis, vel tensio, vel inflammatio, vel grauitas sine ca itis læsione.

Quando ad inguina.

5 Salutares abscessus fiunt, in decretorijs diebus, in locis longè

Quæ salutares.

à viſceribus,& locis affectis,colore rubro,aut albo, aut flauo,copia non excedente morbi cauſas:neque deficiẽte;figura foras ſe expromente, acuminata, in turbinem gracileſcente, ad expulſionem apta,decliui,& nõ bifida.Ex paſſione æqualiter matureſcentes, & durantes, & ſuppurantes, non ſe retrahentes abſque certa ratione euacuationis à natura vel arte; & molliores cum ſignis coctionis.

Qui exitiales abſceſſus

6 Exitiales in totum contrarij prædictis,præſertim colore nigro & rubro, & non ſequente melioratione,vt dictum eſt priùs.

7 Iuxta hæc iudica de papulis, morbillis, variolis,ſcabie & cæteris.

Critica excretio in quibus, & quando, & quotuplex.

CAPVT II. PARS II. ARTIC. I.

Quinque conditiones excretionis.

1 EXcretiones ergo fiunt in iuuenibus,& tempore calido,magis in acutis morbis,& turgentia humorum calidorum, tenuium: quorum motus ſi eſt ad exteriora, fit criſis per ſanguinis eruptionem, aut ſudorem: aut ſi ad interiora,per vrinam, alui deiectionem, hæmorrhoidum, menſtruorumve fluxum, aut vomitum.

De Criſi per ſanguinem.

ARTIC. II.

Sanguis præ abundantia naturaliter erumpit.

Vitiatus quatuor ex cauſis erumpit criticè.

Phlebotomia criſis vices habet.

1 PRopria eſt abundantibus ſanguine etiam optimo eruptio ſanguinis per nares ad vaſa exoneranda, & ſpiritum ventilandum dilatandúmque intra venas, vbi erat coactus. Cum autem ſanguis inſuper vitiatus fuerit,in tenuitatem, & bilem flauam redactus, aut nimis aduſtus, prauíſque ſuccis admiſtus, ex quo febres ardentes,continuæ, & intermittentes tertianæ, & interdum quartanæ,ſed cum multo ſpiritu fiunt. Itemque vbi inflammationes in viſceribus acciderint, præſertim jecoris, lienis, ſtomachi,diaphragmatis,& pleuræ,& membranarum cerebri,& huiuſmodi; per eruptionem criticam ſolet emendare ſe, & calorem,& humores prauos emittere:vnde & Medici phlebotomiam didicere.

Si quatuor adſint conditiones certior ſangui-

Eóque magis expectanda eſt criſis in iuuenibus vſque ad 35. annum,& in æſtate,& robuſtis, & in principio morbi vſque ad 7. nam procedente tempore pus è naribus, & in ſenioribus. Et ſi

transſeat 20. dies, vel ætas grauior, abſceſſus aderit.

2 Præter ſigna communia criſis per ſanguinem, & aliis quæ deſuper fiunt, quæ ſunt vigiliæ, & deliria, dolores capitis, & tenſio partium, & grauitas circa nares, & tinnitus aurium, ſurditates, dolor pulſatilis, non acer, & venarum, nedum arteriarum pulſatio prompta, & dolor colli, aut ceruicis, & temporum & viſus hebetudo, & fuligo oris, motus in oculis, & caligo. Adduntur tanquam propria, hypochondrij tenſio ſine dolore, & inflammatione, per quod ſanguis aſcendit; ſublonga, tumens; ſi tamen in dextro, vel ſiniſtro hypochondrio, ac ſimul repentina difficultas ſpirandi ob tranſitum ſanguinis ſurſum, & viſio ſpectrorum rubrorum, & lacrymatio inuoluntaria, & rubedo faciei tumida, non ſicca, qualis fit ex cerebri inflammatione, & pulmonis: & pulſus altus, plenus, & vehemens: oculus rubicundus: & ſolet furere & diſſilire æger, & nares ſcalpere, quo facto ſtatim erumpit ſanguis vel ſponte.

nea criſis: ſi deſint, abſceſſus fiet. Signa criſis ſanguinea, & per ſuperiora communia cæteris ſunt 15. propria verò ſunt alia 10.

3 In mulieribus ægrotantibus; per menſes, quod noſces interrogando, an ſuppreſſi ſint, & quo tempore euenire ſolent, & quibus ſignis. Aliis enim grauitas inſignis tenſióque, & dolor in lumbis: aliis in abdomine, aliis in vtero, aliis in cruribus, aliis laſſitudinaria præit affectio, cum præfatis ſignis: quibus exiſtentibus in vexatis febre acuta, & præfatis morbis, nec ſignis aliarum vacuationum per ſudores, alui dejectionem & vrinam exiſtentibus, ſtatim intelliges criſim per menſes adfuturam: præſertim ſi & cardialgia adſit, & ardor circa ſpinam in vena caua.

Signa criſis per menſtruorum fluxum ſunt inquirenda; ſex poſitiua, & vnum defectiuum.

4 Quæ omnia ſigna adſunt eodem planè modo, maſculis per hæmorrhoidas purgari ſolitis: & nunc in ſimilibus infirmitatibus ſuppreſſas. Fiunt & per vomitum boni ſine febre ſanguinis exitus, praui cum febre.

Eadem per hæmorrhoidas, notabis

5 Salubres ſunt eruptiones ſanguinis, ſi quas ſalutiferis criſibus notas aſſignauimus ſortiuntur, præſertim ſi morbo conueniant: in frigidis enim noxiæ, & in copia: multitudo enim debilitat vires, exſiccat jecur, & ad hydropem parat: paucitas non iuuat. Cætera patent.

Signa ſalubris criſis per ſanguinem: & noxiæ.

Verum hoc Medici notarunt, quod abſque ſignis coctionis in vrinis, criſis ſanguinis eſt bona, ſi cætera adſint ſigna bonitatis: quoniam ſanguis eſt ſubſtantia nutritionis: &, ipſo expurgato, excremẽta deinde bona fiunt. Non autem neceſſe eſt coqui, vt expurgentur. Quod enim erumpit, exonerat venas prauitatibus,

Criſes ſanguineæ cum bonæ etiam abſque coctionis ſignis.

tum in qualitate, tum in quantitate.

Confirmatio dogmatis supradicti. Quapropter rectè diximus, omnem mali expulsionem esse bonam, quamuis adhuc mali plus remaneat. Sanguinis tamen larga eruptio vix vnquam relinquit malum, nisi sit extra venas. *Indicia certa bonitatis duo.* Tolerantia, & melioratio subsequens erunt indicia certa.

Exitiales sunt cõtrarias notas ferentes. *Signa crisis exitialis opposita dictis: & insuper alia duo.* Adde, si deiectiones nigræ sequuntur, & arefactæ: quoniam sanguis abest; & si conuulsiones. Sanguis enim vnit spiritum cum corpore: vinculo autem perdito ita soluitur. Similiter vitiatio. Vnde stillæ sanguinis è naribus modicæ cum malis signis, pessimæ sunt: præsertim nigræ, & *Cur guttæ sanguinis nigri pessimæ, præsertim cum sudore frigido.* assatæ. Indicant enim spiritum combussisse sanguinem, & exhalasse plurimum: & qui remansit, non posse corpulentas fæces educere: propterea in acutis certissimam mortem prænunciant: in mitioribus morbis longitudinem; nisi sint indices futuræ crisis. quod ex aliis signis crisium internosces.

Nihil autem pejus stillicidio assato cum sudore frigido, extincti indicium spiritus, & caloris elapsi & insequentis humoris: si autem spiritus adest, & fluat largiter, liberat à quartana, & malis ex melancholia nascentibus, & lætitiam, & leuitatem, & sitis sedationem affert.

De Crisi per sudorem.

ARTIC. III.

Analogia sudoris ad vrinam: quid vtrumque. 1 QVemadmodum vrina est humida pars alimenti, quæ solidum in venas deduxit, indéque sequestratur cum cineribus per renes in vesicam ad excretionem: ita sudor est humida illa pars alimenti, quæ deduxit extra venas ad nutritionem statuæ solidiusculas partes: quo peracto officio in cutim per poros excernitur, vel resoluta in flatum, vbi multa non est, nec crassa, & calor educens robustus est, & pori non multùm ampli; quales sub axillis, vbi contingit sudatio, quando in aliis partibus est transpiratio; vel in fluores permanens consistentia excernitur: & quidem semper secum fert solidiusculas partes, & crassiores mistos humores.

Quis sudor cuius temperiei index est, cuius passionis. Proptereáque ex quibus sudor manat vnctuosus, indusia linteaue sordida pinguedine maculans: ij pituitosi sunt, & pigri, & pediculis obnoxij. Ex quibus verò exit camisias nigredine afficiens; hi calidiores iusto, & fuliginoso sanguine abundant, spiritu tenui, & melancholici. Ex quibus rubens humor, & copio

& copiosus camisias rubore afficiens, sanguinei sunt, & exercitati copia sanguinis turgent. Haud tamen sanguinem citra miraculum exudant, sed tenuitates tinctas modico rubore.

Quibus sudor flauus, cholerici sunt, biliosíque. Si autem sudor fœtidus, prauas coctiones indicat; vti & excrementa: & si olet morticinium, ad hecticas trahit.

Quibus bene olet natura, sani sunt: vt Magno Alexandro; quod & mihi in axillis euenit: nec pediculos generat: neque camisias sordidat ob temperamenti dignitatem.

2 Omnis accensio siue febrilis, siue inflammationis viscerum, aut cuiuscunque partis, si fiat ab humoribus, & non à sola siccitate exusta, resoluitur per transpirationem, & sudorem criticum. Quapropter in singulis paroxysmis cum declinauerint, sudor, paulo ante vapor ardens.

Sudor & transpiratio, qui differunt, & per hos febres resolutionem facere peccantium humorum.

3 In morbis acutis cum videris pulsum altum, magnum, vndosum, madidum, mollem, & præter rationem aluum, & vrinam supprimi, adueniente rigore, sudorem criticum expecta: qui causas morbificas foras educit: præsertim si præ accensione simul æger delirat, & partes corporis omnes colorantur, incalescunt, & madescunt, & etiam quod per aluum non excernitur, tenue est, calidúmque, & acre, & transiens per poros mordicat spiritum: qui aufugiens morbum, delirat, riget, & se vnit: factóque cum eo etiam impetu, expellit.

Signa crisis per sudorem. 14.

4 Vnde salutiferæ crises per sudorem fiunt copiosum, calidum, ex toto corpore erumpentem, causam morbi olentem: ad quem sequitur quies, melioratio, & febris cessatio, aut saltem imminutio; & pulsus maiores in dilatatione, quam in compressione, cum cæteris bonis signis, & crisibus aliis, quæ simul accidere solent.

Signa propria bona crisis per sudorem communia multa supradicta.

5 Exitiales verò omnes sudores pauci, frigidi, non ex toto corpore, præsertim qui ex capite, thorace, clauiculis, in morbis acutis, ex quibus etiam multi, & frigidi exitiales: indicant enim copiam humorum inuictam; in mitioribus verò morbis longitudinem, & pericula.

Exitiales, si contraria.

Cur multitudo frigida, sicut & paucitas mala.

Notabis ergo, quoniam paucitas in acutis signum est modicæ virtutis: partialitas partis nobilis inflammationem indicat: multitudo copiam peccantium humorum, aut retentricis debilitatem, aut humorum colliquationẽ vnà cum soliditate. Frigiditas crassitiem humorum, non vincibilium (aiunt Medici) dicerem, extentionẽ caloris expellentis, vel paucitatẽ, & resolutionẽ dum pellit.

Quid indicat paucitas, quid partialitas, quid multitudo, quid frigiditas sudorum.

Animaduersio contra Aristot. in problem.

Caue ab Aristotelis imperitia; qui sudores sanitatem propterea facere dixit in febribus, quoniam sudor est aqueus: qui cutim refrigerat, ac proinde extinguit calorem Hoc si verum esset, ad quid sudor, cum frigida aqua melius id præstaret? Experti sumus in affectis lue venerea, & morsis à tarantula: quoniam sudor secum extrahit causas morbificas, & venenosas. Ergo.

Argumentum primum cont. Arist. *Arg. 2.*

Quando sudor mortis est nuncius certus.

6 In omni mala crisi cum signis malis sudor comitans, præsertim si partialis, & frigidus, est certus mortis nuncius: & spiritus, & radicalis humidi, rorísque eductio: præsertim post prauas euacuationes ab arte, vel à natura.

Quando in ictero sudor saluber, & quando exitialis.

7 Sic etiam morbus regius in acutis succedens ad cutim ex bilis expulsione, præsertim post 7. diem, vel ante, si signa coctionis præcesserint, criticus est, & salutaris: malus autem ex fellis obstructione, debilitatione, & iecoris inflammatione, & scirrho: quod ex dextri hypochondrij tumore, & dolore, & inflammatione, atque vrinarum croceo colore pannum tingentium, nosces. Quæ signa in critico ictero desunt.

Ex vrinis judicia. Et primò de vrinæ essentia, & qualitate, juxta ætates, & temperamenta.

CAPVT II. PARS III. ARTIC. I.

Quidditas vrinæ.

1 VRina est pars humida nutrimenti deseruiens coctioni, & transmissioni solidioris ad partes solidas per venam cauã: quo peracto officio superfluitas aquositatis colatur cum cineribus per renes, ad vesicam sequestratur, mox excernenda: ergo ex coctione, & cineribus salsescit: quapropter indicationẽ habet super caloris naturalis actiones, id est coctură, sequestrationẽ, & vires.

Quarum ætatum qualis, & qua vrina.

2 Idcirco vrina senum alba, subtilis, transparens; magis autem decrepitorum; quoniam calor ipsorum robore magnus coquit sanguinem cum adustione, inæqualémque reddit, & nigrum: serum verò tenue album, sicut in destillatis aquis. Infantum verò instar seri alba, opaca, & crassiuscula: quoniam calor jecoris blandus fundit æquè totum cibum, & non prius partes molles: neque ergo attenuat serum; reddit tamen album, quoniam blandus calor non exhalati; non tamen transparens, quoniam non separat, nisi fæces crassas, quas nec adurit, vt patet in Phys. Puerorum adhuc crassa, & alba est, sed iuuenum crocei, & rubei coloris, sed nõ clari sicut senum, nec opaca, vt puerorum, sed mediocris: quoniam

niam auctus calor sequestrat aliquas partes, & remanentes colorat mediocriter, dum albedinis parte spoliat: sed in sanguineis rubras red. it crassasque: in cholericis rubras tenuésque, quia maior calor. In phlegmaticis alba opaca, similis pueris. In melancholicis alba clara, similis senum.

3 Igitur in puero vrina in venis indicat febrim, vrina senis hecticam: in sene vrina pueri debilitatem caloris, & catarrhos: vrina iuuenis, optimam temperiem; qualis inest in temperatis, quorum vrina palearis, & mediocris consistentiæ. *Quid significat cum ætatis ritum non seruat.*

Ex colore albo, & consistentiæ qualitate iudicium.

Artic. II.

1 VRina alba, tenuis, multa in corpore sano, multam potationem significat; ex qua ante cocturam partes aqueæ transeunt, vt superfluæ, ad vesicam. *Quid in sanis alba tenuis, multa.*

2 Alba tenuis, transparens, multa & mediocris in nō sanis, significat, aut oppilationem splenis, aut re num, aut viæ vrinæ; idcircò colatur sicut aqua per tophum, & sola tenuitas egreditur: vel significat hydropem, si ictcritia, & calor præcessit: quoniam jecur inflammatum adurit nutrimentum, & in aquam vertit: aut phthisis principium, aut caloris defectum in copia, non in robore: idcircò mala est in febribus. *Quid in non sanis.*

3 Alba, spissa, seu crassa & multa, significat cruditatem, & digestiuæ imbecillitatem, aut phlegmaticos humores, & morbos, qui ex eis, & morbi incepti durationem. Sed in fine morbi post tenues vrinas crassa sequens alba, morbi finem pandit. *Alba crassa, multa.*

4 Alba, saniosa, aut furfurea, aut purulenta, aut arenosa, aut spermatica, aut pinguis, aut glebosa, aut cum nebula niuea, vlcerum, & calculi, & seminis corrupti, aut liquefacti adipis, indices. Quæ patent. *Alba sordida.*

Mortem significat alba, crassa, oleaginosa aut spumosa in acutis. *Alba crassa, oleaginosa.*

De colore nigro, & consistentia, & qualitate.

Artic. III.

1 VRina nigra, aut significat admistionem saniosi & menstrui sanguinis, aut vlcera in renibus: & bona est, si educit mala ista. *Quid nigra. Intelligitur de menstruo*

& sanioso, qui expultricis virtute separatur, & tenuitatis abscessu liuescit, etiam in grumum aliens. Galen in l. de sem.

2 Aut mistionem atræ bilis, & impotentiam sequestrandi: ergo vel mortem, vel icteritiam nigram: & hæ crassæ sunt semper. Aut extinctionem caloris natiui, qui dum incendit sanguinem, ipse simul euanescit, & fuligines remanēt cum sero. Et talis vrina semper tenuis est, & mortem denunciat, nisi sit in quartana, quæ atram bilem expellit, & quidem maxime si est pauca, lucida, cum viriditate præcedente. & peius si fœtida, vnctuosa, oleaginosa, & in febribus acutis, & non criticè.

De colore liuido, &c.

ARTIC. IV.

Quid liuida in quibus morbis.

1 Liuida porro mortem semper significat, quando tota liuet, non ex mistura, sed constitutione, in morbis acutis, & phthisi, & hectica, & phrenitide, & pleuritide, multoque magis, si pauca & oleaginosa, & fœtens.

2 Quando liuet solus circulus in superficie, epilepsiam indicat: si non tota, in tumore ventris hydropisim. Cum granulis liuidis malū in pulmone, aut pectore. Cum frustis, artheticum dolorem; & quando est spissa, minus mala. Aut enim renū & pectinis morbum: aut menstruorum, aut fluxum ventris, aut hepatis dolorem. Inspice contenta. Liuor enim fit ex media accensione inter choleram, & melancholiam.

De rubea, & rufa, & suæ consistentiæ qualitatibus.

ARTIC. V.

Rubra bona ex coctione, nisi vbi non naturaliter.

1 VRina rufa fit ex bona coctione in naturaliter sanguineis: sed in pueris, senibus, & mulieribus indicat febrem. Non enim rubescat nisi aucto calore. Idem in phlegmaticis.

Ex mistione.

2 Vbi rubedo fit mistione sanguinis in vijs vrinæ; hoc ex vlcere, aut ruptione venæ fit, aut hæmorrhoid.

Quando mortalis.

3 Vbi vero ex membri sanguinei dissolutione, aut ex impotentia sequestrandi serum à sanguine, mortem significat: præsertim si rubra sit, pauca, subtilis & cum nigra hypostasi, & turbida: & hoc semper in acutis febribus, & hydrop. In spasmo, epilep. apoplex. phthisi, paralysi, peripneum. dysent. colica.

Quando delirium.

4 Rubea spumosa, aut desuper alba subtilis, alienationem significat, præsertim in dolore capitis. Item cum nebula.

5 Vbi

5 Vbi fuerit ſine hyppoſtaſi, aut cum hypoſtaſi nigra, vel quaſi piloſa, turbida, vnctuoſa, lethalis eſt: aut mala. *Item quando mortalis.*

6 Simplex rubea, ſicut roſa, febrem ephem. ſed continuata quotidianam indicat. *Roſea.* Vbi autem miſcentur contenta, & dolores, & febres, iudica iuxta conſignificationem, & partium conſanguinearum affectus. *De iudicio miſtarum.*

De viridi iudicium.

ARTIC. VI.

1 VIridis vrina crudam choleram fortè nunciat, cum virides res coctæ fiant croceæ; ergo eius abundantiam, & indigeſtionem, ergo in omni febre acuta mortem: quoniam non poteſt natura tantæ copiæ hoſtilis humoris reſiſtere. *Quid viridis, cur in acutis mortem.*

2 Indicat mortem viridis pauca: quoniam natura nequit expellere multam. *Vbi bona.* Sed quando multa in dolore capitis, cauſam expulſam oſtendit, & ſalutem. Et ſi habet circulum viridem inſuper in phrenitide, lethalis.

3 Indicat viridis venenum ab aſſumpto cibo, vbi dolet ſtomachus. *Vbi venenum.* Craſſa viridis ſtranguriam.

De pallida, & citrina iudicium.

ARTIC. VII.

1 VRina pallida, & mediocriter ſpiſſa, eſt propria exeuntis pueritiam, & viri phlegmatici ſani: & bonum ſignum in his: in aliis verò indicat phlegma acetoſum accidentale; & morbos, qui ex eo, & indigeſtionem. *Pallida & citrina quorum propria, & quorum morboſa.* Sed ſi ſpumoſa, & liuens ſupernè cum oleaginoſitate, & cineritia, modicáque, phthiſim, & fluxum alui, quo veniente mors adeſt. Rubrum tamen circulum habens, & nubem magnam in fundo, dolorem hepatis, & dextri lateris, & apoſtema cum dolore capitis.

2 Citrina etiam, & ſubcitrina pituitoſorum, ſana; & cum circulo citrino non conſiſtentia mediocris, ſed tenuis multáque, conſtipationem, & dolorem hepatis; & in ſene, & muliere quotidianam: & incenſa tertianam, ex vitellina. Non autem in adoleſcentibus, quibus eſt naturalis in ætate Veneris.

3 In acutæ principio cruditatem, & morbi durationem indicat citrina tenuis: ſed poſt rubra phrenitim. In declinatione verò ſalutem, quia calor mitigans operatur, vt in pituitoſis. *Quando, quid.* Et

cum est virgulata, & fenestrata, lienis, aut articulorum morbos ex multitudine.

De subrubra, & vinosa judicium.

ARTIC. VIII.

Subrubra vinosa vbi, quid.

1 VRina colorem jecoris habens, & vini rubri subnigri passionem hepatis, aut pulmonis, aut renum, seu apostema; prout plus vni, quam alteri morbo sui coloris similis est: & propterea etiam vlcera, & rupturas venarum significat, & in causone crisim à sanguine.

Eiusdem spuma.

2 Et cum habet spumam croceam, potius in iecore significat obstructionem, & icteritiam, & hydropisim ex nimio calore, pessimaque est in acutis ante septimum diem: postea enim indicat à bello Naturæ victoriam: ante verò potentiam morbi; peius autem si prius rubra fuit: accensio enim creuit, & vssit.

Ex Consistentia, & Contentis in vrina, judicium.

ARTIC. IX.

Crassa clarescens quid significat: subtilis clarescens. Quid illa, & ista perseuerans.

1 VRina exiens crassa, & mox clarescens, significat naturam perfecisse digestionem, sed non sequestrationem: subtilis vero crassescens, non perfecisse digestionem, sed ex parte beneque. Si perseuerat subtilis, cruditatem notat, nō inceptam coqui: si perseuerat crassa, commistionem humorum non coctorum.

Quatuor vrinæ circuli quid, & super quibus partibus corporis, quid circulorum colores.

2 Sunt in vrina quasi quatuor circuli, supremus aqueus: secundus cholericus: tertius sanguineus: quartus atrabiliosus: cum non seruant hunc ordinem varias, & longas infirmitates significant.

3 Circulus supremus super caput significat: cæteri super inferiores partes gradatim, & quilibet ex suo colore. Albus malum ex phlegmate, niger ex adustione, & melanchol. croceus ex bile: rubeus ex sanguine. Liuidus extinctionem, & epilepsiam in suis locis, sicuti de coloribus diximus.

Quid ampullæ, & granula.

4 Ampullæ & granula, ex quibus constat spuma, semper ventositatem non separatam, ergo & indigestum humorem significant, & morbos ex inflatione. De quibus *in 3. lib.* Aliquando nimiam attenuationem alimenti ex calore nimio: & propterea si nigra, adustionem, & atram bilem: si crocea icteritiam, & hydropem; &c. vt de coloribus dictum est: præcipuè nephriticum do-

lorem, & hepatis inflammationem, & rheumata in capite. Ventus enim ſurſum petit: ſed pro ſitu in vrina.

5 Nebula ex ſuo colore oſtendit, & ſitu: ſi alba, nigra, crocea, &c. ſi supernè, ſi infernè. Sed liuens purulenta, hecticam. *Nubecula.*

6 Sanies ſemper apoſtema rumpi in eo membro, in quo dolor præceſſit: at ſine difficultate exiens, in renibus. *Sanies.*

7 Sanguis in vrina, vel menſtruum, vel venæ ruptionem in membro, vbi dolor; & poſt paſſionem ſplenis, criticus eſt; vbi perſeuerat, malus; quia plagam inſanabilem. *Sanguis.*

8 Sperma cum paſſione gonorrhæam: ſine, abundantiam ſeminis, & coitus intermiſſionem; aut præceſſiſſe paulo ante; vel nocturnam illuſionem. *Sperma.*

9 Cinis reſolutionem renum, aut ſplenis malum, aut apoſtematis ſanguinei rupturam, aut menſtrui retentionem, aut nuncium, aut reliquias, pro loco doloris, & ſitu, in febrem phlegm. tranſitum ad melanch. *Cinis.*

10 Atoma quaſi puncta, ſignificant deſtillationem pro ſitu. In fundo enim ad pedes & genua: in medio ad pectus, & manus. *Atoma quid.*

11 Squamæ, & furfur ſine febre ſcabiem corporis cum dolore, vel vlcus veſicæ: cum febre, hecticam ſignificant. *Squamæ & furfur.*

12 Pili conſiſtentes in vrina hecticam tertiam: euaneſcente motu oppilationem à craſſis humoribus: pingues ſine febre, renum diſſolutionem: rubri, renum caliditatem. *Pili.*

13 Vrina pinguis ſicut brodium, ſine febre pinguedinis renum, veſicæ, & lumborum ſolutionem ſignificat. At cum febre, totius corporis liquefactionem. Et ſi ſtillas pingues habet, eſt prima ſpecies hecticæ. Si in tota ſuperficie eſt adeps, ſicut tela araneæ, eſt ſpecies ſecunda. Si verò tota oleaginoſa, & caruncul is, & neruulis quaſi miſta, eſt tertia ſpecies. Diſſoluitur enim ſoliditas. Et in omni febre acuta, ſi pauca, oleaginoſa, mortem ſignificat; & ſi in quarto apparet, in ſeptimo mortem expecta. Similiter in colica, & hydrope. *Pinguedo quæ, & quid.*

De hypoſtaſi vrinæ iudicium.

ARTIC. X.

1 QVoniam hypoſtaſis eſt craſſities ſequeſtrans ſe à partibus liquidis vrinæ, indicat virtutem concoctiuam, & ſeparatiuam, & expulſiuam ſuper alimento. Et eſt ſuperfluitas vltimæ *Hypoſtaſis in vrina, & fluiditas in ſtercore pro-*

portionaliter, non sanam prorsus indicans.

coctura, quæ in corporibus perfectè sanis, & frugaliter viuentibus ex cibis facilè digestibilibus, nulla reperitur: totum enim abit nutrimentum in substantiam nutriti: & fæces crassæ per aluum: cæteræ in lienem, & fel: cinis in renes: fuligines in pilos: aliæ sordiculæ in sudores, & transpirationem. Ergo vbi hypostasis, indicat plus alimenti debito sumi, vel non benè absolui coctiones omnes. Sic enim si fæces alui liquorem habent, indicant incoctionem chyli, vel non attraxisse mesaraicas totum: ergo crassities in vrina è contra.

Quantitas sedimenti quid.

2 Qui multum comedunt, plus sedimenti habent: qui minus, parum: qui mediocriter, mediocre: qui verò non edunt, & febricitant, si multam hypostasim habent, eorum substantia colliquescit, vt in hecticis, & acutis febribus.

Salubre sedimentũ quinque conditiones habet.

3 Hypostasis salubris est alba, læuis, pyramidalis, in fundo matulæ vnita, qua mota subitò ascendit, & quieta reuertitur.

Quia, in quo loco matulæ significatio.

4 Alia est nebulosa, quia supernatat, & indicat flatum, & malum in capite. Alia pendens in medio, & indicat minorem flatum, ac in capite. Alia quæ sedet in fundo, & perfectam coctionem significat, si est alba, vnita, læuis, æqualis. Si enim disiuncta, & in fundo, cruditatem, & flatum simul notat, & non perfectam cocturam. Si pendet, similiter; sed tandem victoriam. At quando per crassitiem est in fundo, & non leuatur, & quasi res non pertinens ad vrinam: tunc vel est aliquid extraneum, vt arenula; vel indicat naturæ desperationem ad ipsos humores coquendos: proptereaque extra aquam coctionis dimittit.

Totalis sequestratio incocta pessimum.

Quis color vrinæ quid significat.

5 Hypostasis nigra vbique, præsertim in vrina nigra, mortem, indicat per incendium, & extinctionem caloris, similiter liuens: alba bona; rubra & subrubra longam ægritudinem, sed sanabilem: citrina, & pallida febres ex cholera benè terminabiles, licet longas si pendet. Viridis autem peior, quoniam incensionem sanguinis, & humorum indicat.

Mistio in vrinis præter liquorem cõtentis in ea respondent.

6 De hypostasi granulosa, squamosa, furfurea, pilosa, cineritia, farinosa, iudica, sicut dictum est de contentis in ea. Arenosa verò, rubra calculum in renibus nimio calore ex fæcibus gigni. Alba in vesicæ fundo concrescere, quæ etiam solent ex sola febri fieri, & ea cessante euanescere.

De vrina

De vrina bestiarum, & mulierum.

Artic. XI.

1 VRina muliebris est crassa, & alba, vt in pueris, & minus splēdet; & cum spuma rotunda, & mota non turbatur: mascula verò splendidior, & mota subito turbatur. Attamen in senibus est crudior, & liuidior, quam in mulieribus, sed magis in fœmina sene. *Distinctio sexus ab vrina signatus.*

2 Sed lucida, & pura cum nube pendente, & granulis ascendentibus, & descendentibus est mulieris prægnantis vsque ad sextum mensem. Conceptum autem indicant granula pinguia in fundo si mox gelantur. Rufa & subrufa rotunda, masculum: lata, alba, liuida, fœminam. Post sextum mensem sunt turbidiores, vt brodium pedis vituli. In fine adest rubedo etiam, qua pars menstrui maior miscetur. *Signum prægnantis.* *Et fœces.*

3 Vrina asini, sicut butyrum turbidum subalbum. *Vrina bestiarum.*

Subiugalium consimilis est; sed tendit ad colorem citrinum, & medietas matulæ superior clara, inferior turbida.

Ouium albæ, tenues, aquosæ, subcitrinæ cum sedimento quasi oleo, vel amurca.

Hominis quanto plus approximatur, eò spissior apparet, quo plus elongatur, eò rarior; quod non accidit in aliis bestiarum vrinis. *Signum distinguens ab humana.*

Appendix.

1 NOtandum maximè est, quod omnis vrina non naturalis in ægroto (quod ex colore opposito eius complexioni, & sanitati consuetæ intelliges) quando modica est, indicat mortem, vel periculum grande; ex colore enim, & contentis indicat morbi naturam, ex modicitate impotentiam naturæ ad pellendum morbum, & ad functiones in cibi transmutatione, & perfectione alimentationis. *Quomodò cognoscitur vrina non naturalis.* *Quid significat ex quanto, colore, cōtentis.*

2 Vbi autem plurima est vrina talis, si non ex colliquatione solidi oritur, (quod ex fœtore, & oleaginositate cognoscitur) tunc indicat crisim, & naturæ præpotentiam ad pellēdum simul, quod diu non potuerat, sicut in suspirio facit, compensans priores respirationes per vnam. Vbi verò est mediocris, mediocriter indicat ex hac quantitate. Sed ex aliis signis; vt supra. *Multitudo vbi indicium crisis.*

De Crisi per vrinas.

Artic. XII.

Qui morbi per vrinam iudicantur. 1 Febres, & morbi jecoris, & vasorum sanguinem continentium, & expurgantium, per vrinas iudicantur: cuius crisis signa sunt carentia signorum crisium aliarum, & gracilitas circa pecten, & inflatio quasi vesicæ, & acrimonia, vel pruritus in vasis vrinariis, & alibi suppressio insolita. *Signa crisis per vrinam sex.*

Quando salutares, quando noxiæ. 2 Signa coctionis, & cruditatis in vrinis indicant naturæ vires, & debilitates: & tunc salutares, quando similes sanis: malæ, quando dissimiles. *Multitudo semper critica, non semper bona.* Sed copia vrinarum paulatim crescens excedens potum, & tincta, mistaque humoribus peccantibus, est critica: & cum bonis signis bona: cum malis mala. Videlicet liuida ex se indicat caloris natiui albificantis extinctionem; sed cum melancholico humore multo crisim bonam: *Signa bona.* si in die critico, congruens humori, & copia, & qualitate alleuans, & conferens; salutem, aut meliorationem: mala è contra, vt ex dictis patet. Sic de cæteris.

De Crisi per alui deiectiones.

Pars IV. Artic. I.

Qui morbi per fluxum alui indicantur. 1 Abdominis morbi, atque viscerum omnium, excepto corde, & pulmone, & quicunque fiunt ex crassis humoribus, & de peripheria ad centrum incumbentibus, per alui fluxiones iudicari vtplurimum consueuerunt.

Prima indicatio deiectionum quæ, & qualis, & in quibus 2 Dejectiones alui, etiam duplicem habent indicati nem: alteram à seipsis, quatenus sunt signa naturæ coquentis benè, vel malè: vel non potentis coquere; & sic considerantur communiter in sanis, & ægrotis, de quibus diximus in 2. & 3. *lib.* quod debent respondere ætati, complexioni, ciborum quantitati, & qualitati, & tempori coctionis, & de ipsorum consistentia, & colore. Scimus enim infantes liquidas excernere, albidásque, ueros lubricas, subcroceas; adolescentes molles, subrufas: viros triticeas colore, & lentas: senes duras, & liuentes. Præterea cholericos flauas; & siccas, modicas: atrabiliosos ficciores, pauciores, subnigras: pituitosos viscosas, subalbas: sanguineos plurimas, grossas, se continentes, quasi corollas, submolles.

Regula deiectionum a- 3 Quando ergò ita se habent, vt solent sanis, in ægritudine, morbi tolerantiam & salubritatem pollicentur, quando vero e contra

contra,trāſeunt in conditionem illorum,quos imitantur. Et ſi ab extremo ad extremum, peſſimum fiet indicium,vt cum puer ſenis egeſtionem eijcit,ad hecticam,aut ad vehementiſſimum viſcerum incendium tranſit.Senex vero pueri excrementa habens, & cruditatem indicat, & digeſtiuæ facultatis debilitatem; quæ tenue à craſſo non poteſt ſeparare: non autem robur facultatis puerilis,quæ fundit æqualiter totum ingeſtum, ſicut *in 2.lib.* dicebamus.

grorum, & ſanorum. Admonitio exceptionis.

Si autem fiat tranſitus ad vicinum,morbus mitior eſt;vt ſi infans pueri,& puer infantis excrementa egerit.Præterea ſi ſanguineus atrabilioſi effert deiectiones, abundātia caloris aſſantis ſanguinem & excrementa,laborat. Si pituitoſi,defectu.Ideò remediis eget contra pituitam. Accidit aliquando præter ægritudinem iuueni liquida excernere ex ciborum molliſſimorum qualitate, vt ſi ficus, aut lac ederit,vel ex multitudine quam coquere non poteſt & in hoc graueolentes,& ſinceræ ſunt deiectiones:in illo non malè olent præter conſuetum.

3 Alteram indicationem habent deiectiones, quam criticam dicimus:vbi nimirum non purè,ſed cum humoribus,qui ex venis & viſceribus in inteſtina decumbunt: prodeunt,quod faciunt aliquando attractione aſſumpti pharmaci potentioris ad attrahendum ſibi ſimiles in ventrem,quàm conuerti in eos: aut repercuſſione exteriori in cute incipiente. Videmus enim eos,qui humidū locū ſubterraneum non conſuetum intrauerint,& permanſerint per aliquot dies, aut qui nudant pedes & corpus, ſtatim alui fluxum pati: humor enim per poros attractus impellit humores ſubcutaneos,& iſti alios vſque ad viſcera & inteſtina:quæ ſtimulata emollitáque excernunt ſolita excrementa, & inſuper humores multos.

Secunda indicatio ex deiectionibus. Cur humores deiectionibus admiſcentur. Prima cauſa. Secunda.

Idem accidit tabidis, quorum carnes putreſcentes colliquantur,& ad inteſtina fluunt, & non per poros extra cutim,vt accidit tabeſcentibus ab inflammatione.

Tertia.

Aliquando verò idem fit ex impetu naturæ ſequeſtrantis noxios humores ab vtilibus,& ad ventrem impellentis;qui cum fæcibus deiiciuntur. Et iſte motus familiaris eſt criticis dejectionibus.

4 Signa criſis huiuſmodi ſunt inteſtinorum tormina præcedentia,mordicatio, crepitus groſſi, murmur præcordiorū, & ſuſpenſio,exuberantia,& turbatio ventris: Adde,grauitas genuum, & lum-

Quarta. Signa criſis per aluum.

Distinctio.

& lumborum dolor cum his: licet mordicatio sit propria excretionum salsarum, biliosarum, acrium, melancholicarum: ructus, flatus, crepitus, tensio, murmur, propria pituitosarum, & frigidarum.

Bona sequestratio saluberrima crisis index tres ob causas.

5 Deiectiones criticæ salubres sunt omnino, quando à natura sequestrante, pellentéque humores malos, sequestratos à bonis, fiunt: tunc enim neque vtile cum noxio excernitur, neque spiritus cũ illis effertur, neque remanet pars noxiorum ad recidiuam, vel vexationem spiritus remanentis; facta enim erat sequestratio eius, quod eijciendum, & quod retinendum. Quapropter neque copiosior est, neque minor quam prosit. Idcircò signis cocturæ apparentibus, & in morbi statu, & decretorio die, juuante cælo, fit necessariò optima excretio quorumcunque humorum, siue biliosorum, siue pituitosorum, siue æruginosorum, nigrorum, porraceorum, & cuiuscunque generis: & sequitur salus, vel melioratio; & ægri facilè ferunt.

Quatuor ad crisis bona rationem.

Noxia crisis, & infidelis causa opposita cruditas.

6 At quando fiunt excretiones absque signis coctionis, quamuis sit bonum eis naturam exonerari, haud tamen fideles sunt: necessariò enim remansit ipsorum pars vexatur(?), quæ non erat tota per coctionem segregata: & si virtus est languida, mortem affert: si robusta, morbi longitudinem. Propterea quo deteriores deiectiones, quóve magis contrariæ naturalibus, eò exitialiores; nam vel ex turgentia exeunt, vel à debili virtute non potente malum expellere totum, vel retentiua collapsa; vt euenit morientibus.

Superflua euacuatio quid faciat.

Et cum cœperit fluxio boni cum malo: facta hac via, humores vtiles egredi consuescunt, & partes corporis vnà euocatæ, vel colliquatæ cum eis, siue ab incendio, quod raròfit: siue à calore non potente tenuitatem educere per cutim, quæ disponit cæteras partes ad liquefactionem, non secus ac in cadaueribus accidit, vnde olent morticinium. Propterea importunæ euacuationes tabem, prædicta ratione, vel hydropem, exsiccato iecore, parant: quæ vero modicæ sunt, partem morbi relinquunt. Deterrimæ autem sunt deiectiones bonæ, quales sanis in ægrotis, quoniam non excernitur humor malus, sed excrementum solum salutare: præterea quando morbo non conueniunt: si enim pituita laborans, egerit biliosa, non prodest.

Quid modica.

Cur bona, mala.

Primum corollarium.

7 Igitur pingues, cadauerosæ, pessimæ, præsertim viscidæ, spumosæ, & paucæ: quoniam ex cerebro fit defluxus liquescente.

Item virides, æruginosæ, quæ incendiũ, & absumptionẽ notant.

Item

Item immodicæ, & modicæ, quæ cum cœperint desistunt expultricis imbecillitate. 3.

Item nimis aquosæ, inscio ægro, nec delirante, egressæ. 4.

Item nigræ, & cruentæ, ex perusta, & vlcerante bile, nun- 5.
ciantes iecoris, & splenis malum. Cætera patent, quoniam & ad 6.
vrinas habent analogiam. Súntque eiusdem malitiæ semper, nisi vbi criticæ fiunt.

8 In morbis grauibus, & pestilentibus abscessus ad intestina si fiunt criticè, boni sunt: propterea Hipp. in peste eos, qui in dysenteriam, aut tenesmos, aut alui fluxus, & turbationes, inciderunt, euasisse scribit: quoniam, &c. non autem si non criticè.

Quando abscessus ad intestina salubres, & cur.

De Crisi per vomitum.

Artic. II.

1 QVicunque morbi fiunt à biliosis, & tenuibus, & calidis, supera petentibus humoribus, vel supra septum transuersum morbi omnes, & præsertim in æstate, vomitu iudicari habent.

Qui morbi ex quibus humoribus per vomitum iudicantur.

2 Signa crisis per vomitum præter communia sunt hæc propria; morsus oris ventriculi, nausea, fastidiúmque, dolor acer, & vertigo capitis, oculorum caligo obuersans, sputum aquosum spõte multum affluens, labri inferioris agitatio. Etenim humores praui à venis, & visceribus in ventriculum pulsi mordicant: præsertim acres, biliosíque: nam pituitosi potius nauseam, laxando fibras, efficiunt.

Signa propria crisis per vomitum.

Causa.

Ex his vapores in caput elati offuscant spiritum, & turbant, & oculis caliginem faciunt: & dolor sequitur ex spiritus, & membranarum cerebri læsione, acer. Saliuam & motum labij facit communicatio cum membrana ventriculi, sed etiam à cerebro stillatio, quæ omni in commotione ipsius adest.

Causa.

Addit Hippoc. quod si rigor affuerit, & iliorum frigiditas, citius voment, & cum præsertim ederint, & biberint. etenim spiritus sese retrahens rigorem facit in membris, & in se vnionem ad expellendum. Alimenta verò addunt turbationem, & grauedinem, & irritationem stomacho; propterea multum, atque fluidum.

Additio ex Hipp.

Quid facilem reddat vomitum.

3 Est quidem salubris vomitus omnibus sanis ventriculo oneratis, similiter & prauè nutritis, & ad infirmitates prefatas opportunis, quod facile consequẽtur, agitatione nauis, aut pẽduli in fune:

Quibus prodest vomitus.

Iuuantia ad vomendum ex motu. ne:tunc enim humores turbantur,& spiritus, vt potest, eos, quos noxios excitatos contra se sentit,pellit ad stomachum,præsertim tenues & mucosos ; vnde vomuntur.

Procurant etiam vomitum multo vino, & oleo,& raphani decoctione, vt dictum est. Sed de criticis vomitibus in morbis est sermo noster, qui tamen naturales imitantur.

Quando saluber. 4 Omnis vomitus post signa coctionis conueniens naturæ morbi in qualitate,& quantitate,leuans,aut sanans,saluber est,quamuis vomat æruginosa,flaua,porracea,virulenta,viridia,diuersicoloria : propter causas dictas paulò ante,& à principio de crisibus. *Quando non saluber.* Horum autem excretio in omni morbo absque coctione mala, præsertim si modica , & virulenta , aut plus quam oportet vires dissoluens,aut morbo non conueniens : & quæ non confert, sed potius lædit,quamuis conueniat:mala etenim humorum prauitatem multam remansisse, & naturam ad expulsionem languidam, & concoctricem,& retentricem collapsas , vt patet in his,qui cibum vomunt.

Vomitus contra naturam vomibilis,malus. Vomere quæ debent per aluum eijci stercora, semper lethale: nimiam intestinorum affectionem denuncians.Et omnis vomitio non critica in morbis vehementibus, exitialis:in mitioribus producit morbum.Cætera vt supra.

Documentum ex non conuenienti. Etiamsi subleuet,& videatur sanare omnis excretio, si morbo non conuenit , neque coctione fit , non ei fidendum : recidiua enim,& malum subsequetur cum putabitur adesse sanitas.

De Crisi per sputa.

ARTIC. III.

1 QVæ ex pectore excernuntur,quamuis à capite,vel aliunde emanent,sunt sputa vocata Medicis,quæ iudicant omnes morbos in membris respirationis supra septum , atque in capite genitos : manifestum est enim vapores condensatos in cerebro,verti in fluores:qui descendunt in pulmonem,vt madefactus, ictibus aëris non vlceretur, neque cõtinua agitatione exsiccetur. In pulmone autem nouas existentias,quales in excretionibus videmus,accipere à calore,& mo[t]u itidem clarum est. At non dissimiles in capite,vt mucores,& lacrymæ [d]eclarant,& caries auriu.

Quid sputa. Quos iudicant morbos

Genera sputorum.

Argumentum à mucore & lacryma.

A catarrho. Hoc autem confirmat catarrhi ratio,qui subitò fit atque caput humiditates ab extra per repercussionem contraxerit , & cogens frigus , & fumosos vapores. Humiditas autem ingrediens per

poros,

poros, fluores in poris contentos ad centrum agit, ficuti in alui deiectionibus confimiliter dicebamus: & horum mistura, & coctura diuersa genera sputorum creat in capite, & in pectore, præter illud continuum, quo lingua madet.

2 Sputa igitur sunt & viscosa, fluida, spumosa, & læuia: alba, flaua, liuida, viridia: cruenta, purulenta: dulcia, salsa, insipida: rotunda, plana, granulosa: graueolentia, non olentia: magna, parua, copiosa, praua; difficilè, aut facilè excreta. Quæ differentiæ varias habent indicationes. *Differentia sputorum.*

3 Salutaria sunt sputa in morbis, si qualia sanis, videlicet alba, læuia, insipida, æqualia, non nimis tenuia, aut crassa, quæ promptè & facilè excernuntur; atque sequitur leuitas, & fastidij cessatio. Hæc autem non fiunt in ægrotis, nisi coctione incepta. Albedo enim calorem blãdum notat, & impermistionem bilis, quæ est in flauis & viridibus, exassationibus, quæ in nigris, & liuidis, quibus & caloris extinctio aliquando notatur, & sanguinis, quæ perpetuo mala: indicat enim vel pulmonis, vel venarum erosionem, aut ruptionem. Læuitas similiter impermistionem dicit partium duriuscularũ, qualis in catarrhi screatibus. Æqualitas idem in partibus dicit. Insipiditas proba est: salsedo enim rodit. Amaritudo similiter vlcerat. Dulcedo pituitam crudam indicat; sed hic sapor minus periculi habet. Tenuitas paucitatem caloris coquentis indicat. Crassities robur caloris, & substantiam difficilem eiectu: & morbi longitudinem, & suffocationis, & obstructionis periculum. Promptitudo exeundi ad facultatis vigorem, & excrementi obedientiam propter æqualitatem, & viscositatis carentiam spectat, & vasorum munditiam. *Salubrium sputi signa 10.* *Signorum dictorum ratio.*

4 In pleuriticis, & peripneumonicis, si à principio non expuant, peius est atque si expuant, etiam tenue. Nam principium coctionis indicat. Lubricum verò, & crassiusculum maiorem coctionem. At etiam si excreentur in principio status discolores, flauæ, & sanguineæ spuitiones, si facilis est emissio, & sequitur mèlioratio, dolorem, tussim, & febrem tollens: indicat causam morbi simul exire; quæ venas, aut pulmonem, aut pleuram rosit, atque inflammauit. At si non sequitur melioratio, indicat plus prauitatis remanere ad perniciem. *Melius spuere, quàm non, & quando.*

5 Rotunda, salsa, flaua, biliosa, granulosa sputa, etiam in sanis suspecta sunt: quoniam rotunditas indicat multum calorem, & coctionem sputi apti ad vlcerandum, & resistendum excretioni. *Quæ sputa mala, & cur.*

Salſedo rodit,ſicut & bilis:grana craſſiuſcula, ad inſtar cicerum, diuerſas conſiſtentias, & duritiem cum mollitie indicāt:quarum altera ſemper reſidet grauans pulmonem. Quando ergo iſta ſunt in ægris, præſentem morbum pleuræ, aut pulmonis; quando in ſanis, futurum prænunciant:maximè autem viridia,& bilioſa,& difficilis reſpiratio, & ſtercus.

Quando bona ipſorum ſcreatio, & quando mala.

6 Præterea purulenta, flaua, æruginoſa, nigra, quando criticè exereantur, & exonerant ægrotũ,bona. Vbi abſque ſignis bonæ criſis, & præſertim cum difficultate, nec leuant;peſſima.

Appendix.

Etiam bona ſputa per ſe in morbis,quando non educunt cauſas morbificas, & quando pauca, praue iudicant.

Fœtida quid.

7 Fœtida ſputa, exitialia. Indicant tabem, quæ ſequitur pulmonis vlcera.

Priuatio expuitionis ſuppurationem intra ſeptum,tabem, & phthiſim fert.

8 Quorum tumores, & apoſtemata intra ſeptum ſuppurant, niſi pus expuatur, tabem quoque ſeu phthiſim inducunt. Etenim putreſcit iterum pus, & rodit pulmonem, & eius membranam. Qui verò habent validam expultricem,& membranam pulmonis non adeò denſam, intra 40. dies expuentes multum pus criticè, liberantur:alioquin in phthiſim incidunr. Phthiſicus autem

Quando liberantur.

tandiu viuit, quamdiu expuit: ſuppreſſo ſputo aluus humeſcit, colliquatione ad centrum fluente. Crura tumeſcunt, quoniam

Phthiſicorum ſputum, & affectus qui, & quid.

excerni per tranſpirationem in his poteſt nihil. Vngues deficiente carne,& calore;curuantur,& liueſcunt. Genæ ob thoracis febriculam rubent. Oculi caui fiunt. Puſtulæ & ſudores non à facultate expulſiua,ſed à calore febrili putredinali fiunt,exuberante humore prauo.

An ſint aliæ criſes: & de die, & hora futuræ criſis, prædicenda.

ARTIC. IV.

Multiplex criſis cuiuſque incommodi ſunt à natura,ſeu ab arte.

1 Fiunt & aliæ criſes,quandocunque cauſa peccans educitur, vt in ſtrāgulatione vteri,& priapiſmo,& gonorrhæa ſeminis putreſcentis emiſſio: & in apoſtematibus,puris: & in ebrio,vini: & in venenato,veneni vomitus. Nihil autem differt,num ab arte, vel à natura fiant: Medicus enim naturæ adiutor.

Miſtio criſium.

2 Sunt & miſtæ criſes,quæ & miſta ſigna habent:& cum ſanguis erumpit, & ſudor, vtriuſque ſigna præcedunt. De quibus priùs.

Tempus.

3 Tempus criſium noſces ab eſſentia morbi, longi,breuis,mediocris.

dioeris. Item à statu, & augmento. In his enim fieri solet, & cum signa crisis apparuerint, expecta eius perfectionem sequenti quaternario, vel septenario, iuxta morbi naturam.

4 Hora erit tempus accessionis, vel in principio, vel in augmento; tunc enim mors, aut salus.

Inspice Lunæ applicationes, & defluxus; similiter & aphetarum, si cupis nullatenus falli; ægri vires, ætatem, & tempus anni, & præcedentia.

Appendix.

Potestatiui, cuius est vita, cognoscitur vis sublata, aut minuta, aut vitiata ex operationibus: & primo ex pulsu.

DE PVLSIBVS.

PVLSVM ESSE ACTVM VITALEM spiritus animalis, & actionem ad vitæ conseruationem, & refectionem, non temperiei viscerum, neque incorporeæ facultatis, & cur variatur ad spiritus varietatem: non autem sistitur ad eius, vel mentis voluntatem.

CAPVT III. PARS I. ARTIC. I.

Dilatari, ac comprimi vicissim incessanter pulmonem, cor, arterias, & cerebrum in animali, compertissimum est, Medicisque omnibus confessum: huiusque motus deperditione totali vitam perire itidem certum est, non autem organa prædicta. Ergo non accidentarius est animali quatenus viuens, sed eius vitæ substantialis, corpori autem organico accidens est, non autem in ratione finis. *Vnde probatur pulsum esse actum essentialem, non accidentarium in animali.*

2 At nulla actio, neque passio substantialis esse potest; cum illa in externum indatur subiectum, hæc verò ab externo indatur agente. Ergo cū vita sit interna entitas, & substātia cuique propria *Quod pulsatio radicaliter non sit actio in spi-*

non sit ab alio, non est motus iste actio, neque passio. Præterea enim actio est effusio similitudinis in patiens; passioque eiusdem receptio. Eóque cùm similitudo iam impressa est, cessat actio, passióque. Igitur cum non cesset pulsatio in prædictis organis, non erit radicaliter saltem actio, ergo non editur ab agente causa, sed operante opus, quod sibi est vita, sicuti Sol semper se mouet: cui si aliquid affigatur, & illi communicabitur motus, qui in Sole est actio & operatio : in affixo verò corpore esset passio.

ritu, licet quæ communicatur alteri sit actio, & passio.

3 Cor ergo, & cerebrum, & arteriæ, & pulmo patiuntur, non agunt, ab aliqua causa, cuius vita est perennis motus. Ista autem causa est spiritus, natura cælestis igneusque, cuius est semper moueri, sicut forsan telluris quiescere : ac si motu priuetur, perit. Cor autem & pulmo, & arteria cerebrúmque, manent, cessante motu, donec ab aliis causis putrescant, & corrumpantur. Ergo non actus ipsorum iste motus, sed passio cōseruatiua. Et quemadmodum abeunte habitatore, & rectore molendini, cessat actus, motusque eius, molendinumque videtur esse cadauer, & facilè putret dissoluiturque: sic corpus abeunte spiritu cessat vitalis pulsatio, & putrescit.

Pulsum vitalem motum actumque spiritus esse vitalis, ipsoque abeunte perdi pulsum, & mox putrescere corpus, ex similitudine molendini.

4 Quapropter, sicut probatum est in Physicis, temperies cerebri non dat motum neruis, neque sibi; sed spiritus natura mobilis inambulans per neruos & in cerebro habitans, vtrumque facit: neque cordis temperies est anima, quæ cordi, & arteriis det motum, vt videtur Galeno, sed recipit motum à re mobili viuente: nec temperies iecoris est anima vegetalis, sed organi forma : anima autem spiritus est, vtens iecore. Stupidi hominis est, vel præstigiis capti, dare temperiei diuinam quandam entitatem, quæ est animæ cum temperies sit modus mistionis elementorum, & stupida, immotáque res: vnde nec sensum, nec motum arbitrarium & solertem, quibus Galeno, & Aristot. elementa carent, participare, aut acquirere queat, nisi à causa diuiniori iterum dotetur.

Nec temperiem viscerum esse primam, vt putat Gal. in lib. de placit. nec enim immota mouere, & stupida res sentire, & iners industriose operari queat.

Temperies est forma mistionis stupidorum elementorum, non res diuina, qualis anima.

5 Spiritus vitæ mouet quatenus est calidus, mouet se quatenus tenuis : non enim crassa entia agitari quorsumlibet tam citò possunt : mouet res alias corpulentas, dum proprium motum illis communicat. Hic est spiritus vitæ, & motabilis dictus à Moyse, teste S. Ambr. & quia mouet prout appetit, & quomodo opus est: ergo appetitiui principij, & cognoscitiui est particeps: & quia hoc habet, quia potest habere; & facit, quia potest facere, ergo & potestatiui particeps est: ergo à prima potētia, prima sapiētia, & primo amore

Spiritus vitalis natura mobilis, tenuis, calidus, sensitiuus, appetitiuus, potestatiuus

amore habet, vt sit,& operetur:sicuti omnia entia à Deo sapiẽte, potente,amante,& operante,sunt,& operãtur,vt docet S. Thom. & nos in Metaphys. abunde. Quapropter infæliciter Medici, & Philosophi omnes, exclusa prima causa, philosophantur:nec dũ rationẽ reddere potuerũt,qua animal mouet se,& cor,& arterias.

à primi entis participio. Idem Aug. Greg Nyss. Lact. Athan. Bas. Thom. & omnes Patres de spiritu vita loquentes.

Vnde alij facultates occultas his elementis, necunde organis alligarunt, quæ ex elementis prouenire non possunt. Aristoteles cum animam totam in corde posuisset,tamen cor dilatari ebullitione sanguinis ritu aquæ in caldario feruentis,constringíque instante frigore aëris putauit: quem motum & arteriæ coniunctæ sequantur. At rem tam necessariam, summa arte fabricatã, executámque accidentario, stupidóque euentui committens, vanus est. Democritus, & Medici veteres aëri intranti, qui implendo dilatat, & dum expellitur decidentibus organis compressionem, ne fiat vacuum post se relinquit:cum tamen apertum sit motum pulmonis,& cordis in diastole,& systole inuicem non correspondere, neque abeunte anima, saluis corde,& pulmone, fieri hosce motus. Alij aliud commenti sunt:& omnes concludunt, quia replentur,dilatari; & quia exinaniuntur, comprimi, cum veritas è contra se habeat.

Coroll in Philosophos a:hros. Gal lib. de placit. & de puls. Arist. lib. de republica quam ruditer de pulsu philosophantur. Confutatio. Hierophon. Archius. Erasistrat. apud Gal. Confutatio.

6 Experimur enim pulmonem non dilatari,nisi velimus,posséque eius sisti motum imperio voluntatis: quia tamen sequitur iactura in spiritibus,non diu. Pulsus quoque immutari mille modis, vt Medici confitentur, non modò ab intemperie, & obstructione,quæ organi præstant impedimentum:sed ab amore,anxietate, cogitatione, timore: omnibusque passionibus cognoscentis animæ;vt palam sit non à stupida facultate,sed bene cognoscente fieri: neque enim vita committenda erat insanæ temperiei.

Opinio. Confutatur. Ratio prima. Pulsus mutatur pene affectibus animasticis.

7 Profectò neque si vis incorporea à corde per arterias,& à cerebro per venas curreret, obstructione fieret immobilitas:neque de luce Solis ratio obiectam nubem non transeuntis, Galeno valet: lux enim non est animastica res, contrario carens, & penetrans omnia; sed opacitati obuiæ inimica. Penetrat tamen omnia solida non opaca. At facultas illa Galenica si quasi lux est, aiunt, non transibit per neruos opacos, durosque: quos si penetrat, penetrabit & humorem aqueum transpicuiorem; quo perfusus neruus obstruitur. Vt satis pateat corporeum spiritum mouere neruos, & arterias, cui transitus obstrui possit: poros autem neruis inesse in Phys. quæst. probauimus.

Occurrit Galen.

At quo

Quaest. cur aequè simul omnes arteriae pulsant. R. negatur assumptum.

8 At quomodo tam subito, ac simul omnes arteriae, & aequaliter? Nego, etiam ipsorum testimonio, alioquin non darentur pulsus myuri, & inaequales collectitij, & sensus Medicorum falleretur, cum aliter in aliis arteriis motus fieri probet. Spiritus continuatus est per omnes arterias, & sibi cõsimillimus, ita quod subitò motus communicatur conspiratione naturali, sicuti mota parte vna chordae tota mouetur & celerius. Sed profectò pro exigentia aliter alibi fit pulsatio, vt mox comperiemus, & prout affectus est spiritus, & organa.

Quaest. cur ad voluntatis imperium non sistitur pulsus, si fiat ab anima sentiente. Respons.

9 Sed cur ad voluntatis imperium non sistitur motus pulsationis, sicuti tibiarum, & pulmonis? Quoniam non possumus velle voluntate innata, neque possumus non cogitare, aut non velle, aut non posse. Sic neque velle non viuere. At cum motus sit vita spiritus, & pulsus sit vitae refectio, vt mox ostendemus: non possumus imperare ne fiat: cum praesertim instrumenta immota nec obediant nisi motori soluto, separatóque. Respirationem in modico sistimus, quoniam non est ita necessaria ad vitam immediatè, atque pulsatio: quae per modum naturae ob id potius exercetur, vt ait S. Thomas, etiam ab anima.

De vsu pulsationis, & partium eius in corde, & arteriis. Item de modo, & causis, & ortu ex capite, & concausis, varietate, & instrumentis, & actiuo principio.

ARTIC. II.

Vita animalis est mortalis, & mors vitalis: cuius vsui destinatur pulsus ad refectionem: respiratio ad retentionem.

Respirationis vsus.

1 QVoniam vita animalis mortalis est, constituitur ex vita, & morte, sicuti lux lucernae, & fons, cuius alia pars effluit, alia succedit incessanter: idcirco praecisis venis, & oleo desinente, perit fons, & lucernae igniculus: sic & spiritus, qui corpus inhabitat seruátque in vita, ipse viuens continuò elabitur ad suam vniuorsitatem, sicuti aqua fontis ad mare, & ignis candelae in caelum: oportet ergo illum continuo refici, ne o ificium animale destruatur. Itémque retineri, ne elabatur. Vtrumque autem praestat respiratio, & pulsatio sibi analoga. Aër enim per pulmonem in cor illabens de propria substantia spiritum reficit, ac simul cordis calorem introagit, retinétque ne elabatur: sed in sanguinem intrusus vertat illum in spiritus. Non secus ac follis in ignem suffiando calorem sponte ad cognatum caelum elabentem intra carbones cogit ita, vt in flammas spiritales eos

vertat

vertat, ac nutriatur, & viuat in officina ferraria ad opus ferrarij. Similiter opifex summus in animalium opificio tale excogitauit artificium.

Quapropter præstigiis priscorum capti putarunt aërem vtilem esse ad refrigerandum calorem, ne auctus opificium destruat. Non enim ita imprudens rerum opifex fuit, nec natura, & artificij apparatus concedunt, calorem tam grandem insertum in animali, qui continua refrigeratione, & minutione opus habeat, præsertim in loco non suo, sed detentione, & augmento, ne elabatur ad suum, nec deficiat.

Quod aër non spiratur ad refrigerandum calorem.

Similiter neque cor dilatatur ad capiendum refrigerium, quasi indigens aëris frigore, & non ipso aëre, vt Galenus aliquando fingit, & multò peius Aristoteles: qui & à cerebro aliam illi refrigerationem præstat: sed ad recipiendum ex vena caua sanguinem ad sui, & spirituum nutrimentum, & per arteriam venalem ex pulmone aërem, qui mistus sanguini spiritum efficiat, caloremque in sanguinem intrudat; ex eius crassa cor, ex tenui spiritus nutriuntur. Hoc autem facit spiritus fibras rectas dilatando, & longas contrahendo; obliquis enim tenet. Comprimitur enim, vt sanguinem ex dextro ventriculo per venam arterialem ad sui nutrimentum benefactoris immittat, impellatque, & simul spiritus arteriis, & sanguinem impertiat, & fuliginosas sanguinis partes expellat simul in pulmonem foras. Propterea in dilatatione clauduntur ostiola arteriarum, & venæ arterialis: aperiuntur verò ostiola venæ cauæ, & arteriæ venalis. In compressione vero clauduntur. At valuulæ venæ arterialis, & arteriæ magnæ, vt trahant à corde, aperiuntur, vt videtur Auicennæ; quod Galenistæ negant, volentes cor eodem tempore cum arteriis dilatari, & eodem comprimi, quoniam in viuorum sectione id deprehenditur. At quomodo potest in arterias aliquid cor immittere, si & ipsæ non trahunt dilatatione, sed comprimuntur & expelluntur? Respondent: suscipiunt, non trahunt; & quamuis valuule clausæ sint, per rimulas, & poros suscipiunt tenuem sanguinem, & spiritum, quem mox dilatatione in se expandunt, cum cor dilatatur.

Vsus dilatationis, & constrictionis cordis.

Controuersia inter Arist. & Gal.

At ista sententia dura. Verum si experientia suffragatur, dicendum quod arteriæ dilatantur vna cum corde, vt simul suscipiant aërem, & influentem sanguinem ex cordis abbreuiatione exuberantem: cum verò comprimuntur, parum, aut nihil recipiunt:

neque enim fingi poteſt, quod potius ianuis clauſis, quàm apertis, & cum expellunt quàm cum trahunt, recipiunt. Forte nec oportuit eas comprimi cum cor dilatatur, ne forte quod in cor egerunt aëris, multitudinis attractioni incommodaret.

2 Arteriæ verò cum dilatantur recipiunt aërem ſubſequentem vacuitatem, & ſanguinem, ac ſimul ſpiritum ventilant, augentque, & calorem, & fibras aperiunt, per quas fuligines, & excrementa eiiciunt: cum vero comprimuntur, eaſdem fuligines foras egerunt, compreſſione fortiori, & ſpiritum, & ſanguinem venis adnatis ſuum impartiuntur attenuatum, vt foueatur, & digeratur ſanguis venarum, & ſpiritus in eis fiat, & craſſities ad nutritionem ipſarum, & carnis difformiter elaboretur.

Septem vtilitates dilatationis. Quapropter dilatationis vſus eſt multiplex: videlicet attractio ſanguinis, aëris ex corde per orificia. Secunda, à venis per fibras. Tertia, ex aëre circumfuſó per eas, quæ corio adhærent arteriales fibrarum rimulæ, tunc laxatæ. Quarta, ventilatio inexiſtentis ſpiritus. Quinta, accretio. Sexta, fuliginum impactio ad rimulas aliorumque excrementorum. Septima, calefactio adnatarum partium.

Compreſſion. vtilitas quid, & quotuplex. Compreſſio vèro præſtat. Primò fuliginum expreſſionem. Secundò, impactionem caloris. Tertiò, & ſpiritus. Quartò, & ſanguinis ſpiritalis erga venas. Quintò, & adnatas partes.

Vtilitas communis vtriuſque. Ab vtriſque fit attenuatio ſanguinis, dum comprimitur, & dilatatur, extenditur, contrectatur, perficitur. Vnde ſpiritus nutriuntur.

Concluſio contra Galenum. Quapropter inualida eſt aſſertio, quòd tota ſumma reſpirationis & pulſus ſit refrigeratio caloris natiui, cum potius ſit defenſio, accenſióque caloris natiui, & multiplicatio, & viuificatio. Omnis enim res propria operatione ſeruatur. Cætera vero ex hoc ſequuntur. Vt enim poſſit ſufficere ſibi ſpiritus, & omnibus partibus fouendis & gubernandis, neceſſe fuit plurimum inceſſanter fieri, & ſub aëre calido, & ſub frigidò, & in arteriis ab aëre diſtantibus.

Cauſa efficiens, & adiuuans motus cordis, & arteriarum. 3 Ergo motus arteriarum, & cordis, ſunt à vacui inſecutione, & ſanguinis, & aëris influxu, tanquam à cauſa iuuante, non per ſe mouente: ſed à ſpiritu tanquam à per ſe mouente inſtrumenta tam aptè ſibi fabricata.

Ex capite oritur pulſus. Ratio 1. Ergo quia caput eſt ſedes ſpirituum princeps, & oſſium, & neruorum, & arteriarum, & venarum origo: omniumque albanum,

rum, & exanguium partium; vt tenetur etiam Galenus fateri si stat in his, quæ in libro de semine scripsit, vt in nostris quæstionibus ostendimus: erit etiam origo omnium motuum: ergo & pulsus. Vnde Galeno cerebrum pulsare videtur, sed non ad rhythmum cordis, non quia alia animæ substantia mouet cor, alia cerebrum, vt ipsi putant; sed quoniam in corde sanguinis elaboratio, & officina spirituum exercetur, & alio mouendi modo opus habet. In cerebro verò spiritus animalis aere nutritur ex sanguine arteriali in retiformi communicata à corde sua officina. Et propterea alium motum habet, cum sanguinem iam elaboratum quasi ex culina susceptet: & motus cerebri est rarior, quoniam spiritus mouetur absque mechanico opere, vel minori atque in corde: maiori autem, quatenus motus est suus actus vitalis: ergo bene commisimus mobili agenti motum, & alium in aliis officinis pro necessitate. *Cur aliter pulsat cerebrum atque cor.*

Ipsi quoque Medici fatentur aliquando celerius cor, aliquando celerius arteriam pulsare, quod posita altera ad cor manu, altera ad arteriam probant.

Et cum Galenus contra Pelopem, & S. Ioannem Chrysost. disputat non oriri ex capite arterias, earúmque motus: quoniam filo arteria intercepta non pulsat, qua in caput respicit, & crassiores sunt in corde arteriæ, quàm in capite. Nos respondimus in quæstionibus Phys. abundè: arteria enim aspera grossior in capite, cæteræ in corde, vbi immissæ dilatantur ad sanguinis susceptionem, sicuti fluuij dilatantur vbi aliis miscentur magis, quàm in sua origine. *Primũ argu. pro Galeno.* *Respons. ad 1.*

Arteria autem non pulsat filo intercepta, quoniam spiritus à spiritu, & sanguine, quo in cor continuabatur, diuiditur, & refugit ad cerebrum suam sedem: non quia à facultate cordis incorporea, à qua diuidi non potest. Spiritus autem influentis sanguinis gratia pulsat vt dictum est. Sunt ergo pulsus ab arteriis, & corde instrumentaliter, à sanguine occasionaliter, & sine quo non: à spiritu actiuè: & in spiritu operatiuè. *Respons. ad 2.*

Ratio de calamo in arteriam immisso, per quem transit spiritus, non tamen pulsat infra ligaturam, vnde in tunicis facultatem communicari à corde opinatur Galenus; non conuincit: spiritus enim per vas non suum transiens cessat ab opere, quod per vas exequebatur rei nouitate, & dissidio perculsus. *Respons. ad 3.*

At quidem & in fibris spiritum implantatum, & in toto cor-

 pore

pore putamus, sed vinculatum; sicut remiges in triremi: eum verò, qui perambulat arterias, neruósque, solutum; sicuti nautæ, & milites in eadem triremi: esse tamen consensum in omnibus.

Iterum probatur quòd pulsus ex capite oritur. 2. & 3.

Præterea à capite oriri vim motiuam pulmonis, & arteriarum ipsemet Galenus probat: dum animalia in sacrificiis mactata exempto corde vociferari testatur, & Telesius Romani viri in anatome visum esse cor incineratum; quod longè ante articulum mortis ita affectum fuisse oportet, viuente homine.

Item in epilepsia, apoplexia, cæterísque capitis morbis, statim pulsus minuitur, & immutatur.

Item in speculatione, cogitatione, mœrore, amore, cæterísque animalis spiritus cerebrum habitantis affectionibus statim immutari percipimus: vt dubium non sit à capite ortum ducere vim pulsatilem, sicuti & arterias.

Opinio Galen. de discrepantia motus cerebri, & arteriarum non probatur.

4 Cum ergo Galenus caput rariores edere pulsus credit atque cor, & dilatatione expellere, compressionéque attrahere: arterias è contra dilatatione attrahere, compressioneque expellere: non satis introspexisse etiam suis assedis videtur; cum alij aliter opinentur, variumque Galenum in hoc inueniant.

Commoditas nostri dogmatis.

Nos autem vtrumque acceptamus absque positionis incommodo: spiritus enim natura mobilis semper seipsum mouet vbique, vti Sol: at in cerebro aliter motum hunc communicat, aliter in corde, aliter in pulmone, prout opus esse sentit, & instrumenta ferunt, & sanguinis admistio, aliarumque rerum.

Ratio varietatis pulsatienum in vasis variis.

In cerebro rarior motus, quia agit in tenuem aërem, & sanguinem attenuatum in pulmone, prout est opus arbitrariè: in corde celerius, & fortius vrgente necessitate attractionis sanguinis, & aëris, & accendendi calorem, & reficiendi sese. In arteriis similiter, prout vsus influentis aëris & sanguinis postulat. Sed dilatatione in arteriis exprimere fuligines, nedum in capite, & nos ostendimus. Si enim per intermedias fibras eiiciendæ sunt, cum in cõpressione potius stringantur, non est ratio, qua eiici sic possunt; sed in dilatatione, quando aperiuntur. Sed quoniam tunc nimis solummodo impingũtur, quod cœpit dilatatio, perficit compressio; sic enim stercora aperiendo prius anum, deinde exprimendo per compressionem eiicimus: & omnis emissio fit dilatatione prius ad intra, & expressione postmodum ad extra.

De expressione fuliginum incipiente ex dilatatione, & perfecta in compressione.

A corde ergo habent occasionem arteriæ & materiam, in quam

sic pulsent: vt autem pulsent simpliciter, habent à vi motiua spiritus cerebrum inhabitantis, & ad inferiores officinas sese effundentis, & sic operantis, prout opus est ad varios vitæ actus, & instrumentorum fabricatio fert, & ratio.

5 Illud autem restat reprobandum, quod Medicorum quidam aiūt, in pulsibus ex affectionibus animalis varietates euenire post consensum à corde, non per essentiam: at si cor non sentit Galeno *in lib. de placit.* quomodo consentit? ergo nec condolebit non dolens, nec congaudebit non gaudens, considerabit considerans, quæ assertio contradictionem implicat. *Dogma Medicorū, quod in affectibus sensitiua pulsus variatur non per se, sed ex consensu, reprobatur.*

Præterea cum cor intentum suo labori assiduo, sicut ferrarius, aut molendinarius, aut aliquis operosus artifex, non poterit statim ac spiritus in capite aliquid timet, aut contemplatur, aut cogitat absque magna concussione facta in neruulis à capite in cor deductis, affici, & pulsum mutare in arteriis, quemadmodū experimur. Intus enim maius prohibet extraneum minusque. Non enim coquus dū herus contēplatur aliquid in cubiculo, aut loquitur, eius affici sermone potest, & loquela præsertim mentali. Natura autem, vt Plato, eumque secutus Galenus ait, separauit collo à capite cor, & sequestrauit in pericardion, ne eius negotiatio capitis animæ incommodaret, sicuti cordi ne mens. Quamobrem fateantur vim motiuam à capite oportet.

Præterea hoc neminem non cogat, quod læso cerebro, aut spiritu, statim mutatur pulsus, non autem semper læso corde, vt infra testantur Medici: ergo spiritus per absentiam à corde pulsus est, & cordis ex consensu.

6 Vtrum autem motus hi sint propter quietes, disputant temere. Cum enim natura spiritus sit mobilis, illæ quietes, quæ in systole, & diastole fiunt modicæ, aut nullæ aliquando; non sunt spiritus gratia, sed instrumentorum, & nutritionis, & vt detur tempus expulsioni, & attractorum complexui. *Nec motus arter. est propter quietes, nec quietes gratia spiritus, sed instrumentorum.*

7 Quæritur etiam, an tēpus idem sit dilatationis, & constrictionis. Puto responderi minime posse: sed pro vsu variari. Spiritui melior dilatatio, quæ est simul quædam fruitio: sed suæ refectioni æquè bona, sed fortè melior constrictio: si enim sanguis non comprimitur, vicissim non attenuatur. Sed hæc infra patebunt cum cæteris vsibus supra declaratis. *An idem sit tempus dilat. & constrictionis.*

8 Præsupponimus tandem eosdem spiritus esse animales, vitales, & naturales, vt in Phys. probauimus, sed in diuersis officinis *Idem est spiritus animalis, &*

vitalis, & naturalis. diuersa officia sortiri, sicut eadem in domo mulier est textrix, & coqua, & cubicularia, & ianitrix: vel sicuti remiges, & milites, & nautæ in triremi, eiusdem sunt naturæ. Manifestum est enim quoniam sensu, & appetitu benè cognoscente fiunt concoctiones, sequestrationes, seminationes, pulsationes, motúsque alij, vt in suo loco probauimus, & in Apologia contra Galenistas, omnesque partes albas, & exangues à cerebro originem habere. Item solem esse ignis fontem, nec dari calorem cælestem ab elementari diuersum, nec ab animali natiuo, nec ab influente, vt Medici imperiti faciunt: sed omnes calores conuenire in essentia, differre subiectis, & subiectorum dispositionibus, vt in Phys. probatum est: & omnes calores etiam cœlestes destruere animal, si eius symmetriam excedunt: seruare, si commensurantur.

Calor ingens solaris, animalis, natiuus, & influens eiusdem essentia.

Plures esse vtilitates dilatationis, & compressionis, quàm Medicis ponuntur: nec potiores esse, quæ ipsis videntur potiores, sed è contra.

Artic, III.

Tres vtilitates dilatationis pulsus apud Medicos.

1 Quoniam igitur pulsus pulsantis spiritus vim, & negotiationem annunciat, ac simul instrumentorum modum & qualitatem, differentiæ pulsuum considerandæ sunt, vt de vita præsagire possimus, & differentiarum causas, & significationes. Ex his enim etiam amplius elucescet, an fiant pulsus quemadmodum nobis, an quemadmodum Medicis fieri videntur.

Constrictionis vna, vel duæ.

2 Posuerunt Medici tres esse vtilitates dilatationis: videlicet refrigerationem, quæ omnium maxima: ventilationem, quæ magna: & attractionem aëris ad generandos spiritus, quæ infima. Constrictionis verò vnicam, fuliginum expulsionem: addunt tamen alij sanguinis, & spiritus communicationem.

Sex dilatationis in nostro dogmate.

Nos autem diximus sex esse vtilitates dilatationis. Primò, spirituum conseruationem in suo esse. Secundò, eorum generationem ex sanguine & aëre. Tertiò, attractionem sanguinis, & aëris à corde, & ab ambiente aëre, & à venis adnatis. Quartò, apertionem fibrarum, vt excrementa expurgentur, & spirituosus sanguis communicetur. Quintò, calefactionem adnatarum partium ex calore, & motu pulsantis. Sextò, auxilium cordi vicarium, dum spiritus, aut respiratio illi deest, aut aliquid mali in eo continetur.

At quoniam ſpiritus conſtat ex calore, tenuitate, luciditate, & participio primalitatum, quæ ſunt ſenſus, poteſtas, appetitúſque, dilatatio his omnibus prodeſt. Calor enim dilatatione creſcit, & viuificatur: tenuitas rarefit, & perficitur, & exoneratur: lux purificatur, quoniam volitantes fuligines & ſordes ſeparantur, nec ſpiritum fœdant. Senſus, & motus, & appetitus, & vis meliorantur ex augmento, & purificatione, & dictis cauſis per accidens; melior enim ſenſus in tenui, quam in craſſo.

Tota ſpiritus natura, & prouincia, & vires quomodo pulſu perficiantur.

Quapropter diminuta eſt poſitio Medicorum de vſibus, & naturæ inſuper aduerſa. Non enim refrigerari appetit calidus ſpiritus, ſed calore augeri, & per dilatationem augetur copia caloris: robur tamen expanditur, ita vt non poſſit fibras vrere, & adnatas partes: nec ipſe extingui ſuffocatione: manifeſtum eſt enim quod reſpirant, & pulſant magis in aëre calido, & in balneis. Vnde frigus non captant. Similiter refrigerati ſpiritus plus pulſant, & ſpirant. Item arteriæ profundæ, ad quas aër frigidus non accedit: vt videas refrigerationis vſum, eſſe nullum, nedum non principalem, ſed per dilatationem copiam caloris augeri: per compreſſionem verò robur. Ne enim arteriæ vrantur, & cor, ſanguis, & humiditas ſunt in cauſa, & dilatatio opportuna.

Prima ratio contra refrigerationem.

Dilatatio copiam, constrictio robur caloris augent: humiditas ſuccurrit vſtioni, non frigus.

Compreſſionis verò vtilitates non vnam illam dicimus expulſionem excrementorum, cum potius ſit expulſionis perfectio, non expulſio à compreſſione: ſed addimus iure optimo: Secundò augmentum roboris in calore ſpiritus: & Tertiò, iuuamen cordis, quod penſum aliquod ſoluit. Quartò, expreſſionem ſanguinis, & ſpiritus ad venas, & adnatas partes, quibus abſoluatur earum nutritio, & viuificatio. Quintò, addo attenuationem, quæ enim craſſiuſcula attenuare volumus, comprimimus, & diſſipamus, & confricamus. Hæc autem melius ex differentiis patebunt. Natura ſpiritus eſt circulo moueri, vt & ſolis vnde oritur: ſed in corpore terreno, prout ad vitam neceſſum eſt. In ſe autem non coactus dilatatione, & vnione promit, quod circulo non pōteſt.

Quinque vtilitates compreſſionis.

Principia doctrinalia agnoſcendi pulſum in Medico, & ægroto, & quomodo cognoſcantur partes pulſus, & quoties.

CAPVT III. PARS II. ARTIC. I.

PRincipia Medicorum ſunt in dignotione pulſuum: Primò extremæ pulpæ digitorum, quibus arteria in carpo, vel in oculorum

Qui fiat ſenſus pulſationis ex diffe-

rentiis dilatationis in pulpa digitorum. oculorum angulis, vel vbicunque apparentes sunt: maximè autem si prominent extra carnem, vt mihi in dextro tempore; sentiunt non solum ictum arteriæ, sed etiam dilatationem in longum, & latum, & altũ: quod & oculis cernere est, nedum attactu.

Qui constrictionis. Secundò, contractio sentitur etiam ex recessu arteriæ intrantis in ventriculos digitorum, & tempore quousque reuertatur ad iciendum: nam & pulpæ molles insequuntur, & in reuersione obuiæ fiunt. Vnde in pulsu vehementi & tardo facilior sensatio.

Finis & exordium ratione sensata. Tertiò, finis contractionis, & initium distentionis non sentitur, nisi ratione, quod palam est: cum enim recesserit non mouet, nec cum accedit, donec tangat.

Qui quietis. An quies inter accessum & recessum. Quartò, internam quietem in fine contractionis tactus non sentit, quoniam abest tangens: externam sentit, quoniam post ictum non subitò reuertitur absque aliqua morula ad sui contractionem. Arbitror tamen non necessario quietem interponi oportere in fine reuersionis, vt putat Aristoteles; quoniam nec in circulo interponitur: nec circulus est, nisi angulorum sese consequentium ordinata continuitas, vt in Phys.

Applicatio digitorum triplex. Situs manus ægri quis. Admonitio. 2 Item applicatio manus ad pulsantem arteriam est ex arte consideranda: alia enim comprimens vsque spatium totum, in quo arteria mouetur: alia suspensa, quæ solum adiacet arteriæ: alia media, quæ vsque ad medium profundatur spatij. Manus quoque, quam tangunt, eleuant, ne sit compressa, nec pensilis, treménsque, nec tensis digitis, & brachio, ne arteria indurescat: nec nimis incuruatis, ne pellis corrugata tollat emersionem: nec moueat se, vel digitos, quia tollit propriam motionem arterialis motionis. Item non sit prona, nec supina: prona enim longitudinem, & latitudinem auget: supina profundiorem, & tardiorem ostendit. Tu verò variabis, prout hoc, aut illud nosse cupis, & sedens, & quietus tange.

Qualitates manus Medici quæ. 3 Oportet Medici manum mollem esse, sensitiuam, gracilem potius quam carnosam, nec à temperamento recedere, alioquin calidum pro frigido, durum pro molli, magnum pro paruo, & è contra, percipiet. Melior autem est qui non robustis viribus, nec obtusa carne, mercurialis, venereúsque est. Caue à saturnino, & martiali: ex sua enim intemperie prauè iudicat. Item à lunari, & phlegmatico; quoniam stupido sensu vix percipit grauiores affectus. Melior est qui ad debilitatem vergit, quàm qui ad robur, ad percipiendum pulsuum differentias.

Differen

Differentias pulſuum non modò ſex, quæ Medicis ponuntur, ſed vſque nouem, & plures numerari, nec inutiliter; & quid indicent ſummatim ſingulæ in noſtro dogmate.

ARTIC. II.

1 PVlſus differentiæ ſimplices ſex ſũt apud Galeni ſectatores, videlicet magnus, celer, creber, vehemens, durus: quibus reſpondent oppoſitæ, paruus, tardus, rarus, debilis, mollis: & intermedij mediocres dicuntur: accipiuntque eas, primam à quantitate: ſecundam à qualitate motus, vt aiunt: tertiam à qualitate temporis quietis: quartam à qualitate virtutis mouentis: quintam ab inſtrumento: ſed Auicenna, non immeritò, addit plenum, & vacuum, nam & Galeniſtæ turgentem, & ſtrepentem agnoſcunt; ergo & plenum, & vacuum. Et hoc neceſſarium Medicis pro humorum, & ſanguinis copia inueſtiganda. Et licet plerumque difficilè; cum poteſt, præſertim in gracilibus, non eſt ſpernendus, vt in mea arteria extante.

Sex differentiæ pulſus ex Galeno.

Additur ſeptima Auicenna.

Addere oportet calidum, & frigidum; quæ licet differentiæ motus non ſint, ſunt tamen mouentis. Spiritus enim ardens in febribus plerumque bilioſis pulſum quaſi fili ferrei igniti, & adurentis cutem. Vnde lauari aliquando frigida coactus ſum. Spiritus enim, qui per fibras efflat, ſe talem oſtendit, & tales reddit arterias. In ephemeris vero, & phlegmaticis febribus non ardet pulſus: ſed blandus, tepidúſque eſt humidúſque, quaſi fouens tangentem. Quapropter & humidum, & ſiccum addere oportet ad notiones. Et licet hoc in omni parte experiri poſſimus: tamen in pulſu magis cum ſpiritus exhalat in diſtentione, ſuámque paſſionem notificet, oportet. Et profectò magis ad pulſum pertinet hæc, quàm durities, & mollities, quæ eſt ſolius arteriæ; licet & hæ neceſſariæ.

Cur additur octaua.

Cur nona.

2 Profectò ſpiritus robur nos à vehementia cognoſcimus; copiam à magnitudine; actiuitatem à celeritate, ſeu à tempore motus: ſollicitudinem à crebritate, hoc eſt à numero motionum: affectionem à calore: humorum abundantiam à plenitudine: arteriæ diſpoſitionem à duritie: qualitatem humorum paſſiuam ab humiditate, & ſiccitate, quæ in tactu relinquitur, non quæ ab arteria ſentitur. Sic & ab oppoſitis, vt infra. Vtinam agnoſcere poſſemus etiam, purus ne ſit ſpiritus, an fuliginoſus; lucidus, an obſcu

Quid quælibet differentia indicat.

Quid deſideratur in indiciis.

obſcurus;craſſus, an tenuis,ex pulſu!Sed tamen diſcurſu ex pulſu etiam iſta cognoſci,vel inuitis Medicis oſtendemus.

De pulſuum mediocritatibus in ſanis, & in ægrotis ſimpliciter, & ſecundum vnumquemque hominem, & de ſpeciebus varietatis à diuerſis ſpeciebus, & cauſis partialibus: vnde notitia locupletatur omnis pulſationis.

ARTIC. III.

Mediocritates pulſuum Medicis innominata.

1 INter prædictas pulſuum differentias mediant mediocritates. Non enim dicimus magnum, & paruum abſolute ad omnia mediocria, ſed ad pulſum humanum, qui eſt idea aliorum, ad cuius acceſſum, & receſſum cæteri menſurantur. Mediocritas denominata eſt Medicis,ſed doctrinæ cauſa. Qui eſt inter vehementem, & debilem,vocetur fortis: inter magnum, & paruum, adæquatus: inter celerem, & tardum, tempeſtiuus; fit enim vt congruit tempori: inter crebrum, & rarum, numeroſus, vt congruit numero mutuato ex carminibus. Inter calidum, & frigidum, tepidus: inter durum, & mollem, lentus: inter madidum & aridum, vaporoſus. Inter vacuum, & turgidum, coæquatus, ſeu plenus: quoniam cauitati arteriæ coæquantur ſpiritus, ſanguiſque interius.

Idea pulſus vnde percipienda.

2 Sed quoniam idea pulſus mediocris eſt ignota, ab eo conſideranda eſt, qui inter homines temperatiſſimus eſt, & ſaniſſimus. Is enim habebit has omnes mediocritates. Quapropter Galenus Platonicus non ineptè iubet Medicis exquirendum talem hominem aſſueſcendúmque in tactu pulſus illius; vt ex acceſſu, & receſſu ab eius metro, poſſint de aliorum temperatura, & pulſus differentiis dignoſcere:hócque præcipuè in ſanis.

Conſultatio ad pulſus diſcretionem.

3 Verum cum non omnibus ſit eadem pulſus regula, cum ægrotauerint non eſt de pulſu ægrotorum iudicandum ex menſura illius temperatiſſimi tantum, quo videamus quantum à ſanitate diſtent: ſed ab ea menſura, quam dum ſani ſunt, ipſi habent. Idcirco expedit eorum, quorum curam gerunt, pulſum ſanitatis tempore experiri. At quia hoc non ita poſſibile eſt, ex communibus iudicare licebit per experimenta antiquiſſima nobis; ſi quæ enim enormitates pulſuum communibus non comprehenſa

prehensæ occurrunt, fallunt quidem Medicum, qui soli pulsui innititur, non autem alia signa prospicientem.

Appendix.

COmmunitatum variarum hos habemus à veteribus de pulsibus aphorismos, cum additionibus nostri dogmatis.

A Sexu.

1 VIri mulieribus habent vt plurimum pulsus multo maiores, multo vehementiores: paulo autem tardiores, & rariores. Potest addi duriores, calidiores, paulóque arentiores, vt postea ostendemus.

A Temperamento.

2 CAlido præditi temperamento pulsum habent multo maiorem, crebriorem, calidiorem, arentiorem; non autem vehementiorem. Sicci graciléscque addunt maiorem, multo rariorem, paulò vehementiorem, durum. Adde ardentem.

Ab Ætatibus.

3 PVerorum pulsus magnus, celerrimus, creberrimus: medius, idest fortis. Adde vaporosus, tepens, & plenus.

Iuuenum maximus, vehementissimus. Adde tempestiuus, numerosus, mordax, vaporosus, coadæquatus.

Senum minimus, tardissimus, rarissimus, debilissimus cum rhythmi inæqualitate. Adde arens, mordax, durus, vacuus.

Ab Anni temporibus.

4 VEre medio, in omnibus generibus pulsus sunt moderati, idest, æquati, tempestiui, numerosi.

Æstate parui, celeres, crebri, languidi. Adde arentes, calidi, vacui.

Autumno diuersi, inæquales, languidi. Adde vacui.

Hyeme parui, tardi, rari, languidi. Adde pleni, humidi, & verius magni.

In principiis, & mediis horum temporum mediant hi pulsus, extremorum naturam participando.

Item in regione frigida similes sunt hibernis: in calida æstiuis: in temperata vernalibus; in sicca autumnalibus.

A Quiete, & exercitio.

5 SOmnus, dum incipit, minores, tardiores, rariores, debiliores facit pulsus. Adde frigidiores, inaniores, & constrictiores.

In processu confecto iam alimento, maiores, tardiores, rariores, vehementiores. Adde calidiores, pleniores, dilatatiores.

Quod si plus satis perseueret somnus, iterum in debilitatem, & paruitatem recidunt; retinent tamen tarditatem, & raritatem. Adde quoniam somnus ægritudinalis, & spiritus pugnat intus.

Qui ex somno expergiscuntur, subito pulsus habent magnos, celeres, crebros, vehementes cum quadam vibratione: sed mox ad mediocritatem redeunt.

Exercitia à principio si moderata sunt, faciunt pulsus magnos, celeres, crebros, vehementes. Adde madidos, calidos, plenos. Multa, quæ vires excedunt, faciunt paruos, celeres, creberrimos, debiles. Adde vacuos, aridos. Supra modum autem immodica, paruos valdè, tardos, raros, debiles. Adde vacuos, aridos.

Si autem ad resolutionem facultatis peruentum sit, fiunt illi, qui proprij sunt virtutis resolutæ, idest deficientes, vermiculantes, formicantes, de quibus infra.

A Balneorum vsu.

6 BAlnea calida, moderata, pulsus faciunt magnos, celeres, crebros, vehementes. Adde tepentes, roscidos.

Immodica paruos, celeres, crebros, debiles.

Immodicissima, tardos, creberrimos, debiles.

Balnea frigida tardos, paruos, raros, debiliores: Aut magnos, moderatos, vehementes, idest: tempestiuos, numerosos, fortes. Hoc cum non penetrat nimis.

A Cibo, & inedia.

7 CIbus copiosus aggrauans facultatem, facit inæquales pulsus, & inordinatos.

Moderatus verò magnos, celeres, crebros, vehementes.

Parcus sicut moderatus, sed paulo minus, nec diu.

A Vino.

A Vino.

8 VInum, & ceruisia idem facit, quod cibus in pulsuum mu-„ tatione: sed citius, & minus durabiliter. Plus etiam cele-„ ritatem auget, & magnitudinem, quàm vehementiam, & cre-„ britatem. „

A Passionibus animi.

9 IRa facit altum, magnum, crebrum, celerem, vehementem.„ Adde; spes altum, non tamen vehementem: lætitia ma-„ gnum, tardum, rarum, moderatum, id est, fortem. „

Tristitia paruum, tardum, rarum, languidum. „

Timor recens celerem, inordinatum, inæqualem. „

Timor inueteratus, qualem tristitia. „

Amor inæquales anonymos, & inordinatos. „

Coitus moderatus magnos, tempestiuos, numerosos, vehe-„ mentes. „

Immodicus paruos, celeres, crebros, languidos. „

Immodicissimus paruos, tardos, crebros, debiles. „

10 Hæc habemus à Medicis ante, & post Galenum, de pulsuum obseruationibus; quibus & nonnulla addi oportuit, multaque addenda restant in sequent. At alias causas dant Medici: nos alias, quod docebimus, cum, quomodo cognoscendæ sunt hæ differentiæ simplices, & aliæ compositæ, patefactum fuerit.

Ratio cognoscendi sensualiter omnes pulsus differentias, & complendi per discursum quæ minus patent.

ARTIC. IV.

1 VEhemens pulsus cognoscitur ex hoc, quod pulpas digitorum tangentes euertit: debilis, quia euertitur: fortis, quia nec euertit, nec euertitur. Conuenit etiam magno, & tenso, & vibrato, & conuulsiuo, euertere tactum in suspensa manus applicatione, non autem in comprimente reniti, nisi vehementi admisceatur. *De sensatione vehementis, & debilis.*

2 Magnus verò ex hoc quod magnum pulsum in pulpas imprimit, totámque extendit, inflatque arteriam, quamuis paruam, quæ totum locum occupat, in quo mouetur & ipsa. Puerorum pulsus magnus est in arteria parua: senum paruus in magna, quoniam non bene extenditur. *De magno.*

Triplex magnitudo. Magnitudo tamen eſt triplex ſecundum longitudinem, & latitudinem arteriæ forinſecus, & latitudinem, ad res adnatas conſideratam. Simpliciter enim in circularibus eadem eſt latitudo, & altitudo. Lõgitudo ſuſpenſa applicatione melius cognoſcitur: & manu in prona. Altitudo & latitudo, media, & comprimente. Sed illa in ſupina, iſta in prona melius. Contingit autem non ſecundum omnes dimenſiones ſemper magnam eſſe, ſed cum acuminatam figuram ſe exerens arteria in digitos facit, & angulum pungens paucis partibus: ille pulſus altus, & anguſtus dicitur. Si autem circulum imprimit, multas partes tangens, latus eſt, & altus. Si verò depreſſum circulum, multas partes tangens, ſed non ingrediens, latus eſt, & humilis. *Qui dignoſcantur ſenſu.*

Qui ratione. 2 At quoniam carnoſitas, & humores ſæpè impediunt hanc notionem, diſcurſu pernoſces. Si enim longo tempore fiat motus arteriæ, præſertim celer; ſignum eſt ſpatium, per quod fertur, eſſe multum: ergo & pulſum altum, qui ſolum anguſtus offerebatur. Si breui tempore præſertim, tardus, paruum fuit ſpatium, ergo humilis pulſus. Dictum eſt enim paruum eſſe, qui non benè inflat arteriam; ergo nec per totum ſpatium, in quod apta eſt moueri, fertur. Dedit enim ſpatium adnatum, quæ vt moueatur etiam, dedit Natura.

De notione celeris, & tardi. 3 Celer pulſus ſubitò cognoſcitur: quoniam dum intrat in pulpam digiti, ſtatim latiorem ſuperficiem in ea fingit, & loculos multos paruo tempore permutat.

Tardus vero, quoniam eoſdem loculos pluri tempore peragrat. Facit enim circellos in manu, ſicuti lapillus in concham aquæ iniectus.

Tempeſtiuus, qui medio reſpectiuè ad hominem temperatiſſimum, aut ad conſuetum tacti motum.

De crebro, raro, & numeroſo. 4 Creberrimus motus eſt, qui quietem nullam inter diaſtolem & ſyſtolem permittit: Celer, qui aliquam. Sentit enim digitus quietem externam ſola leui manus applicatione: ſi enim comprimas, tardatur in digito regreſſus, & videtur eſſe quædam quies in vehementibus: in cæteris aboletur, aut impeditur aliqua pars motus.

Rarus autem eſt, vbi multa quies reſpectiuè interponitur. Internæ quietis tempus manu inſequente contractionem depreſſa internoſces. Si enim diu deſeritur ab arteria, quies longa, & raritas contractionis iudicanda: ſi breuiùs, breuis, & crebritas. Hæc

qui

qui musicas nouit mensuras, & exercitatus est, statim percipit.

Item in multis pulsibus melius, si æquales fuerint: creber enim eodem tempore plures diastoles, quàm rarus, faciet.

Vtilius erit simul tangere manum ægri, & sani duabus manibus, quo facilius.

5 Durus pulsus ex eo quod premit arteria manum, nec cedit tangenti: hoc quod vehemens facit, sed duritiem vt lapis non imprimit, sed vt ventus euertit furens: etenim vehementia à spiritu, durities ab arteriæ corpore. *Duri, & mollis, & lenti.*

Vehemens adiungit sibi magnitudinem, non autem durus: obsistit enim, quominus spiritus spatietur, durities arteriæ: & ipsamet per spatium suum, nisi per vim exorbitet, vt in pulsibus inæqualibus. Gracilitas, & temperamentum, & natura ægritudinis, te discernere edocebit.

Mollis autem pulsus est, vbi arteria cedit tangenti, non quidem ex vacuitate, sed fibrarum mollitie, & flexibilitate. In arteria vocali hoc palam est, cum quis vocem plurimis modulis potest insequente mollitie variare, vt Galli cantores; & acuere, & mollire, & torquere: vbi variare nequit, & asperum edit sonum, duritiei est signum.

Has iam dictas differentias omnes in arteria aspera, & motu respirationis, analogo ad pulsum, nullo negotio experiri possumus, vt patebit, cum iudicium producemus. *Adnotatio.*

6 Aridus pulsus cognoscitur ex eo, quod sola illa digitorum pars, quæ arteriæ acumen tangit, post tactum sentit etiam in se quandam ariditatem, & sui constipationem, & humoris proprij consumptionem: & hoc non à duritie arteriæ, sed à tenuissima emissione, ex arteria elabente, quæ sæpissimè cum ardenti calore copulatur. Sed quoniam aliud est calidum esse, & aridum, separauimus. *Aridi, humidi, vaporosi.*

Madidus verò ex hoc, quod effluit quædam fumositas ex pulsu crassiuscula, quæ copulata digito fit quasi aquea, sicut vapores ex balneis in laquearia impacti: & hic est fœminarum pulsus; ille senum.

Vaporosus est medius: quoniã non madescit, nec arescit tactui, sed quodam blando fouetur spiritu; & talis est puerorum pulsus, si quis vt veritatis amator experiatur. Et quamuis in toto corpore ista differentia, vel ex parte probari possit: tamen in pulsu peculiaris est, & propriam habet indicationem, vt mox ostendemus.

Calidi, frigidi, tepidi notio. 7 Effluxiones eædem aliquando ita vrunt digitum, vt duret affectus perniciosus, & quidem pestilens, nisi quis caueat, ex corporibus deprauatis. Et licet in plantis manuum, & pedum, & axillis Medici experiantur vim caloris: attamen in pulsu peculiaris est: non enim aliæ partes nisi pulsatiles eandem faciunt impressionem; quasi virgula ferri ignita: propterea hic pulsus ardens dici potest.

E contra frigidus, cum nullam caliditatem sentimus, quoniam tactu sano frigidior est, aut minus calens ille, quem tangimus.

Tepens blandè calidus est pulsus, quo delectamur, & fouemur, qualem in viuacibus mulieribus experimur; datque nobile salutis indicium, & temperamenti.

Vacui, pleni, coæquati. 8 Vacuus pulsus cognoscitur non solum quia magnus, vt possit arteriam implere, & distensiones non complet: quod paruo pulsui datur, & vacuo: sed etiam quendam sonum prementi refert; nec nisi in duriuscula arteria patet, cum quo stat, quod etiam in molli cum flaccescit, reperiatur. Sed Galenistæ non discerni putant, quoniam mollitiei cessationem illam multam dant; nec rectè prorsus: potest enim mollis plena apparere, & vacua, vt patet in recenti vesica.

Plenum pulsum non esse possibilem, nisi & magnus sit secundum trinam dimensionem, dicimus. At vltra hoc habet humorum abundantiorem copiam, quam spirituum; quod tumor durus, non arteria dura pandit, ipsaque corpulentia. Et licet difficilè distinguatur: tamen cum alia signa plethorica contestantur, licebit de tumentia iudicare: neque enim pulsus noti semper certi sunt.

Coæquatus est ille, cuius contenta continenti arteriæ sunt commensurata, quod vix discernes à pulsu æquato, qui inter magnum, & paruum ponitur; nisi ratiocinio.

9 Tenuitas ad altitudinem pulsus pertinet: non enim est aliter seorsum agnoscibilis; licet sit alia res: grossities ad turgentiam: grauitas & leuitas ad vacuū & turgidum: alia via non innotescit.

In mea arteria, prominenti vt coluber extra carnem temporis sinistri plusquam semicirculo, istæ differentiæ comprehenduntur.

De mistarum differentiarum sensu. 10 Prædictæ differentiæ simplices dicuntur, non quia seorsum esse queant, sed quia considerantur seorsum, & causas habent proprias. Componuntur autem in quolibet pulsu miris modis.

Nam

Nam vehemens copulatur cum magno, & calido, & celeri, & pleno, & crebro; non autem cum paruo, & vacuo, & frigido.

Nulla differentia copulatur cum sua contraria in pulsibus æqualibus; nec cum suæ contrariæ familiaribus extremis: non enim magnus cum paruo, & debilissimo. *Quæ non miscentur.*

Partiuntur omnes differentiæ iterum in tres, vt magnus, maior, maximus: debilis, debilior, debilissimus: & sic de cæteris, quæ clara sunt. Innotescunt autem compositi per compositas notiones simplicium, vt dictum est ad sensum. *Distinctio singularis ex quanto.*

11 Præterea fit collatio semper ad ideam contemperatissimi, & ad eundem sanum, & ad anni tempora, ætates, sexus, & passiones. Talis enim pulsus erit magnus in æstate, & in fœmina, qui paruus in vere, & masculo. *Documentum.*

De passionibus formalibus pulsus tribus, & primò de rhythmo, & eius cognoscendi ratione.

Caput III. Pars III. Artic. I.

1 Amplius in pulsibus tres tanquam relatiuas passiones agnouerunt docti Medici: videlicet, concentum, quem dicunt rhythmum. Secundò, ordinem, & deordinationem. Tertiò, æqualitatem, & inæqualitatem. *Tria accidunt pulsui.*

2 Rhythmus, à Musicis, & Poëtis mutuatum nomen, secundum vocem: sed secundum rem, vt in poëtica probauimus, à Medicis mutuatum Poëtis, Musicisque, cõsonantiam indicat inter diastolem, & systolem. Alij dicunt inter tempus dilatationis ad quietem externam, ad constrictionem, & quietem internam; & quidem cum æqualis est contractio dilatationi, dicitur rhythmus æqualis, & sanorum: cum excedit altera alteram tempore, dicitur inæqualis. Quæ æqualitas potest considerari simpliciter in temperatissimo; & secundum quid in quolibet, & respectu ætatis, temporis, sexus. Consideratur & excessus secundum proportiones Arithmeticas, idest, multiplicem superpartientem, superpartialem, &c. quæ sane comprehendi non possunt in pulsibus, quamuis peritissimo, omnes, sed quam plures. *Quid est rhythmus.* *Triplex opinio.*

3 Propterea Galenus non inter tempora dilatationis, & constrictionis considerat rhythmum, licet insit: sed in celeritate, & tarditate vtriusque; quæ facile cognosci possunt; vt ex dictis patet. Secatque rhythmos; alios constituens æquales, alios *Distinctio rhythmi ex Galeno.*

inæquales:primus enim triplex, videlicet cum dilatatio, & constrictio vtraque celer. Secundus cum vtraque tarda. Tertius cum vtraque tempestiua. Inæqualis autem sexupliciter; videlicet si dilatatio celer, & constrictio tarda. Secundo si tempestiua. Tertiò si dilatatio tar da, constrictio celer. Quartò si tempestiua. Quintò si coniungitur tempestiua dilatatio cum constrictione. Sextò & mox cum celeri.

Conclusio Gal. cum cæteris. 4 Meliores Medici etiam rhythmos priscorum cognosci posse docent, facta collatione temporis dilatationis, ac constrictionis eo modo, quo vtramque cognosci docuimus. Galenum verò hanc commentum, vt faciliorem, quod & verum est: vtraque tamen vtilior ad naturas temperamentorum, & infirmitatum noscendas videbimus: & Musici facillimè vtramque nosse potuerunt.

De ordine, & deordinatione: æqualitate, & inæqualitate: rationes, & diuisiones.

ARTIC. II.

1 ORdo reperitur in pulsu æquali, & inæquali, deordinatio solum in æquali.

Quid æqualis. 2 Dicitur æqualis ille, qui perseuerat in eadem, vel eisdem differentiis, non mutando fortitudinem, neque magnitudinem, neque celeritatem, neque ariditatem, neque, &c.

Inæqualis. 3 Inæqualis simplieiter, qui in his omnibus variat: secundum quid, qui in vna differentia tantum, idest, aut in magnitudine, aut in vehementia, aut &c.

Diuisio inæqualitatis.

EST autem inæqualitas, alia pluralis, alia singularis: illa fit in pluribus pulsationibus: hæc in vna.

De inæqualitate plurali diuisio, & definiti o.

ARTIC. III.

1 INæqualitas pluralis alia fit æqualiter, alia inæqualiter.

De myuro seu lunari. 2 Æqualiter fit cum per gradus certos à sua magnitudine, vel celeritate, vel ab alia differentia, recedit: ita vt secundus minor primo, quantum tertius secundo, & quantum quartus tertio, & sic de sequentibus. Aut eodem ordine fit maior, & quidem

dem vnus lunaris decreſcens, alter lunaris creſcens vocari poſſunt. Medici vocant myuros, quoniam ad inſtar caudæ muris, ſenſim gradatimque imminuuntur & gracileſcunt.

3 Lunarium decreſcentium, alij deficientes, quando perditur gradus. Alij perſeuerantes ſunt in paruitate, ad quam deuenerunt: alij reuertuntur ad priſtinam magnitudinem, vel celeritatem, ſiue maiorem, ſiue æqualem: ſiue minorem. Vocantur Medicis reciproci. Poſſunt etiam deficientium alij perſeuerantes in abolitione eſſe; alij reuertentes. *Subdiuiſio lunarium.*

4 Lunarium creſcentium in conualeſcentibus notitia clareſcit; & ij perſeuerant in ſua magnitudine: in irritatis verò, & bibentibus cum ſedati fuerint fit reuerſio; licet Galeniſtæ nolint agnoſci poſſe; haud tamen natura tranſit ad extremum, niſi per media; & quidem notiores ſunt creſcentes decreſcentibus. *Declaratio.*

5 Inæqualiter inæquales ſunt, quando non gradatim creſcunt, aut minuuntur in magnitudine, vel celeritate, vel numeroſitate, vel calore, ſicuti priores; ſed variis innumerabiliter modis: quorum Medici non niſi quinque nominibus propriis ſignarunt, videlicet, intermittentem, intercurrentem, deficientem ſimpliciter, & reciprocum. Poſſunt doctrinæ gratia vocari mercuriales. *De mercurialibus.*

6 Intermittens eſt in ratione inæqualis, quia deeſt pulſatio vna, vel duæ, vel tres: ergo pauſant pulſus.

7 Intercurrens inæqualis crebritate, quoniam addit inſperatam vnam pulſationem inter duas tempeſtiuas, quaſi ſuperfluam.

8 Deficiens eſt cum totaliter deſinit pulſus, vel ſecundum ſe, & tunc eſt mortis principium; vel ſecundum apparentiam, & tunc reuertitur poſt moram. Et hic eſt melior intermittente, non autem ille.

Poteſt addi pulſus apocopatus, qui non perficit ictum.

9 Ad cognoſcendas præfatas inæqualitates applicatio manus multiplex, & diutina, donec ad æqualitatis punctum vel puncta perueneris, opus eſt, &c. vt in ſimplicibus. *Admonitio.*

De inæquali ſingulari in vno digito.

ARTIC. V.

1 VNa ſola pulſatio poteſt diuidi in plures ſui partes ſenſiles, & ſic inæqualitatem ſingularem in vno indiuiduo pulſu efficere, quæ vel ſub vno digito tangentis repræſenta-

 tur,

tur, vel ſub pluribus digitis ictis ab eadem pulſatione inæqualiter.

2 Quæ fit ab vno digito eſt triplex, alia interrupta, alia alterata, alia duplicata.

Inæqualis ſingularis ſub vno digito triplex.

3 Interrupta eſt, cum dilatatio antequam veniat ad quietem externam, patitur pauſam, ſeu morulam, & ſtatim proſequitur ſuam viam vſque ad quietem externam, & contractionem. Vocatur iſte pulſus intermittens in vno pulſu apud Medicos, ſed clarius interruptum dices; & poteſt prima pars ſecundæ eſſe æqualis in tempore, vel inæqualis, vt alia tarda, alia celer, &c.

4 Altera eſt cum non interponitur pauſa, ſed vna pars motus continui eſt tardior, alia celerior: & quidem ſi in duas paſſiones diuiditur, fiunt nouem: ſi in tres partes diuerſæ paſſionis, 27. Poſſe autem percipi três alteritates in eodem ictu Medici exercitati fatentur, ſicuti in Muſica, & carmine vna longa diuiditur in plures. Vocatur impar citatus Medicis, ſed melius alteratus: quoniam prima pars poteſt eſſe celer: ſecunda tarda: tertia tempeſtiua, & è contra: atque alterari ad 27.

5 Duplicata eſt cum incipit dilatatio, & ſtatim reuertitur ad conſtrictionem pulſus modicam, nec perficit illam, ſed reuertitur ad finiendam dilatationem: propterea vocatur dicrotus Medicis, ideſt bis feriens; & differt ab interrupto, quoniam illæ pauſam: iſte conſtrictiunculam interponit, quam poteſt in principio diſtinctionis interponere, & in medio, & in fine, cum eſt in externa quiete.

6 Sed iſta varietas in magnis, & vehementibus cognoſcibilis eſt, in paruis, & debilibus ægrè quidem. Ea circa manus applicationem variat, & digitos modo vnum, modo plures, modo omnes, prout ferre pondus poteſt pulſus.

De inæquali ſingulari in pluribus partibus arteriæ ſub pluribus digitis.

Artic. V.

Inæqualitas ſingularis ſub pluribus duplex.

1 INæqualitas ſingularis in pluribus digitis, alia eſt continua, alia intercisa.

2 Continua eſt cum plures digitos ferit arteria, ſed inæqualiter, nullum tamen non ferit.

3 Inæqualitas continua vel eſt gradatim, ſeu lunaris, ita quod

primum

primum fortiter ferit: ſecundum minus fortiter : tertium minus: quartum minimè, æquali ſemper diminutione ab vno ad alterum facta; vel æquali augmento. Et iſti poſſunt eſſe deficientes, & reciproci.

4 Vel fit ſine gradu continuitatis, ita quod primum fortiter: ſecundum debiliter : tertium vehementer, qui variari poterunt in quatuor digitis vſque ad 88. Et hoc verum in omni differētia.

5 Poſſunt etiam fieri gradatim à medio in vtramque partem: vt in medio digito ſit pulſus altus, in extremis æquè debilis vel tardus, vel mollis, vel frigidus, &c.

6 Intercisa pulſatio eſt quando extremos ferit, non autem medios, & fit quadruplex. Aut enim ferit ſolum primum, & tertium: aut primum, & quartum: aut ſecundum, & quartum: aut primum, tertium, & quartum: aut ſolummodò primum, ſecundum, & quartum; non autem qui non nominantur, ex quibus plures combinationes exoriuntur.

7 Poteſt iſta interciſio fieri inæqualiter in omni differentia, ita v. g. vt ſit in omnibus celer, & inæqualis, ita vt in vno celer, in altero tarda, in altero tempeſtiua; & ſic de reliquis differentiis coniice. De vacuo, pleno, forti, debili, calido, &c.

8 Præterea, aut iſtæ partes arteriæ ſimul moueri incipiunt, aut non ſimul.

9 Si ſimul, tunc vel erunt in motu aliæ maiori tempore, aliæ minori; nam ſecundum diſtenſionem etiam ſimul incipiunt: ergo rhythmus, & crebritas in his mutatur.

Si verò ſimul incipiunt, ſed aliæ plus temporis conſumunt, aliæ minus: proptereaque aliæ prius, aliæ poſterius ſequentem diſtenſionem incipiunt: tunc rhythmus mutatur, non autem crebritas & raritas.

Vel ſi ſimul incipiunt primam diſtenſionem, ſed non ſimul terminant, nec ſimul incipiant ſequentem, neque æquale ſit tempus quietis in omnibus: tunc mutatur numerus ſeu crebritas, non autem rhythmus:

Vel ſi ſimul incipiunt, & æquali tempore mouentur, & in ſecunda diſtenſione non omnes ſimul incipiunt: tunc non rhythmus, neque numeroſitas æquales erunt.

10 Si verò non ſimul omnes incipiunt, è contra fiunt, aliæ quatuor differentiæ, correſpondētes quatuor iam dictis ab oppoſito: quas Galenus verboſius quam fructuoſius excogitauit.

De inæquali, & situ arteriæ.
Appendix.

1 FIunt pulſus qui vocantur tenſi, & contorti, ex inæqualitate ſitus arteriæ. Conſpicitur enim extrahi ſurſum, & deorſum eleuari, & curuari, & ad dexteram,& ſiniſtram quaſi virgula, aut coluber contorqueri: cuius notio facilis vtiliſſimaque.

De complicatis inæqualibus.

ARTIC. VI.

Pulſus complicati differentiæ 11.

1 ACcidit etiam ſanis, nedum ægris, ſicuti teſtatur Galenus de Antipatro,& Strutius de Hiſtrione,miſtura pluralis,& ſingularis inæqualitatum, vel ſingularis vnius ſpeciei:ita vt pulſus ſint æquales duritie,calore, vacuitate, magnitudine. Sunt tamen innumeri, proptereaque innominati Verum Medici vndecim ſignarunt, nominatim vtiles ad pernoſcendum morbos, euentuſque; videlicet vndoſum, vermiculantem, formicantem, ſerratum,caprizantem,ſpaſmoſum,vibrantem, palpitantem,trementem, hecticum, ſtrepentem.

De vndoſo, vermiculante, & cæt. ſpeciebus.

De vndoſo.

1 INæqualitas magnitudinis in diuerſis arteriæ partibus: & plenitudinis & vehementiæ in diuerſis arteriæ partibus,faciunt vndoſum pulſum, quem & vaporoſitas, & mollities comitantur variæ: inſtar enim vndarum continuatarum alia pars attollitur magis,alia minus,aliaque deprimitur: & alia plenius icit,alia inanius: alia vehementius, alia debilius, & celerius, & tardius.

De vermiculante.

2 Cum autem fiunt eædem motiones ſed minores,& debiliores,& partim crebriores, partim rariores; fit vermiculans pulſus: ſicut enim vermes, ſeu lumbrici,inter ſuos annulos colliguntur, eleuantur, deprimuntur, & mouent ſe, vt palam eſt: propterea vndoſus in vermiculantem debilitata virtute degenerat.

De formicante.

3 Eædem inæqualitates imminutæ efficiunt pulſum formicantē. Formica enim breuiores paſſus facit,& minus elatos,debiléſque ita,vt videantur pulſu carere ægrotantes huiuſmodi.Sunt tamen pulſus paruiſſimi,tardiſſimi,& creberrimi,vt formicæ greſſus.

De caprizante.

4 Caprizans in vna arteriæ parte facta inæqualitate vehementiæ & celeritatis,oboritur.ſi videlicet incipit motum,feritque leniter,& antequam retrocedat,aut quieſcat,ſicut in interrupto,& dupli

duplicato fit maiori impetu, & celeritate perficit quaſi nouum ictum; veluti capra ſolet, dum alterum adoritur.

5 Serratus componitur ex inæqualitate arteriæ in duritie, & mollitie: & ex inæqualitate in vacuo, & pleno, & ex motu tenſionis arteriæ ſurſum, deorſumque decurrentis, & ex interciſo pulſu ſub pluribus digitis, paulo ante declarato; ſic enim ſerræ imaginem prorſus gerit. Adde aridi, & humidi complexum. *De ſerrato.*

6 Spaſmoſus ex duobus inæqualibus in ſitu arteriæ oritur, videlicet ex decurſu ſurſum, & deorſum, & ex arcuatione extrorſum in altum: interdum adde dextrorſum, & ſiniſtrorſum: ſicut cum neruus conuellitur, & coluber ictus. *De ſpaſmoſo.*

7 Vibratus vero ex eiſdem fit differentiis, ſed magis ex eleuatione, quam inſtar acuminati arcus facit. Spaſmoſus vero depreſſam magis: ſed iſti competit magis reuerſus ſurſum, & deorſum. Complicatur tarditas & celeritas motus in diuerſis partibus: durities, & mollities: vehementia, & debilitas, ſicut dum vibratur funiculus. In expergefactis ſubito id etiam obſeruatur. *De vibrato.*

8 Palpitat cor aliquando, aliquando arteriæ, aliquando vtrumque, & ſic pulſus immutatur inæqualiter quoad magnitudinem, vehementiam, & crebritatem. Palpitatio ſubito tranſit: tremor durat, & pulſum eiſdem immutat inæqualitatibus. *De palpitanti, & tementi.*

9 Hecticum pulſum dicunt (melius autem ſaturninum: quoniam non ſolis hecticis ineſt) quas ſortitur inæqualitates nunquam mutat, ſed fixas tenet. Præcipuas ſortiri ſolet, paruitatem, celeritatem, crebritatem, & duritiem: eſt quandoque magnus, celer, vehemens, creber, durus: aliàs, &c. *De ſaturnino.*

10 Strepens componitur ex inæqualitate partium arteriæ in vacuo, & inæquali duritie, & vehementia, & debilitate: & ſub digitis quaſi ſonitum, & ſtrepitum repræſentat. *De ſtrepente.*

De Cauſis primarijs pulſus.

CAPVT III. PARS IV.

Cauſas pulſus primarias tres Medicis videri tantùm: & quomodo combinentur.

ARTIC. I.

1 CAuſas primarias naturaleſque pulſus, Medici tres aſſignant; videlicet facultatem à corde irradiantem, cui duas tantum *Cauſæ variantes pulſum, facul-*

dant:

tas, in, instrumentum, & vsus secundum Medicos.

dant differentias, videlicet vehementem robustæ: debilem imbecillæ. Secundam instrumentum, videlicet arteriam: cui duram duræ: & mollem molli assignant. Tertiam, vsum quasi finalem: cui nullam dant propriam differentiam, vsum autem in quatuor diuidunt. Videlicet, refrigerationem caloris; ventilationem; spirituum generationem, & fuliginum expulsionem. Tres primas assignant dilatationi, quartam constrictioni, & prout variantur hi vsus, partes pulsus variari autumant.

Vsus dilatationis est triplex: constrictionis vnus.

Regulæ Gal. Ad refrigerandum primo fit magnus, deinde celer, deinde creber cum refriger. desinit deinde gradatim al vlt. ad 1.

2 Dogma illius est quoad vsum caloris aucti supra motum æquatum: addit natura magnum: qui si non sufficit ad refrigerium optatum, addit celerem; quo nec sufficiente, addit crebrum. Et cum incipit calor minui, atque vsus, prius natura dimittit crebritatem, quam vltimo acquisiuit, & fit rarus: deinde celeritatem, & fit tardus. Tandem magnitudinem in benè refrigeratis. Hoc sæpè cantauit Galenus.

Confutatio regulæ secundum alios, qui magnitudini refrigerium, celeritati ventilationem: crebritati triplicem vsum dant.

3 Verùm cum stet in fœminis celeritas sine magnitudine, & crebritas, etiam in hecticis; alij diuiserunt vsum, vt magnitudo refrigerationi seruiat; qua non sufficiente accersit alias differentias. Celeritas ventilationi, quæ fuligines quasi separat. Crebritas tū ad iuuandā vētilationem, & refrigerationem, tū ad fuliginū ex celeritate multiplicatarū excretionē: & ideo in febribus ista tria inueniuntur: quoniam calor adauctus non potest nisi à tribus differentiis refrigerari: & simul fieri expulsio putredinalis fuliginis.

Facultas robusta cum vsu adaucto, & cum diminuta quas edit pulsationes.

4 Mox combinant causas, & effectus: & primò facultas robusta cum motu adaucto habet motus magnos, celeres, crebros, vehementes secundùm magis, & minus: cum diminuto moderatos, tardiores, raros, vehementes. Imbecilla cum vsu adaucto æquatos, tempestiuos, crebros, languidos, vel minores. Cum diminuto paruos, tardos, crebros, debiles: sin minus minimos, intermittentes, deficientes.

Vsus cum arteria.

5 Secundo combinant vsum cum arteria: auctus enim cum arteria molli dat magnos, celeres, numerosos, molles: auctior etiam crebros, at cum dura, minores, celerrimos, creberrimos, duros; sed in minori duritie, æquatos, celeres, crebros. Vsus verò diminutus cum arteria dura, minores, tardiores, crebriores, duros; sed numerosos in excessu æquali: si vrget frigiditas, etiam raros. Cum molli æquatos, tardos, raros: si superat mollities, maiores: si diminutio, minores.

Facultas cum arteria.

6 Combinant iterum facultatem cum arteria: robusta enim cum

cum dura arteria dat pulſum æquatum, tempeſtiuum, numeroſum, durum; ſed excedente duritie etiam celeriorem, & crebrum. In molli maiores, tardiores, & rariores.

Imbecilla facultas, & arteria dura dant paruum, tardum, crebrum; in molli cum paruo receſſu, æquatum, tempeſtiuum, numeroſum, mollem. In magno, paruum, tardum, crebrum.

Sex Cauſas differentiarum pulſus eſſe agnoſcendas, nec de tribus Medicos ſufficienter, nec rationabiliter loquutos eſſe.

ARTIC. II.

1 NOs autem arbitramur cauſam pulſationis actiuam eſſe ſpiritum animalem: cui, cum ſit natura mobilis, pereniter, facile motus iſte perennis tribui poteſt. *Ex proprio dogmate cauſa actiua pulſationis eſt ſpiritus.*

Materialem in qua eſſe ſanguinem, aëremque, quos ſpiritus agitando attenuat, ſuámque in ſubſtantiam vertit. *Quæ materialis.*

Cauſam formalem dilatationem, & compreſſionem circularem: hac forma enim editur iſte motus, & æqualitate inter vtramque. *Formalis.*

Exemplarem in Sole contemplari oporteret: ſed quoniam purus Sol ignis eſt, exemplum capiamus ab igne apud nos retento, & à ſpiratione, quæ analoga eſt pulſationi. *Exemplaris.*

Finalem dicimus eſſe non refrigerationem, ſed retentionem, & augmentum caloris, & ſpiritus, vt dum alius exhalat, alius ſuccedat in opificio hoc exercendo: eſt enim animal quaſi Dei molēdinum, commiſſum ſpiritui animali, cuius molaris lapis eſt cor: aqua, vel ventus mouens eſt aër attractus: aſſiſtens operi molendinarius eſt ſpiritus, qui nutritur ex eo, quod in corde molitur, & adnatis arteriis. His vſibus accedit fuliginum expulſio, tanquam per accidens: effluxio enim ſanguinis, & ſpiritus ex arteriis ad nutritionem venarum, & partium corporis abſoluendam, de quibus paulò ante loquuti ſumus, ad gubernatum ſpectat opificis, in opificio. *Finalis.* *Error Medicorum.*

Inſtrumentalis cauſa eſt arteria, ad cuius diſpoſitionem etiam variatur pulſatio. *Inſtrumentalis.*

2 Circa actiuam cauſam conſiderandum eſt: quod quoniam ſpiritus conſtat ex tenuitate, luce, calore: poteſtatiuo, cognoſcitiuo, & appetitiuo, pulſus ad cuiuſque iſtorum variationem variantur. Quapropter nō modo mouens cauſa variatur de robore *Non variatur mouentis cauſa vis tantum, ſed paſſio, notio, & appetitio.*

vnde pulsationum varietas multiplex. in imbecillitatem, & è conuerso, vt Medicis insufficienter loquentibus ponitur; sed etiam ex varietate appetituum, & notionum, & passionum aliarum. Siquidem ipsius potestatiui non sola imbecillitas, & robur est passio: sed etiam timor, spes, desperatio: præsumptio, ignauia, alacritas: ira, mititas, & cæteræ, de quibus in Ethicis, & hæc omnia variant pulsum.

Ex passione.

Ex notione. Similiter notiones, contemplatio, cognitio, admiratio, inaduertentia, delirium, phrenitis, discursus, imaginatio, variant pulsum.

Ex appetit. Item appetitiones amor, odium, hilaritas, dolor, voluptas, zelus, auersio, desiderium.

Conclusio nona Medic. Quod cum fateantur Medici, imperitæ facultati vel robustæ, vel imbecillæ tribuunt pulsationum varietates, cum nec ipsa sit mobilis, nec cogitans, nec appetens: & per modum naturæ agat quantum potest: mouens autem spiritus non quantum potest, sed quantum opus est: vtque ipse variatur, vt in suis varietatibus videre licet.

3 Præterea ex hac causa nequaquam rationem reddent Medici veram differentiarum: constat enim fieri pulsum magnum, celerem, crebrum, & variari mille modis in hora iuxta animæ affectus benè cognoscentis. At quomodo incorporea facultas facit magnum, & paruum: celerem, & tardum, fingi non potest; robur enim, & imbecillitas, solam vehementiam, & debilitatem præstat: vsus autem non potest has facere de se: nisi prout vtens potest, & vult: facultas autem non scit, nec vult. Item non potest, nisi illas duas.

4 Mirum præterea, quomodo combinant vsum cum instrumento, cum neutrum agere possit, sed agi: quas enim differentias facit dura arteria, & vsus auctus, si agens non adest vtrique? In hecticis requiritur magnus pulsus, quoniam vsus auctus, & dura arteria: attamen non adest nisi paruus: ergo combinatio illa est friuola; & dogma eorum quoque ruit.

5 Quod autem de refrigeratione, falsum est: non enim natura caloris tantum indidit, ad cuius minutionem laboret continuo. Præterea etiam refrigerati, & in hyeme, grandes pulsationes, & respirationes facimus, vt palam sit alium esse vsum illarum.

In febribus etiam spiritus non auget pulsum vt refrigeret, sed vt calor augeatur, fiatque potens ad expellendas, & coquendas morbificas causas: vt delirio sit simile assertum de refrigeratione

ne, & sibi contrarium. Ipsi quoque Medici fatentur coqui materiam putridam, aptarique ad expulsionem: & febricitantem ab aëre frigido sub pannis custodiunt: ergo pulsat natura vt coquat, & attenuet. Si enim attenuata prauitas facile expellitur: ergo auget calorem vt id faciat; quod non nisi stupidis negandum venit.

Præterea statim à vino sumpto pulsus augetur, quoniam spiritus augetur; sic à cibo, & somno, & non quia calorem minuere oporteat: præstitisset enim non bibisse. At vnde illæ nouæ vires, si potius intemperies facta est, minuenda flabello? Profecto doctior esset coquus, quam natura, qui ignem sufficientem coctura accendit in coquina, non autem tantum, qui continua minutione, sed fomentatione opus habet: ac præter voluntatem, & artem peccat semel in hoc. Demus hoc naturæ in aliquo accidente, non semper, & vtatur frigore ad retinendum calorem.

De pulsuum differentiis simplicibus, quatenus ab agente spiritu eduntur, sensatissimæ rationes in nostro dogmate panduntur.

Artic. III.

1 DVo sunt in his motionibus secundum nostrum dogma consideranda: actus videlicet, & actio: spiritus enim cum sit natura mobilis, motu seruatur. Et hunc actum dimittit nunquam nisi pereat: non enim ab alio, sed à se habet: neque est actio, neque passio, sed vitalis actus. Ab hoc vitali actu egreditur actio pulsifica in sanguinem, & arterias: neque enim poterat actio committi perennis laboranti, & agenti, sed operanti cum gaudio actum suum perennem: alioquin fatigatus periret. Ex operatione autem perenni pulchrè, & sine labore egredi potest perennis actio consimillima, & secundum naturam.

Naturalis motus est actus in spiritu perennis ab actu actiue in sanguinem & arterias.

Perennis ille pulsus, non committendus nisi perenni causæ & libenti.

Philosophi autem veteres, & Medici, id non aduertentes, laborem continuum pro vita ponunt, qui mors potius videri poterat, maximè cum pugnetur contra natiuum calorem.

2 Igitur spiritus multus, & magnus edit actum magnum in se: & per consequens in sanguinem, & arterias facit actionem magnam: paruus vero paruam: & propterea viri actionem edunt magnam, mulieres paruam; quoniam plures spiritus in eis, in istis pauciores. Respiratio quoque in viris magna, in mulieribus vox

A quo spiritu pulsus magnus, & à quo paruus.

parua,& vox tenuis,ſicut in viro ægrotante,ex quo ſpiritus multi exhalauerunt,vnde vox ex paucis reſultat exilis, & acuta. Falluntur qui in hyeme non magnos fieri pulſus,& reſpirationes volunt : hoc enim verum in ſolis mortificatis à frigore penetrante ; non in ſeruatis ab vniente.

A quo vehementia,& debilitas pulſus.

At vehementia non fit à ſpiritu, quatenus copioſo:ſed quatenus robuſto , & non impedito , licet & robur plerumque copiæ adiungatur. Patet autem,quoniam mulieres,& qui paruo donati pulſu à natura ſunt , cum iraſcuntur vehementem faciunt pulſum : quoniam ſpiritus vnitur , vt impetum faciat in rem hoſtilem. Vndè incaleſcit & roboratur.Ergo vehementia potius eſt in actione,quam in actu : & ex accidenti aliquo fit plerumque, naturaliter tamen , à calore multo , & vnitis ſpiritibus : ſic in febri contra morboſas cauſas bellum iniens ſpiritus,vnitur,incaleſcitque , vt vehementiores edat ictus.

Vnde celeritas,& tarditas.

4 Celeritas autem ab actu , & actione cauſam habet : ſpiritus enim tenuis calidusque,celer eſt:craſſus,tardior:mediocris tempeſtiuus,verum etiam craſſus , ſi quando ad opus aliquod irritatur , accelerat exigente vſu. Vnde & cum copioſo , & cum modico ſpiritu poteſt eſſe celeritas : non autem cum debili , & modico ſimul.

Ex quo crebritas.

5 Crebritas autem ex paucitate ſpiritus in viuacitate fit. Vnde formicæ & cimices creberrimis motibus ſe agitant , non autem magnis.

At etiam magnus ſpiritus crebritate vtitur vbi eſt opus. Attamen modicus, & debilis, creber eſſe nequit in actione,licet ſit in ſuo actu.Propterea que in hyſtericis, vbi ſpiritus confluxit ad auxilium vteri, & modicus remanſit in arteria,debiliſque à dolore, pulſum edit paruum & tardum , & rarum , & tandem deficientem.

Actus conſeruationi, actio ſucceſſioni deſeruiunt. Igitur variatur pulſus ab vtriuſque vſu.

6 Quoniam igitur ſpiritus per actum ſuæ conſeruationi conſulit,per actionem verò ſui multiplicationi & regenerationi , ſicuti nos indiuidui , & ſpeciei ſalutem curamus. Generat autem ſpiritus tenuis,mobilis,calidus,lucidus,ex ſanguine, & aëre, ſpiritum calidum, lucidum , mobilem ſuo motu, luce , tenuitate & calore ; conſequens eſt,vt variet actionē,& prout actus fert in ſui conſeruatione, & prout vſus actionis requirit in ſua refectione.

Copiæ ſpiritus,quos & quales pulſus.

7 Quicunque ergo copioſum habent ſpiritum, edunt pulſum magnum,tardum,rarum,fortem,calidum,plenum,vt maſculi, &

conualeſcentes validi. Quemadmodum enim ignem magnum flabellamus magnis flabellationibus, vt retineamus flammas in lignis, ne elabantur, paruis haud cedens, nec deſinat antequam comburat ligna, ſed tamen tardis, & raris: non enim timemus quod ſtatim euaneſcat cum ſit magnus, neque putamus extingui, ſed augeri magnitudine inſufflationis: ſic qui calorem habent multum, & copioſum ſpiritum, magnas reſpirationes & pulſus faciunt, vt calorem foueant, ſeruentque, non autem celeres, nec crebros: quoniam repugnat magnitudini crebritas, & celeritas aliquo pacto, nec opus ſunt: quoniam non eſt timendum, ne magnus ignis, & ſpiritus perdatur, antequam alius illi ſuccedat. Vndè nec vehementia eſt opus, cum ſpiritus ſit auctus, & ex propria amplitudine faciat motum amplum. Eſt tamen fortis, & plenus, quoniam omnes partes arteriæ complet: calidus quoque, ſed non vrens. Ergo non vt ſe refrigeret edit motum magnum, ſed vt ſe ſeruet. Ex ſuo autem motu oritur actio magna, tarda tamen, quoniam ſubita refectione non habet opus, iam auctus.

edit, & quas reſpirationes.

8 Quicunque prædicta copia ſpiritus donati ſunt, & inſuper opus habent refectione, aut expulſione noxiarum rerum: hi habent ſubito pulſum magnum, celerem, crebrum, vehementem, plenum, percalidum; quemadmodum pueri, & febricitantes. Iuuenes verò addunt maximum, & vehementiſſimum, quoniam plurimum alimenti abſumunt: oportétque calorem augeri ad ipſius cocturam, & ſeparationem excrementorum Nec ſufficit magnitudo: quoniam hæc eſt ex copia ſpiritus, & ex actu, ſed requiritur crebritas & celeritas ad actionem. Sic etiam iraſcentes augent pulſum celeritate, vehementia, crebritate, & magnitudine, quoniam vnitur ſpiritus contra res inimicas. Et febris quoque ira eſt ſpiritus contra noxios humores. Idcirco pulſus in omnibus differentiis auget: mœſtitia vero, & gaudium auget ſolam magnitudinem: quoniam ſpiritus amplificatur, & expanditur; eſt tamen raritas, & tarditas in pulſu, quoniam nihil hoſtile habet in quod agat, & foueat: neque ſatis coquinæ vacandum putat, ſed effundere ſe erga res lætificantes. At ſi accidat ira, ſtatim pulſus celeratur & increbeſcit.

Qui ex copia & indigentia ſunt.

Vinum hilaritatem, & pulſus magnitudinem facit: cibus magnitudinem, & celeritatem, & crebritatem: quoniam vino ſubito fit ſpiritus, & pauca excrementa habet, cibus è contra: vt nulli dubitandum ſit. amplius magnitudinem potius inſequi actum:

Magnitudo actum, celeritas & crebritas actionem pulſum qua ratione.

celeritatem, & crebritatem, actionem:& vehementiam ad vtrumque. Et hanc in Medica arte lucem inuentori non inuidendam putent.

E ſpiritu robuſto aliquantulum non copioſo qui.

Qui vero ſpiritus copiam non habent, ſed non exilibus viribus præditum: hi pulſum habent paruum. Actus enim paruus actionem paruam communicat. Sed tamen celerem, crebrum, languidum tamen in primo gradu poſt fortem:hoc patet in fœminis,& in nobis poſt exercitium: tunc enim quoniam ſpiritus copioſitas exhalauit, reſpiratio, & pulſus fit de magno paruus: non enim poteſt edere actum magnum ſpiritus paruus:ergo nec magnam actionem: additur tamen celeritas propter indigentiam, vt ſpiritus ſubito reficiatur, & calor iam incipiens abire retineatur flabello pulmonis, & intrudatur in ſanguinem ad noui ſpiritus recreationem.

Magnitudo etiam obſtaret, quia igniculos paruos extinguit: quapropter ignem paruum parua flabellatione retinemus,ne vehementi extrudatur: at celeri vt cibo reficiatur; & crebra ne per interpoſitam morulam detur tempus elabendi. Sic quando à vēto multo candela extinguitur,modica inſufflatione ſolet re accēdi crebra celeríque,ſed magna diſſipatur modicus ignis,qui in elychnio remāſit.Ex hoc redditur ratio,cur in ęſtate,&poſt exercitium pulſus,& reſpirationes maiores,crebriores,celerioréſque.

Ex inopia & imbecillitate ſpiritus pulſationes, ac ſpirationes.

10 Quibus ſpiritus ineſt modicus, exiliſque viribus, diſſipatúſque,præſertim ſi in amplis vaſis;his reſpiratio,& pulſus paruus, tardus,rarus,languidus,vacuus, frigidus, & inæqualis,vt in ſenibus, & qui immodicis exercitiis, & immodica venere de fatigati ſunt, & poſt febres validiſſimas: tunc enim ſpiritus modiciſſimus,& debilis eſt factus, nec poteſt mouere, niſi ſicut mouet ſe: & cum mouet ſe & non arteriam,fit pulſus deficiens in apparentia; cum verò neque ſe, inexiſtentia, & mors. In ſenibus ergo, quoniam arterias inſuper habent magnas, & duras, non poteſt pulſu magno ſpiritus eas diſtendere, cum ſit modicus copia, & robore: & propter rimas arteriarum, & corporis pateat iniuriis. Crebritatem ergo imminutus ſpiritus non demittit diſtractus,diuiſuſque, aut victus.

Appendix.

Non ex vſu,

EX modo dictis patet vſum non eſſe per ſe cauſam, ſed vtentem. Variari ergo pulſus ex vſu, non quatenus eſt de ſe aliquid,

quid, ſed quatenus vtentis, & idcirco nullas ab vſu proprias pulſationes accipimus, ſed ab agente, & materiali, & inſtrumentali, & formali : forma enim variatur, prout agentis, & patientis vſus requirit, & commoditas : ſæpè enim non quales vult, ſed quales poteſt edit pulſationes.

ſed ex cauſa vtente ſumitur differentia pulſus, & ex materiali, formali, & inſtrumentali.

Nec cum pulſus excedentes mediocritatem ob irritationem, & nouum vſum recuperant, ſedati prius raritatem, deindè tarditatem, ſeu tempeſtiuitatem, vt aiunt; & tandem æquationem, niſi ſpiritus ſit copioſus, & valens : vbi enim modicus prius, dum ſanatur, quæritat recuperare magnitudinem, deinde tempeſtiuitatem, & numeroſitatem, vt patet ex dictis. Semper autem quod primo deponit, eſt vehementia; quæ pugnæ gratia cæpit.

Quis ordo perditionis, & quis recuperationis differentiarum pulſus.

De eiſdem ex inſtrumentali cauſa.

ARTIC. IV.

1 EX iam dictis quilibet in qualibet affectione naturali, & morbifica poterit cauſas rimari pulſuum, & prognoſticari euentus, ſi addideris, quas ab arteria, & ſãguine varietates habet.

2 Arteria dura repugnat conſtrictioni magis, & magnitudini dilatationis, ſed ſi adeſt vehementia ſuſcipit & magnitudinem.

Qui ex duritie inſtrumenti ſit pulſus ex mollitie.

3 Raræ texturæ, & rimoſæ vehementiam perdit, & dilatationi nocet, plus ſtudet conſtrictioni : plus caloris & humoris oſtendit. Denſa vtrumque abſcondit : prodeſt dilatationi, & conſtrictioni, non autem expulſioni fuliginum, idcirco quando multæ ſunt, & mordicant, contorquentur & arcuantur.

Ex denſitate & raritate inſtrumenti.

Arteria adnatas propius carnes & adipes habens, & minimum à lateribus motum edit, pulſum altum; etiamſi ſpiritus ſit mediocris, & non indigeat magna motione.

Ex circumſtantibus inſtrumentum rebus.

Cooperta deſuper multa craſſitie ſpiritum repræſentat humilem, præſertim ſi lata eſt, etiam latum, & debilem.

Diſcooperta & duriuſcula ex natura, vel accidenti, pulſum gracilem oſtendit : vacuáque ſimul ſtrepentem. Item longum.

Gibba, elataque in vna parte, in aliis oppreſſa, turgidum, & prominulum.

Ex figura.

Magis autem ſi & pulſus ſit maximus, vehementiſſimus, celerrimus.

Amplá arteria cum modico ſpiritu, paruos, & deficientes oſtentat : ſtricta cum multo, vehementes, arcuatos, vt infra.

De eiſdem ex formali cauſa, varietate, & vſu.

ARTIC. V.

Cur & quãdo dilatatio vel constrictio maior, & minor.

1 FOrma motus eſt dilatatio, & conſtrictio; cuius correſpondentia vocatur rhythmus. Quando igitur ſpiritus indiget cibo, & quiete, reuocatur ad interiora, & fit dilatatio minor, & conſtrictio maior, vt patet in ſomni principio; & aſſumpto cibo.

Cùm vero ſpiritus amplus eſt, indiget dilatatione: creuit enim; tunc maior eſt dilatatio, quam conſtrictio, vt in fine digeſtionis, & ſomni.

2 Aliquando idem accidit ex cauſa morbifica in arterias intrante, vel interiora corporis petente: tunc enim ſpiritus intro ſe recipit, & contractiones facit maiores, vt patet in febribus incipientibus: & in his, qui venenum, aut pharmacum aſſumpſerunt, aut in viſceribus afficiuntur. In fine autem febris dilatatio maior: quoniam ſpiritus fatigatus iam victor ſeſe amplificat, iactátque, roborátque.

Ex affectionibus.

3 Omnis paſſio contriſtans cogit ſpiritum, & facit conſtrictiones maiores, vt timor, triſtitia, pudor. Omnis paſſio exhilarans, dilatationes; quoniã ſpiritus ſeſe amplificat, exitque foras, vultque videri beatus: ſæpéque etiam corporis partes ad riſum dilatat ſimul, vt in Phyſ. probauimus. Ideo oculi, & vultus nitent, & grandeſcunt ſpiritu pleni lucido. In triſtitia eodem abeunte intrò, obſcurantur.

4 Item contemplatio, admiratio cogit magis: incuria, paruipenſio, dilatat.

Ex humoribus.

5 Melancholia cogit intrò, quoniam tetra fuligine reuocat ſpiritum ad pugnam, & terrificat. Sanguis floridus dilatat, exhilarat, foraſque educit. Cholera roborat, vehementiamque dat pulſui. Pituita eneruat, debilitatem, & tarditatem conciliat.

Ex ætatibus.

Senioribus dilatationes maiores viſuntur: non quidem vt refrigerentur; ſed quoniam ſpiritus ocio indiget, & à cura conſueta in cibi abſolutione feriatur ob imbecillitatem.

In pueris conſtrictiones, quoniam ſemper cum cibo multo pugnant, & eius attenuationi, & concalefactioni vnio caloris, & ſpiritus, ergo & contractio conueniunt. Sunt etiam ſpiritus validi, & operoſi in nutritione. Spiritus verò ſenum in rerum inſpectatione, & prudentia. Has cauſas Medici non intellexere.

Non

7 Non valdè placet, quòd rhythmus varietur ex quo plus temporis opus est in compressione ad expulsionem fuliginum, aliquando ad refrigerationem, vt aiunt: nam & in dilatatione fit expulsio, quæ in compressione perficitur, sicuti dictum est prius. *Correctio.*

8 Rhythmus degenerat ex vna ætate in alteram proximam, vel distantem, vel nullam, propter causas nouas spiritum, aut temperiem mutantes, de quibus in pulsibus morbosis erit sermo. *Documentum.*

9 Nihil autem obest, vtrum celeritas, an forma mutetur in rhythmis dum innotescit: & Gal. enim, & prisci rectè loquuti sunt Medici.

10 Sed quoniam causa formalis non mutatur de se, nisi quia agens, & materia, & organum mutatur, de quibus dictum est supra; ideò de materia restat sermo.

De eisdem ex causa materiali; quæ & inæquales miscet.

ARTIC. VI.

1 MAteria, in quam editur actio pulsifica, est sanguis, & aër, in quem spiritus suum actum, & vim dilatat, vt spiritum generet: propterea que ligata arteria in parte, in quam sanguis & aër à corde non influit, non fit actio. Actus verò paruus fit ob timorem amissi alimenti, & non sensilis Galeno. Vnde & errandi occasionem circa originem pulsantis vis, accepit. *Cur non pulsat arteria ligata part ad caput spectant.*

2 Quando igitur aër purus est, & sanguis purus benè coctus, facilèque in spiritus vertibilis, fiunt pulsus magni, tardi, rari, fortes, & æquales in rhythmo. Immo dilatatio solet amplior tantillum fieri. At si aër impurus noxiúsque, dilatatio minuitur, & pulsus; crescitque contractio. Manifestum est enim, quod cum per loca fœtentia transimus, inspirationem auersamur; expiramus tamen libenter. Vbi verò prata benè olentia, & viridaria aurantiorum, & rosarum: tunc multum inspiramus, attrahimusque aërem: expiramus vero modicum: ergo & in pulsu dilatatio maior ad trahendum aërem, constrictio minor, quod quilibet potest in suo experiri. Similiter dicẽdum est de sanguine puro, & impuro. *Qui pulsus & spirationes ex sanguine & aëre puris, & qui ex impuris.*

3 Impuritas sanguinis vel est à mistura fuliginis, & sic facit pulsus interruptos, alteratos, duplicatos: quoniam dum mouetur spiritus terretur, reuertíque vult ad pugnam contra fuliginem tetram; & ideo in Autumno, regnante bile atra, pulsus inæquales fiunt: & alij inæquales, de quibus postea. *Ex impuritate sanguinis.*

Aliquando ineſt in ſanguine bilis flaua amara, quæ pulſum ardentem facit, & celerem, & vbi mordicat arteriam, in fugam vertit, ſurſumque, deorſumque agit, & æqualitatem prorſus mutat: addit vehementiam, cupiente ſpiritu fibras laxari, vt egrediatur mordax humor. Quandoque ineſt pituita, quæ conſtrictiones maiores cupit, vt confringatur, diſſipetur, attenuetur, coquatur: & quamuis in corde benè coctus ſanguis tranſit in arterias, haud tamen ſemper æqualis. Vapor quoque noxius multas ciet pugnas, & pulſus inæqualitates. Quapropter non ſufficienter Medici de cauſis pulſuum primariis loquuti ſunt, cum materialem cauſam, & potiſſimam omiſerint: ad quam tamen vel inuiti ſæpè recurrere coguntur.

Ex prædictis cauſis inæqualitates oriri, præſertim materiali, in ſanis, & ægris, & qua ratione.

ARTIC. VII.

Differentia ſpirituum, & ingenia ex cauſa materiali, & proinde pulſationum.

Qui ſpiritus qua ex natura, à quo calore fiunt.

1 INæqualitatis ergo pulſuum cauſæ ſunt omnes prædictæ, cum à ſuo ingenio exorbitauerint, vel accidentaliter, vt in ægrotis; vel naturaliter, vt in ſanis: quales ſunt apud Strutium medicum Iacobus Braſauius, Thaus hiſtrio, & miles Turca, & alij; in quibus ſpiritus conſueſcit agere in ſanguinem: ſicuti ipſe ſua agitur vi. Vnde in Phyſiologia oſtendimus diuerſa hominum ingenia ex ſpiritus copia, & inopia: robore, & imbecillitate: puritate, & impuritate: craſſitie, & tenuitate.

Quæ differentiæ ex materia, vndè producuntur, & ex vi caloris varia enaſcuntur. Calor enim multus ex impura, craſſaque materia, ſeu ſanguine, multos, impuros, & diſſimilares facit ſpiritus: ex lenta puraque, copioſos, puroſque: blandus ex craſſa tenues, ſemipuros; ex molliori, & laxiori craſſiuſculos, ſed puriores.

Optimus eſt copioſus, robuſtus, purus: à quo recedentes variant rhythmum iuxta gradum.

Rarò ergo inuenitur copioſus, robuſtus, purus. Igitur iſte ſolus æquat dilatationes conſtrictioni, & pares paribus eiuſdem dilatationis, niſi inſtrumentum obſit; cæteri inæqualiter mouent: quoniam & imbecillitas, & robur cum impuritate pugnant.

Craſſi etiam multam ventilationem cupiunt vt abſoluantur, tenues modicam, ne euolent: & quando miſcentur, diuerſos pariunt pulſus, & ſingulares.

Item imbecilli à copia ſanguinis obruuntur, & à vaporibus, exor

exorbitántque à solita expulsatione, vt patet in his, qui plurimo replentur cibo.

Quæ omnia non euenirent, si incorporea facultas, quæ à fuliginibus nil grauatur, moueret: multo autem minus illa, quæ in pluribus arteriæ fit partibus.

Pulsatilis vis in spiritu corporeo concluditur.

Præterea nequeunt Medici reddere causas inæqualitatis naturalis, & cur qui pulsum habent naturaliter intermittentem, bene viuunt, cum in ægrotis sit mortale signum.

Medicorum defectus in causa exorbitantiæ naturalis.

Medicos nec veras, nec sufficientes inæqualitatis pluralis pulsuum causas afferre.

ARTIC. VIII.

1 MEdici cum Galeno inæqualitatis pluralis causas nolunt ab vsu vllas trahi: impossibile enim aiunt subito vsum variari in vno pulsu, & immediatis in pulsationibus, sed ab instrumento inepto, & facultate imbecilli simul mistis.

Vnde Medici pluralem exorbitantiam pulsus deducunt.

Instrumentum fit ineptum vel compressione orta ab humoribus circa locum arteriæ, & adnatis in partibus. Item ex tumoribus, scirrhis, &c. vel obstructione, à grossis, viscidisque orta: plenitudine nimia arteriarum, aut venarum coniunctarum.

Sex causæ ineptitudinis arteriæ.

Facultas vero vel redditur imbecillis, quia aggrauata est onere plenitudinis, obstructionis, compressionis: & sic facit pulsus inæquales anonymos: vel est infirma ob resolutionem temperamenti, & tunc facit pulsus tardos, paruos, crebros: vel quia distracta per cordis, aut aliorum membrorum diuersificatum temperamentum: ita quod aliæ partes cordis sint frigidæ, aliæ calidæ: istæque optant dilatari, illæ cogi: item istæ optant pulsus magnos, celeres, varios, vehementes: illæ paruos, tardos, crebros, languidos: & dum vtrisque vicissim facultas satisfacit, variat pulsationes, vnas post alias. Rursus imbecilla facultas, quæ faciebat paruos, tardos, languidos, crebros, facit myuros, reciprocos, & cum plus infirmatur, myuros non reciprocos: & tandem pessime, intermittentes, deficientes, abolitósque. Tandem intermittentem etiam dant robustæ facultati impeditæ: similiter intercurrentem, & ex mistura harum causarum oriri aiunt alias inæqualitates, superius dictas.

Causæ imbecillitatis in facultate pulsifica, & variationis pulsus.

2 Sed profectò licet rectè adhibeant plenitudinem, obstructionem, & compressionem, & copiam sanguinis in ægrotis; haud

Non sufficit ineptitudo arteriæ, &

 tamen

facultatis imbecillitas reddere causam varietatis pulsuum pluralis, nec in sanis, nec in ægrotis.

tamen ſatisfaciunt in ſanis. Item fictitium eſt, quod alia pars cordis calida, alia frigida diuerſos optant pulſus, cum talis intemperies in calidiſſimo corde oriri nequeat : & vna eademque virtus motiua incorporea partiri nequit, vt patebit cum de pulſu ſingulari erit ſermo. Videntur etiam loqui ad coniecturam, & non ex arte : etenim abſque tali intemperie etiam in ſanis fiunt huiuſmodi pulſus, & reſpirationes etiam. Dum enim inſpiratio fœtidi aëris accedit, ſtatim expirare, non perfecta inſpiratione, cupimus : & in ſuſpirio intermiſſa reſpiratio reficitur : & nunc magnam, & ſtatim paruam ob occurrentes cauſas ſiue ab aëre variato, ſiue à cogitatu, ſiue à timore. Item dum cupit, & metuit: ſperat, & deſperat. Quapropter non ſola arteria, & facultas, ſed etiam vſus immutat has inæqualitates tam ſingulares, quàm plurales, & mouentis affectio: ſed ipſi errant, quoniam pro vſu ſolam refrigerationem intelligunt.

Falſum eſt etiam, quod intemperies minuit facultatem, & pulſum; hoc enim non fit niſi ſpiritu imminuto, & diſſipato, aut abeunte in aliud membrum; ſicuti patet in hyſtericis, & apoplecticis. Item, nil mota à ſui natura temperie, ſola ſpiritus immutatio per imaginationem facta, inæquales, & deficientes, & intermittentes facit reſpirationes, & pulſus: & eodem exhilarante, nil medicata temperie, reuertuntur ad normam; vt indoctus poſitionis tenax videri debeat, qui relictis veris cauſis ad non cauſas recurrit adhuc.

Quod ergo faciunt cogitationes, & paſſiones illatæ faciunt, intus, & innatæ, vndè neſcimus : dictum eſt enim quid ſola fuligo, & aliæ impuritates parturiant : & quomodo ſpiritus nunc impeditur, nunc expeditur : nunc vult pugnare cum affectu, nunc fugere: nunc ſanguinem attenuare, & variis diſtractum curis in eodem membro, & ſimul accerſitum ab aliis membris, neceſſariò variare pulſationes ſequentes.

Quid rectè, quid perperam de inæqualitate ſingulari, tradiderunt Medici. Et ratio vera.

Artic. IX.

Inæqualitas ſingularis non fit à cordis partita

1 QVapropter cum de ſingularis pulſus inæqualitate eaſdem cauſas reddunt, licet adducant & vſum, ſimiliter hallucinantur : non enim intemperies diuerſa cordis facit duplicitatem

tem pulſuum,cum ſine illa ex ſolo cogitatu in reſpiratione euidenter fiat,nec licet partiri cor,& facultatem. Palam autem eſt, quod dum aggreditur ſpiritus dilatationem,vel impeditur à copia ſanguinis, vel à fuligine, vel impuritate alia, vel inſtrumenti inobedientia,quæ ex pluribus dictis cauſis ſolet oriri. Vnde neceſſe habet vel motum interrumpere, vel ſe retrahere ab illo ab alia cauſa reuocatus, iterumque inſequi: vel alterare eundem motum ipſe nouo ab accidenti alteratus: quorum plurima enumerauimus.Hoc etiam palam,quòd ſi ſequentem partem motus celerius,& maiuſculè abſoluit, indicium eſt plus poſſe ſpiritum, quàm cauſam interpellantem opus eius. Si verò languidius, & tardius, victoriam vrgere ad morbificam cauſam, vel impedientem quamcunque. At cordis intemperiem partialem id non eſſe patet,quoniam in ſanis, & ex ſolo cogitatu id fit.

ntemperie, vt Medicis placet.

Ratio 1.

2 Inæqualitati in diuerſis partibus vbi continua eſt,rectè traditur vis à corde defluens, quæ in ſuo decurſu debilitatur,ægritudine id ferente; ſed vbi fortior pulſus in longinquis à corde,non valet: ſed oportet ſpiritum alibi copioſiorem, & minus impeditum; alibi minorem, & impeditum addere: Idque in interciſo clarius;vbi Medici aſſignant inæqualitatem arteriæ in duritie, & mollitie:aut humores detinentes,ſcindentes & dirimentes facultatis progreſſum. Sed hoc perperam: facultas enim incorporea per tunicam communicatur,non per foramen, ſicut ſpiritus:ergo non ille,ſed iſte intercipitur,dirimitur,& alibi laborat, alibi liberior, pulſus edit inæquales in partibus.

Non ſufficit ad inæqualitatem diuerſarum partium facultatis paſſio varia,niſi ſpiritus, & materia, & arteriæ addatur variatio.

3 De myuris prominulis facilè redditur cauſa ab arteria: Item à diuerſa eiuſdem plenitudine, de quibus ſupra.

Ratio myurorum prominulorum.

4 Situm arteriæ mutant à tentione per ſcirrhos, inflammationes, apoſtemata, & per frigus. Verè quidem ex parte,ſed mordicatio addenda erat,& horror ſpiritus à plenitudine humoris terrifici,quem fugere cupit,& nequit;ideóque contorquet vas,ſicuti ſpiritus ſerpentis ſuum corpus,vbi ſauciatur, in diuerſis partibus. Ideóque non omnes inflammationes hunc ferunt pulſum. Sic æger totus ab aſſumpto pharmaco,vel veneno,ſe torquet,agitat,mutat.

Ratio extorſionis arteriæ.

Examen causarum pulsuum complicatarum Medicis, & quas nos tradimus.

Artic. X.

Vndosi causa complicata. 1 Complicatorum ex plurali, & singulari inæqualitate pulsuum causæ, eædem sunt complicatæ & ipsæ in nostro dogmate. Vndosum enim ab influxu humorum in arterias molliores multorum, & non æqualiter latorum, fieri nos, & Medici asserimus, dum virtus est fortis. Ipsi vermiculantem ex præfata causa fieri, si accesserit imbecillitas facultatis: formicantem vero iterum ex imbecilliori, haud tamen declarant, quo ab humore isti fiunt, nec Auerroës; qui ex se succedere istos arbitratur gradatim: cuius contrarium Medici experiuntur. Sed profecto ex imminutione spiritus fieri hosce oportet, qui parum se, minusque arteriam attollit: vnde in superfluis euacuationibus vermiculans transit in intermittentem, & deficientem. In acutis, & malignis, reperitur formicans resoluto spiritu: & contra morbum vix pugnare reliqua particula potente.

Caprizantis. 2 Caprizantis eadem causa, quæ de interruptis, & dicrotis, & alteratis: spiritus enim impeditur in motu: à quo impedimento si benè se expedit, fortiorem facit vltimam motus partem: si ægrè, languidiorem, nec propriè caprizantem.

Serrati. 3 Serrati causæ spiritus oneratus, instrumentum durum varie in suis annulis: & necessitas effugiendi id, à quo premitur, vel mordetur; non autem refrigerationis, vt Medici quidam docent. Cogitur ergo àrteria attolli, & deprimi.

Conuulsiui. 4 Conuulsio arteriis communicari à neruis putatur Medicis, quia coëunt in suis ramificationibus: melius autem dixissent etiam, quoniam ab eadem alba, exanguíque cerebri substantia etiam deducuntur.

Vibrati. 5 In vibrato spiritus validus, & irritatus duritia arterię inæqualis, & necessitas mouendi cum resistentia, sunt causæ: maximè enim spiritus cupit materias inflammationis coquere, & expellere. Ideoque fortius arterias inobedientes commouet, præsertim morsus, & stimulatus à vicino malo; in quo Medici deficiunt.

Palpitantis & trementis. 6 Palpitant cor, aut arteriæ seorsum, vbi flatu nimio replentur eiicere cupientes: tremunt ex imbecilli potestate, & membri grauitate: quod facultas attollere vult, & nequit. Qua in re dupliciter errant quidam. Si enim potest, vt aiunt, arteria illæso corde, *Error Medicorum.*

& cor immutata arteria, palpitare, & tremere; ergo facultas motiua eadem vtrisque non est; sed spiritus corporeus, cuius alia pars ibi, alia hic. Vnde quidquid dixerunt de pulsibus à corde duplici temperie mutatis, friuolum fuit. Item cum tremor sit proprius neruorum, & motus arbitrarij apud Galenum; non possunt arteriis tribui, nisi à spiritu mouerentur: ergo spiritus adstrictus palpitat, & diminutus, aut diuisus tremit, vt nostrum dogma fuit: quod in paralysi, & inedia, inque senio palàm.

7 De hectico pulsu rectè concludunt, quòd sua inæqualitas non immutatur, quoniam pars solida affecta est: sed non rectè spiritum eximunt: spiritus enim semper eosdem edit pulsus: quoniam eadem malitia perseuerat, nec varietatem permittit, cum sit in solido; & ipse non potest meliorari, nisi paululum ab assumpto cibo, vt patet in phthisi, marasmo & hectica. *De saturnini causis.*

Item antequam suppurentur fiunt pulsus hectici, qui exeunte pure cessant. Ergo non à solidi parte semper hecticus: sed ab vsu eodem permanente; quo dempto, cessat.

De Prognostico ex pulsibus.

CAPVT III. PARS V.

Diuinationem ex pulsu, & voce, & respiratione, fieri posse de ingenio, viribus, & ægritudine, & affectibus moralibus, & ægritudinalibus, & quomodo.

ARTIC. I.

1 CVm igitur ex dictis regulis causas cuiuslibet pulsus intellexerimus: facile erit prognosticari in sanis de ipsorum ingenio, viribus, & affectionibus; in ægrotis vero de euentis, & fine morborum, & cur hæc ægritudo hos addat pulsus, illa illos: passiones enim naturales, & sensuales etiam rationali communicantur per accidens.

2 Præualent enim ingenio non viribus, licet sanis, quibus spiritus inest sufficiens, tenuis, purus, blandus, & gracile corpus, & temperata viscera, id est, cor, iecur, ventriculus: & horum pulsus paululum deficit à forti, & magno; est enim æquatus, tempestiuus, numerosus, altus, blandúsque. *Qui pulsus quod ingenium indicant, quas vires, & temperies.*

Quibus

Quibus verò copiosus, multus, crassus, dissimilaris, impurus, ardens, robustis pollens viribus, ingenio obstinati, & rudes. Viscera habẽt præcalida, pulsum maximum, vehementem, nunc celerem, nunc celerrimum, inæqualem, crebrum, ardentem: suntque præ illis breuioris vitæ: nescit enim se se tutari, & morbis occurrere opportunè: quamuis non ita sæpè langueant, sed rarò, & enormiter.

Quibus modicus spiritus, debilis, impurus, crassiusculus inest, flexibilisque: viribus, & ingenio modico; sed astuti, vt fœminæ, & seruiles animo: pulsum habent paruum, celerem, crebrum, debilem, non satis æqualem, frigidum.

Quibus vero paucus, tenuis, purus, temperatus, in vasis benè formatis, valent ingenio non viribus, contemplationi apti, & inuentionibus: pulsum habent languidum, tardiusculum, sæpè crebrum, sæpéque rarum, variabilem iuxta cogitationum varietatem.

Enormitas pulsus ex sola appetitiui principij, & cognoscitiui non indicat morbum, nisi appetitiui insit mutatio.

3 Variatio pulsus non indicat per se ægritudinem, quamuis inæqualissima, si fiat ex solo appetitiuo, & cognoscitiuo; non autem ex potestatiuo; quemadmodum enim in moralibus non est vitium volitiui, in quo completur vitium & virtus; nec morbus moralis exorbitatio in potestatiuo, & cognoscitiuo: nisi accedat etiam exorbitatio volitiui, in quo completur vitium & virtus: sic neque morbus in ratiocinio fit, qualis furor, & visio falsorum &c. nisi exorbitatio etiam cognoscitiuum tangat. Similiter neque vitium morbúsque in physicis est exorbitatio formaliter & per se volitiui, & cognoscitiui, nisi accedat passio potestatiui, transiens vsque ad operatiuum.

Quapropter pulsus mutatio ex cogitatu, imaginatione, & ex amore, odio, hilaritate, non indicat morbum physicum, nisi transeat ad passiones potestatiui, quæ sunt virilitas, debilitas, ira, mititas, alacritatas, ignauia, &c. in quibus neque morbus est, nisi vsque ad operatiuum deueniat turbatio: tunc enim spiritus cum non regat, vti solebat, corpus, putrescunt humores, fuligines, & excrementa retinentur, & fœdant temperiem, non nutritur corpus, neque mundatur: hinc dolores, febres, cæterique morbi, quos sequentes pulsus indicant; præcedentes vero solum annunciant.

Qua ratione periti Medi-

4 Peritus Medicus & amantem, & furem, & mentientem, & ignorantem, & hilarem, & mœstum, & timentem, & superbum, & humi

&humilem,&omnes passiones ex pulsu percipiet,vt Galenus,& Erasistratus & alij multi fecere , per regulas iam datas : licet ipsi non nisi affectus rimati sint. Cùm enim suspirantem videris absque causa iuuenem, & pulsum immutari plus solito in præsentia pulchræ mulieris,præ desiderio exeuntes, & dilatantes se : at præ desperatione, & timore simul se contrahentes, & variantes: palam fit quod ipsam depereat.Hoc etiam ex faciei immutatione in rubeam,dum exit spiritus cupiens videre , secumque sanguinem rubentem rapit , ac statim reuertitur intro,quasi timens deprehendi:aut amatæ fulgorem non sustinens, vel seipsum puniens, vt dicebamus in moralibus:palam est amor.Timor ex pallore, facto abscessu sanguinis, & spiritus. Porrò ira ex rubore, & turbatione,& obscuratione oculorum , & tumore musculorum. Tristitia ex depressione musculorum: & oculorum exiguitate. De quibus omnibus in Ethicis dictum est. Qui autem pulsus fiant in his passionibus, recensitum est prius.

ci affectiones ex pulsu:& quibus ex pulsibus cognoscunt.

Nil mirum si dum reus interrogatur,pulsus variatur:vult enim spiritus exire, vt se defendat, & insontem declaret:ac simul aufugit ne deprendatur:vnde interrupti pulsus,& alterati,& duplicati, & anonymi pro variis affectibus , mutuo sese præpedientibus.

Deprensio rei qualiter ex pulsu, non tamen faciendum iudicium.

Vidimus hominem ingenti timore perculsum falso , statim ægrotasse, pulsibus minimæ dilatationis,debilissimis , & in canitiem pilos omnes conuersos: calor enim timidi spiritus introrsum actus suffocatúsque, pilos reddit albos , vt in Phys. ostendimus. Præ nimio gaudio muliebrem spiritum confluentem ad lætificantem rem,seséque sua compressione suffocantem, & quasi in aquam,dum totus simul ad oculos confluit,conuersum,extinctum fuisse narrant historiæ certæ.

Pulsus ad mortem acti, & quæ mutatio.

5 Itidem ex voce, & respiratione mores, & affectus deprehenduntur : variantur enim magnitudine, celeritate, crebritate, vehementia, oppositisque , non secus ac pulsus. Sunt etiam intermittentes, alteratæ , duplicatæ : Et quando non impedimento instrumenti sic fiunt , indicium de moribus dant , & de affectibus : quando cum instrumento, simul de morbis & affectionibus.

Vox & respiratio analogiam cum pulsu,& consignificationem habent.

Confirmatio causarum pulsuum, & prognosis ex dolore, & morbis analogis, & pharmacis.

ARTIC. II.

Pulsus dolentis. 1 AT & nostræ præsagitionis veritatem circa causas omnes dolor contestatur: quippe qui ex Medicorum testimonio pulsum facit solito maiorem, celeriorem, crebriorem, vehementiorem.

Cur. Quoniam spiritus colligitur, & armat se contra dolorificas & morbificas causas; non autem, vt aiunt, irritata facultas: quomodo enim irritatur quæ illis non sentit? & quomodo potest vniri, & augeri incorporea existens? & quomodo potest implere pulsum, nisi copiosa facta, vnita, corporeaque?

Item ait Aphorismus eorum. In processu facit minorem, celerem, crebrum, languidiorem: postremo paruum, tardum, creberrimum, languidum, vltimò formicantem.

Hæc autem accidunt: quoniam spiritus incalescens, & mouens valdè se, organáque, vt malum amoliatur, minuitur exhalans ex parte; ergo non potest implere arterias, vt edat magnum: facultas autem incorporea quomodo possit resolui, vt volunt, fingi non potest: immo perficitur, & augetur sua operatione, quod etiam spiritui accideret, si in proprio esset loco, sicuti sol. Deinde minutus spiritus omittit celeritatem, quoniam & robur, & tenuitas multa elapsa est: non tamen crebritatem: quoniam minor potest facilius repetere motum, non autem accelerare, vt diximus de formica. Et propterea tandem in formicantem degenerat Sed cur non rarus, & deficiens, sicuti in vteri strangulatione? Hoc Medicis incompertum est, nobis planum: raritas enim fit cum dissipatur spiritus, & disiungitur à seipso in aliud membrum ex parte migrans, vt istinc in vterum. At vbi spiritus permanet, licet imminutus semper in sanguinem actum suum magis repetit, vt reficiatur, nisi tam modicus fiat, & impeditus, vt euanescat, vel nequeat, vt patet in deficientibus, & phthisicis, & cunctis grauioribus morbis: vbi spiritus pugnare non potest, nec febris adest. Quod licet alij pro bono signo accipiant, mihi, & Hippocrati, interdũ pessimũ videtur. Igitur cessante crebritate lethale est omne malũ post suum augmentũ citra victoriã naturæ. Et quod in dolore docuimus, in omnibus morbis est idẽ.

Item

Item in pharmacia, quoniam causa contraria est pugnans medicina spiritui, trahens humores sibi consimiles, spiritui inimicos; & donec exeant fiunt symptomata, qualia in diris morbis: & si non exiret pharmacum, nec digereretur, occideret proul dubio, sicut & pessimi multi occidunt humores.

Quid significent singulæ differentiæ, & rhythmus in nostro dogmate prognosticantibus.

ARTIC. III.

1 QVapropter, vt à principio dicebamus, magnitudo pulsus in sanis indicat copiam spiritus: in ægris irritationem, & vnionem spiritus contra morbum: paruitas in sanis modicum spiritum: in ægris resolutionem eiusdem. *Quid paruitas & quid magnitudo pulsus indicat in ægris, & quid in sanis.*

2 Vehementia in sanis, robur, & copiam spiritus vniti propter actionem, non propter actum naturalem: propterea à cibo, & exercitio, & ira ex tempore, & tempore solet addi. In ægrotis indicat prælium contra causam morbificam; & victoriam nisi degeneret, & vnionem ad pugnam. *Quid vehementia, & debilitas.*

Debilitas post vehementiam indicat resolutionem, & virium deiectionem in principio, vel impedimentum spiritus, vel insidias morbi. Cum enim non pungit spiritum, nec vasa eius noxia causa non irritatur, & sæpè imparatum occidit: significat aliquando inconfidentiam ad pugnandum, ex quo certa mors, si lethalis est causa. Vnde recte Hippocrates dixit, quod cessante febre sine victoriæ signo, mortale est indicium; spiritus enim diffidit. Vnde non parum mirari licet Medicos, qui ex eo, quod cor frigidis contentis vexatur, & arteria calidis, vel è contra, pulsus temperari, & sic non fieri febres docent: cum potius maior pugna pronuncianda foret, & pulsuum inæqualitas, si stant in his, quas reddunt de inæqualitate rationibus: & naturæ laudibus prouidentis ad omnia. *Correctio.*

In sanis autem debilitas indicat spiritus tenuitatem, & vasa frigida, vel mollia, aut raræ texturæ, vt in senibus: & spiritum haud vnitum.

3 Celeritas in sanis tenuitatem spiritus indicat, & calorem viuidum: si est cum magnitudine, etiam copiam. Adde opus regenerationis, amorémque. Sed cum paruitate, modicum spiritum sui copiam operantem satagentémque, molléque instru- *Quid celeritas, & tarditas.*

mentum aliquando. Item opus ſequeſtrandi impuritates, vt in fœminis: ventilatio enim eſt ad ſpiritus abſolutionem ordinata, ac ſimul ad extruſionem, nec facit nouum vſum: ſed accelerat eundem. In ægrotis verò ad mali attenuationem, & expulſionem ſuperuenit: indicàtque impuritatem.

In mediis verò, vt quibus ab exercitio, vel venere, vel alia paſſione, fiunt celeres è tardis, indicat ſpiritus reſoluti refectionem fieri: vel ſpiritum attenuatum, ſi reſolutus non eſt, ex parte celerius ferri, vt ſolet, vel eleuato aliquo fumo, ungi ad celeritatem: quæ omnia Medicus ex præcedentibus, & adſiſtentibus cognoſcet. Et quidem celeritas citra reſolutionem, habet magnitudinem comitem; cum reſolutione paruitatem, & debilitatem: ſi autem additur celeritati crebritas abſque magnitudine, peius eſt: ſignificat enim anxietatem imminuti valdè ſpiritus, quærentis refectionem, niſi magnitudinem inſtrumenti durities impediat, vt dicunt Medici. At ſi impediat, oſtendetur vehementia. Ergo.

Tardus pulſus in ſanis cum magnitudine, copiam ſpiritus fruentis ſeipſo, indicat; & expertem indigentiæ, & pugnæ: ergo etiam puritatem. In mediis affectibus hilaritatem. In ægrotis ſi aduenit poſt celeritatem, nec melius ſe habent, indicat ſpiritum imminutum, nec potentem, nec confidentem cum morbo præliari: vel diſtractum ad alterius membri opem, quod ex aliis ſignis diſcernes. Si autem eſt in principio morbi, indicat inualidum ſpiritum, vel inſtrumenta motui inepta, vel inconfidentiam, vt dictum eſt. In ſanis etiam ſine magnitudine, indicat ſpiritus modicitatem, & ſui incuriam ex debilitate, & diffidentia, vt in ſenibus. Item vaſa deprauata laxatáque, & pituitoſam ſubſtantiam, ex qua reficitur.

4 Crebritas in ſanis magnam refectionis ſpirituum curam, quales in pueris, & iuuenibus, & tempus augmenti, & calidas temperaturas: ſi tamen iuncta eſt magnitudini, & celeritati, alioquin ſani non ſunt.

Porrò ſi ſola magnitudo deeſt, non calidum indicat temperamentum, nec ſtudium nutritionis, ſed ſpiritus paucos, & impuros humores, quorum purgationi, & refectioni accerſitur crebritas, vt patet in fœminis, & in æſtate, & in reſolutis à dolore, vel exercitio Et ſi contingat tarditatem adeſſe, vel morbum indicat, vel multam reſolutionem, vt poſt immodiciſſima exer-

citia, & in æstate, & in euacuationibus maximis: vnde & formicans sequitur pulsus, qui semper spiritus paucitatem, & anxietatem exilem indicat: quæ in sanis (cum possit statim emendari quiete, vini potu, & odore, qui subitò spiritum reficiunt) nequaquam formidabilis est. Nunquam tamen potest crebritas in non sanis, quantumuis diminutus sit spiritus, deesse; quoniam sui curam nunquam dimittit: at vbi incipit raritas, deliquium indicat, & spirituum disiectionem, & absentiam.

Raritas verò in sanis cum magnitudine sanitatem, & securitatem spiritus à malis, & carentiam indigentiæ: at cum paruitate mollem arteriam, cedentem motui, & quietem permittentem multam; vel frigidos humores, paucósque spiritus, & collapsam naturam ad sensum. Neque enim potest absque tarditate etiam reperiri.

Crebritas verò in ægrotis, quæ non inerat eisdem sanis, si coniungitur magnitudini, & celeritati, pugnam validam robustorum, copiosorúmque spirituum contra morbos indicat, præter necessitatem refectionis, & expulsionis, quæ in sanis contingit: cum paruo pulsu etiam resolutionem ex pugna, & spiritus modicitatem non desperantis, præsertim si velocitas adest. Qua deficiente impedimentum à morbo, & diminutionem spiritus, & aliquando arteriam duram indicant. Verùm demptis istis inopiam spiritus, & anxietatem restaurationis: & si plusculum præualet morbus, in formicantem degenerat, & raritatem.

At raritas ex morbo peior est crebritate. Indicat enim spiritum non modò diminutum, sed de sua salute desperantem, nisi tamen hoc accidat ex disgregatione, & absentia: quando enim aufugit ad interiora ob timorem, vel laturus opem, tunc raritas pulsus tantum est periculosa, quantum cui succurrit natura morbi. Patet in epilepsia, strangulatione vteri, stomachi grauamine.

At si raritas non ex distractione hac, sed ex spiritus diminutione, & exilitate fiat, victoriam morbi indicat, cui victus dat manus. Sæpè loquendo, aliàs moriuntur dormiendo, non ex cordis, & contentorum frigore, vt quidam opinantur: sed quoniam spiritus permittit quibuscunque prauis humoribus inuasionem suæ domus, & caloris natiui extinctionem: siue fiat per prauorum humorum exuberantiam, siue ex intemperie, siue solutione continui in corde, & proximis arteriis: siue ex vlcere

pulmonis, qui reficiendo calori amplius non eſt aptus: ſiue quia ſanguinem iecur non largitur: ſiue apoſtemate principalia viſcera rumpente; quæ omnia ex aliis venabere ſymptomatibus, & cauſis. In apoplexia, & ſuffocatione à carbonum vapore iſta omnia patent.

Quid mollities, & durities.

5 Mollities pulſus indicat arteriam mollem in ſanis, copiam humoris aquei, & ætatem puerilem, & ſanguinem multum, & pituitam, & calorem blandum. In mediis paſsionibus, vſum balneorum, natationem, potus abundantiam: aliquando in prouectis raram texturam humoribus præuiam.

In ægrotis verò hydropem, lethargum, peripneumoniam, coma, vel humorum copioſorum abundantiam, & caloris diminutionem: quæ ex aliis cauſis patent.

Durities verò in ſanis, ſiccam, & gracilem temperaturam: & caloris adurentis copiam, & diſpoſitionem ad maraſmum.

In ægrotis verò præceſsiſſe febrem ardentiſsimam, aut maraſmum hecticámque; aut diuturnam quartanam; quæ ſolet in hecticam tranſire. Aliquando ſignificat conſtrictionem ex balneis frigidis, ex niuis, & ſtypticarum rerum vſu inſalubri. Indicat & tenſionem, & ſpaſmo, apoſtemate, tumore, inflammatione ſolidorum, &c.

De turgentis & vacui indicatione.

6 Turgidus copiam humorum in ægrotis, & plethoram. In ſanis copiam ſanguinis, ſpiritúſque, & arteriæ in latera amplitudinem, & ſubter loci inopiam. Vacuitas, ſpiritus, & humorum paruitatem, & aërem multum, vt in ſtrepente.

Quid ardens, frigidus, & tepens.

7 Ardens bilioſum ſanguinem, ſpiritus vnitos, & arterias incapaces in ſanis. In ægris excrementoſum humorem exhalantem, & feruorem ſpiritus contra ipſum. Frigiditas in ſanis, pituitam, & imbecillitatem ſpiritus. In ægris contenta frigida, & caloris inopiam in corde. Blandus vtriſque bonum: ſed melius ſanis. Indiget enim æger calore multo ad pugnam. De cæteris dictum eſt priùs.

De extremarum differentiarum ſignificatione.

8 Extremi pulſus periculoſi: ſed meliores vehementiſſimi, celerrimi, maximi, creberrimi, calidiſſimi, pleniſſimi: quàm debiliſſimi, tardiſſimi, minimi, creberrimi, frigidiſſimi, duriſſimi, vacuiſſimi, aridiſſimi. Horum peſſimus eſt debiliſſimus: poſt hunc minimus: mox tardiſſimus, duriſſimus, rariſſimus. Duriſſimus æquè malus, ac molliſſimus. Ille in inflammationibus, & apoſtematibus, iſte in aqua inter cutem: comate. Frigidiſsimus vbi

extensionem annunciat, superat omnes malitia. Vacuissimus si posset agnosci, abiisse animam,& humores vult.

9 Rhythmorum inæqualitas iam patuit quid significet. Contractio enim celerior, & dilatatio tardior in sanis, nutritionis celebritatem, & purgationis nunciat, & spiritus negotium in sua culina. Quod in somno, & post cibum, manifestum est. E contra dilatatio maior, refectum esse, & spiritus copiam, & victoriam, & caloris augmentum. In ægris contractio pugnam spiritus contra morbum; sed in principio fugam, dum tremit: mox aggressionem. Dilatatio victoriam, & ocium. De quibus supra. Æqualitas in vtrisque si naturalis, bona. Cætera superius prædicta sunt. *Quid rhythmorum inæqualitas & varietas.*

Quid significent inæqualitates plurales, singulares, ordinatæ, deordinatæ, simplices, & mistæ in prognosticis.

Artic. IV.

1 PVlsus pluraliter inæquales in sanis impuritatem, & intemperiem indicare ex dictis scimus: ingeniorúmque detrimentum, & appetitiones præter naturam,& stultitiam. In ægrotis plenitudinem, obstructionem, compressionem: spirituum pugnas cum huiusmodi malis, & quibus ex humoribus aliæ indicant causæ, vt diximus ante. Similiter de fuliginibus, & contristantibus, & impedientibus, distrahentibus, dirimentibúsque causis. Crassus valdè est Medicus, qui plura dictis desiderat. Lunares gradata diminutione, & augmentatione quisque discernet quid annuncient. *Quid significent pulsus pluraliter inæquales in sanis, & quid in ægrotis.*

2 Intermittens signum lethale, si duas pulsationes omittit: magis autem si tres, aiunt Medici: nec quartam expectent. Et in iuuenibus omnino. Pueros autem, & senes aliquando ex hoc malo euadere. Quod verum puto, quando distractio, & non imbecillitas præstat intermissionem. *Quid intermittens.*

Immo & deficientem omnium pessimum, si distractione fit, & ad sensum, non addico internecioni.

Intercurrens securus, quoniam addit vt viuat, & vincat spiritus derepente ictum. *Quid intercurrens.*

De inæqualitate pulsus singulariter in vna parte arteriæ diximus causas,& prognosim. Sed nota quod Medici interruptum vocant nunciũ mortis certum; quod verũ est si ex debilitate fit, &

sequens

ſequens atteſtetur minutio. Similiter in variato ſi in deterius ſecunda pars deſinat.

Duplicatus non ita malus, aliquando melior, vt patet in reſpiratione: peſſimum puto eum, qui nec finire poteſt motum, nedum duplicare. Et hoc ſemper conſidera, an diſtractio efficiat, vel diminutio. Vocatur pulſus iſte apocopatus ex figura grammaticali.

Quid ordinati. 4 Ordinati pulſus in ſanis boni, in ægris peſſimi, quoniam ſtabilem morbi cauſam indicant. dico de inæqualibus ordine certo factis. Melior eſt in eis variatio: quoniam firmam cauſam non habent, & facile mutantur: quod Galenus non conſiderat.

Quid vndoſus. 5 De complicatis vndoſus ferè ſecurus: quoniam expers inflammationis eſt, validíque ſpiritus: ſed prauus in hydrope. Deterior ſi deſciſcit in vermiculantem; qui molles etiam arterias requirit; ſed diminutas vires ex multis vacuationibus indicat. Maláque aliquando pulmonis pandit.

Quid formicans. 6 Formicans, niſi à cauſis fiat ſubitis, ſed poſt mala, proſtratos ſpiritus dicit; & mala, vt ſupra docuimus, extrema.

Quid caprizans. 7 Caprizans bonum ſpondet ſi verus, & criſim; quia &c.

Quid ſerratus. 8 Serratus malus, inflammationum, & apoſtematum index, & diuiſi ſpiritus.

Quid conuulſiuus. 9 Conuulſiuus in principio ægritudinis mitis, in fine inſanabilis.

Quid vibratus. 10 Vibratus in ſanis non malus, nam ex terrefacto ſpiritu in mordicata arteria accidit, & cum expergiſcuntur. In ægris malus, quia ex inflammatione, &c.

Quid palpitans. 11 Palpitatio flatum facilè euaneſcentem indicat: ſed tremor in ſanis reſolutionem ſpiritus, aut diſtractionem: in ægris morbum capitis dirum, & in fine accenſionum mortis nuncium: at in accenſionibus dum timet ſpiritus præliari, & ſeſe accingit, indicat receſſum, & collectionem, vt in febribus.

Quid ſaturninus. 12 Hecticus ſaturninus malitiæ fixæ ſignum abominabile.

De pulſibus omnium febrium generatim, & qua fiant ratione.

CAPVT III. PARS VI. ARTIC. I.

Vid li. 2. vbi de febribus. 1 FEbrem eſſe ſpiritus irritati feruorem contra morbificas cauſas pugnantis, ideóque calorem, & motum augentis, quo poſſit

possit eas attenuare, dissoluere, & expellere præsupponimus. Nec rectè Medicis videri calorem putridæ rei hostilis, ad quem extinguendum augeatur pulsus ad refrigerantis aëris introductionem; sed è contrà. Item non fieri ex affectu cordis, sed cuiusvis visceris, & solius spiritus. Idcirco tria genera febrium; ephemeram in spiritu: hecticam in solido: putridam in humido, statuimus.

2 Pulsus ephemeræ est à principio etiam æqualis, & subito fit magnus, celer, & creber, & tepens, veheménsque, respectu, inquam, naturalis in patiēte, & absque rhythmi varietate: nisi ventriculi, aut alia affectio tristitiæ, &c. simul accidat: fit enim solius spiritus purgatione, & ventilatione. *De pulsu ephemeræ.*

3 Hecticæ pulsus paruus, celer, creber, languidus, saturninus; cuius nec accessum, nec augmentum, nec recessum agnoscas. Vnde mihi videtur non esse febris, sed intemperies solidi, ad quam sequitur talis affectus in arteria, & spiritu. Vnde in marasmo simplici pulsus languidus, paruus. In calido paruus, celer, languidus, prominulus, exurens, arens. In frigido per exsiccationem, & caloris abscessum facto, vt in senibus, paruus, tardus, rarus, languidus: & in omnibus saturninus hecticus. *De pulsu hecticæ.*

4 Febris putridæ pulsus in principio velocior in contractione, in augmento acceleratur, etiam dilatatio: in vigore adæquatur. In declinatione simul minuuntur. Adest etiam varietas pulsus in principio, & medio: omnes autem sunt magni, celeres, crebri: sed superlatiue in biliosis. In quartanariis, & melancholicis, minores, tardi, & rarissimi præ aliis. In phlegmaticis æquè tardi, rari, molles. *De pulsu putridæ.*

5 Solent admistiones aliarum causarum variare hos pulsus: nam si morbificæ causæ in corde exuberent, præualeantque, & in principibus sedibus, spiritus tunc affectus tardos, & raros pulsus edit: quod si & languidos, signum victoriæ ipsius morbi suffocantis vitalia, & spiritus. Si languor non apparet, spes est pugnandi. Cum enim pugnam non capessit, cedit, moritur: si capessit, tunc pulsus magnificatur, acceleratur. *Commistio causarū variat præfatos pulsus, primò in corde, & sedibus primis.*

Idem faciunt humores ad os ventriculi ipsum à pugna distrahentes: vbi si vellicatio, aut anxietas, aut singultus, aut vomitus, aut nausea, aut dolor, aut fastidium, oportet fieri pulsus paruos, celeres, crebros, languidos, & tandem vermiculantes. si adest aggrauatio, paruos, tardos, raros, languidos, inæquales. Vt videas plus à ventriculo ferè, quam à corde variari, sed vbique: quoniam *Secundo in ore ventriculi.*

totum regit ſpiritus ſyſtema animatum.

Item variat pulſus fuga ſpiritus ad interiora, vt ſæpè diximus.

Item importuna cibatio.

Humor paruus & vapor non dans tempus febriendi. pungendi lethalis.

Sed ſuper omnia inſidiatio humoris, qui non ad loca ſpiritus fertur, ſed paruam exhalationem ad cerebrum, & cor emittit, nulla facta mordicatione: tunc imparatum ſpiritum lædit prælio ineptum:non enim in ſanguine,neque in extimis ſedibus, ſed in ipſo ſpiritu & ſuis penetralibus aggrauatur vapore, terretur fuligine,intemperatur calore:ergo non febris,id eſt bellum, ſed ceſſio,& mors. Vnde non rectè Medici dicunt latere febrem: quomodo enim non pulſent arteriæ in tanta neceſſitate? Concedant ergo febrem eſſe pugnam. Si enim eſſet refrigeratio ad extranei caloris imminutionem, facilè ſemper fieret, ſpiritu in pugna non occupato.

Cur moriuntur rectè pulſantes interdum.

Non datur febris hectica peſtilens.

6 Item quoniam febres peſtilentes fiunt in ſpiritu,in ſolido, & in humido,ſæpè ſeorſum à venenoſa qualitate fit,vt pulſibus rectè ſe habentibus moriantur patientes: non quia cor calet,& arteriæ frigent, & contemperant pulſum,vt ruditer quidam aiunt: tunc enim cor contra frigus pugnaret calore, & motu. Sed quoniam venenum exile,ac vehemens eſt,& antequam ſpiritus prælio,id eſt febri,accingatur,occiditur. Ergo non datur hectica peſtilens, ſed dicitur hectica, quoniam non ſentitur pulſus immútatus.Sunt quidem pulſus languidi, parui, celeres, crebri, in aliis peſtilentibus;quoniam à ſpiritu incipit omnis peſtis, vt ſuo in loco declarabimus. Fit autem humoralis aliquando: quoniam ſpiritus in ſanguine actu ſuo actionem edens, inficit illum: & ſtatim deprauatus bubones,& carbunculos emittere ſolet. Sed propriè cor, epar, & cerebrum in furiam vertit, & exagitat. Quod de cerebro verè dicitur, & prius.

Quæ paſſiones morbificæ quos edant pulſus generatim.

ARTIC. II.

Regulariter quos pulſus quæ cauſa morbifica facit.

1 EX cauſis morborum generalibus, quas lib. 3. enumerauimus,deſtillatio facit pulſum mollem, & vndoſum. Inflatio tenſum, & palpitantem,inæqualem, & paruum. Euacuatio crebrum, formicantem, & vacuum: Repletio inæqualem, paruum, intermittentem,languidum. Ariditas durum, crebrum, languidum.

dum. Frigefactio etiam paruum. Calefactio celerem. Tumor tensum, & vibratum.

2 Verum quoniam effectus non respondet causæ agenti tantum, sed etiam patienti contemperatur: propterea nosse oportet, quod partes siccæ affectæ prædictis causis, duros edunt pulsus: humidæ molles; compressæ, repletæ, obstructæ inæquales: tumoribus, & apostematibus affectæ tensos, sed secundum magis, & minus; non enim æquales omnes siccitates, & calores, &c. *Animaduersio.*

3 Item causæ mollificantes in duris partibus non efficiunt molles pulsus, sed medios; nec calefacientes in frigidis, vrentes, sed tepidos: propterea libet de singulis aliquid enunciare seorsum.

De pulsibus inflammatione varia affectis.

ARTIC. III.

1 GEneraliter inflammationis, id est, calidi tumoris, pulsus serratus & vibratus est. *Pulsus generatim inflammatorum.*

2 In pleuritide vero, quæ inflammat membranam succingentem costas, fit celer, creber, durus, vehemens apparenter, serratus. *In pleuritide.*

3 In suppurationis principio, quoniam est inflammatio, pulsus similiter inæqualis, inordinatus, hecticus: tensus, durus: serratus, præcipuè in suppuratione thoracis. Confecto pure fit paulo æqualior. Rupto, cessat labor spiritus in coquendo, & expellendo pure, assumptus: propterea fit pulsus latior, tardior, languidior, vt Medici testantur.

4 In peripneumonia, quæ est pulmonis inflammatio, fit celer, magnus, creber, mollis, languidus, vndosus, raro vibratus, intermittens sæpè, & intercurrens, vbi serratus, & tensus non datur: quoniam à pituita fit repletio causans inflammationem, & pulmo molle instrumentum est, vndè vndosum producit. *In peripneumon.*

Alios tamen edit pulsus pulmo refrigeratus: alios calefactus; alios obstructus, vt patebit.

5 Inflammatio stomachi, quales omnis generaliter.

6 Inflammatio hepatis duros: similiter ex scirrho hepatis, & lienis.

7 Inflammatio diaphragmatis duros, tensos, paruos, crebros.

8 Vesicæ & vteri pulsus duri, sed vesicæ duriores, & dolorifici magis.

In cerebri calida intẽperie. 9 Cerebri eiusque arteriarum,& musculorum calida intemperies delirium adducit:& pulsus celeres, magnos, crebros. Verum inflammatio membranæ tenuioris, vulgò piæ matris, adducit phrenitin,& pulsus paruos,celeres,crebros,duros, mediocris vehementiæ; nonnunquam vndosos, sæpè trementes. Amputatus ob conuulsionem,tensos,vibratos,inæquales : horum ratio ex dictis patet.

Frigida. Frigida intemperies adducit fatuitatem ; pulsusque contrarios,paruos,tardos,raros. Catalepsis autem ex frigido, siccóque humore, posticam cerebri partem irrigante; quo fit vt nec loquantur, nec audiant, nec videant; facit pulsum tardum, paruum,rarum,inæqualem.

At lethargus ex inflammata cerebri substantia non per se, sed propter eos,quibus irrigatur humores crassos, impuros,& superfluos, pituitosos;facit pulsum magnum,crebrum,languidum,celerem, vt in peripneumonia : sed tardiorem,& rariorem, minusque inæqualem, intermittentem magis, quàm intercurrentem: vndosum semper si sopor accesserit.

Calida,& humida intemperies adducit lethargicam phrenitim, cuius pulsus celer,creber, minus vehemens,latus, breuis.

De pulsibus morborum à destillatione,& obstructione.

Artic. IV.

Pulsus paralysis. 1 Morbi à destillationibus comites habent obstructiones, & cum fiunt in partibus exterioribus, in neruosa substantia, efficiunt paralysim obstructis neruis;cuius pulsus paruus, tardus, rarus, languidus,mollis:in quibusdam etiam creber & inæqualis, & parumper inordinatè intermittens.

Pulsus epilepsi. & apoplex. Si obstructio est in capite, & in spina, fiunt epilepsiæ & apoplexiæ,non sine conuulsione : & fiunt pulsus minores, tardi, rari, languidi, inæquales. In maxima passione parui, crebri, languidi. Haud tamen rationabile est, quod de crebritate dicunt, nisi in magna passione.

Pulsus conuulsionis. 2 Si autem in musculos influat, & obstruat,fiunt conuulsiones cum pulsu tenso, non quia contrahitur, vt in principio febris arteria;nec quia dura,vt in tumoribus,& exsiccata morbis chronicis;sed tenditur in vtramque partem,sicuti corpus cauum,inane, quale intestinum dum tenditur vtrinque. Igitur sursum deorsumque

ſumque tenditur,nec diaſtolæ & ſyſtolæ apparent,niſi vibrationi ſimiles:exilit enim ad cutim arteria non æqualiter, ſed diſcriminatim,alia parte ſeſe attollente,alia deprimente,& alia celeriter, alia tarde. Apparet pulſus maior,& vehemens,cum ſit magnus,& fortis ob vibrationem;& ſtrepit in ictibus.

3 Pulſus podagræ,chiragrę,ſciaticę,ſeu iſchiadis;&c.quoniam ſine febre ſunt, fiunt quales in doloribus pro magnitudine doloris:ſi accedit febris; qualis in conuulſis, & inflammatis, & obſtructis. *Pulſus podagræ, chiragræ,&c.*

4 Angina pertinet ad obſtructionem gutturis,& inflammationem ſimul: idcirco eius pulſus qualis inflammatorum. Sed ſi ad pulmonem prolabitur obſtruens humor, fit vndoſus:ſi ad membranoſas colli partes paſſio migrat,conuulſiuus:ſi ad mortem,creber,& inæqualis. *In angina.*

5 Difficultas ſpirandi ab obſtructione, plenitudine, & compreſſione laryngis, arteriæ, pulmonis; ſi acuta fuerit pulſum habet inæqualem, inordinatum, intermittentem, deficientem; & cum magis ſæuit, languidum,& tardum;ad extremum verò crebrum, & languidum. *In difficultate reſpirandi.*

6 Suffocatio vteri ex detento ſemine,vel menſtruo,putreſcentéque,edit paruum,tardum,rarum, inæqualem, & inordinatum, aliquando tenſum,deficientem,& cum abolitione. *In hyſtericis.*

7 Icteritia ex veſicæ fellis obſtructione pulſum habet minorem, non celerem, non languidum,duriorem;& cum febre etiam celerem. *In ictericis.*

Ex pharmaco pulſus confirmantes dogma.

Artic. V.

1 QVi pharmacum purgatiuum ſumunt, ante vomitum, vel fluxum alui,habent pulſum latum,rarum,tardiorem,languidiorem:dum euacuant,& vellicantur, inæqualem, inordinatum: dum melius habere cœperint,ordinatum, ſed inæqualem, minus tamen, quam antea. Vbi verò propè ad rationalem ſtatum venerint,æqualem,maiorem,vehementiorem,quàm antea. *Affectiones pharmacia & ſtomachi quos pulſus ferunt.*

Quod ſi ſyncope corripiuntur,ſingultus adſit,vel anxietas,paruus iis,languidus,inordinatus, celer, & valdè creber eſt.

Qui autem opprimuntur ſtomacho, ſeu grauantur,paruus iis, languidus, inæqualis, inordinatus; non tamen celer, nec creber,

immo tardus est pulsus: apparet autem aliquatenus vndosus, & latus,& aliquando modicè tensus.

Conclusio pro nostro dogmate.

2 Ex quibus verbis Medicorum, ante Galenum, clare patet spiritum corporeum è capite non modò vitales operationes, sed etiam quas vocant naturales, obire in omnibus officinis, vt in corde,ita in ventriculo:& pugnare cum cibis,& cum pharmaco, & cum prauis humoribus, eodem ferè modo,eisdem pulsationibus,pro maiori, & minori necessitate;& viribus vtrinque æqualibus,& inæqualibus.

Probatur ex prægnantium pulsu.

3 Item prægnantium pulsus cum semper fiant maiores, & celeriores, & crebriores, manifestè indicant pugnam spiritus ad conuertendum alimentum, in sui,& fœtus substantiam; & contra retentum menstruum sanguinem. In fine tamen debilitata mater hac pugna, & onere, languidos edit pulsus, iuxta regulas superiori sermone traditas.

4 Pulsus ab ariditate in morbis,sunt quales hecticorum,& marasmi, de quibus paulò ante.

De pulsibus à putredine.

ARTIC. VI.

1 A Putredine morbi pulsus habent, quales humorales in communi.

2 In particulari,quales ab apostemate, qui topicam facit putredinem.

Cur venerea lue affecti quidam non febricitant.

3 Sed si in toto solido, & humido est similis qui in lue venerea, cuius pulsus sunt parui, tardiores, rariores, languidi, præsertim inueteratæ. Plerumque carent febre,quoniam non est cum quo pugnet spiritus, si tota substantia iam morbo occupata est, ipséque ligatus, & diminutus, vt vix actu suo actionem conficiat. Si autem febris aderit ex irritatione, vt solet in robustioribus, crebriores erunt pulsus, & celeriores.

De pulsibus ab inflatione.

ARTIC. VII.

1 PVlsus morborum ab inflatione, palpitantes, & tremuli aliquando,& deficientes in colica.

2 In hydrope aquoso, quem dicunt ascitem, paruus, crebrior, subdurus cum tensione.

3 In flatuoſo, quem tympanitem;celerior,longior, creber,non imbecillus,ſubdurus cum tenſione.

4 In phlegmatico albo,quem anaſarcam; latior, mollis, & vndoſus.

5 De pulſu tenſo, & duro verum eſt vbi abdomen tenditur valdè.

6 Minus periculoſa eſt, quæ minus malos habet pulſus in his ſpeciebus.

In affectibus cordis qui pulſus. Et correctio Medicorum.

ARTIC. VIII.

1 COrdis immutationes immutant pulſum, ſed non æquè repente atque cerebri, & ſpiritus cogitationes, & appetitiones.

2 Cor calidiſsimum in ſubſtantia, niſi excedat temperiem natiuam, magnos pulſus, & reſpirationes optat: non tamen celeres, niſi adſit extranea prauitas. Si excedit, minores optat pulſus, non maiores, vt Medici putant. Tunc enim refrigeratur, cum minus mouetur. Frigidum naturâ minores, ſed ex accidenti celeriores, vt incaleſcat:ſpiritus enim prouidet vt opus eſt,non cor. In hoc ergo etiam errant Medici.

Si inſpiratio eſt follis inſtar, non flabelli;nimio calore præter naturam, minores vult pulſus, & reſpirationes: è contra ſi flabelli.

3 Si contenta in corde calido ſunt frigida:pulſus maiores fiunt vt incaleſcant;non autem moderati,vt ipſi putant.

4 Quæaddunt de cordis, & contentorum varietatibus, nil ad rem. Semper enim putandum, quod ſi contenta officiunt, pulſus augentur, præſertim contractione, vt attenuentur, & pellantur:ſiue frigore,ſiue impuritate officiant,dum tamen ſpiritus valens eſt: alioquin aut cedit, aut fit mors; aut languidos, inæquales,& inordinatos pariet pulſus.

5 Verum hoc eſt, quòd durities cordis duros præſtat pulſus: humiditas molles: quæ autem pertinent ad vehementiam, & magnitudinem,& alias differentias, ſunt à ſpiritus copia, inopia, affectu,anxietate, ocio, negocio, vt ex dictis patet. Quam inania dicant Medici de duplici intemperie, & de arteriis ex corde diuerſis,ex dictis iam deprehenduntur. Tædet immorari.

De

De præsagio crisis ex pulsibus.

CAPVT III. PARS VII. ARTIC. I.

1 QVemadmodum ex vrinis, ita etiam ex pulsibus præsagium futuræ crisis desumitur in acutis morbis: chronici enim tempore superantur.

2 Pulsus inæquales, & inordinati ob pugnam spiritus in coquenda, & sequestranda morbifica causa à locis nobilioribus: & quales in pharmacia.

Signa 25. futura crisis. 3 Indicia futuræ crisis sunt molestæ noctes, deliria, comata, vertigines, difficiles respirationes, sonitus aurium, perturbatio sensuum, stomachi anxietates, capitis, colli, aliarúmque partium dolores: inuitæ lacrymæ, vanus ante oculos splendor: vrinæ suppressio, labri inferioris tremor, obliuio, ingens rigor, accessio paroxysmi præueniens: æstuatio multa, sitis inextinguibilis, nausea, clamores queruli: decubitus varij: prosilitiones è lecto.

Qui pulsus bonam crisim annunciant in qualitate & quantitate, & ordine partium eorum. 4 Bonam crisim prædicunt pulsus inæquales, inordinati, tam in actione plurali, quam singulari, & in rhythmo, si plures præcedunt, aut plures partes eiusdem motionis, maiores, celeriores, vehementiores, calidiores, & pleniores; quam minores, tardiores, imbecilliores, frigidiores, inaniores: & rhythmi paritas, aut velocior distensio. Et hoc certum, & verum, si partes motus, aut ipsi motus sequentes sunt meliores præcedentibus, idest vehementiores, grandiores, celeriores, vt in caprizante, &c. Certissima autem erit, si & coctionis signa contestantur.

Qui malam. 5 Malam crisim prædicunt pulsus inæquales, & inordinati, in quibus pauci meliores; & præcedentes meliores subsequentibus motibus, aut partibus; & constrictio maior, aut celerior dilatatione: cum enim vincit vigoratur, & amplificatur spiritus; & cum victoriam in suo actu præuidet, sicuti diximus in febribus, in quarum principio constrictiones maiores, & pulsus imbecilliores. In fine è contra si vicit. Sic & in cibis, & in pharmacia: vt vbique nostra sententia sit constantissima. Si enim dilatatio propter refrigerationem fieret, malum potiùs indicaret, & augmentum caloris præter naturam.

Si cruditas in vrina, & præfati pulsus mali, mortem sine crisi.

6 Si perfecta est crisis, pòst subsequuntur pulsus ordinati, & æquales, aut secundum naturam ægri, cum erat sanus: si imperfecta, & insalubris, non cessat inæqualitas, & inordinatio, & tunc

proprius moribundorum; in quibus calor extinguitur.

Vox ſtertoroſa in ſanis ab anguſtia, & immunditia loci, per quem tranſit. Vndè dormientes ſtertere dicuntur, quorum reboant nares, & fauces feruent: clara eſt ab amplitudine & munditia. *Quid vox ſtertoroſa. Quid clara.*

Sed acuta, & clara ab anguſta, & munda arteria. Vnde catarrho affecti obſcuram, ſtertoroſam, & raucam expirationem reddunt, ac vocem: medio temperamento vtrinque differentias participant. *Quid ſimul acuta.*

7 In ſanis largior eſt dilatatio, & tardior: compreſſio vero breuior, & velox: ſed tamen vbi incaluerit extrinſecus, expiratio longior, & duplicata fit, vt calorem additum inſtrumentis efflet, & craſſos vapores: quod fieri è contra oportebat, ſi inſpiratio eſt refrigerandi gratia, vt in Peripato loquuntur. *Nota.*

8 In ſanis inæqualitas eſt à cogitatione, deſiderio, ſpe, aliiſque affectibus primalitatum: vel ab inſtrumentis quid affectis. *Quid inæqualitas.*

In ægrotis à paſſionibus morbificis vexantibus, vel ſpiritum, vel inſtrumenta; vel alium vſum requirentibus.

9 De caprizante, dicrota, & intermittentibus, reſpirationibus, clara eſt ratio in ſanis à cogitatione, & affectibus primalitatum: in ægrotis à morbificis ſpiritus & organorum. *Ab iiſdem eadem.*

10 In ægris quando ſpirationes fiunt ſimiles ſanis, ſalutares ſunt: indicant enim ſpiritum validum, & thoracem, & cerebrum: & pulmonem, & arteriam, & diaphragma, & fauces rectè valere, morbumque ſalutarem. *Regula 1.*

11 Quando verò ceſſat reſpiratio ſecundum rem, mors ipſa eſt: ſi ad ſenſum, indicat morbi vehementiam: ad quam tollendam ſpiritus etiam relicta reſpiratione accurrit, vt in vteri ſtrangulatione, & apoplexia Cognoſcitur autem inſenſilis, ſi flocci, & pili naribus admoti agitantur; & quidem ſi alia ſigna exitialia à pulſu, vel ab vrinis, vel ſymptomatibus comitantur, mors certa eſt. *Reg. 2.* *Nota.*

Huic opponitur nimia reſpiratio ſecundum apparentiam, quando pectus maximè diſtenditur, & clauiculæ, & ſcapulæ, & alæ naſi mouentur; & tamen modicum aërem excipiunt, expirantque; quod ſignum eſt pereuntis ſpiritus, aut organorum reſpirationi ſeruientium, profligationis, & ſuffocationis naturalis virtutis: aut exitus animæ.

12 Præterea lethalis eſt frigida ſpiratio omnis in ægrotis, & ſter-

torosa,quando non fit ab impedimento solo viarum,vt in simplici catarrho;sed à spiritu debili non potente expirare, neque impedimenta amouere:vt proprium est agonizantium ; nec transit vt illa, sed perseuerat.

5. Item nimis calida, & fuliginosa , incen dium indicat intus , & quidem lethale,si alia correspondent lethalia signa.

6. Item respiratio intermittens difficilem indicat conflictationem, & sine victoria,si reuertitur, minor : magis autem quæ deficit.

7. Præterea interrupta, & caprizans , si in secunda parte dilatationis est fortior,dat spem:sin minus,è contra.

8. *Optima.* 13 Magna , & facilis , & clara , & grauis respiratio semper est bona : indicat enim facultatis , & instrumentorum salutem in ægris.

9. *Notabilis.* Magna , & velox indicat incaluisse , & opus esse retentione ignis in corde. Si autem & crebra , auctum indicat calorem magis, vt patet in his, qui incipiunt currere : primò enim magnum spiritum habent, mox etiam velocem ; & addito exercitio calorem augente , crebrum habent ne elabendi tempus detur : At immodicè exercitatis parua fit respiratio , sed tamen velox , & crebra. Idcirco in ægris paruitas resolutionem indicat , vnde & vocem acuunt,quoniam spiritus nequit replere arteriam ; & per strictam exit modicus.

Grauis autem,& rauca, impedimentum indicat , sed spiritum multum,nisi raucedo gracilescat.

Regula. Tandem si fiat resolutio maior , cessat velocitas., & crebritas: vnde moribundi omnes respirationem habent paruam , tardam, raram, stertorosam:tandem & frigidam.

Præterea parua,& crebra,inflammationem,aut dolorem Medicis denotat in principali aliquo membro. Sed non necessariò ita est,nisi forte in spiratoriis : quæ , ne lædantur magis , spiritus rara , & tarda motione pandit. Sed consule pulsum,ne malè iudices.

Nota. Visum est Hippocrati magnam , & paruam indicare delirium:licet non omnes delirantes similiter spirent , quod verum est si delirium ex incendio, nec spiritum sinit proprium opus frequentare.

Suspiria etiam luctuosa si non à primalitatibus affectus incipit,sed à corporeis,qui intercipit actionem,deficientem animam,

& tunc cauendum à syncope, & malis infælicioribus; & auxiliandum.

7 Pulsus altus, & vehemens ante crisim semper multas excretiones prænunciat: si tamen adsit inordinatio, & inæqualitas; alioquin modicas dabit.

Pulsus cum his magnus pollicetur crisim per sanguinis è naribus profluuium. Vndosus, si altus est, vel mollis altus, per sudorem: durus, per vomitum: humilis, per alui fluxionem; quorum ratio ex prædictis patet.

Nunquam desperandum dum robur & magnitudo in pulsu, quamuis inæqualissimo, & deficiente, & intermittente; si vehemens perseuerat, aut reuertitur. *Nota.*

De Respiratione.

CAPVT IV. ARTIC. I.

1 ANaloga est respiratio pulsui. Causa agens respirationis est spiritus animalis, mouens pulmonem, arteriam vocalem, & cor, & thoracem per musculos, neruos, & fibras. *Causa efficiens respirationis.*

Causa materialis est aër inspiratus, & expiratus. Instrumenta sunt pulmo, arteria spinosa, & thorax. Formalis est dilatatio simul tempore facta in thorace per musculos intercostales, & in arteria per annulatam molliorem partem. Vnde sequitur, ne vacua remaneat ab ore, & naribus, aër inflans arteriam, & pulmonem circa cor: tunc subsequitur compressio simul thoracis & arteriæ artificiosè facta, educens aërem, & cum eo fuligines. *Materialis, instrumentalis, formalis.*

Causa finalis est caloris in corde, atque spirituum retentio, & generatio, partim ex aëre, partim ex sanguine, in quem inflat: ac simul totius corporis irrigatio spiritalis, qualis manifesta est inter arterias, & hypochondria. Vnde sequitur vis in solidis, ad transpirationem: & fuliginum, & excrementorum eductionem: quo cessante tabescunt, calore solidorum non transpirante cum excrementis: sed laxante subiectum. *Finalis.*

Expirationis verò finis est eductio excrementorum cordis, & pulmonis, fortè & arteriarum: ac excreandi humores: & tandem formandi vocem a[illegible] significandum.

Idealis causa nobis non innotescit, nisi in follibus, quibus ignem in carbones intrudimus, ne exhalet, & accendimus, & generamus: quo cessante extinguuntur. *Idealis.*

Correctio. Ridiculi sunt, qui putant refrigerationem ab aëre, & à cerebro, cordi opus fuisse, vt sæpè ostendimus, & qui marcorem faciunt ab augmento caloris exhalantis, & non potius colliquantis, vt dictum est prius.

Septena differentiæ respirationis. 2 Differentiæ respirationum sunt magna, parua, iusta. Item velox, tarda, tempestiua. Item crebra, rara, numerosa. Item calida, frigida, tepens. Item difficilis, facilis, fastidiosa. Item clara, stertorosa, sibilans: grauis, acuta, sonora.

Differentia ex rhythmo in respiratione, aliter ac in pulsu. 3 Præterea datur rhythmica, & arhythmica. Sed cum semper quies facta post dilatationem sit minor iuuante grauedine thoracis, & pulmonis, ad compressionem: post compressionem verò maior quies, dum alium expellit aërem, & quando mox attrahit. Rhythmus erit quando hæc ita se habent, non vt inpulsu.

Alia differētia respirationis simi.. e differentiis pulsationis. 4 Præterea dantur respirationes æquales, & inæquales inter plures. Item in vna. Manifestè enim aliqua est interrupta, sicut pulsus dicrotus, vt patet dum pueri lugent. Aliqua est caprizans, vt cum expirare incipimus, & facta pausula plus expiramus. Datur etiam intercidens, & intermittens in multis, vt patet in suspirio.

Extant etiam respirationes ordinatæ, & inordinatæ, & lunares: repetitæ & deficientes, sicuti in pulsibus declarauimus, nec diuersæ sunt ab illis significationis.

Cessatio à respiratione, & nimia respiratio aliam faciunt differentiam.

Consideratio. 5 Præfatæ differentiæ aliter in ægris atque in sani significant, quando non ex voluntate variantur: facile est enim volenti quamcunque respirationem simulare, non autem pulsum.

Canon bonæ respirationis. 6 Optimè temperati hominis, atque simul organorum benè formatorum, respiratio est iusta, tempestiua, numerosa: tepens, facilis, sonora, clara.

Respiratio quæ calidum copiosum, & robustum indicat pulsū. Qui autem temperamēto calidiori, & copiosiori spiritu abundant, magnam edunt respirationem, vel maximam, celerem, percalidam obstreperam vocem: quoniam spiritus multus & instrumenta ampla, & dura, facilem quoque, & grauem; quæ differentia potius in sono dignoscitur.

Respiratio debilium & puerorum. Effœminati & pueri spirationem habent magnam infimi gradus, vel paruam, velocem, crebram, acutam: spiritus enim per arteriam strictam, & molliorem transiens acutam edit vocem in fœminis, & pueris, ac simul flatum tepidum; frigidus enim est proprius,

nimio æstu, & attenuatione: & sic ad quietem non redit. Ergo causa perseuerat, siue ex primalitatibus, vt amor, & cogitatio furiosa, & spes, & timor, & huiusmodi: siue à corporeis affectionibus, vt vapor continuè infestans venenosus, aut inflammatio, aut mordicatio viscerum: aut dolor, quæ ex aliis symptomatibus innotescunt, & adeò præualent, vt seipsos occidant ægri, ne tantum incessanter dolorem patiantur. Raro enim est quod non simul delirent.

Aliquando accidit à causa critica, & bene cedit; sed à symptomatica praue: & cum præter rationem quieuerint, causa inquietudinis perseuerante, lethale est signum. Videlicet cedere victam naturam, aut non sentire.

3 Quando quies non tollitur, sed minuitur, adsunt eædem causæ in spiritu, vel in corpore, vel in humoribus: sed mitiores

Quid motus minutio, quid abolitio, quid vitiatio, & à quibus.

Quando variatur, & non minuitur, instrumenta sunt in causa.

4 Similiter vbi motus aboletur, quando oportet moueri, malum; sed non exitiale, si pulsus, & respiratio non læduntur: cito enim motu abolito fit mors in mobili spiritu: sed arbitrarius motus si aboletur, indicat spiritum detineri grauiori cura, vt cum cogitamus quiescentes; aut pugnam contra causas morbificas, vt hystericis accidit.

Si minuitur, indicat spiritus imbecillitatem, & imminutionem, vel instrumenti grauitatem, & læsionem.

Si vitiatur, in instrumentis, & causis morbificis est culpa.

5 Imminuitur motus lassitudine: tollitur conuulsione: vitiatur tremore, horrore, rigore, torpore, palpitatione, ruptura.

De minutione motus.

Artic. II.

1 Lassantur vel voluntariè, vt qui currunt, pugnant, laborant exercitio magno, studio, inedia: & his spiritus minuitur, ergo, & difficile mouet pondus corporis; quod enim mouent tres, duo possunt vix.

Diminutio motus ex causa voluntaria.

Vel inuoluntariè, vt à febre, vulnere, dolore, fœtore, quæ spiritum resoluunt, aut grauant.

Ex inuoluntaria.

Vel sponte, vt ab humorum copia, vel crassorum multitudine vaporum musculos replentium, & ad motum minus aptos reddentium, & spiritum aggrauantium, ipsorum crassitie eius tenui

Ex spontanea.

tenuitatem amplectente insensibiliter : & istæ spontaneæ lassitudines morbos prænunciant Hippocrati. In ægrotis verò nisi criticum abscessum denotent,malæ sunt,morbi causam augeri docentes.

De priuatione motus.

Artic. III.

Conuulsio totalis. 1 Conuulsio totalis omnem aufert motum, quando cerebrum, & spinalem medullam replet humor crassus, spirituíque transitum ad exteriora occludit: & hæc in sanis, & ægris perimit die quarto, vel prius:quarto transacto spes est, præsertim si febris,aut vacuatio accesserit.

Et partialis. 2 Conuulsio partialis,vt manus,oris,linguæ, cruris, medij corporis, tollit motum ex capite, qui est necessarius. Quando durat,occidit:sin minus,spes est.

Causa conuulsionis. 3 Etenim fit conuulsio vel repletione musculorum, & neruorum, vel arefactione ab ingenti calore, vel vacuatione neruos exsiccante,& viam spiritui adimente,ac spiritum resoluente:vel à frigore nimìo calorem occidente, humidum gelante, & solidum proinde contrahente,vt accidit his,qui in niue,& glacie itinerando conuelluntur.

Conuulsio à frigore. 4 Conuulsio à frigore non est sanabilis, vbi perfecta fuerit, quoniam temperies, & collocatio particularum dissoluta est, & forma membri,& quando est totalis,occidit.

A calore. Conuulsio à calore deterior, quoniam resoluit humorem natiuum, & spiritum, & corpus suum immobile reddit: vt patet in quos fulmen offendit.

Regula. Propterea omnes conuulsiones post febres acutas ardentes,& post euacuationes multas à pharmaco,vel sponte,& ab assumpto veneno,præsertim circa membra nobilia,sunt exitiales.

A repletione. 5 Quæ autem fiunt à repletione,nisi sint vniuersales, vel circa collum,& os,viam cibo,& pharmacis negantes, sanantur, febre accedente,& calidis medelis,& cibis tenuissimis;maximè autem cum in principio morbi apparuerint, & in pueris. In quibus etiam quæ à calore, & euacuatione fiunt, curari possunt, cum sint humidi natura, & molles neruos obtineant,facilè ad mollitiem redeuntes. In his timeo magis ab epilepsia ex humidis causis obstruentibus,quæ sunt imperfectæ conuulsiones.

6 Con

aut afflicta instrumenta monstrant. Cætera plana sunt ex dictis in cap. de pulsibus.

14 Difficilis respiratio semper mala, facilis semper bona, fastidiosa participat vtrinque: etenim semper aut instrumentorum, aut spiritus affectum bonum, vel malum, aut mistum indicat. *Regula vniuersalis.*

15 Quibus respirationis organa conuelluntur, vel vitiantur, & vox vitiatur: at si manente respiratione non loquuntur: ij aut melancholico delirio tenentur, & nolunt loqui: aut linguam conuulsam habent, aut in cerebro crudelem affectum, cui amouendo spiritus detinetur: aut in alia parte corporis distractus dolore, cui succurrat, vocalibus non vacat functionibus. Sunt & quibus ita imminutus, & afflictus est spiritus, vt vociferari nequeant. Quapropter semper mala vocis priuatio, nisi ex critica causa, mox cessatura, fiat. Idem dic de voce clangosa, tremula, acuta, querula, interrupta, plorabunda, difficulter efformata. Quarum causæ ex affectibus spiritus, & vasorum, & organorum vocalium petendæ sunt; quæ si incendiosis morbis per exsiccationem conuelluntur, exitium indicant: sin aliter, pro natura morbi. *Regula particularis.*

De præsagio ex somno, & vigilia.

CAPVT V. ARTIC. I

1 POst respirationem proximè necessaria ad vitam sunt somnus, & vigilia; ergo & proximam habent præsignificationem.

2 Igitur quando in ægrotis similes sunt atque in sanis, morbum salutarem denunciant, & è contra. Cum ergo ad interiora spiritus, & calor se confert post actiones exteras imminutus, vt se reficiat, & nutrimentum digerat, distribuatque: aut contra fumos cibi salubris agens, eos in se conuertat, vtilis est somnus: quod ex eo patet, quod suo tempore regreditur ad sensificandum, & mouendum corpus, ad opera arbitraria robustior, & passiones morbificæ cessant. *Regula 1. Qui somnus, & qua vigilia salubris, cum, & quomodo fit somnus, & vigilia naturalis.*

Quando verò non suæ refectionis causa, neque vtilium vaporum ad conuersionem fit necessario introrsum: sed morbifica causa viscera lædit, ad quam expugnandam vocatur: tunc somnus malus, quà somnus ex non somniferis causis; sed bonus *Qui somnus morbosus bonus.*

ſi vincat: quod oſtendit melioratio ſequens, & bonus pulſus, & bona reſpiratio.

Et qui malus. At ſi non regreditur ad opera exteriora, malus: ſignificat enim non poſſe vincere, & grandem eſſe cauſam morbi, & in cerebro.

At ſi pulſus languidus, & mala ſymptomata, notant morbum inuincibilem, præſertim in acutis, & calidis febribus; quæ excoquere cauſas non potuerunt, ſed potius ſpiritum reſoluerunt.

Hinc veternum à phrenitide exitioſum dixere, & comatoſi omnes à principio difficile ſanantur; ſed in augmento facti morti ſunt proximi.

Qui ſomnus ſaluberrimus. 3 Somnus poſt vigiliam, & victoriam ſaluberrimus, & qui criticè fit ex cauſa mox excernenda.

Qui peſſimus. Sed à ſomno obmuteſcere, & conuelli, mortem proximam intellige, ex victoria morbi, vt ebriis aliquando contingit, niſi euomuerint, aut febri correpti fuerint.

Regula 2. 4 Vigilia in egentibus ſomno, in ægrotis mala: in ſanis cogitatio ſuperflua, vel calor ſuperfluus, vel cibus multus, vel ſiccitas, vel aliud ad morbum diſponens.

Regula 3. 5 Vigilia perpetua lethalis: ſpiritus.n. reſoluit, crudos humores facit internos, corpus emaciat, præſertim in febribus ardentibus; ac ſi conuulſio ſequitur, nil deterius. Solet & delirium exſiccato cerebro, & nimis attenuato ſpiritu fieri.

4. 6 Indicat vigilia dolores intrinſecos à cauſa calida, & inflammationes diras, quibus ſi ſomnus acceſſit grauis, & refrigeratio cum pulſu languido inordinato, mors ſuperueniet: indicat enim calorem, & ſpiritum euanuiſſe ab incendio irreparabili.

5. 7 Vigilia critica eſt bona, vt ſupra.

De præſagio ex motibus arbitrariis.

Capvt VI. Artic. I.

Quadruplex gradus neceſſitatis functionum ad vitam. 1 Sequitur motus arbitrarius, & quies arbitraria, quæ non ſunt neceſſaria, vt pulſus in primo gradu ad vitam: neque in ſecundo, vt reſpiratio: neque in tertio, vt ſomnus, & vigilia: ſed in quarto poſſumus ad arbitrium eis vti, & mutare.

Quid indicat inquietatio. 2 Inquietatio quando opus eſt quiete poſt laborem, mala: indicat enim dolores, aut in cerebro, aut in ventriculo, aut aliquo in membro nobili, aut accenſiones crudeles.

Et quando totaliter aboletur quies, ſpiritus furit, & delirat

nimio

6 Conuulsiones tunc modo prosunt, cum sunt ex critico excessu. *Singultus vnde.*

7 Podagra, chiragra, gonagra, ischias repletione fiunt: suntque quædam conuulsiones, de quibus suo loco.

8 Singultum Medici motum conuulsiuum esse in ventriculo conante noxia excernere, vnde cum fit à repletione, statim vomentibus sedatur: cum ex inanitione, malus: præsertim post vomitum.

Puto etiam sola mordicatione, & infestatione singultum fieri: vnde pueri nimis bibentes, & edentes, singultiunt: quoniam stomachus aggrauatur, aut mordicatur: propterea ab ileo, hepate, & liene, ardorem communicantibus ventriculo, fiunt: & ideo malum in febribus, non in sanis. Quibus pensatis causis inuenies præsagia.

De vitiato motu.

ARTIC. IV.

1 TRemor est vitiatus motus totius, vel partis corporis, indicans spiritus non solum eam diminutionem, qua debiliter mouet, sed maiorem; qua non nisi ex parte mouet. *Tremor quid*

Sequitur autem ad labores, coitus, febres, & cæteras dictas causas diminutionis.

Aliquando etiam læsionem musculorum, & neruorum spiritui non obtemperantium ad motum. Læsio autem est à dolore, contusione, vel mediocri conuulsione.

Aliquando timorem aggrediendi, & dum spiritus ex parte refugit, ex parte inuadit, diuisus tremit.

Frigus tremorem facit cogendo, vel extinguendo spiritum mouentem; calor, resoluendo; propterea in fine morbi, & febris, malus: in principio paroxysmi solius timoris index est, nisi aliæ simul causæ adsint. Adde, onus etiam causa est tremoris.

2 Rigor est motus vitiatus accidens toti corpori ex eo, quod spiritus conatur noxios humores è venis ad cutem adducere: qui mordicant spiritum in fibris, & timorem ingerunt expellendi, vt manifestum est in febribus. *Rigor.*

Et salubres sunt, post quos sequitur calor in corpore, effundente se spiritu ad victoriam; & simul euacuatio aliqua per sudo-

res,aut transpirationem,aut &c. & propterea apparent in principio pugnæ,& sedantur cum alleuatione.

Morbiferi verò,ad quos calor non sequitur,nec euacuatio,sed potius frigus,& stridor dentium,& perseuerantia rigoris:indicant enim naturam succubuisse, & expellere non valere:quod & pulsus contestabitur,& mutatio in peius,& conuulsio sæpè.

Horror. 3. Horror est ipsemet rigor factus in sola cuti, vbi humores acres eius sensum egrediendo stimulauerint.Frigida etiam aqua exterius horrorem facit spiritui cutis intro percutiens.

Sunt horrores boni,quos sequitur mali eductio,calor,& febris intermissio.

Qui febrem sequuntur mali,vt rigores.

In pulmonia & pleuritide , & apostematibus , puris egressus nunciant , vbi difficultas anhelitus , & dolor. Et iuxta rosionis materiam mali sunt : etenim & puncti horrescimus , & stridorem incisi suberis audientes ; & quidquid spiritum lacerat , aut cutim.

Torpor. Torpor est quædam obtusitas, & obscuratio ad motum in compressorum neruorum poris angustiatis,& spiritu grauato , sicuti à nebulis aër. Et quando est in spiritu post febrem , & in acutis quædam ignauia, talis perniciosa est : indicat enim caloris extincti carentiam ; sed ante grauedinem à vapore factam in dispositione,non in calore, nisi ex consequenti , & potest excuti odoribus;sed in neruis,& musculis applicatione calidorum.

Fit transmissione humorum à venis , & via est ad apoplexiam, epilepsiam,& paralysim,pro loci structura,& magnitudine : incipit in membro ignobili interdum , & augetur vsque ad nobile: tuncque torpor deterior.

Argumenta prognostici ex decubitu.

ARTIC. V.

Regula. 1 EX decubitu non voluntario, sed spontaneo ægroti , cognoscitur vis sustentatiua : etenim si positionem seruant similem sanis, facilè conuertuntur, alacriter assurgunt, discumbunt, stant, membra sustinent ; optimum est signum salutis, è contra prorsus, mortale.

De positu ægri examen. 2. Positio non debet esse extremarum figurarum : neque enim debet corpus extendi ad pedes, & manus omnino, vt faciunt lassi,

ſi, & moribundi: neque contrahi, vt qui timore, aut frigore corripiuntur; genua ad os, & os ad genua curuant.

Sed neque ſupinus decubitus laudatur, cum ſit proprius laſſorum, & morientium, præſertim ſe ſe extendentium ad pedes, & caput retrò, vel ad pectus inclinantium.

Verum in latus, vitæ & roboris ſignum eſt decubitus.

3 Non modo cadauerum inſtar decubitus ſpontaneus (ſecus enim dicimus de voluntario ex quadam mollitie:) ſed etiam caſus è lecto cadaueroſus, indicat matrem Tellurem ad ſe filium accerſere: quando nimirum non ex ſomno, & ebrietate ſe ſe nudant, & ad lecti margines excurrunt, & cadunt: quod nos probauimus, & alij memoriæ mandauerunt. *De casu ex lecto, &c.*

4 Item cum reſidere, & aſſurgere in morbi vigore volunt, præſertim pulmonis, ſignum eſt naturæ volentis conflictum declinare, cui ſe imparem præſentit: & hoc præſertim in manſuetis, & fœminis, dum cum alienatione, & præter pudorem.

5 Qui in ventrem haud ſoliti decumbunt: iis venter, aut occiput dolet.

Prognoſis ex toto, & partibus ſecundum prædicamenta.

CAPVT VII. ARTIC. I.

1 CVm vita res poteſtatiui ſit, & ex pugna eius cum morbo: deinde ex motiua vi in triplici operatione prognoſticati ſumus, ante quam ad cognoſcitiui rem, vbi de vita, & morte fit prognoſis ex conſequenti, quæcunque poteſtatiuum notificant, proſequamur. Hæc autem ſunt qualitates paſſiuæ, & actiuæ: & color, & forma, & horum accidentia in toto corpore, & in partibus, quæ idealiter maximè innoteſcunt.

2 Igitur quando in ægroto hæc omnia ſunt ſimilia ſanis, præcipuè autem eidem ſano, morbi leuitatem, & ſalutem certam annunciant: quādo diſſimilia prorſus, grauitatem, & mortem: quando medio ſe habent modo, conſule fortiora teſtimonia, & ea iterum, quæ à pugna, & motu ſcripſimus, & ab appetitoriis, & ſenſoriis ſcribemus: & verum proferes iudicium. *Canon generalis.*

Argumenta à calore.

ARTIC. II.

Calor sani. 1 CAlor in sano pro rata temperamenti est tepidus, blandus, copiosus,& æqualis in toto corpore:& cum biberint, & laborauerint similiter augetur calor: sed cum mollitie æquali, sed minori.

Calor ægri. 2 Calor ægrotantis est siccus, vrens,mordax,inæqualis:etenim & hecticis inest modicus, sed cum asperitate,neque in omni parte corporis idem:sed prope viscera inflammata ardor, & durities, & in vola,& plantis aridior.

3 Vehemens calor totius, vel viscerum periculosus: liquat enim corpora,& resoluit spiritum, & siccatis neruis efficit spasmum lethalem,& in capite phrenitim:circa ventriculum itidem lethalem phlegmonem indicat.

4 Calor in principio bonus,si declinante paroxysmo cessat: sin verò augetur,& perseuerat, lethalis: præcipuè autem à sudore, vomitu, & euacuatione.Permanens, aut succedens, perniciosissimus;indicat enim plus morbi intus latere, quàm exierit, & ad siccum spasmum,& phrenitidem, & hydropem trahit.

Argumenta à frigiditate.

ARTIC. III.

Sani frigiditas. 1 VEra frigiditas mors est:respectiua, id est, moderatus calor post euacuationes, sudores, vomitus, sanitas est: febris enim,id est,pugna,cessauit.

In ægris. 2 In acutis frigiditas intensior, lethalis:non enim sufficit calor viuificationi & pugnæ:& si perseuerat, deterius: non enim foras pellit malum, sed intus ab eo vincitur. Vnde febres salubres, quæ in augmento totum corpus æquè calefaciunt. Frigus positiuum à sudoribus,& euacuationibus, vel sola caloris exacta priuatio,mors est.

3 Frigus etiam extremarum partium in acutis, præterquam aliquando in hyeme,& senibus;mortiferum : indicat enim calorem intus vinci,aut solui,aut suffocari,aut extingui: quod mala signa sequentia,& præcedentia docent.Si enim solùm detinetur ad prælium,mox victor amplificans se exibit:si autem non recalescunt,peribunt.

4 Mutari ad frigus malum, præſertim ſi ſitis vrget; ad calorem bonum: ſed viciſſim ad vtrumque mutari, morbi longitudinem prænunciat, & inſtabilem pugnam, incertam, & aliquando mortem: non quia natiuus calor abeſt, & additus iſta facit; ſed ipſe natiuus auctus, & pluribus conſulens malis, nunc intrò, nunc foras rapitur, & nunc accenditur: nunc debilitatur. *Regula generalis.* *Ratio.*

Argumenta ab humiditate, & ſiccitate.

ARTIC. IV.

1 NImia humiditas poſt febres, & in acutis hydropem; nimia ariditas cinerem, hecticam, & maraſmum deſignat.

2 Mollities ſalubris: durities, & tenſio cum dolore inflammationem, & apoſtema, & conuulſionem.

Argumenta prognoſticorum à colore.

ARTIC. V.

1 COlor ſalutaris in ægro eſt ſimilis ſano ſui: vnde aliter iudicabis de ægroto Æthiope, & Polono, & Italo. Similiter in atrabilioſo, & ſanguineo, & pituitoſo, & cholerico, vt dictum eſt in Phyſ. & Mauri etiam in cute liuida rubeſcunt, & palleſcunt; & cholerici palleſcunt, cum ſint natura pallidi, croceíque: ſed diſtingues pallorem natiuum à morbifico in his ex notione: in ſanis enim nitet quadam tranſpicuitatis participatione; in ægrotis opacior eſt. Conſule ergo in cunctis nitorem, & obſcuritatem ſimul, vt &c. *Quis color bonus.*

2 Cum rubeſcit æger, calorem cum ſanguine egredi foras indicat; & quidem bonum, ſi interiora non mœrent: mens enim triſtis, & vultus floridus accenſionem, & dolorem in capite, dirum nunciant. Aliquando rubeſcunt criticè, cum ad nares properat ſanguinis exitus, quod prius ex ſuis ſymptomatibus docuimus. *De rubore.*

Aliquandò cum dolore pectoris, & tunc malus rubor in genis.

Quando ex febris acceſſione, bonus ex ſucceſſu, ſigníſque aliis ſcietur; ſed rarò malus. Cum enim palluerint, calore intrò ſe vniente, rubeſcunt extra pellente.

Commendat etiam Hippocrates ruborem in faucibus, & pectore, & collo, in anginoſis: quoniam malitia egreditur: vnde ru-

bens eryſipelas in acutis egrediens, morbifica repurgat, & carbunculi,& morbilli idem faciunt,ſi bene ſuppurantur.

De pallore. 3 Pallidus color, & albidus fugam caloris intrò, & defectum nunciat; & naturalis eſt omnibus à morbis vexatis. Et cum deſinit in liuiditatem, extinctionem caloris, & mortem indicat: magis autem ſi in liuorem.cadauera enim omnia prius liueſcunt, deinde nigreſcunt abſque nitore Maurorum, ſed abeunte ſpiritu lucido, albóque colore; vt carbo, flamma, & calore deſtitutus, ſicut in Phyſ. docuimus.

Quando criticè fit in regio morbo, bonus eſt pallor: non autem ſymptomaticè.

Viror. Viriditas incendio bilis naſcitur. Eſt enim tranſitus de pallore in virorem,ſi deficit lux, aut miſceatur opacitas,& craſſities, vt dictum eſt in Phyſ.Color iſte prauus, proprius venenatorum, liuor peſtilentiarum eſt inſignis putredinis: quibus enim papulæ,& maculæ liuidæ, & nigræ innaſcuntur, niſi benè ſuppurentur,& totum efferant malum,pereunt:non item ſi rubeæ.

Liuor. Quibus liueſcunt vngues, & extrema,ac frigeſcunt,prope interitum ſunt:niſi in ſanis id à frigore extremo paſſis.

Argumenta ab hypochondriis.

ARTIC. VI.

Hypochondria quæ ſana. 1 HYpochondria mollia,æquè calida,ſine dolore, ſine tumore, & tenſione,omnia viſcera benè valere indicant,& potentatum contentiuum ſaluum.

Quæ mala. 2 Si autem tenſio in his adſit abſque dolore, cum cæteris ſignis nuper dictis,criſim ſanguinis eruptione monſtrant.

3 Si tumor mollis,& ſine dolore in eis, morbus erit longus,ſed ſaluber.

4 Dolorem hypochondrij ſine inflammatione febris ſoluit, & cum inflammatione,perniciem auget.

5 Tumor durùs dolens in hypochondriis, peſſimus: viſcerum enim nobilium apoſtemata,& inflammationes accuſat: ſi autem in muſculis hypochondrij, haud lethalis erit: neque in viſcere, niſi magnus, & non ſuppurabilis. Quod paruis accidit plerumque à trigeſimo die. Tenditur enim ſui, & diaphragmatis, & neruorum ſeptimi paris inflammatione, & iuxta horum affectus eſto iudicium alterum.

Exitiales sunt tumores, & inflammationes perseuerantes, & subsequentes euacuationem, præsertim paruorum; quoniam peiora remanent. Similiter si à suppuratione non cessauerint dolores, & symptomata.

Argumenta prognosis à facie, & aspectu.

ARTIC. VII.

1 SI facies ægroti similis sit sanis, præsertim sibi, nil timendum. Si dissimilis ex morbo, & non ex inedia, vigilia, euacuatione, animi cura præualidis, mortem annunciat procul dubio: qualem Hippocrates describit, videlicet. Si nasus acutus, caui oculi, tempora adstricta, aures frigidæ contractæque, & fibræ eorum versæ: cutis item circa frontem dura, intenta, arida, color totius viridis, liuidúsque, & niger: hæc enim cadauerum propria, ad quorum tendit naturam. *Facies Hippocratica.*

2 In oculis qui præcipuam habent indicationem, cauitas insufficientiam naturæ, ad nutritionem extremarum, & delicatarum partium notat; vel marcescentiam ex caloris, & spiritus absentia. Item priuatio lucis innatæ, quando sola exteriori replentur, sicut vitrum sine spiritu, pessimum est signum: præsertim si immoti redduntur. Spiritus enim afflictus intus, non potest fenestris se ostentare. Item si lucem aufugiunt, & non ex oculorum defectu, spiritum melancholia afflictum, & imparem luci indicant. Item in acutis non videre, perniciosum. Similiter obscurationes, & peruersiones, nisi criticè fiant: quales sunt post omnem euacuationem, & in fine accessionum: quoniam spiritus abit: multóque magis si febre arefacti cœcantur: & non ab humore crasso perfusi. *Ex oculis prognost.*

Item oculi feroces, horridi, audaces, torui, delirium perniciosum significant.

Item conuulsio oculorum lethalis in ardentibus: sicut, & nasi, & palpebræ, vna cum liuiditate.

Item semiclausis dormire oculis, & albumen demissum ostentare, vt mortuis accidit: & non sursum, vt venereo in actu.

Item si dolore in aliquo membro etiam ignobili exoriente statim oculis peruersio, aut caligo accidat. Indicat enim malum in cerebrum nobilissimum migrare. Hoc, & clausos semper tenere oculos, in acutis, cum aliis prauis signis; vtrumque lethale.

Rubedo in oculi albumine lethalis est phreniticis, & cerebro inflammatis, nisi crisim designet.

Venulas oculorum liuidas, aut nigras spectari, mortis est indicium verum.

Item lacrymæ inuoluntariæ in acutis.

Item exsiccatissimæ ariditates, & cum nictant, nec quiescere valent, fatigari diro morbo annuunt.

Ex auribus. 3 De auribus analogum est iudicium: liuidæ enim, frigidæ in acutis, mortales: & tinnitus, & acutus dolor in acutis non cessans, delirij signum; aut mortis, nisi suppurentur.

Ex naso, ex labris. 4 Peruersio, liuor palpebræ, aut nasi, aut labri, absque crisi, mortalis: spiritus enim vltimo ab his abscedit: si tamen alia signa consentiunt.

Ex dentibus. 5 Dentium liuor, & stridor in acutis, lethalis iis, quibus non est naturale. Cerebri, & neruorum exsiccationem, & conuulsionem indicant.

Argumenta ex linguæ passionibus.

ARTIC. VIII.

1 LIngua spongiosa cum immutatur non à cibo potúque, neque à cerebri destillatione, sed ab humoribus & vaporibus venarum, in quibus est morbifica causa, mirificè ad prognosim facit.

Quæ passio linguæ quam morbi causam indicet. 2 Lingua crassa, alba, cœnosa, pituitusorum humorum crudorum est index; & aliis symptomatibus eget ad iudicium vitæ, & mortis.

Flaua similiter, bilis multitudinem, præsertim si & amara.

Nigra periculosior adustionem sanguinis, & bilis, & resolutionem spirituum: patet autem cum & flaua liuescit, aut nigrescit.

Rubra solum in angina, & peripneumonia est mala. Indicat inflammationē nisi abscedat, quod fit vbi etiam magna fit. Magna tamen, & nigra lethalis, facta coloris albi resolutione ab incendio.

3 Arida lingua, aſpera, diminutaque, ingentis incendij index eſt: atque ſi ſimul induretur, diſrumpatur, vlceretur, lethalis incendij eſt, ſi etiam nigreſcat.

4 Puſtulæ nigræ in lingua mortem in ianuis annunciant in acutis.

5 Lingua aduſta abſque ſiti, mortem; niſi à cerebro irrigetur.

6 Frigida ſimiliter, mortem in acutis.

7 Tremens, & conuulſa mortem, præſertim in phrenitide, & vbi non à repletione.

Argumenta vitæ & mortis, & mutationum à cognoſcitiui accidentibus morboſis.

Capvt VIII. Artic. I.

NVnc à cognoſcitiuo prole poteſtatiui vitam fundantis prognoſtica de morbis: & ſalute, ac exitio, aſſumere decet.

Ab omnibus ſenſibus.

1 OMnes ſenſus bene valere, beneque ſuo fungi officio, cerebri, & ſpirituum, & ſenſoriorum indicat ſanitatem in morbis; ſpondetque morborum, qui aliis in membris ſunt ſalutem: non enim poſſibile eſt fieri morbum magnum in aliquo membro, quin communicetur cerebro, ac ſpirituum vniuerſitati; nec mori hominem illæſis vſque ad finem ſenſibus; quamuis hecticis id magis eueniat; tactus tamen illis eſt vitiatus, aliíque ſenſus debilitati. *Regula generalis prognoſt. ex ſenſibus.*

2 Extinctio ſenſuum, vitæ extinctio eſt: niſi organa modò ſint vitiata. ſi enim optici, & auditorij nerui ſunt obſtructi, nequaquam ſentit animal; ſicuti ſi feneſtras habitanti domum claudas.

3 At quidem fieri nequit, vt omnes ſenſus ceſſent, niſi per mortem, aut per ſpirituũ ad interiora recurſum, vt patet in hyſtericis & dormientibus, & cordis grauibus paſſionibus. In ſomno enim principium ſenſuum ſpiritus ſentientes repetunt. In paſſionibus ad pugnam intro feruntur.

4 Cognoſcimus autem ſentientem animam viuere obſtructo vno ſenſorio, quia ſentit in aliis: obſtructis verò omnibus, quia pulſat, & reſpirat.

5 Eſt quidem ſenſus tactus in dormientibus, & in alienatis per

ecstasim, sed non communicatur vniuersitati spirituum, nisi excitetur. Ecstatici verò puncti vsque ad sanguinis emissionem non excitantur, quoniam mens copulata Deo, rapit ad se spiritum animalem propter symbolum primalitatum, sicut spiritus animalis rapit ad se mentem in actu venereo, & in deliriis, ob societatem.

Caput non est principium, sed sedes sentientium virium.

6 Affectio cerebri non tollit ideò omnes sensus, sicut putat Galenus: quoniam est ipsorum principium, sed sedes: Idem enim est dicere cerebrum sentire, atque ratiocinari, vt domum scribere.

A Tactu.

7 STupor & torpor in sensu tactus, indicat, vel compressionem musculorum, & neruorum, vti quibus crus subgranatum obdormiscit: vel vapores, & humores implentes: & propterea conuulsionum, aut apoplexiæ sunt principia: vel extinctionem vitæ, quando sequitur febres diras, & euacuationes immoderatas, spiritum resoluentes, & neruos exsiccantes.

Ab Olfactu.

8 SI omnia ægrotanti oblata fœtent, putredinem multam in venis, & fœtidam exinde exhalationem habeat oportet, & lethalem cum aliis signis exitialibus.

A Gustu.

9 GVstu carere malum omnino. At si omnes cibi, & potus videntur amari, aut acres, aut salsi; talibus humoribus linguæ poros oppletos esse intellige; ergo vitiatum, non sublatum gustum.

Ab Auditu.

Correctio ex experimento.

10 SVrditas à delirio, & ardentibus febribus, mala, vt supra. Rumor & sibilus aurium in sanis humiditatem in auditoriis, & in tympano implantati aëris: ibique calorem ebullientem indicat: quod mihi ab humido cubiculo accidit: & iam post decem annos perseuerat, absque vlla sensus læsione; licet Medicis apoplexiam, & epilepsiam accersat: credo tamen hæc symptomata dira esse post febres.

11 Qui autem Argiuus credebat se miros audire Tragœdos, apud

apud Horatium poëtam; sonos credo multiplices, sed non voces recitantium in auribus habebat, nisi fingerentur à diabolis: nec ipsa imaginatio deprauata potest id efficere perpetuò, vt quidam Medici imperitè autumant.

12 Surditas critica bona ab oppletione: indicat cerebri humiditatem; à febribus, & euacuationibus, spiritus extinctionem, & neruorum arefactionem.

13 Idem iudicium est de visu. Adde & quæ paulò antè diximus.

14 Præterea qui vident in parietibus serpentes, monstra, & formas varias, his exiguus est spiritus à modica similitudine, quasi à re mobili; vel intus humores consimiles visis, & vapores insurgunt. Et cum affirmant sic esse quod videntur sibi videre, victi sunt à morbo, & delirant: cum minus, victores adhuc sunt. *Item ex visis.*

A passionibus memoriæ, rationis, imaginatiuæ.

ARTIC. II.

1 Obliuio frigiditatem cerebri, fatuitas in discursu humiditatem Galeno indicant: non quidem rectè; cum potius austrini venti calidi, humidíque vtrumque præstent; aquilonares verò sicci frigidíque memoriam firment, ac discursum clarificent. *Gal. 1. de causis sympt. cap. 1. Reprobatio.* Præterea calidissimi temperamento sunt obliuiosi, & in discursu perplexi, sensu tamen sagaces: quapropter, vt dicebamus in Phys. obliuio indicat tenuitatem, & vehementem spiritus calorem; qui statim atque genitus est exhalat, antequam communicet aduenienti spiritui suas passiones, & notiones: & hoc in sanis, & ægris. *Propria sententia, vnde fit obliuio.*

Præterea indicat vehementem passionem, quæ delet alias passiones, notionésque statim; ideò non meminere, nisi eius, quod patiuntur; & hæc est ægrorum propria. Contingit quoque sanis cura graui detentis, vnde amatores omnia statim obliuiscuntur, & amasiæ solius incessanter meminere.

In ægrotis hanc passionem, in cerebro, & spiritibus: vnde sit inuestigabis ex causis & symptomatis.

Quando verò obliuio subsequitur post morbum, vt nihil præcedentium, neque sui nominis, neque doctrinarum, quas profitebantur, iam meminerint, simul ingens passio fuit; vt & resolutio spirituum nil aduenientibus communicantium præter

illam passionem, ergo & calidissimam oportuit esse: quam post si sequatur frigus, erit mors: si refrigeratio, obliuio, non quidem à frigore causata, sed ab exhalatione totali præcedentium spirituum à summo incendio, quo paucissimi seruantur, facta.

2 Si autem nihil in memoria accipitur, passio viget intus magna, non sinens alias imprimi minores: si verò non retinetur, tenuitas hoc facit, & calor nimius cum passione: frigoris enim potiùs est retinere.

Non in cerebro, sed in spiritu fit memoria & obliuio.

Imperite Galenus dixit *in arte medica*, optimam memoriam, firmam cerebri substantiam: & obliuionem, fluidam indicare: non enim in cerebro, nisi vt habitaculo; sed in spiritu, sicut in subiecto fit memoria, & obliuio: & siccissimi cerebro plerumque obliuiosi sunt.

Vnde fatuitas.

3 Fatuitas, id est, in discursu tarditas, & inertia, non indicat humiditatem, sed crassitiem spiritus, & copiam vaporis ipsum grauantis, & à discursiuis motibus impedientis. Et quando est sine sagacitate, sensus crassitiem notat, & vapores grossos ab humoribus. Quando cum sagacitate, calorem multum, educentem vapores fuliginosos, qui intercipiunt peruolitando discursum. Et hi timidi: illi socordes.

Delirium nō fit duplex in duplici cella cerebri, vt etiam putat Auerroës.

4 Perperam delirium imaginatiuæ à delirio discursus, Peripatetici quidam, & Galenus, distinguunt ex cerebri partibus: ita vt quando hæc læditur, discursus lædatur: quando illa, imaginatio: Cerebrum enim potest esse causa, non autem subiectum deliriorum, cum sæpissimè homines sani nihil oblæso cerebro, ex passionibus amoris, & iræ & aliis delirent.

Non læditur imaginatiua, non læsa discursiua.

Præterea, vt probatum est in Phys. eadem substantia spiritus imaginatur, & discurrit, & sentit, & reminiscitur. Et quidem reminiscentia est discursus ex præsentibus ad præterita. Discursus est sensus ignotorum, in cognitis: & motus ex his, ad illa: imaginatio ex notis fingit ignota, & nota, sicut pictor; & nihil horum sine ratiocinio; nec potest lædi alterum sine altero. Cum ergo quis videns lanceam in pariete, imaginatur se videre serpentem, peccat magis in iudicio discursus, quam in imaginatione: reuerà enim videt aliquid, siue foris, siue intra se; quod statim serpentem repræsentat, cui si credit, peccat in discursu, quoniam nescit discurrere,

& inue-

& inuenire quod hoc apparet, & non eſt: ſi non credit, peccat ſola imaginatio, ſed ex parte: nam imaginari non poteſt, niſi moueatur. Et ſicut in ſomnis videmus ſpectra, & reuerà repræſentantur, & ſola ratio peccat, quoniam aſſentit, ex quo non poteſt diſcurrere ad hoc, quod apparent imagines, & non ſunt res imaginatæ: ſic accidit delirantibus ex praua imaginatione: quoniam morbo affecti, ſicuti ſomno, nequeunt imagines à ſomno diſtinguere: ſomniant ergo vigilando, & vigilant ſomniando, & non dormiunt reuerà.

5 Sunt quidem alia deliria tranſeuntia cum acceſſione febrili. Et hæc ſunt à vaporibus per feruorem febris factis in putridis, contra quos pugnat, humoribus delatis in cerebrum; à quibus ſpiritus imagines varias, & paſſiones ſuſcipit: ita vt videatur videre, quæ non videt; & non videre, quæ videt, à paſſione interna detentus. Et ſi tranſeunt cum paroxyſmo, indicant victoriam. Pro humorum autem qualitate erit delirij qualitas. *De deliriis paroxyſmorum, & tráſeuntibus.*

6 Alia deliria permanent, quæ in ſanis ſunt deſipientiæ, amentiæ, fixa in aliqua imaginatione praua: ex qua ad omnia, & ad quam ex omnibus diſcurrunt, de quibus in Phyſ. *De aliis modis deliriorum.*

Aliquando ſunt diſcurſus praui interrupti à fuligine, & tranſeuntes de vno themate in alterum, mox aliunde ex quavis leui cauſa exortum.

Aliquando ſunt ſtupidi, vt nec diſcurrant ob craſſitiem, vt ſupra diximus.

In ægrotis vero fiunt à calidis quandoque humoribus bile, & ſanguine, ſpiritum agitantibus, mordentibus, & neruos, & cerebrum vellicantibus, & calefacientibus, & ſpiritus actus turbantibus.

Et cum bilis aſſatur, & ſpiritus mordicatur, fit ferinum delirium; vndè quoſcunque vident, reputant hoſtes, vociferantur, toruè aſpiciunt, ſúntque lethales plerumque, ſi in palpitationes, conuulſiones ſiccas, & tremores deſinunt. *Delirium ferinum.*

Item à diris febribus, & euacuationibus exorti.

Item ſi refrixerint, & liueſcant. Sanatos tamen duos vidi ex longo delirio, in quibus vires perſeuerabant, & horum vnus occidit Ieſuitam, ipſum admonentem.

7 Deliria hæc criticè bona ſunt, vt cum bona reſpiratione, & pulſu, & ſine ciborum faſtidio; quorum contrarium lethale.

8 Aliud delirium eſt quietum. Vbi enim dirè diuque vociferati

De quiete delirij falsa. ſunt,& effrænati,tranſeunt in affectum alterum, parum loquuntur, & videntur dormire, & non dormiunt, mouent ſe ſemper, ſed leuiter; colligunt feſtucas, floccos euellunt, muſcas venantur. Et his debilitatus eſt ſpiritus, & prauitas humoris cerebro imbibita,factáque quaſi naturalis,nec pugnat cum ea ſpiritus: at in res alias futiles ſe exercet,quaſi ſui experimentum faciens alibi, vbi non oportet, neceſſaria omittens ex impotentia. Et hæc mortalia ſunt poſt magna deliria, & febres. Et cum mutantur in plures affectus,plures cauſas indicant morbificas.

Delirium mite. 9 Sunt inſaniæ ſomniferæ, quando pituita putreſcit, & acrimonia vexat, & copiâ obruit ſpiritum. Atra bilis timidos reddit, & acutos propter cauſas in Phyſ.

Delirium lunare. 10 Sunt inſaniæ lunares,quæ in Lunæ ſynodis,& diametris cum Sole,& iterum magis ſi ſaturninæ, & mercuriales ſtellæ configurabuntur. Vnde vexantur, & expuunt, tranſactóque aſpectu ſedantur,vt nulli dubium ſit Medicum Phyſiognomiæ,& Aſtrologiæ expertem eſſe cæcum.

Signa delirij. 11 Signa delirij ſunt,vbi quis dixerit,voluerit,& operatus fuerit,quæ non ſolet; abſque ratione. Sunt ſigna, & in humoribus,& incendio ipſorum. Item in conſtellatione Lunæ, & Mercurij læſorum à Saturno,& Marte in angulo. Et pro domorum natura inſaniæ naturam indicabunt,vt in Aſtrologia diximus.

12 Sicut ſpectra delirantibus, ita & ſomnia ſignificant, alia choleram,alia ſanguinem, alia bilem atram, alia pituitam. Sunt ſomnia ferocia,& læta,& mediocria, vt deliria: & ex eis regnantes,& futuri effectus morborum noſcuntur.

13 Omnis paſſio vehemens in ſanis, & ægris præter rationem agere cogens,eſt delirium: vt libido,auaritia,ira, quibus morbificæ analogantur,vt in primo libro dictum eſt.

14 Malefici deliria per virtutes naturalium faciunt, edocti à diabolo,& per contraria ſanantur, & per religionem, vt dictum eſt contra Paracelſum.

Prognoſis mutationum, & vitæ, & mortis ex appetitiui accidentibus in ægrotis.

Capvt IX. Artic. I.

APpetitiuum cum ſit cognoſcitiui, & poteſtatiui proles vitalis,certa indicia nobis dabit.

Ex fame, & siti.

2 IGitur esuries,& sitis in ægrotis, qualis in eis sanis, & similiter nutritio, & separatio excrementorum quod ad odium pertinet,partem appetitiui,procul dubio sanitatem promittunt: præsertim si venereus appetitus,& delectatio comitetur. Omnia autem ista è contrario se habentia indicant mortem; si non omnia, morbum:si perseuerant,ruinam:si redeunt ad naturam, salutem. *Regula prima ex similitudine, & dissimilitudine, & mediocritate.*

3 Si nullus adest cibi appetitus in acutis, & longis, malum.Si æger etiam fastidit,& abhorret omnes,deterius:si alia contestantur signa lethalia, præsertim alui mollities. Significat enim naturam profligatam, & corpus non nutriri à cibo, sed nutrire cibum sui colliquatione,& excerni. *Regula secunda de nullitate.*

4 Appetitus diminutus,minus malum: vitiatus pro natura vitiantis. Appetunt enim carbones, & testas mulieres: & ægri res morbifici humoris nutritiuas,quando victi sunt ex parte. *Regula tertia de diminutione,& vitiositate.*

Item appetentia insatiabilis, mala putatur: quoniam totum corpus resolutum optat refici, aut acido, & frigido humore os ventriculi cogente fit: vt quando petunt cibos, manducántque vt sani, neque ex sensu suctus, & bona euacuatione præcedente fit. Mihi tamen insanabilis per tres menses affuit, & in loco frigido, humidóque lacte epotus: & cibis humidis nutritus euasi fortior quam ante morbum. *Historia.*

Nec moribundi edunt,sicut Medici putant,ex frigido humore inuitati,sed natura cedens morbo ad refectionem desperatam se conuertit,vt vel sic &c. *Correctio.*

5 Non sitire in acutis morbis, & arida lingua, si delirium abest,pessimum signum extinctæ facultatis, & spiritus resoluti, non quærentis amplius quæ corporis vitæ necessaria sunt. *Regula quarta de sitis defectu, excessu,vitio.*

Intensissimè vero sitire etiam malum, nisi cesset, quoniam irremediabile dicit incendium.

Sublata causa sitis,sitire,& non sublata, non sitire, vtrumque malum.

Ex nutritione,& innutritione.

ARTIC. II.

1 COrpus non nutriri,etiam sublatis causis,exitiale: at à principio indicat plethoram, vel cacochymiam, & purgationis indigentiam in his,qui non roborantur à cibo.

2 Qui

Incidunt quoniã pharmacum causas non extirpauit.

Qui morbo correpti acuto non extenuantur, ficuti folet: ij viscosis, crassísque abundant humoribus, & morbum prolongant, & ab assumpto pharmaco, nisi rationabiliter macrescant, in recidiuam incident.

Regulæ valet in virtutis defectu, quo sublato valet exceptio.

3 Qui vero à principio subito extenuantur cum facie Hippocratica, mortem non euadent; nisi externis causis ita afficiantur, aut ex vigilia, quod palpebræ indicabunt; aut propter inediam, vel euacuationem, vel curas.

In hecticis, phthisicis, & post febres diras, marasmo affectis, causa maciei clara est.

Extenuatio ab incendio & in nutritione.

4 In hyeme, & corpore crasso, frigido, & forti, & iuueni, macies eiusmodi à principio certius malum: quoniam non nisi morbus est in causa.

Causæ tumescendi morbosæ quinque.

5 Intumescere corpora non ex nutritione, malum: aut enim propter sanguinem rarefactum in venis, aut propter vapores multos in faciem delatos, aut propter excretiones in humorem transeuntes, aut propter inflammationem, aut propter iecoris deprauationem, conuertentis chylum in aquam, & vaporem in hydropem, quod vltimum est pessimum: porrò tabidis, & suppuratis accidit tumor ex colliquatione in vaporem acta.

Sexta ex colliquatione.

6 Quibus autem fit abscessus, & ex causa sanabili tument, facile detumescunt meliorati: sicuti etiam qui contra ventos australes occurrendo inflati ad ignem subito curantur per sudores, & transpirationes.

A voluptate, & dolore.

ARTIC. III.

1 AMor, & odium in appetitorio sunt boni, atque mali quocunque modo, siue præsentis, siue absentis affectum sequentes eorundem passibilitatem, & notitiam, & de his dictum est: voluptas autem, & dolor sequuntur ad receptionem, & notitiam sequentis boni, & mali, vel simpliciter, vel apparentis.

Quid voluptas vera significat in ægrotantibus.

2 Itaque omnis voluptas veri boni in ægroto saluberrima, vt si ab assumpto pharmaco, & euacuatione proba, & cibo, & potu, & suppuratione hilarior fiat, voluptatémque sentiat, aut non doleat; in ægrotis verò sufficit indolentia, quos vexatio præcedens non sinit valdè lætari.

3 Qui autem apparenti bono voluptuose capiuntur, morbo victoriam dedere, veluti qui carbonibus auide vescuntur, & cibis,

cibis, noxiis humoribus, quibus vexantur, similibus; similiter & potu: nam podagra, & chiragra affecti potu niuoso, & similiter febricitantes gaudent, & quo plus bibunt, plus sitiunt, & lætantur, & læduntur, ex eo quod extinguere calorem superfluum putant. Istæ voluptates ægros & sanos decipiunt, maximè vinosos; quorum temperies vinum appetit, sicuti putridus stomachus carbones.

Præterea qui non dolent ex malo afflictiuo, praue se habent: abest enim sensus deuictus, vel extinctus.

4 Qui non sola mente, sed etiam sensu, purgatiuo pharmaco per attractionem lætificantur, & non potius tristantur, & abominantur: parum adiumenti ex ipso captabunt: & interdum indicium est causam morbificam attrahendam pharmaco, totum hominem in se mutasse; quo nil deterius.

Quoniam in his pharmacum nutrit morbum. Citta & rabies canina id probant.

5 Dolor acutus causam punctiuam, corrosiuam, & biliosam, & acrem habet.

Qui dolor quas causas habet, aut significat.

Dolor pulsatilis propè venas, & arterias fit.

Dolor grauis inter musculos, & viscera à crasso humore, & tensione.

Tensiuus dolor inflammatiuus est, & vaporis plenus, & humorum intra partes, & suppurábiles excretiones.

Dolor torpidus compressionem, aut musculi, & spiritus est.

6 Dolor cum ratione desinens post euacuationem, suppurationem, aut crisim aliam, aut medicinam, salubris est: qui verò ab his non cessat, perniciosus: magis autem si augetur.

7 Dolor ex membris nobilibus ad ignobilia transiens, salubris: abscessus enim morbi indicat salutem: ex ignobilibus vero ad viscera malus, & aliquando lethalis, pro aliorum symptomatum ratione.

8 Dolor in membris nobilibus perseuerans, etiam post remedia, lethalis tam à principio, quam deinde exortus: transiens vero bonus.

9 Dolor in membris ignobilibus cum febre, & symptomatibus grauibus, pernicialis fit, dum communicat causam nobilibus; aut venenosus est.

Non enim febricitant, nisi & partes nobiles afficiantur.

A Coctionibus, & cruditatibus.

Artic. IV.

Quid coctio sit, & quid cruditas in lib. 2. dictum est, & in Phys.

1 PErtinent & coctiones, & cruditates ad appetitiuum, quatenus quod vtile est nutritioni corporis, spiritus separat, retinetque: quod inutile, aut prauum, separat expellitque: Coctio enim alterat per calorem, & quod alteratum redditur bonum, retinet: quod inuenitur malum, reiicit, vt qui farinam cernit. Sed quoniam in 2. libro quid sit docuimus, & in hoc vtimur coctione, prout ad expulsionem morbi, quæ per potestatiuum fit pugnans, est præparatio; opus enim istud imperatur ab appetitiuo, sed elicitur à potestatiuo, propterea non est addendum nisi hoc vnum.

Regula.

2 Quamuis in excrementis nihil sit separandum vtile corpori, & spiritui, coctio tamen fit in eis ad reducendum ea in statum facilem excretioni: dicuntur enim cruda quando resistunt impellenti præ sua duritie & malignitate, & adhærescunt vasis, & humoribus bonis ita fortiter, vt non possint excludi. Calor enim, & motus, arma spiritus, dimicant contra tales resistentias attenuando, & debilitando vires eorum, & secernendo à vasis, & humoribus, quousque sint ad egressum facilia, absque quo trahant secum bonas partes, & spiritum, & vasa affligant, vt ipsorum remaneat pars. Propterea coctio deducens excrementa ad existentiam nouam, quo pellantur facilè, est bellum, & victoria incepta: pulsio verò est finita victoria: subsequens sanitas est pax, & fruitio victoriæ.

Omnis actio naturæ fit calore, & motu.

Quid coctio finalis considerata, quid pulsio, quid sanitas.

Compendium cuiuscunque prognostici.

Capvt X.

Prima consideratio prognos.

1 QVicunque ergo voluerit de morborum progressu, & salute, & morte rectissimè prognosticari: is ante omnia ægroti vires, & conditiones conspiciat in bona, vel mala valetudine potestatiui, cognoscitiui, & appetitiui.

8. Aphorismi pro notitia potestatiui.

2 Potestatiuum cognoscet ab effectibus, & signis, & causis. Effectus sunt pulsus, respiratio, & motus arbitrarius, & accensio sua contra morbum in motu, & calore. Item ex sequestratione, & bello, & victoria inutilium: hoc est, si benè mingit, egerit, sudat, calefacit

calefacit corpus, dormit, vigilat.

Ex ſignis verò ſi corpus,& aſpectus phyſiognomicus ſimilis eſt ſanis, aut ægris in colore, figura, decubitus poſitione, membrorum ſuſtentatione, loquela, &c. in toto corpore, & in partibus.

Ex cauſis vero ſi iuuenis, aut ſenex, aut puer. Item ſi in æſtate, hyeme, autumno, vere, anni & ſuæ ætatis, reperitur.

Præterea ſi bilioſus, ſanguineus, pituitoſus, melancholicus, mœſtus: & ſecundum magis, & minus, quæ omnia ex Phyſ. habes.

Præterea præcedens vita, victus, & exercitium: alia enim exercitia fortificant, vt ruſtica, temperata; alia debilitant, vt ſtudium litterarum.

Præterea conſtitutiones aëris: etenim auſtrina aliter afficit, atque aquilonaris, & media. Reſpice & cæleſtes cauſas, cum figura natiuitatis ægroti, quò aphetæ perueniunt per directiones; & progreſſus, & ingreſſus, atque tranſitus planetarum ſuper aphetica loca.

Præterea figura temporis decubitus, vbi Lunæ applicationes, & defluxus, & conuenientiam huius figuræ cum natalitia deprehendes: & intelliges vires ægrotantis, & à quibus cauſis iuuetur, & à quibus lædatur.

3 Cognoſcitiuum ab effectibus cognoſces, ſi bene videt, audit, olfacit, guſtat, tangit, recordatur, imaginatur, ratiocinatur, iudicat, intelligit: an malè. Et quæ læſio quid ſignificet; vt in hoc libello, & in Phyſ. docuimus. *Regula pro cognoſcitiuo.*

Signa cognoſcitiui ſunt propoſitiones, & reſponſiones ad propoſitum, & contra. Actus ſerij, & deordinati: de quibus prius. Cauſæ ſunt eædem cum poteſtatiuo. Adde cauſas, & obiecta exteriora, ſtudia, amores, inimicitias, rei familiaris, & filiorum, & gloriæ, cogitatus, & huiuſmodi, quæ variant actus cognoſcitiui, & conſequenter poteſtatiui.

4 Appetitiui notitiam habes ab eſurie, & ſiti; & bona, vel mala manducandi ratione, cibi retentione, eiectione, à nutritione, & extenuatione, tumore, & cæteris affectibus, & ſignis. *Pro appetitiuo.*

Item ab amore, & odio rerum naturalium, & exteriorum, à voluptate, & dolore, & coctionibus in excrementis: quibus plus crede in morbis materialibus. At pulſibus plus in vocatis diuinis ab Hippocrate; quorum cauſa eſt occulta, non elementaris.

Secunda consideratio prognos. 5 Post hæc morbi naturam inuestigabis, & magnitudinem, & consequentia. Natura scitur ex causis materialibus efficientibus, idealibus, & formalibus: forma enim, aut destillatio, aut inflammatio, aut inflatio, aut putrefactio, aut obstructio, aut rosio, aut vlceratio, aut &c. de quibus in 2. lib.

Vnde natura morbi scitur.

Sed statim accedas ad causas materiales, ex quibus videlicet humoribus, vaporibus, & rebus ortum habet. Deinde ad subiectum, quod tamen primum est, in quo sentitur dolor, & vide an sit membrum nobile, an ignobile: hinc enim scitur curabile ne sit, an non.

Item symptomata cum morbo exorientia, quæ vocantur Medicis pathognomonica: hæc enim indicant & locum, & causam morbi: aliter enim facit pituita dolorem, atque bilis, vt dictum est prius. Considera etiam causas exteriores, vt quas diximus in natalitia, & decubitus constellatione. Similiter aëris constitutionem, & anni tempus: morbi enim temporibus plerumque correspondent: vnde in hyeme catarrhi, in æstate tertianæ grassantur. Hinc etiam eclipses, & lunationes præcedentes considera, an pestiferum reddiderint aërem; & quo genere pestis.

Vnde magnitudo. Magnitudinem morbi cognosces ex symptomatum quantitate: aut enim tollunt, aut minuunt, aut vitiant operationes potestatiui, cognoscitiui, & appetitiui: & iterum aut minuunt, vitiantque parum, aut multum: & an dolores sint leues, aut crudeles; assidui, an intermittentes.

Quæ consequentia. Consequentia symptomata ritum morbi dicuntur indicare; & pro loci affectu, & magnitudine, & permanentia, & multitudine eorum: de eis iudica morbi vires, & inclinationes ad salutem, vel mortem: & in excrementis, & operationibus primalitatum relucent plurimum: maximè autem notabis quæ de crisibus loquuti sumus.

Tertia consideratio ex anni temporibus, & aëris passionibus prognosis. 6 Quomodo anni tempora, & constitutiones aëris prænuncient qui futuri sint morbi, in 3. Astrologicorum declarauimus: hîc autem quantum opus est diximus. Neque enim in æstate semper martiales, & solares morbi: in autumno semper saturnini, & mercuriales: in hyeme saturnini, & lunares: in vere solares, & iouiales, seu venerei: de quibus dictum est in hoc volumine. Sed enim variata constitutione aëris, alij miscentur morbi, vt dictum est in Astrologia. At Hippocrates hominum solertissimus in Epid. dixit, constitutionem humidam austrinam effecisse phthisim, parotides;

des,carbunculos,febres ardentes,peſtilentes.Boreales duas conſtitutiones epidemicas, ait ophthalmias, dyſenterias, teneſmos, diarrhœas,bilioſas febres,ardentes,ſemitertianas,erraticas,malignas phrenitides. Auſtrinam vero calidam humidamque, ſine ventis pluuioſam, (qualis hoc anno Neapoli) narrat attuliſſe ſacros ignes,citò vndique depaſcentes,oris vlcera,atque pudendorum; febres ardentes,phrenitides, lippitudines, tabes, internas inflammationes,tubercula in pudendis,abſceſſus ad ſuppurationem (quæ erat potius corruptio) venientes:qua caro,oſſa,neruique integri decidebant. Hæc ſimilia ſunt accidentibus viſis, quando lues venerea,quem morbum Gallicum vocant,apparuit ex cæli conſtitutione.

Profectò qui melioribus cibis, & potibus vtuntur (equidem parcitatem meliorationi antepono:) hi aëris conſtitutiones, & ſidereas effugient magis; qua Socrates in Attica peſte ſeruatus eſt:copia enim vel ſuffocat, vel putreſcit. *Nota.*

At qui ad aliquem morbum inclinati ſunt, ſiue ad phthiſim, ſiue ad maniam,faciliores ſunt ad ægrotandum,ſi conſtitutio aëris phthiſica, vel melancholica acciderit.

Quando ergo Hippocrates ait,quod minus patiuntur,quorum ætati, victui,& complexioni conuenit morbus: intellige de ſymbolo in qualitatibus paſſiuis,& actiuis.Natura enim calidi,à morbo calido non ita afficiuntur,atque frigidi. Accidens enim conuenit ſubiecti naturæ. Propterea & nos magis afficimur à calore ſub tropico,quàm Æthiopes:ipſi vero cum ad nos veniunt,æſtum noſtrum pro frigido habēt,& hyemem noſtram vix tolerant. Eodem modo aſtrologicè diximus ſaturninos à conſtitutionibus Saturni minus vexari, quam venereos. Cæterum ſcimus pueros morbillis, variolis,ephemeris febribus, & quotidianis obnoxios: & quando conſtitutio aëris,& ſideris ita fert, ſtatim afficiuntur. Iuuenes vſque ad trigeſimum quintum annum febribus acutis, ſanguinis expuitioni, phthiſi, ſcabiei aptos: poſt hoſce annos aſthmata, morbos laterales, pulmonios, phrenitides, lethargos, dyſenterias graſſari. Senes ſpirandi difficultate, raucedine, grauedine, nephritide, podagra, iſchiade, articulorum doloribus,aliiſque à deſtillatione,& obſtructione, corripi ſolent vſque ad mortem.

Declaratio Hippocr.

Conſideratio 4. ex ætatibus.

Item ſpiritus mites,ſanguis mediocres,bilis vtraque feros habent morbos. *Conſideratio 5. ex ſubiecto.*

Ex mutatione morbi in morbum.

7 Hæc ſciat Medicus, & quomodo morbi in morbos mutantur: & quartanæ in hecticas, ſi ardentiſſimæ fuerint; phrenitides in conuulſiones, & cætera, quæ de morborum naturis conſiderabimus.

Conſideratio 6.

8 Deinde morbi cognitionem temporalem, an ſcilicet longus, breuis, medius: & ex hoc ſtatum morbi quando erit, & criſes, & ſymptomata, quæ accidunt, & ſub qua cæli conſtitutione, & quando accidit indicatio iuxta prædictos ſermones, vt expectes in ſequenti quaternario finem.

Iudicium de morte, & vita ex conſideratis quid, quomodo, & quando.

Et ſi quidem ſigna coctionis apparuerint, & vires ægroti fortiores, & à cælo adiuti, & ab ætate, & tempore: morbi verò minores, quæ ſymptomata prima & ſecunda declarabunt: & cælum illis minus fauere: tunc ſalutem promittes in die decretorio, & hora accenſionis: vel mortem, ſi è contra: vel prolongationem, & recidiuam, ſi nec vnde victoria, vt ex iam dictis facillimè deducitur. Si tamen præcepta Medicinæ in curatione ab ægroto, & aſſiſtentibus ritè ſeruentur.

Cautela.

Finis quarti Libri.

MEDI

MEDICINALIVM LIBER QVINTVS.

IN QVO DE MEDICAMENTIS simplicibus, multipliciter agnoſcendis, & applicandis, &c.

Qualitates medicaminum ſimplicium duas actiuas calorem, & frigus: & duas paſſiuas producere, ſcilicet humiditatem, & ſiccitatem: Atque has non agere, niſi miſturã; ſed agi. Et quomodo aliter in Medicina conſiderantur iſta, hoc eſt ſolum ab effectu in corpore humano; & aliter in ſe, & de actiuorum gradibus, & cur multa medicamenta.

CAPVT I. ARTIC. I.

1 PLVRIMIS medicamentis indigemus, quoniam pluribus doloribus dolemus, à pluribus exterioribus contrariíſque vexati rebus, & multiplicibus in partibus quoque multis.

2 Plurimis quoque doloribus affici intrinſecus contingit, non quidem ex pluribus elementis, neque ex quatuor cõtrariis: quæ ſuæ naturæ oblita conuenere (vt aiunt veteres) & nunc quaſi reminiſcentia diſſident: ſed ex partium diuerſitate, differentia, ac varietate. Diuerſitas enim eſt inter mentem, & materiam, & calorem, & corpus, & reliquas hominis partes. Differentia inter ſpiritum, & humores, & ſoliditatem. Variatio autem inter ſpiritum capitis, & cordis, & iecoris, & ventriculi, & carnis fibris inhabitantem. Similiter variatio eſt inter ſanguinem venalem, & arterialem, & eum qui in carnes exprimitur, & qui in renibus, cæteríſque partibus. Varietas quoque eſt inter carnem muſculorum, & iecoris,

An Hipp. benè in lib. de natura hominis probauit eſſe plures dolores, quia ex quatuor elementis, & humoribus quatuor conſtat homo.

Tres oppoſitiones, omiſſa cõtrarietate, ſufficere ad partiũ mul-

titudinem, & passionum. ris, & cordis carnem, & renum, & manus, & pedis: ídque varietatis inter ossa comperies. Dens enim à caluaria, & tibia varius, & vertebræ ab his, cæterísque. Immo pituita varia adeò est, vt disparatarum sit specierum: similiter & omnis humor, & fluor, & lentor, & viscositas, & vapor, vt in primo libro dictum est.

Præterea tota statua diuiditur in partes specie partiali distinctas vno modo: altero vero in organa diuersa potestatiui, cognoscitiui, volitiui, & operatiui. Diuersitas autem non contingit ex elementorum contrarietate, & dispositione varia, vt Hippocrati, Galenóque placet: sed quoniam aliud principium superelementare est in nobis; non enim cerebri temperies, aut iecoris, aut cordis, animæ sunt, cum anima extra corpus ad cælestia extendatur, temperies autem non vltra materiam suam. Differentia verò ex contrarietate non est, sed ex temperatura differenti secundum speciem: cooperatur tamen extrinsecè contrarietas elementaris, vt non fiant vnum similare corpus, sed heterogeneum, & difforme. Variatio tamen ex magis, & minus eiusdem temperiei fit, atque ex omni alteratione: posse autem ab eodem agente, ex eadem materia ob varietatem actionis, & repugnantiæ, & dispositionis, & modi agendi res differentes specie oriri secundum temperamentum, vt in Phys. declarauimus, si ad alicuius opificis ordinationem ferantur; quem naturæ præesse non est res aliqua, quæ ipsum non manifestet. Organa autem diuersa ex officiis, à primalitatibus egredientibus, oportere originem habuisse, ista officia, & propter finem certum agens natura declararunt.

At sine identione non formantur membra ad certum vsum.

Omnis humor generatur à calore, & secundum se calidus est; lib. 5. & in Phys.

3 Non igitur quatuor humores quatuor elementis in corpore humano correspondent, sed vnus est humor, cæteri fæces, & excrementa, stimuli, & vnguenta, ad operationes vngentia partes, sicut declaratum est. Dicuntur tamen alter respectu alterius frigidus, alter calidus, alter humidus, alter siccus, à prædominio: cum tamen omnes sint calidi ab vno calore, vnaque ex materia variè affecta exorti.

Generatio non fit ex contrariis æquatis, vt Hipp. neque ex inæqualibus, vt Arist.

4 Similiter etiam, & medicamenta dicimus alia calida, alia frigida, alia sicca, alia humida, quamuis res nulla apud nos calida non sit; sed quæ minus calida, reputantur frigida respectu alterius, vel nostri, qui calidiores sumus. Sunt etiam medicamenta, quæ frigus extraneum possident, vt nix, & glaciatum vinum, quando

quando eis ſic vti oportet. Frigus enim opus naturæ non ingreditur; ſed neceſſarium fuit, vt caloris gradus retunderet, & partiretur, terramque defenderet, ne ſtatim tota ignis fieret: vtque res differentes ſpecie orirentur; dum calor variatur, & actio, & vires, & materiæ paſſiones.

vt nos in Phyſ. noſtra probauimus: ſed ex altero vincente ad ideatoris modum.

5 Omnia medicamenta agunt in corpus humanum, vel calore, vel frigore; per ſe calefaciendo, vel infrigidando.

Humores dicũtur frigidi reſpectiue, vel ab extrinſeco.

6 Ad calefactionem autem ſequitur in corpore calor, raritas in membro calefacto: aliquando per gradus. Prius enim ex denſo fit lentum: ex lento, molle: ex molli, viſcoſum: ex viſcoſo, lubricum: ex lubrico, fluidum: ex fluido, liquidum, ſeu humidum: ex liquido, vaporoſum: ex vapore, ſpiritus: & antequam ad hæc fiat acceſſus, producitur albedo, & tranſpicuitas, & motus: quæ enim corripit calor, ſua facie donat, & operatione, quæ eſt lux, & motus. Eſt autem vbi hi gradus non diſcernuntur: potens enim calor ex materia lenta ſtatim vaporem facit: & ſi diſſimilaris eſt, remanet pars craſſa, & exſiccata, ſcilicet priuata illa tenuitate, & humore, ſub quo mollis, lent que erat ex miſtione: ſi verò ſimilaris, totam in fumum agit, vt aquam dulcem.

Vius frigoris qui.

Materia paſſiones 2.

A calore qui.

Paſſiones viſa fieri per ſaltum.

7 Quapropter intelligas oportet quem calorem cui parti adhibeas: ſimilari ne, vti eſt ros intra carnem, & forte ſpiritus? an diſſimilari, vt eſt ſanguis, & bilis atra? Item præpotentem ne calorem, an blandum? Siquidem potens calor ſimilarem materiam ſtatim diſſoluit in aërem: blandus paulatim: diſſimilarem vero calor potens exſiccat, ſtatim educendo partem minus ſibi repugnantem: blandus verò vtraſque fundit: non enim poteſt educere tenuitatem, ſed ſimul in illam, & in craſſitiem agit, quam per illam ad fuſionem æquè diſponit.

Qualis actio caloris robuſti, & blandi & qualis paſſio ab eis in natura ſimilari, & in diſsimilari.

8 Frigus vero prius frigefacit: deinde, ſi res rara eſt, vertit in liquorem: ex liquore duritiem facit, quando ſimilaris eſt res Vaporem enim in aëre, vertit in aquam: aquam vero in glaciem; non autem ſemper prius in lubricam rem, niſi illa ſit nix, aut pruina. Neque in mollem, lentámque, niſi nix denſior talis eſſe dicatur, ex qua deinde duriſsimum fit cryſtallum; ergo eiſdem viis ambulat frigus, ſed minus manifeſtis: quoniam eius actio, vt inualidioris, apud nos non ſatis clareſcit, ſicut caloris. Quando autem res diſsimilaris eſt, totam indurat paulatim, ſed difficile, ob tenuitatis reſiſtentiam: ita tamen eſt eius actio, vt nihil ſequeſtret, ſicut facit calor.

Paſsiones à frigore.

Contra Ariſt. frigus congregat omnia, & calor diſgregat omnia, ſed diſsimilaria ſeu heterogenea per accidens congre-

gat, dum segregat partes rarefactioni minus resistentes. Vide Phys.

Quod siccitas vnionem materiæ, humiditas expansionem factas à frigore, & calore sequuntur.

9 Ex his ergo palam fit siccitatem esse frigoris condensantis opus, ipsiusque materiæ contractionem, vel caloris per accidens educentis, separantisque tenue à sicco. Ergo siccum & humidum non sunt duæ actiuæ qualitates, vt vulgo creditur: neque medicamenta agunt exsiccando per siccitatem, & humectando per humiditatem; sed vtrumque faciunt per calorem, & frigus, & sui admistione. Et horum gradus quærendi essent.

10 Item neque humor, & siccitas sunt duæ res, sed duo gradus eiusdem materiei. Summè enim vnita materia, qualis est tellus, & lapis, sicca dicitur: si autem modicum expandatur, dicitur lenta: si plus, mollis: si plus, viscosa: si plus, liquida: si plus, vaporosa: si plus, tenuis. Ergo durum, & tenue opponuntur tanquam extremæ passiones materiæ: humidum vero est vel tenuitas apud Philosophos, vel liquiditas, vt vulgus loquitur, qui omnia liquida, & aërem madidum, vocat humida. Et quidem Medici ita loquantur oportet, dicántque ea humectare, quæ liquiditatem, & vaporositatem aqueam producunt; hæc autem sunt blandè calida à prædominio. Non enim aqua generat aquam, neque lapis conuertit aquam in lapidem, neque vlla passio materialis consimilem producit, cum res non sit; sed calor, & frigus, quia res actiuæ sunt, vtrasque producunt.

Duo actiua medicamenta.

11 Quapropter nos duo medicamenta ponimus actiua: alterum calefaciens, alterum frigefaciens. Gradus autem horum ponimus facientes gradus materialium passionum; dicimus enim alium calorem condensare per accidens, alium lentificare, alium mollificare, alium viscosum facere, alium lubricare, alium fluidum, & liquidum facere, alium rarefacere, alium attenuare: ita quod octo sunt gradus calefactiuorum.

Medici autem quatuor gradus faciunt secundum plus, & minus caloris. Et quidem non ex arte, cum ab effectu potius distinguendi essent, quam ab imaginatione: similiter, & frigoris gradus alios septem ponimus; Nam ordine contrario vbi frigefacit rem tenuem, contrahit ad rarum: quod liquefacit, quod lubricat, quod viscosificat, quod mollificat, quod lentificat, quod densat, quod indurat.

De gradibus caloris, & frigoris.

12 Sciendum est in natura nullos esse caloris frigorisque gradus: ita quod vno emenso in alium fiat transitus; sed per continuam amplificationem, & diminutionem procedunt. Medi-

eos autem fecisse gradus, vt posint arte aliqua loqui certáque manifestatione. At cum ad effectus respicere deberent, quasi agnoscere illos non valentes, ex suo arbitratu quatuor gradus effinxerunt, cum sint innumerabiles. Nos autem ex nostra philosophia ad certiorem nomenclaturã ab effectibus iam progressi sumus: quandoquidem calor ipse per se à nobis partiri potest.

13 At quidem omnis materiæ gradus, etsi non agit effundendo se,& generando sibi similem; tamen cum miscetur alteri materiei eiusdem gradus,auget illam, vt liquidum liquido mistum, auget liquiditatis quantitatem, non rem, nisi sit liquidius quod additur:cum autem miscetur materiæ alterius gradus, minuit illam, & vicisim minuitur: non quidem materiæ quantitas, sed qualitas illa pasiua.Si enim siccæ calci addis aquam, siccitas calcis minuitur, ac simul aquæ humiditas minuitur; & illa trahitur ad humiditatem; hæc ad siccitatem: non quidem pasione, nisi etiam adsit frigus, aut calor agens, alteransque; sed sola mistione. Si enim perfectè separari queat aqua à calce, antequam à calore calcis in vaporem agatur,eadem quantitas aquæ,& qualitas superesse agnoscetur. Quod facilius agnoscitur, cum separatur à vino, aut à mica panis, aut à spongia: quamuis semper,vel ex motu, aliqua particula consumatur. Has ob res omne medicamentum, quod vocant siccum, aut humidum, applicatum nostro corpori humectat corpus,& ex siccat mistione quidem,& additione suæ pasionis,& cum sua etiam minutione:non autem actione, nisi quatenus calorem in se habet, vt aqua ardens,seu vitæ, exsiccat ventriculi humores, quoniam eos penetrat sua tenuitate; ac proinde attenuat suo calore, ac resoluit in vaporem:& tamen aqua humida est. *Quomodo qualitas pasiua agit in mistis.*

Densior autem est carduus, ac plus siccitatis habens, & renitentiæ: tamen quia eius pars crassa est, succique plena, addit succis ventriculi de sua humiditate: nec tanti est caloris qui ipsam dissoluat. Et licet dissoluere sit humidius facere: tamen in Medicina, quæ respicit non quod fit in re, sed quod in nostro corpore factum resultat: quæcunque corpus in humiditatem, & vaporem resoluunt, dicuntur siccare: quoniam remanens corpus priuatum humiditate, siccius est: itaque ignis dicitur siccus in Medicina, quia exsiccat; sed in Philosophia humidus, quoniam ipse tenuisimus in humiditatem siccas res soluit, & vapores: & hic est eius effectus proprius: per *Aliter in Medicina,& aliter secundum naturam loquimur de humido,& sicco,& calido, & frigido.*

 acci

accidens autem est exsiccatio, dum manifestat latentem siccitatem heterogeneorum: homogenea enim omnia in tenuitatem simul soluit.

14 Quapropter non dicemus in Medicina frigida, & calida, quæ verè frigida, & calida sunt, alioquin omnis herba calida est: neque sicca, quæ vere sicca sunt; alioquin soli lapides, & metalla, & tellus sicca forent: neque humida, quæ verè humida, alioquin ignis, aqua vitæ, marina, & aër, & tenuiora quæque, humidiora essent: sed omnia denominamus ab effectu in corpore nostro: ita vt dicamus calida, frigida, humida, sicca; mollia, dura, quæ calefaciunt, infrigidant, humectant, exsiccant; mollificant, indurántque, siue actione, sui amplificatiua, siue mistione sui etiam diminutiua; siue per se, siue per accidens: & hoc scire maximè necesse est. Qua etiam ratione Astrologi, præsertim Medicinam profitentes, vocant Lunam frigidam, humidamque, Mercurium versatilem, quamuis orientalem calidum, occidentalem frigidum Venerem calidam, humidamque blando calore, mollique humore: Solem calidum, siccumque in æstate: Iouem calidum humidumque: Saturnum frigidum, siccumque: cum tamen verum sit secundum naturam omnes planetas emittere lucem calidam ad nos, calidósque esse: sed per accidens ac respectiue dici frigidos, siccósque ab effectu in nos. *Ad Medicos.* Medicus ergo considerat res ab effectu erga nos: Physicus in se: Metaphysicus in se ad mundum, ad Deum, & ad omnes res, vt suo in loco declarauimus.

Calorem differre à se subiecti gratia, robore, ac copia: & qui calor cui operationi à Medico intentæ deseruit: idem de frigore, & passiuis qualitatibus, & quomodo res calidæ quinque de causis frigefaciant corpus humanum. Similiter, & planetæ, & omne calefaciens esse actu calidum: nec rectè de calore, & frigore in potentia, & in actu, Medicos loquutos esse, nec Aristotelicos.

Artic. II.

Distinctio caloris ex parte subiecti. 1 Caloris, & frigoris essentia in seipsis non augetur, nec minuitur, sed in subiecto, in quo recipiuntur, amplificantur, & minuuntur.

2. Differ-

2 Differt calor à ſeipſo in ſubiecto, robore, & copia. Alibi enim robuſtior, vt in carbone accenſo: alibi copioſior, vt in flamma: hoc autem accidit ex ſubiecti denſitate, & raritate: ibi enim vnitior: hic ſpatioſior, ampliórque.

3 Quicunque calor cuiuſuis medicamenti excedit noſtrum calorem in robore, & copia: ſimul illud medicamentum deſtruit corpus, vel illam particulam corporis, cui applicatur: nec affert ſalutem, niſi corrigatur, & per accidens.

4 Verum hoc medicamentum aut excedit robore, & copia omnes noſtri corporis partes, ſicut ignis; & tunc non eſt applicabile niſi de f ris, & à longè: diſtantia enim, & minutio eſt correctio eius. Propterea non vtimur igne, niſi diſtanti, & pauco; Sole verò diſtantiſſimo exterius, & cum moderamine; in æſtate enim ſub vmbris eo fruimur ex parte tantum. Aut excedit aliquam corporis noſtri partem, vt ſanguinem, vel carnem, vel pituitam: & tunc vti poſſumus illo medicamento etiam intrinſecè ad illam partem, quæ indigebit calefactione tanta, quanta ex tali medicamento haberi poteſt. Sic ſtomachum vino maluatico calefacimus. Similiter dicimus de frigore per analogiam, & de gradibus caloris, frigoriſque, & paſſionum materialium.

Regula applicationis medicamentorum excedentium totum, vel partem: ex toto, aut parte.

5 Præterea aut indigemus calefactione ſubſtantiæ alicuius membri, aut ſolius qualitatis calidæ augendæ, vel frigefaciendæ. Si ſubſtantiam vis calefacere, adhibe medicinam caloris robore vincentem illud membrum plus minúſve: prout plus minúſve calefacere vis. Sin vero qualitatem; quod plerumque in iecore, & inteſtinis contingit: tunc adhibe medicinam copia, non robore, caloris, ſuperantem; alioquin intemperiem calidam, & duritiem quam abominaris, etiam in membro efficiet.

Regula ſecunda applicandi calidum robore, vel copia.

6 Manifeſta ſunt autem calida copioſè ex odore acuto, & laxa exilíque materia; vt origanum, crocus, & ocymum, petroſelinum & huiuſmodi. Robuſtè autem calida ex graui odore, & materiæ denſitate, vt ruta, rhabarbarum, raphanus, allium. Frigida verò ex robore, glacies, nix: ex copia aër borealis, etheſiæ, aqua fontana.

Regula tertia; vnde agnoſcitur calidum robuſtum, & copioſum.

7 Eadem ratione ponimus quædam mollia robore magis, vt carnem bouinam, & ſenilem: quædam copia tantum, vt carnem puerilem, & ſuillam. Similiter alia robuſtè viſcoſa, vt viſcum, argilla, pituita vitrea: quædam copioſè tantum, vt pituita dulcis, & aqua paluſtris. Similiter diſtingues de liquore, vapore,

Regula analogia aliarum paſſionum conſimiliter diſtinguibilium.

aliisque siccitatis,& humiditatis gradibus. Robustior enim siccitas ferri, argenti verò copiosior; quia plures partes in eodem spatio, minúsque crassas continet.

8 Verum quoad nos,& medicinaliter ea putantur ficciora, quæ magis insinuant siccitatem, vt pulueres penetrantes, & sese miscentes. Similiter molliora, quæ intrando mollificant: propterea fiunt vnguenta, embrocationes, infusiones: de quibus infra.

Correctio.

Quæ dicitur nobis frigida.

9 Quæ vero vincuntur à quolibet membro nostro à copia, & robore caloris, illa reputantur frigida secundum Medicinam; vt cucurbita, pepon, aqua dulcis; quia verè infrigidant nos.

Quinque modis res calida infrigidat corpus humanum.

Nota

10 Quod multipliciter contingit. Primò respectiuè: blandus enim calor robustiori frigidi sensum apportat, non in essentia, sed in materia: vt manus Medici sano calida apparet; febricitanti verò frigida. Secundò propter extraneum frigus. Aër enim, & vinum, licet calida sint; tamen frigore telluris infestata, sensum frigoris adducunt emanantis à tellure in ea. Tertio modo ex expansione caloris in materiam medicamenti. Vndè qui erat robustus, & vnitus in membro, fit minor: quapropter medicamentum tunc dicitur frigidum, quoniam infrigidauit, hoc est, calorem minuit; hac ratione aqua tepens iniecta feruenti feruorem sedat: calor enim feruentis expanditur in tepidam, & minor fit robore in totam; sed tamen maior in copia. Et hac via operantur innumera medicamenta: & omnis hominis cerebrum post cibum quasi frigescit: quoniam in vapores cibi calor cerebri dilatatur, quamuis blandè calidos. sic & apostemati additæ medicinæ eius calorem ad se trahendo imminuunt. Quartò etiam infrigidant aliqua exitum præbendo calori ipsa calida: sed blandè: sic aqua tepidiuscula super cremato pede incrustatóque posita, aperit crustam viamque calori exhalandi præbet; ac simul materiam, in qua exhalet: aquæ enim tenuitas occupatur ab eo, effertúrque: sic cichorium, endiuia, multaque tenuiter calida, jecur frigefaciunt. Idem facit acetum: quod cum adeò calidum sit, acutumque, vt parietes penetret diruatque, & linguam laceret acumine; nihilominus frigidos intus effectus facit, aperien o poros calori multo, vt exeat. Vndè etiam lac acetosum in hecticis commendatur; quoniam acore suo penetrat ad membra interiora: secúmque adducit blandam substantiam, exitúmque

Dicitur blandus: nã valde calidus vapor excalefacit.

que febrili parat. Mel autem quoniam obstruit, potiùs calefacit magis. Tandem quædam infrigidant, res calidas, nedum calorem, ad se trahendo: quæ, expulsæ simul, relinquunt frigidum corpus. Hac ratione rhabarbarum trahendo in ventriculum bilem percalidam, præsertim cum est febris causa: dum enim simul cum rhabarbaro educitur bilis, corpus remanet frigidum; & sæpè sine febris accessu. Quapropter quædam sunt frigida respectiuè, seu apparenter; quædam extraneè; quædam ab expansione; quædam ab exitu: quædam calidorum attractione: quædam pluribus modis iam dictis. quæ si Medicus ignorat, cæcutit in medicamentorum applicatione. *Epilogus.*

11 Quapropter imperitè Medici, Aristotelem secuti, vocant quædam calida in actu, vt ignem: quædam in potentia, vt vinum; quoniam vini calorem non sentiunt digito; putant potestate vinum calidum, etiam experti quod stomachum calefacit. sed quomodo potest actu calefacere, quod actu calidum non est? prius enim res est, quàm eius actio: & prius calor, quàm calefactio. Si ergo actu calefacere potest, & calefacit, ergo actu est calida. In potentia calida ea dicenda sunt, quæ possunt calorem aliunde accipere, vt calefaciant, sicut aqua fontana: quæ actu frigefacit, quoniam actu frigus externum habet in nostro dogmate; similiter aër. At in potentia potest dici calida, quoniam potest ab igne calefieri, ac proinde calefacere: sed cum calefacit, necessariò est actu calida ipsa, & omne calefaciens. Si calorem sopitum vocarent calorem in potentia, qualem nos in aqua ponimus, & in aëre, à frigore exteriori ligatum; aliquid meliusculè dicerent: sed illud vocant in habitu, sicuti scientia in sapiente delirante inest habitu, non actu, donec transacto morbo actu exerceat: at cum non exercet, dicitur in potentia, quia potest quandocunque vult exercere ipsam. Quapropter quæ in potentia calida dicunt Medici, nos dicimus actu calida, sed exteriori frigore impedita: quæ autem in potentia frigida, nos dicimus frigida vno ex quinque prædictis modis. *Quam ineptè declarant distinctionem calidorū in actu, & in potentia & eius correctio.*

12 Eisdem sanè rationibus diximus in Astrologia quosdam planetas videri frigidos, quosdam calidos: cum ex eis non nisi calor, & lux proueniat, quorum est calefacere, & attenuare; ac proinde humectare. Sed mirum quomodo Saturnum esse siccum faciunt: si enim blandus eius calor solari mistus minuit illum apertione, aut expansione, vndè exhalet: profectò siccitatem non conciliabit, *De qualitatibus planetarum, nō in se, sed ad nos.*

conciliabit,nisi fortè vt acetum, quia simul cum calore tenuitatem educit, & mollitiem minuit. Mars verò siccus reputatur: quoniam eius calor nimius,educit multum tenuitatis,aduritque remanentes crassities:hoc tamen Sol facit magis per se: sed quoniam eius vis vniuersalis est, ac exsiccationem maiorem Martis accessu operatur, sicuti medicina calida si addas ipsi piper. Luna autem calida cum lucet, frigida cum minus lucet, existimanda est:esséque frigoris causam, vel apertione pororum, vel defectu sui caloris. Cum enim spiritus calidus in nobis metuens intrò secedit, externa corporis frigent: sic deficiente Lunæ lumine, frigent noctes, & res illi subiectæ. Venus & Iupiter calidi,humidique dicuntur,quoniam blandum calorem emittunt, & qui foueat, non exsiccet,robore, vt Mars:neque minutione, vt Saturnus. Hæc autem dicta sunt, quoniam nec medicinas applicabimus, nisi cælo consentiente: & tanquam medicamenta,nunc sidera nobis tractantur. In Astrologia olim vt causæ, & signa ad prædicendum.

Virtutes occultas medicamentorum, quæ ab elementis corporaliter non insunt,ex primalitatibus oriri: & sympathiam, & antipathiam rerum ad sidera, & mundi plagas, & ad certos humores, & membra corporis humani, nec à Dæmone, & sidere, sed in rerum formis, & qualitatibus, instrumentis, & vasis primalitatum. Et quid Platonici, & alij non attigerunt.

ARTIC. III.

1 NOn videmur autem quamlibet medicinarum actionem tetigisse: siquidem præter calefactionem, & frigefactionem; exsiccationem, humectationem; mollificationem, liquefactionem,& cæteras iam dictas actiones physicas,per se,& per accidens,comparatiuè,& absolutè: aliæ adhuc remanent, quæ dicuntur per virtutes occultas fieri. Magnes enim trahit ferrum etiam post parietem,non calefaciendo,neque frigefaciendo, neque exsiccando,neque humectando, neque pellendo, & appellendo,vt Democrito visum est.Similiter fidicula in cithara tensa omninò sicut altera consimilis,ad sonum eius resonat;non autem si non est consimiliter tensa,vel alterius ordinis. Multaque alia in libro

Non sufficiunt quatuor elementorum qualitates à Medicis posita reddere rationem operationum physicarum, nec medicinalium.

in libro de ſenſu rerum manifeſta. Quapropter videtur Medicis virtus occulta eſſe in medicinis: qua rhabarbarum purgat choleram, ſenna bilem atram: aloë ſanguinem. Habent etiam proprietates, aliæ erga pectus, vt hyſſopus, ſarcocolla. Aliæ erga caput, vt colocynthis, agaricus. Aliæ erga cor, vt crocus, meliſſa. Aliæ erga iuncturas, vt hypericon, ſinapis. Aliæ erga renes, vt aſparagus, pepones, quæ ex qualitatibus elementaribus rationem non habent. Sicut neque cur aliæ herbæ gyrum Solis æmulantur, aliæ Lunæ, aliæ aliarum ſtellarum, habent figuras, & motus ſimiliter, & lapides.

2 Siquidem nulla principia ingrederentur noſtrorum entium conſtitutionem præter elementa, vt Peripateticis videtur, interdumque Galeno; harum reddi cauſa nulla queat operationum: neque ſi cælum coadducere conentur; quippe quod Ariſtoteli, & Aphrodiſæo non niſi motu agit: motus autem eſt quaſi non ens, & mirabilium operum nullo pacto cauſa, ſed cauſatio. Qui autem adiiciunt lumen, nec idonei ſunt ad talium explicationẽ. Nullo enim lumine magnes trahit ferrum, quod non maius ſit in auro non trahente. Quapropter Platonici aliam vim à cæli animabus afferunt: quod & S. Thomæ placuiſſe videtur *in 3. contra gentes*, & *in libel o de occultis naturæ*: quam vocant influentiam. Sed profectò quid ſit iſta influentia, non perſpicuè declaratur. Immo SS. Auguſtinus, & Thomas Angelos nil influere, ſed quaſi agricolando mouere tantum ad formas docent. Platonici ſeptem rerum ſeries ſub ſeptem ponunt planetis: & omnia quæ eiuſdem ſeriei ſunt mutua quadam affici beneuolentia, & foueri; quæ autem à contrariis planetis mutuo turbari. Sunt autem in primo gradu dæmones, verbi gratia, ſolares. Sub his ſtellæ ſolares. Sub his homines ſolares, & animalia, vt leo, gallus, aries, olor, crocodilus, & plantæ ſolares, vt heliotropiæ cognominatæ, & palma, aloë, crocus, cinamomum, fraxinus, lotos, pæonia: ſub his metalla ſolaria, vt aurum, auripigmentum: & lapides pentaurea, chryſolithus, carbunculus. Sunt etiam odores, & colores ſolares, & ſoni.

Ficinus in lib. de vita cęlitus comparanda, & *Syneſius* de ilicibus & *Proclus* de magia.

Similiter ſub Saturno alia ſeries eſt ſaturninorum dæmonum, & hominum, & animalium, & plantarum, & lapidum, & odorum, & florum, quæ non ſatis diſtinctè traduntur à præfatis philoſophis. Et ſicut agnus caſtus ſedat per vim Saturni motus venereos: ſic corallus per vim Veneris affectũ ſaturninæ bilis.

Hæc autem dicta plurimam habent veritatem:ſed tamẽ quod quærimus non ſoluunt : plus enim ſimilitudinis eſt inter ſpecies metallorum diuerſis ſideribus dicatorum,quam inter metallum, & animal eidem dicata ſideri.Quomodo ergo fieri potuit,vt ſtella diſſimilia magis conſociaret ſibi per influxum, quam ſimilia?

Reſponſ. Ficini confutatio.

Item quomodo gallus formidabilis eſt leoni, ſolaris ſolari? Dicunt, quia ille prior in ordine ſolari : At quomodo non formidat hominem gallo priorem? Item cum Ficinus quæritat cur magnes trahit ferrum, reſpondet non quidem quia ſimilis; attraheret enim alium magnetem : nec quia ſuperior in ordine corporum ; ſuperius enim ferrum magnete ; metallum nempe lapide : ſed in vrſæ ſtellari proprietate, ad quam reſpiciunt, priorem gradum magnes obtinet ſuperiorémque. Superius autem omne rapit ad ſe inferiora. Sic in ſerie Solis homo inferior admiratur ſuperiorem : in ſerie iouina veneratur;in martiali timet:in venerea amat in mercuriali addiſcit,in lunari ſe mouet,in ſaturnina quieſcit ab illo ſuperiori affectus quiete. Idcirco ore geſtans lapillum aleſtorium ex galli veteris ventre eductum,teſte Dioſcoride,inuictus pugnat, ſicut chelidonius ex hirundine,melancholicos curat; aliuſque erutus ex capite draconis, venenum. Quæ omnes non niſi à cælo deriuari virtutes poſſunt,ſicuti à vultibus cæli gallus victor, & quia ſolaris;à cæleſti dracone draco vim habet. Sed quomodo ſanat à veneno draconis, & non magis lædit?

Propria ſententia de operibus naturæ occultis.

3 Nos autem in libro de ſenſu rerum, & in Metaphyſ. facilius ſatisfeciſſe videmur: Cum enim nulla res agat per id, quod habet in alio, & ab alio, niſi illud habeat in ſe : profectò non poterit magnes vrſæ virtute, neque calcedonius virtute Solis, trahere ille ; iſte tutari:niſi virtutem in ſe habeat receptam ab vrſa, & Sole. At cum nulla ſit manifeſta, niſi motus,calor, & lux ; iſtaque non ſufficiant, ad aliam compoſitionem recurrendum erat. Quoniam igitur,vt dictis commentariis probatum eſt, res non conſtant modò ex corpore,& calore in quandam formã redactis, exque elementis modò corporeis ; ſed etiam ex incorporeis, poteſtate, ſapientia, & amore : igitur actiones mirificæ his attribuendæ ſunt cauſis. Trahit ergo magnes ferrum,non vna modò ſimilitudine corporeæ temperiei, ſed etiam prædictarum primalitatum redactarum ad talem gradum per ſui corporationem, quibus reſpondet elementaris formæ gradus,in quo ſunt, & quo commu

communicantur. Vndè si ex magnete extrahas calorem,& spiritum cum igne; exit flammula subuiridis, & cum ea euanescit vis trahendi ferrum, quæ per infusionem eiusdem flammulæ, & liquoris extracti potest etiam restitui. Igitur attractio fit similitudine,non modo corporeæ temperaturæ, sed corporatæ temperaturæ primalitatum, quæ tamen excedat rei tactæ perfectionem parumper. Vnde videmus non modo magnetem, sed etiam chalybem trahere ferrum. Item ferrum antiquum bene purgatum fieri quasi argẽtum:ferrumque trahere commune, quod Ficinus non expertus,negat similitudinis rationem.Et quidem non sufficit,nisi addas sympathiam,& antipathiam primalitatum, & gradum perfectionis.Nec quidem ab vrsa,vt opinatur, sed à sua naturali complexione.Quod in myrobalanis iuuentutem conciliantibus palam est, quæ iuuentutem seruant, acuunt sensum, memoriamque iuuant.Aromatica enim virtus spiritus attenuat perficitque exinde sensum,memoriamque ex eo,quod spiritum acutum,& solidiusculum simul generat,stypticitasque eius tabem,& corruptionem,quæ ex laxatione subiecti per calorem auctum fit, prohibet. Helleborus quoque iuuentutem conciliat, purgando per symbolum corruptibiles, vetustosque humores, molliendóque corporis partes, vt sint nutrimento aptiores:quod etiam venena cuncta correcta efficiunt:nam & antimonium,& arsenicum pallidum emolliunt ipsum quoque chalybem,cui fuso per ignem redacta in puluerem infunduntur : & cum horum effectus stellis imperitè tribuatur,inuestigandæ rationis studium euanescit.

4 At illud mirabile est,quomodo in lapillis tã mirificæ insũt virtutes:si enim alectorius præstat audaciã,propterea quod ex audacis galli corpore educitur : profecto omnia genita in animalium capitibus,aut ventribus retinebunt proprietates suorum animalium. Item quæcunque cum Sole conueniunt, aut Luna, virtutem Solis, aut Lunæ. Similiter de cæteris sic dicere oportebit. At nemo dubitet sic rem se habere, quando videmus clauum superpositum natanti suberi,ad illum conuerti situm,in quo à fabro,factus est : sic magnetem suam positionem ad polos seruare, & cadauera in mari natantia faciem conuertere ad cælum, ad quem situm in vulua materna formata iacuerunt: & occisum coram occisore sanguinem in eundem quasi irascentiã emittere: & pelles agninas in tympano tensas ad sonitum pellis lupinæ:similiter chordas de vtrorumque intestinis fabrica-

tas discordare, & disrumpi agninas. Serpentemque etiam occisum ab vmbra fraxini recedere. Has autem virtutes si quis in stellis, aut in dæmonibus solummodo ponit, totam eorum naturam euertit. Dicerem enim nec ignem calefacere, sed stellam, vel dæmonem per ignem. Quapropter non est dubitandum, quoad sensus & affectus, & potestas perdurent in rebus: & agere in se inuicem variis modis, ac per elementares facultates: qui enim præliatur, non modò præliatur quia calidus est, osseus, carneúsque, & spiritu plenus, sed quia cognoscit hostem, & vult illum occidere. Ergo in alestorio sensus ille viuax galli communicatur sensui præliatoris, similiter affectus: ita quod vehementior redditur ad pugnam. De modo communicationis soluta est dubitatio, cum videas magnetis vim parietes penetrare: & lucem non modò aërem, & aquam, sed etiam durissimum crystallum æquè facile: quanto magis vis primalitatum? Ergo vis illa mirifica corallorum contra febres, & topazij, hyacinthi, & smaragdi contra venena, & lapidis bezoar contra pestilentes, & morbiferas ægritudines penetrat in nos facilius, quàm lux terram. Nec quia solidæ sunt consistentiæ carebunt viribus, cum primalitates in eis fortè melius, & tenacius in illis dispositæ sint. Manifestum est autem quod virtus in illis sit, & non à cælo, aut dæmone assistente: quoniam si calefiunt à carne nostra, facilius communicant nobis virtutem: sicuti succinum confricatum paleas promptius attrahit.

Ratio communicationis per consensum & dissensum particularium in vniuersali.

5 Sensus ergo rerum per quandam sympathiam, & antipathiam fit in sēsu communi facta communicatione: videmus enim apes à longè flores cognoscere, & olere, nobis ignotos: formicasque quæ ad suam conferunt vitam à longe nosse: vultures ad prælia odoratu, occulto nobis, trahi; equos odorari bellum, & positos in insidiis; ignotos nobis: canes olfactu prosequi feras per milliaria itineris: & vnumquodque ea tantum sagaciter cognoscere, ad quæ affici ob sui salutem secundum naturam debet. Igitur in sensu rerum communi toti mundo, communicant sensus particulares: sicuti in luce Solis omnium animalium oculi: attamen alia ad alias res sensu ferri affectúque duci. Quæ enim videt aranea, & præuidet formica, & prospectat aquila, nobis, & aliis in eadem luce Solis latent: multóque magis vespertilionibus; quoniam corporatio primalitatum in nobis aliam habet architecturam, atque in illis: & vbi conformantur ad aliquid, statim illud repræsen-

præsen-

præſentatur in eis. Quemadmodum enim fidicula citharæ non reboat ad alterius pulſum, niſi æquè prorſus tendatur, & ſit æqualis: neque Sol in opacis repræſentatur, niſi tranſpicua fiant: vbi autem tranſpicuum Soli opponitur, ſtatim Solem recipit introrſum: & vbi fidicula par, ſtatim compar reſonat, & non aliæ. Sic eſt in ſenſu rerum cunctarum, & pariter in intellectibus, vt Plato animaduertit. Et S. Auguſtinus rectè dixit: Ego video hanc veritatem, & tu vides eandem per intellectum: non tu in me, nec ego in te; ergo in communi intellectu, qui eſt Deus, vel in aliqua manatione ab illo: ſicuti ego, & tu videmus hunc lapidem in luce Solis, quæ defert ipſum, & meis & tuis oculis idem, ſed pro oculorum forma: aliter enim eadem res videtur piſci fortaſſe, & homini, & aquilæ, & formicæ: ſicuti idem ſapor nobis amarus, capris eſt dulcis.

6 Ex his concludere licet, quas ob res aliæ medicinæ pectori: aliæ capiti, conferunt, aliæ ſtomacho, aliæ epati, vel nocent, vbi qualitas elementaris non ſufficit. Sympathia enim, & antipathia eſt in elementaribus, ſed non habent vim, niſi quatenus ex primalitatibus conſtituuntur: nec modò inter ſe, ſed etiam cum ſtellis, & cum rerum vniuerſitate idem ſortiuntur: propterea enim aliæ cum Sole gyrant, aliæ cum Luna, aliæ cum Saturno, quoniam effectus ſtellarum apud nos conformis eſt magis huic, quàm illi rei. Vnde hæc ſequitur hanc ſtellam, illa aliam, ſimiliter ſitus. Magnetis enim altera pars arcticum terræ polum, altera antarcticum ſpectat. Sunt qui idem in adamante experti ſunt. Puto etiam eos lapides, qui ad orientem naſcendo ſpectant, ad ortum ſuper ſubere natante poſitos reſpicere, ſeque conuertere: ſimilitérque alios ad alias cæli plagas, & mundi.

Ratio particularium medicinarum virium ad partes corporis.

Qui verò naſcuntur cum alicuius ſideris impreſſione, ſicut Plinius memorat de ſtellato lapide, qui Pleiadas diſpoſitione, & numero impreſſas habet: & de lapide, qui Lunam, & micat Lunæ inſtar, mo[illegible]úmque eius aceto perfuſus imitatur. Similiter de cæteris, procul dubio ſympathiam habent cum cæleſtibus, & nobis indicant vultus rerum inferiorum ſuperioribus ſubiici: non quod canis, & aries, & leo, ſit in cælo: ſed quod ſidera diſpoſitione, & ordine referunt leonem: & talem in terra demittunt calorem, qui leonis temperamento faueat, ſicuti in Aſtrologicis probauimus. Neque enim ob memoriam tantùm tales figuræ

Ratio cæleſtium cũ inferioribus.

ſtellis tributæ ſunt ante Moyſis tempora, qui omnes ſcriptores tempore antecedit, proximior vniuerſali diluuio: meminítque in Iob hiſtoria Arcturi, Orionis, Hyadumque, quaſi notiſſimarum rerum: ſed quoniam patres ſæculi humani à Deo ſic didicerunt, vt Plato cogitat, & Ioſephus & Philo narrant: vnde longiſſimam viuebant vitam per Aſtrologiam, & magiam phyſicam, quarum ſcientiarum verboſitas tantum, & fæx ad noſtra tempora peruenerunt: vnde abominabiles factæ ſunt etiam bonis ob prauorum abuſum. Ergo verum eſt fauentis ſideris ſtatum ſuper hominis, aut rei illi ſubiectæ ſtatum indicare: & res cunctas à certis affici ſideribus, ſicuti heliotropium à Sole. Sed quoniam multæ concurrunt, & omnes ad hominis temperiem, non poteſt ad vnum conuerti homo, ſicut Endimion ad Lunam; quam credo potentiſſimam in eius natalitio, & vnam quaſi ex cunctorum ſiderum radiatione ad ipſam. Idcircò ad Lunæ motus, & paſsiones ſpectandas diſpoſitum tantum temporis in hoc tranſegiſſe ſtudio: ſicut & lunaris ſuo pro modulo herba facit.

Inquirendas eſſe medicinalium ſimplicium virtutes proficuas, noxiaſque ex decem rerum categoriis generaliter. Ac ſpeciatim traduntur quinque regulæ, quibus quælibet res ſuo quæque membro, aut humori apta eſt, vel inepta per ſympathiam, & antipathiam.

CAPVT II. ARTIC. I.

Medicina ſimplex & compoſita, componuntur quinque de cauſis.

1 QVoniam quædam medicinæ ſimplices ſunt, prout à natura offerũtur, vt herba, lapillus, minerale, ſuccus; quædã vero compoſitæ. Componuntur enim vel quò altera alterius vires roboret: vel quò patiens membrum à medicina confortet: vel quò pluribus ſimul morbis, aut cauſis morbi, aut affectis locis ſubueniat, vt ſuo in loco declarabimus. Propterea cognoſcendarum medicinarum regulæ ex iam dictis patefaciendæ remanent.

Vnde cognoſcuntur ſimplicium medicinarum vis, ingenium, operatio, &c.

2 Cognoſcuntur medicinæ ſimplices, vtrũ ſint calidæ, frigidæ, ſubtiliatiuæ, incraſſatiuæ, ex primis categoriis: & cui membro conferant; videlicet, à cauſa agente, materiali, formali, ideali, & à paſsionibus horum, propriiſque conſecutionibus. Materialis affectio eſt magnitudo, & numerus, & eæ, quæ mediant inter numerum, & vnitatem, paſsiones, vt denſitas, lentor, mollities, viſcoſitas, lubricoſitas, liquor, & tenuitas. Paſsiones, & ſequelæ

princi

principij formalis, sunt figura, & figuratio. Agentis causæ actio, quæ fit per qualitates tangibiles, & per odorem, & saporem. Item passio perditiua, & vnita materiæ, additur acquisitiua. Cognoscimus enim virtutem rei ab eo quod perdit patiendo ab aliis rebus, & quod acquirit. Item ex agente, & forma sequitur actus, qui est motus, vel quies: & ex agente, & materia facies mista, qui est color. Ex his demum resultat similitudo rerum ad res: & oppositio significans, quomodo naturæ conueniant, pugnentque inuicem.

3 Vbi omnia ista concurrunt, certitudo demonstratiua habetur; quod talis medicina tali morbo confert; vbi quædam, non nisi ex parte. *Regula prima ex omnibus.*

4 Omnis herba, aut lapillus, aut metallum, aut fructus, habens similitudinem alicuius membri humani, in figura, & colore, & consistentia simul, procul dubio confert illi membro, & ducit medicinas ad illud. Vnde malum citrium cordi, cui in figura, & consistentia, aliquatenus simile est; proficit valdè: quod si etiam in calore assimilaretur, eò magis prodesset. Cucurbita capiti, quoniam os, & medullam habet consimilem, non potest nocere, prodesse autem sic, tam in nutrimentum, quàm in medelam. Sic dentaria dentibus, iecoraria iecori, testicularia testibus. Et quamuis cucumeres frigidi veretro obsint ad coitum, non tamen ad medelam: nam sola figura opitulatur, & fungositas: non autem temperies: hæc non ineruditè Porta in Phytogn. prosequitur. *Regula secunda ex figura, colore & consistentia.*

5 Omnis simplex medicina, quæ cum aliqua stella cognationem habet, & ad illius motum mouetur, confert humoribus illi stellæ subiectis, & membris humanis, symbolum habentibus: dissimilibúsque nocet: ergo lunaria lunaticis hominibus, & cerebro, & vuluæ, & pituitæ naturali. Itemque morbis à Luna exortis, vel specificatis, de quibus dictum est in Astrologicis. Heliotropia solaribus: Saturnina saturninis: nec vlla res est apud nos, quæ consensum cum aliqua cælesti non habeat, licet lateat in tanta stellarum multitudine. *Regula tertia ex sympat. & antipathia cum stellis.*

Præterea compositio ex virtutibus plurium stellarum, confusióque, tollit inclinationem ad vnam certámque stellam: licet in aliquibus adeò sit valens stella, vt non sinat latere subiectæ sibi rei consensum: sicut in heliotropio, & selinite, & sandastro, aliísque multis, quæ stellarum figuras, ac situm habent, & quod

mirum

mirum est, faciem humanam, vel taurinam, vel aquilinam; quarum Albertus, & alij testes sunt: vt impudentia sit ista negare: sicuti de herba, quæ per quindecim crescentis Lunæ dies augetur folio quotidie vno; & per quindenas decrescentis pariter minuitur. Et de Indico animali, quod colores quotidie mutat vsque ad quintum decimum, ac eodem ordine remutat; vt Oceani fluctuatio Britannici.

Regula quarta ex similitudine membrorum animalium, plantarum, & hominis.

6 Membra animalium conferre membris humanis consimilibus, dubium non est; vt iecur porci iecori humano, lienem lieni, ossis medullam, ossi, &c. Similiter & fructus arborum: nam castanea, & glans ossibus, & neruis: pineæ, & oua, semini: mora sanguini. Cum ergo augendum, da consimile: cum minuendum, oppositum.

Regula quinta ex ex similitudine secundaria, & quando iuuat, & qui nocet.

7 Omnes res quarum decoctio, & infusio, & ipsarum color, magis autem si & consistentia, similis est alicui corporis nostri humori, apta est ad euacuandum illum per attractionem, & augendum per incorporationem. Quapropter buglossæ, & melissæ decoctio similis aquæ in pericardio, confert cordi refrigerando, & fouendo, vt illa aqua: rhabarbarum verò, croceum, & graueolens, sicut flaua bilis, purgat eam attractione: quod si incorporetur, & vincatur antequam trahat, efficitur nobis venenum augendo bilem; multóque magis helleborus, cuius fœtor omnes fœtores humorum prauorum repræsentat: idcirco omnes ad se trahit expellendos, quod cum non facit, occidit eos augendo, iuuandóque contra naturæ vires.

Regula sexta agnoscendi medicamentum alterum ex altero.

8 Omnes simplices inter se amicæ medicinæ ad eundem effectum conferunt; vt acetum, & omphacium: cucurbita, & aqua, quæ leniunt, & frigefaciunt, sicut illa incidunt, & stringunt. Similiter olea, & myrtus ob mutuam sympathiam aliquid simile in nobis faciunt. Quæ vero inimicæ sunt per antipathiam notæ, contrarios pariunt effectus, vt cucurbita, & olea: illa enim frigefacit, hæc calefacit. Item brassica, & vitis: hæc inebriat, illa ebrietatem sedat. Mustela, & basiliscus, quæ inter se pugnant: vnde contra venenum huius illa valere probatur.

Correctio.

Hæc autem vera sunt de effectibus adæquatis, & egredientibus ex eis qualitatibus, in quibus est antipathia, & sympathia. Non enim omnis res semper secundum totam substantiam contrariatur suæ contrariæ: aliquando etiam altera amat, & accurrit, vt ferrum: sed non idem mutuo facit magnes.

Notitia mirabilis omnium medicinarum in suo gradu, calefactionis, frigefactionis, exsiccationis, humectationis, euacuationis, & aliarum operationum, ex sapore & odore.

ARTIC. II.

1 ENumerauimus caloris simplicis gradus paulò ante ab effectibus septem notis in eadem materia: nunc autem in saporibus eos dignoscimus, quatenus sunt calores cum mole sua certis caloris gradibus concinnata, agentes in corpus humanum. Deinde idem ex odoribus, qui iidem calores sunt, sed cum sua materia tenuiori sese nobis communicantibus: porrò autem ex coloribus, qui caloris sunt facies, à materiali causa fœdatæ. *Quid sapor, quid odor, quid color.*

2 Calor medicinalium non agit vt calor, sed vt corporatus, ergo vt sapor, & odor: sapor enim est calor agens cum mole trita: odor cum mole attenuata; si enim vt calor, non attraheret choleram, sed attenuaret; nec indigeremus medicinis, sed igne, & glacie. *Calor medicinarum agit cum mole subiecta.*

3 Agit etiam medicinalis calor, vt primalitatibus affectus: alioquin non traheret, neque fugaret humores, spiritusque noxios: idcirco rectissimè gradus eius per sapores, & odores notamus, & per attractiones, expulsionesque; quod veteribus ignotum fuit: hoc autem maximè in tractatu de venenis patebit, & in libro de sensu rerum. Antimonium quoque declarat solo odore omnes humores concitans, accersensque foras; & spiritum ad eos pellendum simul mouens, ipse prius exiens tanquam ab inimico corpore, & trahens post se, sibi amicas solum res. *Et vt affectus primalitatibus.* *Antimonij ratio medicinalis.*

4 Omnis res insipida est minus calida, quam corpus humanum, ideóque eius calor non valenter immutat linguæ calorem, & dispositionem: & hæc omnia infrigidandi habent potestatem, vt cucurbita, cucumer, albumen oui, aqua fontana, herbæque plurimæ: infrigidant autem respectiuè, & expansiuè, sicut supra docuimus. Et quemadmodum sapor istarum latet, ita & odor: sentitur quædam dilatatio insulsa à cucurbita in lingua, sed quæ ob modicitatem insipidè sensum faciat: sic & odor cucurbitæ sentitur; sed quasi sequens, & qui non mordeat, sed madidum reddat absque spiritu: propptereaque *Qui calor insipidorum, & ardor, in se frigidus ad res.*

iſta omnia abſque ſale mandi non poſſunt. Color autem albidus modici caloris eſt nuncius in materia laxa, lentaque. Omnis ergo res inſipida, inodora, & lentæ molliſque materiei, frigida vocanda eſt in Medicina: non autem ſi materiæ duræ eſt, ex qua ſapor egredi nequeat, vt lapis, quorum multi calidi contuſione agnoſcuntur.

De ſtypticis. 5 Poſt inſipidum ſequitur ſapor ſtypticus obtuſus, qualis in fructibus à principio ſuæ formationis. Stypticitas aduenit calori ex ſuæ molis copia inconcocta indigeſtáque: quapropter linguam conſtipat ſubiens poros, & quaſi panniculum facit: & nihil ſtyptica pungunt: & hæc omnia habent vim aſtringendi ex materiæ quaſi floccis minutis, incoctíſque, ſubeuntibus poros: & infrigidandi, quoniam calor noſter in illa effuſus minuitur: ſed minus infrigidant, quam res inſipidæ nam aliqualis calor eſt in ſtyptico ſorbo, & meſpilo, ante acoris aduentum. Huiuſmodi ſaporem habent cortices caſtanearum, cupulæ glandium, terra ſigillata, cortex vuæ exſiccatus, licet paulò acutiorem.

De ponticis. 6 Res ponticæ ſequuntur cum ſecundo caloris temperati gradu, quæ linguam pungunt, & ſimul conſtipant: ſed minus quam ſtypticæ iam dictæ: hoc patet in prunis, & agreſta; quæ amplius à Sole concocta ex ſtypticis fiunt pontica. Talem ſaporem obtinent vitis ſarmentum tenerum, aliter turiones ſeu capreoli; braſſica ſilueſtris, roſmarinus; & foliorum multorum ſolet eſſe proprius. Hoc autem vtemur, quando volumus longè à ſtomacho conſtipare: ponticitatis enim acumen penetrationem præbet: materiæque incoctio obſtructionem, & adſtrictionem.

De acidis. 7 Res ponticæ multæ à Sole amplius digeſtæ fiunt acidæ, vt patet in agreſta, & pruno iam perfectè formato, & in aceto, & acetoſella, aliiſque in multis, in quibus potentioris caloris gradus ineſt, & materiæ iam acuminatæ copia: non quia atomi ordinem alium acceperunt, vt placet Democrito: ſed quia attenuata eſt coctione: nihilominus vocantur adhuc frigida in Medicina, non ex eo quod frigoris ſenſũ efficiunt, ſed vt antea diximus eductione caloris, & per accidens. Dum enim ſuo acumine materiam ſtomachi, & fibras aperiunt; exhalat calor per apertiones, partéſque craſſæ illis elabentibus conſtringuntur: idcirco acida frigefactiua in potiori gradu reputantur, & conſtrictiua.

Sunt etiam abstersiua, nam materias viscosas, limosasque incidunt, rodunt, & euacuationi præparant. Sic qui diu acetosa non gustauit, scatet phlegmatibus crassis, viscosisque, & aceti, cepæve potu purgatur; vt ego soleo. Cepam igitur inter acetosa reponimus, similiter & porrum, & allium, sed in crassiori consistentia, & copiosiori spiritali portione. Idcirco ipsorum sapor potius ardens, quàm acetosus nominatur. Contra phlegma pugnant tamen omnia; sed acetosa etiam choleræ aduersantur, ardentia fauent: illa enim incidunt, & resoluunt calorem choleræ, materiamque dissipant, eius amaritudinem incidendo, & minuendo: ardentia verò calorem choleræ augent, & amaritudini addunt ob symbolum: ad amarum enim vergunt, & materiæ crassioris sunt, & copia abundant, & crasso: nulla enim entia crassa acetosa sunt. Ad acetosa reducitur citriorum, & arantiorum, & limonum medulla, præfatis operationibus valdè proficua: infrigidant enim, sicut acetum; & non calefaciunt, sicuti cepa, vnde & choleræ aduersantur. Odor acetosus eiusdem est virtutis, & contra pestilentem aërem pugnat, eius crassitiem incidendo, venenum resoluendo: & temperiem, cuius est per dissolutionem suæ formalitatis mori. Acetosa sternutationem prouocant, spiritum pungendo, & flatum dissipando, quo solet grauari spiritus in capite: suntque mirificæ huius saporis, & odoris virtutes.

8 Amplius coctæ non assatione, neque elixatione, sed media ratione à Sole acetosæ res dulcescunt: vt in vua experimur, & pomis, & prunis; quoniam illa pars acuta exhalat, & reliquę ad consistentiam puriorem, nobis consimiliorem, perducuntur. At calor temperatior fit amissis aculeis: & propterea res dulces exsiccant humiditatem abstersione remissa: & humectant ariditatem sua blanda intrusione: & calefaciunt frigidas partes suo calore blando: & frigefaciunt calidas, minuendo robur caloris per expansionem, non autem copia. Hoc & cepa declarat, quæ cocta ardorem perdit, & dulcescit: & has omnes operationes in corpore nostro facit, nec amplius bilem auget, sed minuit: similiter allium, & porrum elixata, & omnes acidi, nondum maturi, fructus. At verò non sunt dulcia aperitiua propter materiæ temperaturam moderatam, ab acumine prolapsam in obtusitatem: ideóque existimantur oppilatiua omnia, præter vuam passam, in qua acor non omnis exhalauit. Mirificam tamen *De dulcedinibus.*

mixturam faciunt dulcia acidis, vt oxymel, & oxysaccharum, & scylla saccharo condita, declarant, ad penetrandum, incidendum, abstergendum, aperiendum, subtiliandum, & expuendum, valde idonea. Qui scit his vti, parum indiget medicinis. Dulcedo oleaginosa, qualis in manna, purgat etiam leniendo; & tribuitur Veneri. Dulcedo quasi insipida, austeraque, vt in vnedonibus, est mercurialis, & vomitum producit. Dulcedo subtilis paululum stypticitatis habens, & acuminis, quæ datur Ioui, optima est; qualis in pineis, pistaciis, ouorum vitellis, carnibus vitulinis, phasianorum, perdicum, & in vino quodam Foro-juliensi, & in saccharo candido, cæterísque similibus; quæ ad nutritionem, non ad medelam, sicuti iam dicta, conferunt. Nutritur enim corpus humánum dulcibus: triticum enim, & aqua dulcia sunt, sed spiritus noster, ait Auicenna, quadam aromaticitate, quæ in dulcibus huiusmodi, non nauseabundis sentitur.

De amaris, & vnctuosis. 9 Dulcia, si nimis assantur, fiunt amara: & ex eorum meliori, & tenuiori portione fiunt vnctuosa: vnde ex oliua, quatenus dulci in sua tenuitate, oleum educitur: quatenus crassa, vstaque, ex partibus impuris educitur amurca amarissima: ipsumque mel, si transpirant partes puriores, amarescit. Similiter & mala appia dulcissima, repentè dum fracescunt, fiunt amarissima. Amaritudo enim, & dulcedo non sunt extremi sapores, vt contra Aristot. probauimus: ergo à bile febricitantibus dulcia auferto, ne in bilem amaram accendibilem subitò conuertantur. Acida verò dabis, non autem ardentia, nisi coxeris antè. At pituitosis febribus dulcia conferunt; gradus enim caloris robustior est in amaris: propterea eo aucto dulcia amarescunt; & quemadmodũ dulcia, vel gradus inter eos, vel mistura, aperiunt: amara è contra astringunt. Refugit enim spiritus amaritudinem, seseque abdit, stringítque molem, quam inhabitat: attamen habet vim purgatiuam, partim attractione, qua bilem ad se allicit; partim abominatione, qua spiritus contra res amaras accingitur, educítque, sicut natura consuluit, quando per bilis in testina exonerationem, stimulum spiritui ad fæces educendas præbuit. Sed quædam sunt amara non graueolentia, bene digesta, coctaque, qualis cichorea, rosa, carduus; & omnia quæ materiam laxam habent, & non acutum, nec nauseatiuum odorem: & hæc non sunt apta purgationi, quoniam natura contra ea non pugnat: immò vtitur ad ventriculi calefactionem,

& hepatis

& hepatis purgationem: habent enim vim laxandi duritiem, ac proinde flammulam educendi, ac secum bilem extrahendi, & cor lætificandi, si tamen sunt laxioris consistentiæ. Carduus enim crassior ventriculo, & intestinis, magis succurrit, & horum amaritudo solaris est.

Alia sunt ex indigestione amara, vt fructus in principio formationis, & horum vis saturnina reputatur, & noxia etiam stomacho.

Tandem alia reperitur amaritudo in materia bene victa, sed crassa, & graueolente, ac simul acute. Acumen à nimio calore est: grauitas à crassitie: abominium à toto temperamento: & talis reperitur in rhabarbaro, centaurea, helleboro, colocynthide, & assa fœtida. Et quamuis colocynthis sit spongiosæ laxæque materiæ, eius tamen calor adeò potens est, materiáque quasi adusta, vt aggrauet spiritum, totíque corpori sit infesta. Hinc illa spiritus anxietas, grauedo, & fuga, & statim deliberatio educendi humores ad ventriculum, talibus venenosis rebus attractos. Proptereáque viæ prius per minoratiuas medicinas sternuntur: mox humores per syrupos digeruntur, & accersuntur: & tandem per laxatiuas has amaras, fœtidásque res attrahuntur facilius, & spiritus conatu excernuntur.

Harum amaritudinum sunt plures species: quæ enim in lilio trahens humores citrinos, & phlegmaticos, & cholericos, graueolens est, & cum dulcedine nauseosa. Et profectò nulla purgat medicina nisi amara, & nauseosa: Antimonium vero præparatum sua paucitate, & constipatione tegit illam: sed non expers: Manna dulce, sed quoniam dulcedo proxima amaritudini, præsertim nauseosa, idcirco purgat; sed non adeo, quòd helleborum adæquet ad dimidium. Omnes graues odores vomitum prouocare nouimus; quoniam spiritus vt eos expellat, etiam humores expellit. Proptereáque si sumantur supernè, aut infernè, quæ sic odorantia sunt, prouocant magis. Est tandem quædam amaritudo solaris modica, in styptica materia, optimè concocta, & ad temperiem redacta, cuius stypticitas non ex indigestione oritur, vt primo ordine posita: sed ex materiæ benè coctæ, expurgatæque firmitate, qualis in myrto reperitur, & in thure, & in pipere ex parte, & in salsuginosis rebus: & hæc roborat stomachum, & vires, nec nauseam prouocat: quoniam eius spiritus tenuissimus ex sicca materia elabitur, non ex succulenta: qualis

in assa, & centaurea: potius autem acuit spiritus, expurgat caput. Sed si nimis assumatur, exurit stomachum, & iecur, sicut facit piper: sed tamen myrtus, & myrobalanus, quibus inest aliqua tenuis dulcis humiditas temperans amaritudinem, quemadmodum & in marathro siluestri experimur, & in saluia, & roremarino, non vrunt, sed confortant.

De salsis. 10 Siquidem amaræ amplius concoctæ res accipiunt saporem acrem, qualis in pipere, caryophyllo, cinamomo: & tandem salsum. Sal enim extremus est sapor, insipido oppositus. Manifestum est autem quoniam piper salsam reddit linguam magis assumptum, & mare salsum amarúmque est, vt species amaritudinis concoctæ, & arefactæ videri posint acredo, & salsedo, quæ non prouocant nauseam, sed confortant sua acutie: nec dilatant, sed stringunt: prius autem dilatando, & resoluendo res aliasque humiditates: proptereáque rheumaticis conueniunt, humidisque: siccis enim hecticam conciliant. Sal tamen phlegma purgandi, si diu gustatum non fuerit, postea per incisionem vim habet, quod mihi carenti sale per quinque dies, postea plus sumenti quam par erat, accidit semel, & bis. Habent ergo hi sapores acumen acetosorum, stypticitatem amarorum, vimque omnes sapores condiendi, manifestandique. Cum enim sint supremi in gradu caloris, omnium rerum nobis applicabilium calores suscitant, & augent, & venenosam partem acumine disipant, & crasitiem dissoluunt: vt benè ex communi consensu totum genus humanum non absque sale, & aromaticis, quicquam sibi componere consuluerit. Salisque natura ad Solem benè refertur: absque quo nullus sapor, sicut nec absque Sole color, & lux. Odores emittunt salsos, & acres, similes saporibus: semper enim sese ista consequuntur: & licet in lilio suauis videatur, tamen multus est fastidio, non secus ac eius succus pro rata suæ naturæ tenuioris.

De vnctuosis. 11 Vnctuosus sapor proprius est rerum pinguium: pinguedo autem non videtur propria esse alicuius rei, sed pars tenuis aërea, suo amplexu tenax, & id quod dicunt humidum radicale in plantis, & animalibus, vnde nutritur calor naturalis: qui se habet ad tale humidum, sicuti Sol ad Lunam. Mihi tamen calor nutriri non videtur, sed spiritus calidus, qui caloris vi agit in humidum. Calor tamen amplificatur, & augetur diffusiua sua virtute, non autem nutritur, cum res incorporea sit: similiter & lux eius facies:

cies. Omnis autem pinguedo dulcis est: sed quædam insuauis, qualis in adipe porcino, & oleo, ob humidi aquei copiam, & partium æqualitatem nihil acuminis habentem. Quapropter dilatat linguam, & stomachi fibras, prouocatque vomitum: propereáque sale, & salsamentis in cibo miscentur, rebúsque astringentibus talem dilatationem: amántque homines raræ texturæ, plus aceti, quam olei, in cibo ex eis misto: densæ plus olei, vt apertio, & nutritio ad medium veniat. Cùm ergo venena vomere, aut res noxias cupimus, hoc vnctuosorum genere vtendum est. *Species vnctuosorum.*

Sunt olea vnctuosa non adeo dilatantia, quoniam sunt à robustiori calore attenuata, conflataque, vt oleum ex amygdalis, & nucibus, frumento, aliisque seminibus extractum Omnia enim semina radicali humido, & calore abundant: quorum vno perdito, vis germinandi perditur, sexúsque. Apta ista ad penetrandum, & deferendas medicinas applicatas in corporis penetralia. Idcirco nullum fit vnguentum, aut emplastrum absque oleaginoso genere.

Sunt tertij generis vnctuositates minus aëriæ, & viscosiores: qualis resina ex piceis, & terebintho, & lentisco, & pineis, cæterisque arboribus oleaginosis: & gummis non oleaginosorum respondent. Valentque ad applicanda pharmaca ad penetrandum, ad maturandum, ad consolidandum, & constringendum leniter ob viscositatem. Gummi verò non oleaginosorum, sed præcipuè acidorum, vt arantij, pruni, amygdalæ, valent ad compingendum, & frigefaciendum potiùs, cum non ex vnctuosa, sed aquosa, & acuta excrementitia viscositate ortum ducant: vnde nec supernatant in aquis, vt oleaginosa. Oleum autem purum, supernatando cunctis liquoribus, sese aereæ pandit naturæ. Attamen probauimus aquam vitæ perfectissimam super oleum natare, quoniam tenuior, calidiórque simul est: & sicut oleum ex oleaginosis, sic aqua vitæ ex vinosis educitur rebus. Ex acinis tamen vuæ, oleum austerum educitur, constrictiuum plusquam dilatatiuum: stypticitatem enim à materia habet, dilatationem ab humido radicali. Ex marathro etiam aqua tenuissima extrahitur, bona oculis abstergendis serpentum monitu: non tamen oleum, nisi ex seminibus marathri. Vt intelligamus radicem spiritus esse vnctuositatem, quam purgare ab aquea, & terrea, exque spirituosis fouere rebus enitamur ad tuendam fouendámque

Quæ pinguia breuis, & quæ longioris vitæ. que vitæ lampadem. Quibus in animalibus multa ineſt pinguedo, radicaliſque humor, eam ad cutim ex carnis fibris exprimunt, vel ad interiora corporis, & exteriora inteſtinorum, vt non indureſcant, nec frangantur; nec propterea iſta ſunt longioris vitæ: quoniam ipſorum oleum ſuffocat calorem, non nutrit: pronumque eſt vnitum carni ad putrefactionem: quoniam in ſe aquoſitatem habet. Longioris vitæ ſunt, qui humido tenui abundant, tantóque, quantum ſufficit ſpiritui alendo, vt in lucerna; ne ſuffocare queat, nec putreſcere libenter. Siquidem carnes pingues citiùs in æſtate putreſcunt, quam macræ. Qui autem nutriri ex macie citò volunt, pinguibus vtantur, ſed tenuibus, qualis eſt oui pinguedo, pinearum, amygdalarum, gallinæ, non ex arte pinguefactæ. Auium pinguedo ſalubris, quoniam tenuis, elaboratáque, nec aquea exiſtit, ſed aërea: piſcium haud item, niſi ſalſa. Ex amaris rebus educi oleum haud rectè poteſt, niſi admixtam habeant dulcedinem: vt amygdalæ amaræ, & lauri baccæ; quod expurgatum tenuius eſt, quam quod ex amaris educitur, non tamen eo, quod ex aromaticis.

De aromaticis. 12 Eſt enim ſapor aromaticus ſeorſum ab amaro, & dulci, & ſalſo, & vnctuoſo connumerandus, proprius rerum odorem habentium, tenuem, gratum, & confortantem ſubitò ſpiritum: qualis myrrha, caryophyllum, cinamomum, balſamum, piper. Sed quidem multiplex eſt: alius enim acutior, vt caryophylli: alius ardentior, vt piperis: alius ſtypticior, vt cinamomi, quamuis omnibus inſint iſtæ qualitates. Fructus autem arborum noſtrarum, qui aromaticum habent ſaporem ex parte (nam non niſi à parallelo Arabiæ, vſque ad oppoſitum poſt Capricorni circulum iſta aromaticitas fit à Sole potentiſſimo ex ſolida tellure) ſunt optimi ad guſtum & ad ſanitatem: augent enim firmántque ſpiritum. Ex his educitur aqua perfectiſſima modica per alembicum, totius arboris virtutem continens: non autem oleum, niſi forſan ex fructibus, nobis nondum expertis. Vincunt ſupremo caloris gradu aromata medicinas omnes, ſaltem copia: rhabarbarum enim robore, & copia, & craſſitie: idcirco nos in ſe vertens abominabiléque, vt mox palam certius fiet.

13 Quomodo ſal, & aromata, & acetoſa ſeruant res à putrefactione, educendo calorem relaxatiuum materiæ ſuo acumine: & reliquam materiam aſtringendo, & ſolidando ſua ſtyptica aromaticitate materiali, in 2. libro dictum eſt, & in 3.

De comparatione medicinalium in calefactione, & frigefactione, & cæteris operationibus argumentum ex colore, & consistentia, & transparentia, & opacitate, & passionibus.

ARTIC. III.

1 EX coloribus quoque Medico philosophandum est, cum lux sit calor apparens, tenebræ verò apparentia frigoris: ex luce autem, & tenebris conflantur colores.

2 Regulariter ergo secundum naturam totius, quæcunque sunt lucidiora, vel proxima luci, vt alba (albedo enim est lux demortua) ea sunt calidiora, vt Sol & ignis. Quæcunque verò tenebrosiora, ea frigidiora censenda sunt, vt nox, tellus, & opaca omnia.

Regula prima: lucidiora calidiora per se.

3 Item quoniam calor materiam attenuat, relaxat, & ad cæli tenuitatem, ad eum quem potest gradum perducit: frigus vero stringit, densatque, & ad eum, quem potest crassitiei gradum trahit: omnia albiora, & lucidiora censenda sunt minus crassa, ergo tenuiora; opaciora verò, corpulentiora, ac densiora.

Regula secunda, & tenuiora.

4 At quoniam calor quamcunque generatam tenuitatem sursum statim si potest eleuat, accidit è contra, vt quæ nigra sunt, magis sint calidiora per accidens, & robore, vt carbo calidior est niue, & palea: quoniam à multo calore correptus, eo cum tenuitate exhalante remansit calidus: nix autem à calore modico in vaporem versa albescit: sic quæcunque adusta à Sole calida sunt, vt Æthiopes calidiores Sarmatis.

Exceptio.

5 Quoniam calor, & frigus apud nos in materia vnita, ac multa magis, plus vniuntur, sunt valentiora in crassis, quàm in tenuibus corporibus: ergo calidior aër crassus tenui, & aqua maris fontana, & vinum nigrum albo; quoniam in pluri materia maior, & vnitior calor.

Regula tertia: in densiori materia plus & caloris, & frigoris hospitatur secundum robur.

6 Concedendum plerumque tamen quod in candidioribus, & laxioribus rebus copiosior calor, in nigrioribus, & crassioribus robustior: hoc autem dico cum sunt eiusdem speciei, vt in vino rubro robustior calor, quam in albo vino, non autem quam in calce alba. Similiter in saccharo albo copiosior calor, quam in roseo saccharo, non autem quàm in roseo pipere Indico.

Calor copiosior in candidioribus, & laxioribus, non autem robustior, ac sub eadem specie.

7 Similiter etiam quæcunque albiora secundum naturam,

Albiora pauciora.

sunt puriora,& tenuiora opacis eiusdem speciei, vt marmor purius,& minus crassum est piperino,& silice. Et aurum albius,purius est auro rubeo, & tenuius: in hoc ergo mistio æris esse potest. Similiter argentum,albius,purius,& tenuius minùs albo: in quo alia causa puritatis minor inhæsit.

Regula 3. 8 Omnia transpicua puriora sunt non transpicuis absque controuersia.

Regula 4. cum except. 9 Omnia transpicua calidiora sunt non transpicuis: verum est secundum originem, non semper secundum permanentiam: transpicuitas enim fit à calore,liquefaciente, & attenuante materias,vincente crassitiem, & opacitatem. At si eiusmodi materiæ indurescunt,vt vitrum,& adamas, & crystallum,abscessu caloris indurescunt: idcirco sunt reliquo calore blando vix comprehensibili præditæ:acutissimo tamen, & penetrante sine damno penetrati, qualis est vis magnetis, & fulminis corticem oui absque læsione pertranseuntis. Vnde virtutes lapidum pretiosorum occultæ sunt, quia non cum materiæ effusione agunt: arborum verò manifestæ, quoniam euaporationibus, succo, & emissionibus manifestis operantur. Metallorum vires potentiores, vehementiores, & permanentiores herbaceis:lapidum verò permanentiores, & puriores metallicis. Opaca verò sunt minus calida ex origine, sed tamen plus caloris manifesti continent. Vnde vitrum,quod ex cinere liquefacto fit, videtur minus calidum cinere, si linguæ apponatur. Cinis quoque minus calidus carbone ex quo fit. Dico robore,non copia:nihilominus vbi maiorem actionem facit calor, ibi calor vel occultus virtuosior. Si verò transpicua non indurescunt,vt aqua,& sal,qui modicè concrescit: quo tenuiora, eo imbecilliorem calorem obtinent, vt aqua fontana:quo crassiora,eo maiorem, vt aqua marina,& herbarum succi,& vinum.

Regula 5. 10 Quæcunque facilè frigescunt, faciléque incalescunt, nec retinent calorem,aut frigus,eo tenuiora sunt, vt aër, & aqua tophi:quæ vero non facile ita afficiuntur, ea retinent calorem, & frigus diu,& sunt crassiora:vt aqua marina, ferrum, lapis, tam in eadem,quam in diuersis speciebus.

Regula 6. cum except. 11 Transpicua omnia tam liquores, quam lapides sunt ab origine alba; quæ enim calor peruicit, alba reddidit:sed quæ nigra videntur, & aliter colorata, alicuius rei admistione taliter facta sunt. Igitur pyropus, topazius, sapphyrus, vinũ,oleũ, sunt alba à

natura : sed liquoris, aut materiæ additione colorantur, vt in Phyſ. dictum eſt. Vinum enim ex vua nigra propter materiam tale factum eſt, non ex liquoris natura : ſic ſi coquatur vinum album, nigreſcit : quia craſsities materiæ exhalante tenuitate alba magis detegitur. Quapropter omnes liquores per ſublimationem in alembico albeſcunt : quoniam craſſities, & impuritas in fundo remanent, non tamen omnia opaca nigra, niſi ea, quæ calor non nigrefacit.

12 Quæ calor indurauit, etiam ſuo abſceſſu, ſunt calidiora induratis à frigore, vt vitrum, cryſtallo: at ſi caloris abſceſſu indurata mox frigore correpta perficiuntur in ſua ſpecie, frigidiora ſunt induratis à frigore abſque caloris abſceſſu ; ergo grando frigidior niue. *Regula 7.*

Ex paſſione, & paſſibilitate argumentum de caliditate, & frigiditate medicinarum, & comparatio.

Artic. IV.

1 Omnia aridiora, ac ſicciora habent calorem tenuem ac copioſum in eadem ſpecie, vt Æthiops, & lignum aridum: ſucculentiora, & craſsiora habent plus caloris craſsi, & robuſti, vt ſarmenta, & lignum viride. *Siccitatis, & ſucci calores.*

2 Quæcunque facilius accenduntur, ſunt calidiora, quam quæ difficilius in eadem ſpecie : ſunt etiam laxiora, & à calore penetrabiliora, vt lignum aridum viridi, & oleum tenue amurcoſo. At in diuerſis ſpeciebus non item: ſulphur enim facilius accenditur, quam piper, non tamen eſt calidius in medicinis, nec in ſapore, licet ſit in odore : & hoc inde fit, quod oleaginoſum eſt ſulphur, ex quo, & oleum extrahimus, & æquè ſiccum, ita vt calorem niſi accenſum oſtendere ſuum nequeat : piper verò ob minus ſiccam æqualiter materiam exhalat, & in lingua ardet, in igne accenditur: ſed quia oleo caret, non facilè, vt ſulphur, & thus. *Ex accendibilitate quod argumentum caloris.*

3 Caphura facilius accenditur, quia tenuitas cum calore multa, quæ in pipere eſt cum craſsitie. *Ex praua paſſione.*

4 Quæ plus paſſa ſunt à calore diuturniori, & grandiori, ſunt calidiora his, quæ paſſa ſunt minus in eadem ſpecie, vt granata Africana granatis Europæis. Contingit tamen in minus paſsis maior calor copia, non virtute : quoniam non exhalauit, vt in illis : ſic carbo accenſus calidior carbone extincto, incineratóque. Sed quæ paſſa ſunt à frigore, plus ſemper frigidiora ſunt mi-

nus paſsis, quoniam frigus nihil educit: poteſt tamen per accidens in frigefactis calor vniri, & robuſtior fieri, non tamen per ſe, & ſecundum naturam. Vnde calidiores Galli Africanis per accidens. Africani verò per ſe; & iſti acuto: illi craſſo calore.

Item de natura medicinalium ex locis, & temporibus argumentum.

Art. V.

Argumentũ ex locis.

1 QVæcunque in locis, & temporibus calidioribus naſcuntur, ſunt naturaliter calidiora, & leuiora, vt aues terreſtribus, & marinis animalibus: idcirco earum carnes leuiſsimæ, & calidiſsimæ, hecticiſque negantur: præſertim pennatorum, & altiùs ad æthera volantium: pennarum enim multitudo à caloris educentis copia, & robore excrementa, & ſubſtantialem humorem fiunt: vnde carnes magis exſiccantur: ſicut in miluis, olibis, accipitribus, aquilis, & mõtanis auibus. Corpulentiora autem minus penneſcunt, minus eleuantur, vt turdi, columbæ; & quæ carnibus non veſcuntur, & quæ in vallibus degunt. Aquatica verò animalia, præſertim fluuialia, & ſtagnorum: ſunt frigidiora ſecundum naturam: maritima ſunt calidiora: terreſtria ſunt in media inter hæc temperie. Nam licet aqua calidior ſit tellure: animalia tamen terreſtria non intra terram, vt illa intra aquam viuunt, ſed in aëre, & terra: vnde grandiora ex copia humoris marina viſuntur, quàm terreſtria animalia. Sicuti ſeptentrionales homines, meridionalibus grandiores, & ſucci pleniores, non autem qui ſub extremo frigore: patiuntur enim caloris vitalis, & augmenti corporalis defectum per extinctionem, ſicuti diuerſi Pygmæi ſub tropicis patiuntur eundem defectum reſolutione.

Pennatorum varietas.

Aquatilium.

Terreſtrium.

De naturaliter frigidis calidiſque, & accidentaliter.

2 Naturaliter frigida, & naturaliter calida, ex loci, & temperiei virtute: amant, illa frigus: iſta, calorem. E contra accidentaliter calentia, & frigentia, extrinſeca, & non ordinaria cauſa; fugiunt illa ad calorem, iſta ad frigus. Vnde Æthiops in Italia friget nimis, & æſtiuum calorem appetit. Italus in Æthiopia calet nimis, & frigus hyemale optat. Ergo plurimum intereſt ſcire quo in loco ſimplicia medicinalia naſcuntur. Vnde malum Perſicum venenum, vt aiunt, in Perſia, cordiale confortatiuum in Italia eſt.

3 Quæ

3 Quæ ex densiori, & crassiori nascuntur, terra, & aqua, & aëre: illa sunt corpulentiora nascentibus ex laxiori solo, dico in eadem specie, vt crocus Italicus crassior est croco Arabico. Præterea si calidæ sunt speciei, aut frigidæ: sunt calidiora, aut frigidiora nascentia ex crassis, quàm ex laxis materiebus, & locis, vt cephalum fluuiale frigidius grauiusque est cephalo marino, non autem marino polypo, cæterisque mollibus. Nascens mentastrum in terra palustri, crassius, minusque odorosum est nascente in terra sicca: hoc tamen durius, crassiusque intensiuè, non autem extensiuè. *Ex denso & raro locali.*

4 Quæ nascuntur in vere, & in æstate, calidiora, virtuosioraque sunt nascentibus in hyeme, & autumno: quoniam illa magis à Sole fouentur, & perficiuntur: hæc verò à frigore vexantur, & ad perfectionem venire non permittuntur: omnes enim res calore generantur, nutriuntur, & viuunt. *Ex anni temporibus.*

Ex rerum generibus vnicuique sideri attributarum, & hominum eisdem correspondentium, itidem philosophandum esse Medico pro medicinis, & corporibus medicandis: Et primò quæ stellæ, qui homines, quæ partes hominis: Qui morbi, quæ animalia, quæ plantæ, quæ mineralia, qui lapides: Qui colores, odores, sapores: Qui cometæ, & eclipses, & aëris constitutiones, tribuantur maleficis: & primo Saturno.

CAPVT III. ARTIC. I.

1 RVrsus ad agnoscendas cum medicinas, tum homines, quibus medicinæ adhibentur, consulenda sunt sidera, tanquam causæ vniuersales inferioris mundi rerum: & quidem è planetis tanquam notioribus, & nobis propinquioribus erit argumentatio. *Quæ hic dicimus medicinaliter cõsiderata & ad hominem, habent veritatem, non autem secundum naturã prorsus.*

2 Saturnus planetarum altissimus, colore plumbeus apparet, seu cineritius, tardissimus motu; masculinus, frigidus, siccusque (dico autem ab effectu in nos, non in se:) ponitur etiam diurnus ab Astrologis, sed non rectè, cum temperies eius nocti congruat, & habitus ad Solem. Ipse enim omnium minimo tempore cum Sole reperitur: quippe quem ob tarditatem Sol (re)linquit statim vbi coierint. Dicitur etiam maleficus: quoniam illius temperies humanæ calidæ humidæque valdè nocet: at rebus homini con- *De ♄ ad Medicinam.*

trariis,& venenosis.

Stellæ quæ ♄næ. 3 Igitur omnia sidera colore plumbea,vt Algol,Lanx : præcipuè autem si tarda, qualia sunt polaria ; de Saturni natura reputantur ; de quibus in Astrologia diximus.

Qui homines ♄ni. 4 Omnes homines, in quibus qualitates animi, & corporis temperies, & physiognomia sunt saturninæ, de quibus diximus in 3.libro Astrolog. ibi vide. vbi etiam quomodo ex sola genitura agnoscantur, habes. Vbi enim Saturnus in horoscopo, & loco Lunæ, & aphetarum aliorum plus dignitatis habet, ibi Saturni temperiem iudica:quam ex facie sicca, terrestri, subnigra, rara barba, vel multa ; capillitio crispo,tenuíque:oculis paruis,& corpore paruo agnosces(iuncta erunt supercilia,aspectus mærens) sæpéque distortum,hircini odoris,sordidum,pigrum. Distingues etiam Saturnum in bono,& malo situ:nam ibi meliores animo facit sapientissimos,& occultarum rerum,& prophetiarum studiosos, & mundos : hic attonitos, rudes, impios, &c. Vide suo loco.

Quæ partes corporis. Tertio de partibus corporis datur Saturno atra bilis, lien, ossa, cartilagines, ligamenta, vesica, pituita cruda aduentitia,auditus dexter,vis retentiua.

Qui morbi Quartò de morbis qui fiunt ex atra bile, vt icteritia nigra, quartana,cãcer,scabies,lepra,strumæ.Itẽ qui ex influxione pituitæ, vt podagra, chiragra, ischias, gonagra, paralysis, phthisis, catarrhus, hydrops, iliaca passio, tussis : fluxus alui, spasmus : pestiferi : & quicunque ex pituita, & atra bile componuntur.

Quæ animalia. 5 De animalibus verò, solitaria, & latentia, frigida, siccaque,nimis terrestria, & tarda, vt lacerti, serpentes, lumbrici : ostrea, salamandræ, tassi, glires, mures, porcus ex parte, bos senex : asinus, coruus, brucus, lepus, bufo, pediculus.

Quæ plantæ. 6 De plantis autem, quæcunque comas angustas, paucas, & indecoras habent, & infructuosæ sunt, & siccæ frigidæque,calorisque ignoti, & saporis, & odoris stomachosi, præsertim pueris, vt cipressus,oleaster, ilex,ruta, serpentaria, sabina, fumus terræ, senna,absinthium:cassia,colocynthis, myrrha, storax : agnuscastus, opium,mandragora. Alij dant illi vitem,& palmam,sed ineptè,cum à Sole sint : alij glandes,potius ilices,& suber, pyra pyrastra : illæ enim glandes quercinæ sunt Iouis. Addunt cucume-

res,

res,& cucurbitas, quæ sunt lunares, ex temperamento, & ætate. Nux potius conuenit Saturno, quam Ioui, ex ætate, & nocumento, & arboris aspectu plumbeo. Rubus quoque, & viburna, & lentiscus, sed ex parte. Fungi, & fungosæ emissiones; arbusculæ infructuosæ, spinosæ, astringentes, & infrigidantes, & amaræ, licet cum cognationem habeant ob vim caloris, sicuti ruta. Brassica etiam Saturno tribuitur, & quæcunque melancholiæ fauent, quamuis calida sint. Calor enim saturninus aut exilis est extinctione, vt in serpente, & elice: aut resolutione, vt in stirpibus sub tropico nascentibus, & arefacto ligno. Nos autem effectum in hac sympathia quærimus erga nos.

7 De mineralibus Saturno dantur plumbum, magnes, & scoriæ metallorum venenosæ, & cinis cuiuscunque rei. *Quæ mineralia.*

8 De lapidibus sapphyrus, lapis lazuli: omnes rustici lapides nigri, & cineritij ad politiem inepti, & iaspis subniger, & magnes. *Qui lapides.*

9 De coloribus habet nigrum, cyanum, fuscum, & cineritium. *Qui colores.*

10 De saporibus stypticum obtusum, qualis mespilorum, & sorborum, & non maturorum fructuum; stypticum acutum, seu aromaticum habet, vbi à Sole iuuatur; & in bono statu ad luminaria, & angulos, est in cælo. *Qui sapores.*

11 De odoribus stypticum, stomachosum, & grauem, qui spiritum obnubilat, qualis carbonum, & rutæ, & omnium fœtidarum insuper rerum, quando est male disp situs in cælo. *Qui odores.*

12 De ætatibus habet decrepitam in homine; & in animalibus, & plantis senescentibus dominatur ob sympathiam: & in eclipsibus habet significationem super ista. *Quæ ætates.*

13 De cometis quatenus super hominum salutem, & infirmitates significant, habet cometas tardi motus quasi caluas absque elatis comis, cineritij, & plumbei coloris. *Qui cometæ.*

14 Super tempus nubilosum, obscurum, frigidum noxialiter, grandinosum; super nubes obscuras, subuirides, & nebulas seminum inimicas, & pestilentem aërem, & venena, quæ censentur frigida & sicca. Saturnus insuper habet indicationem eius domus ♑ ♒ exaltatio ♎ in hemisphærio nostro: sed vltra æquatorem aliter. Vide 2. Astrologicorum. *Quod tẽpus.*

De

De eiſdem rerum ordinibus, Marti ſecundo malefico, attributis.

ARTIC. II.

De ♂ medicinaliter cōſiderato.

1 MArs ſecunda infortuna minor calidus, ſiccuſque nobis eſt intemperatè, motibus fertur vix cognoſcibilibus: rubeus ſpectantibus cernitur; eſt nocturnus, quamuis calidus, ob ſiccitatem: & quia quando in Solis oppoſitione eſt, tunc magnitudinem Iouis æquat, eſt potentiſſimus, ſempérque nocturnus: quando enim diurnus, vix agnoſcitur Soli vicinus. Maleficus eſt hominis temperamento: fauétque contrariis rebus, niſi vbi à beneficis corrigitur : & in bono ad Solem, & mundum ſitu reperitur. Sic ſunt omnes res martiales.

Stellæ ♂.

2 Omnes ſtellæ rubri coloris, quales ſunt, Aldebarum, Arcturus, Lampades, & conſimiles, Martis naturam imitantur erga nos, vt dictum eſt in Aſtrolog.

Homines ♂.

3 Omnes homines ſicca, calidáque temperie conſtantes, capillo rutilo, oculis cæſiis, trucibus, & obſtrepera voce, acuta; prodigi, hirſuti, rapaces, fallaces, iracundi, mendaces, vitam flocci pendentes, quemadmodum in 3. Aſtrologicorum docuimus: martiales ſunt; vbi etiam quomodo ex facie, & moribus, & ex dominio ♂ in horoſcopo, & in loco Lunæ, & aliis aphetis, dignoſci queant, docuimus.

Partes corporis ♂.

4 De partibus corporis dantur ♂ cholericus humor, fel, eius vas: renes, inteſtina: pedes, venæ: auditus ſiniſter, pili pudendorum, & virtus expulſiua omnis.

Morbi ♂.

5 De morbis quicunque fiunt in prædictis partibus. Item qui ex bile, vt tertiana, eryſipelas, acutæ febres, apoſtemata feruentia, rubra: icteritia flaua: fiſtulæ: dyſenteria, calculus, febres continuę, causō: vulnera præſertim in facie, & quæ à ferro, & ab igne: & bilis emiſſiones, & ſanguinis eruptiones : & omnis calida ſiccaque intemperies, ignis ſacer. (Addunt quidā hemicraniam, quæ potius Lunæ & ♄) & phrenitis, & deliria, quæ à nimio calore, & bile: & furioſitas potius eidem conueniunt.

Animalia ♂.

6 De animalibus dantur ♂ omnia calida, ſiccáque nimis, vt accipitres, & quæcunque coruini generis aues pugnaces, quas Moyſes vetat non ſecus ac ſaturninas, manducari, quia nobiſcum antipathiam habent, vt alectrion, porphyrionem, ſtrutionem, vpupam. De terreſtibus equum, tygrim, regulum, lupum,

ſcorpionem,

ſcorpionem, cimicem, pulicem; omnia pugnantia venenata, & carniuora. Similiter piſces his reſpondentes in mari, & ſerpentes, & draconem volatilem calidos ſiccóſque intemperate, idcircò venenoſos.

7 De plantis allium, cæpam, porrum, ſinapi, euphorbium: praſſium, piper, cicutam, ſcammonium, ſantalum rubrum, coccognidium, centauream: rhabarbarum: omnes herbas choleram per ſympathiam attrahentes; ergo helleborum: eupatorium: thamarindos, & quæcunque acutum, & ſtomachoſum ſaporem, & odorem habent. *Plantæ* ♂.

8 De lapidibus marmor rubeum, & iaſpidem, & pyropum ex parte, & calculum rubrum ſcabroſum. *Lapides* ♂.

9 De metallis, & mineralibus arſenicum, antimonium: æs rubeum, ferrum, chalybẽ, ſulphur, ocrã, cæteraque rubea, præſertim venenoſa acutæ operationis, vt minium. Corallus autem eſt Veneris cum Marte, vel Martis in bono ſitu. *Metalla* ♂.

10 De coloribus rubicundum, rutilantem, ſanguinem: & croceum quaſi, ſubrubrum, qualis eſt bilis. *Colores* ♂.

11 De ſaporibus ardentem, acidum, & acrem ex aromaticis. *Sapores* ♂.

12 De odoribus ſimiliter ardentem, qui lacrymas ciet, vt cæpæ, & aceti fortiſſimi, & piperis præſertim rubri: ſimiliter acutos, faſtidioſos, qualis rhabarbari, hellebori, &c. *Odores* ♂.

13 De ætatibus eam in homine, quæ à 41. annis vſque ad 56. procedit: quando animus, & acumen præualent, acuta bile ex virilitate præcedente, & deſiderio magnorum facinorum. In cæteris rebus eam quæ ſequitur virilitatem, & crudelitatem conciliat quandam. *Aetates* ♂.

14 De cometis rubeos, & ſanguineos, & qui radios inſtar enſis, & lanceæ emittunt; & qui ſtellis martialibus adhærent, bella, & peſtes indicantes. *Cometæ* ♂.

15 Super aërem rubicundum, & nubes ardentes, rubeas, croceaſque indicat; & ſupertonitrua, fulgura, fulmina, & ignitas impreſsiones, & peſtilentes; quæ poſt ſiccitatem longam, & ſerenitatem fiunt ex fuliginibus, & ex calefacto aëre: de quibus in Aſtrologia. Eius domus ſunt ♈. ♏. exaltatio ♑. & oppoſita in altero hemiſphærio. *Tempus.*

De ordinibus beneficarum: sed prius quæritur, an beneficæ habeant causalitatem, an solam indicationem super morbos.

CAPVT IV. ARTIC. I.

Benefica ♃ & ♀.

SEquuntur post maleficarum seriem, & mala nobis prouenientia, duarum beneficarum ordines, earúmque bona, videlicet Iouis, Venerísque: quæ in terra nostra temperamentum calidum humidumque humano persimile efficiunt: resque homini vtiles fouent, augentque: inutiles verò occidunt: vnde serpentibus, & venenosis herbis, & sterilibus malefici appellantur: quamobrem in libello Hermetis de medicina ex stellis, nulla infirmitas tribuitur Ioui, & Veneri, sed omnes Saturno, & Marti: quibus in significatione commiscet Solem, & Lunam, Mercuriumque, tanquam planetas ancipites, bonos cum bonis, cum malis malos. Idem inuenimus in libello eiusdem argumenti, qui Galeno adscribitur: estque idem cum præfato Hermetis, à quo etiam verba mutuatur, sed mox amplificat eadem, & iudicia, & sensum.

Benefica modificant & specificant morbum, non causant.

Nos autem Ptolemæi, nostrásque experientias secuti, atque rationem, tribuimus, non quidem morbificas causas Ioui, Venerique: sed determinationes, & diminutiones. Quibus enim Venus à Saturno male afficitur: pudendorum imbecillitatem adsignificat, & turpitudines lasciuas: nulla enim res tam bona est in mundo (bonitate inquam respectiua, de qua est sermo) quæ mali admistione non vitietur. Nam & panis, & saccharum si misceantur venenis, venenantur; & si plusquam oportet sumantur, ægritudinem conciliant. Similiter antidota venenis mixta, etsi minuunt eorum vim: tamen ipsa malè afficiuntur. Si quis tamen contendat multitudinem influxus venerei, & iouialis, non nocere, neque mistionem cum malis, sed prodesse, minueréque: attamen mala denunciare nuper his, quorum habent significationem, non contendam. Ratio verò valdè probabilis est, vt Venus male affecta non male afficiat: sed maleficium in membris venereis determinet, quod tamen à Saturno, & Marte propriè afficitur. Nec Ptolemæus forte dissentiet: nam etsi Iupiter malè affectus denotet mortem ab iudicis sententia: tamen mortem illam violentam Mars propriè indicat, Iupiter modum addit. Sic de morbis.

De ordinibus rerum ad Iouem, beneficum maiorem, ſpectantibus.

ARTIC. II.

1 IVpiter humidus cum quadam firmitate ſtyptica, & calidus temperato calore, iudicatur aëreus, ſanguineus, diurnus, maſculinus, & fortuna maior dicitur ab Aſtrologis, non imperitè. Si quis ipſum intuetur in cælo, colorem habet album, ſplendeſcentem, clarum, non ſpiſſum, oculis gratum, & quaſi ſubroſeum. Ab hoc Platonici omnia bona pollicentur, tanquam à Sole humano, hominum malis maximè contrario. *De ♃ medicinaliter.*

2 Ioui ergo adſcribuntur primò omnes ſtellæ illius colorem referentes, vt aquila, baſiliſcus, antares: licet ob inclinationem ad rubicundum etiam de Martis natura miſta eſſe dicantur; de quibus in Aſtrologia. Habet etiam in cælo ſigna duo Sagittarium, calidum, ſiccumque, coxarum humanarum indicationem tenentem: & piſces; humidum frigidumque, ſed temperatè, ſuper pedes indicem. Stellæ mediceæ ſunt iouiales tanquam aſſeclæ. *Stella ♃.*

3 Homines iouiales conſtantes, religioſos, legiferos, iuſtos, ſanguineos, pulchros, liberales, ſucculentos, non nimis albos, roſeoſque ſimul, amœnos. Veneri ſed puræ, amicos: mundos, manſuetos: capillo medio inter criſpum, & planum, ſplendentique, de quibus in Aſtrologia. Vbi etiam quomodo ex moribus, ex corporis habitu, & ex cæli themate eos agnoſcas, docuimus: vbi nimirum ipſum ſuper locum Lunæ, & horoſcopi, & alios apheticos principari videbis. *Homines ♃.*

4 De partibus hominis habet ſanguinem, iecur, carnem, pulmonem, tactum: vim digeſtiuam, & vegetatiuam. *Partes ♃.*

5 De morbis, omnes, qui ex ſanguinis accenſione, & abundantia fiunt, vt eſt febris ardens, quam potus frigidæ vnus curat; inflammationes hepatis, peripneumonia, pleuritis, cardiaca: apoplexia, angina, conuulſio, ſtupor: capitis dolores ex flatu. Item ſpinæ; lethargus, & quidquid ex ſanguinis corruptione, & abundantia fit, & citò ſanantur. *Morbi ♃.*

6 De animalibus Ioui dantur quæque pulchra, ac bene temperata, vt pauo, perdix, phaſianus, agnus, aquila, iuuencus, *Animalia ♃.*

non tamen puto aquilam rapacem, quæ ſerpentibus veſcitur, & ſanguine: quam dicerem martialem: ſed eam quæ herbis veſcitur, manſuetam magis, colore albam. Turtur ob caſtitatem ſit iouialis, quamuis vocem ſaturninam habeat: & aues coronatæ, & pulchræ: ſimiliter piſces illis conſimiles.

Planta ♃. 7 Ex plantis amygdala, ficus, pinus, platanus, fraxinus, ceraſus, crocus, myrobal. perſicum, ſantalum croceum, moſchus, ambra, ſaccharum, macis, origanum, marathrum, auellana, piſtacia, glycyrrhiza, triticum, quercus, lilium, ocymum, been, radices rubræ, candidæque; & omnia aromatica, quæ cum ſtypticitate habent ſimul humorem, & dulcedinem ſuauem.

Mineralia ♃. 8 De mineralibus argentum, & electrum.

Lapides. 9 De lapidibus hyacinthus, topazius, corallum, cryſtallum, berillus, ſpodium, ſapphyrus clarus, bezoar, aquilinus, marmor.

Colores. 10 De coloribus candidus clarus, & roſeus ſplendeſcens, & aërei omnes.

Sapores. 11 De ſaporibus, dulcis, aromaticus cum humiditate commendabilis, non nauſeoſus.

Odores. 12 De odoribus acutus, ſuauis, delectabilis, & omnes confortatiui.

Cometa. 13 De cometis, qui crines claros habent, albos, & formam quaſi humanam referentes, clari, pulchríque, & argentei.

Tempus. 14 Superaërem clarum, & ventos ſalubres boreales indicat, & auras ſuaues, fœcundas, gratas, tempora clara, & quæ Zephyrus affert, & ſerenitatē non permiſtam fuligine, peſtibus contrariam.

De ordinibus rerum ad Venerem, beneficam minorem, ſpectantibus.

Artic. III.

De ♀ medicinaliter. 1 Venus benefica ſecundo loco eſt, vocatúrque fortuna minor: quoniam & ipſa humanis fauet rebus, non tamen ſic valdè vt Iupiter. Dicitur humida, & frigida temperate: quoniam ſuo calore blādo feruores Solis, & ♂ temperat, vnde potius ſubcalida dicenda eſſet. Sanguini non bene cocto ſeu chylo, correſpondet. A Sole non diſcedit vltra 47. gradus. circum ipſam gyrare vnà cum ☿ non ſecus ac medicea circa Iouem, planiſſimum factum eſt. Æſtimatur nocturna, cum tamen media ſit inter diem, & noctem: tanto enim tempore eſt diurna, quanto

nocturna

nocturna in cælo: &(quod mirum)de die nulla stella apparet, nisi Luna, & Venus, prope inferiorem absidem; ipsaque est hesperus, & lucifer: ita vt media dici queat inter vtrumque tempus. Habet colorem album, quasi lacteum, spissumque, non ita clarum, vt Iupiter: jamque per telescopium deprendimus eam augeri, & minui, & cornutam fieri, vt Lunam solarem eam dicere possis; quod omnibus euenit stellis circa alias maiores rotatis.

2 Igitur omnes stellæ eundem calorem habentes reputantur, vt cani maior, Azimuch. Amica est Ioui, & Marti, cuius intemperiem mitigat Habet signa duo in cælo: taurum frigidum, siccumque temperatè, & libram calidum humidumque temperatè. Exaltatur in piscibus ob temperiem, & fœcunditatem consimilem; & in cancro, & scorpione, & piscibus, triangularem habet potestatem, vt in Astrologicis. Alterum horum collo præest; alterum natibus. *Stella ♀.*

3 Ex hominibus habet præcipuè fœminas, & effœminatos homines, oculis nitidis iocantibusque; præditos colore albo roseóque, & ad fœmineum inclinante; supercilia nigra pulchrè efformata; capillos nigros, extensos, modicè crispantes: carnosos, collo teretes, albosque, luxuriosos; molles ex parte; non valde calidos, fœcundosque; & referunt Iouem cum minori maiestate, & maiore venustate. Vide Astrolog. *Homines ♀.*

4 De partibus humanis habet incoctum sanguinem, seu chylum & rorem, seu humidum radicale, & semen, & virtutem attractiuam, & prolificam: olfactum, gustum, ventriculum; vasa seminaria, vuluam, testes, mentulam: vmbilicum, mammillas, lac, adipem. *Partes ♀.*

5 Morbi harum partium illi adscribuntur, & molles harum partium egestiones: stomachi frigiditas, inappetentia, attractiuæ debilitatio, lienteria, strangulatio vteri, gonorrhæa, & quæ fiunt ex retento semine furiositates, & febres ex amore: qualis in Antiocho erga Stratonicen, & Amone erga Thamar. Fistulas etiam addit Ptolemæus; lues venerea, nouus morbus, addenda est, & appetentia canina, & citta. *Morbi ♀.*

6 Animalia venerea, quæque salacissima, & humida reputantur, & pulchra, vt columba, motacilla, passer, ceruus, delphinus, armellinus, gallina, philomela, turdus, panthera, pecus, ficedula, pellicanus, perdix, & quæ zibetum exsudant animalia. *Animalia ♀.*

Planta ♀. 7 Plantæ Veneris sunt myrtus, quia semper viret, & fructus dulces cum suauitate producit, sycomorus alba, & rubra:ornus, & arbores, ex quibus manna per cæsuras scatet:rosa, præsertim alba: rubra enim iouia est, & ♂ & ♀ lilium conuallium; capilli veneris, viola, balsamum, terebinthus,oliua, granata dulcia,& arantia dulcia, quæ tota manduntur: quæque Reghij,& Neocastri in Calabria ferunt fructus persimiles pudendis fœmineis, & masculeis, non sine admiratione,vt in mari pisces similes pudendis:artemisia, cerefolium,borrago, citrago; & quæcunque bene, & aromatice olent,sed non acutè:& sunt dulces absque acumine suaui, & multi seminis, & nutrimenti, vt milium,amygdala, & auellana.

Metalla ♀. 8 Dant ex metallis Veneri æs, præsertim corinthiacum, & album;alij etiam stannum perfectum, cui similis est in colore, & bolos terræ albos.

Lapides ♀. 9 Ex lapidibus corneolam, & sapphyrum cæruleum, corallum album,&rubeum;margaritas, quandoquidem oua,partus Veneris sunt, ipsamque colore valdè referunt.Item alabastrum albissimum: dant alij smaragdum, & serpentinam viridem perlucidam:quoniam virentia,& florescentia ad Venerem spectant,præsertim picta. Serpentinam rubram Marti darem. Item lapis aquilinus,quoniam partum fæliciter educit, venereus est, & moschus, & quæcunque conferunt genitalibus, & semen augent. Lapis lazuli datur ♀, quia arcet melancholiam, sed ♄ bene constituto potius congruit: trahit enim sympathia atram bilem.

Colores ♀. 10 Colores venerei sunt candidus,quasi lac, & margarita:ipsique tribuuntur virides, quatenus iuuentutem arborum designant,& picti,pulchríque,quales in floribus: omnes enim flores ad Venerem spectant,vt mox declarabimus.

Sapores. 11 Sapores Veneris dulces sunt,non acuti, paulisper insuaues, vt in manna; & vnctuosus, & aromaticus obtusus, vt in myrto.

Odores. 12 Odores omnes grati aromatici, obtusi, & qui in virentibus pratis spirant.

Temporum vices. 13 Indicat super ventos meridionales calidos humidósque,super aëris teneritudine, & ethesiis, serenitatem facit in æstate: in hyeme pluuiam,quasi roridam absque tonitru,& fulgure:genitalis aura fauonij sibi pergrata est.

14 Come

14 Cometas lacteos producit colore,pulchros:valdè comatos, & humanos:ſuper fœminas indicat,& effœminatos,& ſuperpuerilem ætatem vſque ad 22.regit Ptolemæo : mihi autem ante commiſta Mercurio,ob cauſas in 5. Aſtrolog. dictas. Altero in hemiſphærio oppoſitos habet locos.

De luminarium ordinibus, cauſarum nempè vniuerſalium ; & an ſint vtrumque luminare nobis tantùm, an & alias ad ſtellas, & de munere vtriuſque luminaris.

CAPVT V. ARTIC. I.

1 SI fixa ſidera lumen à Sole recipiunt, & non ſunt ipſi ſoles, circa quos alia errent, vt ipſorum color à Sole diſſimilis, conſimilis verò planetis, arguit: quod quidem, ſcilicet planetas, à Sole mutuari lumen, Luna, atque Venus creſcens, decreſcenſque ad aſpectus, ſicut & Luna iam per teleſcopium declarant : profectò exiſtimare licet Solem noſtrum cauſam eſſe omnium rerum, quæ in noſtro fiunt ſyſtemate, & in planetis, & in fixis ; eiuſque vniuerſalem actionem ſpecificari, & determinari à planetis : tam in ſe intra ſe ; quam in noſtram tellurem. Neque enim tot res, támque diuerſæ, fierent ab vna luce, niſi à cauſis aliis diſpertiretur, modificaretur, & variaretur. Quidquid ergo planetæ faciunt, Sol facit modificatus in illis: à quo etiam per radiorum impetum moueri puto omnes, nedum illuſtrari. In ſpatio enim magno, vbi ad ſitum nullum habent propenſionem, à quocunque, vel à leuiſſimè tangente, quorſumcunque moueri poſſunt, vnóque teneri capillo, ſicut nauis in mari, vt alibi probauimus.

Sol vniuerſalis cauſa.

Modificatur à particulari.

Lunam ponimus ſecundum luminare, ſed noſtræ tantum telluris, quod in Iouis ſyſtemate non ſentitur, ſicut nec quatuor Lunæ Iouis in noſtro, & quæcunque circa fixas, vel alios rotantur planetas. Sicut ergo Sol omnia agit, ſic Luna omnes actiones in ſtellis modificatas defert ad noſtrum ſyſtema. Omnes idcirco perluſtrat menſtruo ſpatio : igitur hæc de his dicere nunc oportet.

Luna modificat, & modificationes omnium defert.

De Solarium ordinibus.

Artic. II.

Quæ stellæ solares. 1 DE Solis ergo natura existimantur omnes planetæ qui Solem circundant, tanquam centrum amoris, magis, quam heliotropiũ secum voluitur. Attamen Saturnus non videtur solaris nobis, quoniam distantia eius ita minuit lumen ad nos, vt videatur potius frigefacere, & exsiccare: quæ autem Solem non circundant, vt fixæ, vel solares non sunt, vel secundum gradum à Sole habent, vt Luna nostra, quæ terram circundat, non Solem, & tamen virtute caloris, quem tellus à Sole accipit, expanditque, ad finem vsque sui vaporosi circuli fertur. Censentur etiam solares omnes stellæ fulgentissimæ, & quasi nubilosæ præ fulgore non spectabili, sicuti neque Sol spectatur; vt quæ sunt in ense Orionis: & in Galaxia, & alia, de quibus in Astrolog. Luna autem est quasi alter Sol nobis nocturnus, faciens mensem, sicut ille annum, & quatuor mensis tempora.

Homo solaris. 2 Homo est animal solare in primo gradu præ animalibus cunctis, idcirco dominus est omnium animalium: & vtitur eis tanquam seruis, & instrumentis: existimantur tamen alij saturnini, alij iouiales, alij venerei, martiales, & mercuriales, & lunares: quoniam hi planetæ virtutem Solis hominum productiuam ad certos gradus, & temperies trahunt. Quibus tamen Sol in apheticis locis plus dominatur, sunt puriores, & minus modificati, & hi solares, animo ampli, magnanimi, Reges secundum naturam, qui plus amant totum, quam partem; benefici sunt toti generi humano, religiosi, liberales, ambitiosi, cunctis scientiis delectantur: omnia mouent grandia negocia, & pendent ab eis innumeri homines, præsertim vbi Sol satellitio stipatur. Sunt corpore grandiusculo, benè commensurato, capillitio pulchri, sæpéque flaui, qualis Dauid in S. Scriptura describitur; naso simi, oculis acutis, & mediocribus, interdum glaucis, claris, spissa barba, iunctis superciliis, splendidi colore, albo, roseóque, sed prout planetis commiscetur. Vide Astrolog.

Partes Soli subiecta. 3 De partibus corporis habet dextras omnes, & spiritum vitalem & cor, arteriasque: oculos, sed præcipuè dextrum, & caput, & motum generaliter.

Morbi. 4 De morbis, cordis passiones, syncopen, ophthalmiam, suffusiones

ſiones oculorum, omniáque ipſorum mala, præſertim dextra; & hecticam febrem, ſed cum Marte. Mala etiam ſtomachi, & pectoris ſignificat: morbos quoque generales ex aëris contagio.

5 Animalia ſolaria ſunt, homo, gallus, leo, aſtur, aries, cygnus, cantharis, crocodilus, phœnix, ſi fabuloſus non eſt. Lynx, regulus, gryphus, carduelis. *Animalia ſolaria.*

6 Solares plantæ ſunt palma, laurus, lotos, dictamnum, fugadæmon, pæonia, vitis, arbores aromaticæ, vt thuris, myrrhæ, balſami, calamus, crocus, ſpicanardi, cinamomum, lignum aloës, roſmarinus, cedrus, citrium, chryſomelum, mala aurea, heliotropia multiplicia: alia enim flores oblongos, craſſoſque habent, alia vnum rotundum radioſum inſtar ſolis: alia in flumine Euphrate erigunt comas ex aqua, cum Sol oritur, eleuantur vſque ad meridianum, deprimuntur vſque ad occidentem, & cum eo ſubmerguntur in aqua. Oportet etiam exiſtimare ſolares cunctos flores, qui Sole oriente aperiuntur, eóque occidente complicantur, & clauduntur. Item qui Solis motum imitantur diarium, vt lupinum, & qui annuum, vt oliua, tilia, & ſalix: cum tamen ſalix, & populus potius lunares ſint, & oliua venerea: ſed ſicuti ſua ſidera Solem ipſæ imitantur. Item carduus, & pulegium; quæ eiuſdem conuerſiones in capricorno, & cancro celebrant floritione ſua, ſolares erunt: ſed nulla herba ſolaris non ſit, licet aliarum ſtellarum particeps: omnes enim ſtellæ Solem quoque participant: omniáque aromata à longè ſpirantia cordialem odorem. *Plantæ ſolares.*

7 De mineralibus aurum habet ob ſui puritatem, quæ ſoli ineſt Soli, & lapis helites aureis radiis imitans Solem; ſal quoque, cuius oculus ſolem oſtendit. *Metalla.*

8 De lapidibus pantaura omnes in ſe lapidum habens virtutem, vt Sol omnium ſtellarum, & aurum omnium metallorum. Carbunculus nocte rutilans, lapis qui oculus Solis appellatur inſtar pupillæ, emicanſque lumine quodã miro: chryſolithus, auripigmentum: Adamas præcipuè ſolaris eſt. Sed profectò omnes lapides tranſpicui ſunt propriè ſolares: quoniam à robuſtiſſimo Solis calore opacitatem, & frigus terræ vincente generantur: proptereáque omnes albi ſunt in ſua origine, ſed alterius rei miſtione colorantur: propterea qui fiunt crocei, ſunt ſolares lunareſque ſimul, vt topazius: qui rubei, ſolares, & martiales, vt pyropus: qui cærulei, & fuſci ſunt inſuper ſaturnini, vt cyaneus, *Lapides.*

& nigrum vitrum,& sapphyrus densus: qui virides Venerem cum Sole habent, vt smaragdus: qui varij etiam ☿. & sic de cæteris. Idem dic de herbis,& cunctis rebus.

Colores solares. 9 De coloribus dant illi croceum, cum nullus, nisi lux, quæ viuus est color, Soli debeatur, & cum omnis color sit lux impura. Qui puriores sunt, ad solarem accedunt magis, vt albus, & subalbus, flauus, &c. & qui clariores, & luminosiores, quamuis rubei, & virides.

Sapores. 10 De saporibus habet aromaticum, subamarum, ob stypticitatem, sed confortatiuum, & acutum; neque dulcedo, neque vllus sapor ei denegatur; sed qui potentissimi, non fastidiosi, vt thuris, caryophylli.

Odores. 11 Odores saporibus dictis correspondent acuti, aromatici, confortantes.

Tempora. 12 Ipse facit omnia tempora, diem, & noctem motu diario: annum motu latitudinis; & in hyeme blandus producit pluuiam,& res hyemales: & in vere herbas, flores, & res vernales. In hyeme cum Saturno sibi apud nos conuenit: in vere cum Ioue, & Venere. In æstate cum Marte omnia exsiccat, & maturat: morbósque martiales facit. In autumno cum Mercurio, morbósque mercuriales, & res facit. Quæ quatuor tempora correspondent quatuor diei partibus, vt à media nocte sit hyems, manè ver, meridies æstas, vesperi autumnus; quæ Medicis scire necessaria sunt. Facit etiam cum Luna mensem, & quatuor mensis tempora, vt sextiles, & trinos, vt in Astrolog.

13 Super cometas,& eclipses significat, cum instar Solis rutilant, splendéntque; moderantúrque eas signo, & dominio signi, & angulorum ad certos effectus. Domus eius Leo apud nos, sed vltra æquatorem aquarius: triplicitas prima eius est. Exaltatur in ♈. apogeum habet in ☍ ♋.

De lunaribus rebus, & hominibus, & morbis, & membris, & medelis, & indicationibus, & temporibus.

ARTIC. III.

Natura, & varietas, & potestas Lunæ, & sublunarium. Luna igitur luminare minus ad tellurem nostram dicitur. Reputatur frigida, & humida, quoniam calorem Solis moderatur: attamen cum plus lucet, plus calet. Igitur in prima quarta dicitur calida, & humida, instar veris, & mane. In secunda

cunda calida, & ficca; inftar meridiei, & æftatis. In tertia frigida, & ficcca, inftar autumni, & vefperis. In quarta frigida, & humida, inftar hyemis, & noctis. Eius calor fentitur in rebus humidis, quæ ea aucta augentur, etenim rarefacit inftar ollæ ad ignem; ergo crefcit: & in pleniluniis hyemalibus hoc manifeftum eft: quando ipfa prope Zenith plena incedit. In æftiuis non item: quoniam in fignis auftralibus calet, temperatque noftrum fuo calore blando, vt tepida aqua feruentem. In mari manifefta eft poteftas eius: quod vfque ad plenilunium crefſcit, & exinde decrefcit vfque ad interlunium. Motus enim fexhorarius illi conuenire non poteft, fed Soli, vt in Phyfiologia probauimus, conuenit tamen eiufdem variatio.

Dicitur planeta nocturnus, quoniam abfente Sole, fuo lumine res colluftrat, fouétque contra frigus.

Item miniftra omnium cæleftium eft virtutum. Cùm enim aliquam ftellam in fuo loco non habemus, fufficit fi ibi fit Luna afpiciens ftellam illam, nam eius virtutes demandat. Res inferiores adeò à Luna dependent, vt nihil in motu, in fenfu, in ortu, educatione, diminutione, abfque eius obferuatione rite fieri queat. Neque ligna cædere duratura, nifi ipfa fit minuta lumine; ne concipiendo ab eius luce calorem, & humorem, citò putrefcant. In Medicina autem abfque Lunæ obferuatione procedere, eft cæcum effe, & cafu operari. Dies enim critici, & morborum motiones omnes ab ea dependent, & humorum paffiones, ex quibus morbi generantur. Color eius eft fubcroceus; cum enim impura fit, lumen clarum, candenfque non reflectit.

2 Omnes ftellæ lunares cenfentur, quæ croceum referunt colorem, & nubilofum; quales in crinibus Berenices, afelli, Orionis enfis, aliæque multæ. Sed profectò Luna dicenda eft potius ftellarum affecla, quam quod aliqua ftella lunaris fit, cum Luna omnium virtutes accipiat, & nulli det fuas ob exilitatem, nifi telluri, & mari, & natis horum. Cum beneficis, eft benefica, cum maleficis, malefica. Domus eius, ♋ eft nobis, vltra æquatorem ♓. *Stellæ lunares*

3 Homines lunares cenfentur quicunque humidi, parum calidi, phlegmatici, pituitofi, corpulenti, fucci pleni, rotundi facie, pulchraque, albam non perpolitam, fed quafi glaucam, & fæpe maculofam: oculos fubcroceos inftar topazij, & fubuirides, & cum aliqua macula habent, & fæpè lufcos, debiléfque. Sunt *Homines.*

instabiles, formidolosi, scelestorum diuulgatores, obliuiosi, & pigri; nec cum res magnas aggrediuntur perseuerant.

Partes corporis. 4 De partibus corporis habet sinistras omnes, & humores omnes generatim, sed cum ♄ melancholiam, cum ♂ bilem, cum ♃ sanguinem, cum ♀ semen, & humidum radicale: cum Sole arterialem sanguinem, & motiones, & spiritus: cum ☿ spiritus animales: & humores mistos, præsertim vrgentes corpus ad motum, & vrinam. Habet oculum sinistrum, & cerebrum, & medullas, & super membra muliebria, & stomachum valdè significat, & super omnes sensus, & actiones.

Morbi. 5 Ergo ex humoribus omnibus qui fiunt morbis, miscetur Luna; sed præcipuè qui fiunt ex insipida pituita: nam in salsa adsciscit sibi ♂. Ergo habet epilepsiam, paralysim, & catarrhum, oppilationes ex succis viscosis factas: hydropem, lienteriam, apostemata phlegmatica, morbillos pueriles. Super sanguine menstruo, cui dat nomen, plurimum potest, & ideo super vuluam, & muliebria, sed pro signi natura omnibus admiscetur morbis, efficítque criticos dies, & si credimus Hermeti, & Galeno, omnes morbi fiunt ex Lunæ oppressione à ♄ & ♂ iuxta naturam signi.

Animalia. 6 Animalia lunaria sunt omnia quæ degunt in aquis, licet alij planetæ simul super ea significent; sed præcipuè mollia vocata, vt cancri, & limaces, testudines, & quæ carent squammis; & quæ lapidibus adhærent, & echini, qui in orbem voluuntur instar Lunæ radiantis, & aucta Luna augentur. Habet super echinis aliquid Saturnus, edunt enim quinque dentibus, super architectura mirifica formatis, tophos, & scopulos, & herbam, vt ex talium mixtura spinæ, & cortex nutriantur. De terrestribus elephantes sunt lunares, multo humore grandescentes, qui radiis Lunæ gaudent: eique genu flectunt, quasi adorantes. Omnes quoque animantes nocturnæ, quæ in nocte sibi cibum comparant, sunt lunares, præsertim quæ carniuoræ non sunt; illæ enim martiales, & quæ die cæcutiunt, vt vespertilio, lepusculus, & aquis gaudentes, vt anseres, anates, hippopotamus: aues marinæ, alciones, & vermiculi arborum, & in corpore humano geniti ex humore putrescente, præsertim albi, & molles. Item quod in India mutat quindecim colores, in diebus 15. augmenti lunaris, & in aliis 15. deponit eos seriatim, mutátque.

Plantæ. 7 Plantæ lunares plurimæ, præsertim albæ, lacteæ, insipidæ, & humi-

humidæ, vt cucurbita, lactuca, citrulli, pepones aquatici, endiuia, cardilli insipidi. Item pimpinella, buglossa, & quædam lunaris herba, quæ Lunæ motum imitatur. Vidi aliam Lunas in foliis singulis habentem multas. Item quæ foliis rotundis, cæruleisque crescente Luna dietim vno folio crescit; & minuta minuitur eodem ordine. Frondosas arbores, & rotundæ figuræ vmbrosa:, & parum fructuosas, potes Lunę adscribere: omnesque citò nascentęs, & citò morientes herbas.

8 Metalla reputantur lunaria, argentum: quoniam est luminare minus metallorum, vti aurum est maius: ostrea, mater margaritarum: margarita argentea, & quæ ignem non ardentem producunt, sed fatuum. *Metalla.*

9 Lapides lunares sunt selinites, qui Lunam impressam habet, & ad ipsam micat; crystallum frigore induratum in Alpibus, & tophus, & lapides molles, quales Neapolitani. *Lapides.*

10 Croceus color ad album declinans est lunaris: & omnis albidus nimium fulgens, & lacteus, qualis in radicibus herbarum. Item ad viridem vergentes, vt in endiuia, & herbis sub gleba positis ad albescendum. Item lentiginosi, & quales in floribus fabarum. *Colores.*

11 Sapores habet insipidos ex nimia humiditate indigestos: & stypticos obtusos, quales in principio formationis pomorum; & dulcedinem insuauem: non ex vnctuositate, vt est venerea, sed aquositate, vt in citrullo, & cucurbita. *Sapores.*

12 Odores non habet nisi stypticos, & insensiles, quales in herbis nondum maturatis, exoriuntur: & qui cerebrum humectant molliuntque. *Odores.*

13 Super mensem habet indicationem in synodis, & principiis rerum: in oppositionibus super supremam perfectionem: in mediis super augmentum, & decrementum: & in qualibet configuratione cum Sole, & planetis, & fixis indicat, quidquid illi faciunt, immo effectus defert. Quapropter serenitates, & tempestates, & mediocritates facit in aqua, aëre, & in corpore humano: pro signi tamen natura, aliter in aliis rebus, & partibus, vt suo in loco dictum est. *Tempora.*

14 Ætati nascentium præest: hominum vsque ad quartum annum: cæteris in rebus pro rata vitæ illarum: super fœminas multum potest: & manifestè. *Aetates.*

Eclipses solares ipsa facit, lunares ipsa patitur: significatque

pro illorum domicilio, & interregno planetarum, & aſpectu, & colore, vt in 3. Aſtrolog. dictum eſt.

De rerum generibus Mercurio tributarum, & decretorum propriorum, & miſtorum.

ARTIC. IV.

☿ natura & ſignificatio.

1 MErcurius tandem, qui non eſt benefica ſtella, neque maleſica, neque luminare, ſeorſum conſideratur; quoniam eius virtutes iuuant, augéntque bonorum bonas, malorum malas; eſt ergo nullius temperamenti, licet cum Sole ſiccus, matutinus, calidus: veſpertinus, humidus cenſeri poſſit. Sed tamen ſemper qualis eſt planeta, cui magis iungitur: dicitúrque etiam à D. Thoma præeſſe ingenio, ob multiplices illius motus, & quaſi diſcurſus. Et quoniam omnem recipit qualitatem, ſicuti anima omne ſcibile: circundat Solem. Propterea non remouetur ab eo plus quam 23. gradibus. Color eius micans eſt, variuſque, præſertim verò argenteus, & propterea varietas ei datur.

Stella ☿.

2 Stellæ ita micantes, & variæ Mercurio tribuuntur: vt ſtellæ trianguli, vultur cadens, lyra, cauda capricorni. Domus eius gemini calidum, & humidum: & virgo frigidum, & ſiccum temperatè; exaltatur in ♍. & in tertia triplicitate, cum ♄ viget.

Homines ☿ les.

3 Mercuriales exiſtimantur homines ingenio acuti, verſatiles, computiſtæ, grammatici, mercatores, ſcribæ, ſcientiis apti, animo ſemper negotioſi: prophetiarum, & miraculorum ſectatores: ad mores alienos accommodabiles: imitatores: mediocris ſtaturæ: attenuati. Faciem oblongam: oculos caprinos habent: barbam nigram, & raram, & pulchram: pedes tenues, & digitos graciles, & oblongos, artificiis idoneos; mechanicis ſcientificis, aſtronomiciſque. Temperati ſunt ad ſiccitatem, & modicam caliditatem vergentes, ſi ☉ ♀ ♄ ♃ cum Mercurio in ſua dignitate coïerint, nihil eſt quod magis pro ingenio deſideres. S. Thomas ait, in domo ♄ id Mercurium benè ſitum præſtare; in Aquario plerumque.

Partes corporis.

4 De partibus corporis ☿ tribuuntur ſpiritus animales, diſcurſus, memoria, imaginatio, ſermo, lingua, nerui, digiti, articuli: puto memoriam eſſe Saturni, reminiſcentiam ☿: illius enim retinere, huius operari. Vnde pueri mercuriales plerumque obliuioſi. Gurgulio, & lingua illi conuenit, & os.

5 De

5 De morbis ephemera febris, phthisis, melancholia, mania, delirium omnis generis, linguæ impedimenta, tussicula; morbus sacer, spuitio sicca, copiosaque, vomitus, & quidquid ex copia humorum in capite putrescentium fit, & cum animæ afflictione, pauore, taciturnitate & suspiriis; cum pulsu languido, breui, anxio, superficie arida, frigida, vt plurimum. *Morbi.*

6 Mercurialia animalia sunt omnia sagacia, & ingeniosa, vt aranea, vulpes, simia, canis, polypus, sepia, formica, apes, grus; & quæcunque politicè viuunt: serpentes propter astutiam dantur ☿. at non venenosi: sericus vermis ab artificio videtur mercurialis, & quoniam se transformat in pyraustam: lux nocturna oculorum, & facies leonina, catum seu felem solarem indicant, non mercurialem; hyena quoque mercurialis est. *Animalia.*

7 Plantæ mercuriales sunt quædam eius nomine insignitæ, vt bombax, zinziber, & agnus scythicus; qui planta, & animal est: omnesque plantæ motu animali donatæ: & quæ Musis dedicantur, & vaticiniis, vt verbena: & quas Dioscorides describit. Item arundo, ex qua fistularum organa pastores faciunt: & perforatæ huiusmodi plantæ flatulentæ. Sed compositio simplicium in Medicina, potissimum est mercurialis, vt theriaca, hiera, diambra: licet res compositæ ad alios referantur planetas. *Plantæ.*

8 De lapidibus primò mercurialis est battus, qui omnium metallorum colores refert, probatque. Item achates lapis ad facundiam, & visum, & contra venena valens; vitrum porphyriticum, lacca; & lapides varij coloris, præsertim ex viridi croceóque. *Lapides.*

9 Mineralia ☿ sunt argentum viuum, marcasita, & æramentum mistum ex stanno, & ære, compositionis ergò. *Mineralia.*

10 Color varius datur ☿. & qui vulgo *scangio-colori* nominatur: & qualis præcipuè in collo columbæ: & qui picturam multicolorem referunt. *Colores.*

11 Sapor Mercurij nullus, neque odor: sed cui se miscet, eius odorem, & saporem refert. Puto tamen odores insensiles, & sapores, qui discerni non possunt, Mercurij esse, qualis in lapidibus pretiosis virtute plenis ignota. *Sapores.*

12 Mercurius ventosus existimatur, sed turbine, & ventorum mixtura, & eo vento, quem planeta, cui applicatur ciet; omnibus *Temporum passiones.*

nibus enim ſubſeruit. In aëre vim habet, quoniam eſt facilis impreſſionis, augetque aliorum decreta.

Cometæ & eclipſes.

13 Cometæ omnes mercuriales, quoniam ſignificant, ſed præcipue varij colore, & motu; & qui ſtellas mercuriales ſectantur; Eclipſes, in quibus interregnat, vt in Aſtrolog.

De miſtura cauſarum, & cauſationum cæleſtium in vnoquoque effectu, & decretorum, & operationum in rebus, & rerum partibus, & medicinis, & medicabilibus.

CAPVT VI. ARTIC. I.

1 EX iam dictis facile quis cuiuſlibet ſimplicis medicamenti facultatem; & vniuerſalem, & peculiarem intelliget. Itemque medicabilis membri, & humoris, facultates: attamen, & hæc connotanda ſunt.

Rerum diſſimilarium diſſimilares ſunt vires in Medicina.

2 Res diſſimilares, & organicæ non ſunt eiuſdem virtutis & ſideris in omnibus partibus, ſicut nec homo: ſed quælibet pars, & parti pars temperie, & odore, & ſapore, & colore ſubſtantiæ paſſione, & ſimilitudine iterum examinanda eſt: etenim arantij cortex rufa Martem refert: ſimiliter & ſapor acutus, & ardens inſtar aquę vitæ. Medulla ſub cortice, iouialis eſt, acida. Spicula, ſeu oſſę Martis & Saturni. Semina Iouis & Veneris. Totum Soli. Cōmiſcentur enim omnes planetæ ad rerum inferiorum compoſitionem, ſed qui præualet, ei tribuitur effectus. Plantarum ætates etiam planetis diſtribuuntur: item partes. Radix & oſſum ♄ fructus ♃. flos Veneri: ſpinæ & cortex ♂. humor Lunæ: ſpiritus Mercurio, folia Lunæ & Veneri: fibræ neruique ☿ & ♄.

De generali portentorum cæleſtiū cauſatione in res humanas per ſcientiam medic.

3 Præterea dum afficitur apheta vel Luna indicans ſuper morbum, vel fit eclipſis, aut cometes, aut aliud portentum in cælo: habet ſignificationem primò generalem, vt in quarta vernali ab ariete ad cancrum ſuper res iuuenes, & principia rerum, & ſanguinem, & ſuper morbos ortos à ſanguine, & in res, quæ vere naſcuntur: Et ſuper herbas, & flores, & ceraſa per ſe: per accidens verò etiam ſuper res quæ in his fiunt. Si enim flores oliuarum afficiuntur damno, in autumno quoque ſentitur. Et hoc tempore morbi iouiales, & venerei: aut commoda iouialia, ac venerea panduntur. Ideò eſto cautus, & ſapiens in Aſtrologicis. In quarta verò ęſtiuali ex cancro vſque ad libram res æſtiuales benè, vel male afficiuntur, & rerum profectus, & viri non pueri, præſertim

martiales,

martiales & solares:& morbi fiunt ex cholera,& quales à Marte & Sole. In autumnali significatio est super vindemiam, granata, oliuas,& super senescentes homines, & res melancholicas:fiuntque morbi mercuriales & ♄ni,& qui animum lædunt; vel hominibus mercurialibus benè est.In quarta hyemali super res decrepitas ætate,& super frigida,& humida saturnina,& lunaria simul. Sicut enim Sol diei & æstati,sic etiam Luna hyemi,& nocti præest.Propterea etiam distingue de nocte,an de die quid accidat in causis, & causatione rerum.

4 Præterea in quolibet signo peculiaria sunt accidentia, sicuti de cometis, & eclipsibus loquendo docuimus. Sicut enim aries capiti,& taurus collo:gemini brachiis:cancer costis, & pectori:leo cordi, & stomacho: virgo abdomini, & lumbis: libra natibus: scorpio pudendis,& sedi,& vesicæ:sagittarius coxendicibus:capricornus genibus:aquarius cruribus: pisces pedibus, præsunt in significatione, & in quolibet horum constitutio facta ad certa membra hominis potestatem exerunt: sic etiam super particulares herbas,& lapides,& liquores,& metalla, & hominum complexiones, & animalia specificant significationem. Similiter & trigoni planetarum,& planetæ cum eis, & sidera de ipsorum natura:& qui hæc commiscere non nouit significata, casu medebitur,& imperite. *De peculiari causatione cælestium.*

5 Componere quoque medicinas oportet, quoniam & morbi compositi sunt:& vires rerum simplicium, nisi misceantur, non faciunt compositum effectum.Quapropter de hac compositione restat nobis sermo:& de applicatione,ac deinde de iudicio, cum prius pharmacorum vires, & correspondentias cum humanis membris,quasi in tabula, posuerimus. *Regula componendi medicinas in morbis compositis.*

6 Præterea sicuti ♈. capiti præest:ita omnibus morbis eius partiumque,vt oculorum,aurium,dentium, faciei maculis, morfeæ, & renum principio. Taurus collo,gutturi, scrophulis, bocio. ♊. spatulis,brachiis,manibusque:eorumque malis,& fructuum formationi.

Cancer pectori,mammillis, pulmoni, scabiei, insuper impetigini,serpigini,lepræ,maculis faciei:maturationi.

Leo cordi, stomacho, diaphragmati, spinæ eorumque malis.♍.abdomini,intestinis,eorumq; malis:& qui ex atra bile fiūt.

♎. foliorum casui,pilis, natibus,eorumque malis, & morbo venereo, sanguinis fluxui per inferiora, retentioni vrinæ.

Scorpio ano, pudendis, veſicæ, renibus, lepræ, cancro, ſcabiei, fiſtulis, faciei maculis, hæmorrhoïdibus, calculo, teneſmo.

♐ coxis, femoribus, eorum malis, caſui ab alto, & à beſtiis læſioni.

Capricorn. genibus, eorumque morbis, ſcabiei, mutitati, ſurditati.

♒ tibiis, eorúmque malis, icteritiæ nigræ.

♓ pedibus, podagræ, paralyſi & morbis depaſcentibus, cum toto ſuo trigono, vt in Aſtrolog.

Habent & ſtellæ bibeniæ etiam particulares morbos: ibi vide.

De laminis aſtrorum.

7 Prodeſſe laminas Aſtrologicas Plotinus, & Arabes, & Albertus volunt, ægrotis. D. Thomas characteres tantum, & litteras tollit. At ritè fabricatas in rebus planetis aſſignatis & medicinalibus opinor: moralibus ſuſpicor: quoniam & D. Thom. confert nonnihil à cælo Medicis in medendo: Agricolis in plantando: Militibus in pugnando: quod quatenus Mos in natura diſpoſita fundatur verum eſt: diſponitur autẽ & à cælo, vt ipſe docet. Experire.

De multiplici applicatione, & vſu medicinalium interiùs, & exteriùs generatim.

CAPVT VII. ARTIC. I.

Effectus medicaminum extrinſecorũ

1 OMnis medicina, aut applicatur extrinſecus, aut intrinſecus.

2 Cum extrinſecus, ſufficit manifeſta eius vis, vel attrahendi: qualis eſt in dictamno, & in pilo canis rabidi ad venenum vulneris ab eo inflictum, educendum. Vel calefaciendi, vel infrigidandi, vel attenuandi, vel mollificandi, vel lubricandi, vel leniendi, vel abſtergendi, quæ ex dictis patent: & quælibet cuilibet membro applicantur. Eſt alia vis occulta, qualis in lapillis, quos annulo, aut collo deferimus.

Sex effectus intrinſecus applicatorũ.

3 Cum intrinſecus oportet adhibere medicinam, quæ proprietatem habeat vel attrahendi per ſimilitudinem, vt ſenna melancholiam. Vel extinguendi per oppoſitionem, vt borrago, vel acetoſella, & arantij, & citri pars interior: quæ melancholiam reprimunt, minuuntque. Vel lubricandi corpus ad iſtorum purgationem, vt viola, pruna, gallinæ iuſculum. Vel ad leniendum vias, & quaſi vngendum, vt ſolemus adipe naues pellentes; quod faciens

cient dictæ res, & vnctuosæ,& aqueæ, vt cucurbita. Vel abstergendo,vt mel,& aqua hordei, & bliti. Vel incidendo crassos humores, qualis est in aceto,sale, & acidis rebus. Aut sunt ad confortandum,quod faciunt calore,frigore,aut stypticitate,aut acumine, prout cuilibet membro opus est ad temperiem eius instaurandam.

4 Item hæc facere habent res aliæ in aliis membris ex proprietate, vt dictum est: propterea numerandæ sunt medicinales res secundum dictas rationes. *Continuatio.*

Enumerantur medicinales res capiti conferentes, vel ad temperiem roborandam: vel ducendum medicinas ad caput, vel euacuandum humores è capite, aliæ alios: & simplices, & compositæ.

ARTIC. II.

1 CAput confortant, eius frigidam intemperiem,& humidam corrigendo: maiorana, betonica, serpillum, pæonia, saluia, ruta,calamentum,fœniculum,lignum aloës, thus,folia lauri, pulegium, rosmarinus, siler montanum, moschus, nux moschata, xylobalsamum,ladanum, stœchas, scylla, caryophylla, & quæcunque acuto,suaui,& non grauante odore constant. Composuerunt etiam Medici ad hoc ipsum plires archonticon, diarrhodon Iulij, diacastoreum,dianthos cum moscho: nunc etiam cum zibeto fiunt multæ,& cum ligno quod ex Gange afferunt Lusitani,quod vtilissimum inueni. *Confortantia caput frigidū humidūque.*

2 Si temperies vergat ad calidum & siccum: confortant tunc caput folia myrti, lactucæ,viola, acetum, mandragora, hyoscyamus,folia salicis,cucurbitarum teneræ extremitates, & quæcunque insipida parum olent. Odor rosarum optimus est. Addunt compositionem diapapauer,& saccharum rosat.& violat. Possunt ex saccharo,& præfatis rebus fieri aliæ multæ. *Quæ calidum & siccum.*

3 Res eædem calidæ ducunt medicinas ad caput, sed præcipuè nux moschata, maiorana, stœchas, anacardus, melilotus, castoreum,lignum aloës,thus,pæonia, cucurbita. *Ducentia ad caput.*

4 Euacuant à capite choleram rhabarbarum, centaurea, aloë lota, myrobalani citrinæ, absinthium: casia fistula: thamarindi: eupatorium, fumus terræ,psyllium:& hæc quidem ob sympathiam cū cholera: nam stypticitas myrobal. & color similis *Euacuantia è capite choleram.*

Nn 2 est

est illi. Addunt Medici lupulos: succos rosarum, & violas, & pruna, quæ mihi videntur modicam sympathiam cum cholera habere acuta, sed cum reliquiis eius, & nondum perfecta. Est enim in rosa amaritudo quędam styptica; nec dulcia pruna absunt, cum dulcedo proxima sit amaritudini: possunt etiam requiri sicuti calx in sapone, cætera sicut oleum trahens à pannis oleum; de quibus postea.

Euacuantia pituitam.

5 Euacuant à capite phlegma turbith, agaricus, mastix, colocynthis, polypodium, stæchas, hermodactyli: myrobal. emblicæ, belliricæ, & thereniab. Et quidē agaricum, & polypodium facilè ob sympathiam id facere nouimus: sed de absinthio, & turbith est difficultas amarissimis; quæ non attrahendo, sed occidendo aquositates cerebri dici possunt purgare phlegma: & quatenus admiscentur choleræ, & salsæ sunt. Ad hoc quidem Medici composuerunt pilulas: quas vocant alefanginas, stomachicas, aggregatiuas, coccias, artheticas: de sarcocolla, de hiera simplici, & composita.

Euacuantia atram bilen.

6 Ad euacuandam atram bilem à capite, valent senna cum cinamomo, vel sale gemmæ, & epithymum, & lapis lazuli, & lapis armenus; & myrobalani indæ, & fumus terræ: quæ omnia manifestam habent cum prædicto humore sympathiam.

Sal addunt ad acuendum medicamenta, & incidendum. Fiunt etiam pilulæ de lapidibus lazuli, & armeno, de senna, & fumo terræ: quæ omnibus peruia iam sunt.

Conferentia pectori roboratione, euacuatione, & adductione.

ARTIC. III.

Confortantia pectus qua frigidum.

1 PEctus affectum humore frigido, calefaciunt, & confortant hyssopus, lignum balsami, liquiritia, radix althææ, capilli Veneris, enula campana: myrrha, marrubium, vua passa: scylla, serapinum, quæ & pulmoni prosunt: cui, & vrticam, & ocymum, Catullus profuisse scribit.

Composuerunt ad idem Medici confection. diacalaminthes, diaireos, diaprassium: Ego tamen mel, & vinum maluaticum in hunc finem inueni vtilia.

Ad pectus quà calidū.

2 At si nimis calet, vtendum viola, dragacantho, amylo, amygdalis dulcibus: fructibus sycomori: caricis, semine papaueris, saccharo, sebesten, gummi arabico.

Compo

Componunt etiam diapapauer, saccharum rosatum, & violatum, diadragacanthum, diapenidion.

3 Ducunt autem quadam sympathia medicinas ad pectus, & pulmonẽ, hyssopus, iris, liquiritia, lilium, mel, hordeum, passulæ, penidia, scylla, pulmo vulpis: prassium, capill. Veneris, fœnumgræcum: amygdala, saccharum, dragacanthum, ouum. *Ducentia ad pectus.*

4 Euacuant autem à pectore choleram, & phlegma, & bilem atram, eadem medicamenta, quæ à capite; sed mixta his rebus, quæ ad pectus ducunt: præcipuè tamen euacuant agaric. hyssop. iris, volub. cassia fist. colocynt. & pilulæ de agaric. diasenna: paulinum. *Euacuantia à pectore.*

Quæ conferant similiter cordi.

ARTIC. IV.

1 COr calefaciendo confortat crocus, ambra, moschus, borrago, buglossa, enula campan. rosmarinus, lignum aloës, melissa, cardamomum, cortex citri, os de corde cerui. *Confortantia cor calefaciendo.*

Componunt ad idem diamargar. diambr. pliris: lætificans Galeni.

2 Refrigerando verò hyacinthus, smaragdus, viola, corallum, margarita, camphora; sed per accidens, rasura eboris, ouum, cum aqua rosat. *Refrigerando.*

Componunt diarrhodon, sacchar. ros. & violat. diaborragin. syrup. nenufar.

3 Eadem ducunt ad cor, quæ ad pectus, & de corde non euacuant vlla, quin moriatur homo: non enim potest in officina spirituum aliquod malum absque morte fieri. *Ducentia ad cor.*

Contra pestilentem aërem odores cor confortant, & arcent: vt theriaca, vt alibi.

De medicinis stomacho tripliciter, vt supra.

ARTIC. V.

1 STomachum calefaciendo roborant, corrigúntque, cina, cinamomum, anisum, absinthium, caryophyll. galanga, marathrum, lignum aloës: menta, marrubium; mastix, labrusca, zinziber, & cuncta aromatica acuta, & cortices arantiorum: & aqua vitæ, & vinum maluaticum. *Roborantia stomachum calefaciendo.*

Componuntur ad idem diacymin. diamarg. mel rosatum, diatrion pipereon.

Refrigerando. 2 Infrigidando verò acetum, agresta, cidonia, lactuca, portulaca, plantago: quatuor semina frigida peponum, cucumeris, cucurbitæ, citrulli: pyra, malagranata, endiuia.

Componuntur etiam diaciton. cum saccharo: syrupus ros. & conseru. ros. triasant.

3 Omnia ducuntur facile ad stomachum, nec indigent duce, quia ipse est via.

Euacuantia. 4 Euacuant à stomacho omnia iam dicta; & præcipuè absinthium, myrobal. aloë; & composita pilul. de agar. & stomach. & de hier. Plinius gallinæ iusculum commendat, quod verum est his, qui diu gallinas non manducarunt, & ego probaui hoc: & sal, & acetum.

De conferentibus hepati, eisdem modis.

ARTIC. VI.

Confortantia iecur calefaciendo. 1 IEcur calore refouent asarum, absinthium, quinque semina calida; idest, anisi, fœniculi, ameos, carui, cymini. Item petroselinum, cinamomum, fumus terræ, capill. Veneris, eupator. schœnanthum, vinum falernum.

Composita diacymin. dianis. rosat. nouell.

Refrigerando. 2 Infrigidant vero lactuca, endiuia, portulaca, hepatica, viola, solatrum, santal. spodium, scolopendria, acetum, camphora, aqua rosata, acetosa, plantago, quinque semina frigida, & composita ex hìs cum saccharo.

Ducentia. 3 Ducunt ad iecur res calefacientes iam dictæ, & insuper cuscutha, farina hordeacea, spica.

Euacuantia 4 Euacuant à iecore eadem, quæ à capite cum directiuis: sed præcipuè agar. lupulus, rhabarbarum, eupat. myrobal. thamarind. sarcocoll. iris, volubil. absinth. aqua casei, fumus terræ.

Compos. diaprun. triphera sarracen. pil. de rhabarb.

De medelis ad lienem similiter.

ARTIC. VII.

Confortantia lienem calefaciendo. 1 LIenem calefaciunt acetum scylliticum, ameos: amygdala amara: aqua fœnic. borrago, buglossa, capparis, cichorea, calamentum, endiuia, epithymum, nasturtium, anethum, petroselin. radices brusci, apij, fœniculi, asparagi: santali, scyl-

la, ſpodium, ſemen ſcolop. ruta : thymus, ammoniac. fumar.

Compoſit. diacappar. diacym. diacalaminth.

2 Refrigerant vero endiuia, lactuca, acetum, ſpodium, quatuor ſemina frigida. *Refrigerando.*

Compoſ. dialacca, & triaſant.

3 Ducunt ad lienem cappar. ſcolopend. aſar. tamariſc. ſcylla, cardam. rubia tinct. *Ducentia.*

4 Euacuant agar. ſen. epithym. calam. mont. hell. niger. *Euacuantia.*

Compoſ. confect. hamech. pil. indæ.

De medicinis etiam tripliciter ad renes.

Artic. VIII.

1 Renes calefaciunt radices bruſci, aſpar. petroſ. fœnic. & res eædem. Item ſpica nar. ſenecio, ſemen vrticæ, ruta, iuniperus, milium ſolis, ſaxifragia, daucus, cicera rubra, cubebæ, macedonia; & quæ horum ſunt laxioris materiæ, aperitiuam etiam vim habent. *Iuuantia renes calefaciendo.*

2 Refrigerant nenufar. ſemina portulacæ, lactucæ, endiuiæ, papaueris, plantago, virga paſt. *Refrigerando.*

Compoſ. ſyrup. nenufar. acetoſ. ſtomachion, philanthropos, iuſtinum, lithon trypt. quæ etiam ad calculum valent.

Quibus adde cæpam coctam, & eius infuſionem in vino, & eius deſtillationem: ac ſimul florem fabarum. *Ad calculum.*

3 Ducunt ad renes, & veſicam eædem res calefacientes. Adde erucam, cæpam, & quinque radices aperit. videlicet apij, fœnic. petroſel. bruſc. aſpar. *Ducentia.*

4 Euacuant præterea benedicta, pil. cathart. imperiales, pil. arthetic. hermod. elect. de ſucc. roſ. *Euacuantia.*

De medicinis ad matricem ſimiliter.

Art. IX.

1 Eadem ratione valent ad matricem: quam præterea calefaciunt artemiſia, aſſa, ſemen iuniperi, pulegium, lupinum, opoponax, meliſſa, rubia tinct. mentha, ſerapinum, ſabina. Calefaciunt, & trahũt deorſum, ſuppoſita moſchus, ambra, zibetum, & omnia bene olentia: quæ ſi naribus fœminarum apponantur, trahent ſurſum vſque ad ſtomachum, quaſi animal per ſe ſentiens, cum magno ipſarum faſtidio. Suppone aſſam fœtidam, *Confortantia matricem calefaciendo.*

& odo-

& odores prauos,& fugiet sursum. Pone in naribus,& fugiet mirificè deorsum.

Refrigerãdo. Infrigidatur eisdem rebus,quibus renes.

Ad menses ciendos, & Prouocantur menstrua calefactiuis, & aperitiuis, eorúmque fomentis.

Sanguis nimius arcetur ne fluat frigefactiuis, & fomentis vini in cupulas glandium, & vinacea combusta effusi, & in vuluam exhalantis; cæterísque constrictiuis.

Ad pulmonem quædam.

ARTIC. X.

1 PVlmonem fouent, cor, & pulmo anseris, vulpis, & erycij: caro psitaci; liquiritia, capil. Veneris, cancri fluuiales, & res iouiales, mistæ venereis mitibus.

De roboratiuis, euacuatiuis, & ductiuis ad iuncturas.

ARTIC. XI.

Roborantia iuncturas calefaciendo. 1 IVncturas calefaciunt hermodactyli, hypericon, scylla, calamentum, euphorbium, myrrha, ruta, granum pini; cortex radicis capparis: stercus vaccinum: origanum: storax, nasturtium, castoreum, sinapis, chamomilla, serap. asarum, oxymel simpl. & scyllit.

Refrigerando. 2 Refrigerant verò acetum, opium, solatrum, lactuca, semperuiua, endiuia, myrtus: aqua rosata, bolus arm. psyllij mucilago.

Ducentia. 3 Ducunt ad iuncturas assa fœt. acorus, amomum, piper, polium, scylla, opopon. zinziber.

Euacuantia 4 Euacuant à iuncturis, & extremis partibus turbith, sal gemmæ, sal indum, helleb. niger, polypod. euphorb. cucumer asin. hermodact. centaurea, sarcocolla, mechoacan. cum suis ductoribus.

De medicinis exteriùs applicandis, simplicibus, & compositis speciatim, & de multiplici operatione, & compositione ipsarum, & modo, vsuque.

CAPVT VII. ARTIC. I.

1 HOrum medicamentorum quædam applicantur interiùs, quædam exteriùs; & componuntur ad diuersas intentiones, vt dictum est.

2 Exte

2 Exteriùs Medicus, aut intendit attrahere, aut calefacere: aut frigefacere, aut exsiccare: aut emollire, aut subtiliare inclusos humores, ac proinde dolores ex eis productos sedare. *Septem effectus à medicinis extrinsecus applicatis.*

3 Ad extrahendum vtimur vel instrumento prensatiuo, sicuti chirurgi cum forcipe ferrum, aut aliud in plaga concretum extrahũt. Vel attractiuo, & hoc fit vel ratione similitudinis, vt cum dictamnus extrahit ferrum, & aurum hydrargyrum incorporatum per medicinas in lue venerea susceptas, & caput viperæ venenum vipereum, quando momordit; & pili canis rabidi venenum eiusdem. Semper autem attractiuum debet esse solidius, vt trahat, & non trahatur; & poni diuersiua post locum, vnde trahendum. *De extractione prensatiua, & attractiua per symbolum.*

4 Vel fit ratione vacui, quod suctione exequuntur chirurgi quidam: & si est semen, hoc melius facit vulua mulieris. Aut cucurbitulis vitreis stuppa ignita plenis; quæ sunt mirabiles ad hoc, & cum multum etiam sanguinem trahunt, sunt lanceolis cicatrices pungendæ. Valent multum in doloribus ex ventositate crassa frigidaque. Quando autem per ventosas regiones quis ambulauit: igne copioso se circumdet vsque ad sudorem, & aromatica odoretur, & manducet. *De attractiua per vacuum.*

5 Ad calefaciendum vel refrigerandum vtuntur Medici epithemate, fomentatione, vnguento, ceroto, emplastris. Omnia hæc fiunt ex illis rebus, quæ respiciunt membrum sibi appropriatum. *De calefactiua, & refrigeratiua.*

6 Epithema fit ex succis simplicium, vel ex aquis destillatis, & pulueribus simul aggregatis, & calefactis, & applicatis panno lineo, vel laneo, super membro cui quærimus opem. Nam aliud est cordiale, aliud stomachale, aliud hepaticum, aliud cerebrale. Cordiale fit ex cordialibus rebus, vt citro, santal. zedoaria, croco, vino. Stomachale ex stomachicis calidis, vel frigidis, &c. Ponitur ante prandium: sed in acutis quando potes. *De epithem.* *Distinctio epithem.*

7 Quando ponitur acetum, vel frigida in testiculis, vel in pedibus ad tollendum fluxum sanguinis ex naribus, accurrente spiritu ad propulsandum frigus, vnà cum sanguine; non est epithema, vt putant Medici, sed diuersiuum. *Adnotatio.*

8 Fomentatio est aggregatio ex herbis decoctis, aut aliis speciebus membrum, quod cupis, respicientibus, in aqua, vel vino; quæ deinde ab alto funditur paulatim super membrum, aut applicatur cum spongia madida, aut filtro: vt calescat, aut *De foment.*

frigeſcat, aut attenuetur, incluſa materia, & dolor liniatur.

De vnguento. 9 Vnguentum verò eſt aggregatum ex liquoribus, cera, pulueribus ſubtilibus decoctis, donec ſolideſcat. Liquores intelligo vnctuoſos, vt olea, pinguedines. Fit etiam ſine pulueribus. Ad infrigidandum olea frigida pones, violac. myrtin. roſ. nenufar. papau. Ad calefaciendum calida, vt anethin. lil. laur. abſint. camom. rutæ.

De lenimine. 10 Quando vnguentum eſt molle ex modica cera, dicitur linimentum: nam pro vncia vna olei ponitur dragma 1. pulu. & ceræ dragm. 1. In linimento ſemis.

De ceroto. 10 Cerotum fit cum pulueribus groſſis, & oleis cum reſina, vel cera ad formam ſolidam redactis: & applicantur vel capiti, vel hepati, vel ſpleni, vel matrici, in ſua forma.

De emplaſtro. 11 Emplaſtrum fit ex liquoribus pariter vnctuoſis, & herbis, radicibus, & floribus, vel groſsè pulueratis, miſtis, & ebullitis ad ſpiſſitudinem; quod ponitur ſuper panno, qui ſuper latere calido incaleſcat; & ſic applicetur.

De cataplaſ. 12 Cataplaſma fit ex herbis viridibus, & aliis rebus contritis, & applicatis membro.

In balneo applicatio. 13 Applicantur etiam balnea aquarum, in quibus herbæ decoctæ ſunt, aliæque res, conducentes ad totum corpus, vel, vt poros aperiant, & extrahant calorem hecticum, & fuligines, vel, vt cōfortent laſſum; vel vt, &c. ſic etiā aliorū vnctiones, & frictiones.

De peſſario. 14 Peſſarium quod vuluæ apponitur ad conſtringendum, vel ad educendum ſanguinem, vel ſemen corruptum, eiſdem fit modis ex appropriatis ſimplicibus ad formam vuluæ.

De interiùs applicandarum medicinarum præparatione, compoſitione, operatione, & vſu, & modis decem, ſecundum Medici intentiones.

ARTIC. II.

1. medicinalia interius applicanda. 1 QVæ autem applicantur interiùs ad calefaciendum, vel refrigerandum, aut exſiccandum, &c. ſunt aquæ deſtillatæ, decoctiones, ſucci ſimplices, electuaria, confectiones; looch, ſyrupi: & euacuantes, ſeu laxatiuæ, medicinæ.

De aquis ſtillatitiis. 2 Aquæ deſtillatæ fiunt in alembico per ſublimationem partium tenuiū è craſſis vi ignis eductarum, receptarúmque in vas, in

in quod densati vapores destillent, non secus ac aquæ in aëre generantur. Educuntur autem ex rebus non vnctuosis: ex his enim olea elicimus. Sunt prædictæ aquæ penetrantis virtutis ad membrum, cui applicantur, mirificæ: peragúntque effectum celerius quàm res vnde exprimuntur. Aliæ quidem fiunt propter stomachum, ex vino, & vua passa infusa aquis. Aliæ propter caput, ex rebus capiti conferentibus, aloë, maiorana. Aliæ propter iecur. Aliæ propter iuncturas. Ex his medetur Paracelsus, non ineptè quidem, tum ad facilitatem, tum ad vigorem medicinæ. Verum quoniam ad vnciam aquæ de rhabarbaro, multum rhabarbarum consumitur, ac sæpè opus est non modò virtus tenuis, quæ facilè euanescit, sed crassa eius substantia, quæ immoratur ad perficiẽdum opus, & non incorporatur nostræ soliditati: idcirco hæ aquæ, non in cũctis sunt laudabiles. Præterea medicina attractiua ex his fallax; non enim trahit in ventriculum, sed ipsa currit ad humorem in aliis vasis, & iuncturis propter suam tenuitatem: idcircò si non subito operatur, occidit augendo morbosam causam, quando est attractiua, non quando expulsiua, & resolutiua peccantis humoris. Laudo medicinas confortãtes calefaciendo, refrigerando, & attenuando, &c. ex his destillationibus mirificentissimè propter iuncturas, & vitalia: Olea autem ex mineralibus, & herbis valdè proficua extrahimus; & ad totius, & ad partiũ salutẽ; magis autẽ ad partiũ, & deforis: similiter sales ex eisdẽ, at potius intus. *Quæstio de stillatitiis.*

3 Decoctio est aqua, in qua decoctæ sunt herbæ, flores, sales, gummi, & aliæ res: in qua ipsarum substantia remaneat; eáque vtimur ad reficiendum quotidie. Est enim iusculum, & ad calefaciendum, & refrigerandum. Non enim calor accidentalis in membra transit, sed substantialis rei decoctæ: alioquin cucurbita cocta calefaceret, & quidem calefacit accidentaliter: sed partes cucurbitæ in nostram substantiam transeuntes frigefaciunt apertione, & minoratione, & extensione, vt dictum est prius. Palam est autem quomodo in brodio rei substantia melior manet, & non crassities. *De decoctione.*

7 Infusio autẽ est aqua, in qua per aliquod tẽpus simplicia relinquimus medicamẽta, vt ibi substantia remaneat: quãdo timemus ne per decoctionẽ euanescat. Res enim acuti odoris, & quæ odore operantur in nos, vt rhabarb. colocynth. absint. & huiusmodi decoqui non debent, sed infundi. Exprimitur deinde ex eis infusio decoctiove, prout magis, minúsque opus est ipsorũ vi operatiua. *De infusione.*

De succo. 5 Succus exprimitur torculari, sicuti vinum ex vua: & alius refectiuus, sicut qui ex columba, aut capone exprimitur, quando æger difficilè accipit nutrimentum modicum, & indiget multo: vel non sufficit stomachus ad digerendum crassitiem. Solent in hoc succo medicinalia poni, & exprimi. Alius est euacuatiuus. Alius calefactiuus. Alius, &c. prout sunt simplices, vt supra.

De confectione. 6 Confectio fit ex pulueribus, & speciebus intentioni appropriatis, cum saccharo, melle, & aqua decoctis, & in formam solidam indurescentibus tenuium abscessu.

De electuario. 7 Electuarium fit ex eisdem non adeò coctis, quæ in lentam abeant consistentiam; cui solent addi etiam passæ, pulpa caponis, & aliæ res, pro effectu quem intendimus. Alia enim confortant: alia euacuant: alia nutriunt, &c.

De looch. 8 Looch verò similiter fit, sed in consistentia lubrica, vt illud æger lambere possit: & propterea minus coquitur ne induresscat. Et sicut in confectione dragm. 1. puluerum exigit duas vncias sacchari, & in electuario non nisi vnam, vel vnam cum dimidia: ita in looch fortè mediam: sed potius mel illi conuenit, quam saccharum Vtuntur hoc Medici salubriter ad pectoris asperitatem leniendam, ad pulmonem expurgandum, ad catarrhum incrassandum; ne siccum in pulmonem defluens, officiat. Species autem sunt quæ talibus membris propriæ.

9 Solent fieri medicinæ ex dictis, vocatæ mixturæ.

De trochiscο. 10 Trochiscus est ipsamet confectio in rotundam, depressamque formam redacta: fitque ex omni medicina puluerabili ad quantitatem iuxta effectum intentum. Nam alia ad cerebrum: alia ad stomachum: alia, &c. Fiunt trochisci, vt species medicinales sic conseruentur. Et sunt quidam adstrictiui, vt de terra sigillata, bol. armeno; quidam confortatiui de menta, de absint. quidàm fumigatiui pro matrice, aut peste, aut cerebro: & profumi seu suffumigia de horum genere sunt.

De pilulis. 11 Pilulæ autem quasi pilæ fiunt ad deglutiendum, vt euacuent, quod non omnes trochisci faciunt.

Quotuplex medicina euacuans; & primò de euacuantibus infernè; vbi prius de suppositoriis.

CAPVT VIII. ARTIC. I.

1 MEdicinalium euacuantium aliæ infernè applicantur, vt suppositoria, & clysteria; aliæ supernè, vt syrupi vomitorij

mitorij, & lenitiui, & digestiui, & laxatiui; & confectiones.

2 Suppositoria applicantur, alia ad irritandum: alia ad attrahendum, alia ad leniendum. *De suppositorio.*

3 Leniunt res vnctuosæ, & dulces: nec ob aliam causam induntur, nisi quia via alui aliqua de causa est astricta, & exasperata, aut vlcerata, vt facilius fæces egrediantur. *Lenitiuo.*

4 Irritatiua ponuntur, vbi vis expulsiua est pigra, vel alteri intenta negotio; vnde pungimus ipsam, sicuti natura facit per cholericum humorem. Et hæc fiunt ex rebus salsis, & pruritum inducentibus; non tamen absque oleo, ne vlcerent, aut exasperent: talia sunt sal, alumen, caseus salsus, lardum, &c. *Irritatorio.*

5 Attrahentia ponimus cum opus est vermes ad odorem trahere, vel humores consimiles. Puto enim ex rhabarbaro facta trahere bilem; ex aliis, humores alios: ergo ex melle, lacte concreto, ex puluere hellebori, euforbij, hieræ. Additur sal ad irritandum, mel, & lac attrahunt vermes; helleborus humores. Miscentur etiam irritans, trahens, & leniens ob &c.

Secundo de Clysteribus inferne applicandis ad euacuationem.

Artic. II.

1 Clysteria sunt simplicium decoctiones, aliæ ad confortandum, & nutriendum, vt de brodio caponis cum æger non benè nutritur, & post multam euacuationem: semper adde in his saccharum, & pinguedinem salubrem, vt lutea ouorum; & quæ subito nutriunt, quæ venæ trahunt, iis intestina confortantur. Administrantur verò tepida. *De clystere nutritiuo, & confortatiuo.*

2 Aliæ sunt ad constringendam aluum, & venas eò accurrentes, & fiunt ex acacia, bursa pastoris, bolo armeno, cupulis glandium, corrigiola, corticibus castanearum: hypocystide, labrusca, lapatio, plantagine, myrto, seta combusta, seminibus portulacæ, & acetosæ, terra sigillata, vitello oui combusto. *De constrictorio.*

3 Aliæ lenitiuæ, vt de malua, maluauisco, althæa, atriplice, branca vrsina, semine lini, psyllij, fœnugræci: & oleis calidis. Alterant & leniunt de viola, lacte, spinac. portulaca. *De lenitiuo.*

4 Aliæ abstergunt, vt de blito, hordeo, mercuriali, parietaria, furfure. *Abstersiuo.*

Solutiuo. 5 Aliæ ſoluunt etiam ventoſitatem, & dolores colicos: vt camomil.melilot.ruta,aneth.aniſ.ſemin.carui,ameos,ſeſeleos; allij fila,ſubſtantia enim minus ardet.Adde origan.pulegiũ,& ſimilia.

Subtiliatiuo. 6 Aliæ ſimul ſubtiliant, vt de capill. veneris, milio ſolis, lupul. quinque radicibus calidis, & reſ. cuſcutha, ſenecione, chamædr.

Inciſiuo. 7 Cum vis viſcoſas fæces incidere, & gelatos humores; adde acetoſam,& res acres. Ex aceto, & adipe arietis ego probaui:ſed cum periculo dyſenteriæ, ad iſchiadicum dolorem, & viſcoſos humores.

8 Olea ponuntur iuxta intentionem calida, vel frigida, lenia, abſterſiua.

Tempus. 9 Clyſteria, & ſuppoſitória euacuantia cum Luna eſt in ſignis aqueis, & Mars fortis ad expulſiuam roborandam, miniſtrabis. Sed debilis ſit planeta, cuius humorem vis educere.

De ſuperne purgantibus: id eſt, de vomitoriis.

ARTIC. III.

1 SVpernè per os medicinæ applicantur,aut ad vomendum;aut ad euacuandum per aluum:vel propter vtrumque.

Vſus vomitus. 2 Vomitus naturalis eſt homini:quando ſtomachus ſuperfluis, aut noxiis premitur.

3 Ad vomendum ſuperflua,aliquando ſufficit ipſa ſuperfluitas: nam ebrij vomunt,& qui plus cibi quam oportet aſſumpſerunt, præſertim non gratos ſtomacho. At verò vbi difficilè iſta vomit, liniat pectus& os ſtomachi butyro, & bibat aquam multam cum oleo:oleum enim nauſeam prouocat,aqua tepida iuuat ad idem, & ſimul ſuperfluitatem penetrat, commouet, aptátque egreſſioni.Non autem ponas acetum: ſtringit enim. Solet & penna oleo intincta immitti in guttur ad prouocandum ſtomachum,præſertim oleo ſeſamino.

Ad vomendũ pituitoſos humores. 4 Si noxia phlegmatica ſubſtantia eſt in ventriculo, tunc ſyrupus acetoſus, oxymel, melicratum, & huiuſmodi poſt cibum dantur: vt ſimul mixta trahant ſecum phlegma, præſertim vitreum.Addunt alij anethum,cæpam,atriplex, naſturtium, raporum ſemen,erucam,cucumerem decocta cum vnctuoſis. In aliis materiis ea quæ ſunt ſui generis,vel oppoſiti:illa trahunt:iſta eiiciunt;ſiquidẽ decoctio hellebori,& ſambuci corticis ſuccus, nux

vomica,

vomica, succus bryoniæ:esul.calamentum montanum,per tinent ad alios humores, vt dictum est. Notandum quod quæ odorem nauseosum, & grauem habent,facilius prouocant vomitum,præsertim cum acumine in decoctione;vt aqua cæpæ,raphani, hellebori. Inter omnia tamen antimonium benè præparatum.

5 Cum Luna est in signis ruminantibus valet ista purgatio, & contra venena paulò antè sumpta:& magis in æstate, quam hyeme,& contra humores tenues,& qui in stomacho:crassi enim, & hyeme per inferiora purgantur salubriùs. *Tempus.*

De præcedentibus purgatiuam;& primo de minoratiua, & quibus conueniat, & quotuplex.

ARTIC. IV.

1 MEdicina purgatiua datur patientibus noxiorum humorum abundantiam,ex quibus fiunt destillationes, febres, obstructiones,putrefactiones; sicut dictum est in libro 3. qui enim superfluitate sola laborant, per diætam sanantur, aut per vomitum:aut per syrupos incisiuos.

2 Solent Medici prius dare medicinam blandam:quam alij lenitiuam vocant, alij rarificantem : alij minoratiuam, quia lenit mollificatque membrum,vnde humor noxius est educendus : & quia rarificat humorem, & aperit viam exeundi, & quia aufert fæces communes,ne misceantur cum purgatiua medicina,& eius vim debilitent,vel attractionem (vt credo) non impediant. *De minoratiua.*

3 Et quidem vbi Medicus scit naturam infirmi,& regio calida est,corporaque laxiora,non solet exhiberi minoratiuum.Neapoli enim nō datur.Patauij,& in Germania datur,vbi corpora densiora, & à frigore constipatiora. Signum autem accipe. Vbi æger febricitans desiderat vinum, indigere minoratiuo : carnes enim habet densas, & substantiam firmiorem, & substantialiter calidam. Vbi æger optat aquam,non indigere:laxioris enim est substantiæ,& non robore, sed copia calidæ.Vbi autem non adest febris, humoris dispositio in subtilitate, & crassitie, & complexio infirmi te admonebit. Subtilitas enim humoris, & corporis obedientia ad purgationem, non egent. *Quibus debetur,& quibus non.*

4 Minoratiua leuia sunt ante prandium oua sorbilia,pruna damascena, ficus, vua passa, brodium caponis, cicerum, brassicarum,&c.pro humorum natura. Item mediocria sunt lac, serum.

hordei

hordei aqua, juleb. cassia fistula, manna, sacch. violat. & vnctuosæ res. Fortiora sunt diasenn. dracathol. pil. de hier. de agar. alef. iuxta dosim præscriptam à Medicis practicis. Vomitus & clyster, & suppositoria sunt etiam pro minoratiuo.

De Syruporum vsu, compositione, & ratione.

ARTIC. V.

De digestiua. 1 POst minoratiuum, vbi opus fuerit, ad digestiuum peruenitur: quod fit in forma syruporum, ex aquis destillatis ex herbis, vel in quibus decoctæ sint herbæ, & res pertinentes ad talem digestionem: propterea exhibentur in morbis à materia cruda exortis, vt coquatur, & præparetur euacuationi: Dum enim est cruda, bonis humoribus miscetur, & difficilè eradicatur: at cum cocta fuerit, incipit sequestrari. Vbi autem materia turget, statim datur purgatiuum, ne ante quam possit digeri, plus noceat, iuxta Medicorum sententiam: nos quoque diximus vt leuetur corpus: & deinde digestio reliquæ portionis perficiatur.

De syrupo. 2 Syrupus fit ex succo, vel coctione multa illius rei, quæ est apta digestioni humoris: cui admiscetur decoctio eiusdem generis appropriatæ illi humori, & membro, vt syrupus liquidior facilius sumatur, & feratur ad membrum, & iuuetur ad operationem. Dosis syrup. est vnc. j. ß. aquæ vnc. iij. plusculum, vel minusculum.

3 Si humor peccans sit grossus, pone syrupum de rebus calidis, & attenuantibus. Si viscosus, de incisiuis: si tenuis, de incrassantibus. Et simplicia sint appropriata humoribus, & membro.

Syrupi digerentes phlegma. 4 Alij enim digerunt phlegma, vt de artemis. acoro, absinth. bizantiis, calam. eupat. hyssop. liquiritia, mentha, oxym. simp. comp. descylla, prassio: quibus correspondent aquæ menthæ, calam. art. abrot. bryon. fœnic. enulæ. eufra. gramin. hyssop. lauendulæ, origani, rorismarini, saluiæ.

Digerentes choleram. Alij choleram, vt de end. agrest. ros. papau. iuiub. citon. viol. iuleb. viol. portulac. nenuf. oxysacch. myrtinus, acetosellæ, acidi citri. Quibus respondent aquæ de end. cichor. portul. cucurb. lact. acetos. nenuf. scabiosæ, ros. viol. lup. papau. rub.

Digestiui ad atram bilem. Alij melancholiam, vt de pomis, de fumo terræ, bizant.

borrag.

borrag. bugloss. acetosus, compos. de thymo. epith. oxysacch. oxym. scyllitic. stæchad. scolop. Quibus respondent aquæ borrag. buglos. asar. fum. terræ, melis. cuscutæ, lupul. eupat. scolop. sambuc. tamarisci.

5 Cum autem volueris ad aliquod membrum, in quo per essentiam sit morbus, istas medicinas perducere, vtere rebus perducentibus ad illud; de quibus supra. Et si fuerint plura membra, vtere pluribus ductoribus, & semper pone plus de remedio pro illo humore, & membro, vbi plus est de malitia. Miscebisque intentiones & res. Semper tamen pones aliquod confortans stomachum, qui est via communis; & cor; vt borrago, meliss. adduntur sæpè aromata, & quæ confortare scimus. *Regula pro membris singulis.* *Confort. semper.*

6 Ex dictis rebus quædam videntur contraria humoribus educendis, quædam fauere: illæ enim reprimunt, vniunt, & vt vincantur satagunt: istæ vt attrahantur, & vniantur. *Aliquid contraria, & nõ quid similia.*

7 Dantur etiam post purgatiuum pharmacum syrupi, vt quæ relinquuntur in morbis per vrinam, aut secessum paulatim emittantur; aut per oppugnationem vincantur, ne paulatim aucta recidiuam efficiant. Vnde syrupi de quinque radicibus vrinam cientibus, ac simul humores noxios, mirabiles esse probantur.

8 Sunt etiam in morbo venereo, qui vnico, & repetito pharmaco eradicari perfectè nequit, alij syrupi: immo potus continuus medicamentosus administrandus: quod etiam in cunctis non perfectè curatis fieri oportebit, vt in suo loco.

De multipliciter purgante medicina, & ratione suæ compositionis, & purgationis; & temporibus opportunis.

ARTIC. VI.

1 QVum corpora lubrica facta fuerint, & præparata per syrupos (quæ tamen per iuscula appropriata facilius, & vtilius forsan parabis:) dabimus medicinam purgantem, ac simul euacuantem. Purgat enim quæ humorem extrahit peccãtem; & euacuans est communis. Alia enim est lenitiua, vt quæ fit per cassiam, & manna, & brodia, & pinguedines vngentes locos transitus, nedum trahentes. Alia lubricatiua, vt quæ per ficus, pruna, violas, quæ fæces, & humores mollificant, & adigunt. Alia abstersiua, vt quæ per aquam hordei, & acetosas res; quarum etiam est incide- *De purgante & euacuãte.* *Euacuans.* *Lenitiua.* *Lubricatiua.* *Compressiua.* *Abstersiua.*

re,& pituitam etiam emittere. Alia fit compressione,vt quæ per mespila, & sorba assumpta post cibum, quem deprimunt, & vniunt virtutem,& à tergo stringunt fibras transuersas, ita quod extrudant ante, ac deorsum : à ieiunis vero & ante alios cibos sumpta, constipant. Putamus myrobalanos comprimendo purgare, quod verum si addas & attrahendo. Alia fit dissolutiua proprietate; quam agarico in phlegma, rhabarbaro in choleram,&c. dant. Nos autem hoc attractioni damus, & contrarietati cum medicina componitur.

Symbolica.

Quinque intrant medicina eius compositione secundum Medicos.

Quinque ponunt in medicina componenda doctores : videlicet basim quæ respicit humorem, quem purgare intendis: & si sunt duo humores, duas bases: vt agar. pro phlegmate, sennã pro melanch. 2. Confortatiuam basis, vt turbith confortatur à gingibere, aloë à colocynth. scammonium à bdellio; & hæc est subdupla ad basim. 3. Ponunt, vbi ista non sufficiunt, aliam, quæ sequitur radicis operationem: vt scilicet ipsam ducat ad membrum proprium, aperiat vias, iuuet opus. 4. Medicinam reprimentem basis nocumentum, vt contra opium euphorbium. Et hoc, quãdo medicina aliquid venenosi habet, vt helleborus : aut contrarium patienti, vt scammonium febricitanti: Et hæc æqualis est cum basi in pondere,& virtute. 5. Alterantem totius compositi, vt ad certam speciem reducatur; & vt absque abominatione sumatur. Adduntur & quæ medicinam à calore naturali defendant, quando sunt debilis virtutis, & quæ ad diuersa membra ducant.

Regula compos. 1.

3 Dant regulas primò, vt si qua medicina pluribus confert membris, aut passionibus, vel ad remotiores à ventriculo partes est operatura, vel in composito sola est vnius virtutis, aut contrarium corrumpens habet: de illa multum in compositione ponendum est. 2. Si multæ est virtutis subitò operantis, vel pauci iuuaminis, vel in viis propinquis agere debet, vel nocumentum habet annexum: vel non est vnica, vel caret contrario; de ea plus ponendum est. 3. Æqua portio earum rerum, quæ sunt æqualis virtutis. 4. Minor de maiori.

Reg. 2.

Reg. 3.

Reg. 4.

Reg. 5.

4 Non fiat compositio rerum, quarum vna statim, altera post multo tempore soluat : alioquin illa istius operationem præueniens frustrabitur. Nec quarum proprietates contrariæ sibi inuicem, vel in modo operandi, vt violæ, & myrobalani : & ficus, & mespila. Hæc vera sunt, quando eodem tempore volumus educere totas causas morbificas,& medicinarũ tẽperatione est opus.

Monitio.

5 Arbitramur autem, quod vbi medicina sufficit ad totum opus, non est addenda confortatiua, vt mechoacan, & antimonio, neque sequens operationem radicis. *Monitio 2.*

6 Vbi etiam corrigitur medicina ante sumptionem, non est apponendum correctiuum, vt antimonio præparato, vt in mineralibus, aut, &c. præparatis. *Monitio 3.*

7 Quæ sequitur radicis operationem si vim habet expulsiuam, quam radix habet attractiuam, non est eodem tempore propinanda; vel sic addenda, vt post attractiuam agat, hoc est, in minori quantitate & virtute. *Regula 6.*

8 Falluntur qui putant expulsiuam sufficere medicinam, quando humores non in ventriculo, & intestinis, sed in remotis sunt partibus: oportet enim iungere attractiuam: & quæ citius, & prius agat. Et istæ dicuntur Medicis à proprietate occulta agere. *Monitio 1.*

9 Quapropter in nostro dogmate omnis medicina componitur ex basi attrahente, & ex altera expellente, sicuti sapo ex oleo, quo oleum panno imbibitum trahat, & suscitet; & ex cinere, & calce; quæ expellant tanquam contraria, & abstergant. Cætera quæ Medici addunt ad horum robur, & facilitatem spectant, aut ad confortationem membri, vnde eductio fit; & vitalium; quæ tamen confortatio, & abstersio & leuatio possent fieri post medicinam, si æger toleret, ne simul factæ impediant illius opus. *Compositio medicinarum ex proprio dogmate.*

10 Idem confirmatur in morsu viperæ, cuius cordis sumptio, aut spinæ in puluerem actæ, sanat à veneno. Similiter sanguis caninus epotus à veneno rabidi canis, & mus in radice nascens napelli à veneno napelli. Ergo præcipua basis est attractiua.

11 Temporibus calidissimis, vt sub canicula, prohibentur purgationes: ne dum calor aëris trahit ad circumferentiam humorem, & calorem natiuum, impediat opus medicinæ trahentis ad centrum, & spiritus expellentis. In maxima necessitate peracutorum infrigidato cubiculo aliquando concedūtur. Similiter negantur in frigidissimis, ne calore coacto in centrum digeratur medicina; & attractio ex spissis membris minor fiat. Similiter in igneis, & terreis Luna existente signis, & ♃. Vtilior est in aqueis, & in aspectu bono Lunæ & ♂. & deiectione planetæ, cuius humorem, vel membrum vis purgare, ne roboret: impediatque; de quibus in Astrolog. *Temp. purg.*

De euacuatione per venarum sectiones secundum tempora, & vsus, & rationes.

ARTIC. VII.

Vtilitas phlebotomiæ. 1 EVacuatio humorum facilior, & præsentanea magis fit per venæ sectionem: non tamen vtilior semper; quoniam necesse est sanguinem simul educi, quod faciendum non est, nisi vbi sit superfluus, non dico toti corpori; sic enim melius est per ieiunium minuere illum, quam sectione: sed parti; in qua est læsio, & à sanguine augetur, vt sunt rubedines in facie, apostemata, squinantiæ, scabies; & quando fiunt ebullitiones sanguinis, & risus multi, & affectus vanissimi.

Tempus. 2 Tempus minuendi est, vbi vrget necessitas, vt in angina; at ex electione post digestionem horis matutinis. Et quidem Astrologi adnotarunt secundum intentionem tempora. Cùm enim sanguinem educere volumus, sit mane, & in prima Lunæ quarta; cũ choleram, sit à meridie, & in 2ª quarta: cum melancholiam, sit vespere, & in 3. quarta: si phlegma à media nocte, & in vltima quarta: tunc enim isti humores suo quisque tempore magis abundant, & facilius ebullientes egrediuntur. Vniuersaliter tamen omnis humor augetur & decrescit augmento, & decremento Lunæ, vt palam. Respondent etiam quartis anni istæ eædem.

Regula. 3 Non tamen tangas venam alicuius membri Luna existente in signo, nec cum planeta illius membri domino: nec in temporibus calidissimis, nec frigidissimis; quando nec purgandum: nec in copula Lunæ cum Sole per tres dies ante, & post: nec in oppositione per vnum diem: nec in aspectibus hostilibus, vel coniunctionibus cum ♄ & ♂ per diem.

Regula. 4 Quædam sectio fit ad diuertendum ex opposita parte sanguinem: quædam ad educendum ex eadem. Illa in dolore nouo: illa hæc veteri.

Regula ex partibus. 5 Regula est. Vena capitis contra capitis mala: epatica contra inferiora epatis & splenis: media seu cordialis contra mala pectoris: quæ in collo, & temporibus ad mala proxima, & quæ in angulis oculorum, ad oculos: quæ sub lingua, ad gulæ apostemata, &c. quæ in pedibus, ad mala vuluæ & inferiorum partium, & crassos humores.

Qui sanguis bonus. 6 Sanguis bonus est rubicundus, splẽdens, quasi floridus, qui nec

natat

natat in aqua, nec fundum petit, sed mediat: & serum habet sequestratum instar vrinæ in mediocri quantitate.

7 Sanguis nigrescens petens fundum aquæ, parum seri habens, est crassus, atrabiliosus, & larga sectione educitur. *Malus.*

8 Sanguis spumosus, scintillans, rubeam, croceámque spumam habens, & qui natat; cholericus est: & nimium serum defectum coctionis indicat.

9 Albus, similis oui albumini, cum mucilagine multa, phlegmaticus est; non autem si albus, coctus instar seminis; tunc enim bonus, paratúrque albarum partium nutrimento.

10 Sapores, & colores sanguinis indicant de cholera amara, de atrabili acida, de phlegmate dulci, vel salso: similiter sectionem recipiens, tenuis; renuens, crassus; viridis, adustionem cholerę: liuidus adustionem melancholiæ: & hæc clara sunt.

11 Sanguisugæ pueris conueniunt, & senibus ad venas: ponuntur etiam pro capitis dolore in venis hæmorrhoidalibus, & in loco tumoris sanguinis.

12 Cucurbitulæ attractiuæ sanguinis ad contusiones, & tumores, & diuersiones inflammationum; & ad veneni extractionem, &c.

De purgatione per medicinas, iuxta regionis, & temperiei ingenium, & vsum, varia.

ARTIC. VIII.

1 NOn omnibus regionibus idem purgationis modus vtilis; sicut nec nobis omnibus. Persæ enim, & Mauri, & Ægyptij purgantur transpiratione: sumpto enim bezoar, aut alia naturæ symbola, proficuáque re, inedia maciantur per gradus dietim; frictionibus corpus tractant, & oleis extractiuis vngunt. Vnde humores ex venis odore pharmaci concussi, & resoluti naturæ vi confortata ad e pellendum, exudant, transpirántque. Hoc autem vbi calida regio.

2 At in Germania, Polonia, vbi non humores, sed fluores crassi abundant, ex gulosis, diuturnísque conuiuiis, crudíque exuberant, si volueris transpiratione educere, nequaquam poteris: contumaces enim sunt, & nequaquam attenuantur: immò firmantur in vasis, & in musculis, lædúntque magis. Oportet ergo ad centrum eos deducere, & per alui foramina lata purgare.

3 Qui autem paludosas,& aquosas habitant regiones: per vrinam facilius,& per sudores purgantur: ergo vrinam,& sudorem cientia ministrabis.

4 In nostro verò climate omnibus viis iuxta tenuitatem, & acumen; crassitiem, & obtusitatem humorum; & ad ostia excretionis propinquitatem, & distantiam.

5 Sunt Slaui,& Boëmi,& alij boreales,qui cum febricitant, assumpto vino multo generoso, & piperibus in illo, operiuntur multis culcitris: vt pulsi humores ab interioribus, ac benè attenuati piperis, & vini caloribus, extra vasa per cutem in sudores versi educantur. Quod quidem multis etiam nostratibus prodesse visum est: quando cruditates insunt, & sordes ductibiles.

6 At vbi bilis multa, nec sola: & organa læsa, & assata melancholia, nescio an prosit: solet enim indurari magis à pipere quod assatur,& lapidescit; nisi valdè perfusum humectetur pharmaco; & quod vlceratum est, exacerbari,& spiritus debilitari, obnubilari, incrassarique vino, vincíque pipere, vt à carbonis fumo. Fateor tamen pollentibus robore, & cruditate affectis, & humore superfluo, nil læsis organis, nec inflammatis valdè, nec nimis simul obstructis, si tamen nec prægnantibus; pharmacum hoc valdè proficuum esse.

7 Cauteria etiam ad alium purgandi modum spectant, dum via paratur prauis, vel superfluis humoribus, totum, vel partem aliquam lædentibus, ad exitum. Natura enim nacta viam facilè per illam sese exonerare nititur. Vesicantia tandem cauteria maiora sunt extraordinariáque.

8 At qui stupidi sunt ex ægritudine, inualidíque ad crisim, videntur per vesicantia purgandi: siquidem allia, sinapis, cantharides, aliæque res acutissimæ applicatæ intra brachiorum, & coxendicum musculos, rodunt, vlcerant, abstrahunt cutim, cient humores, & prauitates consequuntur: quemadmodum per cauteria fieri solet. Dolor ardens insuper accersit spiritum,& fluores in plagas ex nobilioribus partibus ad ignobiliores per violentos arte factos abscessus: quibus mirificè purgantur, reuiuiscúntque.

9 Est vbi igne vsti, qui humoribus in aliquo membro vexantur, exsiccati subito conualescunt. Asiatici vtuntur proximis vstionibus in salutem. Iuuat vstio infantes, fluoribus suffocari solitos, ceruici applicata, quo attenuati transpirant.

De medicinis transnaturalibus.

CAPVT X.

1 HIppoc. non ſemel de morbis patientium quid diuinum mentionem facit: quos neceſſe videtur non abſque diuinis adhibitis ſanari oportere.

2 Tripliciter autem morbi diuinum ſapiunt. Primò, quando ſupra qualitates phyſicas incedunt: ſiue ab exteriori ſint elemento, qualis eſt à veneno, vel peſtilentia: neque enim mordentis ſcorpionis ſaliua, & vis agit vt calida; ſic enim magis ageret, & venenaret ignis. Nec vt frigida; ſic enim nix magis. Nec vt ſicca, ſic enim pumex magis. Nec vt humida, ſic enim aër, & aqua venenarent longe magis. Nec vt temperies qualitatum, in quibus nimirum agitur nihil, niſi debilitatio, caſtigatio, diminutio ipſarum. Ergo & virium actiuarũ. Agunt ergo ex primalitatum vehementia, & modo, licet in qualitatibus, & temperaturis ſic, & non aliter conſtituantur, vt ſupra dictum eſt. Atque huiuſmodi morbis proſunt primalitates appoſitæ, vt in morſu canis rabidi, & ſcorpionis, & colubri ſolemus. Item extractio graſſantis vis in humore per cucurbitulas, & lanceolas, &c. ſiue ab interiori ſorde à primalitatibus roborata, vt cum gangrenantur, ſphacelantur, ſiderantur: & hoc difficiliori eget medela, vt lib. 6. cap. 23. part. 2.

3 Participare diuinum dicuntur, quando ſola primalitas interna eſt in cauſa, & non temperies, niſi fortè ſubiectiuè. Imaginans enim homo quid terribile, afficitur etiam ab obiectis non terribilibus: mutatur colore, figura, & in aliquibus canities ſtatim ſuboritur, & aphonia; & diſtorquetur vultus: nec reuertitur ad rectitudinem. Quandoque etiam terrore, lætitia aliiſque imaginationibus repente afficiuntur, aut vitiantur. Et in his medicinæ parum valent, niſi quæ per accidens immutant imaginantem animam. Si non admittit perſuaſionem valet, vt vinum, ſoni, & herbæ, & lapides precioſi, ſed paſſioni corporis ab imaginatione illatæ medicamẽta per ſe operantia addes lauacra, olea &c. vt in 6. lib. c. 1.

4 Diuinum ſapiunt, ſi vltra naturæ limites naturaliter patiuntur à cauſa tranſnaturali, vt cum dæmonoplexia afficiuntur, & maleficiis cacodæmonum ope accerſitis; morbiſque, quorum non eſt in Medicis per ſe pharmacum. Dixit Paracel. horum remedium eſſe in religione, non in ſchola Galeni; licet in ſuperſtitione ille locet: tamen fatetur quid verum à longè. Ptolem.

ſcripſit

ſcripſit etiam. *Morbos huiuſmodi Venus ſanat oraculis, Iupiter pharmacia.*

5 Nos autem maleficia cognoſcimus arte dæmonis à ſtrigibus illata, Platonicis etiam agnita, quæ religionis exorciſmo tollimus. At quidē adhibetur ruta herba, & fuga- dæmon, & aliæ res, quæ quidem non in dæmonem agunt phyſicè, ſed in opus dæmonis: ipſe enim nil operatur imperando: quippe cui natura non obedit, niſi creatori ſuo: ſed adhibendo herbas, lapides, liquores, & res quæ immutant fœdantque temperiem, & vires corporeas per ſe, per accidens verò animaſticas etiam: quibus contraria ſi adhibes, eius opus eludes. Agunt verò vt ſigna, & per accidēs, in dæmonē, dum ſe contemni, & huiuſmodi opus ſuum vinci indignatur. Vnde veteres magi vrinam in eius opificium proiiciebant, & fugabant, non ipſum phyſicè afficiendo, ſed moraliter.

6 Non ergo arbitretur Medicus vana prorſus, quæ in lib. exorciſtarum ſcripta ſunt: nam & Paracel. laudat hæc, vt remedia vera, propriáque. Neque altero maleficio maleficium tollet, vt Paracel. docet, ſed religionis virtute. Fatentur enim ipſi Medici in ſchola Galeni, & Hipp huiuſmodi remedia haud reperiri.

7 Remedium ergo proprium contra per ſe eſt expiatio culparum animi, cui ſuccedit malum corporis; & adhibitio ſacrarum rerum, & fides in Deum contra cacodæmones, quibus Deus commiſit vexationem mortalium, vel in exercitium, vel in pœnam: quemadmodum eudæmonibus auxilia, & promotiones, teſte Aug. *in Pſal.* 77. & Chryſoſt. *in Matt.* Adde phyſicas vires contra effectum dæmonis phyſicum.

8 Notare opportunum eſt, quod omnes præfati morbi religione opus habent. Siquidem Romani veteres, & Etruſci contra peſtem ipſa vſi ſunt. Remedia phyſica in 6. lib. ſcribimus Hic intimaſſe ſatis, quod omnes morbi diuini quippiam implicantes, diuino ſimul remedio indigent: phyſici phyſico: miſti miſto. Multum etiam prodeſt fiducia, quæ vires patientis hominis, & regionis, & ciuitatis excitat, roboratque. Vnde Auicenna dixit. *Confidentia de bono Medico ſanat ægrotum.* Idémque Galenus agnouit in morbis non vulgaribus. Vide de ſenſu rerum: & quæ ſuperior hic docuit ſermo.

Finis libri Quinti.

MEDI

MEDICINALIVM LIBER SEXTVS.

IN QVO DE MEDENDIS morbis totius hominis ſingillatim.

DE MORBIS SPIRITVS.

Non eſſe à ſpiritu per ſe morbos vllos, ſed ab obiectis, vel ſubiectis.

CAPVT I.

1 IN ſpiritibus morbi nulli originem habent à primalitatibus ſeſe ad exercitium actuum agentibus: ſic enim à ſua natura alienari non poſſunt; ſed ab obiectis, vel ſubiectis cauſis ad ſpecificationem actuum, & refectionem ſui, & conſeruationem facientibus, efficiuntur morbi. Etenim ab his alienari poſſunt à ſua natura; maximè autem à ſubiectis, quorum medicatio eſt & ſpirituum medela.

De morborum ab obiectis appetitiui medicina.

ARTIC. I.

1 OBiecta appetitiui in ſpiritibus multam facientia alienationem ſpiritus à ſe in ipſa morbos efficiunt grandes: quorum alij ſubito occidunt, alij paulatim: ſiue ſint obiecta amoris, vel odij, bonorum externorum, ſiue corporalium, ſiue animaſticorum.

Sicut cibus vincens vires naturæ alienat ipsū à ſe ad illam, & facit ex hoc morbum: ita obiectū vincens alienat, facitque morbū primo

2 Vidimus enim presbyterum, qui ſeipſum linteo ſuſpenſum ſuffocauit in vineæ ædiculæ laqueari, propterea quod vuam optimam fures rapuiſſent. Et auarum quendam de feneſtra ſe præcipitaſſe, quoniam frumenti, quod ad lucrum detinuerat, vilitas

successit. Et monachum propter id, quod in Musica cum concineret cum aliis Musicis, emendatus sit rationabiliter à minus perito. Sunt etiam exempla innumera Catonis, & Lucretiæ, & M. Antonij, & Saguntinorum, & aliorum, qui sese honoris ac libertatis, regnique causa, occiderunt. Qui autem propter amorem libidinosum quotidie multi inueniuntur sibi mortem consciscere.

Cura. Horum curatio vnica est religiosa moralitas, docens hominem, & instituens in fide verorum bonorum post hanc vitam, si iacturam præsentium alacriter ferat: nec bona caduca æternis anteponat; & inhonorationes iustas esse pœnas purgatiuas: iniustas verò occasionem præclariora merendi. Qui hanc doctrinam radicatam habet in animo, is caducis bonis non vincetur, nec malis, etiamsi præposteram venerem ab Æthiope cogatur pati. In quo defecit magnus Origenes: sed non defecisset mirifica Lucia. Et profectò qui honores ac vituperia ab hominibus, & bona temporalia à mundo, & vitam, & mortem in corpore floccipendit spe meliorum, nec spontaneam mortem mala tollere, sed augere credit: hic solus habet medicinam contra omnes affectus odij, amorisque iam dictorum.

3 Nil negem, & quæ post mortem in hac vita sequuntur, vim medelæ tenere: quando Locrenses virgines nostrates, quæ sibi quibuscunque de causis mortem inferre consueuerant, cum vidissent vnam in pœnam suspensam nudam turpissimè, à tali facinore cessarunt. Sed religio fortius est pharmacum. Scimus enim hanc anthropophagiam, & spontaneas mortes, & iras sæuas, & vitia, animum, & corpus pessundantia, extirpasse in nostris, & alienis regionibus, quamuis à cælo in contrarium inclinatis, vt SS. Cyrillus, & Clemens considerarunt.

Animaduersio. 4 Quæ autem obiecta minori religione vetantur, aut in primis motibus vehementer mouent, horum non est medela. Quis enim medicabitur mulieri aspicienti filium viuum, quem putabat esse mortuum, ne nimio gaudio pereat? vt de Romana Liuius, & de Polona Struthius testantur. Etsi enim philosophia, & religio excessum amoris vetent: tamen in his spectaculis difficile frænamur; quando nec Chilon philosophus cohiberi potuit, ne gaudio de filij victoria moreretur; nec Pindarus, ne risu videns asinum ficus super mensam manducantem, disrumperetur.

retur. Optima tamen medela est instituere se intra mediocritates affectuum, ita vt nec subitanei possint fieri excessiui.

5 Cum verò affectus paulatim crescentes distrahunt spiritum à corporis gubernatu, & alienant à seipso: tunc principiis obsta, alioquin peribis. Propterea Sapientia dicit, vt non modo abstineas ab aliena vxore, sed etiam à visu libidinoso, & primo affectu. Et hoc faciliùs fit, quam cum laxare frænum libidini cœperis. Quod si Antiochus erga Stratonicen seruasset, haud ægrotasset ad mortem. *Cautela in principio.*

6 At cum eo deuenerit affectus, vt seipsum cohibere nequeat: duo sunt remedia. Primum rei optatæ fruitio, cuiusmodi affertur ab Erasistrato; quod tamen in Amone filio Dauid potius nocuit, cum amor in odium versus sit; attamen ab infirmitate conualuit. Alterum, vt obiecti mala amanti præ oculis ponantur, bonáque odienti. Sic enim Ouidius stercus amasiæ, vrinam, sordes, excretiones, & alia, quibus etiam inspergi potest de industria à Medico, mitigare insanias amoris docet. Adde prauitatem morum, pericula, turpitudines, infamias, riuales, Dei præcepta aliásque huiusmodi medelas. E contra odienti quod Deus præcepit omnes suas creaturas tanquam bonas amari; quod homo est. Quod bona non sunt vincenda malis, sed bonis, & alia quæ philosophia docet. *Pharmacia infernè.*

7 Et cum ista duo remedia defecerint, vel simula, offerendo illi statuam pro muliere, vtque occidat bestiam, dum putat, pro quo furit, inimicum; vel distrahe in alios cogitatus. Venatio enim, bellum, alea, labores, rixæ, & noua exercitia, præpotentiora priores affectus sopiunt: vt minimarum rerum obliuiscamur, cum magna discere, & admirari cœperimus: & quidquid ab obiectis incipit, per obiecta alia deletur. Quapropter in amorosis quidquid amorem excitat, aut rememorat declinabis: in odiosis verò quidquid odia, iras, bella, &c. In his valdè prosunt contraria contrariis, & historiæ, & fabulæ, & res. Sunt qui nouo amore, & odio curantur. Cura tandem cognoscitiui præcedat. *Postremum remedium.*

De morborum cognoscitiui non organici ab obiectis medela.

Artic. II.

1 Similiter obiecta cognoscitiui præpotentiora dimouentia cognoscitiuum à sua natura, faciunt morbos statim, vel

paulatim occidentes. Sicut enim lux valida oculos cæcat, & organicam cognitionem: sic obiecta diuina separant quasi mentem à corpore, & cum ea rapitur spiritus: propterea Deus se nobis in sui puritate non obiicit. Sed obiecta sensilia, & intellectilia duobus modis nocent. Primò si simul affectus malos producunt: omnis enim notitia parit amorem, vel odium sui obiecti, & timorem, & iram, & huiusmodi in potestatiuo, & appetitiuo. Quapropter quidam videntes aliquid terrificum, in quo lædi se posse imaginantur, statim vocem amittunt, & cadunt, & conuelluntur sicco spasmo per spirituum resolutionem: alij canescunt subitò, sicuti in quarto de sensu rerum narrauimus de Fratre perterrefacto à F. Rocho, simulante se esse sanctum Dominicum; & de seruo à conseruo laruato perterrefacto; & de altero ad mortem condemnato. Ex quibus patet non agere in nostrum spiritum obiecta: hæc enim minimè læderent, sicuti falsus ignis minimè vrit, sed ipsas primalitates percipientes hinc occasionem mouendi, & afficiendi spiritum, & corpus nouis prauisque motibus.

Sensibilia dupliciter nocent.

Secundo, si ita vni obiecto sese dedicat cognoscens facultas, vt aliis non vacet. Quapropter læditur aliorum memoria: quando tota cognoscitiua cognoscibili vnico occupatur. Læditur & fides seu credulitas: quidquid enim sentit putat se obiectum illud sentire, & credit quidquid de illo dicitur benè, si benè eo est affectus; & quidquid malè, non credit. Læditur & discursus, qui dum de re vna in alteram discurrit, apparentia illius obiecti intermiscetur, & truncat, aut deprauat discursum. Aliquando etiam sensum afficit, vt videatur videre quæ non videt in illo, & in aliis. Et sicut timens vehementer colubrum, omnem lineaturam in via, & in pariete videns, videtur sibi videre colubrum: sic & iste in cæteris se habet obiectis. Sic etiam croceus oculus omnia iudicat crocea. Quapropter & fides, & iudicium, & discursus, & imaginatio, & sensus immutantur, & alienantur à veris in falsas notitias. Dicitur autem iste morbus delirium; quando fides, & iudicium vitiatur ita, vt credat, & iudicet ita esse res, sicuti sibi apparent, qualiter & somnianti accidit credere, & iudicare. Quando enim videt aliquid repræsentans quod non est, nisi accedat iudicium, dicitur solius sensus, vel imaginationis morbus: iudicij autem, si idola pro rebus accipiat.

2 Medicina contra primam læsionem nulla datur, nisi animi robur, & confidentia in Deo auctore omnium rerum; sub cuius tutela se homo à nulla re posse vinci credat firmiter: tunc enim quidquid obuium venerit siue bonum, siue malum, non poterit immutare primalitates morbificè. Et nisi præcesserit hoc antidotum, omnia obiecta erunt quasi venena si noxia repræsentantur. Si verò vt bona, enecant gaudio, vel fallunt multipliciter spiritum, ac proinde mentem. *Cura 1.*

Contra secundam esto medela animi applicatio ad alia obiecta: videmus enim præ nimio studio Theologiæ spiritus incalescere, attenuari, ac debilitari ita, vt idola pro rebus accipiant & delirent. Obliuiscuntur pudoris alij, & nudi ambulant: & sicut euentus fert; nihil enim considerant, nisi quod altè radicatum habent in animo. Distrahendi ergo ab illo sunt per musicam, & vinum, & alia obiecta mirabilia, quæ effectus potentiores, & placentiores subministrēt. At etiam spiritus incrassandi modicè sunt, & refrigerandi pinguibus brodiis carnis vitulinæ, & arietis castrati, in quibus flos farinæ, & oua diluantur, & vino generoso aqua frigida commisto. Item viridariorum, & hortorum florentium loca iuuant, & amœnitates, & pulchrarum rerum affectus, præsertim mulierum; sermonésque molles. *Cura 2.*

Applicabis capiti corollas rosarum, & vnguenta refrigerantia, non acutis odoribus fragrantia: & aquis ex floribus arantiorum, & citriorum, & rosarum vtere in vino, & epulis, & facie: spiritus lucidos, & multos, & moderatos in calore, & dispositione generabis.

3 Super omnia memento, cum nouas passiones appetitiui, vel cognoscitiui adiicere, & priores morborum causas, infixas delere cupis: tum cum potum, & cibum ministras ægro, imprime nouas, & mirabiles, ita quod qui ex cibis fiunt spiritus, has subitò, & promptius recipiant, quàm priores, quæ in abscedente præinerant, læsiuas. Sic & Iacob in coitus actu imaginationes ouium per virgarum in potu aspectus immutabat sapientissimè, rationibus dictis in 4. de sensu rerum: sed hic alia ratio ex memoriæ abolitione patebit. *Quomodo Medicus potest passiones immutare.*

4 Quando autem quis videt ante oculos, vel intra cerebrum vigilans, vel paululum conniuentibus oculis quasi facies distortas, truncas, seniles, & alia huiusmodi idola & monstra; nec credit esse res, sed imagines: iste sola imaginatione sensúque languet *Monstrosarū apparentiarum causa & cura.*

non autem iudicio: accidítque ex spirituum tenuitate, ac debilitate, qui à quacunque specie moueri queant, & vaporibus, & humoribus interioribus, quasi à rebus.

Remedium isto vinum generosum, & epulæ boni succi, ac subito reficientes, nisi alia ægrotatio obstet. At si in somnis ista appareant, tunc spiritus iudicat esse res; Mens enim illi tunc dicatur in ministerio refectionis: nec potest aliter iudicare, sicuti spiritus menti in ecstasi: huius videlicet refectione, cuiusque participat illustrationes. Vnde puncti non sentiunt ecstatici. Nec propterea iudicium dicitur ruisse, sicut in vigilante, sed impeditum esse. Curam tamen eandem exigunt, & læta obiecta: qui enim hilares sunt, & spiritu copioso abundant, talia non patiuntur insomnia, sed gratiora.

Primalitas ad sensilia indiget corpulentia spiritus commoda: ad diuina vero pertenuissima, vel nulla.

5 Primalitates circa obiecta sensilia non recte se habent, nisi spiritus corporeitas vrgeat, sitque illi commoda: circa diuina vero è contra. Præterea nec expedit sanitati minutissima corporalia contueri: sicut Antipheron propriam imaginem, ob spiritus tenuitatem, & oculorum laxitudinem, in aëre semper videbat; talis enim tenuitas iniuriis patet: nec extra corpus menti seruentur obiecta, quæ corpus tenue spiritus non mouet. His nunc contenti sumus.

Remediũ & causa obtusitatis.

6 Cum autem intellectus impeditur ab aucta penetratione rerum ob spiritus turbationes ab objectis, & passionibus illatis: tunc remedium esto cithara, & cantus suauis rationalis: vt sedato spiritu mens liberior arcana rerum attingat: sicuti Elisæus docuit, cum se influxui diuino per Musicam præparauit. Et in templo per Musicam sedamus passiones, & motus inordinatos: quò mens à perceptione & contemplatione diuinorum à spiritu non impediatur. Sicut è contra in bello per tympana, & tubam ad iram excitatur spiritus, & consideratio, & mens turbatur, vt pericula, & mortes non perpendat.

Animaduersio in Medicos in causis, & morbis & subiecto spiritalium morborum.

7 Quapropter cum obiectorum consideratio nimia, & modica, & motio spiritus ordinata, & inordinata: velox, & tarda, ex tenuitate, & crassitie: perplexa, & clara, ex fuliginum interuolantium præsentia, & carentia; varient animæ sensationes, imaginationes, & syllogismos, & iudicia, & intellectiones: Imperitè Medici (præcipuè Arabum disciplinam sectantes) statuunt hosce actus à cerebri temperie fieri: ideóque distinctos, quoniam distinctæ sunt cellæ: ita quod læso occipite, lædatur imaginatio: sincipite, memoria

moria : medio capitis, discursus : vndè embrocationes applicant pro varietate affectuum capitis variis partibus imperitè : vt, cum morbos à subiectis orientes curabimus, patebit.

8 Quorum autem læditur credulitas spiritus tenuis est, vt cuicunque obiecto credat : neque valens est discursus, qui perpendat, an verum sit quod proponitur. Et hæc aliquando ex summa, aut ex multiplici autoritate obiicientium interdum accidit. Sunt enim quibus si Medicus dicat male eos se habere, ideóque decumbant, oportet, & testamentum condant : statim obediunt, ac imaginantur sic esse, & statim incipiunt ægrotare. Dixerunt scholares cuidam quod haberet valde longum nasum quasi palmarem, & cum omnes ita affirmarent credidit ille. Alteri, quòd palleret facie, & morbi præsentis indicia in eo esse : tunc profecto domum alij scholares præmissi dixerunt. Tu es pænè mortuus. Bone Deus, quomodo ambulas, tam mala signa mortis in aspectu ferens ? Qui persuasus vocibus multis decubuit, ægrotauit, & mortuus est. Ergo ex solis obiectis auditus occasionem accipiunt primalitates malè regendi corpus, timendi, & dimisso regimine ægrotandi. *Morbus credulitatis.*

Remedium est credulitatis abolitio per obiecta contraria, dicendo illi delusum esse : & ostendendo in obiecto speculo contraria, & faciem eius colorando pulchris coloribus sanitatis, vt credat. Quod si cœperit ægrotare, dabis ei vinum cum confect. de hyacintho, & cordialibus, & virorum autoritate præditorum, vt Episcopi, Monachorum, & Medicorum, ingeres certam fidem, quod per illud pharmacum sanabitur, & mira deiiciet; quæ cantharo impones : vt visis rebus deiectis eiusmodi nigris, & fœtidis credat se sanatum. Sic Trallianus mulieri se deglutisse anguem credenti, prouocata vomitione, velatis oculis, in peluim, vbi vomebat, anguem mortuum demisit : quod videns mulier, se illum euomuisse, & sanatam esse prorsus credens, sanata est prorsus. Et viro, qui putabat se esse mortuum, nec comedere volebat, Medicus fingens se esse mortuum, & coram eo edens suasit etiam, mortuos comedere oportere. Horum spiritus est tenuis, & fuliginosus. Tenuitas afficitur nimis obiecto : fuligo discursum impedit, deprauatque. Sunt etiam crassissimi *Cura.*

quidam,

quidam, quibus noua suasio difficilè succedit, nec noua imprimitur: at cum impressa fuerit ab obiecto præpotente aliqua credulitas, non sinit crassities discursum an vera sit formari. Hos autem attenuantibus iuuabis, & obiectis validioribus dissuadentibus.

De morbis potestatiui ab obiectis sine organorum affectu, eorúmque medela.

ARTIC. III.

A quibus patitur potestatiuum.

1 POtestatiuum non patitur à rebus se valdè imbecillioribus: & cum patitur, non sentit: neque enim pondus milij vnius, aut fabæ sentimus nos, sicuti formica: ergo à solis potentioribus afficitur. At, vt plurima perpendat, non solum potentiora, spiritus dispertitus est per corpus, & alibi tegumento nullo, alibi modico munitur. Vnde frigus quod manus non sentit, patitur inguen; & pondus quod brachium non afficit, afficit digitum vnum: at nunc de passionibus absque organo & subiecto, illatis ab obiecto, sermo est.

Remedium contra morbos à sonis.

2 QVidam enim graues sunt, tundentesque, vt sonus bombardæ, & tympani. Quidam acuti, & stridentes; qui spiritum lacerant, perforantque, vt sonus suberis dum secatur, & rotarum ferro lapidea strata viarum collidente, & campanularum, &c. Sunt etiam quibus dùm sulphur lapide teritur, aut manus farinam de tabula dispersam colligit, spiritus inhorrescit, & dentes quasi corrodi, & excuti videntur; quod si pergit, excruciantur, & ægrotant, quamuis discursu nouerint non posse lædi exinde dentes: at re vera læduntur: quoniam spiritum hi tenuissimum habent, & debilem in eo, & communicatio ab auditoriis neruis ad eos, qui in radices dentium descendunt, est multa: non modò quia ipsi nerui omnes sunt ipsum cerebrum deductum, exsiccatumque: sed pororum, & ossis ad mandibulam continuatione: dentes etiam sensitiuo præualent principio vnà cum potestatiuo debili.

Remedium est abesse ab huiusmodi locis; & dentium corroboratio, & constrictio per saluiam, myrtum, lentiscum, sal, & huiusmodi extra confricata, & ore detenta: & spiritus augmentatio

per

per potus, & cibos optimos, & aromatica ſtypticitate prȩditos, vel conditos, quæ firmitatem ſpiritui communicat. Sed obturatio aurium vera medela eſt contra Sirenas.

Contra affectiones morboſas, &c.

3 CVm vero obiecta ingenerant occaſionem metuendi, iraſcendi, ſperandi, diffidendi, pugnandi, fugiendi, quæ ſunt paſſiones poteſtatiui: nec niſi à iuuantibus valdè, vel à nocentibus valdè obiectis fiunt; tunc fuga, vel ſequela obiectorum eſt naturalis medicina.

4 At ſi non tantam habent obiecta poteſtatem, quantam præſe ferunt: vnde ſpiritus timet, vbi non eſt timor; & ſperat, vbi ſpes nulla; iraſcitur ſine cauſa cum magna virium jactura: tunc cognoſcitiuum ſimul compatitur, & morbos in poteſtatiuo facit, & ſignat. Videmus enim eos qui credunt ſe ægrotare, incidere in ægritudines, quamuis vires poteſtatiui firmæ ante illud inſtans forent: ſimiliter ab occurſanti larua non moleſtari: ſed quia credunt ſe moleſtari, ſtatim corruere, & ægrotare, & mori. Ægrotantes colligunt feſtucas, & vellunt floccos, quoniam magni momenti rem ſe facere putant, aut quia experiri optant quid valent dum inualidi ſunt, & ponunt ſpem in re parua, tanquam in magna: tum quia viribus paruus eſt in his ſpiritus, & accipiunt paruum pro magno: tum quia ſenſus modicus facilè paruis etiam afficitur.

Poteſtatiuū abſque cauſa non ægrotat, niſi cognoſcitiuum lædatur ſe ipſo.

Cur ſpiritus exilis ægrotans vellit floccos, & colligit feſtucas.

Horum medicina eſt cibus & potus generans ſpiritus plures, & firmos. Itemque philoſophia ſuadens, quæ verè timenda, & quæ verè apprehendenda, & amanda ſunt, & vbi confidendum. Ego olim timebam tranſire per ſepulchra, & eccleſias: poſt philoſophiæ adeptionem pro nihilo duxi. Religio itidem validiſſima contra omnes timores: ſuperſtitiò verò omnibus timoribus nos mancipat.

Cura.

5 Sed cum præfata naturalia ſunt, vix medela vlla prodeſt; præſertim in primis occurſationibus. Videmus enim mulieres abortum facere, & fugere, & eiulare ad viſum colubri. Elephantes verò ad vocem porci; pecudes, ad lupi vlulatum, adeò quod, & pelles earum in tympano ſonum pellis lupinæ ferre nequeant. Mens tamen humana ſæpè vincit naturam; & ego noui.

Naturalium paſſionum, & in primo impetu vix eſſe curam.

Confidentia vires, at diffidentia conciliat languorem.

6 Confidentia, & spes salutis in ægroto semper erigenda est, roborandaque: spiritus enim fortior ex ea fit contra morbificam causam, & propriam vincit debilitatem, sicut atterritus, & desperans vires amittit, corpus conuellitur: canitie, & aphonia, & pulsus defectione, & tremore deformatur Puto autem quòd quanta est imaginatio, & fides de proprio damno ad ægrotandum, quamuis falsa; tanta est etiam ad sanandum, quamuis falsa: nisi quod facilius est destruere, quàm ædificare. Multi tamen ex Medici, (vt iam dixi) autoritate concepta confidentia sanati sunt. Idcirco eos, in quibus non valè confidis, accersere noli. Hac ratione Galenus sacerdotes Æsculapij sanasse quosdam facilius, quam Medicos, narrat; licet causas non satis perpendat. Auicenna verò, qui animam potentia donat super quodcunque corpus, errat. Non enim vltra proprium; & in his solùm, quæ spiritui subiiciuntur animali.

Contra diminutionem ab obiectis.

Causa timoris plurima.

7 PRæterea dum spiritus fatigatus ab obiectis minuitur, vt dum ponderat, transfert, annumerat, audit, intuetur. Nulla enim fit sensatio in cognoscitiuo, nisi per passionem in potestatiuo.

Remedium præsentaneum est, quidquid subitò spiritus nouos regenerat, vt odores, vinum, ouum, panis calidus, mentha, vinóque maluatico conspersus. Minus præsentaneum, sed validius, sunt carnes assatæ, iuscula condita aromatibus, columbæ, pisces, somnus, &c. His enim & copia, & robur restituitur, vt cuique notum est.

Contra tremores ab obiectis. & vndecunque motum spiritus lædentium.

ARTIC. IV.

Vt & tremoris.

1 ALiquando motus ipsius spiritus læditur ab obiectis: tremunt enim vbi fatigantur. Item vbi timent; & vbi senescunt: & vbi inebriantur: & vbi aspexerint amasiam, vt Terentius meminit. Ergo tremor non est ob neruorum imbecillitatem, vt dicunt Medici: hoc enim solis pueris accidit, quibus ossa lenta, & nerui molles non possunt sustinere, ac mouere quorsumlibet

bet statuam. Sequitur ergo tremor, vel ad spiritus diminutionem, & in senibus, & sub pondere laborantibus, in quibus sit impar ad onus extrinsecum, vel membrorum & dum onus deorsum, & spiritus sursum mouet, quasi ex æquo nascitur mistus motus, qui est tremor: vel à fuga spiritus relinquente onus ex parte, vt in timore, & potu frigido, à quo intus lædi sese sentiens aufugit; sicut & in paroxysmis ab humoribus, & vaporibus mordicantibus lacessitus fugit simul, & armat se: vnde sequitur rigor, de quo in lib. 4. dictum est. Vel tremor fit obnubilato grauatóque spiritu, non potente crassitiem vaporis ferre, corpusque: vt euenit ebriis multo oppletis vino, & resolutis, conuulsisque; quibus via spiritus à vaporibus & humoribus impediatur, ne possit inter neruos ambulare, probéque mouere.

2 Remedium prioribus est restauratio spiritus, & lauacra ex odoratis rebus, ex quibus nerui confortantur, & inambulantes spiritus simul: quæ lauacra pueris valdè conueniunt, vt cito ambulare possint. Si ex vino, rosis, roremarino, saluia, cynamomo, &c. fiat; iuuant & olea calidæ naturæ, & aromatica, vt laurinum, myrtinum, rosaceum, &c. extrinsecus. Qui frigidam sumpsere, sunt calefaciendi, & odoribus confortandi. Qui timent, aut amant, obiectorum morte, aut fruitione, vel simulatis vt supra. Qui à meraciori potu, abstineant à vino, & lentis cibis, & modicis extenuentur, aut vomant: neque imposterum nisi aquosi, si stomachus non fert priuationem omnimodam, vtantur. Interim mulsa cum decocto betonicæ & saluiæ, sint contenti. De febribus infrà. *Cura.*

Remedia contra dolores omnes, ex spiritus dispositione ab obiectis immutata, ortos.

ARTIC. V.

1 ACcidit etiam spiritus dispositionem ab obiectis affligi dupliciter, vel cum à sonis obtunditur, aut laceratur, vt de quibus dictum est prius: vel dum ab aëre austrino crassior fit: à boreali tenuior: & ab aliis odoribus grauatur, ab aliis pungitur, & discerpitur: vndè sequitur in potestatibus grauamen, & debilitas, & tumor, vel diuisio disiectióque, & ex vtrisque dolor: vel obtusus, vel acutus. Patet enim quod *Lesiones plurimæ spiritus in dispositione seu tenuitate sibi naturali.*

capite dolemus, & à calore solis, & à frigore nimio, & à ventorum repletione, etiam nihil oblæso cerebro, sicut putant Medici, sed solo spiritu vaporibus grauato, vt aër nebulis, ventis, fuligine, tonitruo, fulmine, &c. Inficitur etiam, fitque venenosus pestilentibus ex causis: quod spiritui accidere talibus temporibus nulli compertum non sit. Ex dispositionis autem immutatione morbifica accidit in potestatiuo imbecillitas: in cognoscitiuo vitium obliuionis, imperceptibilitatis, indocilitatis: labor discursus, & imaginationis, & iudicij falsitas, & duplicitas, & alienatio: in appetitiuo prauitas affectionum, aut priuatio, vt nec cibum esuriant. In motu similiter vitium, & functionum naturalium, & arbitrariarum deprauatio, vel priuatio.

Ex electione dispositionis qui morbi fiunt.

Medela contra dolorem à crassis vaporibus.

Cura.

2 PRofectò si solius dispositionis est immutatio, non erit nisi incrassatio, & attenuatio, vel contusio, & laceratio: facileque sanantur. Etenim cum vaporibus crassis repletur spiritus, igne copioso accenso circum circa patientem vsque ad sudorem, soluitur dolor, attenuato spiritu: sicuti contra austros immites, equitanti accidit mihi capitis grauedo, & dolor: ac eo remedio statim ac domum accessi liberatus sum. Prosunt acuti odores, dissoluentes flatum, vt piperis, cynamomi, pulegij, & aceti rosati aspersio in naribus, & mento. Vinum tenue odoriferum, & epulæ siccioris temperamenti. Nec phlebotomia, nec pharmacum absque læsione adhibetur, vt ab imperitis fit Medicis.

Contra dolorem ab acutis.

3 ACutis autem vaporibus, sonísque spiritus laceratur, & diuiditur: iuuatur autem melle, & vino intus, oleo in cute, & vnguentis vnctuosis odoratis, consistentiam resarcientibus, & blandis sermonibus, & melodia. Quæ tamen acrior requiritur in spiritu obnubilato vaporibus vini vel aëris, fidibus cymbali aëreis educta, vt spiritum discutiant motione, ventilentque, concinnitate verò componant.

De doloribus medendis, qui fiunt in ſpiritu à calore.

1 CVm vero immutatur diſpoſitio,& actiua vis in ſpiritu:ipſe ſcilicet calor, vel quia ſupra ſuam temperiem augetur ab obiectis, vel minuitur, & refrigeratur: accidit dolor validior, & morbus, qui rarò non admiſcetur cerebro: quando fit à cauſa exteriori calefaciente, vt à Sole,& fornace;vel frigefaciente, vt borea, & niuibus. Fit enim, & à ſola ira; quæ etiam à frigidis obiectis occaſionem, non cauſam habet: & tunc naſcitur febris ephemera: quæ quiete, & lætis rebus, & nunciis ſedatur: & refrigeratiua modica ſumptione in potu, & cibo. Fit etiam ab exercitio, excitato calore auctóque; quem quies læta ſoluit,&c.

A quibus ſpiritus calor læditur, & quomodo.

5 Cum à calore externo ſpiritus accenditur, attenuatur valdè, & cerebro ſimul accenſo illiſus exardeſcit: & cum citra omnem putrefactionem fit, hæc ſola febris eſt morbus, & non ſymptoma: cogitur enim ab illato calore attenuari, & velocius agitari; & non voluntariè ſe agitat in rem noxiam vincendam, niſi ſimul cum calore ab aëre concipiatur vapor craſſus in cerebri ventriculis. Primus dolor requirit curam in aëre frigido,& craſſiuſculo, à natura, vel ab arte: ſcimus enim intra cubicula ampla flores,& ramos virides populneos, arundines,myrtos, vitis folia, & aquarum ſimulatos fontes, & ſtillantes, poſſe talem efficere aërē. Cibus ſit tenuis, & frigidus ex lactuca, endiuia,& portulaca: carnibus anatum, anſerum iuniorum oua ſorbilia, piſces, pyra, amygdalæ. Potus aqua cynamomi, vel fontana perfuſa modico vino. A Sole,igne,balneis,ira,triſtitia, coitu, frictionibus, motionibus arceatur. Caput oleo roſaceo perfundes, vel chamæmelino, & viridi corona. Poſſunt ſi maiori refrigeratione eſt opus, fieri ex frigidis herbis, & oleis, embrocationes, addito aceto, quod præbeat alas circa frontem ad ſuturas caluariæ. Cauendum tamen, quoniam & frigidis, & calidis cerebrum facilè læditur:magis autem frigidis.

Cura doloris ab excalfactione ſpiritus, & cerebri.

Cauendum ſic dolentibus ab ambiente vt calido.

Secundus dolor, acuta, & frigida requirit remedia eadem: quæ ſemper modico aceto condies vaporem penetraturo, ſoluturóque. Caue à frigidis obtundentibus, & non penetrantibus.

Cura dolentis ab ambiente præcalido craſſoque.

Contra dolores à frigore medela.

Signa dolentis à frigore.

1 CVm dolor à frigore accidit, timetur frigus, appetitur calor: oculi, & facies liuent, non rubent, vti à calore dolentes: spiritus dispositio stringitur, sicut aër cum in aquam vertitur, equidem puto vix hoc accidere posse, quin spiritus in fluorem conuertatur, sicut in alembico spiritus vini. Inuenio etiam eos, qui spiritu tenui præditi sunt, salubrius degere in aëre tenui, frigidóque, quàm in calido, crassóque. Frigus enim tenuissimas res purgat, nubeculas cogendo: non autem incrassat, nisi nimium sit valde, & in angustis locis sæuiat, sicut in Islandia aues gelat, quas ver resuscitat. Contrariatur autem prædictis ventus frigidus, quoniam spiritum tenuem concutit, & spiritum per vim introspergit, & sic dolor fit: magis autem propter cerebri infrigidationem, & spiritus irretiti intra fibras, & neruos compressionem; quod Medici non aduertunt. Et cum aër est nubilosus simul, & frigidus.

Nota.

Cura.

Remedio erunt aër calidusculus, non calidus: neque enim de extremo ad extremum absque noxa trãsibis. Vina generosa crebro, & modicè pitissata, ne obruant vapore spiritum: sed augeant. Odores aromatici: ignis ex lignis lauri, rorismarini, thymi, & huiusmodi. Embrocationes fotúsque ex oleis, & herbis calidis: & vnguenta, & crassiora in frigore acuto, acutiora in crasso. Nam Galenus solo rutaceo oleo caput frigore obsessum sanauit. Balnea mox calidiuscula prosunt, vt illis frigidiuscula. Adhibentur sacculi ex thure, storace, aloë, caryophyllis, mace, nuce moschata: quæ peruia sunt ingenioso secundum artem in . lib. expressam.

Qui verò dolores in subiectis, & organis fiunt, posterius medicinam accipient. Similiter qui oriuntur ex intermistis spiritus functionibus in toto corpore.

Quibus rebus læditur, & curatur lux natiua spiritus.

ART. VI.

Quæ lædunt spiritus faciem.

1 COntingit & faciem spiritus, id est lucem, solam immutari ab obiectis: quod fit vel à simplici tenebra, vel vmbra, vt in nocte: & tunc nil mali accidit spiritui, nisi priuatio lucis. Lux

enim

enim Solis adiuuat eius lucem, oblectátque: spiritum amplificat, ornat, honorat: cũ autem abest Sol tristatur spiritus, cogitur, inhonoratur. Quoniam autem ordinaria est in nocte huius priuatio, & carcer obscurus spiritui, non valdè contristatur, sed cogitur ad se reficiendum, propriáque luce vtitur intra opacum corpus in operationibus sibi connaturalibus, vt luce non egeat aliena: sicut citharœdus peritus etiam in tenebris pulsat bene ex arte citharam: imperitus verò minime, nisi digitos, & fides, & interualla contingenda simul contueatur. Tristem tamen esse vmbram, spiritúmque cogere, nulli est ignotum: incommodam verò ambulaturo, & operaturo, nisi somniando operetur vigiliarum opera, vt noctambuli.

Contra hanc tristitiam, & incommoditatem lucerna, & laterna inuentum est remedium. *Cura.*

2 Vel propria lux fœdatur à rebus exterioribus per lucem tinctam spiritum tingentibus, vt crocea perspicilia croceum oculum, ac lucem reddunt: multa enim lux vexat visum: sicuti multa nix spiritum solet, & oculi humores disgregare, atque excæcare. *Læsio etiam à luce externa qua.*

Contra quam remedium Xenophon militibus secum per niuem gradientibus velum nigrum transparens oculis apposuit: & cum per telescopium Solem aspicimus, ne oculi fabricam, & spiritum deiiciat, vitrum coloratum interponimus: quo lux Solis fœdata imbecillior fit ad oculi demolitionem. Similiter quando res multas nigras, & per arenas, & niues Armeniæ rubras ambulamus, oculus rubescit, & spiritus, ita, vt rubra cuncta cernat, non secus ac qui ocularibus rubris vtitur, aut sanguine multo in ca ite vexatur. Sicut ægrotus Galeni, instante crisi sanguinea, anguem rubrum in laquearibus se putabat videre.

His ergo occurremus per ocularia oppositi coloris, & aquæ puræ inspectionem.

3 Vel spiritus lux fœdatur non à luce tincta, sed à vaporibus fuliginosis tetris, qui ipsam spiritus corpulentiam tingunt, vt chartam atramentum: & cum ita fit, nascitur morbus, quem vocant melancholiam, cum summa tristitia, & mortis desiderio. Et quidem si totaliter tingitur spiritus, statim mors subsequitur, sicuti cum aquam atramento totam perfundimus, ab aquæ natura remouemus. Vix enim per destillationem remoueri aqua, *Fœdatio lucis spiritus à vaporibus.* *Curari non queat.*

aqua, & separari ab atramento queat. Spiritum autem quis destillabit?

Qui queat. Si enim ex parte tingitur non à subiectis, sed ab obiectis, potest sanari per rerum lucidarum, albarúmque contuitum, & applicationem. Vina dabimus generosa, alba, & margaritarum pulueres ad potum: carnes iuuenes pingues in cibo, iuscula cum floribus farinæ, & ouis; lucida, pinguia, lac, butyrum, mel flauum. Res saturninas in lib. 5. descriptas declinabimus prorsus. Exhibebimus iouiales, & venereas, & solares, & præcipuè Musicam apollineam, quæ ventilat, & mundat spiritum.

Cum à subiectis oritur rebus vitium vel morbus, fit melancholicus, de quo posterius erit dicendum.

De læsione omnium conditionum spiritus simul: ac de peste.

CAPVT II. PARS I. ARTIC. I.

Conditiones dantur, quæ diũ conceduntur, res contrahit à suis causis. Has in spiritu omnes carbo lædit ardens.

1 Contingit autem à causis obiecti spiritum in primalitatibus mutari, in dispositione, calore, luce, & quantitate: veluti cum carbo in occluso cubiculo ardens enecat dormientes, fuligine lucem spiritus obscurans, crassitie dispositionem incrassans: calore magno temperatum calorem spiritus peruertens: & simul per consequentiam primalitates, idest, vires, notitiam, & appetitum. Idem efficit vapor ex terra tetra combusta in antro Agnanæ, vti experti sumus in cane.

Opiniones de essentia, & causis pestis.

ARTIC. II.

Opinio Medicorum de pestis constitutione.

1 Videtur autem pestis eisdem fieri modis. Aër enim vaporibus paludum, & cadauerum, & macerati lini aqua, pestem solet afferre. Medici dicunt, quoniam temperamentum accipit aër putrescens contrarium humano, à quo corpora nostra patiuntur: calidum tamen, & humidum; quod putrefactioni est aptum. Sed causa hæc puerilis est, conueniunt enim quod venenosus sit aër pestilens. Venenum autem non occidit sola temperamenti contrarietate: non quatenus calidus; alioquin omnis morsus ignis esset venenosior morsu viperæ. Nec quatenus frigidus: alioquin nix venenosior esset napello, & fungo. Nec quatenus

Confutatio.

tenus siccus:alioquin piper, & cicer, & terra sigillata essent venena:quæ tamen venenis aduersantur. Nec quatenus humidus: aqua enim,& vinum,& oleum humidiora;venenosa essent Nec quia multum vinum enecat, est venenum : vaporibus enim replet meatus spirituum, suffocátque. Neque calida, & humida temperies pestilens:cum Iupiter, & Venus hanc temperiem fæliciter concilient corporibus humanis. Saturnus autem frigidus, & siccus hostilis sit, & pestilens. Nemo etiam vitam ponit,nisi in calido,& humido: propterea recurrunt alij ad oppositam totam temperiem. Sed cum palam sit, austrinam calidam, humidámque,pestem afferre,quæ temperies humana est. Haud ergo contrarium temperamentum. Præterea Veneti, Hollandi,&,alij,qui in mari habitant, vbi calor, & humiditas continua, peste continua non infestantur. Si autem quædam humiditas, & caliditas putrida adducatur,non bene loquuntur: non enim cadauera, & paludes ob has pestem afferunt: sed quoniam simul cum humiditate,& calore aliud adducunt malum,videlicet fœtorem. *Opinio 2.*

2 Propterea Telesius solertior fuliginem tingentem spiritum & humiditatem impuris mistam fuliginibus, quæ dispositionem spiritus contaminant,adducit. Manifestè enim carbones, ob fuliginem tetram,non ob calorem humidum,sunt pestilentes. Putat etiam oppleri meatus fugorum vaporibus, & sic spiritũ interfici,& suffocari. Hæc quidem recte dicuntur, sed non sufficiunt ad veneni rationem. Videmus enim modicam saliuam viperæ corpus humanum totum tumefacere, & occidere. Sic etiam rabidi canis dente insertum humorem, vsque ad canis naturam conuertere hominem.Culex quoque minutissimus,nedum apes, infigens morsum ardorem, & tumorem facit,donec victa ipsius saliua à nostro temperamento detumescat: quod tamen viperæ vincit saliua, totúmque permutat, non modò quia contraria. Non enim sufficit contrarij particula modica sui contrarij magnam vincere:sicut nec paruus calor multum frigus, liquorémque frigidum, nisi accendatur in eo;quod non potest facere : sicut frustum glaciei fornaci,aut fœno immissum,non transfert illud ad sui temperamentum. Adsit ergo contrarietas, sed non sufficiat. Adsit fuligo pestilens : nam in Autumno post adustam terram,& arefactam, vnde vapor exhalet fœtidus, frequentius, & faciliùs fit pestis. At quomodo idem fuligo ignis nostri continua in nobis non præstat? Et quæ fuligo in cane rabido,& taran- *3. Opinio.* *Videtur insufficiens.*

tula Apula,& in culice tanta esse queat, quæ tantos patiat venenosos effectus?

Opinio 4. Hip. & Gal. 3 Quapropter Hipp. causas diuinas accersit, idest, ocultas excretiones: agnoscit enim Galenus in aëre draconem; & aëris excretiones quasdam putat esse pestis causas; sed quæ sint ignorat.

Opinio 5. 4 Quidam è sideribus eas accersunt, esseque influxus Saturni, & Martis, luminaria dum eclipsantur in signis humanis offendentium. Quod & nos de peste Coloniensi interrogati scripsimus. Obscuritas enim in eclipsi aërem tingit, & vitali luce priuat. Saturnus, & Mars qualificant eum prauis nostróque temperamento noxiis qualitatibus: serpentino verò, & venenoso, commodis. Interim vapores excitantur tetri, qui spiritum obnubilant, tingunt, & à symmetria sua extrahunt in calore, & dispositione. *Huius insufficientia.* Verum ista mihi non sufficiunt, cum videam culices, & apes venenum infigere insensile, poténsque temperamentum vel ex parte immutare: & vim in venenis non modò replentem meatus, vt in napello, & cicuta: neque comedentem modo viscera, vt in vitro, hydrargyro, & arsenico; sed etiam crescentem, & in sui naturam transmutantem nostram temperiem, nón secus ac granum frumenti terram in herbam, & spicam.

Opinio 6. 5 Propterea forsan Fracastorius quædam semina atoma è sideribus, vel è naturæ arcanis educit, quæ pestem pariunt: & non rectè reprobatur à Montano, tanquam atoma Democriti suscitans. *Non rectè confutatur.* Democritus enim qualitates nullas suis atomis adscripsit, præter figuras, & pondus. Sed quomodo ista à sideribus accersuntur, *Vera confutatio.* cum pateat causa in terra? Paludes enim, & cadauera pestem ferunt, & tellus post ardores multos madefacta. An forsan vbique sunt semina ista, vel seminales virtutes, sicuti Patritio videtur, & Platonicis: & à figuris cælestibus ortum, vel vires sumunt? *Obiectio.* Sed cur potius in cadauere, & carbone latebant; aut inde enutriuntur? Item cum palam ex serpentum quorundam temperie venenosa periclitemur, quis semina ista fingat, & non potius contratietatem? Nunquid vipera hisce seminibus plena: nunquid & homo mortuus?

Propria sententia. 6 His consideratis, arbitror peruersionem qualitatum in qualibet re, seu magnitudinem, esse, vel venenum, vbi in temperamento nobis contrario in vehementiam eleuantur: vel nobile adiumentum, vbi in consimili mirificantur. Videmus enim

viperam

viperam viperæ non esse venenosam, sed homini: cuius sputum è contra viperæ est venenosum: quoniam in contrario illi temperamento fit vehementia aliqua primalitatum nostrarum. Et in omni semine esse hanc mirificentiam patet; quoniam tellurem etiam transmutat in se paulatim. Canes nisi in rabiem agantur, vnde mirificentur primalitates, non habent in nos venenum: nec subito nos immutant, vt aspis; sed paulatim. Hoc autem verum esse antipathia, & sympathia rerum admonet. Magnes enim spirituosius trahit ferrum, & non è contra; & chalybs etiam trahit, & non è contra. Nec stannum, sed ferrum: ita vt vehementia primalitatum, in benefaciendo, & malefaciendo; attrahendo, & pellendo, sit quarundam ad quasdam res vicini ordinis, sicut in lib. quinto dictum est: & inter has tantum fieri contagia morbifica, vel saluifica. Actiones autem esse à rebus, non quatenus corpora sunt, sed quatenus calida, & frigida immediate; sed nec qua calida, frigidaque: sed qua calor, & frigus constant appetitu, sensu, & potestate. Et hæ sunt causæ diuinæ, & virtutes occultæ, quas Hippocrates olfecit, & quæsiuit, & non inuenit. Reuera enim non nisi ab istis omnis operatio, & actio est, vt in Metaphys. probauimus. Et non modò in seminibus mirificantur, sed etiam in cunctis erga res sibi correspondẽtes. Ergo sicut magnes, & serpens nobis venenum est: sic lapis bezoar, & vinum est iuuamen mirificum. In horum notitia est magia. Propterea enim semel peste liberati difficile patiuntur iterum: quoniam quædam sympathia facta est illis cum re pestifica: & qui vipera morsi sunt, edentes spinam viperæ in puluerem actam, liberantur, & viperas deinde amare, & tractare consuescunt. Vide 4. de sensu rerum. Et Mithridates sapiens venenis vesci solebat, ne posset lædi ipsorum vehementia primalitatum positarum in antipathia. Sunt, & qui gestant arsenicum in pilei cingulo, ne lædantur peste.

De medela præseruante, & curante pestem à contagio retinentium rerum.

Artic. III.

1 QVicunque peste corripiuntur, horum prius spiritus inficitur, siue ab aëre incipiat, siue per contagium aliundè deferatur. Etenim semina pestis panni linei, & lanei, & sericei *Pestis in pannis.*

tres ferè annos seruant, & si ad sanam ferantur ciuitatem, inficiunt illam: sicuti meo tempore panni ab Algero Messanam pestem transportarunt: Messanâ verò Pracanicam, & Stignanum: vbi Hieronymus pater meus præsidens extinxit eam, seque, ac familiam seruauit, cum ibi exularemus; Baro Pracanicæ detulit. Domus autem per plures menses, nisi igne, & aceto expurgata fuerit, pestem seruat. Vasa lignea plus. Idcirco comburenda sunt. Metallica minus. Sufficit enim si aceto lauentur, vt & monetæ.

Et domibus, & vasis.

2 Quapropter si contagio solo cœperit grassari, facile cauetur publicos cœtus vetando, & vitando: aërem expurgando, ægrotos seorsum reponendo sub cura eorum, qui de eodem euasere morbo: nec patiantur exire nisi ad sepulturam, aut in ædem extra ciuitatem. Qui sanati putantur, vsque ad quadraginta dies non admittendi in aliorum commercio. Panni crementur, domus expurgentur, & si ligneæ fuerint, crementur. Moyses etiam domos dirui iubet, vbi lepra vaga post abrasionem, & purificationem iterum in ea pululauerit. Vnde pestilentior fuisse illius temporis lepra videtur, quàm præsentes diræ constitutiones aëris. Turcæ autem Moysis præcepta, nedum Medicorum, spernentes pannos seruant. Vnde nunquam Constantinopolis peste carebit. Putant enim se fati iram effugere non debere. Fugiunt tamen, si bellum ingruat, & sese defendunt.

Cura communis.

Contra pestem, ab aqua, & aëre, præseruatina.

ARTIC. IV.

1 SIn pestis ab aëre putrido natalitio ortum habet, effugere eam impossibile videtur: quando impossibile est non spirare, nisi regionem in aliam migraueris, vbi aër frigidus, tenuis, serenúsque vigeat. Regiones enim montanæ, & frigidæ, â mari, & palustribus locis, vbi ventilatio aëris est modica, remotæ, minus peste infestantur. At si cogeris viuere vbi grassatur, tria seruabunt te ad victum, conuersationem, & antidotum spectantia.

Cura pestis ab aere.

Tria seruant.

Primò cibi, potúsque parcitas. Vbi enim modici humores, & exsiccata est temperies, semen pestis non iactat radices, etiamsi spiritus afficiatur: statim enim solo aceti odore, & aromatum dissoluitur. Item cibus siccus, & frigidus, facilis digestionis, aceto, macere, alliis, & cæteris aromatis conditus. Vinum sit odoratum, nec nimis aquosum: aqua arantiorum, rosarum, citriorum stilla-

De cibo seruante.

Potus.

ſtillatitia dilutũ: quibus etiam te ſæpè lauabis: magis autem aceto, & acidis prædictorum partibus. 2. Ignem in domo inceſſanter habebis, etiam ſi tempus calidum ſit: ſed ex lentiſco, myrto, lauro, thymo, roremarino, iunipero, terebintho, abiete, aliiſque herbis odoratis nutritum: quibus ſi careas, cauebis carbones, ſed in ligno ignem habebis: cui ſuperiniicies cortices citriorum, arantiorum, & acetum, & vinum, & pulueres odoratos, & manipulos origani, betonicæ: folia lauri, roremmarinum, maioranam, abſinthium, rutam, mentam, thus, myrrham: caryophylla, maſticem, pineas, & huiuſmodi: quibus etiam domum, & parietes ornabis, & ſuccis acidis, & odoratis ſtillabis. Præſtabit autem ædiculam fabricari in horto propinquo inter lauros, & roremmarinum, & res odoriferas, ad Septentrionem ſpectantem, & vnde venti puri feruntur *De ignis ratione.* *De Aedibus.*

Dormies in mundo lecto, & odorato, clauſis feneſtris à craſſo aëre. *Lecto.*

In publicum non exibis, niſi ſereno cælo, & borea flante, & colloquium non inibis cum homine, à quo ventus ad te flat, ſed ſi à te ad illum, vel medius præteruolet. Deferes autem poſt lauacrum facici in aceto aliquid odoriferum contra peſtem, collo appenſum. *Conuerſatio.*

3. Præterea purgato corpore ante egreſſum prodeſt interius muniri bolo armeno in aceto, ruta, ficu ſicca, & nuce vna, vel theriaca, vel mithridatio; vel catapotiorum Ruffi dragma vna: quæ aliis ex croco & myrrha ſolis concinnantur. Addunt tamen alij, & aloën. Fiunt & pilulæ ex iecoraria, myrrha, agarico, croco, bolo armeno, ſemine citri, maſtice, pimpinella, & aqua roſacea. Faciunt alij electuarium de nucibus vocatum; vbi terra lemnia, & myrrha, nux vomica, mel, &c. incorporantur. *De antidotis.*

Bonus tamen Medicus poteſt ſuo arbitrio multa inuenire hiſque miſcere, cum ſciat, quæ cordi, quæ capiti conferunt, & quæ venenis obſiſtunt: & probauerit, num magis in vno membro, quam in altero ſoleat peſtis ſignaculum apparere, maleficiumque ſe exerere.

Curatio ciuitatis, peſtilentia iam affectæ.

ARTIC. V.

CIuitatis autem curatio in qua aër, vel aqua peſtilens eſt, primò tractanda. Si ergo in aquis prius fuit corruptela, demolien- *Cura aquarum.*

moliendi sunt fontes, aut lacus exsiccandi, si potis est, & ignes grandes circum circa accendendi. Primalitates enim ignis copiosæ, & robustissimæ, omnia maleficia soluunt, etiam à diabolo consarcinata. Vtitur enim diabolus rebus antipathiam cum homine gerentibus, vbi præualent, peruerso modo primalitates: hasque dat maleficis ad aëres, & fontes contaminandos: sicuti Deus Moysi lignum ad dulcorandum aquas. Nec mirum, quando ex arcula vna in Babylone à militibus aperta, vbi putrefactum erat cadauer, & aromata simul in venenum redacta, prodiens fœtor milites occidit, & prouinciam peste infecit, & quocunque etiam in Africam venti fœtorem illam detulerunt, pestis facta est. Ignis ergo purgat omnia: & si arca in fornacē magnam coniecta fuisset, pestis semina, & fœtor dissoluta fuissent. Fiant etiam ignes in omnibus viarum stratis, & portæ aperiantur; & fiant, si non sunt, ad boream, & respondeant aliis portis ita, vt ciuitas tota ventiletur, nec ventus gurgitem, & retrocessum faciat. Et hæc mane & meridie semper.

Aeris.

2 Præterea campanæ fluoribus thuris, & aromatum incrustatę, semper sonent septies in die, & homines super tecta, & pueri, & mulieres statutis horis egredientes, dato signo simul conclament altissimis vocibus. *Misericordia, ô Deus, tua super nos, & auxilium contra diabolos hostes tuos*: sic enim purgatur, & attenuatur aër, & vocibus religiosis animi captent fiduciam, & potestates aëreæ diabolicæ depelluntur. Nullum enim malum fit contra homines etiam Deo iubente, absque diabolorum ministerio, vt Augustinus, Origenes, Chrysostomus, & alij doctissimi docent, & Platonici olim & Zoroaster, vt Plutarchus, *in lib de Isi, & Osyri*, etiā refert. Confert etiam rumor bombardarum, & archibugiorum, & percussorum vasorum æneorum. Quæ omnia simul cum vociferatione fiant ter in die.

2 Aquæ insuper destillentur, aut modico aceto, aut vino iniecto meliorentur. Fontes lignis aromaticis, & lapillis. Res acidæ omnes pesti aduersæ, quoniam concretiones pestilentes acumine penetrant, dissoluuntque.

Ex Astrolog.

4 Expedit etiam huiusmodi in actionibus bona stellarum configuratione vti. Videlicet luminarium inter se, & ad Venerem Iouémque aspectibus amicis in bono situ angulares. Maleficis verò ab angulo cadentibus, &c.

Curatio indiuiduorum, peste affectorum.

ARTIC. VI.

1 CVm aër sit spiritus nutrimentum, & sanguinis arterialis, in cor inspiratus, & arterias, consors: & ab ipsis arteriis & extrinsecus attrahatur; procul dubio si extrinsecus pestilens est, statim occidit spiritũ: sicut vapor carbonis & antri Agnanæ. Sin vero non omnino corruptus, nec pestis semina valdè dira, afficiunt spiritum, & paulatim crescendo perimunt; & dum spiritus grauatur, & dolet, ægrè sui generationem, & sanguinis exercet, expurgatque. Vnde sanguis partim propria fuligine, & cinere: partim semine pestis corrumpitur. Et quidem si spiritus validus est, incipit febris magna, id est, pugna contra noxia semina, & putrentem sanguinem; si verò debilis est spiritus, & purgare non possit, moriuntur absque febre, pulsu ordinario Medicos decipiente; & aliquando post febres, facta quasi pace: cum tamen non sit victoriæ pax, sed cessio. Vnde cum videntur conualescere pereunt, vel quia spiritus impar est prælio: vel quia nouo ab aëre semine pestis grauatus pugnam deserit. *Cur aër inficit. Quid corruptus ex toto. Quid ex parte.*

2 At si cum spiritus præualet in principio pugnæ, apparent pustulæ, seu bubones, vel in auribus, quorum cerebrum prius magisque læsum est; vel sub alis, quorum cor magis afficitur; vel in inguinibus, quorum viscera inferiora plus patiuntur. Quibus autem isti abscessus non fiunt, pericula insunt grauiora: signum enim est, spiritum non præualuisse ad causas morbificas pellendas; tunc ex aliis symptomatibus pestis præsentiam cognoscimus. Videlicet grauitas capitis, siccitas, & sitis in ore vehemens: punctiones adsunt in toto corpore. Exteriora frigent, spiritu ad cor contra inspiratum venenum accurrente; ergo & interiora vruntur. Difficultas adest respirationis, vomitus creber, vigiliæ, & deliria, si in capite est morbus. Alibi fit propensio ad somnum: qui tamen non est somnus, sed spiritus è capite ad locum morbi recessus. Aspectus est toruus; vrina fœtida, & quasi subiugalis ob humorum conturbationem. Solet rigor febrem præcedere continuam, cum longis compressionibus pulsus, & modicis dilatationibus inordinatis. *Quando pustula, & vbi. Agnitio pestis ex signis. 15. si primo lædit caput, aut alibi.*

3 Horum cura non à venæ sectione, vti placet Medicis, sed à spiritus, vnde incipit morbus, confortatione incipiat in aula *Cura vniversalis.*

purificati

purificati aëris per odores optimos cor, & cerebrum confortantes. Sed cum humores infecti sunt, secabis venam correspondentem loco bubonis, vel maioris afflictionis, si bubo non exiuit. Cucurbitulæ adhibeantur, & scarificentur, quibus sectio obest venæ. Deinde propinabis theriacam, mithridatium, & bolum armenam, in electuario mista: vel potione, in aqua rosacea, buglossæ, & scabiosæ quantum sufficit, vt defendantur vitalia, & venenum arceatur, pellaturque. Alij dant electuarium vocatum de ouo: quod miræ virtutis probatur. Alij, pulueres boli armenæ, terræ lemniæ, myrrhæ, aloës, jecorariæ, tormentillæ, zedoariæ, betonicæ, gentianæ, pimpinellæ, croci, mastices; miscent ex arte, dantque ægrotanti dragmæ pondus in aqua rosacea. Sunt etiam alia remedia iam dicta. Sed quidquid venenis obest, & confortat cor & spiritus, potest sumi, & pro Medici iudicio confici in medelam. Quam multa commemorat Ficinus? Ex hac sumptione ponitur in linteis mundis ad sudandum; quo facto abstergatur, & surgat.

Cura topica. 4 Locum bubonis ita curabis, vt venenum extrahas lanceola, & cucurbitulis, & emplastris de ficubus, passulis, sale, althæa, fœno græco, lilio, diachylone; cum oleo chamæmelino. Melius autem theriaca cocta intra cæpam simul: eius enim est extrahere ob viperæ carnes: sicut caput viperæ morsui viperæ applicatum attrahit ad se venenum. Pellit autem & confortat ob alias misturas. Iuuat ad ruptionem bubonis fimus anseris in oleo.

Cibus. 5 Cibus esto à sudore duabus horis, iusculum gallinæ conditum acidis, & aromatibus, & carnes pullorum cum agresta, vel limone, vel amarena: & hujusmodi acidis. At parum, & sæpè comedatur, vt spiritus continuo reficiatur, & nunquam oneretur.

Potus. Potus esto iuleb, & aquæ destillatæ: & acetosis succis aranriorum, & limonum commistæ, & modicum vini ex his temperati. Contrariatur pesti vinum generosum, sed absque aqua suffocat, & vincit spiritum, à quo statim vinci oporteret, ne à prælio contra morbum distrahatur.

6 Si papulæ apparuerint, procurandum est, vt suppurentur perfectè, malæ autem sunt nigræ: sed melius est, si malum exeat: quam si lateat: ideò & quod latet eliciatur, vt potis est.

Notabilia.

1 CVm febris pestilens est ephemera, indicat nondum sanguinem esse infectum; dum putredinalis, iam est infectus; cum sit hectica, desperandum: totum enim temperamentum pessundatur. Hic autem transitus fit subitò in peste: in lue venerea paulatim. Item in aliis contagiis pro vehementia seminum, & patientis habilitate.

2 Memento ex prædicta doctrina intelligere, cur alij morbi contagiosi sunt, & seminales: alij non contagiosi, nec seminales: & cur aliis quidem temperaturis naturalibus, & accidentalibus sic: aliis verò non. Sicut idem semen in vna terra germinat, in alia non germinat. De quibus singulis suo in loco. Neque enim omnes à spiritu incipiunt, vt patet de scabie; licet multi videntes alios suam scabiem scalpere, vapores illorum attrahant, & spiritu ab infecto sanguine polluantur; & alij fascinentur, alij minimè. Morbus à rabioso cane incipit ab humoribus, difficillimum enim est vapore eorum solo affici, sicut quod granum odore solo germinet: quod tamen accidit in humentibus. Si ergo spiritus in his afficitur, vtique non liber, sed quatenus succulentus afficitur.

3 Ex his etiam liquet quod venena occidunt, aut fumositate nimia opplendo vias spiritus, & suffocando, vt cicuta, opium, fungus, &c. Aut ariditate, & acutie rodendo & penetrando viscera, vt vitrum, adamas, hydrargyrus, calx, gypsum. Aut rodendo, & simul vapores noxios ad caput efferendo, vt arsenicum, strimonia, &c. Vel in sui naturam, & temperiem nostram vehementia primalitatum conuertendo, seminali ratione, vt viperæ venenum, aëris constitutio, canis rabidi saliua, menstrui sanguinis fæx. Aut suffocando, & temperiem spiritus simul euertendo, vt carbonis vapor. Antimonium verò etiam fabricam, & dispositionem partium, humorum, & spiritus sola vehementia euertendo operatur; cum multum est, nec præparatum. Helleborus idem habet in minori vehementia; additque suffocationis per vaporem fœtidam vim. *Quotuplex venenum.*

4 Futuræ pestis præsagia in Astrologicis posuimus constitutiones maleficarum in signis venenatis, & humanis, in cardinibus anni, & eclipsium, & cometarum de ipsarum natura, in trigono, & a heticis locis regionum. Item plantarum, & bestiarum nobis proficuarum mortalitatem, noxiarumque multipli- *Præsagium futuræ pestis.*

cationem,& vigorem. Item diuturnas serenitates, quibus superuenit pluuia, nisi tunc venti boreales aliò fuliginosos vapores ferant, vt etiam post bella ex cadaueribus, & paludum insolationes, & vbi diu flauerint austri crassi, & non bene olentes. Cætera ibi vide, &c.

De spiritus morbis à subiectis causis.

Capvt III. Pars I. Artic. I.

1 CAusæ subiectæ, vnde spiritus contrahit morbos, duæ sunt; humores, ex quibus nutritur, & corpori continuatur: & organa appetitiui, cognoscitiui, & potestatiui, à quibus, & cum quibus patitur. De prioribus primò dicendum.

De morbis appetitiui à subiectis causis: & medela.

Artic. II.

De sordida appetentia.

1 MOrbi appetitiui ab humoribus sunt exorbitantiæ & deprauationes amoris, odij, risus, planctus, metus, &c.

2 Quando igitur spiritus cupit sordes, & sepulchreta, & vasa vrinarum, & stercoris, & in his versatur, & delectatur, sicut sæpè vidimus: hi atrabili vitiato sanguine, & fœtida pituita corpus infectum habent: non tamen febricitant, quoniam connaturalia facta sunt hæc; sicut cum hostes fiunt ciues, bellum contra eos non armat ciuitas. Horum remedium, est pharmacum purgans prædicta omnia, quale antimonium, helleborus, cum rhabarbaro, senna, agarico, & scammonio: præeuntibus præparatoriis, & minoratoriis earum specierum, quæ his valdè aduersantur. Præterea balnea aquæ dulcis, odorata: & vnctiones oleorum aromaticorum, penetrantium totam statuam corporis. In primis autem jecoris rectificatio suo loco dicenda: & vasorum recipientium excremẽta, vt lienis, cystis fellis, renumque apertio, & purgatio: vt possint excrementitios humores à se sequestrare, ne vnà cum sanguine inficiant corpus. Medicamenta sint fortia, qualia laborantibus venerea lue, etiã in ossibus: & diuturnæ vnctiones. Cibi boni succi, & multæ substãtiæ incorruptæ, vt potius trahant tẽperamẽtum in sui naturam, quàm vertãtur in ipsum; vt pauonis, cerui, medullę ossium bouis, leonis, arietis. Vinũ generosum subdulce, quale maluaticũ, & montanum Patauinũ. Si autẽ digestiua vis renuit,

Curatio.

nuit, pauca, & frequentia erunt cibaria. Quod si à natura inest hæc praua dispositio, temperamentum vix mutabis, tamen rectificabis vel ex parte.

3 Qui rixas, arma, & rumores sectantur; minaces, insolentes, intolerabiles, bili infestantur. His prodest purgatio bilis, mitium conuersatio, cibi frigidi, potúsque humidi: Vini priuatio, vomitus, & quæ dicemus pro delirantibus.

De appetentia rixosarum rerum.
Curatio.

4 Sunt & qui futilia, & vana nimis amant, sempérque rident, & quacunque de causa in risus prolixos aguntur, magnarum rerum cura prorsus vacui. His sanguis abundat multus, spiritus tenuis, & lucidus, & leuis, facilè flexibilis, & inanis. His sanguis subtrahendus est, & vinum, & carnes, nutriendíque sunt melancholicis, saturninisque rebus: stypticis etiam, quæ firmitatem spiritui concilient. Curæ, labores, & anxietates imponendæ: necessitas acquirendi sibi necessaria.

De appetentia ridiculorum.
Cura.
Curatio.

Verùm aliquando non est causa sanguis, sed humor melancholicus, & fuligo, atque spiritus tenuitas; qui cum propria fuligine intus pugnare renuens, foras effunditur, & in risus dilatatur; & hi timidi: illi securi: hi melancholico habitu hispano; illi sanguineo gallicóque sunt aspectu: illi plus salis habent in verbis, hi plus licentiæ. Ergo cibis vtantur isti fuliginem non gignentibus, & crassiusculis, qualis arietina caro, & vitulina, cogantúrque non parasitari, nec de alieno viuere.

Exceptio & cura quod ex melancholi.

5 Contingit morbus circa voluptates venereas ab humoribus & appetentia profusa, ita validus, vt delirent cum priuantur, & dæmonoplexia teneri appareant: acres enim vapores, & humores praui in semine retento fiunt; qui spiritum pungunt, infestantque: maximè autem morbus iste virgines vexat: quas quàm maturè viris coniungendas Hippoc. consulit. Galenus viduam ex hoc vteri strangulatu affectam, titillatione, seminísque emissione sanauit. Sed de his cum vitia, & morbos ex instrumentis subiectis simul curabimus. Aliæ voluptates non sunt ita validæ ad ægrotandum.

Ex venereo morbus.
Sub finem lib. de morb. virg.

De cura doloris ab ebrietate.

1 Dolores autem multiplices fiunt ab humoribus in spiritu, & vaporibus: quorum primus qui fit ex largo vini meracioris potu, & ebrietate, cuius vaporibus grauatur spiritus substantia, & caput ipsum, & membranæ premuntur; & cũ larga

Qui affectus à vino.

est copia, obstruuntur meatus, suffocatur spiritus, & fit mors, quasi à veneno. Remedium est, vt vomant, & refrigerentur hi, quibus prodesse citò possumus. Quæ vomitum excitant aquæ, succi, olea, pennæ iniectio in fauces, dicta sunt in lib. 5.

Cura.

Refrigerat rosacea caput: ventriculum fontana cum conserua borraginis, & linguæ bouis.

Munimen contra ebrietatem.

Curatio.

2 At si vinum coqui cæpit, etiam vomitus iuuat: post coctionem verò rosaceam cum succo brassicarum, & hederæ dabis, ne vapores caput infestent: quod brassica, & hedera coronabis, ob magnam, quam habent cum vino antipathiam. Præterea, qui ad conuiuia Germanica vocantur, præmuniunt se succo, vel tyrso brassicarum, & amaris amygdalis; cum & ista sint vitibus inimica. Quidquid ergo vitibus aduersatur, per magiam contra ebrietatem valet: quidquid amicum, vt cito inebriet, sicut dictum est in lib. de sensu rerum. Vtitur & Aëtius verbenæ semine, cornu ceruino, decoctione centaurij minoris contra ebrietatem præsentem.

3 Dormire conuenit ebriis, vt spiritus vapores vini vincat: deambulare passim vbi non dormiunt, quatenus discutiantur.

4 Cibus erit lactuca, & res frigidæ sine aromatibus, modicæ, & coctæ, potiusque olera, quàm quoduis aliud. Potus aqua modica, vel succus granatorum, vel iuleb. Vtendum balneo dulci ieiunis, & cum impacti fumi excuti è capite nequeunt, detrahe frigida, vteréque oleis aperitiuis ex parte.

De cura doloris spiritus ex vapore ventriculi.

1 Fit dolor in spiritu vaporibus exhalantibus è ventriculo, prauis, acribus; impactisque in eo crassis humoribus: quod nausea, & mordicatio ventriculi indicabunt. Hos si purgabis hiera picra, & abrasiuis pharmacis, vbi vomitus non prodest: statim capitis dolor sedabitur; sicut qui fit à vapore cloacæ, vbi discesseris ab ea, &c.

De cura doloris vertiginosi.

Unde vertigo.

1 Vertigo fit in spiritu pariter, vbi vapores praui ex ventriculo in cerebrum ascendunt, super quibus spiritus supernatat, ac cum sint mobiles, & sequatur impulsus subter, vertuntur in gyrum, exitum non nacti, ac simul spiritum vertunt

& pre

& premunt, præſertim quibus caput paruum, & tempora ſtricta. Remedium eſt expurgare ventriculum craſſis humoribus ſecundum artem: etenim ſi tenebræ, & fuligines fiunt ob oculos in capite, atram bilem purgabis; ſi grauitas, & nauſea, pituitam: ſi acuti dolores, bilem, &c. Morabitur æger in aëre lucido. Rotas, & fluentes aquas, & ventos non audiat, neque aſpiciat, neque de his loquatur. Vomitu, ſi poteſt, vtatur ſæpè, & clyſteribus diuerſiuis. Cibis nullatenus vaporoſis vtatur: ſed aquoſo auſtero vino, *virdiſco*, vocato Neapoli, & Surrentino; quod quaſi vappa generoſa eſt. A cibo pyris, cotoneis, & rebus vapores eleuari prohibentibus vtendum. Caput confortabis iuxta Medicorum doctrinam. Potius autem cibis ſpiritum ſtypticis obfirmabis. *Curatio vacua.*

Arbitrantur etiam fieri vertiginem abſque ventriculi vitio ex lento, craſſóque humore in cerebro, conuertibili in vapores: quod ſi verum quoad ſubſtantiam, non tamen rotabunt abſque fumo infernè, vel aſpectu rotabilium. Hos pilulis expurgabis: præſertim de aloë, & agarico: maſticatoriis, gargariſmis, & ſternutatoriis prouocabis: purgabis etiam nitro, nigella, oleóque miſtis per nares. Embrocatio capitis, & ſub auribus proderit. Cætera patent. *Alia cauſa vertiginis.* *Cura.*

De ſpiritus doloribus in capite ab humoribus multipliciter.

1 CVm caput ſuccis, & vaporibus repletur etiam vtilibus, neceſſario dolet ſpiritus, ob compreſſionem à tunicis in ipſum, & vaporem grauantem inſuper, & affligentem. Et quidem cum in ſolo ſpiritu eſt morbus, facile excutitur igne, ſudore, ſternutatione prouocata piperibus, ſinapi, aceto, aliiſque acutis pulueribus.

2 Cum verò & ſpiritus tunicarum, & fibrarum, & neruorum dolet, totum caput ſuccis, & vaporibus replétum eſſe infeſtis, oportet, vel nouis in doloribus, nouis: vel antiquis vt in cephalæa vocato dolore: vel dimidium, vt in hemicrania dicto. *De cephalæa, hemicrania, Xaqueca.*

Vidimus etiam qui menſe quolibet ſemel, vel bis capitis dolore torquebatur, quem Hiſpani vocant *Xaqueca*: præſertim vbi Auſter flauerit, aut ignem odorati fuerint; maximè autem ex carbonibus: qui in tenebris abſque cibo, & potu quieſcentes in 24 horis, ſponte ſanantur: mox ſucco amygdalarum, in quo panis in aqua roſacea coquitur albiſſimus, refocillari reſurgunt liberi. *Curatio.*

Vnde videtur iſta eſſe cephalæa extemporalis. Neque ex cerebri imbecillitate,ſed ſpirituum tenuitate nimia, quia facile patiuntur ex vapore quolibet, præſertim fuliginoſo: ſunt hi ſaturnini, & mercuriales. Saturnus enim mihi cognito aſcendebat naſcenti in Libra,& Mercurius in quarta in Capricorno cum luminaribus correſpondebat,commutatis dignitatibus.

3 Cum autem temperies cerebri, & ſpiritus, qui membranis ineſt affecta ſunt, in his durat perennis dolor: ideſt cephalæa:ita etiam, vt ab odoribus lædantur, & lucem fugiant, quaſi rarefacientem ad dolorem, & compreſſionem: & diuturno confecti morbo abſque adſtantium aduertentia moriuntur, vt in Ioanne Baptiſta Præſtinacio expertus ſum.

4 Qui autē confirmati non ſunt dolores,alij putantur à Medicis ſanguinei,alij bilioſi,alij pituitoſi. Melancholicos non adducunt.

Dolor capitis ſanguineus, eiusque indicia.

5 Cum enim ſanguis in capite abundauerit cum cæteris humoribus, ipſe tamen præualens facies, & oculi rubent: venæ tenduntur ita, vt prominere etiam exiguæ appareant. Temporum venæ etiam pulſant: vrina ſubrufa, & craſſa, pulſus magnus, & vehemens, tunc dolor grauatiuus ex plethora fit.Horum cauſa ſunt cibi multi ſucci,intermiſſa exercitia, vacuationes ſudoris,& cæteræ,ſuppreſſæ.

Cura.

Dolor bilioſus.

5 Dolores autem eroſiui, & pungitiui mordicantes indicant humoris bilioſi copiam, & acrimoniam vaporum. Accidit etiam his oris amaritudo, ſiccitas: ſúntque dolores iuuenum, & ſollicitorum negotioſorum hominum, ſicuti priores pigrorum. Præterea inedia, vigilia, ira,dolor, labor, anxietas, quibus bilis acuitur,ſolent præcedere dolores iſtos: & vſus piperis,alliorum,porrorum,cæparum,ſicuti illos pinguium,& carnium,& polentæ, & huiuſmodi infarcinantium.

Dolor pituitoſus.

6. Dolores obtuſi,& graues pituitoſi putantur: quod facies alba,& humida atteſtabitur: præterea cauſa præcedens, videlicet humor craſſus, frigidus. Potus aquarum nimius,cibus humidus piſcium,lactis, olerum. Ocium,ſomníque præcedentes, locáque madida, & vmbræ.

Dolor inflammatorius pulſatilis.

7 Dolor pulſatilis arguit inflammationem,& febrem prædictis additus,præſertim membranarum.

Dolor tenſiuus.

8 Dolor cum tenſione citra grauitatem, & pulſum flatus, & cruditates indicat: præceſſit autem victus ex leguminibus, & craſſi venti hauſtus,& fœtorum.

9 Dolor

9 Dolor cum timore, & cognoscitiui læsione ex fæce sanguinis est. *Dolor ex faecibus.*

10 Hi dolores in superficie passionem membranæ, caluariam tangentis indicant; & spiritus qui in ea. In profundo autem capitis, membranas cerebro appositas pati. *Distinctio superficialis, & profundi doloris.*

11 In dextra, vel sinistra fiunt hemicranici per suturam caluariæ distinguentis in exteriori, intus verò per duplicem cellam frontis; quæ nisi distinctæ essent, dolor in vtrumque latus serperet. *Hemicran.*

De cura singulorum enumeratorum dolorum: & primo qui ex flatu.

1 HOrum cura sic erit. Dolores, qui ex flatibus fiunt, tolluntur igne, sudore, odore, & purgatione humorum, ex quibus eleuantur, iuxta prius dicta. *Cura doloris tensiui.*

Cura doloris ex plenitudine.

2 QVi autem ex plenitudine, per venæ capitis sectionem prius minuuntur: clysteres diuertent; & si grauitas exigit, fiat potus ex decoct. buglos. ros. viol. 4. sem. frigid. myxariis, passulis, tamarindis, myrobal. citrinis, indis, chebulis, embl. belliric. fumaria, glycyrrhiza, capil. vener. senna, polypod. agar. &c. prout videbitur conuenire. Quorum decoctionis vnciæ 4. diluculò sumantur. Prodest manna, cassia fistula, diaphœnic. &c. Sed nil inedia melius, & tenui cibo, ex endiuia, vel portulaca, ptisana, &c. Carnes, & oua, quæ augent sanguinem vitabis. Vinum etiam: pro quo aqua veniat, in qua cynamom. incoquatur. Aër frigidus, siccúsque prodest.

Cura doloris acris, seu biliosi.

DOlores biliosi requirunt frigidum humidúmque aërem, eiusdémque qualitatis cibos: cuiusmodi sunt lactuca, pisces saxatiles, cucurbita, pyra, ptisana; res autem venereæ; vt in lib. 5. Potus aqua cynam. Somnus procurandus mediocris, lætitiáque, & turbationum cessatio. Præparetur bilis ad purgationem syrupis ipsam respicientibus, vt suo in loco descripsimus. Purgetur absinthio, aloe, hiera picra, & rhabarbaro, quantum quis fuerit. Clysteres semper boni, sed vomitus melior in doloribus capitis, &, à tenuibus humoribus factis.

Cura obtuſi, ſeu pituitoſi doloris.

PItuitoſorum dolorũ prius cauſa præparanda extenuandaque oxymelle, roſaceo melle, hyſſopo, betonica, maiorana, ſaluia, vt dictum eſt in lib. 5. vbi omnes ſyrupos deſcripſimus. Purgabitur autem pilulis de agarico, de hiera, alephang. turbith, myrobal. & aliis. Clyſteres hic validi iuuant. Purgatio repetatur, quia viſcoſi fiunt in capite. Vteris maſticatoriis, gargariſmis, & ſternutatoriis, quæ ex ſtaphide agria, pyrethro, pipere candido, mygetta, ſtruthia, helleboro albo, tritis cum terebinthina, & cera, &c. Intra corpus ſubtiliantia: aromatica attenuatiua conferunt, in aëre calido, ſiccóque, ſeu ſulphureo, qualis Puteolanus; quem in cubili potes effingere. Suffumigia ex thure, roremarino, & huiuſmodi proſunt valdè, vt in catarrhis. Carnes aſſatæ ex carnibus volucrum conueniunt, pomáque cocta, ſaccharo condita; vinum dilutum aqua cynamomi, &c.

Cura cephalææ, & hemicraniæ.

IN cephalæa, & hemicrania conſidera qui humores peccent, & quam inhæreant capiti; & vbi, & an indigeant, & qua euacuatione. Eandem enim habent curam, quam dolores iam curati; ſed aſſiduam ſedulámque magis, & diuturnam. In primis autem aër eligendus purus, tenuis, odoratus, qualis Puteolanus.

Addes euacuationibus embrocationes in capite, & purgationes per nares, & aures procurabis validas. Si dolor ex cauſis frigidis, verbenaca, euphorbium, & olea ſtillatitia ex his, valde proſunt. Si ex cauſis calidis, roſacea, endiuia, pſyllium, &c. In doloribus diuturnis prodeſt quinta eſſentia vocata aqua, quæ extrahitur alembico ex congruis ſimplicibus: hæc enim penetrat, defértque vim medicamenti vſque ad oſſium medullas. Dicitur Paracelſus hiſce vſus. Sacculi odorati ſemper naribus, & fumi leues odoriferi per cubiculum ſpirent.

2 Nondum expertus ſum quod Aëtius narrat, euphorbium ſi aceto dilutum, ac dextræ capitis regioni vbi, ſiniſtra dolet; vel ſiniſtræ, ſi dolet dextera, applicetur maximè conferre certa ex naturæ proprietate. Itidem prodeſſe lumbricos terræ tritos, & cochlearum carnes lateri patienti applicatas. Alij nucleos perſicorum tritos, & parti affectæ applicatos, laudant.

Tu verò cauſas morbi diſcute ex arte; neque iſta neglexeris, & quæ

& quæ pharmaca dolores ex intemperie requirunt, prius declarati, hic applicato, prout videris qualitates causarum correspondere.

3 Cucurbitulas ceruici, hirudines ano, contra capitis dolores, ex humoribus ortos, valere nulli dubium: & diuturnis doloribus, si hæmorrhoides aperiantur, optimum. Fæx enim sanguinis morbifica eò confluit, si rite extrahere malum, & bonum didiceris. Mulieribus autem dolentibus menses prouocabis.

De cura morborum cognoscitiui in spiritu, & subiectis ortorum causis.

CAPVT III. PARS II. ARTIC. II.

Variæ sententiæ de morbis, & deliriis animæ, à subiectis: & reprobatio.

1 HAud rectè Medici (Arabum præsertim placitis addicti) triplicem cognoscitiui morbum statuunt. Aut enim, inquiunt, læditur imaginatio, læsa parte cerebri anteriore; aut discursus, læsa media: aut memoria, læsa posteriori: vel omnibus simul læsis magnus exoritur morbus. Probat hoc Galenus, quoniam Theophilus Medicus ægrotans putabat se audire tibicines incessanter canentes in angulis domus. In cæteris benè discurrebat, & recordabatur: & cum sanatus esset, quidquid dixisset ipse, & adstantes, de tibicinibus, & aliis rebus, recordabatur. Ergo in isto sola imaginatio læsa erat, discursu memoriáque integris. Idem probat de se, cum velleret floccos, quos se videre putabat, & fallebatur imaginatio: dixit autem integro discursu adstantibus de hoc loquentibus, vt sibi subuenirent, ne phrenitide corriperetur. Præterea Romæ (ait) phreniticus vasa singula vitrea de fenestra proiecit, plaudentibus prætereuntibus; & interrogatis ab eo, num iuberent hoc, & illud post vasa proiici: & tandem, Vultis ne puerum proiiciam? quibus iubentibus, etiam proiecit. Constat autem in hoc solam rationem læsam fuisse, cum memoria vasorum, & nominum imaginatio, & quid vellent notitia, integrè starent. Item in lethargo ratio, & memoria aboletur. In peste Atheniensi omnes cognoscitiui partes, testibus Thucydide, & Galeno, & Lucretio,

Triplex cognoscitiui læsio, ex Galeno.

Probatio.

ſolam memoriam in ſenibus etiam ruere ſæpe videmus vel ex parte.

Cauſa læſionis memoriæ ex Medicis frigus.

2 Memoriam à frigore aboleri autumant, ſumpto argumento ab eo, quod in morbis lethargicis, & ſoporiferis ſemper memoria læditur, aut perditur: & cum Galenus interdum ab humido lædi, & ſiccitate ſeruari doceat nihilominus frigore, vel humido, vel ſicco lædi ipſe, & ſequaces docent, in tractatu de memoria abolita curanda. Verum cum ſcribunt de phrenitide, ſecum pugnant, docentes à bilioſa inflammatione memoriam ſic lędi, vt nec matulam dum mingant, ſe in manu tenere recordentur patientes æſtum nimium. Vbi verò de mania loquuntur, quæ magnus effreniſque furor eſt: ducunt eam à ſanguinis copia oriri cum Aetio: & furentioribus addunt bilem aſſatam; nec indicant quid in his lædatur: cum tamen omnes, vel quaſdam operationes conſtet lædi eaſdem. Deinde aliam ſpeciem delirij ſine febre faciunt ab humore melancholico, triplicem, vel à toto ſanguine atra bile infecto: vel ab eo tantum, qui in capite: vel cum hypochondria ſubmittunt flatum dirum in caput, ad delirium trahentem. Horum autem communem eſſe triſtitiam, metum, auerſionem hominum perſeuerantes: horumque varias eſſe imaginationes ita, vt alij putent ſe eſſe gallos, & cantent cum gallis, brachia quaſi alas vibrando: alij vinas: alij ſe mortuos: alij diuinos: alij plorent ſemper: alij rideant: alij imaginentur ſe lupos eſſe, & in ſepulchris, & immundis locis conuerſentur: alij dæmoniaci appareant; alij cum Luna mutentur. Quomodo autem iſta fiunt, neſciunt, quoniam primalitatum doctrinam ignorant.

Cõtradictio.

Triplex delirium melanch. Medicis.

Opinio Peripat. de deliri Siby & Prophet.

3 Multi ad Ariſtotel. recurrunt, qui *in Problem. ſection.* 30. perſimile eſſe in atra bile naturaliter, atque in vinolentia accidentaliter; quemadmodum enim qui inebriantur alij rident, alij lacrymantur, alij pangunt carmina, alij diuinant, alij amant, alij vomunt, & ſordeſcunt: alij fiunt eloquentes, alij balbutiunt, & obmuteſcunt: ſic eſſe, ait, in habitu atrabilioſo. Quibus enim frigidior eſt bilis, ij torpidi, & ſordidi: quibus mediocriter incaleſcens, hi ſapientes, qualis Socrates, Callimachus, Hercules, qui omnes morbo comitiali ex atrabile laborarunt, Poetæ, Philoſophi. Quibus autem multa ineſt & calida hi amatores, & alij vates periti, ad omnem motum prompti, & ſic fiunt Sibyllæ, & Prophetæ, qui diuinitus inſpirari videntur:

quod

quod tamen est falsum : quia naturali accidit intemperie. Hinc Auicen. & Pomponat. & alij, Prophetàs fieri ex atra bile calida putarunt, non à Deo. Vnde flatus antri Colophonij, & Deli prophetiam inspirabat, quod Plutarchus rectius interpretatur dispositiuè.

4 Ficinus autem videns atram bilem ad hæc munia ineptam, scribit ex octo partibus sanguinis, duabus bilis atræ, & duabus flauæ bilis, fieri spiritus firmos ad memoriam, celeres ad discurrendum, & imaginandum; subtiles ad sentiendum: ex sanguine solo fieri hilares & fatuos : ex bile flaua furiosos : ex atra stupidos, stultosque. Hic supra cæteros melius philosophatur. *Opinio Ficini.*

5 Aristoteles quidem insipientissimè loquitur : Neque enim atra bilis stupida res, carens sensu, & ratione in suo dogmate, carmina pangere, & prophetare, & amare dabit. Neque vinum. Quomodo enim Isaias per atram bilem nomen Cyri ante 70. annos ab eius natiuitate præsciuisset : & Christus ruinam Ierusalem, & Euangelij victoriam, & signa in Sole & Luna, & stellis iam præsentia, & quæ discipulis, & sibi euenerunt ? Neque Aristoteles aliquid probat, sed per vnum exemplum obscurius declarat obscurum, & contrarium. Atra enim bilis nigra fæx mœstaque, vino hilari generosóque liquori, & non fæci, assimilari in re tanta non potest. Secundò declarandum erat, quomodo vinum hoc faciat, præsciat, & doceat, vt ex inde de atra bile idem probet : quæ in suo dogmate declarari nulla possunt via : immò neque quomodo hilaritatem faciat, cum stupidum sit, neque animæ compar. Ficinus rectè spiritui ista omnia tribuit, non autem composito ex bili vtraque, vt sic, sed quatenus ex primalitatibus constat, quibus menti copulatur, & seruit. Immò quo minus ex atra fuligine constat, eo clarior, & superioribus mentibus accommodatior; neque res est, quæ constet ex sanguine, & bili vtraque, cum sit tenuior illis, & melior, compositionem corporum non admittens. Si qua enim tenuitas ex bile educitur, illa non est eius pars, nisi sit vapor, & fumus eius : spiritus enim superioris est, & tenuioris conditionis : à fumis autem bilis læditur, mordicatur, & furit : ab atra terretur, & obscuratur. De his alibi prolixius. *Confutatio Arist. 1.* *Examen Ficini.*

6 Galenus autem, & sequaces cæcam hic tradunt physiologiam : neque enim quomodo atra bilis tot imaginationes varias inducere queat; neque quomodo stupida cerebri temperies

imaginari, discurrere, & recordari valeat, cum hæ sint tenuissimæ, & velocissimæ rei actus, non autem crassæ, non se mouentis, nec ad obiecta diffundentis, prout spiritus facit etiam Galeno; cui ex oculis ad alterandum aërem, & videndum, etiam egreditur.

Falsitas cellarum Auic. & aliorum. Cellæ quoque illæ fictitiæ sunt. In anteriori enim parte adsunt duæ duobus oculis, & duabus naribus, & duabus auribus respondentes, eidem vsui dedicatæ, scilicet spatianti, & mouenti se spiritui ad notitias. Sicut nec oculus alter alteri dedicatur officio, quam suus compar. In medio nulla est cella discursus, sed fit in anterioribus. In posteriori parte est quasi cubiculum: vbi potius contemplari, & se ab exterioribus fastidiis retrahere habet spiritus: non autem ibi memoria, cum vbicunque spiritus, ibi memoria. Cella inferior erga porum spinæ manifestè dicata refectioni videtur in retiformis mensa, sicuti in Phys. probauimus. Præterea idem spiritus, seu anima, cogitat, sentit, memoratur. Si autem essent diuersæ cellæ, tūc non posset memorata imaginari, nec imaginata memorari; sicut oculus non potest audire, nec auditus videre, quoniam diuersis actibus dicati sunt. At spiritus, qui videt in oculo, idem in substantia audit in auribus; alioquin non conferret visa auditis, & essent sicut ego, & tu. Ergo idem memoratur, & cogitat, & imaginatur in quacunque: non enim cellarum est actus cognitio, sed habitatoris: neque oculi est videre, neque fenestræ, sed spiritus in oculo habitantis, quo abeunte in somno, & deliquiis, non videt oculus. Nonne etiam, & Galeno teste, accurrente spiritu ad vterum strangulatione affectum, remanet cerebrum sine motu, sine sensu, sine memoria, sine imaginatione? Ergo spiritus, & non cerebri isti sunt actus.

Propria sententia de læsionibus spiritualibus, & deliriis à subiectis rebus.

1 PORrò sciendum plures esse actus cognoscitiui, vnam tamen cognoscentem substantiam animalem, subditam menti, eíque obiecta subministrantem sensilia. Sentire autem esse præsentis obiecti perceptionem: memoriam sensum anticipatum: fidem consensum, seu sentire per alium: imaginationem esse idoli, non rei sensum, sed rem repræsentantis:

rationem ſentire in alio:id eſt,in noto ignotum: & diſcurrere ex illo in hoc:intellectum penetrationem,& iaculum vſque ad rem, quæ non ſentitur:iudicium omnium notitiarum decretum. Cum ergo ſentimus, aut ſentire aliquid putamus, neceſſariò vel rem, vel idolum rem illatam repræſentans ſentimus. Nihilum enim non poteſt mouere ſenſum, neque rationem,neque intellectum. Quando ergo Theophilus apud Galenum cantores ſe audire, ac videre putabat,neceſſariò extra ſe aliquid videbat,vel in cerebro ſonus aliquis erat, ex quo ſpeciem cantorum imaginabatur: neque imaginatio fallebat, ſed fides, vel credulitas. Non enim quia imaginor Centaurum,aut hircoceruum,imaginatio fallitur:verè enim idolum. Centauri in ſe fabricat; ſed fallitur fides, vel iudicium, ſi credit ita eſſe in re, ſicut imaginatur anima. Sicut cum dormimus videmus in ſomno plurima, nec imaginatio fallitur: nam verè videt,veréque imaginatur:ſed fides, & iudicium aſſerens eas res imaginatas eſſe tunc extra cerebrum. Nec mens huic errori ſubuenit, quoniam operam dat ſpiritui ſe reficienti,& iſta ſimul ſomnianti:Non enim diſiuncta eſt, ſed informat. Sicut nec ſenſus,cum videt remum in aqua fractum,fallitur,aut delirat;ſed iudicium, ſi putat ſic eſſe, decernítque: nec cum omnia pallida per ocularia crocea videt, fallitur: verè enim videntur crocea propter medium: ſed fallitur iudicium, ſi extra ſe eſſe putat. Quoniam autem imaginatio non ſponte ſua, ſed ita mouentibus vaporibus intra cerebrum format ſpecies falſas, dicitur decipi, quoniam quæ non ſunt repræſentant: & ipſa falſum offert iudicio:ſed re vera non decipitur:deceptio enim eſt ſolius iudicij. Et hoc in Theophilo fallebatur, credente foris quod erat intus. Oculus videns foris cantores, etiam non fallebatur, quoniam intra ſpiritum oculi erant idola, & referebant foris: ſicut & in ſomniis, & viſionibus etiam externis accidit.

Reſponſ. ad arg. Gal.

2 Iudicium autem fallitur vel ex imperitia, quia alias, & per alios ſenſus aliquid non eſt expertus, vt quando prima vice videt remum in aqua quaſi fractum, putat eſſe fractum ob imperitiam, ſeu inexperientiam:vel ex inaduertentia,vt cum ſcio ſtatuam eſſe ligneam, cum tamen primo occurrit, & non aduerto,videor videre hominem viuum, & iudico viuum: & ſic fallimur in ſomno; quia anima non poteſt aduertere tunc eſſe tempus ſomni & viſiones imaginum, non rerum. Inaduerten-

Non ſenſus, nec imaginatio, ſed iudicium fallitur, vel ex imperitia, vel inaduertentia.

tia autem fit impedito diſcurſu, vel non exercito; & ſic quicunque delirant, & credunt ſe videre quæ non ſunt: & ſe eſſe Reges, & canes, & lupos: in his vera eſt apparentia, ſed non vera exiſtentia. Vidi ego iuuenem calore æſtiuo tabeſcentem, qui aſpiciens pepones putridos, imaginatus eſt ſe ſimiliter putreſcere, & propterea ſudare; & ſtatim credidit ſe eſſe peponem tabidum; & ita aſſerebat. Erat pulcher aſpectu: habitu tamen atrabilioſo, in cuius ſpiritu fuligines volitantes, ſimul ac putauit ſe peponem, impedierunt aduertentiam, & diſcurſum: paſſioque non ceſſans, fecit perſeuerare in ſententia, quod eſſet pep : & quanto magis hoc cogitabat, tanto magis ſpecie peponis afficiebatur: & talē ſeſe credidit per aliquot dies, donec calor aëris ceſſauit. Non ergo melancholicus humor præſtat fallaciam imaginanti; ſed occaſionem imaginādi, & non aduertendi impeditionem. Similiter qui putant ſe eſſe gallos, & vrnas, & res alias, falluntur iudicio, & credulitate: quidquid enim illis primò occurrit cum ſunt in paſſione aliqua, in eo figunt credulitatem. Putauit ergo cantores ſe audire & videre, quoniam ſonum in cerebro habebat Theophilus; & ille Argiuus Horatianus; *qui ſe credebat miros audire Tragœdos.*

Melanch. humor non cauſa, ſed occaſio interdū.

Qui autem ægrotant ſicut qui dormiunt, facilius decipiuntur, cum tanta eſt paſſio morbi, vt non ſinat eos animaduertere, an quæ imaginantur, & putant ſe videre & audire, vera ſint: præſertim phrenitici, & cerebro affecti. Vnde qui vaſa, & puerum proiecit è feneſtra, credebat ſe bene facturum, ſi illis obediret, qui proiici iubebant: nec præ paſſione poterat conſiderare proprium delirium, & mala, quæ actui inerant ſuo.

3 Quod autem omnis paſſio ingens iudicium tollat, febricitantes oſtendunt, qui in feruore, augmentóque paroxyſmi delirant: eóque tranſacto, ſedantur, nec credunt viſis, vt ante. Studio etiā multo dediti non aduertunt etiam cum vocantur, & res alias neceſſarias negligunt. Propterea in ſomniferis paſſionibus diſcurſus, & memoria læditur: quoniam paſſio illa magna ſopit priores paſſiones, & memorias earum, ſicut magnus ſuperueniens motus in aëre, minores: nec ſinit alijs motibus diſcurrere amplius, donec maior ille ceſſet.

4 Quando autem memoria totaliter perditur, vt nec poſt morbum præteritorum recordentur, paſſio fuit valde ingens, vt peſtis Attica, quæ dum ſpiritus exhalat, non permittit renaſcentibus

tibus spiritibus aliam passionem & scientiam communicari, vt dictum est sæpè.

Quapropter memoria, & discursus, & sensus impediuntur à quacunque magna attentione,& passione magna: non tamen tolluntur nisi per mortem: memoria verò totaliter sola, quando totus exhalauit spiritus nil communicans successori, nisi præsentem, magnamque passionem.

Frustra ergo ad frigus confugiunt, aliasque qualitates: omnis enim passio magna ista facit & etiam in sobriis: & ego enim contemplando oblitus sum matulæ quam manu tenebam, & minxi foras.

Nihil autem facilius, quam impedire iudicium,vt patet. Sensus enim & imaginatio semper insunt: est enim imaginatio sensus absque præsenti obiecto.

Causæ singulorum deliriorum, & passionum à bile atra, & vino, & calore, & aliis accidentibus.

OMnes quidem humores apti sunt, dum morbos faciunt, etiam spiritui in cognoscitiuo incommodare; sed atra bilis etiam sine morbo, citra febrem: quoniam sua caligine obscurat spiritum, & interuolante fuligine eius discursiuos motus impedit. Nam spiritus melancholicorum tenuissimi sunt: sicuti fumus ex lignis benè combustis est tenuissimus:qui autem ex viridibus, crassus: ex semicombustis, tenuis:ex adustis,tenuissimus: proptereáque aptus est passionibus à quacunque parua re: ergo & scientiis occultis: idcircóque auersantur consortia, quoniam præ sui tenuitate ab omnibus læduntur. Si autem accesserit impuritas fuliginum,& tetri humores ex adustis sanguinibus, necessario insaniunt. Vident imagines diras,& quidquid imaginātur credunt esse verū: non enim possunt discernere præ fuligine. Sensitiui sunt,atque sagaces,memoriaque labiles; quoniā tenuis spiritus subito, continuóque volat, nec venienti satis communicat. Prophetizant, quoniam passiones futurarum rerum præhabent in causis, & præparationibus aëris cælestibus, & terrestribus: in eis præuident absentia futuraque, sicuti aues ex aëris passione pluuiam. Sunt & apti ad supranaturalem prophetiam,licet Deus absque naturali aptitudine possit illam dare. Qui autem plurima crassaque bile atra donati sunt: hi sordidi sunt, stupidi, amant sepulchra, plorant, appetunt mortem: spiritus enim

Ratio cur melancholicè talia patiantur varia, qualia narrat Aris.

mutatur

mutatur in tetrum,& consimilia cupit: sicuti qui patitur cittam. Philosophiæ & poeticæ apti sunt; quibus purior spiritus, tenuisque,& modica fuligo, vel nulla, in spiritum irruit.

2 Ergo Aristoteles ignorans spiritus naturam, tribuit vino, & atræ bili; quæ spiritus tenuitati,puritati;crassitici,& impuritati,& mistis eius qualitatibus tribuenda erant. Vinum modicum exhilarat,quoniam multiplicat,calefacit, attenuatque spiritum: acutum reddit ad sermones,& poëmata,ad motiones videlicet concinnas afficiens. Vinum multum obnubilat, sopit, ad ploratus ex fumo concreto factos ciet, & pro qualitate spirituum alios affectus inducit.Non sic autem atra bilis,quæ non est, nisi signum,& fæx,spiritus tenuitatis.Scientiæ non confert,nisi quia nigrore suo terrefacit, & reuocat spiritum intrò, & vnit ad contemplationem. Deliria tamen facit, cognoscitiuum impediendo, fœdando, obscurando, & terrendo ita,vt dæmones,& serpentes se videre credant. Diabolus quoque hoc ad vexandos homines vtitur humore,vt & lunationibus,vti docet D. Thomas.

3 Sunt qui hyeme sobrij,in æstate insaniunt; quando fuligo à calore multa fit,& simul flaua bilis mordicans spiritus,sicut in febricitantibus,augetur:spiritus quoque attenuatur,& fit aptior ad passiones eiusmodi.

Conclusio preambula ad rationem deliriorum.

4 Quoniam ergo eadem deliria accidunt sanis, & ægrotis, excepta totius memoriæ obliuione: quæ tamen etiam quibusdam senio confectis multo,accidit: quando totus spiritus immutatus est; & exilis modicus, qui remansit à senili affectu obrutus, omnium præteritorum notiones & passiones, notasque dimiserat: facile erit intelligere causas deliriorum per consimilitudinem, atque mederi. Præterea quoniam eædem passiones accidentales, quæ delirantibus sunt perennes, vel per tempus aliquod insunt quibusdam naturales, quoniam præditi spiritu tenui valdè sunt, labiles memoria, & sagaces in sentiendo, & argumentando statim: non autem valet ratiocinatio eorum prolixa: quoniam antequam finiant discursum longum, à fuligine turbantur,vel exhalante spiritu tenuissimo deficit, & degenerat: vnde eorum subita consilia valent, non quæ excogitantur diu, nec studia.Qui autem crasso sunt spiritu,stupidi sunt ad sentiendum,& imaginandum ob crassitiem, & impassibilitatem spiritus: retinent tamen memoria quæ didicere magnæ passionis tantum obiecta diu:& ad discursus sunt inepti,& ad inuētiones,imaginationesque

Spiritus tenues.

Crassi.

tionésque inualidi,& simul plura discernere impotentes. Qui autem mediocriter tenui, lucido, & puro præditi sunt spiritu: hi egregij ad omnes scientias & virtutes, iudicio non falso ab apparentibus, nec memoria labente, nisi sopiri nata in diris passionibus,& magnis attentionibus. Omnis autem generis spiritus apti sunt magna superueniente passione, & obliuisci, & viciari iudicio, & imaginatione, ab imaginatis non discernere; vt etiam in somno. Consequens est, vt hic deliria intelligamus: quæ nihil aliud sunt, quàm affectus ingentes accidentales. *Mediocre.* *Quid deliriũ.*

Medela furiæ irascibilis.

IRa enim breue delirium est à causa occasionem habens instantem, & cogentem: ergo qui delirant irascentes valdè, in alios irruentes: horum spiritus bile flaua,& acribus vaporibus, aut ingenti calore mordicatur: & quod interius patiuntur ab humoribus & vaporibus, iudicant ab exterioribus obiectis, & inimicis pati. Quapropter hoc sit primum delirium irascibile. *Deliriũ ira.*

In hoc prius sanguinem extrahes, si habitus corporis permittit, vt bilis,& calor cesset ex parte. Qui enim inedia macerati, & sicci sunt, sola venæ apertione tentandi erunt. In cæteris missione multa, vel repetita, est opus. Deinde caput rades,& rosaceo oleo, & aceto inunges, aliisque frigidis multum, vel parum, pro passionis ratione: dabis & soporiferum pharmacum; quoniam vigilia nimis spiritum attenuat, & acuit bilem, & fuligines acres creat, vnde ferociores fiunt vigilantium furores. Diacodion cum succo ptisanæ laudatur: quod perendie repetes, prout videbitur proficere. Dant alij oleum violarum cum lacte muliebri. Embrocatio prodest ex foliis salicis, lactucæ, papaueris, rosarum &c. Clysteribus vtere,& si non purgati fuerint pharmaco choleram purgante, vt in libro quinto. Et prout maior, vel minor ferocitas, & ira; maiora aut minora erunt pharmaca iam dicta: nam ex solo sanguine furentes plerumque rident. His sufficit venæ sectio, & refrigeratio capitis. Cibus humidus, boni succi, & aqua cui rosacea sit mista, vel juleb,&c. Sin verò plus effrænentur, adest bilis; contra quam vt suprà. Si maximè irascuntur; assatur bilis, & fuligo acris adest: idcirco remedia sunt eiusdem generis; sed potiora. Nec dulcia balnea obliuisceris. *Curatio.*

Medela insaniæ torpidæ.

Delirium torpens.

1 ALia insania est acediosa, pigra, cum stupidi sunt & obliuiosi,& quasi somniantes vigilant, & sordibus delectātur. Horum medela est purgatio per pharmacum detrahens crassos humores,vnctio cum oleis calidis:aër calidus,& siccus.Similiter cibus ex assatis columbis.Potus ex vino tenui,non vaporoso, & aqua cynamomi. Oleum rutaceum,castoreum, piper, baccæ lauri, & huiusmodi caput cingant. Masticatoriis, sternutatoriis, &c. caput purgetur.

Frigus non lædit memoriam.

2 Solet post soporiferos morbos memoria lædi : idcirco Medici putant à frigore, quod tamen sola passio fecit in spiritu adhuc remanens:frigus verò adest resoluto calore:propterea calidis iuuantur:videmus tamen spirante borea,memoriam roborari, lædi austris.Ergo non frigus est causa,sed consequens signum in prædictis:vnde corroborato corpore,instauratisque viribus,memoria instauratur:etenim,& peruigiles, & soporosi, & calefacti, & frigefacti,memoria læduntur:tu causam passionis amoueto.

3 Cum quis repente memoriam perdit,signum dicunt apoplexiæ;nos dicimus cuiuscunque magni morbi, ad cuius causas arcendas spiritus reuocatus, omnes curas, & præteritas memorias amittit, vel intermittit.

Medela insaniæ tristis, seu ab atra bile.

Atrabiliosi ex toto temperamento qui.

1 DElirium ab atra bile, quod & tristitiæ dici potest : est enim tristitia diuturna ex fuligine,& nigrore intus effecta,quæ iudicium impediunt,& quamcunque imaginationem falsam admittunt:pro copia,& robore atræ bilis curandum. Alij enim toto temperamento atrabilioso apparent, videlicet graciles,subnigri, adusti,hirsuti:& cute & pilis secundum naturam:& hi timidi,superstitiosi,sordidi:eiusmodi deliriis,& incantationibus fœdari sæpè solent. Alij ex accidenti fiunt atrabiliosi,ob inedias,vigilias, anxietates, cibos melancholicos : ob hæmorhoïdum, menstruorum cessationem, amatissimarum rerum amissionem, & qui ex amore insaniunt, aut alio quocunque magno fraudati desiderio. Ex studio litterarum non raro : quod spiritus vnit, calefacit vnione, exacuitque attenuatione ; cruditates vnde sequuntur, & vapores infestantes spiritum, iudiciumque alia passione detentum iterum impedientes. Omnia tamen reducuntur

Qui ex accidenti.

cuntur ad nimiam paſſionem, vel ab obiectis, vel à ſubiectis: quam vapor, aut humor ſuperueniens, præpeditumque in illa iudicium iterum lædens, quaſcunque imaginationes, vt admittat, retineatque, eſt in cauſa. Propterea etiam Medicis ex hypochondriis vitium delirij deriuatur. Cum enim cruditates factæ fuerint ex negligentia occupati ſpiritus, aut alia ex impotentia, vel ingurgitatione: neceſſariò ructus, ardor, flatus plurimi ſuccedunt: & inflammatio, & conuulſio hypochondriorum, & eleuatio vaporum huiuſmodi in caput, & vertigines, & ſaltus, & puncturæ flatus in toto corpore, & ventres ſicci ex accenſione caloris in putrefactis cruditatibus.

2 In his cunctis inſpice cauſas. Si enim ſuppreſſio menſtruorum, aut hæmorrhoïdum præceſſit, adhibe pharmaca vuluæ, & ano educentia, de quibus ſuo loco. Propinabis quæ animum lætificant, & fuligines atras diſcutiunt, & ſanguinem purificant in pharmaco, cibo, & potu: & quæ ſpiritus lucidos, & plures generant.

Cura ex cauſis auſpicanda, & primò ex ſuppreſſione menſtruorum & hæmorrh.

3 Si cauſa eſt ab hypochondriis: purgabis clyſteribus aluum; & pharmaco cruditates corruptas purgabis vomitorio, ex raphano, & aliis. Et in grauiore, & longiore ex helleboro albo, & raphano ſimul in infuſione poſitis: deinde helleboro dempto virtute eius relicta. Decoctio pulegij nunquam deficiat in potu ante, & poſt pharmacum: & in comeſtione, quæ ex pullis erit, aromatibus impoſitis. Abſinthij decoctio iuuat mirifice ſtomachum, & contra putridas cruditates, & vrinæ ciendæ. Cataplaſma ex pulegio, calidiſque, tenuibúſque prodeſt hypochondriis valdè: & ex anetho, abſinthio, origano, ſerpillo, lauro, &c. aniſo, apio, cumino: quæ flatibus diſcutiendis etiam in cibo adhiberi poſſunt: multa enim eſt fœniculi, aniſorum, cumini, anethi, &c. vis contra flatus ventriculi, &c.

Cura delirij ex hypochon.

4 Delirium ex temperamento toto atrabilioſo accidentali ſedatur ſi cauſæ auferantur: ceſſent ſtudia, anxietates, expleantur deſideria, vel officioſis ſimulationibus, vt dictum eſt in cap. 1. Cætera curabis, vt in atrabilariis.

Cura delirij ex toto temperamento accidentali.

5 In quibus ſi caput ſolum, nec multum infectum eſt, non ſecabis venam: ſi totus ſanguis, ſecabis larga ſectione. Deinde humores præparabis decoctionibus fumariæ, ſcolopendriæ, paſſularum, tamaricis, radicis capparis, petroſelini, glycyrrhizæ,

thymi, epithymi, & huiusmodi, secundum artem; vel horis matutinis accipiendo vncias quatuor, vel carnes talium brodiis, simul elixando. Prodest endiuia, cichorea, borrago, lactuca, buglossa, melissa, &c.

Pharmacum purgans esto antidotum hamech, diasenna, catapotia inda, lapis armenus, & alia, quæ contra bilem atram per attractionem valere in quinto lib. scripsimus. Fiunt etiam decoctiones myrobal. embl. chebul. folliculorum sennæ, polypodij: oxyphœn. prun. damasc. ad purgandam bilem atram. Item dilutum epithymi, dilutum diasennæ in sero caprino: ipsum quoque serum quotidie sumptum. Idem decoctum cichoreæ, &c. Addũtur pro tempore clysteres ex simplicibus bilem nigram purgantibus. Adde balnea dulcia purgatis: valde enim iuuant, & capiti embroc. ex althæa, viol. nympheæ flor. sem. lact. & endiu. & similibus. Item olea chamomil. viol. rosac. &c. Prodest singulis septimanis, dragma vna de pulueribus epithym. lap. arm. agar. scam. præparat. caryophyl. &c. prout videbitur. Viuant in aëre sereno, aperto, in hortis viridibus atque florentibus. Adsit Musica, res lætæ, ludi nullius attentionis, & omnia venerea, & iouialia. Prodest coitus modicus, &c. Saturnina purgant. Iouialia restaurant secundum artem Cibus sint carnes caponum, gallinarum, vitulorum, & animalium venereorum, & iouialium iuuenum, iuscula pinguia, pisces saxatiles: condimenta ex butyro, & melle flauo, & modicis aromatis, ne assatio fuliginem faciat. Panis albissimus non adustus. Lac cum vino prodest: omniáque alba, dulcia, mollia, contraria atræ bili amaræ siccæque. Vinum album generosum aqua mistum, ex tophis, vel argilla manante. Qui autem in lycanthropiam, & pessimos habitus transierunt, fiunt ludus dæmonum: hos religione munies contra dæmones, & simul fiduciam salutis præstabis in imaginatione: Deinde remediis prædictis vteris in cibo: vix alia via sumunt. Pharmaca erunt fortia exhibenda, & res, quæ spiritus lucidos pariunt. In his enim fœdata est lux valde. Conaberis temperamentum mutare sudatoriis, & syrupis depellentibus per sudorem fuligines, & pharmacis per aluum attrahentibus, &c. vt in c. 2.

Externi habitus melanchol.

Medela contra phrenitica deliria.

1 PHreniticum delirium ex subiectis humoribus, & organis occasionem trahit: fit enim inflammato cerebro, eiusque membranis. Vnde spiritus inhabitans attenuatur, & mordicatur, & vndique abigitur, nec quò se vertat habet, vndique ignem timens: sicuti homo, cuius domus vndique ardet. Hinc sequuntur apparitiones falsæ, quibus iudicium reluctari nescit: & præ passione memoria, & ratio impediuntur, & omnis notio. Accidit somnus difficilis, vigiliæ diræ. Si dormire incipiunt, mordicato spiritu surgunt, turbati exiliunt, vociferantur, loquuntur absque sensu verborum, & ordine: interrogatique varia respondent temerè absque certitudine: antequam enim forment vocem exprimentem conceptum, alij conceptus ex aliis passionibus continuis in spiritu formantur, & aliæ, vt nullas perficere, neque declarare, neque considerare queant. Sicut puer verberatus dum vult respondere, aliis verberibus ad alia verba, & lacrymas fertur: propterea etiam lacrymantur, aut arescunt oculi siccato iam humore; suntque cruenti, squallidique: aret lingua: sanguis è naribus stillat: pulsus parui, languidi, duri, ob causas in quarto lib. spiratio rara.

Quibus ex causis phren. delir.

Symptomata.

Causam statuunt Medici abundantiam sanguinis, vbi risus adest, sed hoc phrenitis non admittit; addunt bilem simplicem, si delirium mite; assatam, si effrænatum, vt non nisi vinculis retineantur. Ast hoc non accidit, nisi spiritibus multis vigentibus, quibus labore, & vigilia diminutis: mitiores sunt motus effrænati, sed non deliria. At quidem plurimos videmus cerebro calefactos causis externis non delirare: aliis humoribus plenos non febricitare. Ergo nisi vapores acres, & humores fluctuantes adsint, delirium tale non fit, nec febris, nisi putrescant in parte: cum enim totum corpus occupatur, non est vbi bellum incatur, sicuti alibi dictum est. Propterea absque purgante pharmaco vix vltra tres dies protenditur passio ingens hæc, vaporibus diris quippe excussis, finitisque.

Causa huius delirij ex Medicis.

Correctio.

2 Secabis venam primò cephalicam, si per ætatem, & temperamentum licet: vel cucurbitulas collo, & spinæ cum scarificatione adhibebis. Iuuant in ano hirudines. Adde clysteres magistrales diuersiuos ex fol. maluæ, viol. cichor. hord. decoct. sem. cucurbit. pepon. cucumer. decoctione; cui infunde medullam

Curat.

cassiæ recent. oleum viol. sal. secundum artem : purgabit magis addita hiera picra. Capiti nec frigida nimis applicabis, ne obstruatur exhalationi nocenti exitus; nec calida, ne crescat inflammatio. Conferunt quæ substantiæ sunt frigidæ calefacta modicum, vt oleum rosaceum cum aceto, & succus frigidorum tepefactus, &c. Adiunge soporifera vnguenta, & embrocat. non dormientibus : valdè enim prosunt, & post tertium diem, quæ morbi reliquias excutiant, vt embrocatio de florib. viol. rosar. rub. nymph. papauer. adiecto oleo chamæmel. alth. melis. aneth. &c. capiti applicato, vel catulum, vel gallinam per medium scissam, vt calorem, & morbi reliquias ad se trahant calore, & humectent sanguine caput. Balnea dulcia mirum in modum prosunt : caput tamen non lauabis. Vigiliæ, & res iram mouentes arceantur : adsint amatissimi amici, iucunda loquentes, & admonentes. Teneatur, aut ligetur delirans, ne motibus turbatis minuat spiritum, aut occidat quempiam, vt nuper accidit Cioccio del Tupho. Potus vini obest, antequam cæperit mitescere, quando & dilutum album dabitur : prius autem syrup. viol. & nymph. & aqua hord. vel &c. erunt potus. Cibus verò mica panis in mulso, cremor ptisanæ, olera refrigerantia, & lætificantia, vt buglossa, endiuia, cucurbita, malua, pisces saxatiles: postea carnes modicæ, & elixæ in olerum iusculo.

De medendis morbis potestatiui in spiritu à subiectis humoribus, nec sine instrumentorum consensu aliquando.

CAPVT III. PARS III. ARTIC. I.

1 AFficitur spiritus potestatiui, & in capite habitantis, & in toto corpore, multipliciter ab humoribus subiectis, tam in viuendi, quam operandi potestate : & pro modo, & loco, & causa affectionis varij morbi generantur.

10. læsiones potestatiui spiritus in capite ab humoribus. Quorum primus est lassitudo ; quando omnes vires languent, & vix vectare corpus possunt. Secundus, incubus, cum in somno grauantur humoribus quasi ad strangulationem. Tertius, syncope, quæ præceps virium lapsus est. Quartus propriè in capite spiritu oppresso fiunt ; lethargus, caros, catalepsis, coma, apoplexia, epilepsia ; quæ vires, & motum tollunt, & consequenter sensum. *In aliis membris.* At si humor ex capite destillat ad

lat ad inferiora, extrinſecus impedit ſolas vires operatiuas: fit enim conuulſio in neruis, paralyſis in membris, in iunctiuris arthritis. In certis iuncturis chiragra, iſchias, gonagra, podagra: de quibus ſingillatim ſermo medicatiuus ſubſequitur.

Medicatio laſſitudinis poteſtatiui.

ARTIC. II. PARS III.

1 SPontaneam virium laſſitudinem non ex labore, aut vigilia, aut aliquo voluntario exercitio, ſed ſponte, curabit phlebotomia, & corporis per diætam extenuatio. Fit enim ex humorum abundantia vbique comprimentium diffuſum per corpus ſpiritum. Adde ſudores, exercitia, balnea, quorum intermiſſio eandem ſcilicet laſſitudinem facit: & vnctionem, iuxta Maurorum non ineptam medicinam; ſed in frigidis regionibus ſi vrget periculum, ad purgatiuum etiam pharmacum recurre.

Medicatio incubi.

ARTIC. II. PARS II.

1 EX crapula, & continua ventris cruditate, oriri ſolent vapores craſsi, frigidi: qui cerebri ſpiritum affligunt, meatus obſtruendo, ne ad motum, & corporis regimen, & ſenſificationem effundi queat. Vnde ſequitur difficultas, ſuffocationis, & mortis imago, & quaſi ab aliquo ſe premi ſuffocarique putat. Tollitur vox, & inarticulatè profertur, & grauamen ſentitur. Mox poſt anxietatem ſpiritus vincit, ſeſe effundit, & per meatus rediens ad vigiliam reſtituitur. Mulieres putant ſe à dæmone incubo premi. Aſſerunt multi docti; negant Medici; ſed principium eſſe apoplexiæ dicunt, niſi humores iſti attenuentur, & expurgentur. Ideò phlebotomiam ſuadent, & purgationem, ſi cacochymia adſit, pharmacis reſpondentibus humorum qualitati. Victu, potúque tenuibus vtendum, ſpiritus copiam, & vires augentibus, nullos flatus, nulláſque cruditates inducentibus. Sed profectò diabolos ita illudere hominibus, ego non ſemel ſum expertus. Omitto hiſtoriam ſancti Romoaldi, & aliorum, qui grauedinem ab eo paſſi ſunt ſæpè; quam ſola religio abſque pharmaco ſæpè fugauit. Immo aduenientem vmbram ipſe vidi, non inani imaginatione deceptus, vel re; & aggredien

Cauſa, & ſigna incubi.

De dæmonoplexia.

gredientem, & ad crucis, & ad Ieſu nomen fugientem: nec ſupinus modò, & dormiens, ſed in latere, & vigilans. Quidam etiam ſanguinem in cor redundantem facere hanc illuſionem putant: ſed inaniter. Aliquando enim in pectore, & aliquando in corporis medietate quaſi amplectens; aliquando aliquod membrum tenens; aliquando partem tergoris: immo & loqui dum vigilans homo orat, audit dæmones illudentes. Iſtæ non ſunt credularum vetularum imagines: ſed longo tempore reluctantium philoſophorum experientiæ. Morbum hunc diuinum diceret Hippocrates; & ſola religione curat Paracelſus. Aſt ſi humores inſtrumenta dæmonum, etiam pharmaco purgandum.

De ſyncope multigena, eiúſque medela.

Artic. III. Pars III.

Quadruplex cauſa ſyncopes.

1 IN ſyncope vires deficiunt, vel nimia ſpiritus diminutione, vel compreſſione, vel ſuffocatione, vel diſiectione formaliter, prout occaſiones, vel cauſæ agentes ferunt.

Quatuor particulares cauſæ ſyncopes ex diminutione. *Qui fit.* *Signa.*

2 Alij enim poſt ſanguinis immodicas effuſiones, vel alui inanitiones, vel ſudores multos, vel exercitium ingens, ſtatim animo linquuntur: quoniam ſpiritus ſimul exinanitur, & diminuitur apertis viis, & quæ modica eius pars remanet, intrò aufugit, quaſi totalem ruinam auerſans, aut aliquo vapore infeſtata illi par non eſt: proptereàque extrema frigent, corpus totum reſoluitur, nitor cutis perditur, pulſus ſuccedit obſcurus, languens, rarus, & cum ad deficientiam non reciprocantem redit, mors adeſt, quam tamen ex ſola minutione non fieri puto; niſi & pars remanens item infeſtetur. Manifeſtum eſt autem, quod humor vnit ſpiritum cum corpore, & poros claudit, ne totus elabatur. His ergo apertis, & deficientibus humoribus, eſt neceſſe ſpiritum à corpore ſeparari: vel minutum, nec refectum quacunque cauſa debellari. Vigilia quoque, & attentio multa ſpiritus vnit, exacuit, & reſoluit ſuo calore, refectioni non dat tempus, neque expulſioni fuliginum, ideóque tandem deficit corpus, ſuſtinere non potens modicus, & à fuligine infeſtatus cedit.

Syncope ex compreſſione.

2 Compreſſione perit ſpiritus, vbi ingens terror, & metus ſpiritum inuadit: ſtatim enim fugit intrò, & vnitus valdè quaſi ſuffocatur, & minuitur; ſiquenimia eſt compreſſio, moritur: ſi modica, ſtatim reuocatur, vt accidit multis in phlebotomia: quorum

ſpiritus

spiritus sanguinem fundi, suam scilicet substantiam, videns, sibi timens intrò fertur, soláque compressione eneruatur. At si modica est effusio, etiam diminutione. Præterea dolores ingentes ab obiectis, & subiectis rebus, statim syncopem efficiunt. Spiritus enim ad loca doloris confluens, comprimitur, vt patet in vteri strangulatione, & vulneribus: aut se infortunatum sentiens ab euentibus extrinsecis, comprimitur, & desperat, & relinquit simul corporis munia, & dissoluitur.

3 Suffocant spiritum, occidúntque, fœtores nimij: quos dum fugit, comprimitur: fœtórque insequens eius dispositionem grauat, & calorem immutat, & lucem fœdat, obnubilat interimitque: vt ebrietas, & fungi, & huiusmodi declarant. Idem prorsus efficit ventriculi syncope: etenim dum humores crudi ipsum infestant, rodúntque; spiritus ad ipsum confluit, & à vaporibus ventriculi diris ibi & in cerebro suffocatur. Vnde hypochondria in syncope stomachica inflata sunt, & totum corpus turget flatu, & mordicationes, & vellicationes in ore ventriculi habent: alij succis crudis in toto corpore: alij tenuioribus succis, & exhalationibus infestantur ab intus, non secus ac qui fœtoribus corruunt, in quibus facies Hippocratica statim apparet. Etenim & disiiciuntur, & lacerantur spiritus acutis fœtoribus, ac simul comprimuntur partes discerptæ, & periclitantur. *Ex suffocatione.*

4 Disiectione etiam diximus syncopem fieri, cum videlicet spiritus in varias partes trahuntur, & diuiduntur, & minuuntur. Hoc patiuntur amantes cupidissimi in conspectu amasiæ iratæ, & non speratæ: & in formidati, & venerati Regis aspectu. Siquidem spiritus ob reuerentiam intrò fugit, & ob desiderium foras confluit, & disiicitur. Nimio etiam in gaudio fit compresſio confluentis, & disiectio. Præterea magnæ inflammationes morbificæ, & interdum ob extrinsecos calores, vt sæpè accidit in lecto multis percalidis tegumentis calefacto. Calor enim spiritus attenuat, aperit poros, & educit disiiciendo, & sic minuendo. Accidit & hoc multis propter balneationem, & in coitu, spiritibus confluentibus ad voluptatem, resolutísque disiectione. Syncope cordis, & à nimio calore disiiciente fit, & à modico, quem inspiratio accendere non valet, & vapores obruunt, & à venenatis vaporibus, & prauis succis officinam spirituum occupantibus, & natalia interrumpentibus. *Ex disiectione.*

Medela syncopes ex diminutione spiritus.

Cura syncopes ex diminutione.

1 QVi spiritus diminutione propter euacuationes syncopem patiuntur; iis aperiatur etiam per vim os: & aquę vitæ modicum in ouo sorbili, vel iure carnis odorifero infundatur. Naribus odores pulli assati siccíque, & vini maluatici, & menthæ, admoueantur, & mica panis calidi muscatello vino conspersa; & omnia ea fiant, ex quibus spiritus subitò refici, augerique possunt, vt in Phys. dicebamus. Ad reuocandos spiritus vtuntur Medici ligatura stricta digitorum, & extremarum partium: sed hoc nihil prodest si spiritus est modicus, nec totum corpus potest absque disiectione sui sensificare. Nihil ergo melius, quàm ipsum augere, & euacuationes prohibere, & motus. In aëre frigidiusculo, & sicco in aula odoramentis, & liquoribus odoratis conspersa, absque rumore, & Musica, nisi suaui, & submissa. Quomodo euacuationes sanguinis, & alui reprimuntur, alibi dictum est. Addes inunctiones odoratas. Sed cum exudatione fit syncope, erit oleum astringens, vt myrtinum, & cotoneorum, rosaceúmque: odorésque erunt styptici, non acuti, vt rosarum, cotoneorum, nymph. sant. camph. &c. Si per odores spiritus non reuocatur, & sorbitiones, certum est intus pugnare cum aliqua causa: quæ pugna necessaria si est, turbanda non est, vt in capitis, & cordis obsessionibus. Sin minus necessaria, immò ex ea spiritus minuitur, nec omissa vitæ periculum affert; vt in vteri pasſionibus, cuius etiam amputatio neque mortem affert: reuocandus est frictionibus, ligaturis, & fumis fœtidis; vt ad sedem suam tuendam reuertatur, & ad se insuper reficiendum. Propinabis etiam quæ sanguinem augent, vt nutritus ex eo spiritus, atque corpus simul, non separentur. Caue ab omni sectione venæ, & prouocatione euacuatiua.

Curatio syncopes ex compreßione. Item ex suffocatione.

Contra compres.

1 IN syncope ex compresſione, si aqua rosacea frigida non reuocatur spiritus, deliquium est dirum. Adhibe ligaturas, vellicationes, fœtöres, si detinetur inani metu, aut labore: non autem si necessario. Adde læta nuncia, etiam falsa, in syncope à metu, citharam, & cantum. Item confection. lætificant. Galeni, & de hyacintho, propinabis, & suaues odores. Potum vini cum aqua arantiorum, & foliis auri. Si compresſio est à dolore, volu-

ptuosa

ptuosa dabis: si dolor est ab humoribus, & sanguine impuro, purgabis, & frictionibus vteris. Si à vulnere, curabis vulnus. Si alicuius membri afflictio, vt vteri, aut colli, aut pedis, aut &c. illi simul ex arte succurres. Si à fœtoribus, eos amouebis, & odores admouebis in clauso loco: te odoriferis, & aceto, & aliis armabis. *Variæ species compressionis, & cura.* Porro syncopem stomachicam curabis per euacuationem alui, aut vomitum eorum humorum, qui orificium ventriculi vellicant. Cum autem fuerint succi crudi per totas venas dispersi, à quibus vbique spiritus afflictus laborare contra eos desperat: tunc odore solo ipsum pasces, & mulso. Corpus autem frictionibus exercebis, tum in pectore, brachiis, cruribus, & in spina; vngésque oleis aperitiuis, non Aringentibus, singulis diebus continuis, data requie, somno modico, & cibo. Nec purgatio, nec phlebotomia prodest, nisi clyster cum supprimitur aluus: per transpirationem enim melius est curare. Vnde hoc tempore Mauri sola vnctione, & frictione in cunctis vtuntur morbis, atque diæta. Nec enim cessat syncope propter purgationem. Prodest autem cunctis odor; vino infusa medulla panis, quæ solos spiritus alat. Et horum salus non desperanda, quamuis sit omnium pessima syncope, nisi inflammatio adsit in iecore, aut ventriculo: & pulsus inæquales, languidi, & parui, vt suo loco diximus: tunc enim prognosticum mortis, iuxta sermones quarti lib. facies.

Cura syncopes ex disiectione spirituum.

1 Syncope ex disiectione, si à tenuibus humoribus, & exhalationibus fiat, lentam vel nullam frictionem, vt exhalent admittit; sed vnctiones adstrictiuas: cibum modicum, & crebro repetitum, facilisque transitus requirit: sed firmiorem, vt alicã, panis micam in brodio, luteum oui, fructus non molles, vt pyra, mala appia, præsertim cocta; vinum generosum aqua dilutum, lætos sermones, Musicam vnitiuam, &c. *Cura syncop. ex disiect.*

Disiectionem ab amore curat amasia, vel species eius: aqua rosacea faciei iniecta, &c. A coitu verò nisi plurimus fuerit, qui sanguinem eliciat, ouorum sorbitio, cum oleo cyna. & pineæ, & pistacia, brodia pinguia benè condita caryophyl. mac. &c. cum modico aceto.

A calore frigidorum applicatio, saccharum in frigida, flabellum, mutatio vestium mollium, non calefactarum, &c. Caue ne frigus nimium penetrans adhibeatur. A phlegmone verò *Cura syncop. à calore.*

Cura à phlegmone. consimilia: & phlegmones curatio secundum artem, & membri passionem.

Ex balneo. In balneo deficientes; extrahes, aqua insperges, in sindone repones munda: adstrictiuis, frigidis vnguentis, odoratisque vnges; ori iniicies, quæ subitò restaurant.

Cordi syncopanti subuenies per calida, vel frigida; passioni contrariantia, & cordialium rerum aquas, & res, vt suo in loco dictum est; vbi, quæ communia sunt aliis syncopis, peregeris.

Fœtus demortui suscitatio. Obstetrices etiam nouerunt fœtum mortuum allij odore viuificare; & flatu gallinæ per anum immittentis rostrum, & aërem per os obturatis naribus, & auribus, vt non iis viis reuertatur, sed recta in cor sufflet, & ignem excitet, & spiritus recreet ex sanguine. Idem iuuat in cunctis deliquiis huiusmodi.

De læsionum potestatiui à subiectis, & primo organo, multiplicitate, & symptomatibus, & cura.

CAPVT. IV.

De his, quæ accidunt, eorúmque causis, in lethargo, caro, catalepsi, comate, apoplexia, epilepsia.

ARTIC. I.

1 EX his quæ accidunt in potestatiui læsionibus, melius forè tasse causas, quàm ex Medicorum decretis inueniemus.

Symptomata lethargi. 2 In lethargo, qui obliuionis interpretatur captura, quædam dormiendi necessitas reperitur; & stimulati clamoribus respondent modicè: aperiunt oculos, ac subitò claudunt: oscitantur, hiant, & quasi os claudere simul obliti tenent apertum. Porrectam matulam, dum mingunt, obliuiscuntur: febri lenta laborant: pulsu tamen magno, raro, vndoso, spiratione languida, rara.

Accidentia in caro. 3 Qui autem caro corripiuntur, nec respondent, nec aperiunt oculos, etsi sentiant. Sequitur caros febrim, & alias passiones: lethargus præcedit. Spirant tamen non perperam.

In catalepsi. 4 At in catalepsi fit subitò priuatio vocis, & sensus ita, vt nec audiant, nec respondeant: & spiratio quasi penitus tollitur. Remanet pulsus paruus, languidus, creberrimus, permanéntque in ea corporis positura, in qua dum corripiuntur, erant, siue sedentes, siue iacentes; siue clausis, siue apertis oculis. In

caro autem perpetuo clauduntur: Aluus, & vrina supprimuntur; facies aut liuet, aut rubet.

5 Coma videtur somnus profundus: nec enim aperire valent oculos, & excitati subitò obdormiscunt, vt accidit in multis febricitantibus, demissa inferiori mandibula. Dant etiam Medici coma vigilans; in quo enormia loquuntur, incompositi iacent, claudunt oculos spe somni; haud tamen dormire valent: nec vigilare. *In comate.*

6 Apoplexia verò statim priuat omnes corporis partes motu, & sensu. Pulsus deficiens. Spiratio consimilis, & intermittens. Accidit hic morbus senibus plerumque. Est malum incurabile, aut difficile. Præcedit dolor capitis multus, acutus, vertigo, splendores oculorum: iugularium elatio venarum; extrematum partium refrigeratio; difficilis motus, stridor dentium in somno: vrina æruginosa, pauca, nigra, cum farinaceo sedimento. Iacent correpti vti mortui. *In apoplexia.*

7 At epilepsia puerorum est plerumque; soletque circa 25. annum solui: si autem vlterius perseuerat, vsque ad mortem comitatur. Cum inuaduntur, alienantur, non priuantur motu, & sensu; sed vitiantur prorsus: concidunt, conuelluntur, vociferantur: tremunt, circumaguntur: spumam emittunt ex ore; interdum stercus, & semen inuoluntariè. Præcedere solet capitis dolor, obliuio, tristitia spontanea: somnia turbulenta, pallor, &c. *In epilepsia.*

Medicorum sententia de causis prædictorum morborum.

ARTIC. II.

1 Horum omnium causas Medici faciunt humores cerebrum lædentes, quod principium est sensus, motúsque. Sed pro diuersitate lædentis causæ varietatem discriminant: etenim in lethargo, aiunt, pituita frigida & humida imbuens cerebrum, peccat. *Causa lethargi secundum Medicos.*

2 In caro humor frigidus, crassus, viscosus: quod est idem. *Cari.*

3 In catalepsi sanguinis copia, ait Aëtius; vel frigidus, siccusque humor melancholicus; cerebri præsertim posteriora molestans. *Catalepsis.*

4 In comate irrigatio cerebri, vt in ebriis; vel vapores calidi, & humidi, vt in febri; vel solum frigus, vel frigus cum humiditate. In vigilanti comate pituita commista bili. *Comatis.*

Apoplex.

5 In apoplexia pituitoſus, frigidus, craſſus, lentus humor cerebri ventriculos principaliſſimos vna vice cumulatim replens: qui à nimia cruditate, vel ebrietate ſolet oriri; vel ab ictu capitis; ad quam confluunt humores, vel aëris frigiditas humores adſtringens, excrementáque.

Epilepſ.

6 In epilepſia pituita craſſa, lenta: vel atra bilis ſpiritus meatus in cerebro obſtruens; neruorum principio ſeipſum agitante, vt noxium excutiat. Aliquando per conſenſum oris ventriculi ab humoribus corroſiuis ob exquiſitum ſenſum patientis; cũ cerebrum ea, quæ ſubmittit, excutere nititur. Propterea que, ait Galenus, quidam Grammaticus dum vehementer docebat, iraſcebatur, cogitabat, ieiunabat, paſſione epileptica corripiebatur. Item ex aura frigida, quam aliquando crus, aut membrum aliquod, ſubmittit ad cerebrum: patientes enim inde aliquid moueri, & cum in cerebrum irrepit, cadere ſe agnoſcunt, eodem Galeno teſte.

Examen ſententiæ Medicorum.

ARTIC. III.

Prima ratio contra Medicos, ex eo quod eadem paſſiones accidunt in aliis morbis, non ab eiſdē cauſis

AT quidem non videntur Medici eorum, quæ eueniunt hiſce in morbis, reddere cauſas; ſed quaſi diuinare: etenim omnia tribuunt affecto capiti; cum tamen nil læſo capite, eadem euenire in ſyncope, & vteri ſuffocatione, & coli, & ventriculi, aliiſque ingentibus doloribus, experiamur; videlicet deliquia, ſenſus, & motus priuationes, & mortes ſubitas, & tremores, & torſiones, & occupationes animæ: ita vt vix fœtoribus, aliiſque timoribus reuocari ad ſuæ ſedis defenſionem queat. In ecſtaſi quoque, ſiue amatoria, ſiue admiratiua, corpus riget in ea poſitura membrorum, qua fit raptus, permanens: nec frictionibus, & vocibus, & punctionibus reuocari poteſt: nec ſentit, niſi finita ecſtaſi. Similiter qui in Lapponia, Noruegia, & Sueuia, putant ſuam à corpore animam exire, & ad mundi partes quaſcunque, vt nuncium eorum, quæ illi ſcire cupiunt, qui eis pro hac re pecunias ſoluunt, afferant, vagari, & redire: iacent exanimes, ſicut apoplectici, & catalepſi affecti. Igitur has paſſiones non ſolus humor facit, neque capitis, vt caput eſt, ſunt, ſed quatenus ſpiritus in eo afficitur. Præterea cur puerorum epilepſia, apoplexia verò ſenum magis ſit:

Secunda ratio quod etiam ecſtaticis.

3. Alienatis ſponte.

Concluſio.

Quarta, quoniã ex datis cauſis Me-

non

non reddunt causam ex dictis, cum in pueris plus succi, & læsionis esse debeat. Et si succus hoc facit, vnde illa tenuis aura ex crure idem operatur? Et cur pœonia hoc morbo laborantes collo gestata, sic iuuat, vt nihil patiantur, teste Galeno, de puero quodam; eáque ablata iterum recidant? Et cur post annos 25. est insanabilis? Item quomodo idem morbus à calidis, & frigidis fit humoribus? Et cur in catalepsi humor calidus sanguis plus somni inducat; quàm pituitosus frigidus in lethargo? Et quomodo in comate solum frigus aliquando somnum facit, plusquam in cæteris ab humore, cum boreas vigilantes, auster dormientes reddat? Et cur minor passio ventriculi, & ira, & inedia faciebat in Grammatico epilepsiam, quam maiores passiones aliorum in ventriculo non faciunt? Et quomodo frigidus & siccus humor facit catalepsim, vti calidus, & humidus Aëtio? Et cur in aliis pulsus, in aliis respiratio, plus læditur eiusmodi passionibus? Hæc, & alia quæri possunt, vt in lib. 4. perscrutari poteris.

...diversorum non potest reddi ratio, cur pueris epilepsia, & senibus apoplexia propria sit.

5 Nec cur præcedit aura in crure.

6. Nec cur pœonia prodest.

7. Item cur idē morbus à calidis fit, & à frigidis causis.

8. Quia non datur ratio differētiarū lethargi & comatis.

Nec accidētium in epileps. cuiusmodi Gram.

10. Nec aliarum differētiarum.

Propria sententia de causis prædictorum morborum.

Artic. IV.

1 NOs autem arbitramur, hos morbos omnes esse passiones quidem spiritus, sed in sua principali sede. Nam quando alibi fit, alibi sentitur dolor, & spiritus illorsum recursus, vt patet in colicis, & hystericis: esse tamen eiusdem penè modi, quamuis in capite plus compressionis; alibi plus disiectionis, prout de syncope loquentes diximus: causam tamen formalem generationis eorum esse magnam spiritus occupationem ad pellendum morbificam causam, suarum operationum impedientem, in qua dum occupatur necessariò omittat pulsationes, & spirationes, habes ex toto, vel ex parte: ideóque in his esse alterationes magnas, motus vero arbitrarios, etiamsi prorsus deficiat, nihil mali offendit. At naturalibus illis intermissis, dum spiritus occupatur in morbo vincendo, minuitur compressione, & dolore, nec pulmo flatu excitat calorem in corde, vt ex sanguine spiritus reficiantur. Propterea ergo sequitur mors necessario in omnibus passionibus his, si durabiles sūt, spiritu altero resoluto, & diminuto, alteróq; successore nō genito. Propterea Medici tot frictionibus, & odoribus, & fœtoribus reuocant animā, nesciētes

Subiectum prædictorum morborū esse spiritum: sedē caput, sicut consimilium locos alios.

Causa formalis, & finalis.

Cur defectus pulsationis & spirationis noxius magis, quam arbitrariorum motuum.

Disciplina Medicorum cæca in his morbis.

ad

ad quid ista valent: quæ quidem fiunt, vt spiritus ad propria munia, vnde reficiatur, nec totaliter desinat, reuocetur. Qui autem subito pereunt, dira spirituum compressione nullo reficiendi dato tempore ab ingenti dolore, & causa eos suffocante, vel disiiciente pereunt, vt de syncope loquentes aduertebamus. Causa autem materialis, quæ & quasi actiua habetur: vt sunt fluores vitiosi, & flatus: concausa autem angustia organorum & loci: item dolor implantati in eis spiritus: ad quorum iuuamen spiritus liberior accurrit, vt diximus loquendo de pulsibus.

Cur alii subito pereunt.

Causa materialis cum actione materiali concausa, causa finalis ex parte.

Quid sit alienatio in præfatis morbis.

2 Alienatio autem fit, vbi à sentiendo, & pulsando, & respirando, & mouendo, seu gestando corpus, cessat spiritus: vel insequens mentis ad alia raptus; vel suas ad necessitates distractus, sicuti in somno, & doloribus magnis.

3 Quemadmodum enim ex capite fluores destillantes efficiunt in membris subiectis anginam, arthritim, podagram, chiragram: sic vapores ab inferioribus partibus vicissim submissi in caput; efficiunt epilepsiam, apoplexiam, &c. vnà tamen cum fluoribus: sunt enim flatus succulenti, & succi flatulenti.

De epilesiæ causis, & cura, iuxta proprium dogma speciatim.

Artic. V.

Nomen.

Essentia.

1 Epilepsia igitur, quæ sacer morbus, & comitialis dicitur: quoniam in sacro capitis membro, mentis templo, & in sacris personis sæpius fit, & in comitiis solet infestare: generatur à succis flatuosis, vel flatibus succulentis, caput occupantibus non ita, vt cellas obstruant prorsus, neque neruorum poros obstruant prorsus; sed ex parte. Spiritus enim eos excutere volens, in caput confluit, & conflictatur: proptereáque fiunt motus illi varij distorti, & tremores. Vidimus tandem mox saliua multa, & fluoribus non viscosis, sed lubricis ex ore eiectis spiritus vi, tunc cessare passionem. Spuma illa flatum indicabit. Fluor vel vaporem conuersum in fluorem in angustia capitis, vel mistum à principio fluorem: vtrumque enim fieri probaui in cane ad Agnanæ antrum proiecto: qui statim epilepticos motu, & spuma imitabatur: & tamen solus vapor fœtidus in caput per nares ascendens, fuit causa passionis.

Probatur ab effectu.

Ab exemplo.

Cur infantiū epilepsia magis.

2 Infantes propterea hoc morbo afficiuntur, quoniam succis abundant

abundant flatuosis, & cerebri, & neruorum poros angustos habent ita vt facilè vapore crasso impleantur. Cum autem transierint annos pubertatis, fiunt latiores pori: & per transpirationem humor dissolutus educitur, & in pilos conuersus, qui est crassior. At si hoc tempus non soluit morbum, perseuerat vsque ad senium. Natura enim non potuit tantum aperire meatus neruorum, & transpiratorios, & flatus exsiccare, quantum requirebatur, ne opplerentur, & emitterent, & non fierent: proptereàque videbis vt plurimum eos, qui tali afficiuntur morbo, pilos non emittere, nisi paucissimos, fuligines enim restant mistæ humoribus ad malum peragendum: & cum Luna aspectum Solis, & Saturni simul incurrit, magis affici, vndè & lunatici dici solent. Luna enim, & vapores, & humores tunc commouet, vt probatum est in Astrologicis, & in libro quinto huius voluminis, tàm intra hominem, quàm in aëre, & aquis extra; cuius ope dæmon etiam vtitur ad vexandum, vt patet experientia, & Theologia quoque admonet.

Cur perseuerat ad senium post an. 25.

Cur epileptici minus pilosi.

Cur epileptici lunatici.

3 Si autem in capite hi essent humores perennes, perennis esset passio; sed fit vt podagra ex destillatione, quoniam destillat ad pedes aliquid à capite. Sic epilepsia ex eleuatione ad caput flatulentorum succorum, vt plurimum tamen melancholicorum: quoniam hi aptiores ad terrefaciendum spiritum. Hinc est quod Grammaticus ille apud Galenum ex sola ira, & vehementia in docendo patiebatur: humores enim, eorumque fæces, agitata vehementi motu flatum efferebant, opplentem cerebri cauitates. In aliis hoc non fit, quia non tantus flatus, nec faciles meatus ad ascensum, neque fæx sanguinis fluctuans inest ad ipsorum generationem. Inedia quoque idem efficiebat. Cuius rationem Medici ignorant, nobis quidem peruiam. Etenim vacuo ventriculo eructat lien fæcem melancholicam, vnde flatus eleuabatur. Ergo non passio ventriculi hoc facit, sed passio spiritus in cerebro à flatibus, sicut in cæteris. Puer quoque ex crure auram ascendere in caput sentiens, nostram confirmat sententiam: etenim in vapores redacti humores eò confluentes ex agitatione, ascendebant, repercussi; nec exitum ibi nacti: sicut in aliis ascendunt ex ventriculo, liene, aliisque visceribus, & ex fuliginoso sanguine in plexu retiformi, per pilorum nutritionem non satis expurgato.

Cur flatus ex membris ascendens epilepsiæ affert passionẽ.

Cur pæonia iuuet. 4 Pæonia quidem solaris herba spiritus solares reficit, roborat, & flatus fuliginosos, ne ascendant, reprimit primalitatum mirificentia. At nescio an in confirmatis morbis hoc idem possit ex toto sola gestatione : neque enim tantulus magnes multum ferrum mouet.

5 In coitu quid simile epilepsiæ quidam patiuntur. Spiritus enim disiicitur pars in semine abiens; quæ autem in capite remanet, agitatione vapores commouente, quasi vincitur illorum compressione. Vnde in posteriori parte, ex qua fit defluxus per spinam, sentiunt dolorificam deficientiam.

Curatio.

Infant. epil. cura. 6 PVeros ergo expectabis donec pubescant: ætate enim soluitur in eis epilepsia. At ne consuetudo pariat perennitatem, nec pereant nimiis conflictationibus, ipsorum collo pæoniam *Amuletum.* alligabis, & rebus solaribus assuefacies. Caput oleis calidis exsiccantibus sæpè vnges, scil. irino, anethino, & pulueribus maioranæ, *Cibus.* thuris, cyper. &c. Dabis ad lingendum dulcis amygdalæ succum cum saccharo, & mel. Nutrix verò cibis lac exsiccantibus vtatur, nec flatuosis; abstineat à coitu, & tristitia, & crapula. Quidam occiput inurunt ignito ferro, vt nimia humiditas non occidat infantes.

Adultorum. 7 Adultos vero arcebis à leguminibus, alliis, porris, cæterisque flatuosis. Similiter à carnibus, præsertim senilis animalis, & atrabiliosi, & humidi. Auiculæ montanæ prosunt, & olera caput confortantia : cappares, & buglossa, malua in modico iure. Sed exercitium, & frictiones, pectinatio, & rasura quotidiana, & alia laxantia. Inunctiones, & capitis insolationes exsiccatiuæ. Venatus, lætitia valde prosunt. Vinum tenue aqua dilutum, album, vel mulsa : modicus coitus, modica balnea odorata, non tamen capitis. Cum passio inuadit nequaquam mouendos putarim, sed solis odoribus iuuandos. Mox distorta, & conuulsa membra reformabis : os aperies etiam claui, & penna ; aut digitum dilutum oleo irino iniicies, vt pituitam adhærescentem extrahas, vel per vomitum. Sunt qui in ipsa passione castoreum, aut laserpitij succum dent cum oxymelle. Clysteribus cum excitantur acribus purgandi, & hiera picra, & aliis rebus pituitam, & atram bilem respicientibus, & flatum.

8 Inueteratæ epilepsiæ fortiora sunt adhibenda medicamina. Galenus secat venam primò; rectè quidem si abundat humoribus, & viribus,& si à poplite; vt sanguinis fæces descendant: laudo tamen magis hæmorrhoïdum apertionem etiam artificiosam, & menstruorum. *Veteris epilepsiæ cura.*

Dant syrupos Medici extenuatiuos: Tu adhibe etiam solutiuos flatuum;& misce cum aquis absinthij, hyssopi, stœchadis, betonicæ, maioranæ, &c. etiam fœniculi, apij, petrosel. cumin. pæon. aquis, vt peccantes minuant humores, faciantque aptos trahi à pharmaco, & non trahere, iuxta doctrinam lib. 5.

Phamacum sit colocynthidis infusio cum puluere aridi hellebori nigri. Sunt qui dant pilulas coccias,& de agar.&c. prout pituitam respiciunt. Tu flatum simul & pituitam mucosam,& fuligines considera: & quantum potes obstructionibus occurre, & dilatandis viis spirituum stude. Propterea balneum, & frictiones laudo,& aperitiuorum applicationes intus, & foris: cucurbitulas spinæ & hypochondriis non ineptè addunt Medici: & capiti cataplasma panis in mulsa, cum calamentho, serpillo, vel mentha, &c. confortant enim cerebrum,& viam faciunt fuligini, & cineri. Addunt deraso capiti consimilia: & post aliquot dies purgant hiera; & sternutatoria sequuntur, & masticatoria. Iuuant per antipathiam radix pæoniæ, ceruinum cornu, viscum quercinum, os caluariæ humanæ: quæ præfatis medicamentis misceri possunt.

Emendare non cesses ventriculum, ne vapores mittat, cruditates non faciat: nec cibos flatuosos admittas. Similiter lienem expurgabis; & sanguinem purificabis, & membrum, vnde aura solet exurgere, confortabis: vel cauterio munies. Purgatio singulis annis repetatur, ne morbus regrediatur, vel deterioretur.

De apoplexiæ causis, & cura.

ARTIC. VI.

1 APoplexiæ autem causa est humor multus, non quidem sanguineus, sed excrementitius; qui neque per transpirationem exire, eo quod attenuari nequit; neque per aluum, & cauteria naturæ, cum multus sit & interiora teneat, expurgari potest. Quapropter cum redundat in infimo cerebri ventriculo, *Causa, & sedes, & ratio apopl.*

obstruit porum spinalis medullæ, per quem spiritus distribuitur: atque neruorum, qui à capite procedunt Itaque spiritus accurrens, laboránsque pro suis vasis & vita, derelinquit nedum motus arbitrarios, sed etiam pulsationes, ac ipsam respirationem: & si plusculum immoratur, nec vincit, imminutus, & non refectus perit.

Cur senum apoplex.

2 Idcirco ergo senum est plerumque iste morbus, quorum spiritus pauci, & excrementitiæ sordes multæ, vt expurgari nequeant; flatus autem non multi: rimosi enim sunt, sicuti parietes antiqui, & facilè emittunt quod tenue est, quod verò crassum, remanet. Ideo non epileptici ex vapore, sed apoplectici fiunt. Est etiam ebriosorum, comedonum, ociosorum, quorum cruditates multæ & excrementitij fluores validi: qui in neruorum principiis impacti, ægrè discutiuntur. Sobrios autem, & ad motum impigros, laboris amantes, nunquam videbis apoplexia vexari, nisi fortè ob casum, ictúmque capitis: quorsum humores accurrunt, & spiritu laborante contra morbum augentur. Et horum apoplexia sanitati restitutorum curatur facilè, non autem ociosorum, & senum. Fit etiam pororum angustia; difficilè curabilis.

Symptomata & accidentia.

3 Præcedit autem dolor capitis ex compressione cumulatorum humorum, tenebræ & splendores in oculis ex spiritus agitati scintillatione, & fuliginum volatu. Vertigo, quoniam & flatus intermiscetur, quo ferente in caput ascendunt; venæ inflantur iugulares, & à copia humorum eleuantur. Extrema frigent, spiritu ad auxilium se conferente introrsum; strident dentes ex conflictus præparatione. Vrina æruginosa, pauca, nigraque, ex crassitie humorum, & ex assatione, vel fæce sanguinis: modica tamen, sicut omnes res crassæ, quando præsertim spiritus inualidus fit ad ipsorum eductionem.

Quantitas causæ lædentis, & loci agnitio.

4 Pro spirationis læsione maiori, vel minori considerabis potentiam morbi, id est, humorum crassitiem, & locum læsionis, qui est principium neruorum omnium, quibus spiritus mouet viscera; sed necessitas derelinquendæ suæ refectionis elucet in hoc verius. Intermissio enim, & difficilis tractio, illa mortem expectat: ista cum morte conflictatur. Si hæc iuueni, & in æstate aderunt, cum sit morbus senum, & hyemis, inexpugnabilem copiam causæ morbificæ indi-

In iuuene & sene.

cat,

cat, & mortem cum hyemauerit: vel si sanantur, paralytici fiunt.

5 Horum cura venæ sectionem renuit, ne calido sanguine abeunte frigidi humores remaneant: sed comedonibus, & plethoricis senio affectis clysteres acres prosunt, de betonic. ruta, saluia, hyssopo, calamentho, polypodio, agar. colocynth. diaphœn. benedict. laxat. hiera, &c. cum sale, & oleis calidis secundum artem. Item suppositoria ex helleboro nigro, agar. colocynth. in puluerem actis, & melle exceptis. Fiant vnctiones, frictiones, cucurbitulæ, odoramenta, sternutamenta, sinapismi, emplastra in capite; vomitiones penna in os immissa, & cætera, sicut in veteri epilepsia. Addunt capiti sartaginem percalidam. Victus sit mel, butyrum, & res eædem cum epilepticis. Potus mulsa, & aqua coriandr. & cynamom. Herbæ attenuantes, & calefacientes spiritum multum, & modicam crassitiem minimáque excrementa generantes, sunt cibus huiusmodi ægrotorum. *Cura intus.* *Extra.*

Cum autem in paralysim transierint, magno naturæ fauore subsequentur ea pharmaca, quæ paralyticis conueniunt, vt in seq. cap. docebimus.

De catalepsis causis, & cura.

ART. VII.

1 CAtalepsis proxima est apoplexiæ, quoniam respirationem tollit, solo modico pulsu remanente. Et quoniam quemadmodum in ecstasim raptis, neque muscæ, neque minaces digiti oculos, aut palpebras aliquid mouent: sed sicuti incepit raptus, aperti, & quasi congelati manent absque spiritu, quippe qui totus ad mentis visiones raptus est: ita etiam accidit catalepsi detentis. Vnde Medici hunc morbum congelationem vocant: propterea arbitror ingenti passione detineri, qui hoc morbo corripiuntur: ita vt totus spiritus in illius locum feratur, & oculi remaneant, sicuti in mortuis, & ecstaticis, absque spiritu vllo, sicuti in vtraque passione experti sumus. Eadem ergo ratione, & totum corpus riget, & pulsus modicus remanet ad reficiendum. Periculosa ergo, feréque lethifera passio, quæ tantoperè cogit spiritum deserere vasa functionésque vitales. *Accidentia catalepsis.*

2 Causam passionis Galenus facit humorem frigidum, & sic- *Causa ex Galeno.*

cum. Ego autem puto, quidquid magnam passionem afferre potest, nedum obstructionem capitis, & spinæ, ac suffocationem potest afferre: quod Aëtius probauit in sanguineo iuuene dies tres detento passione isthac, donec plurimo sanguine de naribus erumpente liberatus est prorsus. Sanguinis ergo copia, & humor in retiformi, & capitibus venarum abundans, cerebrum infestabat, & spiritum ad eam vocabat pasſionem. Quare non est iste morbus proprij humoris, sed pasſionis grandis à quocunque fiat humore: atram bilem tamen plurimum posse in ea puto, quoniam terrefacit spiritum, & pasſione imaginosa insuper detinet, nedum corporaliter noxia.

Correctio.

Cura.

3 Igitur ex corporis habitu, & ætate, & tempore, & victu, & præcedentibus agnosce causam pasſionis, & qualia requirit medicamina, talia adhibebis.

De caro, eiúsque cura speciatim.

ARTIC. VIII.

1 POst catalepsin minor ordine noxa est caros, in quo cæteris cessantibus functionibus, respiratio tamen integra manet. Et quoniã non est morbus à se incipiẽs, sed sequitur post epilepsiam, & post febres diras, & caluariæ, & membranæ ventriculos cerebri ambientis cõpresſionem, & læsionem: propterea nequaquam, vt Medicis placet, eius perpetuò causa sit humor viscidus, frigidúsque. Decipiuntur enim ex hoc, quod putant omnem ad somnum propensionem fieri à frigore, & pituita, cum sæpè contrarium ostenderimus: neque somnus sit in caro, vt ipsi putant, sed occupatio spiritus contra lædentes causas intrinsecus. Et quoniam respiratio remanet, neque morbus de se incipit, puto pasſionem esse modicam, sed spiritum esse diminutum ex præcedentibus causis, sicuti reliquiæ exercitus inualidæ sunt etiam contra reliquias belli. Non ergo somnifera causa facit carum, sed pasſio occupans spiritum in sui expurgatione; propterea discernenda est causa pasſionis: nam in comitiali, flatulenti succi sunt reliquiæ: in febribus causæ putrentes ipsarum: in ictibus affectio membranæ, vel osſis. Et talia exhibebis remedia, qualia iubent causæ, & non sicut Medicis placet, qualia lethargus requirit: nisi ex causa lethargica relinquatur incrassata pituita frigida. At cum in lethargo plus lædatur respiratio, quam in caro: & in caro plus sensus, & motus, quam in lethargo, & hic per se incipiat, carus autem sit reliquia alterius mali: palam fit, quod dimi-

Causa ex Medicis.

Correctio

Cura.

nutio spiritus plus loci habet, quam causa passionis, in caro: in lethargo è contra, vt dictum est.

De lethargo, eiúsque cura speciatim.

ARTIC. IX.

1 Fit ergo lethargus ex causa pituitosa cerebrum tenente, & implantatos spiritus afficiente, ad quorum auxilium vnitur spiritus liber, & ad poros aperiendos, & pituitam attenuandam. Vnde respiratio minuitur, cum liber non satis eleuet folles. Somnus grauat, quoniam spiritus detinetur contra causam morbificã, & stupescit implantatus, sicuti in manu compressa, & humoribus irrigata crassiusculis: vidimus enim iuuenem ægrotantem adeo vigiliis afflictum, quamuis in cæteris benè valeret, vt se vel ex hoc putaret mori: cúmque caput multa aqua partim tepida ei lauissent per horæ quadrantem, ita somno captum esse, vt vigilare non posset, & cum cibaretur, etiam in somnum propendebat. Ex quo apparet, humiditatem poros occupantem implantati spiritus, causam esse somniferam valde. Vbi autem putrescit, simul febrem accersere. Spiritus enim contra eam insurgit: maximè autem si cum sanguine prodit. Obliuio autem sequitur necessariò, sicuti in dormientibus; dum enim passione grandi detinetur, non nisi illam nouit, attendítque, sicuti dictum est prius. Idcirco & post lethargum solet memoriæ defectus sequi. quod quomodo fiat & curetur, in superiori capitulo declaratum est. Porrectæ matulæ non meminere, quoniam dum spiritus huic negotio operam dat, reuocatur à passione in aliud, huiusque proinde obliuiscitur. Subiugalis vrinæ crassitiem, & turbationem humor indicat. Pulsus rari, atque vndosi causa est humiditas, & occupatio laboriosa, vt dictum est in tractatu de pulsibus.

Causa lethargi.

Ratio accidentium in lethargo.

2 Propterea ergo conueniunt lethargo cibi attenuantes, incidentes, multi spiritus, & exilis crassitiei, & leuis: quales volucrum carnes velocissimarum, pectora, & alæ gallinarum: asparagus, fœniculum, oreoselinum, cichorea; quibus adde origanum, macim, cuminum, apium, pulegium, cynamomum, caryophyll. & huiusmodi. Potus sit mulsa, vel album austerum, aquosum vinum, vel aqua aceto emendata, vel floribus rorismarini. Paretur aula calida, sicca, lucida, odores, thuris, & sulphuris. Venam non secabis, ne calore exeunte remaneat pituita: sed circa pedes tentabis, vt crassi humores discedant, si vires, & cætera permiserint. Propterea etiam clysteres acres subministrabis sæpè descriptos.

Cura.

3. Postea

3 Postea frictiones cum sale, & aceto, vt attenuentur humores. Item ligaturas, vt spiritus excitetur: propteráque pilos euellere, & bitumen, sulphur, galbanum, fumum extinctæ lucernæ, sagapenum, abrotanum, fumum cornu, & huiusmodi adhibent naribus Medici ad excitandum spiritum à somno. Ego tamen non à somno excitandum puto, sed reuocandum ad sua munia, videlicet ad respirationem, & pulsum perficiendum, ne totus absque successore moriatur. Cæterum hos fœtores valde nocere puto ad reliquias spiritus extinguendas. Melius erit in aceto origanum, pulegium, thus, cynamomum, coriandr. & huiusmodi incoquere, & naribus admouere, & caput rasum inspergere, vt penetrent, exsiccent, excitent, & augeant spiritum. Sternutatoria etiam fortiora addes; & ori per vim iniice theriacam, mithridatiumque in aceto. Confert maximè castoreum cum oxymelle potum. Cucurbitulæ, frictiones, scarificationes, & vnctiones acutorum oleorum, & aqua vitæ: quæ etiam confert in passione positis per infundibulum ori iniecta, & capiti.

Quid fœtores prosint.

4 His in morbis plurimum possunt *quintæ essentiæ* vocatæ rerum calidarum, in quibus nulla crassities, & spiritus multus. Nec dubitarem potum aquæ corrigere aqua vitæ, & arantiorum. Cochlear quintæ essentiæ cynamomi optimum. Ego enim doctissimum M. Matthiam Aquarium lethargo detentum, & comate, modica hac destillatione vigiliæ, sensui, & sermoni, restitui. Olea M. Ducis Etruriæ, sunt quædam efficacissima, vt fiat fœdus cum morbo in ipsa passione. Sed postea omnino victus, balnea, exercitia, gestatio, equitatio, purgationes, & attenuationes aliæ sanant ægros, & præseruant sanos, ne in huiusmodi cadant morbos soporiferos ex fluoribus frigidis: non autem à caro; quoniam passionis præcedentis est genitura. Valent tamen vesicantia multa, quasi cauteria totius corporis expurgatiua, vt in me experientia docuit.

Omiserat vesicantia, quæ sanitatem reddidere Autori hoc morbo lethaliter affecto in vrbe Rom. 1619.

De comate speciatim: eiúsque cura.

Artic. X.

1 Coma verò à lethargo nihil differt, nisi quia non à principio semper de se est. Et si pulsus vndosus est, eandem causam indicabit.

Causæ.

2 Solo autem frigore fieri haud credas, nisi vapores, aut fluores crassi in cerebro adsint, quos frigus constipat, duriusculos reddit:

reddit; vel introagat alias per repercussionem, vt in catarrho; vnde sequatur aliqua passio, ad quam amoliendam spiritus accurrat,& occupetur.

3 Fieri autem puto à causis lethargi, & ab omnibus crassis vaporibus, & humoribus irrigantibus cerebrum; nisi valdè calidi, acrésque sint, qui phrenitim cient. Ebrij autem, & febricitantes ob pituitosos humores,& seniores præcipuè, & fatigati, cum biberint,& flante Austro, comatosi sunt: sed non erit morbus, nisi & læsio adsit, vt spiritus nedum circa vapores, sed circa malum illatum occupetur.

4 Cura ergo eius sit, sicuti & lethargi. At si à febre, vel vino, vel aliis causis, quales requirunt tales causæ. *Cura.*

5 Coma vigilans ad phrenitim pertinet: fit enim à bilioso humore: nec somnus ob mistam fit pituitam, sed ex debilitate spiritus volentis quiescere, nec potentis; & ob occupationem. At si quando mista causa adsit, quod euenire solet, medicinas miscebis phreniticorum, & lethargicorum pro rata. *De comate vigili.*

De somno quadrimestri, &c.

Appendix.

1 A Frigore nimio sub boreali ferme polo correpta animalia glaciantur in mense Nouembris, & sub Martij finem reuiuiscunt. Quod & hominibus in antris sopitis per tot menses, non quidem ex crassitie vaporum, vt gliribus, & tassis dicitur accidere: neque comate miro; sed quoniam omnes partes corporis rigent frigore, gelantur humores, & spiritus intra cerebrum, & neruos, vel nimio frigore, & strictione tenetur, vel in tenuissimum liquorem transit, qui superueniente veris calore iterum attenuatur in spiritum, corpus viuificantem motu, sensúque. Humores liquescunt, partes corporis soluuntur; quod in calida regione fieri est impossibile: calor enim educit spiritum, & qui remanet putrefacit corpus. Consimile accidit apibus apud nos, pulicibúsque necatis aqua, ita vt nullum organum destruatur; ad Solem enim reuiuiscunt, vt in Physic. docuimus. Ex his Medicus plurimas medicamentorum, & passionum intelligat rationes.

De morbis organicis à destillatione potestatem operatiuam lædentibus, aut impedientibus.

CAPVT V.

1 DE potestatiui morbis continuantes sermonem, etsi qui organa potestatiui vitalis infestant singillatim dicere oporteret: deinde qui organa appetitus lædunt: postremo verò qui operatiua, disponebamus. Attamen causa analoga istorum postremorum cum morbis in primo organo, & sede spiritus, nos ad sermonem de his trahit.

De catarrho, podagra, gonagra, ischiade, arthritide, chiragra, paralysi, & conuulsionibus; eorúmque causis generatim.

ARTIC. I.

Ex ascensu, & descensu qui morbi.

1 QVemadmodum ergo somniferi morbi, & qui eclipsant quasi vitam, fiunt è flatulentis succis à superioribus ad inferiora delatis. Sic podagra, chiragra, gonagra, sciatica, conuulsio, paralysis, fiunt ex humoribus, in q os vapores in capite concrescunt, ad inferiora descendentibus, & operationem eclipsantibus. Horum primus est catarrhus, cuius descensio ad guttur. Quæ enim fit ad pulmones, mistam, & alteram habet considerationem, sicut & angina, cuius potior causa est inflammatio, quam destillatio.

Differentia prædictorum morborum ex descensu.

2 Medici loquuntur de his morbis tanquam genere diuersis, cum tamen eadem res sit in causa, differens loco & magnitudine. Etenim humoris fluxio, si in articulis pedum constiterit, impedit viam mouenti spiritui, & neruos comprimit; ac proinde spiritum inambulantem, & implantatum: doloresque sic adducit. Idem facit in manibus, vertebris, coxendice, cæterisque articulis. Et cum etiam neruos replet, tollitque mouenti, & sensificanti spiritui transitum, facit paralysim: interdum in media corporis parte dextra, vel sinistra; alias in vno membro, & in lingua, ore, crure, vesica: & cum musculos replet, & neruos, ad eam partem, & affectum torquens, & relinquens, in quem spiritus non impeditus agebat, dicitur spasmus. Quo alij recto inflexibiliter collo tenentur: alij ad anteriora: alij ad posteriora caput

caput inclinatum habent, & eo in situ remanent affecti spasmo, & correspondent catalepsi in capite. Eadem enim passio est, loco differens. Sed in spasmo cerebrum non læsum, neque spiritu occupato, sunt vigiles. Dolent autem in loco passionis.

3 Omnes hi morbi reciprocant, cum destillatio creuerit, non secus ac epilepsia; renouanturque ascensu succulenti flatus, nisi origo causarum tollatur, vel via ad patiens mēbrum. Hæc autem ita se habere ipsa fluxio declarat: quæ sentitur deorsum vbi vigilant, descendere: maximè autem tempore catarrhi, quando etiam non patientes articulorum dolores, sentiunt in musculis humerorum, & brachiorum tensiones, & dolores obtusos ab inambulantibus fluoribus, si contingat eos per subcutanea, & non in fauces tantum, illabi.

4 Cum intra neruos succus abierit omnes, priuat sensu, & motu. Etsi enim sentiat membrum illud resolutum, conuulsúmque, vti declarat nutritio: haud tamen communicat sui passionem spiritui vniuersitati: propterea videtur insensilis, sicut ecstaticis accidit: & dum pili resecantur, sicuti in Phys. docuimus. Cum vero intra neruos, & cutim, vel carnes fit transitus, tollitur mouendi commoditas, sensus nequaquam: quoniam adest patiens spiritus dolores ingentes, sed temporis successu cum abierit, & articuli replentur tostis fluoribus, in gypsum versis, & tophum; tunc manent rigidæ manus absque sensu, & motu, vt sæpè probauimus.

5 Quomodo autem spiritus intra neruos inambulet, diximus in Phys. & nuper de pulsibus loquendo: componuntur enim nerui ex filis multis, intra quæ spiritus incedit: vt porus spinalis medullæ, quæ neruus est mollior; & optici nerui, manifestè indicant. Præterea nerui rotundi semicocti in aqua, statim capita in quædam fila discernuntur: quæ & perforata videntur palam, licet cæcutiant Medici in hoc, & inter eos Vesalius. Haud tamen credam fluores intra spiritus vias ferri, sed intra filorum contiguitates, & compagines, & ex hoc conuelli neruum, & spiritus compressos resolui, aut in suum principium redire coactos: haud tamē negem poros etiam intrare latiusculos. Manifestè enim intra spinæ medullam, & principia neruorum eius, in apoplexia intrant; & in opticorum poros. Vnde posset quis tueri, tunc modo sensum penitus perdi; sed sufficit si spiritus non adsit: licet Galenus multa contra philosophiam hic loquatur.

De catarrho, eiúsque veris causis, disputatio speciatim, & curatio.

Artic. II.

Catarrhi causa & accidentia, itē raucedinis.

1 Catarrhus ergo destillatio est fluoris in fauces. At cum in nares procumbit, obstruens facit grauedinem; cum in arteriam vocalem, raucedinem, vocis viam impediendo. Tollitur appetitus, quoniam in ventriculi os vsque porrigitur aliquando. Accidit & febris, pugnante spiritu ad fluoris vias expediendas. Aliquando & suffocatio; cum multi, viscosique fluores obstruunt vias, & arterias vocis, & comprimunt neruos, replentque ad cor descendentes. Et hi vocantur catarrhi suffocatiui.

Aliquando transacto catarrho, remanet perpetua raucedo, qualem multi Medici in Abbatissa Stylensi per plures postea annos tollere non potuerunt.

Causa catarrhi secundum Medicos.

2 Medici causam destillationis dicunt infrigidationem temperiei cerebri. Hæc sola non valet, nisi ad stupefaciendum. Addunt alij, quod frigus stringit humores capitis, exprimítque deorsum: sicut manus spongiam premens madentem. In hoc etiam errant.

Correctio.

Frigus enim humores glaciat, induratque, redditque fluxui, & motioni ineptos per suam compressionem: non autem foras promit, sicut cuilibet est notum. Non enim eius est vllo pacto disgregare, & separare: sed omnia congregare gelaréque. Deinde dicunt oppositam rationem: quod calor dissoluens humores cerebri destillationem creat: sed profectò ex hoc sequitur, quod frigus cogens humores, destillationem impedit. Nec ista est ratio catarrhi à calore: calor enim humores attenuat, & partem attenuatam educit, remanentem incrassat, redditque inhabilem fluxioni. Deinde adducunt pro causa repletionem capitis factam à vino, & ciborum cruditatibus, & vaporibus. Hæc quidem vera est causa, sed modus causandi est illis ignotus. Multi enim inebriantur, & cruditates generant, & catarrho non afficiuntur, sed aliis morbis, & solo capitis interdum dolore, & somnolentia.

Causa ratióque vera catar. perpenditur.

3 Quoniam igitur videmus homines per loca frigida ambulantes, & milites hybernis noctibus super muros excubantes, catarrho non affici, nisi certis vicibus; quas cum explorassē inueni, vbi calefacti nudāt corpus, aut caput ad frigidum aërē. Propterea manifestū est catarrhū fieri ex illis vaporibus, & humoribus, qui ad cutim feruntur expurgandi; ast à frigore poros apertos intrāte prohi

prohibiti, & repercussi, ad centrum cerebri, & totius corporis reuertuntur, ibique in fluores redacti stillant inferius. Hæc passio in capite est catarrhus; in cæteris membris efficit fluxiones alui: qui enim nudatis pedibus in frigida aula paulisper incedunt, siue morantur: alui incurrunt repercussione hac fluxum, & diarrhœam: in toto autem corpore obtusitates, & dolores grauantes sentiunt: quod in aëris malignis constitutionibus pestilens est. In flatulentis catarrhus, & febriculæ; & nouus morbus, vulgo *il Castrone*. Confert tamen ad catarrhi magnitudinem, si alij vapores, & fluores sunt in cerebro: atque vna deorsum propendent.

4 Catarrhus autem à calore fit non qualicunque: etenim messores, & rustici tota die Sole torrefacti catarrhos nullos patiuntur: sed vocis claritatem, & capitis exonerationem. Sed à blando calore excitatur catarrhus, non quia dissoluit cerebri humores, sed quia generat in corpore vapores, nec eos potest dissoluere: calefacit caput molliendo, non vsque etiam exsiccando. Igitur vapores caput replentes, à quo calefacto etiam, sicuti à cucurbitula trahuntur, & non educuntur, sed spissantur compressione, & loci angustia, & in fluores vertuntur: qui proinde destillant in fauces: & hoc neque multi vapores faciunt, vt patet in ebriis, nisi & frigus repercutiens accesserit. Et talis fluor calidus, & ardens esse solet, & virides, & flauos mucores facere pro natura & assatione humoris. Idcirco vulgo dicimus Solem veris mouere, & non resoluere; & Lunæ lucem esse catarrhalem, non autem ignẽ, aut æstiuum Solem, qui catarrho contrariantur. Ebrij ergo, & patientes cruditates, & comedones: & qui allia, porros, cæpas crudas manducant; vapores, & succos ingenerant, qui in capitis angustiis vertuntur in aquas, & quocunque minimo frigore catarrho corripiuntur: absque quo somno, & grauedine, & dolore tantum affici solent. Hi etiam nutriunt podagram, & chiragram ex destillatione; & tamen catarrho vacant. Ergo catarrhus non est sola destillatio, sed ad fauces, & per repercussionem additam à frigore, vt dictum est. *Catarrhum fieri post incalefactionẽ, à frigore.*

Curatio.

1 IGitur catarrhos ex repletione vini, & ciborum factos cum repercussione, sanabis inedia, & vini priuatione per aliquot dies, saltem duos. Nihil prodest venam secare, sed obest, nisi ple- *Cura exterior.*

thora adsit humorum multorum cum sanguine in catarrho, præsertim suffocatiuo. Potus esto deinde aqua, in qua mel, & semina coriandr. parum ebullierint. Caue à niue, & frigidis Cibus erit ius calidum cum oleribus tenuis substantiæ, & odoribus paucis, sed acutis. Fuge panem, & carnes, pręter auiculas, aut modicum vitulinæ post duos dies, & micas. Si vinum addideris propter stomachum, dilues feruenti aqua, more maiorum, & Persium nostrum instaurato. Nihil enim magis obest in hoc morbo, quam frigus, & cibi corpulenti, & vaporosi, acrésque, quales porri, allia, vinum, cardui, quæ tamen cocta prosunt; & nihil, neque pyrum, aut pomum manducabis, nisi coctum. Adde saccharum. Manè parum edes, sed in nocte vel nihil, vel confectas saccharo amygdalas, seu cucurbitas, vel oua duo recentissima sorbebis. Hęc enim pectus aperiunt, & fauces: nec caput vapore infestant. Aula erit calida siccáque.

2 Pharmaca clysteres ad diuertendum. Thuris, & sulphuris suffitus: caput linteis mundis thure suffumigatis operies. Quidam bracellis propriis calidis clunium calore, caput operientes noctu, surgunt sani de lecto mane. Medici aqua calida caput lauant, absterguntque non inutiliter: sic enim frigus excutitur, & vapores extrahuntur. Sed caue ne humiditas relinquatur in capite, aut aërem vel modicè frigidiusculum aspiciat. Frigus enim facilius regreditur introrsum per apertos poros. Vnges caput oleo rutaceo, aut irino, aut &c. calidis, vbi frigus multum conceperit. Si autem modicum, sufficiunt iam dicta absque lauacro, & vnctione. Frictiones totius corporis valdè vtiles sunt; & cucurbitulæ absque scarificatione, nisi fuerit suffocans, & anginosus catarrhus. Item embrocationes & emplastra, quæ diximus de dolore capitis agentes, in deteriori catarrho adhiberi possunt.

Cura intus & extra.

3 Considerabis etiam an destillatio sit insipida, pituitosa, vel atrabiliosa, flaua, viridis: similiter & mucores. Et clysteres subministrabis, & cibos contrarios. Gargarismi, & sternutatoria valdè prosunt. Item sacculi de origano, pulegio, roremarino, lauro, betonica, nuce moschat. caryophyl. cynamom. secundum artem. Item quæ destillationem prohibent, vt tabacci puluis, & cuminum deustum, nigella torrefacta, pulegij sicci flores panniculo alligati ad odorandum. Item suffitus prædictarum rerũ, quas sacculis dicauimus. Adde aloën, santala, ambar. eosque

pastillos,

pastillos, quos Lusitani afferunt, carbonibus impone. Hæc omnia in suffocatiuo auge, præsertim frictiones, & scarificationes, masticatoria, sternutatoria, & clysteres, vt fiat diuersio: & si tempus datur; adde cauterium occipiti.

4 In cauterio antiqua purgatio per pilulas de agar. & aloë, &c. præcedant. Aperiantur aures, & nares prouocatoriis, vt destillatio discat reuerti ad fontes natiuos. Qui enim sic afficiuntur, è naribus nil purgant. Butyro & oleis fauces intus, extraque laxabis: cibis attenuantibus, melle, & cauteriis adnitere, &c. *Cura rauced.*

De paralysi, & eius cura, speciatim.

ARTIC. III.

1 Contestantur Medici, quòd fluores neruos alterutrius lateris, vel cuiuscunque particulæ, obstruentes, crassi videlicet lentíque, sic, vt facultas animalis mouens, sensificansque transire non queat, causa resolutionis sunt. Sed quid resoluitur, cum potius religentur membra, non dicunt; nec quomodo obstrui queant si poris carent. Puto autem spiritus exhalantis, vel refugientis, vel membrorum à suo recto situ excompaginationem, dici resolutionem. Hæc quidem in cerebro obstructionem incipere toto: alioquin esset apoplexia; sed in spinalis medullæ, vnde originem laterales nerui habent, hinc vel inde influxum obstruere: aut aliquot parium se tem neruorum à cerebro incipientium, vt patet cum os, aut lingua resoluitur. *Causa paralys. ex Medic.* *Cur dicitur resolutio.*

2 Victus ergo primo corrigatur, ne fluores faciat, sed tollat. Deinde ventriculum, ne submittat fumos; deinde caput, ne demittat: deinde locum patientem, vt quos habet emittat, liberetúrque. *Cura in victu.*

3 Vinum primò prorsus non bibat, sed melicratum: cui saluia, & cynamom & rosmarinus incocta sint, & coriandr. semina. Faciunt alij potum cum zinzibere, pipere longo, galanga, cardam. nuce mosc. caryophyl. decoctis in aqua mulsa, &c. Mensuram pones pro effectus requisiti ratione. *In potu.*

4 Cibo primis diebus, vel tribus abstinebis, melicrato contentus, aut ptisanæ succo, & odoribus pullorum, non carnibus: inedia enim & febris paralysim, & spasmum facilè tollunt, humores exsiccãdo, & nouos non adiiciendo. Postea vtetur cibis multi spiritus, & modicæ crassitudinis, vt ouis sorbilibus, pineis, amygdalis, auiculis, *In vtrisque.*

auiculis,&c. vt in catarrho. Somnus modicus & nocturnus, semper tamen sit in cubiculo dies per faces accensas: vmbra enim noctis auget fluores. Sero paucum, mane aliquantulum esto nutrimentum. Fuge panem & consimiles ei cibos, vtere herba, sinapi, brassica,&c. incisiuis, subtiliatiuis. Moriuntur Romani hoc morbo & consimilibus, quoniam omnia pulmenta de pane, seu pasta, conficiunt.

Quid missio sanguinis.

5 Sanguinis missio mihi suspecta est in his morbis, ex quo manum, & pedem sciatica laboranti mihi conuulsit. Indigemus sanguine ob calorem, & humorum crassorum eductionem. Validi sint clysteres, vt ventriculi, & intestinorum sordes, mittentes vaporem sursum, extirpentur: ac fluxus inuitet alios ad centrum humores. Adhibe vomitum prouocantia, &c. quæ ventriculum emundant. Clysteres fiant ex malua, althæa, calam. mercur. saluia, betonica, cynamo. stœchad. ruta, fœnic. bened. lax. mel. rof. oleis calidis, laurino, irino, rutaceo, &c. sale gem.

Syrupi & pharm.

6 Syrupi fiant deinde pituitam respicientes, & crassos humores, vt sæpè diximus. Medicina purgans sit ex agar. & pilul. fœtidis, Arab. assaieret. & ex his, quæ respiciunt caput: nam repetere sæpius oportebit. Dabis exinde theriacam, & mithridatium. Addes suis vicibus sternutatoria, masticatoria, &c. Sic enim corriges caput. Idem odoramentis confortatiuis, & linimentis ex castoreo, menta, irino, & laurino oleo: quibus semper modicum aceti ad penetrandum, & incidendum, addes. Rades etiam caput, & inunges.

Particularis pharmacia.

Exteriora pharmaca.

7 Mox radices neruorum affecti lateris curabis oleis calidis, vt anethin. chamomill. laurin. liliac. de spica, &c. Item balneo, in quo decocta sint rosmar. saluia, hypericon, maiorana, &c. lauabis, & perfricabis latus, & neruorum initia: & pelle vulpina, vel agnina operies. Sacculos exsiccatiuos addes de rosis siccis, thure, milio, maior. castoreo, & similibus. Addunt vnguenta Aregon. Martiat. Agrip. cum oleis costino, vulpino, de castoreo, de vermibus, de pulueribus piper. betonic salis, euphorb. & cera: ex quibus secundum artem in vnum redactis vngitur locus affectus. Possunt eiusmodi multa addi, & componi, prout res postulat, & morbi magnitudo, &c Item cerotum de stæchad. beton. sab. nigel. euphorb. castor. verbasco, sinap. pipere, terebinth. & oleis præfatis, & cera. Item cucurbitulas absque scarificatione, vt trahant sanguinem, & calorem ad locum patientem. Frictiones quoque, & agi

& agitationes, vel modicas. At sulphureæ aquæ & aluminosæ, quales Puteolanæ, maximè prosunt: consimilisque aër Item sudatoria Tritolis vocata, & arena calida operire membra vsque ad sudorem: sed medicata, qualis in insula Pitachusa, & vinaceis recentibus, sæpè repetitis. Eadem remedia applicabis resolutionibus localibus vesicæ, cruris, linguæ, oris, præcedente purgatione, & rectificatione ventriculi, & capitis; & victus, & potus.

De conuulsione speciatim.

Artic. IV.

1 Conuulsiones quoque easdem habere causas arbitramur; musculorum scilicet, & neruorum obstructionem, & spiritus abscessum. Siuè sit rigor ceruicis, siuè inclinatio ad anteriora, vel ad posteriora: nam etiam quæ per consensum fit, vt aiunt, & agnatione ad conuulsum membrum, siuè ictu venenati animalis afflictum, abscedente spiritu fit: & dolorifica causa intrante per communicationem vaporosam, & inflammationem. Videmus etiam eos, qui à iudicibus torquentur brachiis suspensos fune, nullis confluentibus ad manus humoribus, sed potius recedentibus, inflari manus, & conuelli, ita vt spiritus in eis esse non videatur. Perseuerant alij per annum, alij semper cum rigore manus, & stupore ita, vt eis vti nō valeant. Ergo sanguinis in venis & extra venas, aliorúmque humorum à calore attenuatorum, inflantur flatibus: spiritus vero compressis, & quasi exsiccatis neruis, recedit: vel si adest, eos mouere non potest, à sua symmetria per contractionem alienatos. Quos etiam frigus corripit, rigidi moriuntur. Item & quos fulmen tenuissimum absorbens, depascénsque humores, & spiritus.

2 Haud tamen propterea asseremus, omnes spasmos fieri repletione, vel inanitione, vt Medicis videtur, exemplo fidium neruosarum: quæ vel arefaciente calore, vel infusa aqua seu intrante, contrahuntur. Nullum enim tali arefactione fieri spasmum in animali viuo intelligere possumus. Hoc enim si esset, maximè hecticis eueniret: quorum nedum humor adnatus, sed etiam innatus neruis, & adiacens, consumitur, Medicorum omnium testimonio. Nihilominus nunquam spasmo sicco affici visi sunt, neque hoc nisi à frigore sæuo, omnes humores, atque spiritus cōstipante, densanteque fortiter ita, vt moriantur, vel à calore vehe- *An detur spasmus siccus.*

menti, absorbente spiritus, & humores, inuenio. Nam qui per arenosam Lybiam ambulant exsiccatissimi, ipsique & hectici, & senes centenarij, nunquam huiusmodi conuulsione afficiuntur. Ipsos quoque neruos si secabis quorumcunque aridorum, madefactos intus, & extra inuenies.

Respons. ad rationem contrar. 3 Cum ergo dicunt, quod à crapula, & à cruditatibus & catarrhis sequitur spasmus humidus, sanabilis per exsiccationem: ab euacuationibus verò sanguinis, & alui immodicis, & à sudoribus, sequi siccum spasmum, destitutis neruis humore euacuato: nequaquam istud probant experimentis: semper enim ros, & inungentes liquores perseuerant circa neruos, dum viuit animal. Si quando autem istiusmodi spasmi succedunt febribus, & euacuationibus, lethales, credo, sunt. Etenim abeunte spiritu ab aliqua parte, statim riget, vt in ecstasi probatur, & in profundissimis somnis. Tanto magis autem si & humorum euacuatio præcessit. Cruciatæ manus in tortura, organorum afflictione, & contusione, & extensione nimia tenentur, ita vt spiritui libero non valeant implantati obedire: oleis deinde, & brodiis pinguibus, præsertim intestinorum animalium, quæ neruosi sunt generis, lota, & perfusa brachia, & manus instaurantur: nerui enim pinguedine aperiuntur à compressione, & neruoso decocto reficiuntur: & spiritus implantati odoribus, & vino confortantur ad pristinos vsus. At ex solis sudoribus, & febribus, & fluxionibus alui posse tales fieri inanitiones radicalis humoris neruorum, non intelligo. Testatus est & Medicus eruditus Santarellus Nolanus, se huiusmodi siccos spasmos vidisse nunquam.

Mihi vero iuueni cum Medicus sciaticæ gratia secuisset venam brachij, postridie obriguit à brachiali manus; cum iterum secuisset venam pedis, conuulsus est pes à malleolo ad digitos vsque: non quidem propter inanitionem neruorum ex emissione sanguinis ortam, sed quia abeunte calido sanguine, crassiores facti humores frigidi iuncturas, & neruos inuaserunt. Forsan hoc expertus dixit Hippoc. & inanitione fieri spasmum; sed spiritu abeunte nerui conuelluntur, quoniam humores remanentes addensantur: ideóque mollificatiuis indiget medicinis potius, quam exsiccatiuis.

Cura. 4 Nos autem curabimus conuulsiones omnes non aliter ac resolutiones, in victus, & ventriculi, & capitis, & affecti loci emendatione: neque enim siccum spasmum, nisi morientes apprehendere

prehendere putamus. Neque mihi humida, nisi vt vias aperirent, sed exsiccantia, attenuantiaque profuerunt medicamina, super omnia tamen gulæ correctio.

5 Spasmum à consensu, curat principalis patientis medela.

De coxendicum dolore, seu ischiade, vulgo sciatica; & simul de podagra, & cæteris articularibus morbis, & curatione.

ARTIC. V.

1 EX iam dictis liquido constat causam doloris in magno coxæ articulo, vbi ischias siue sciatica dicitur, & in genu, & dolorum in articulis pedum, & manuum, & vertebrarum, & inio, ex destillantibus humoribus in eas partes fieri; haud quidem intra neruorum poros, sic enim motus, & sensus impediretur: sed inter fila, & inter corium, & ossa, & neruos. Oportet ergo bene crassum esse, qui compressionem tantam, & dolorem, & impedimentum ad motum facere queat: non tamen totum simul confluere: alioquin per meatus fluxionis dolor vagans dirus sentiretur: qui tamen modicus solet sentiri, & aliquando nullus. Crassescunt autem humores copia aucti, & calore tenuitatem soluente. *Causa ischiadis.*

2 Cum autem fuerint acres, & biliosi humores, minus crassescunt, sed dolores faciunt acutos, pungentes, diros, non tamen durabiles; attenuati enim exhalant. Cum fuerint crassi, & pituitosi, & quasi mucores; dolores pariunt obtusos, graues, sed durabiles: haud enim facilè dissoluuntur: immo lapidescere aliquando solent in iuncturis. Indicat iuncturarum color, & tumor, eorum naturam. Tumores enim alij flaui à bile: alij subnigri ex sanguinis fæce: alij albidi ex mucoribus: alij mixti: & profectò bilis sola haud vnquam has fluxiones init. Ætas, & anni tempus indicium dabunt: aliis enim ætatibus, & temporibus, alius abundat humor; vt in lib. 1. docuimus. *Differentiæ.* *Indicia differentiarum.*

3 Vtrum autem humores è ventriculo, & intestinis ad articulos ferantur, aut ex capite fluant, sicut è cælo, dubitabit quis. Hippocrates enim tradit quendam fuisse, qui colicis doloribus afficiebatur, quibus cessantibus fiebant articulares: cessantibusque *Quæstio, an humores articularem morbum facientes defluant ex capite, an ex visceribus.*

articularibus, iterum colici inſurgebant: cauſa nimirũ nunc foras, nunc intrò migrante. Item affecti doloribus articulorum ſtatim à prandio, & crapula dolent magis, vt vix tempus potuerit eſſe creandi cruditates, & vapores, ac ex his fluxiones tandem in articulos. Sed conſtat magna ex parte colicam fieri à flatibus, qui ſi in caput aſcendunt, coacti in fluores, deſtillant in articulos: cum vero retinentur, vexant compreſſione colon. Haud tamen negem repercuti à centro ad peripheriam, non ſecus atque à peripheria ad centrum vapores & fluores, vt dictum eſt prius: ſed generatio propriè in articulos labentium, manifeſtè fit in capite. A prandio etiam ſtatim leuiores, & minus dolentes ſunt talibus capti morbis, vt in me expertus ſum, eo quòd ſubitò ſpiritus multi fiunt, qui corpus facilius vectant, & ad partes exteriores, & articulos promptè diſtribuuntur: verum poſt duas horas fere à cibo dolores augentur: cum craſſiores vapores denſati ex capite defluunt. Nec tranſpirantium ſocietas illis deeſt.

Cauſa. 4 Cauſa ergo materialis princeps eſt fluor deſtillans: huius autem fumi, fumorum craſſorum minera eſt ciborum ingluuies, & crapula, & cruditas: concauſa eſt coitus nimius, qui ſpiritus educit foras, & craſſitiem relinquit. Item vigiliæ, curæ ingentes, triſtitiæ, & cætera huiuſmodi; quæ ſpiritum à bene coquendis cibis, & ſequeſtrandis excrementis, diſtrahunt, & minuunt. Præterea ſomnolentia multa, & ocium, quæ non elaborant coctiones, & ſequeſtrationes, & expulſiones excrementorum, vt in prima parte philoſophiæ realis docuimus. Item omiſſio exercitiorum, & ſuppreſſio excrementorum, & hæmorrhoïdum, menſium, & ſudorum, & aliarum occaſionum, quibus expurgatur ſanguis, & viſcera. *Concauſa.*

5 Addunt Medici nimium exercitium, agitationem, equitatum: at hoc per ſe falſum eſt. Videmus enim foſſores, agricolas, & remiges, & quicunque multis, continuíſque laboribus occupantur, nullis articulorum malis vexari; ſed expeditos ad omnia. At ſi qui fuerint nimis repleti vino, & cibo quotidie, & tempus coquendi non dabunt ſpiritui, difficiles erunt ad laborandum, & ſimul cruditatibus ſcatebunt: at non ſicut qui ingurgitati litterarum ſtudio ſtatim attente vacant, ſpiritu ex ventriculo ad caput reuocato. Item qui veneri, ſpiritum educentes cum ſemine, & qui remanet, non erit potens ad

ad coctiones,præsertim verò si stantes coëunt: spiritu enim descendente ex capite,& ventriculo ad veretrum decidunt fluxiones ad iuncturas. Vnde & qui plurimum stant, hoc malo periclitantur: qui etiam equitant, nec suis ambulant pedibus, vt Neapolitani, si præsertim abundanter cibantur, podagra sæpius laborant, agitatione scilicet in pendulos pedes humores ferente, & spiritus sursum eleuante. At in coxendice magis, cuius agitatio, & calefactio,& contusio in sellam articulos magnos calefacit, & percutit, vnde statim dolor magnus incipit, & mox fluxio. Ita euenit equitanti mihi tota die agitato incitatóque cursu:etenim obtuso dolore coxendices dolere cœperunt. Cœnaui ex cerebro porcelli, inter cætera, quod fluxioni est aptum; dolui in profundo coxendicis cum somno excuterer, eram adolescens 23. annorum, non multum eruditus in medicinalibus: bibebam frigidum, cum viro principe, vescebar lautè: ingrauescebat dolor: & per menses plures decubui. Sanguinis detractio, in pede,& manu spasmum fecit, abeunte calore. Sanatus in balneis,& sudatoriis Puteola is sæpè cantatis, donec omisso frigido potu, & lauto victu in peregrinationibus, exsiccatus,& per cauterium, incidi in febrem tertianam, quæ me prorsus sciatica, & cauterio liberauit post duos annos. Et tunc concipere altius cæpi, quam cæci sint Medici in morborum causis,& cura dignoscendis!

Curatio.

6 IN sciatica ergo aliquando incipit dolor in profundo coxendicis, vt mihi in principio; aliquando in lumbis, vt cognoui in recidiuis pluries. Sentiuntur sæpè humores inde prolabi, & fieri dolores in femore,& genu vsque ad pedes, ibíque consistere, vel in malleolis, vel in nauicula, vel in calcaneo, vel in digitis. Aliis totum crus dolet, quibus destillationis copia maior. Aliquando etiam inguina afficit,& vesicæ obest. *Iterum de sciatica.*

7 Victus sint olera modicorum excrementorum: aues montanæ, oua sorbilia, modicus panis. Fuge crassos succos gignentia alimenta. Item allia, cæpas, & huiusmodi, quæ vapores faciunt multos,& acumine vias pandunt ad iuncturas. Sit ergo totus cibus ad stypticitatem, caliditatem,& tenuitatem inclinans,& sicut diximus in resolutione, & catarrho. Potus non sit vinum vllo modo, sed mulsa cum semine coriandr. & cynam. vel aqua in qua ramusculus rorismarini sit decoctus: hæc planta mirè con- *Cura à cibo & potu*

fert neruis,iunɛturis, oſſibus,& capiti, & exſiccat deſtillationes. Quapropter in epulis ſemper ponenda,ſicut & ſaluia; neque acumen faciunt ad penetrandum Si coactus fueris vino vti,vtere albo ſubaſtringente,aqua roriſmarini diluto.

Craſſos cibos & potus non prodeſſe,niſi ad fœdus:ſed magis obeſſe. 8 Errant Medici valdè,putãtes vinum rubrum,& carnes craſſæ ſubſtantiæ prodeſſe dolentibus articulis,eo quod ſubtiles non faciunt fluxiones,quæ ad articulos penetrare queant:faciũt enim fumos craſſos, & cruditates mineras fumorũ, qui condenſantur in capite ad ſtillãdum. Ergo nutriunt morbum,dum fœdus cum eo inire volunt imperiti Medici.Etſi enim ſubito non nocent, vt acuti fluores,quia tardius parantur: tamen longius,& crudelius, & irreparabilius nocent. Etiamſi verum eſſet quod aiunt, non à deſtillatione, ſed extrauaſatione humorum fieri in iuncturis concretiones,& dolores.

An valeat phlebotomia. 9 Mox curã à ſanguinis miſſione non inceptabis,quoniam Galenus curatũ quempiã ſola venæ ſectione vna tantũ die narret:id enim verum eſt,vbi ſanguinis plenitudo,& aliorũ humorũ erũpit in articulũ multa ex vaſis,malũque gignit,quod etiã in non articulis accidere queat:non autẽ ſi cruditate, & deſtillatione paratur malũ.

Cura à principio facile ſanat. Igitur ſtatim vinum,& cibũ ſubtrahes ægroto,ſaltẽ per diẽ:deinde cibabis melicrato tantũ:deinde dabis olus, & parum carnis aſſatæ,& aquã de roremar.&c.Deambulationes,& equitationẽ vetabis.Concedes motũ placidũ in domo.Odores caput cõfortantes dabis,& vomitum eodẽ die prouocabis, & videbis mirabilia.Et quicunque primum dolorẽ ſentiunt,in quocũque articulo,ſi ita vixerint,ſtatim; non durabit morbus ad tertium diem. Ne autem reuertatur per duas hebdomadas, cauebit à pleniori cibo,& potu, & ſanus erit. Doloris locum oleo, & ſale confricabis,aut pelle, aut ſacculo odorato munies. Sufficit tamen ne frigido ſedili, aut rebus humidis articulum credas.

Cura poſt principia. 10 At ſi malum non eſt in principio,accedens Medicus regulam viuendi dabit præfatam. A coitu,& curis, & equitatione arcebit:præcipuéque à balneis, quæ viam fluxionibus faciunt. Vtilia tamen ſunt,correcto prius ſtillicidio,ad diſcutiendum morbi reliquias,deinde & excrementa.

11 Mox vomitum ab aſſumpto cibo prouocabis,& tunc cibos multos, & vomitui faciles dare licebit, & humidos: vt cæteris mixti humoribus, cum acceſſerit prouocatio, exeuntes eos extrahant. Dabis etiam ſtomachoſas res, ipſius quoque rhabarbari

infuſio

infusionem, vt stomachatus vomat, quibus leuia non prosunt vomitoria, de quibus in lib. 5. Deinde etiam clysteres addes, vt intestina mundentur, quorum sordes præsertim inueteratæ crudeles sunt ischiadibus, & gonagris, & podagris. Fiant autem de agar. polypod. saluia, ruta, chamæp. semin. anis. & fœnic. stœchad. & oleis irin. chamom. rut. vitellis oui, &c.

12 Præterea coxendicem, aut genu (sunt enim eiusdem medicaminis dolores) oleis inunges, non autem balneis: ne humores calore, & apertione accrescant, nisi post purgationem. Adde oleum vulp. iuniper. costin. aquam vitæ, & vnguenta Mart. & Agrip. vt supra.

13 Compones fomenta, & cerota ex dictis in paralysi, & aliis, prout commoditas, & res ferent. Adde storacem, & bdellium, nitrum, sal, aristolochiã, & quæcunque siccare, & attenuare valẽt. Vteris ex pharmacis purgantibus, & præparãtibus, vt in paralysi.

14 At si neque his cedit morbus, fiant vulnuscula coxendici per cucurbitularum applicationem: præterea erucas, quæ nasci solent super calcem arena coopertam, & in parietibus nouis oleo frixas, & calidas coxendicis articulo alligabis, & vulpina pelle teges. Si pergit, iterum ad vomitus, & clysteres: & tandem ad sinapismos ex euphorb. cast. sagap. sinap. cera, melle anacardino, cantharid. nitro, sapone. Item iberide cum axungia, coxæ alligata. Faciunt enim tumores, ad quos mucorem articulo impactum accersunt. Et in balneo sudent, vt extrahatur penitus, à quo sani exilire solent. Absterges locum vino, oleóque. Sudatoria Agnanæ mihi profuerunt; sed nullum pharmacum gula non correcta prorsus, iuuat. Solent apud Barbaros cauteria diuersiua, & inustiones circa lumbos, & similia adhiberi. Sed tempus, & diæta omnes soluit mucores, præsertim iuuentutis errata. Clyster de aceto, & sebo arietis castrati vtilis est ad fæces veteres extergendas; sed dysenteriæ periculum facit. Omnia probaui. Correctio victus inuicta sola victrix, & labor, & lætitia comites. Inustio solennis orientalibus, saluberrima.

Continuatio curationis aliorum articulorum.

1 EAdem sanè erit curatio podagræ, chiragræ, & aliorũ articulorũ. At si non sola destillatio sit in causa, verũ etiã ex venis exudans sanguis, & cæteri humores ob ipsorum copiam, & venarum laxitudinẽ, & arteriarum crassitiem, non potentium elaborare adnatarũ venarum succos (id quod Medici non aduerterũt);

tunc

tunc licebit venam secare, & reprimentibus nequaquam vti, ne impurus sanguis in viscera nobiliora reflectatur: propterea enim laudauimus criticos abscessus in iuncturas in præcedentibus sermonibus. Quomodo autem id agnoscatur; ex dolore, colore tumoris; & victu, & vita præterita, & ætate, & anni tempore, dictum est priùs.

2 Secabis autem brachij venam in morbis pedum; in morbis manuum, pedis e directo positi. Cucurbitulis etiam vtere, & clysteribus, & frictionibus, vt humores attenuati transpirent, & fame, & siti consumantur.

3 Lenies profundum dolorem rosaceo oleo, & aceto, superficialem lacte caprino, farina fabæ, fænigræci, lupinorum. Item decocto violarum. Faciunt etiam de mica panis, & rosaceo, & croco, & lacte, cataplasma. Thus addunt, ammon. galb. &c. nec enim nimis calida, ne dolorem acuant, & assent mucorem; neque frigida, ne astringant.

4 Cibus sit vt in ischiade; & vinum prorsus tollatur, hoc enim vnico remedio vidi Alexandrum quendam quinquagenarium podagra sanatum. Potus ergo sit aqua, in qua rosmar. & cynam. ebullierint; & alia, superius enarrata.

Dolorum artic. à bile cura. 5 Articulares dolores à bile, præfata requirunt, & pharmacum purgans bilem, & res lenitiuas acutorum dolorum. Addunt Medici stupefactiuas: sed cum incommodo. Membrum enim stupefactum, digerere non potest. Supefaciunt semperuiua, cicuta, hyoscyamus, &c. Vtere violarum, origani, satureiæ, & endiuiæ, decoctione tepida: quam pueri rostro vasis superinfundet supposito pedi in catino paulatim.

6 Cibus his tempestiuior, & minus calidus, vt succus prisanæ, endiuia, caro modica anseris, &c. ne inedia humor exacuatur valdè. Sed si sufferre dolores queant, citius ita sanantur.

A pituita. 7 Dolores à pituita maiorem inediam petunt: & attenuantes cibos, & aquam cyn. & pharmacum pituitam purgans, & clysteres, & frictiones, & capitis inunctiones, & purgationes, vt in catarrho, & paralysi dicebamus: trahentes etiam à iuncturis, vt in lib. 5. His gutta vini aliquando conceditur, quæ vix agnoscatur.

A mistura atra bilis. Cum miscetur atra bilis, misce etiam medicamenta ei contraria, de quibus sæpè; scribimus enim ad ingeniosos viros.

8 Balnea medicata, & arenæ, & vinacea iuuant valdè; si tamen

præci

præcideris fontes morbi, id est gulam, ventriculum, caput; alioquin reuertuntur. Nec etiam antimonium, & euacuantia à iuncturis proderant Lælio Vrsino; dicebat enim se breuiorem vitam cum voluptate, quàm longiorem citra satisfactionem gustus, magis velle: propterea nunquam sanatus est quin recideret.

9 Tueatur ergo à podagra, & chiragra futura, te victus sobrius, satietas imperfecta in mane, reliquiæ famis in sero, labor, & impigritas: modicus somnus, & stramen lecti plenum siccis myrti foliis; aluus, & viæ excretionum faciles. Frictio iuncturarum, oleo, & sale: purgatio bis in anno, &c. quæ in philosophiæ realis p. 2. dicta sunt: sed victus ratio, & exercitium sunt satis. Ego enim in tenebris, & vmbra mortis ad apoplexias, epilepsias, & paralyses, & articulares dolores quosque cogente, sola diæta, & animi celsitudine, omnes huiusmodi per plurimos annos, Deo duce, paruipendo: & solo sulphure, myrrha, & thure, omnibus, & capitis, & pectoris malis victor obsisto. *Præseruatio à morbis articulorum.*

10 Ad tollendum gypsum, & tophum, in articulis enasci solitum calidorum medicaminum vi, vtuntur caseo vetustissimo acri, & pipere contrito in brodio suillæ carnis: item ficubus tritis, item althæa, & herbis emollientibus. Sed medullæ ossium, & coctorum intestinorum iura, & olea, & pinguedo hominis occisi, plus valent. Aqua vitæ cum oleorum quintis essentiis. Væ tamen ei, qui huc vsque doluerit. *Contra gypsum, & tophum iuncturarum.*

De morbis organorum cognoscitiuæ primalitatis.

Capvt. VI.

1 Reuocat nos consideratio morborum organici cognoscitiui, hoc est oculorum, aurium, nasi, linguæ, & oris. De tactus enim læsionibus, cum ad totum corpus pertineat, & spiritus sensificantis viæ, idest, nerui eas patiantur, dictum est in læsionibus neruorum: dicendúmque erit, cum singillatim alij morbi examinabuntur: quoniam cum omnibus eos implicari liquidò constat. Aggrediamur igitur oculorum prius passiones.

De morbis oculorum, & cauſis, & numero generatim.

ARTIC. I.

1 MOrbi oculorum varij, ac plures ſunt: aut enim læduntur ſpiritus in diſpoſitione, & colore: aut totius oculi fabrica eradicatur, extrahiturque, aut deſtruitur. Vel patitur cryſtallinus humor, vel vitreus, vel aqueus: vel vuea, vel cornea, vel adnata tunica: vel caro, vel neruus; quarum paſſionum ratio vel eſt inflammatio, vel deſtillatio, vel excreſcentia: vel vlceratio, vel obſtructio.

De cæcitate nocturna, & diurna: ipſarúmque cura.

ARTIC. II.

Nyctalop. cauſa duplex.

1 EX ſpiritus craſſitie nimia, ſeu tunicarum denſitate, accidit, vt ea obiecta tantum videantur, quæ ſunt valdè illuminata, atque mouere poſſunt luce ſua, & magnitudine ſpirituum, vel tunicas penetrare, ſi tunicarum eſt craſſities: idem enim accidit. Horum morbum Plinius vocat cæcitatem nocturnam, Medici nyctalopiam, quoniam cum adueſperaſcit, non vident; nec in aulis, vbi non multa eſt lux.

Nyctalop. ex ſpiritus tenuitate, aut laxitate tunicarum.

2 Quibus autem ſpiritus ſunt tenues valdè, vel tunicæ oculorum laxæ, à quacunque minima luce mouentur; videntque ergo melius in interliminio noctis atque diei, quam in multa luce meridiana; ab hac enim afficiuntur valdè ita, vt cognoſcitiuum alienetur, vt accidit in omni paſſione. Antipheron tales oculos, & ſpiritus habebat, quibus etiam propriam imaginem in aëre continuo cernebat, aliis non viſam, quanquam conſimiliter repræſentatam.

Cura naturalis nyctalop.

3 Horum paſſiones ſi naturales ſunt, nequaquam ſanari poſſe credo: conducit tamen his frigidis, & aſtringentibus liquoribus oculos lauare, & eiuſmodi cibis vti. Illis vero calidis, & attenuatiuis, & abſterſiuis, & ſpectaculum diſgregatiuorum colorum, vt niuis, &c. Oculi catorum, & nocte ambulantium proſunt ex arte applicati.

Cura accidentalis.

4 Sin vero ex accidenti fit nyctalopia: ocularibus vtere laxæ conſiſtentiæ, multiplicantibus lucem valdè.

Præ

Præterea incidatur vena in angulis oculorum, & humeralis, si sanguine crasso abundant. Fiant clysteres purgantes vapores, & humores crassos, & sternutatoria, & masticatoria sæpè dicta, præsertim ex pipere, sinapi, & staphide agria, &c. Edulia hysso-po, origano, fœniculo, & pulegio condiantur: aqua stillatitia vrticarum oculi affricentur: vel fœniculi, & sinapis: istorum etiam mistione potus, qui erit aqua cynam. temperetur.

5 Si progreditur malum, purgetur scammonio, castoreóque, prout videbitur. Absterge oculos aluminis puluere cum melle, aut felle hircino, vel succo cæpæ cum lacte muliebri, vel iecoris hircini, dum torretur, cadente succo. Continuabit in cibo idem iecur. Oculi ceruini, & capreæ siluestris, & aquilini, & in puluerem redacti cum melle, affricatio prodest ex magia. Magis autem oculos nycticoracis, & leporis, & animalium noctambulorum.

6 Cæcitatem diurnam iuuant ocularia strictæ consistentiæ, quæ res paruas repræsentant, & inunctio baccarum myrti, & iecoris galli, & cibus ex carnibus animalium solarium: idest aquilæ, leonis, galli, arietis; & similiter oculi in puluerem acti, & res stypticæ, vt myrobal. mespila, sorba: aquæ frigidæ in mane lauacrum, & colores congregatiui, viridis, niger, cæruleus.

De visus duplicitate.

ARTIC. III.

1 QVi autem rem vnam duplicem vident, innominato morbo, qui visus duplicitas dici queat, laborant. Hoc autem accidit, quoniam alter oculorum à situ suo magis eleuatur, aut deprimitur, altero situm non mutante in oppositum, quod mihi accidit quandocunque volo alterum variare: cui si quis credat apparitioni, est delirus ex imperitia, vel inaduertentia. Cuius morbi superioribus in sermonibus curam descripsimus. Sic duplices Soles, & geminas se ostendere Thebas videbat ille apud Poetam delirans. Ebrij etiam sic interdum afficiuntur emotione oculi. Contingit cuipiam humoribus ex altera parte infestato oculo eadem apparitio; quod ne fiat opticos neruos natura decussatim compaginauit, licet Vesalius in sectionibus deprenderit hominem, cui non erant optici coniuncti; nec tamen res duplicatas cernebat. Bene quidem: at situm eundem tenebant, cui visui est illa coniunctio deseruiens: *Causa duplex visus.*

Cura. haud tamen negem absque illa situm seruari posse. Hos curabis oculum ad sui situm deducendo.

2 Consimile accidit nimio dolore affectis, & in athleticis certaminibus ludicris, vt oculus exprimatur foras, quasi pendens suis è radicibus, cum acies obtusa gladij inter ipsum, & ossium adnatum subierit.

Oculum ergo repones in loco suo, & locum vino absterges, & melle, & croco illitum panniculo albo duplicato conteges, & in occipitio cucurbitulam appones, vt humor diuertatur, nec confluat in oculum. Frontem aqua marina frigida humectabis, & reprimentibus.

De pupillæ dilatatione, & diminutione.

ARTIC. IV.

1 PRæterea accidit oculo pupillam valdè dilatari, & turbidam obscuramque fieri visionem, nec posse claudi; aliquando stringi valdè, nec posse dilatari: & hic obiecta apparent maiora quam sunt, in dilatatione minora.

Medicorum opinio, cur in densatione obiecta maiora, & in dispersione minora. 2 Medici dilatationem humiditati expandenti: diminutionem siccitati tribuunt: & videri maiora visilia veris in illa ob spiritus densationem: in hac autem minora ob spiritus dispersionem.

Cura. 3 Vtuntur victu humectante in diminutione, exercitio membrorum superiorum, frictione faciei, & oculorum contrectatione per extremos digitos. Vngunt caput vnguentis moderatè calidis, oculos collyrio attrahente humores ad dilatandum, videlicet ex ammoniaco, lycio, croco, ærugine, &c. Item balneo, & capitis calida lotione, &c. In dilatatione sanguinem emittunt, cucurbitulas in occipitio apponunt, vt humor recedat. Faciem in marinam aquam oculis apertis immergunt. Vtuntur astrictiuis modicè, vt rosa, croco, thuris cortice, acacia, &c. ex his etiam faciunt collyrium. Addunt myrrham, aloën, & mel. A valdè astringentibus consulto abstinent.

Sententia propria. 4 Nos autem experti pupillam dilatari in vmbra, vt obiecta intrent: in luce stringi magis, quum maior est lux vsque ad caput acus, ne lux oculum dissoluat: nequaquam ex dictis causis fieri semper dilatationes, & constrictiones. Etsi enim omnia foramina, etiam ani, cum salsos pisces, & acetosa manducamus, fiant strictiora: cum verò pinguedines, & brodia, laxiora. Cùm tamen

pupillæ

pupillæ dilatatio,& constrictio sit arbitraria, ægrè istis causis adscribitur. Videmus etiam plurimos, quorum oculi semper humidi, & lacrymantes, hoc malo non affici: aliorum verò siccos affici. Omitto rationem illorum oppositam. Galeno enim fit visio exeunte spiritu ex oculis, & aërem alterante. Si ergo vnitior erit, erit & fortior, ac minus patietur ab obiectis; ergo minora ipsi videbuntur. Dispersus patitur magis, ergo maiora sibi erunt. Ego quoque ocularibus vtor strictis, per quæ qui sunt visu sano præditi, omnia vident minora veris; ego verò æqualia, & sine ocularibus maiora, sed confusiora, indistincta, & turbida: vel non video cùm sunt à longè, præsertim stellas tertiæ, & quartæ magnitudinis. Ergo vnio spiritus, vt ipsi volunt, vel lucis deferentis obiectum, in nostro dogmate, res minores veris faciet, sed distinctiores. Pertransco rationes prospectiuorum de angulo maiori, & minori.

5 Fortasse in morbo constrictionis, spiritus modicus est, non vnitior. idcirco magis ab obiectis afficitur. Etenim accidere solent post euacuationes multas, & vehementissimas capitis dolores, quibus minuitur spiritus, & impotens fit ad dilatandum. An neruulus ambiens extremitates vueæ quasi marsupij filum, excremento aliquo nodatur, vt non possit dilatari ibi, neque hîc constringi; multæ me mouent cogitationes in re quam expertus non sum. Propterea ad causas præcedentes respiciendum: idest, inanitiones, repletiones, debilitationes: & iuxta earum qualitatem medicamenta inuenienda.

De coloratione oculorum.

ARTIC. V.

1 QVando obiecta videntur alterius coloris à vero: oportet vel humores, vel tunicas oculorum eo colore infectas esse: nam per viridia ocularia, vel rubra; cernimus cuncta his coloribus tincta; ergo lux subiens oculos, fœdata oculi colore; & non spiritus exiens, facit visionem. *Causa.*

2 Horum medela erit aduentitios colores oculis auferre per diuersiua, & purgationes humorum, à quibus fiunt. Icterici enim croceum à bile oculum habent: ergo medicamen euacuans bilem proderit; sic de cæteris. Oculos etiam collyriis absterges, & vapore corticis aurantiorum, & similibus. *Cura.*

De ſubobſcuritate oculorum.

ART. VI.

1 Contingit etiam obſcuritas oculis abſque viſibili cauſa:non enim humores,neque tunicæ apparent non puræ.

Cauſa ex Medicis non recta.

2 Hoc autem non accidit ex ſpiritus craſſitie, vt putant Medici:vel enim ſpiritus nequit adeò craſſeſcere,vt obſcuretur; vel fit cæcitas nocturna. Ex hac cauſa,quam tunicis potius adſcriberem denſatis,neque denſationi humorum, & lentori iſta obſcuritas referenda,vt putant;aqua enim condenſata, & glaciata non obſcuratur,ſed plus excipit lucis ob cauſas dictas in Phyſ. & ſpiritus etiam vnitus lucidior,& cælum denſius.

Cauſas veras ex accidentibus venari.

3 Cum autem iſta obſcuritas ob capitis percuſſionem ſæpè fiat, & poſt mœrores, & dolores,& in ſenio: manifeſtè fit ob ſpiritus diſiectionem, & diminutionem, abſentiam, & turbationem humorum. Contingit enim opticos neruos obſtrui ex hac turbatione,& ex ſenio exſiccari, aut excrementis repleri, ſpiritu purgare iam non valente: vt plurimum verò ex multis repletionibus, & crapula genitis vaporibus fuliginoſis, & craſſis, qui opticos replent neruos,ſpiritum obnubilant, & in pugna occupant. Vndè grauitas capitis,& ad radices ipſorum oculorum ſentitur.

Cura ob curitatis ex mœrore.

4 Cauſas ergo ex præcedentibus diſce. Mœrores enim, & turbationes lætis rebus,& modis curabis,ſicut dictum eſt prius: ſedabis Muſica turbatos ſpiritus, ac proinde humores, lætiſque nunciis: aqua cordiali cum foliis auri,&c.

Ex plenitudine.

5 Qui ex plenitudine obſcurantur, venarum ſectione in angulis oculorum, & humeri cephalica: cucurbitula, & ſcarificatione in occipitio:hirudinibus in temporibus, diuerſis tamen vicibus. Purgabis pharmaco corpus: & frictionibus, ſternutamentis, maſticatoriis. Aliquando proceditur ad ſinapiſmum in capite.Clyſteribus ne parcas. Collyria ex aquis fœniculi, chelidoniæ, rutæ, melle,pipere,aloë,myrrha,ammon.parabis. Non ceſſante morbo repete euacuationes iam dictas: & collyria noua,&c.

6 Abſtineat prorſus à vino. Vtatur decocto fœniculi, & cynam. in potu. Cibis attenuantibus, non craſſis, non fumoſis: & qui ſpiritus lucidos generent. Fugiat iras,mœſtitias,agitationes multas;ſolem,balnea,coitum,ſomnum multum,&c.Vtatur oculis, & carnibus

carnibus animalium acuti visus,& solaribus plantis, & lapillis, & animalibus,vt in lib.5.Præterea semina heliotropij maioris, florem instar solis producentis,& alba grana multa,proderunt in cibo & collyrio,&c.

De suffusione; eiusque cura.

Artic. VII.

1 Cum in humore aqueo intra corneam, & crystalloidem, crassiuscula quasi puncta, & fila, vel aranearum, apparent; si cum mordicatione ventriculi fiunt, nec sunt perennes nisi eo turbato, indicant è ventriculo fumos impuros vsque ad oculos eleuari:at cum perseuerat passio, præsertim in vno oculo, & videntur quasi culices,& caliginosæ res oculis obuersari,ac visum impedire vel ex parte, nec obiecta tota distinctè repræsentantur:tunc,aiunt Medici,fieri suffusionem, seu cataractam, ob spiritus imbecillitatem, seu frigiditatem:idcirco senibus, & post passiones,& ictus euenire solere. At cum perfecta fuerit, totum visum impedit. *Ratio & causa suffusionis ex Medicis.*

2 Ridiculum quidem est putare spiritus frigefieri, & propterea nubeculas apparere imbecillo.Immo quo frigidior aëris constitutio,eo purior visio.Turbatur autem calidis, crassísque vaporibus.Et cum in confesso sit, ventriculum aliquando esse in causa, cur ad frigus confugimus? *Confutatio.*

3 Dicimus ergo in humore aqueo, cum impurificatur, & sordescit,fieri talia fila,& puncta,vt patet in omnibus aquis ita affectis; quæ corneæ concauo adhærescunt, & crescunt, donec totam ambiant. Indicat hoc vitrum telescopij, & ocularium ita euenire,cum est impurum. Videmus etiam quasi pilas in aëre nigras,vel subuirides in mane, & cum aspexerimus solem; & illæ impuritates luce affectæ colorantur, & paulisper colorem retinent. *Vera causa.*

Arbitramur etiam in ipsa cornea, vel vuea affigi id impurum, aut humorem viscosum, & augeri. Hunc autem humorem puto esse vitrei effluxum aliquem ad aqueum, aut à vitreo incipere corneam paulatim suffundi, crescereque suffusionem vsque ad pupillam paulatim.

4 Propterea ergo cura erit per attenuantia, & incidentia humores, & abstergentia. Bibat ergo aquam hordei cum mel- *Cura.*

le

le coctam. A vino fugiat æger. Venam non secabis, nisi plethora adsit. Clysteribus vtere, & sternutatoriis, & masticatoriis purgantibus. Oculum quinta essentia potiùs, aut oleo seminum fœniculi, & cæpæ succo illines. Item fel cerui, aut capreæ destillabis per alembiccum, & illo linies oculum: penetrat enim corneam, & dissoluit crassescentem humorem, & adhærescentem mucorem vitreum. Si purgari oportet, erunt syrupi de oxymelle scyllitico, & aqua stillatitia fœnic. maior. beton. vrtic. Purgabitur pilulis lucis, & cocciis, & sine quibus, &c. Iuuat in occipitio cucurbitula scarificata, & cauterium. Proderunt alia collyria ex fœn. chelidon. myrrh. croc. pipere, sagap. sed tenuissimæ stillatæ aquæ, & oleum quintæ essentiæ plenius operabuntur. Non frigidâ, sed aceto oculos lauabis tepido, & misto tepenti aquæ. Exsiccabis cerebri sinciput oleis eiusmodi, & aqua vitæ, & cataplasmatis, quæ non faciant humores descendere, sed exsiccari: ac vitreum præsertim attenuent, incidántque, non in durent. Hic valent per magiam res solares, & oculi solarium animalium: & spolium serpentis in puluerem actum, mistúmque felli destillato aquilino, vel caprino, &c. Serpens enim fœniculo mundat oculos; hyrundo chelidonia sanat. Lyncis oculi, & fel mirabiliter in oculi passionibus hisce proficiunt.

5 Cum fuerit perfecta cataracta, credo his rebus abstergi posse, alioquin punctionibus Chirurgiæ vtendum. Liberauimus Laurentium quendam à suffusione veteri sexdecimannorum, immisso per Chirurgum acu argentea in angulum oculi intra corneam fortiter, & mox obliquata ad interiora, donec acutie abrasit pãniculum corneæ adhærescentem, & in frustula dispersit: extractáque acu nil aquei humoris exiuit, ac statim crocum, ouum, & aquam fœniculi in bombyce applicuimus oculo: iussimusque ægrum sic permanere aliquot dies: deinde oculum absterſimus, donec spiritus per opticos cœpit experiri regressum: ac perfecte vidit.

De vngula, eiusque cura.

ARTIC. VIII.

1 EXtrinsecus verò tunica adnata oculum compaginans solet excrescere in quendam processum similem vngui super corneam: & cum peruenit ad pupillam aditum luci, obiecta importanti, obstruit.

2 Quapropter oportebit illam ſecare Chirurgorum magiſte-rio:& vulnuſculum ſanare. Poteſt etiam antequam creſcat impediri per victum attenuantem, & potum ex aqua roriſmarini abſterſiuum. Adde clyſteres viſcoſitati oppoſitos, acres, videlicet, incidentes:& ſi neceſſe fuerit, etiam purgationem communem, qualem contra tales humores pituitoſos ſcis conferre. Vngulam ipſam mollificabis decocto maluæ,& althęæ,&c. deinde affricabis felle, & puluere pumicis, & teſtæ ſepiæ, miſto cum melle. Conteres etiam aceto ſal ammon. atramentum ſutorium, chalcitidem vſtam, æs vſtum, & huiuſmodi excreſcentias corrodentia, applicabíſque cum melle,&c. *Cura vngulæ.*

3 Vbi ſuffuſio exterior vngularis inueteratur,& intra corneam, veluti ſal,& ſaccharum intra confecturas, immergitur : non proderit amplius exterior cura.

De phlyctænis, earúmque cura.

Artic. IX.

1 INnaſcuntur etiam corneæ tunicæ quædam veſiculæ, ſeu puſtulæ, quas phlyctænas vocant, cò nigriores, quò exteriores. *Quid & quot.* Siquidem quatuor tenuibus membranis conſtat cornea : & ſub prima,& ſub 2.& ſub 3. fiunt, emergúntque foras, ſicuti morbilli. Deteriores autem ſunt, quæ profundiores, & albidiores ex corneæ colore ſunt.

2 Has puto ſanari oportere, non ſecus atque morbillos; fieríque ex excrementitiis humorum fæcibus. Et cum adeſt inflammatio & plenitudo, ſanguinem minues, vt ſupra;& cucurbitulis, & clyſteribus diuertes humores; in ſubobſcuro cubiculo, ne lux exagitet morbum feriendo,& ſpiritus accerſendo. *Cura.*

3 Ex oui vitello, croco, opio, ſapa, coctis cotoneis,& granatis,& pane, efficies emplaſtra, quaſi lenia, ne exaſperent,& linteolis delicatis applicabis,& replicabis, latis vſque ad naſum,& malam:& tempera, vel potius liquidis vtere collyriis, ne oculus grauetur, ex croco, lycio, acacia, aqua roſ. commiſtis,& guttatim inſtillatis. Lauabis tranſacta inflammatione decocto melil. fœnigręc.&c.

De vlceribus oculi, & ipsorum cura.

ARTIC. X.

1 Verum rumpi vesiculas contingit, & vlcerare corneam corrosione: & tunc vtere remediis communibus cuicunque oculorum vlcerationi, siue in cornea, siue in angulis, siue in palpebris: quæ non ictu externarum causarum, sed humorum prauorum eruptione contingunt.

Cura.

2 In quibus sanè siue à plethora, siue à cacochymia ortum ducant, Medici per sanguinis missionem, & purgationem fontes exsiccant, rationabiliter; vel frictionibus, & scarificatis cucurbitulis. Confert inflammatis vlceribus collyrium ex ouo, lacte, & aqua rof. & vino subaustero; & sordes abstergere fœnigræci ter loti decocto in fictili vase, secundum Medicorum meliorum praxim. Tandem incarnatio fiat per collyrium ex sarcocolla, thure, croco, amomo, & fœnigræci succo.

De cicatricibus oculi, &c.

ARTIC. XI.

1 Remanent autem post vlcerum incarnationem, crustulæ vocatæ cicatrices, leucomata, & albugines; quoniam iuxta oculi nigrum albæ apparent.

Cura.

2 Cibo tenui vtendum in cura, & absque vino, ne subministretur causa renouandi vlceris. Collyria ob eandem causam non erunt acria, sed abstergentia absque erosione, vt menthæ succus, lac equinum cum melle, butyrum cum melle, aut sepiæ farina. Puluis de cornu cerui, & capræ combusto; aloë, rosaque in puluere; & huiusmodi. Magicarum non obliuiscaris supradictarum rerum.

De suggillationibus oculorum: & cura.

ARTIC. XII.

Causa suggillationis.

1 Solent ob percussionem oculorum venulæ rumpi, aut contundi, sanguisque effluere intra oculos, vbi quasi maculæ rubræ fiunt, suggillationes vocatæ: quibus prouidendum, antequam

quam in grumum indurescat, & nigrescat.

2 Adstrictiuis ergo vtere à principio, quo venulæ consolidentur, vt mastice, & oui albumine, &c. & aqua salsa in fronte. Mox excuties sanguinē per sympathiā, instillando oculis sanguinē columbæ ex pennis nouis alarū, vi extractis, stillantē. Valet & lac, & thus, & oui albumen tepens, caseus recens sine sale: folia rosarū albarum, crocus, melilotus, vt, &c. Mox fœnugræc. decoctum bis in die iuuabit, transacta si qua erat inflammatione. Inueteratis ac nigris raphanus proderit. Nunquam obliuiscaris fœniculi, & chelidon. & oculorum solarium animalium. Cura.

3 Vtebatur Porta mirifico collyrio statim sanante, cuius non memini; sed in libro magiæ suæ inscriptum inuenitur, & in mei repentinam oculi afflicti, & sanguinei sanitatem, coram multis perfecit, suis ipse manibus instillando.

Præfata medicina Portæ hæc est. ℞. vini græci caraffas duas Neapolitanas: aquæ stillatitiæ rosarum albarum, libram semis. chelidoniæ aquæ similiter ℥. ij. fœnicul. eufras. & rutæ tantūdem. tuthiæ præparatæ per septem ignitiones, extinctæque in rosacea mista vino græco ℨ. iiij. caryophyllor. indorum ℨ. iiij. sacchari rosati canditi ℨ. j. camphoræ ℨ. ß. & aloës ℨ. j. Res pinsendæ subtiliter pinsantur, & misceantur aqua. Aloë cum non possit in puluerem conteri, vt incorporetur aquæ: pone modicum aquæ iam descriptæ in mortario, & diligenter remisce, donec vertatur in aquam, & fiat instar salsæ; & hoc donec commisceatur aquæ, & vniatur aliis rebus. Pone deinde in vase vitreo operto, benéque glutinato, ne euanescat: & expone soli, & rori, per quatuor dies remiscendo ter, & quater in die. Et sic consummata seruantur ad vsum, contra inflammationem, nebulas, fistulas, suffusiones, & alios huiusmodi morbos oculorum.

De pure intra corneam.

ARTIC. XIII.

PVs sub cornea genitum ab vlcere, vel inflammatione, vel eruptione ex vasis suppuratis, sedato vlcere, & inflammatione minues, & extrahes attenuantibus, & abstergentibus, & destillato fèlle; & quibus eraditur vngula. Hîc valent medicamina ex destillatis oleis, & succis, corneam penetrantia

ſubtilitate nimia,ne exterius calefactum plus induretur : ſed inciſum,& attenuatum,euaneſcat.

Deſtructæ oculorum fabricæ inſtaurationem neſcit,niſi faber eorum Deus.

De ophthalmia, eiuſque cura.

ARTIC. XIV.

1 INflammatur quidem adnata oculi tunica,vel ſanguinis vitio, & plenitudine,quod rubor oculorum & lippitudo , & lacrymæ declarant.Et tunc à principio cephalicam ſecabis venam;& cucurbitulas cum ſcarificatione in occipitio addes.

2 Vel acrium humorum concurſum, aut craſſiorum, ex cacochymia redundantium;quod multæ ſordes ſalſæ,acres, ſiccæque docent:& tunc contentus cucurbitula, vel miſſione ſanguinis in plenitudine:pharmacum purgans miniſtrabis ſecundum artem. Frictionibus,& diuerſiuis vteris.

3 In cubiculo temperato,& ſubobſcuro decumbat æger : vino priuetur;vtatur mulſa cum fœnic.&c.veſcatur ptiſana cum oleribus tenuibus,& frigidis:non autem carnibus, præſertim humidis,& valdè nutrientibus.Viride velum oculis adhibeat , vel nigrum,ſi ad lumen ire cogatur.Linies oculos lacte calido ex mammis mulierum,fœnugræci decocto,& oui candido. Frontem ſuccis roriſmarini, plantaginis, ſolatri , foliorum ſalicis , cucurbitarum , &c. Balneum purgato ieiunóque prodeſt valdè.Vtere fomentis,& aquis fœnugræci,fœniculi,roſarum,eufraſiæ,pompholygis,& huiuſmodi ad diſcutiendum reliquias,&c.

4 Acida , & ſtupefacientia , oppoſitis extremis de cauſis declinabis.

De ægylope : eiuſque cura.

ARTIC. XV.

1 AEgylops vocatur tuberculum inter oculi angulum , & oſſum naſi ſolitum naſci , quod in fiſtulam ex incuria verſum bis ipſe vidi.Difficilè autem curatur,quoniam medicamentum difficilè applicatur : nec retinetur abſque faſtidio ingenti , & totius oculi occupatione ; & propter loci gracilitatem.

2 Si vero adſit inflammatio ex ſanguine, aut conſtitutio ex acribus humoribus: fiat venæ ſectio, ſcarificatio cucurbitularum, & corporis purgatio, vt in ophthalmia. Applicabis remedium ex glaucio, croco, & parietariæ ſucco ſæpè. Prodeſt & ruta cum primo lixiuio trita. Item limaces triti vna cum teſtis ſuis. Aliaque multa apud Medicos inuenies, & Chirurgos: cum fiſtulaſcit, eſt quaſi curæ cauterij.

De contagiis oculorum.

Artic. XVI.

1 PRæterea oculi ſpiritu pleni, perſpicui, & delicati contrahunt morbos ſolo aſpectu morboſorum: ſicuti ſpeculum aſpectu menſtruatæ maculatur. Et hoc malum igne, aceto, & diuerſiuis ſoluitur, antequam lædat humores; & rebus contra peſtem armandi ſunt delicatorum oculi. *Vid. lib. 4. de ſenſu rerum.*

2 Præterea oculos virulentos eſſe, inficeréque aſpectu declarat faſcinum, & menſtruatæ ſpeculum, & filum corruptile. Non quia ſpiritus peſtiferi ex pupilla egrediuntur, vt Medici putant; ſed vapores virulenti ex adnata tunica, & lux reflexa ex aduerſo, tincta oculorum ſpecie praua; de quibus alibi.

3 Oculos faſcinantes vix ſanabis purgationibus in ſenio, & habitu prauo donatis. Qui autem ex accidenti tales fiunt, cũ menſes ſupprimuntur in mulieribus, ſanabiles ſunt per pharmacum purgans prauos humores vetuſtos, vt ex helleb. antimon. & præcedentibus præparatiuis, conſimilibus his, quæ dantur peſte affectis; & continua oculorum lotione cum aqua roſ. & aceto.

Dantur amuleta contra faſcinum plura, quæ alibi reperies.

De morbis aurium generatim.

Capvt VII.

1 AVribus contingit dolor multiplex: ſonitus præter naturam, verus, & falſus; ſurditas, grauitas, vlceratio, &c.

De aurium doloribus, & cura.

Artic. I.

1 CVm dolent à frigore aures, quod quidem omnibus cartilaginibus inimicum eſt, oſſibus, & neruis, exanguibúſque *Cura doloris aurium à frigore.*

partibus:id quod ex præcedentibus agnosces, & quia nulla grauitas, neque acumen in dolore; tunc calida instillabis olea, vt irinum, rutaceum, & cæt. atque calida cataplasmata, & sacculos, & cæt. totam aurem ambientes, applicabis. Confert etiam si sal, allium, cæpa, piper, & huiusmodi in oleo ebullierint. Item fomenta.

A calore. 2 Cum à calore, quod præcedentia, & feruor quidam purus indicant, frigida olea, vt rosſ. pop. &c. adhibebis, lac, solatrum, &c. Haud tamen frigidas res summè applicabis, vt niuem.

Ab inflammatione. 3 Si etiam inflammatio aderit, quod febricula, & dolor pulsatilis manifestant; detrahes insuper sanguinem, & frictione, & clystere auertes, & cucurbita. Iniicies adipem gallinaceum, aut anserinum: applicabis lac muliebre, albumen oui, & res obstupefacientes, ne inflammatio cæteris neruis, & membranis cerebri communicetur: temperabis opium castoreo, & sapa, &c. secundum artem.

Ex suppuratione. 4 Si suppuratur phlegmone, extrahere curabis, & lini succum cum rosaceo, & chamomil. adhibebis.

Ex viscos. humoribus. 5 Cum viscosi humores obstruentes dolorem pariunt, præcedentia, & grauitas auris declarabunt. Aperient absque rosione vias oleum amygdalinum, & amaræ amygdalæ, & aristolochia; & vitis albæ radix, centaureæ min. folia.

6 Si spiritus inflans egredi non valeat calidis discutietur; sonus eius est index.

De sonitu auris.

ARTIC. II.

Opinio Medicorum de sonitu auris. 1 Sonitum auris fieri à flatu egredi non potente putant Medici. At si calidorum applicatione, & capitis purgatione per pilulas, & sternutatoria, & masticatoria, non defecerit: tunc acrimonia auditus fieri autumant; nam inediæ tempore crescit. Sed quæ, & in quo sit acrimonia sensus, non docent.

Historia. 2 Equidem exquisitissimo auditu natura donatus nunquam hoc malum expertus sum, nisi ex quo in subterraneo carcere degere coactus sum: & primò cœpit in aure sinistra sonitus quasi locustarum, & ventorum sibilantium tenuis: nec putabam intra me illum esse; deinde cœpit in dextra, & aucti sunt paulatim: ita quod quasi ventos immites sentio semper insufflantes, & sibilantes, sicut solent cum per angustias transeunt; sed propriè intra

cere

cerebrum veluti rumores trochearum paruularum, quibus qui ſericum ex folliculis calida in concha exglomerant, fila aduoluunt, & in rotas exinde magnas intorquent; creſcunt cum nimis vigilo, aut nimis ſtudeo, & lucubro.

2 Inedia, & exercitio minuuntur. Haud tamen pharmaca, præter quædam olea calida, adhibui abſque adiumento; neque enim datur mederi. Cæperant minui, nunc in idem ergaſtulum reuerſo aucti ſunt. Soleo thus, & ſulphur apponere: ſed aër calidus ſiccúſque magis prodeſt.

3 Quando igitur ſpiritus non poteſt expellendæ humiditati operam dare, ſed aliis incumbit exercitiis, ſibi ſoli & non corpori communibus, tunc augetur ſonitus. Ergo à flatu fit, ex humiditate concepta intra tympanum auris, ſolutáque calore ſpiritus procul dubio; nunquam tamen penitus excludere potentis. *Conclusio, unde causam habeant.*

4 Acrimonia autem ſenſus nihil eſt, niſi ipſius ſpiritus tenuitas, & vigor, qui flatum non facit, nec ſonitum præter naturalem implantato aëri intra tympanum: ſed accidentalis, craſſitiei molem vincens in flatum vertit modo.

Remedium ergo eſt capitis exſiccatio, & expurgatio: olea enim fœdus cum morbo, non victoriam parant, niſi princeps cauſa diſſipetur. *Curatio.*

5 Viſcoſi autem humores nequaquam ſonitum edunt, vt Medicis placet, ſed potius obſtructionem, ſurditatem, & grauitatem auris: nec enim facile in flatum vertuntur ſolo auris calore, niſi è ventre aſcendant: ſed omnem ſonitum à ſolo vento fieri putandum.

6 Qui etiam ex morbis conualeſcunt, ſonitum quendam ſentiunt, ex eo quod ſpiritus debilis ſordes excutere non poteſt: febris enim omnem flatum exſiccat, & cauſam. *Nouē rationes cauſam patefacientes.*

7 Qui prope criſim ſonitum patiuntur: palam eſt, quod ſanguis cum flatu ſurſum ad nares confluens, eſt in cauſa, quo erumpente ſimul ceſſat ſonitus.

Similiter qui à percuſſionibus fiunt, humore, & vapore attractis fiunt. Medela ergo ſemper erit principalis cauſæ destructio.

De

De surdis, & surdastris.

Artic. III.

Surditas à flatu non fit. 1 SVrditas à flatibus fieri nullo potest modo. Ego enim tot annis flatibus laboro, & quasi ventos vehementes audire videor, nil tamen sensus externarum rerum immutatus est. Immo præ multis sociis, & hominibus ipse exquisitius audio à longè valdè, ita vt mirentur qui putant se per me, tam à longè murmurantes non audiri.

Surditas naturalis à quo. 2 Surditas à natura auditoriorum obstructione, aut meningis carentia, euenit: & hi omnes muti absque voce, non absque sono, sonus enim naturalis est: vox per auditum addiscitur, & sermo, &c.

Correctio Medicorum. 3 Medici vel à biliosis humoribus fieri surditatem dicunt, vel à crassis, viscosisque: at si obstructio est in causa, à quocunque fiat humore, facit surditatem: sed longè minus à bile, quæ tenuior præ cæteris est.

Hipp. iudicium comprobatur ratione & historia. 4 Verus est sermo Hipp. quod alui deiectiones biliosæ soluunt surditatem accidentalem, quæ in crisibus fit, quoniam etiam à capite omnes humores educunt consequenter: & quod cessantibus deiectionibus obsurdescunt quidam, sed non omnes: sed in quorum caput ascendunt humores multi vsque ad aures, cum præsertim sordes aurium biliosæ sint ita, vt videantur cauterium excrementorum bilis, sicuti nares excrementorum pituitæ: oculi excrementorum roris. Vidi etiam puerum quadriennem, qui fœtidas sordes semper, & suppurationes in auribus habebat, nec dum loqui valebat: putabatur mutus, audiebat tamen vocem, & sonum, & imperata capessebat. Acciderunt autem illi deiectiones biliosæ, & aqueæ per tres dies, & statim aures sanatæ sunt, & loqui cœpit rectè, sicuti pueri eiusdem ætatis; & ita pulchriórque perseuerat iam septennis. Ergo dantur crises etiam naturales absque morbis. Ille enim in cæteris rectè valebat, & plurimum edebat; & omnes malitias purgatio tollit, præsertim si naturalis.

Cura surdastrorum. 5 Surdastri ergo purgandi sunt pilulis cocciis, & masticatoriis, & sternutatoriis, capútque siccandum; in aures iniicienda olea dissoluentia crassitudinem, vt anethi, irin. lauri, &c. & succus rutæ, & castoreum cum melle. Ego tamen fomentis incisiuis plus

tribuo,

tribuo,vt si in aceto coquantur thus, sulphur, cynam. piper indicum rubrum, limonum acida, origanum, absinth. maiorana, & huiusmodi; horúmque fumus auribus excipiatur bis in die ieiunis. Ratio enim valde suadet, his posse attenuari humores, & aperiri vias.

6 At si nec conuulsio adest, nec resolutio, sed destructio meningis, fit surditas immedicabilis. *Surditas incurabilis qua.*

7 Prosunt per magiam quæ auditu vigent animalia, vt lupus, vulpes, mus.

8 Terpander surdos Musica sanauit discutiente humores, & spiritum alliciente, & ventilante ad aures; quod vtilius si dentibus citharæ capulum surdastri tangant. *Cura ex Musica.*

9 Prodest etiam cornu argenteum se dilatans in aërem, non secus ac ocularia prauè cernentibus: colligit enim aërem, sicut vitrum lucem. Vtilius erit æneum, & quò gracilius, melius: hinc fieri possunt differentiæ plures, sicuti ocularium. *Auricularia analoga ocularibus.*

De vlceribus aurium, & parotidibus.

ARTIC. IV.

1 VLcera aurium, sicut & cæterorum membrorum, curantur.

2 Parotides verò, quæ glandibus adiacentibus innascuntur, tubercula sunt; quæ cum fuerint critica, naturæ iudicio sunt relinquenda: cum vero per se fiunt, sicuti apostemata curantur, mollificantur, suppurantur, secantur, absterguntur, incarnantur, &c. *Cura.*

De morbis olfactus.

CAPVT VIII.

1 TOllitur olfactus per obstructiones, vitiatur per fœtores; minuitur per amputationem nasi, & per catarrhum: contingit & abscessus febrilis pustularum, puris, & sanguinis profusio. *Auttollitur, aut vitiatur aut minuitur.*

De narium obstructione, & cura.

ARTIC. I.

1 OBstructio duo mala infert, alterum pulmoni, alterum voci: mucores enim, quibus purgatur cerebrum in pulmo- *Obstructio narium quibus obsit.*

nem reflectuntur; cuius morbos poſt modum curabimus, aut fauces obſtruendo, vocem vitiant. Si autem in capite retinentur, morbos ſoporiferos parant. Præterea impeditur ſpiritus cerebri, quo minus odores ſentiat; neque cerebrum eis confortari, & ſpiritus refici poſſunt.

2 Quapropter conandum eſt pituitoſas has viſcoſitates per odores aceti, piperis, ſinapis, & huiuſmodi, tollere: quorum aculei, quaſi cunei, penetrant, incidúntque mucorem, ac ſtimulant ſpiritum ad expulſionem.

3 Quæ ſi non proderunt, vtemur pilulis de agarico ad capitis exonerationem; deinde frontem, & ſpongiam oſſeam narium oleorum calidorum deſtillatione crebra tentabimus. Addemus ſternutatoria de ſucco tabacci, de pulueribus caſtorei, hellebori albi, nucis moſc. &c. Vel fiant quaſi paſtilli de ſemine ſtaphidis agr. pyrethr. piper. albi, nigellæ, ſtruthij, hellebori albi, toſtis cum terebinth. & cera, actis in formam pyramidis, naribus includendi, &c.

4 Canis ſagaciſſimi, & vulturis, & vulpis nares in puluerem actæ, his miſtæ, & epotæ etiam conferre poſſunt: ſimiliter cor, & cerebrum deſtillata acuunt odoratum. Venus præeſt olfactui, ſi ſit in bono ſitu cum Marte, Saturno, &c.

De fœtorum, & ozænarum cura.

Artic. V.

1 FOetores extraneos facile declinamus: ſed qui fiunt intus à putridis humoribus, vnde omnes cibi fœtere ægrotis videntur, per purgationem humorum tolluntur; qui autem ex vlceribus naſi, ſi vlcera ſanentur. Quorum principatum tenent ozænæ, quæ ſunt vlcera narium profunda, & putrida: graueolentia ita, vt ſeparent maritos ab vxoribus.

Ozanarum cauſa apud Medicos.

2 Medici cauſam dicunt acres, putridos humores; ſed cur in aliis partibus non fiunt, tacent. Puto equidem aliquid cancro ſimile eſſe; & ex ſanguinis fuliginoſi vitiati fœcibus fieri, & propterea mulieribus ſuppreſſis menſibus plerumque accidere; vt Principiſſa Beſediarum; & altera fœmina, vtraque incurabilis, teſtantur. Cum autem in cartilaginibus naſi radices egerint, confirmantur, & regnant à venis nutritæ, ſe inde expurgantibus. Fuit fœmina, cui ſuppreſſi menſes qualibet lunatione per nares purgabantur: ſentiebátque ſanguinem aſcendere intenſione hypochon

pochondriorum. Solent in mammillis eadem ratione oriri cancri, quoniam menstruus sanguis in lactis officinam non purgatus accedit.

3 Purgabis ergo corpus pharmaco contra bilem atram, & purificabis sanguinem aloë,& sanguinaria; deinde caput confortabis,radendo prius,& imponendo oleum rof.gallam immaturam, acetum, folia salicis, myrrham,& huiusmodi adstringentia per dies nouem. *Cura.*

Adstringentia etiam ad repellendum vlceri adhibebis,& discutientia quod eò confluxit morbificum. Valent pulueres myrrhæ valde in sanguineis vlceribus,& aluminis virtutem probaui, & oleum sulp. sal,crocum,thus:quorum pulueres in nares insufflabis ad vlcus. Prius autem absterges melle instillato, & per sternutationem eiecto. Vinum album austerum proderit ad idē. Sanant pulueres mirificè, & præcipuè quinta istarum rerum essentia:excusat enim à ferro,& igne, tanta ipsius est vis.

De quibusdam morbis narium dicere nil oportere.

ARTIC. III.

1 CVram catarrhi superius declarauimus. Abscessus à febriculis, naturæ idcirco relinques:similiter criticum puris ex capitis intrinseco apostemate effluxum; sanguinis quoque post conflictationes, vt in quarto libro de crisibus agentes docuimus.

De sanguinis profluuio ex naribus.

ARTIC. IV.

1 PRofluuium sanguinis ex naribus quidam ob percussionem & casum patiuntur ita,vt difficile sisti possit. Aliis ex insolatione,& exercitio sanguis attenuatur, & feruet:&, sicut vinum nouum vtrem,rūpit venam.Aliis accidit hoc sponte ex sanguinis copia,& tenuitate sursum tendente, exitūque crebro moliente. *Causa flux. sanguinis.*

2 Eadem remedia cunctis valent ad sistendum fluxum: sed ne iterum fiant,oportet horum rectificare sanguinem cibis, & potibus, qui parum sanguinis,& crassum, non tenuem gignant,vt vinum rubrum,aquosum: vel melius est aqua cisternarum, cucurbitæ,endiuiæ,carnes anseris,anatis,cum agresto, vel absque brodio,vel modico,modica caro:pedes vituli,& arietis,&c. portulaca,& buglossa in brodio, & iam dicta. *Cura.*

3 Sistunt sanguinem venæ ex aduerso directę sectione Medici, & stringendo ligulis iuncturas manuũ,& pedum,vt spiritus cò vertatur cum sanguine:cucurbitulam jecori affigunt; capiti epithema de plantag.solatr. portul. polygoni, & similium succis frigidorum: linteum aceto madidum ceruici. Ex oui albo, thure, aloë,& leporis pilis componunt centonem naribus apponendum, & succum menthæ exprimunt, & spongiæ particulam aceto feruido madidam,stercus asininum,aut porcinum torrefactum,succum caudæ equinæ, gossipium vstum.

Equidem concham aquæ frigidæ paraui, cum Medici Abbatissæ sanguinem sistere nequirent:iussique pedes nudos imponi; & repentè fluxus cessauit. Prodest etiam testiculos frigida, acetóque perfundere, & ceruicem, vt retrocedat spiritus cum sanguine: & tunc nares adstringentibus, & solidantibus fouebis. Vtuntur Constantinopolitani sanguine sicco hominis rubri, quo statim refugit ad interiora fluxus per timidam antipathiam. Iaspide & sanguineo lapide quidam sanantur, quod expertus deprehendi inutile. Possunt longo tempore gestata prodesse, non autem extemplò.

De amputati nasi instauratione.

Artic. V.

1 Amputatus nasus adhuc calidus vulneri appositus consutusque seruatur vniturque,non secus ac insitus plantæ ramusculus. At cum particula amputata perditur, & vulnus inueteratum incrustatur, reficere nouerunt nasum Calabri Tropienses:quorum refectos vidi multos,ex proprij brachij interiori musculo,non alieni;quando enim ille moritur, moritur & particula nasi ex eius carne refecta,vt diximus in 4. lib. de sensu rerum.

Est familia in Tropea nasorum amputatorum medica.

Curatio.

2 Crustam ergo abradunt,renouant carnem,& in brachij carne interiore vulnus oblongum faciunt, in quod calentes nares immergunt; ligant brachium capiti per 20.dies, & pascunt glutinosis carnibus patientem, vti autumo, non enim interrogaui. Interim nares agglutinantur brachio, & concrescit sang is in carnem; deinde resecant vna cum c ntenta carne nasum informem,sanant brachij vulnus, & reformant nasum ad suam originem, superfluaque recidunt, puluer ibus, & succis consolidant, quæ nescio,sed facile est coniicere ex Chirurgia.

De morbis organi gustus.

CAPVT IX.

COntingit linguæ, primario gustus instrumento, paralysis, & conuulsio impediens motum, & sensum, de quibus iam loquuti sumus: præterea ampullæ, & vlcera, & inflammationes. Item obstructiones, spongiæ, vt sensile non admittat, & interdum omnia vnius saporis videntur, videlicet, aut amara, aut insipida, aut, &c. *Morbi organi gustus.*

De obstructione, & fallacia gustus.

ARTIC. I.

1 OBstructiones linguæ acetum aperit, propterea præmittuntur acetosa, vt gustus impedimenta tollantur: vel interponuntur in mensa, quando pinguedo incipit nimis opplere, aut crassitudo cibi obstruere: vtrique enim est vsui. *Cura obstruct.*

2 Res obstruentes, si biliosæ sunt amaræque, cibum quoque amarum apparere faciunt, vti cornea crocea visilia omnia crocea: si insipidæ, similiter insipida; si fœtentes, fœtentia. Remedium erit illos humores purgare, qui talem falsitatem in gustu faciunt, sicut dictum est in lib. 4. *Cura alterati saporis.*

De asperitatis cura.

ARTIC. II.

ASperitatem linguæ aceto, & saccharo tolles; simul enim incidunt, mollificant, & abstergunt.

De inflammationis linguæ cura.

ARTIC. III.

INflammationem sanguinis minutio ex vena sub lingua, & cucurbita in occipitio cum scarificatione, & applicatio refrigerantium sanat.

De balbutientis linguæ cura.

ARTIC. IV.

Balbutiunt. vel ligamine, vel imbibiti humoris copia.

IMpedimentum linguæ balbutientis si moueri bene ad arbitrium nequit, sectio ligaminum inter linguam, & inferiorem mandibulam, aufert: & capitis desiccatio, si plurimo humore completa non obedit. Gargarismi, & sternutatoria, & alia superius dicta, adduntur.

De excoriatione, & pustulis linguæ.

ART. V.

1 EXcoriationem vinum asperum cum farina emendat. Pustulas & vesicas eiusdem, & gingiuarum, succus mororum, & quies.

Cur de cæteris morbis oris & partium dicere conueniat.

CAPVT X.

QVoniam dentes, & os, & gurgulio spectant ad gustum, & vocem, quæ cognoscitiui organi sunt, istorum mala dicere simul libet.

De stupore dentium.

ARTIC. I.

1 DEntes obstupescunt acidis rebus, suo acore radices vsque dentium penetrantibus, & spiritum resoluentibus, & rodentibus humiditatem, qua agglutinantur, ac sensum disiicientibus.

Medela Ap. 2 Medela est his abstinere, vel saccharo miscere, & confecta re acida; acetaria verò sapa. Et cum passio affuerit, tollitur ciborum pinguedine, & dulcedine.

De

De dolore dentium, & cura.

ARTIC. II.

1 DOlorem dentium frigidis ex causis curabis vino calido & incocta saluia gargarizando. Malas autem oleis calidis inunge, & frontem. Pulegium, origanum, hyssopus, saturcia, verbena, sal, thus, & similia in vino calido addantur, vbi opus fuerit. *Cura doloris dentium à frigore.*

2 A calidis causis, & humoribus, acutiorem dolorem sedat portulaca, solatrum, & glycyrrhiza, parietaria coctæ in aceto: quo colluantur dentes. *A calore.*

3 Si humores in corpore abundant, qui dentibus simul obsunt, purgentur: si sanguis cum bile inflammat, scarificentur: secetur & vena, præsertim sub lingua. *Ab humoribus.*

4 Reprimunt confluentes causas in locum affectum succi portulac. cichor. ros. cum aceto exiguo. Immatura galla cum aceto calido affricata valdè prodest, & saluia, & sal ad sedandum dolores. Discutiunt melilot. orig. hyssop. fœnug. &c. Dentaria herba ex sympathia plurimum valet, & ebur, & granatum.

5 Nucis medulla, nucleum cingens, & disterminans, vsta prodest doloribus dentis: & cum vermiculus videtur innatus corrodere, claui igniti acumen.

6 Si remedia non prosunt, oportétque eruere: cinis vermium terrestrium circumraso inspersus denti per noctem, diémque vnum efficiet, vt sponte cadat; similiter eruca brassicarum affricata. Item sapæ radix calefacta sub cinere; & pyrethrum in aceto per dies quadraginta maceratum: deinde tritum asseruatúmque, cum opus erit, spatio horæ dentem sine dolore eruet; sed cæteros cera vesties, ne simul lædantur. *Cura vt cadant.*

De nigrore, mobilitate nutationeque, dentium, atque cura.

ARTIC. III.

1 DEntes liuescunt, & nigrescunt excrementitij humoris descensu in radices. Indicant hoc mulieres idrargyro, & medicatis rebus faciem fœdantes: quarum nemo misereri debet. *Cura nigroris dentium.*

Cura. 2 Si oportuerit purgabis corpus, aut saltem caput per nares forti sternutatorio hellebori albi præ cæteris. Desiccabis prius dictis myrrha, nigella, salu. &c. Quibus etiam absterge dentes. Astricabis nitro, sale, alumine, galla, menta sicca, myrto sicco, ex quibus variæ possunt componi medelæ. Addunt alij siccas rosas, granata vsta, cupressi baccas.

3 Incarnantur sanguine draconis, mastiche, myrto, & astrictiuis.

4 Firmantur cum nutant; nutant autem exsiccato radicum humore. Vnde ego qui dentes habeo mundos, & fortissimos, cum nimis lucubro, sentio in eis acrimoniam & nutationem. Saluia, myrto, thure, roremarino, & somno, firmantur optime statim. Nutant mulieribus fuco vtentibus, quia radices erodunt.

Recipe pineam paruulam nouellam vnam, baccas myrti, cupressi, radicem saluiæ, rorismarini, thus, mastichē; gallam, rubum, balaust. granat. coque in vino græco optimo, & vtere decocto vel destillato eorum colluendo dentes, & retinendo in ore, quantum potes mane, & sero.

Oportet quotidie dentes abluere, & fricare ab assumpto cibo, & somno, ne reliquiæ ciborum, & influentes humores calculum aggenerent, & fœtorem, & liuorem.

De fœtore oris.

Artic. IV.

1 Foetor oris si à ventriculi corruptione manat, potentior est in ieiunis. Purgabis ergo ventriculum, vt infra docebimus, & in vase myrrhino bibes; vel aliquid myrrhæ potui impones.

2 Si fœtor oris ab vlcere gingiuarum, aceto scyllitico, & myrrhato os sæpè collues. Item decocto rosarum, gallarum cupressinarum, nucum, alum. balaust. granati, & similium vteris; maximè autem vino astrictiuo, & saluia, & cineribus præfatarum rerum; aut oleis.

Aphtharum medela.

ARTIC. V.

1 APhthæ vocantur vlcera flammantia ferè, quæ in oris superficie, præsertim infantium, à calefactis redundantiis humorum. siquidem, & rubræ, & flauæ, & albidæ, & subnigræ cernuntur. *Aphthæ.*

2 In infantibus lac nutricis vitiatum est causa, vel ipsorum praua nutritio. Curantur curata nutrice; vel mutata. Conueniunt cibi leniter adstringentes frigidiusculi, ac puri cum aliqua stypticitate, vt pyra, mespila, cotonea, caro pullorum cum cichorea, & similibus. *Causa.* *Cura.*

3 Os collues in sanguineis, & flauis, succo rorismarin. plantag. solatri, &c. vel ipsorum aquis. In albidis myrrha, mastice, cupress. vteris. In liuentibus melilot. fœnugręc. aneth. addes prædictis succis, aut aquis.

4 Eadem conferunt adultis, sed fortiora adiuncta, iuxta complexiones ipsorum itidem variatas. Additur enim inflammatis sectio venæ: aliis purgatio, prout, &c.

5 Adde glycyrrhiz. fœnugræc. &c. melil.

6 In putrescentibus gallam contusam cum melle coctam, cinerem centaurij, cupressi, cornu ceruini, misce, &c. Fœniculi radicem vstam cum melle validum probant remedium.

De tonsillarum inflammatione, & vlceratione, & cura.

ARTIC. VI.

1 DE tonsillarum inflammationibus, & vlceribus simplicibus, & malignis, glandularum nimirum inter os, gulámque, vtrinque interiacentium, probè philosophati sunt Medici. Inflammantur enim à repletione nimia incalescente, & à crapula, præbentibus cibis acribus occasionem in transitu per stimulationem, & compressionem. Infantibus verò lac nimium, & non sanum: vnde difficultas accedit degluriendi, dolor, & aliquando febris. *Causa.*

2 A principio ergo auferto vinum, & cibos acres, & duræ itidem substantiæ, ne stimulent in transitu tonsillas. Contentus erit æger aqua hordei, & cibis sorbilibus frigidæ substantiæ. *Cura.*

3 Gargarismi dentur ex adstringentibus, & reprimentibus, blandè austeri saporis, non acerbi; vt decoctio rosarum, palmularum, rubi, fol. vitis, cyper. sorbi maturescentis, siliquarum, &c. Si autẽ necessitas vrget sorba minus matura, myrtus, mespila, cotonea, quercus, surcula, &c. decoquantur, &c. Valent etiam flores granati, acacia, putamina pyrastrorum, & similia, stypticitate prædita. Componunt etiam ex aquis rosarum, plantaginis, oxal. solatri, prunellæ, rubi, balaust. acac. & similium gargarismos, &c.

4 Si inflammatio vrget, secabis venam. Adde clysterem: pueris suppositoria, si minus euacuant. Collo linientia olea, & succos refrigerantes alligabis. Declinante inflammatione contrectabis leniter tonsillas, vt detumescant.

5 Hæc si non iuuerint, suppuratio subsequetur in fine exacerbationum maiorum. Idcirco iuuatur calidioribus gargarismis ex seminis althææ, hyssopi, & caricarum decoctione; & foris cataplasm. ex farina hordei, althæa, melle, fœnugræc.

6 Maturescente suppuratione, validioribus ad rupturam. Quam mox mulsa, & ros. aqua collues sæpè, vt incrustetur, & mundificetur. Caue ne cibus obsit. Ingere sorbitiunculas per infundibulum.

7 In vlceribus præsertim exsiccatarum faucium, cum suffocationis periculo, venam quoque secabis; & cucurbitulis, & menstruis, & hæmorrhoidum prouocatione diuertes. Vteris gargarismis iam dictis. Vlcera non tanges manu, neque crustas auferes, sed cinere arundinum, & centaurij, & similium cum melle oblines. Addes gargarismos blandos de glycyrrhiza, mastice, myrrha, tragacantho, amylo, croco. Lac item cum terra sigillata, & superius dicta cataplasmata. Et perfecta purgatione, & obductione, valent adstringentium, & solidantium gargarismi, stypticarum rerum, non acutarum; vt rosar. myrrhæ, &c.

De columellæ inflammatione, & relaxatione.

ARTIC. VII.

Curatio. 1 INflammatio columellæ easdem rationes habet in victu, & medicina cum tonsillarum phlegmone.

2 Si verò laxata fuerit elongataque nimis, vt multum afferat impedimentum deglutiendo cibo, & respirationi; extenuantibus

vtere

vtere medelis,& ſicuti in inflammatione: facile enim curatur, ſi febris deeſt,& tumor in collo,& oblongatio: vidi enim ſolo tactu pulueris piperis exſiccari. At vbi confluunt humores, caput ſiccandum: ſanguis mittendus. Purgatio per ſternutatoria, & clyſteres adhibeantur. Gargariſmi ex decocto roſarum, gallarum, oxalid. eupat. myr. thure, alum. aceto permiſto.

3 Si autem iſta non iuuerint, & ſuffocationis periculum vrget, iubet Hippocrates præcidi forcipe extremam particulam modicam tumentem, prius exceptam: vt confluat omnis humor, & detentione ſenſus ſtupeſcat, & reclinato capite ad ſanguinis abſceſſum. Colluatur decocto gallar. roſar. & rubi, & huiuſmodi, vt vulnus exſiccetur, & incruſtetur, & ſanetur. *Sectio.*

De angina.

ARTIC. VIII.

1 Aliquando contingit ſuffocationis ſenſus in gutture abſque vlla interiori, vel exteriori inflammatione; aliquando ſolæ fauces inſuper inflammantur: aliquando & fauces, & extrinſecæ partes. Aliquando etiam laxatur vertebra ceruicis ad partem anteriorem, & cauitas ibi inter duas relinquitur. Igitur angina quadruplici ratione videtur fieri Medicis, cum difficultate ſpirandi, & impotentia, niſi recta ceruice; ſimiliter transglutiendi; & hiatu oris, faciei, & colli rubore. *Ex Medicis forma generat. angina quadruplex.*

2 Cauſam dicunt ſanguinis in fauces confluentis copiam, propterea que ſtatim venam ſecant humeralem, & per vices eadem die. Acutiſſimus enim morbus repetitis, & aſſiduis eget remediis, quantum vires ferunt, nec morbus cedit. Addunt cucurbitulas, & linguæ venæ ſcarificationes, & frictiones, & ligaturas in extremitatibus, vt ſanguinem alíorſum diuertant. Menſes prouocant, aut hæmorrhoïdes; clyſteres acres parant. *Cauſa & cura.*

3 Benè quidem hæc, ſed nequaquam ſolum ſanguinem poſſe inflammationem tam pernicialem facere, ſed acres humores à cerebro delapſos cum viſcoſitatibus irritare glandes, & venas faucium, & carnes; ac proinde ſanguinem confluere, intumeſcere, & obſtruere: qui ſi purus ſit, nec putreſcat, febrem non facit; ſed ſola ſectione venæ morbus tollitur, & modicè reprimentium, & diuertentium applicatione. *Animaduerſio.*

4 Si autem febres affuerint, bilem ſimul, & humores impuros adeſſe nunciant: maximéque cauendum, ne in pulmonem *Cura cum complicatur febris.*

fiat abſceſſus, cum mortis periculo intra ſeptem dies. Propterea-que vndique fiat attractio iam dicta in membris: & regreſſio lenis in faucibus per gargariſmos decocti roſarum, palmularum, lentium, myxariorum, & mulſæ.

Et in vigore morbi adhibe decoctum ficuum, fœnugræci, paſſularum, glycyrrhizæ, hyſſopi viridis, nigellæ, abrotani, oxymelle; quorum magmata collo applicare, aquas gargarizare libet. Cataplaſmata etiam huiuſmodi bona ſunt. Recipiunt althæam, & maluam, & farinam hordei, chamom. melil. & ſimilia, &c. olea quoque eorundem.

Ad ſuffocationem.

5 Contra ſuffocationem, & vt deglutitio facilitetur, Galenus ſtercus canis oſſibus nutriti exſiccat, agit in puluerem, cribrat, & cum melle faucibus illinit. Nec ratione vacat etiam magica, qua pollet cinis hirundinis, & bocij, & ani gallinarū, & colli ranarum.

6 In nouo genere anginæ, quæ concreatur Neapoli, inuentum eſt venam iugularem ſecandi in collo valdè proſperum.

De morbis poteſtatiui organici, impedientibus operationem cognoſcitiui, id eſt vocem; & communicantibus ori.

CAPVT. XI.

Pectoris morbi ſeptem.

1 Conſequenter ſe habent ad oris, & gutturis morbos ij, qui in pectore fiunt ob communes cauſas, & quia lædunt operationem cognoſcitiui, quæ eſt vox, ſonúſque, licet ſint poteſtatiui potiùs labores. Iſte tamen locus ſermonem de his efflagitat. Sunt autem hi; tuſſis, aſthma, peripneumonia: ſpuitio ſanguinis, phthiſis, pleuritis, ſuppuratio.

De tuſſi, eiuſque cura.

ARTIC. I.

Quid tuſſis, & quæ cauſa in analogia.

1 TVſſis ergo eſt conatus ſpiritus ſtringentis infernè, & aperientis supernè guttur, cum impulſu ad expellendum aliquid noxium per arteriam, aut œſophagum: & ſicut ſternutatio in cerebro per naſum; & febris in venis: ita tuſſis in gutture.

Sola intēperies frigida non facit tuſſim abſque obice in gutture.

2 Quapropter nequaquam putandum ſolam intemperiem organorum reſpirationis frigidam poſſe tuſſim excitare, vt quidam Medici ſcribunt, eo victi argumento, quod dum os aperiunt, & loquuntur, tuſſiunt, & nil expuunt; ſilentes verò non tuſſiunt,

tussiunt, & calidis iuuantur, frigidis læduntur. Nulla enim intemperies, nisi quid viam spiritui impediat, tussim facit. Quapropter cum loquuntur siue in calido, siue in frigido aëre, aliquid pendulum ex infundibulo capitis ad fauces, vel adhæreſcens arteriæ vocali, agitatur, & impedit. Manifestum est enim, quoniam loquentes,& canentes,& bibentes tussiunt, & expuunt irritando stillicidia. Accidit etiam aërem plerumque sordere puluere,& fuligine,qui loquentibus irruit,lædit, & tussi excutitur. Idem fit, si quid mali est in pulmone, & flatus impulsu irritatur. Prosunt autem calida olea, & cibi; quoniam vias aperiunt,& guttas noxias soluunt: hoc autem in collo,& pectore,& capite,& in aëre blando calido.

3 Aliquando fit tussis tenuis ex destillatione liquorum subtilium,& acrium,ex capite in arteriam, quas spiritus repellere conatur in respiratione obuia.Hac in re primo roborabis caput exsiccatiuis rebus, & cibis adstrictiuis, facilis coctionis, substantia frigidis:ne vapores eiusmodi creentur, in tales stillas cõcrescentes; de quibus abunde dictum est pluries. Quæ acrimoniam, & tenuitatem temperant,sunt saccharum, viola, nymphæa, glycyrrhiza,diapenid.pilulæ bechicæ,syr. viol.

4 Si autem tussis à crassioribus, & viscosioribus destillationibus fiat, tunc sicut in catarrho medicinas adhibebis attenuatiuas, purgatiuas, diuersiuas; & semper respicies ad pectoralia simul, vt hyssop. ficus:passulas, fœnic. marrub. agar. &c. Olea calida, & butyrum pectori, & pinguedines, & alth. & fœnugræc. & huiusmodi vnguentum component; cætera vt sup. Aër sulphureus Puteolanus prodest: potes in aula magna ipsum imitari hinc, & inde, vbi deambulas sulphureas testas accendendo. Odores qui prosint planum est.

De respirationis difficultatibus.

ARTIC. II.

1 PLurimæ sunt species morborum lædentium respirationem per consensum; in cunctis enim ferè morbis validis præsertim capitis, vel pectoris,aut tollitur, aut debilitatur, aut vitiatur, de quibus dictum est prius atque dicetur. Nunc autem de his,qui fiunt in organo,affectibus, dicere oportet. *Morbi pectoris ex capite vitiant, aut debilitant, aut tollunt respirationem.*

2 Quod debilitato spiritu, vel à febre, vel à cursu, vel à labore

In tract. de pulsib. & respin. lib. 4.

sequatur parua, debilis, & crebra respiratio, etiam explanatum fuit; medelaque in promptu est spiritus refocillatio per ea, quæ subito spiritum augent, vt sunt odores, vinum, &c. Adde quietem à labore. Febris etiam labor est; pugnat enim eâ spiritus.

Triplex passion. respirat. differentia dyspn. asthm. orthopn.

3 Cum autem neque præcedente labore, neque percalidum efflant spiritum, & difficulter anhelant, & absque febre; horum instrumenta patiuntur: passiones autem Medicis vocantur dyspnœa, orthopnœa, & asthma. In prima est difficultas, & crebritas spirandi. In asthmate itidem accidit; & insuper cum sono respirant, & anhelatione, quasi qui à cursu id patiuntur. In orthopnœa vtrumque esse solet, & insuper non nisi recta ceruice spirant: iacentes enim, aut proni suffocari sibi videntur.

Causa quatuor communes præfatis morbi speciebus.

4 Causa horum communis est angustia pulmonis, & arteriæ, quæ fit aut à tuberculo iuxta arteriam orto, comprimente eam, aut cum viscositas, vel lentor pulmonis bronchia occupauerit; paulatim auctus ex destillatione; vel cum subito ex catarrho arteriæ cauitatibus impingitur, & adhærescit. Potest etiam fieri, si musculi pectoris intercostales viscoso fluore oppleantur. Addunt alij tuberculum in pulmone pro causa. Sed hoc accidere non potest citra febrem, & suppurationem; neque pertinet ad morbos simplices, de quibus iste sermo.

Accidentia quibus agnoscitur causa quauis specierum singularum huiusmodi. Consideratio asthm.

5 Manifestum est autem, quod si citra febrem paulatim fit hæc difficultas, & absque sono in arteria, causa est tuberculum. Si verò etiam sonum stertorosum edant, causa est viscosus fluor crescens, pertinaciter impactus. At cum statim fit, à catarrho est. Puto asthma migrare in orthopnœam, auctis fluoribus viam obstruentibus. Proptereáque spiritus valdè dilatat pectus, vt aër ingrediatur: nec tamen tantus ingreditur, quanto est opus ob arteriæ vitium.

Cura asthm. in senio.

6 Si senibus, & absque plethora accidat asthma, nequaquam minuendi sunt sanguine: sed ante omnia puto caput purgari oportere, ne augeat stillicidiis morbum, vbi à fluoribus fit. Aluus etiam, & ventriculus purganda, ne subministrent fœculentos fumos. Pectus calidis, & humidis attenuantibus, & abstersiuis rebus tentandum: siccæ enim indurāt fluores magis. Oxymel, oxysacchar. scylla cocta in melle, glycyrrhiza, hyssopus, marrubium, & aliæ pectorales herbæ prosunt tam in syrupis, & electuariis; quàm in cibo. Res siccæ omnes fugiendæ, magis autem si frigidæ. Pharmacum esto vomitorium ex raphano, & butyro,

tyro, &c. Si per aluum etiam oportuerit fiant ex agar.trochisc. hiera, & oxym. pilulæ, &c. Manna, & cassia fist. in aqua hord. prosunt.

7 Præterea repete pharmacum ex aristolochiæ rotundæ radice, cent.min. stœchad.tritæ.calam.hyssop.irid.melanthij, &c. decoctione in aqua mulsa. Adde caricas, fœnugræc. glycyrrhiz. &c. Iuuat vulpini pulmonis resiccati puluis, & aliorum animalium velocium cursu ad pulmonem confortandum ex sympathia, vt possit noxia expellere. Dentur autem in mulso, vel aqua hordei. Loch, & ea, quæ ore tenentur paulatim colliquescentia, & in pulmonem stillantia iuuant.

8 Thoracem butyro semper inunges. Adde cataplasmata ex ficubus, farina hordei, vel lolij, resina, melle, manna, iride, mulsa, &c. Semper adde parum aceti, vt penetrent, & incidant. Oleorum destillationes, & aqua vitæ prosunt, vel destillatio aceti cum oleo irino, anethino, medullis ossium, adipe anseris, vel gallinæ, & similibus.

Laudant etiam syrupum ex decocto trium librarum frondium tabacci, & expresso, saccharóque benè condito, cuius singulis diebus partem bibant, &c.

9 Equidem sanaui asthmaticum inueteratum solo exercitio quotidiano duarum horarum per montosam viam, vsque ad sudores validos. Addidi inunctiones, & quotidie 70. ferè amygdalas recentes in prandio, & ficus recentes in mane: mirum est quomodo post mensem conualuit, cum esset qui quadragenarius, & à 14. annis affectus. Rusticari, & laborare sub aëre tenui puróque inter virentia, optimum remedium est his, cæterísque pulmone affectis.

10 Cibus ergo sit calidus, & humidus, & tenuis, omnis expers viscositatis. Vinum non dabis, sed mulsam, vel aquam hordei; cum modico tamen vino albo non adstrictiuo, si stomachus cogit. Aër sit calidus, serenúsque. Sudor & exercitium ante omnia prosunt.

11 Tuberculis verò lædentibus respirationem medendum est per exsiccantia, & attenuantia, qualia sunt aromata, & antidota, & diambr. diamosc. theriaca, mithridat. &c. Vstio in desperatis adhibetur.

12 Cunctis huius generis morbis eadem prosunt pro rata magis, & minus, adhibita.

De

De pulmonia, eiusque cura.

ARTIC. III.

Quidditas. 1 PVlmonia, seu peripneumonia videtur Medicis esse pulmonis inflammatio cum febri, quæ quando ardentissima est, erysipelas in eodem indicat. *Causa.* Inflammatur autem, vbi laxitas pulmonis, & fistulæ sanguinem conceperint nimium, & pituitosum, qui obstructiones faciat, & impedimenta: citra enim hæc, non fit nisi asthma, & paulò ante dictæ passiones, contra quas spiritus haud feruet. *A quibus fit humoribus, & quomodo agnoscantur.* Rarò fit à bilioso sanguine; quoniam minus obstruit, retineturque minus ob illius tenuitatem, quamuis vbi erysipelas adest, & ipse adsit. Ex sputis etiam venari licet causas; flauum enim, & croceum mistionem bilis: liuidum fæcis: album phlegmatis indicat in causa. Vbi autem sputa desunt, victus præcedens, ætas, anni tempus, & passionis ratio te admonebunt.

2 Pulsus pulmoniæ inæqualis, magnus, languidus, mollis, & vndosus plerunque, ac dicrotus; respiratio difficilis, & calida: dolor, vel nullus, vel exiguus sentitur, nisi & membranæ circa pulmonem afficiantur. Facies rubet feruore vicino; nasus in summo fit simus, venæ eleuantur temporum, prosternitur appetitus. Propendent aliqui in somnum, quibus pulsus, & respiratio minus crebra, & hoc ex languore spiritus. Febris enim acuta est valdè, sed pro magnitudine, & minoritate dictorum symptomatum, de causis diuinabis. Si autem passio admodum vehemens, & violenta, cum cordi insufflationes deficiunt, incipit caloris natiui extinctio. *Prognost.* Quapropter quidam dirius affecti ad quartum, vel septimum diem pereunt: rari autem ad vigesimum perueniunt: quo transacto suppurantur, & pus excreatum probe, vel per aluum, aut per vrinam eductum, sanat, nisi denuo vlceret in pulmone residens. Tunc ergo valent Medicorum auxilia, in aliis enim vix proficiunt: vbi præsertim vigiliæ, & deliria, vngues liuidi, extremitates frigidæ.

Cura. 3 Victus peripneumonicorum esto absque pipere, sale, & acredine, & aciditate, ne vlcera consequantur. Sit abstersiuus absque vlceratione, & tenuis, ne crassitiem adiungat. Proptereà laudatur cremor ptisanæ cum melle, hyssopo, origano, & cæteris herbis, pectus respicientibus. Valet & pulmo iuuenum animalium

lium in cibo. Item amygdalæ ſuccus,& pinearum cum mica panis. Potus ſit mulſa, in qua præfatæ ſpecies aliquæ ebullierint, ſorbilia oua recens nata proſunt,& ius gallinarum, & pulmonis, in quo herbæ prædictæ coctæ fuerint. Prodeſt & vtraque pulmonaria. Frequenter, & parum bibant decoctum glycyrrhizæ,hyſſopi, &c. in mulſa, vel aqua ſaccharo condita. Succus arundinis ſacchari prodeſt ſimiliter frequentatus ad mundandum arterias,& fiſtulas pulmonis, & mollificandum noxias res, excernendúmque. Vide ne ſpirituum minutio morbo robur det. Præterea reficiendi ſunt præfatis ſorbitionibus, & gutta vini, & pinearum ſucco,&c.

4 Curatio,venæ cubiti inciſionem præcipit,ſi vires,& phlethora adſint; nec præcedentibus morbis extenuatus ſit æger. Et lateribus,& thoraci cucurbitulas adde,ſi venæ ſectio deſit:& ſcarificabis ad diuertendum. Clyſteres acres valent,vt viam educendis cauſis,vel à longe accerſendo per conſequentiam parent. Purgatio ſi morbus expetit,& vires; per manna,& caſſiam,& huiuſmodi lenientia in decocto hyſſopi, &c. fiet. Subſequatur decoctio quotidiana hyſſopi,mellis,& glycyrrhizæ,& ſimilium.

5 Sed præ cunctis procuranda facilis excreatio per liquores pectorales, & abſterſiuos abſque vlceratione, & mollificatiuos, de quibus ſæpè. Syrupi autem reſpiciant pectus, & caput: ne deſtillatio ſubſequens morbum nutriat. Diximus de his in catarrho,& capitis morbis.

Conferunt pectori fomenta,& emplaſtra ex floribus chamom. verbaſci,anethi, ſemine lini,fœnugræc.far.hord. & oleis eorundem,althæa,malua,hyſſop. pulmonaria, medulla ceruina, butyro, &c.

Sint res calidæ attenuantes abſque incraſſatione: propterea miſcebis guttam aceti; & penetrantes, mollientes rem peccantem,& confortantes pulmonem, & ſpiritalia, &c. & laxantes loca,per quæ natura ſolet etiam inuiſilia, præfatas excernere vſque in ventriculum,& veſicam,materias.

De ſpuitione cruenta.

ARTIC. IV.

1 PRopriè ſputum cruentum,cæteriſque periculoſius illud eſt, quod ex pulmonis vlcere per tuſſim reiectatur. Vlceratur autem pulmo vel ab acri deſtillatione, ſalſaque ipſum eroden- *Quomodo & vnde cruentum ſputum. Cauſa triplex.*

te, dum laxitatem eius subit: vel à pure putrefacto iterum: siue ex suppurata phlegmone thoracis, siue pulmonis fiat.

Indicia causarum peccantium. 2 Indicant autem locum vlceris huius, si particula modica pulmonis sit in sputo, & sanguis spumans floridúsque, & quidem albidior, si ex suppuratione ortum ducit; rubicundior, si ex salsorum erosione.

Alia causa ruptio venæ. 3 Contingit etiam ex venarum ruptione sanguinem potiùs educi, & vomitu reiici, quàm spui confertim, & non per tussim, siue ruptio fiat ab interna causa, cùm vel tenuis, biliosus, & plurimus exuberat sanguis, qui quacunque causa incalescens, sicuti mustum, vasis cohiberi non potest, siue pulmonis, siue pectoris, siue quibuscunque. Aut cùm vena ob intemperiem duram extensioni resistens, frangitur. Indurescit autem potiùs ariditate, quàm frigore, vt placet Medicis. Siue ruptio ab externa fiat causa, vt casus ab alto, lucta, cursus, vehementia in orando causam, iracundia, furor, exclamationes, &c.

Alia causa. 4 Putatur & ex sola vasorum reseratione reiici sanguis, vbi balneatio, aut calida habitatio, aut insolatio præcesserint.

Iterum alia. 5 Similiter ex vasorum erosione etiam extra pulmonem: & tunc non confertim exit sanguis, sed exigua pars in sputo præcedit, & paulatim crescit, &c.

Iterum alia. 6 Solet etiam deuorata hirudo sanguinem ex ventre, vel œsophago, vel naribus elicere in nobis, sicuti & in beluis; sed tenuis, sanieique persimilis.

Iterum. 7 Ex aspera arteria, itidem faucibus, ore, gurgulione, & capite, & ventriculo, & splene, & hepate, sanguis manare solet.

Discretio. 8 Et quidem ex arteria paucus, & cum tussi acríque dolore, iuxta arteriæ partem aliquam., & quasi puri permistus videtur. Ex pulmone verò, qualis dictus suprà. Ex stomacho paucus cum nausea, & mordacitate in deglutiendo. Ex ventriculo cum vomitu, & mistione cibi, vel pituitæ. Ex splene grumosus, & niger, & cum tumore splenis. Ex iecore minùs niger, & cum tumore iecoris. Ex capite, si dolor præcessit, & grauitas capitis, & vertigo, venarum frontis micatio, & titillatio in descensu sanguinis circa guttur, & statim tussis, & excreatio. Ex gurgulione, & faucibus, si talia in capite non præcesserint, & vlcera, vel sanguis circa ea inspectetur. Ex capite, si fluat in ventrem, inde reiectandus, grumosus erit, & niger, sæpéque cum nausea, vel mistione cibi, vel pituitæ.

9 Horum cura, præcipuè vlcerati pulmonis, fiat in aëre placido, nil mobili, neque admodùm tenui. Æger capite subleuato decumbat, nec multùm moueatur, nec irascatur, nec cæteris afficiatur passionibus, quæ pulmonem agitent, aut multum respirare faciant. *Curatio.*

10 Cibus eius sit ptisanæ cremor, vel quintineruia in brodio pulmonis vulpini, vel pedis arietini: addantur pineæ, pistacia, & huiusmodi, ouum recens sorbile valde prodest. Potus sit melicratum, cui parum hyssopi admisceatur: & quidquid virtutem habet adstringendi, & abstergendi citra vlcerationem, prodest in cibo, & potu. *Cibus & potus.*

11 Medici non ineptè sanguinem euacuant, sed modicè, & ab extremis partibus euacuandis, vbi vires adsunt, tantum diuersionis gratia, ne in pulmonem exuberans viam vlceris patulam reddat, conseruétque. Eiusmodi de causa iuuant frictiones, & strictiones partium extremarum. *Phlebotomia quomodo & vbi celebranda.*

12 Deinde verò si destillatio, vt plerumque euenit, vlceris est causa, purgetur caput his pharmacis, quæ biliosos, & salsos expellunt humores. Addantur gargarismi, sternutatoria, masticatoria eorundem; de quibus in superiori dictum est sæpè. Mox valent emplastra caput refrigerantia, & olea huiusmodi, quale rosaceum, myrtinum, &c. *Purgatio ex quibus cõstare debet.*

13 Ad sistendum sanguinem iuuat succus portulacæ cum decocto gallæ, cupularum glandium, radicis rubi, seminis oxylapathi, & cætera, quæ diximus sistentia sanguinis fluxum: sed terra lemnia, & lapis hæmathites redactus in puluerem, granati succo immersum, valdè laudatur. *Vt sistendus sanguis.*

14 Thoracem vino adstringente, adstringentibus oleis, quale myrtinum, rosaceum, cotoneorum, addita bolo armena, terra lemnia, corallio, & similibus, & cera, vt in cerotum redigantur. Cataplasmata ex adstringentibus farinis, & herbis, & corticibus granatorum, & huiusmodi adhibenda sunt. *Adstringentia.*

15 Purgatio difficilis, nisi per clysteres acres fiat ad diuertendum. Si autem morbus compatietur, per manna fiat, & ea, quæ causis educendis apta sunt, vt in quinto libro &c. Si autem venæ alibi corrósæ fuerint, aut disruptæ, vtemur primùm diuersiuis iam dictis, mox viscosis, & incrassatiuis, ex

quibus venæ agglutinari queant: inter quæ albumen oui, pedes vituli, quintineruia, albáque semina laudantur. Respice ad causas rosionis, vel rupturæ, easque emendabis per contrarias.

Cura spuentis cruorem ex ventriculo. 16 Vomentes sanguinem ex ventriculo raris vicibus sumant cibum, bibant coagulum, præsertim leporinum; & satureia, vel aloë potentur, rebusque ventriculum confortantibus, & adstringentibus vtantur.

Ex faucibus. 17 Sanguinem ex faucibus, & gurgulione manantem, gargarismi adstrictiui, & res, de quibus in tonsillarum vlceribus locuti sumus, facilè sanabunt.

Ex iecore, vel splene. 18 Si autem à iecore vel à splene in ventriculum sanguis deriuetur, ea quæ iecur, & splenem emendant, adhibebis, vt suo loco commemorabimus. Proderunt & diuersiua, & scarificatæ cucurbitulæ.

An prosit sinapismus contra humores acres. 19 Humores acres, quamuis præcipiente Galeno, sinapismis, & vstionibus essent tentandi: prodesse tamen deprehenduntur nihil, potius autem obesse, cum acriores fiant; nisi extrahi post rasuram capitis ex suturis per attractionem aliquo pacto valeant, quæ prudens Medicus facile considerabit.

Cura cruoris ab ictu, vel casu. 20 Qui casu, vel ictu sanguinem expuunt, curato loco rupturæ vel contusionis, adhibeantur adstringentia, consolidantia, & diuertentia. Vbi autem commoti humores febrem accersierint, purgatione indigebunt, & ducente quoscunque, vel eos modò, quibus patiens ex temperatura, victu, tempore, & ætate abundare cognoscetur.

De phthisi, eiúsque cura.

ART. V.

Quidditas phthisis. 1 QVoniam cruenta spuitio vlcus pulmonis, aut arteriæ consequitur, pulmone autem vlcerato non ventilatur cor quantum est opus, neque spiritus, & calor natiuus intro acti retinentur, neque augentur, potius autem efflantur, & minuuntur; iuxta ea quæ diximus de respirationis vsu. Hinc sequitur tabes, & colliquatio carnis, partiúmque neruosarum per quandam constitutionem, quæ hectica vocatur. Quapropter imperitè Medici definiunt phthisin esse pulmonis exulcerationem. Non enim exulceratio ipsa phthisis est, sed praua illa constitutio, quæ exulcerationem consequitur.

Causa qua. 2 Neque defectum refrigerationis, ac proinde augmentū caloris,

ris, vt Peripateticis Medicisque plerumque videtur, talis sequitur constitutio, sed defectum expulsionis fuliginum, & cutis obstructionem, & caloris intemperiem, quæ non amplius nutrimentum in ipsum nutribile, sed nutribile in nutrimentum conuertit per putrefactionem.

3 Vbi Peripatetici secum pugnant, dum putrefactionem fieri ex defectu caloris autumant, ac simul respirationis diminutionem augmentum caloris esse docent. *Contradictio in Peripato.*

4 Vt autem alibi dicebamus, duplex est marcor, alter siccus, qui fit per consumptionem humorum foras, nimio calore exhalante eductorum. Alter fluidus, qui calore debilitante, & non educto, seque ipso aucto & laxante materiam, & in fluorem, non autem in tenuitatem conuertere potente, celebratur; qualis fit in corticibus aurãtiorum, & in carnibus non salitis, & in cadaueribus: & hic proprius est hecticorum, & phthisicorum. Cum enim calor non ventilatur, neque auctus excrementa non educit, cohibetur, & crescit in solido, & non in spiritu, & tenuitatem quam ingenerat non educit, sed ipsa disponuntur cæteræ partes ad colliquationem. Propterea qui phthisi laborant, præterquam quod difficulter spirant, habent nares acutas, tempora adstricta, oculos concauos, scapulas instar alarum, liuidas genas, vngues curuos, & sputa graueolentia: quod probatur si carbonibus iniiciantur; & propterea cum cessant expuere moriuntur: non enim amplius possunt saniem vlcerum expurgare. Præterea accidit illis profluuium alui, quia partes corporis colliquatæ in centrum deferuntur, non autem in circumferentiam; & hoc signum propinquæ mortis; maximè autem si defluunt capilli: humor enim qui eos nutriebat, in centrum in colliquatione defertur. *Duplex marcor.* *Hectica marcor fluidus.* *Signa phthisi. octo.* *Cur moriuntur cum spuere cessant.* *Signum nonum & decimum.*

5 Idcirco non solum pulmonis vlcera, sed faucium, & arteriæ vocalis phthisicos faciunt: dum respirationem impediunt, ac proinde spirituum ingenerationem, &c. *Noua causa.*

6 Cum autem spiritus in corde non ingeneratur, neque calor intruditur, necesse est sanguinem ex parte exsiccari, & minus spirituum fieri, ac proinde in arterias minorem, & crassiorem illabi: vnde sequuntur obstructiones, & densitates. Non ergo quia exsiccatur cor, vt putant Medici, fit tabes: sed quia calor spiritalis, & sanguinis tenuitas deficiunt: vnde sequitur vitæ defectus in corde, & in cæteris partibus, quæ arteriali sanguine viuificantur: ergo & cadauerositas illa, seu putrescens ad intra constitutio- *Ratio tabis.*

Qua phthisis incurabilis. 7 Propterea ergo insanabilis est phthisis, multum enim tempus requiritur ad instaurationem viuificationis in parte solida, ac simul pulmonis ad sanitatem, vt possit spiritum, sanguinemque vitalem reficere, quæ simul perfici non possunt: antequam enim vlcera pulmonis sanentur, tabes iam corpus consumpsit.

8 Præterea difficile est vlcera pulmonis sanare; non enim potest quiescere, quod requiritur ad salutem: neque medicamenta ad ipsum pertingunt ob profunditatem, & latebras: & pars, quæ attingit; agglutinationem, & consolidationem non perficit, ipsius pulmonis motu resoluta.

Quando sanabilis. 9 Verum illi tantum sanantur, quorum vlcera, antequam tabes in toto corpore grassetur, sanari valent: quorum nimirum pectora lata sunt, atque pilosa: spiritus multi, & viuaces, excreatio & respiratio facilis: sputa læuia, & alba, benè purgantia thoracem.

Quomodo sanatur. 10 Curantur autem vlcera, si destillationes corrosiuæ tollantur, vel diuertantur; ac simul per res abstergentes, adstringentes & conglutinantes in temperato aëre, vitatis passionibus, vt suprà. At cum in tabem deuenerint, præcipiatur in victu lac muliebre, vel asininum, vel amygdalarum, ptisana hordei, oua sorbilia, vua passa, pineæ, ficus, dactyli, pistacia, & quidquid semini humano consimile est. Potus verò sit aquosum vinum dulce: at si febris putrida affuerit, difficillima erit cura: purgatio enim putrescentis humoris trahit nouas colliquationes ad centrum per consequentiam. Ergo sit cibus medicatus ex parte medicina humoris attractiua, & brodia quæ vocantur consummata: lac enim his obesse videtur. Hecticis mulsa, phthisicisque nocet, quamuis à Galeno præcipiatur. Confert tamen vlceribus abstergendis, atque vnà cum lacte simul glutinandis.

Confirmatio. 11 Equidem expertus sum, cum totius corporis macie laborarem, ac fame stridenti conficerer, nil salubrius esse quam carnes, & olera in lacte decoquere, & vinum lacte mistum bibere caprino, sicut alibi dictum est. Sed marcor ille potius siccus, quàm fluidus erat. Idcircò senibus huiusmodi victus vitam prorogare videtur.

12 Ad sputa educendum loch, & decoctio hyssopi, & cæterarum pectoralium herbarum, cum saccharo; aliaque dicta, cum de catarrho, & tussi tractaremus, laudantur.

Tẽpus mortis. 13 Phthisici mutata anni quarta, vel semicirculo moriuntur, sæpissimè

sæpissimè autem propè æstatem, vel autumni vigore, cum arborum folia defluunt.

De pleuritide curanda.

ARTIC. VI.

1 PLeuritis inflammatio est membranæ thoracem munientis atque intrinsecus latera costásque subcingentis: quam necessariò sequitur punctiuus dolor lateris vehemens ex phlegmone, ac tensio sursum, deorsúmque ad hypochondria, spirandi difficultas, quoniam pectus difficilè dilatatur in dolore; tussis ex conatu spiritus ad expellendum noxia: febris continua ex pugna eiusdem contra morbificam causam. Pulsus durus & serratus ex tensione: spiratio parua & frequens, quoniam intercostales musculi affecti, dilatari multum præ dolore nequeunt: vnde crebritas, & celeritas supplet refectioni. Febris continua, acutáque adest eisdem de causis, non quia vicinus morbus est cordi, vt autumant Medici: sed quia causa morbi obest, & respirationi, & pulsationi, & refectioni spirituum, & viuificationi sanguinis, & partium irrigandarum. Idcircò necessariò expellenda naturæ iudicatur. *Quid pleurit. per omnes causas.*

2 Inflammatur autem membrana sanguine nimio in ipsam confluente ob alterius ibi humoris irritantis præsentiam, vel ob motum musculorum deseruientium respirationi. Dolere tamen potest quibuscunque humoribus eo defluentibus coaceruatis, sed non ita punctiuo dolore, nec præfatis symptomatis, sed asthmaticis. Item à flatu intercepto in membrana: sed nulla sequitur febris & tussis, &c. Item à dolore epatis, & lienis: sed dolor non erit ita punctorius, neque pulsus tam durus: & sedimenta sederunt instar loturæ mactatæ carnis: nec tussiendo eiiciuntur quæ in pleuritide. *Vnde inflammatio.*

3 Aliquando enim rubrum est sputum; aliquando rubet, flauescitque; aliquando etiam liuescit: interdum mucorem habet in liuore: quæ satis indicant, an sanguis purus, vel simul bilis flaua, vel atra, vel pituita sint in causa. *Signa causarum.*

4 Symptomata iam dicta si fuerint magna, magnum & periculosum morbum, causásque eius indicant: si parua, è contra. *Regula de gradibus.*
Si sputum à principio apparet, faciléque excreatur, breuis erit morbus: in quarto enim, vel septimo iudicatur. Si postea, producit

producit morbum pro temporis ratione, vt in prognosticis monebamus: quamuis diem 14. pleuritis pro termino habeat, quo transacto absque repurgatione suppuratur, & vlteriùs producitur; intellige cum viribus validis.

6 Sanantur facilè qui bene spuunt, & leuiter ferunt, spirántque: è contra moriuntur qui non facile in his se habent.

Victus. 7 Cibus subministrandus qui facile alat, & pectus purget, & concoctionem iuuet, vt mica panis in brodio, ouum recens sorbile, amygdalæ succus, ptisanæ cremor, &c. Apponuntur pectorales herbæ brodio gallinarum. Caueat à duriusculis cibis, & viscosis, &c. Potus sit mulsa, aut brodium cum glycyrrhiza, hyssop. &c. Vinum non detur, nisi remisso morbo aliquantulum, aquosum valde.

Cura exterior. 8 Curabis primo per fomenta, si forte per transpirationem humor dissolui in pleura queat: non tamen multis, ne indurescat, aut alius accersatur, quo non succedente ex voto, adhibetur phlebotomia.

Phlebotom. 9 Secetur autem vena cubiti proximi dolenti lateri: vbi plethora non adsit: & donec exeuntis sanguinis colorem mutari videas: cum videlicet phlegmones proprius succedit exire permitte: & si opus est, iterabis. Si verò copia sanguinis plurima adsit, prius diuertes per sectionem venæ oppositi brachij, & pedis: ne, dum extrahis, ex propinquo ad dolentem locum copiam illam accersas.

Clyster. 10 Clysteres adhibebis leues ex malua, viola, mercuriali, spinacia, &c. medulla cassiæ, butyro, oleisque non valdè calidis. Quibus non sufficientibus, purgatio succedat, viribus morbóque volentibus. Probatur cassia, manna, additis, quæ humorem respiciunt sanguini admistum, decoctionibus lenibus.

Fomenta. 11 Extrinsecus fomenta ministrabis calida, dolorem leuantia per attenuationem, & transpirationem causæ: vt quæ fiunt ex floribus chamom. aneth. verbasci, fœnugræc. milio. &c. decoctis, vel spongia illorum decoctione imbibita. Et si viscosior sit causa, vtere eruo, hordeóque disruptis, concoctis aqua cum modico aceto ad penetrandum, & incidendum. Fiunt & emplastra ex eisdem

Emplast. *Vnguenta.* & consimilibus rebus. Item vnguenta, ex pinguedinē gallinarum, butyro, oleo chamom. aneth.

12 Semper autem quæ sputi eductionem facilem reddunt ministret Medicus ori, vt diapenid. diatrag. sacchar. viol. pastillos

pecto

pectorales; & rupta phlegmone, quæ abstergunt, pridem dicta, &c.

De purulentia.

Artic. VII.

1 Est ergo empyema, seu purulentia, collectio puris intra thoracis tunicas, & pulmonem, ex phlegmone pleuritica vel anginosa, vel pulmonia, suppuratis erumpens: nam quæ ex collecta pituita, aliisque humoribus à capite manantibus intra thoracem putrefactis intra 20. dies fit, leuissima est, nothaque, nec propriè pus: acciditque citra febrem. *Quid & ex quibus empyema.*

2 Suppurari autem phlegmones iam dictas agnoscimus, cum nec febris cessat, sed quasi hectica eadem perseuerat; nec dolor post adhibita pharmaca, nec rigor, nec grauamen in loco affecto: immò augetur, iuxta doctrinam habitam in 4. lib. Disrumpi verò suppuratas tunc intellige vltima conflictatione, vbi rigor, horrórque vehementior, febrisque fit: tunc enim vltimum potentiæ in expulsione concocti puris adhibet spiritus. Vnde & respiratio difficilior, & sermo quasi delirantis. Non enim in vigore summo prælij, vel sanus homo in verbis, & cæteris functionibus prudentiam seruare potest. Effusionem puris ex eruptione declarat mutatio febris, aliorúmque symptomatum mitigatio, & fluxio in profundo thoracis, cum hinc, & illinc in latera reclinantur percepta. Sequitur & tussis cum expuitione, quæ prius erat sicca, & pulsus crebri, veloces, & duri prius, post eruptionem languent, & remittunt frequentiam, & velocitatem. *Vnde agnoscitur futura suppuratio.* *Indiciũ disruptionis.*

3 Seruantur quidem qui ex hoc facilè respirant, expuúntque pus valida tussi: pus, inquam, læue, album, concolor, concoctum, vt in 4. lib. etenim validæ vires thoracem stringunt, ac pus ad membranam pulmonis adigunt: qua laxata intrat pus, absorbeturque mirifica prouidentia à pulmone, ex quo per arteriam expuitur: proptereaque febris prior cessat, quæ erat pugna, vincens causam morbi, & sequitur conatus alter, qui est valida expressio. Fit etiam expulsio per inferiora, quando ruptio inferius spectat: & per intestina, & vesicam eadem prouidentia laxatis ad superam compressionem pus expellitur. Est quando ruptio puris exire properantis suffocat ægrotum. *Signa sanitatis in empyem.*

4 At si quam cito non fiat expurgatio puris, in phthisim inci-

Mutatio empyematis. in phthis. dunt, vlcerato pulmone eius acrimonia denuo concoctæ, ac moriuntur iuxta tabidorum tempus. Morituros etiam scies eos omnes, quos febris, facta ruptione, non deserit, vel maior insurgit, vel reuertitur: nec benè spuunt, sitiunt, nec cibum appetunt: sputaque subuiridia, flaua, liuida, spumosa, pituitosa sunt, & aluus humida, plura egerit, &c. Qui autem vtrorumque signorum participant, mediam habent iudicationem. Medicus respiciat omnia, & quæ in prognosticis adiecimus documenta.

Mors quibus.

Qui seruantur, & qui moriuntur.

5 In purulentia, & pulmonia, maiores natu plerumque mori, in cæteris minores, Hippocrates adnotauit: quoniam (inquit Galenus) minores doloribus harum facile affliguntur ad mortem. In pulmonia autem suppuratione validiores sunt minores ad spuendum; ideo seruantur magis. Equidem putarem difficilius sanari vlcera pulmonis duri, qualis inest maioribus; quàm mollis, qualis in minoribus: ideóque hos seruari magis; in cæteris vero perimi: quoniam poros angustiores habent, & succulentiores sunt ita, vt plenior sit suppuratio, eiectuque difficilior; vnde etiam suffocantur. Tabidi tamen fiunt omnes, si intra 40. dies non repurgantur.

Cura.

6 Purulenti in quiete degant, & aëre non humido, temperatè calido. Affectibus compressiuis, qualis metus, tristitia, &c. careant: dilatatiuis exuberent, id est, lætitia, spe, &c. Ab exercitio & ira absint. Somno vtantur temperato. Adiuuetur natura expurgatione alui, & vesicæ per clysteres, & res cientes eiectionum, vt spiritus non impeditus, coctioni puris expulsioníque sedulus sit: proptereáque facilioribus cibis nutriendi, suppurationi, ruptioni, & expulsioni proficientibus, quales gallorum testiculi, ptisanæ cremor, in brodio columbino, vel gallinaceo, in quo hyssopus, malua, oreoselinum, &c. coquantur eiusmodi. Carnibus modicis istiusmodi etiam vescantur, & pistaciis, & pineis, & passulis. Potus sit calidus, potiúsque brodium, vel mulsa, aut aqua hordei. Deinde modicum vinum subdulce hisce aquis bene dilutum.

7 Suppurationis tempus iuuabis calida aqua, & oleo, hydrelæo, adipe suillo, vel gallinaceo, vel anserino. Item cataplasmata ex decoctis caricis, farina hordeacea, fœnugræc. sem. lini, althææ & fimo columborum, &c. alibi dictis. Adduntur cerota ex butyro, lauri baccis, rutæ, irid. &c.

8 Ruptionis tempus requirit mulsæ sorbitionem, ptisanæ cremorem

morem cum melle, vel decoctum hyssopi, aut thymi cum melle. Adde & ciceris cum melle, & similium, quæ rodere & pungere abscessum ad rupturam valent.

9 Erumpentis puris tempus ea requirit, quæ vias purgationis aperiunt, & virtutem expulsiuam iuuant. Quapropter si ad aluum respicit purgatio, ea, quæ molliunt aluum, adhibebis; si ad vesicam, ea, quæ vrinam mouent: si verò sursum, ea quæ tussim excitant, & abstergunt. Optimum autem est mel, & ea, quæ in phthisicorum cura, asthmaticorúmque enumerauimus. Memento lactis cum melle; ad plurima enim valent, & ne in tabem desciscant.

De palpitatione cordis.

Artic. VIII.

1 QVoniam cor vitalium, quorum morbos numerauimus, primum est: quamuis ad potestatiuum maximè spectet, eius passiones hoc in loco recensendæ sunt.

2 Quid differat inter palpitationem, rigorem, tremorem, & horrorem, dictum est in lib. 4. & in Art. de tremore in 6. Horum notione præsupposita, de palpitatione fit sermo, quam præcipue cordi Medici tribuunt.

3 Est autem palpitatio cuiuscūque membri dilatatione, & constrictione se mouentis naturaliter, motus præter naturam. Quapropter & in vesica, & vtero, & intestinis, & corde, & arteriis accidit palpitatio; qaando nimirum eleuantur, aut deprimuntur aliqua causa in ea illabente, non autem spiritus vi, aut arbitrio. Et quoniam sanis, & ægrotis palpitatio accidere solet, statimque euanescere; arbitrandum non est, eius causam esse humorem, sed flatum irruentem: aut spiritus diminutionem, vel fugam.

Quid palpitatio.

Causa palpitationis triplex.

4 Propriè quidem spiritus diminutio efficit tremorem; quia organum est impar ponderi regendo. At si etiam irruat flatus, fiet palpitatio, & tremor simul. Cum autem diminutio non adest, solus flatus palpitationem producit. Cum vero in syncopem desinit, mortem indicere solet. Spiritus enim ad morbi locum confluens, vel seipso suffocatur, vel diminutus à morbifica causa vincitur, adiuta tamen humorum impuritate. Ideóque mors per syncopem, & palpitationem, vix vnquam nisi corde

affecto succedet: quoniam spirituum est officina, arterialisque fons sanguinis.

Tremor etiam in corde aliquando fit.

5 Quamuis Medici tremorem cordis non concedant, quia arbitrariorum est motuum passio: nos tamen ab eodem spiritu, & cordis motu, effici probantes, cum spiritus in corde diminuitur, tremorem etiam fieri intelligimus: quod & alij Medici concedunt, sed rationem non capiunt. Præterea quia cordis motus non sola spiritus vi, sed consequutione vacui etiam fit, recedit magis ab arbitrario motu, quàm cætera membra: ergo & à tremoris ratione.

Medicis causa palpitat. duplex. Correctio.

6 Causam palpitationis duplicem assignant; vel intemperiem calidam, vel frigidam. Vtrumque reprehensionem meretur multus enim calor in corde spiritus attenuat, educítque, sanguinem assat, & in fuliginem agit, ac proinde languidiorem motum, & inæqualiorem in diastole, & systole, & pulsu, & respiratione sequi oportet. Quapropter si pulsus velox atque magnus existat, nequaquam calor nimius pulsationem facit, vt Medicis videtur; sed potius fuligines, & excrementa sanguinis; quæ dum repurgare spiritus aggreditur, tales edit pulsus. Palpitat verò dum flatulento excremento expellendo non sufficit: & si exhalauerit spiritus, languor in pulsu, & respiratione accidit.

Vera palpit. ex flatu impuro tantum.

7 Vera autem palpitatio, ac curatu difficilior est, quam flatulenta causa producit in ventriculis cordis; excrementitiáque. Purus enim flatus calore cordis attenuatur statim; ergo si periculosus esse debet, impurus esto; quem vt amoliatur spiritus, cor mouet insolito quodam saltu.

Palpitat. ex aqua pericardij.

8 Præterea contingit in pericardio, cum cordis temperies est remissa, vaporem proprium valdè attenuare non potens, tantam ex vapore crasso aquam gigni, vt cordis motum etiam impediat, & flatum iterum creet: qui exitum non inueniens, saltum ingenerat ipsis patientibus molestum, nec Medicorum manus effugientem aliquando, nec visum. Solent etiam in pericardij membrana quædam pustulæ fieri, spiritúmque afficere ad palpitandum.

9 Quibus in ætate matura palpitatio accidit, manifestè indicat exhalantis caloris reliquias non posse flatus extrudere; quapropter superueniente senectæ exordio, cedat morbo spiritus oportet. Ergo qui in iuuentute flatibus huiusmodi agitantur, imbecillitatem naturæ patefaciunt, & periculosiores palpitationes

tiones syncopem expectant: nisi succis temulentiæ, & ciborum crudorum ex accidenti id patiantur, ac bono regimine electo eorundem passiones fiant immunes.

10 Curationis principium, [Vbi elegeris aërem siccum calidúmque, odoriferum, vel arte paratum; somnum, & vigilias moderatas, exercitiúmque, quo melius nihil ad flatus attenuandos, animique affectus constrictiuos, non autem dilatatiuos vitaueris, vt supra. *Cura.*

Præterea cibus ad siccum accedens, expers flatulentiæ, & viscositatis, facilísque concoctionis probæque nutritionis, exhibeatur; carnésque tales, serpillo, hyssopo, fœnic. pulegio, borragine, herbísque cæteris cordialibus, flatúmque discutientibus alterentur, additis caryophyl. cynam. & croco. Potus verò vinum tenue fuluum, vetus, aqua borraginis, vel melissæ dilutum.]

Tunc à venæ sectione auspicabimur, si vires adsunt: maximè autem si plethora; quibus deficientibus diuersiua tantum vtemur venæ sectione, ne excrementosus sanguis feratur in cor. *Phlebot.*

11 Medicamenta vero sint extenuantia, atque calefacientia, qualia diambr. diamoschus, cynamom. dianis. theriaca, mithridatium, & huiusmodi; nunquam tamen omittes crocum, & aromatica roborantia cor: ex quorum herbis parantur syrupi. Item vtitur Plinius panace, fœnugræco, aristolochia rotunda in puluerem actis, & in potum ieiuno datis. Eodem Medici, & rhapontico vtuntur. Epithemata ex stillatitiis aquis melissæ, maioranæ, buglossæ, aloës, diamoschi, &c. decoctis fieri solent. Fiunt etiam sacculi ex eisdem rebus, & roremarino, & citriorum cortice, croco, rosis rubeis, &c. *Qualitas medicamentorum.* *Variatio.*

12 Si autem pituita in palpitantibus abundauerit, syrupos contra pituitam idoneos parabis. Similiter & purgans pharmacum rationis eiusdem, vt in 5. lib.

Si atra bilis, sui ordinis syrupos, & pharmacum adhibebis, & hæmorrhoïdes excitabis, siue menstrua.

13 Ex magica sympathia auxiliantur cordi citrium, anacardi fructus, radices centaureæ, & montanæ, nardus, persicum, vesicaria, triphyllon, melissophyllon, myrobal. Præterea animalium corda, quæ magnitudine excedunt, applicata in cibo, vel gestata. *Ex magia medicament.*

14 Ex metallis verò aurum, & omnia animalia, herbæque solares, de quibus in 5. lib. Applicabuntur autem sole in sua exaltatione, vel trigono, vel domo existente, vel in aspectu benefica-

rum, & in angulis, cadente Saturno. Et his qui cordi aduersantur. De syncope suo in loco dictum est satis.

15 De ea autem cordis passione, qua Telesius incineratum fuisse visum cor defuncti Romani secantibus Medicis, nil suppetit dicere, nisi quod vehementia caloris Medicis non agnita, calidísque aucta pharmacis, negato potu, acciderit paulatimque succreuerit. Proptereáque prudens esto Medicus, cum talia affuerint incendia; de quibus in 4. lib. locuti sumus, vt ad infrigidantia conuertatur.

De morbis organicis appetitiui.

CAPVT XII.

Triplex malum appetitiui.

1 POstquam de cognoscitiui morbis organicis dictum est, ad appetitiui mala vocamur; quæ in triplici sunt genere. Aut enim appetitus tollitur, aut debilitatur, aut vitiatur. Sublatio appetitus funditus mors ipsa est, & de hac hoc in loco non est sermo. Cũ verò impeditur, vt non esse appareat, vel potius fastidire cibos, dicitur inappetentia si ex toto abominatur: si ex parte, debilitas appetitus. Vitium autem in excessu, in quantitate est appetentia canina, & ingens esuritio, quam vocant bulimum; & immoderata sitis, illi analoga. In qualitate verò appetitus cum contraria naturæ, citta dicitur, & pica; cui consors est vinositas. Et hæc mala ex intemperie, & deprauatione organi contingunt. Præterea eiusdem appetitorij organi mala, dicuntur cordialia, singultus, subuersio, inflammatio, cruditas, inflatio ventriculi. Sunt etiam alij morbi, qui in intestinis accidunt, vbi fiunt separationes partium nutrimenti. Alij in ano, vbi fiunt expulsiones pertinentes ad odium, partem appetitorij. Sunt & alij morbi, qui respiciunt appetitum, & organa generationis. Alij ad absolutionem nutrimenti; quæ in iecore paratur, & in vasis attractiuis proficuatum partium, & excrementitiarum distribuitur: quarum morbi suis in capitibus enucleabuntur. Nunc autem ad eos, qui ventriculum respiciunt, sermo dirigendus.

In defectu tria mala.

In excessu.

In qualitate.

Sex morbi organi appetitorij primi.

Alij alibi.

De

De inappetentia, eiúsque curatione.

Artic. I.

Qui fiat fames, & eius opposita inappetentia.

1 EST quidem appetitus organum ventriculus; atque in eo fames, & sitis efficiuntur, ac proinde earundem defectus ac vitia: idcirco inappetentia eius læsionem consequitur, & quoniam primo corpus exinanitur perfecta nutritione attenuatis substantiæ partibus, eductísque per transpirationem. Ad inanitionem verò sequitur suctio, & vacui, & cognoscentis animæ vi, vsque ad ventriculum vbi suctionis sensus fit, ex quo sequitur appetitus repletionis, qui est fames. Ergo defectus famis, siue inappetentia accidit, vel quia nō fit in corpore exinanitio, quod accidit vel ex nimia repletione, vel ex cutis obstructione, vel expulsiuæ defectu. Vel si fiat in ventriculo, non sentitur: ideoque non sequitur appetentia, quæ est proles sensitiui, & potestatiui organici.

Cur non fit suctio.

2 Cur autem suctio non fiat, in causa est vel frigus nimium sensum stupefaciens, humorésque incrassans, qui ostiola suctionis occludunt: vel intemperies calida, quæ nimis relaxat ventriculum, & ostia venarum ita, vt constrictionis sensum non faciat, nec proinde affectum.

Cur non fit sensus suctionis.

3 Cur verò non sentiatur, in causa sunt humores vel biliosi, quod mordicatio ventriculi, & nausea interdum indicant, & vomitus, & sitis, vt in febribus accidere solet: vel humores crassi, obstruentésque; quod si fastidium, aut nausea consequitur: haud tamen rosio, neque sitis.

Curatio si ex bile.

4 Inappetentiam, cuius causa in ventriculo est, curat contrariū pharmacum. Dabimus ergo cōtra biliosos humores ea, quæ ipsos euacuant: contra pituitosos consimilia, de quibus sæpe dictū est.

Si ex intemperie.

5 Cum autem fit ex intemperie frigida, vel calida, contrariis curabitur remediis, calidis frigidisue; obstructiones verò ea quæ incidunt aperient. Adhibebimus vnguenta, & emplastra ex cotoneis, & huiusmodi constrictiuis in laxitate ventriculi, calidis verò in obstupefactione, & frigefactione eiusdem.

6 Difficilior autem est curatio, cum non fit in partibus corporis exinanitio, magis autem cum multa fit citra appetentiam.

7 Vbi obstructio cutis impedit exinanitionem, periculum est ne hectica subsequatur. Idcirco dulcibus balneis, laxatiuisque oleis, & fomentis odoriferis, non adstrictiuis curatur.

8 Si

Ex plethora. 8 Si plethora peccat, euacuationem humorum replentium celebrabimus secundum artem: præterea & frictiones, & inediam, lentumque exercitium.

9 Si autem multa fuerit exinanitio citra appetentiam, æger morti proximus est: facultas enim attractiua, spiritúsque vegetantes, & implantati, & liberi exhalauerunt. Quapropter si qua salutis spes est, curandi sunt odoribus caponum assatorum, sorbilibus ouis, & cæteris, quæ subitò instaurant, totúmque corpus vino, & odoriferis coctionibus irrigabis.

10 Cum causæ inappetentiæ fuerint debiliores, & non exquisitæ, sequitur appetitus debilitas, non autem abolitio; quæ quidem curatur eisdem pharmacis, sed minus robustis.

De excessu famis, atque sitis.

Artic. II.

Quid sit canina fames. 1 Accidit aliquando appetentia, & insatiabilis, quam caninam vocant, eo quod plurimo hac passione affecti se ingurgitant cibo: cuius deinde multitudine grauati, eundem non ferunt, sed ritu canis vomunt, iterúmque appetunt, edunt, vomúntque perpetuo circuitu.

Causa ex Medic. 2 Huius causam multiplicem assignant, vel humores crudos, vel humores acidos, qui os ventriculi irritant, ex liene erumpentes, aut ventriculo impacti: quidam etiam assignant temperaturam frigidiorem, non quidem rectè. *Correctio. Quod frigus non est causa diræ famis.* Frigus enim stupefacit, non irritat, nec id, quod fuit causa inappetentiæ, nunc sit appetentiæ. *Cur acidum est.* Acor autem propterea hoc facit, quod ventriculum cogit dum mordicat: constrictio autem dolorem affert. Vt ergo hunc dolorem, & constrictionem amoliatur, impleri appetit. *Respons. ad rationẽ Medicorum.* Inflatio autem, murmur, & incoctæ egestiones, non frigus significant, sed virium imparitatem ad tot ciborum digestiones. Vermes etiam mordicantes ventriculum, famémque cientes, id est repletionis desiderium ingens, indicant omnem causam mordicantem idem efficere.

Calor nimius famis caninæ causa. 3 Quapropter illa fames dira, quam bulimum appellant Medici, causam non habet ventriculi frigiditatem, indigentiam, & virium debilitatem, vt ipsi opinantur: sed caloris vnionem interiora corporis consumentem. Ideóque præcipuè qui per loca frigida ambulant, hoc patiuntur: non quia frigescit ventriculus, sed

quia

quia mox roborato calore, vnito per frigus exterius augetur: propterea que mox non comedentes animo linquuntur: quoniam calor exoluit ventriculi vires, imbecillésque reddit, vt & in febribus accidit. Cæteras autem partes corporis frigus extrinsecum affligit.

Hoc autem ita euenire expertus sum absque frigore, cum mihi epulum labore ad ignem pararem, ac insuper calido potu secundum artem, cibóque calido vterer: nam fames multa statim in deliquium degenerabat.

4 Præterea canina appetentia causam solet habere nimiam corporis consumptionem; quod præcedens victus, & passio, & siccitas egestionum, indicabunt. Hanc autem & ipse expertus sum post ieiunium quadragesimale: in quo pane, salsisque rebus, vinóque medicato, tabernariorum fraude, calce, & gypso, maxima in egestate, vtebar, quemadmodum in libro præcedenti descripsimus, & rationem medicandi similiter adiunximus: potum enim adhibuimus ex vino, & lacte, cibósque lacte coquebamus, & herbis humidis: super paleis cubantes, stramine laneo detracto, cibis boni, multique succi vtentes: & iecur acido lacte exterius refrigerantes, interius verò summo mane lac similiter bibentes: vt calorem, quo totum corpus consumi, & quasi discontinuari, non secus atque folia dum comburuntur, sentiebamus, & cum vrina adipem multum emingebamus, moderaremur. *Inedia & salsorum in potu & cibo vsus causa famis caninæ.* *Cura.*

5 Bulimum verò, quoniam est resolutio ex fame consumptiua, ac proinde defectus etiam, absque frigore, velint, nolint Medici; curabimus rebus, quæ statim vires instaurant, vt diximus loquentes de syncope, quales sunt odores vini, & assatarum carnium, & sorbilia oua, & panis odor vino intincti generoso. Conabimur etiam os aperire nolenti, & cibum liquidum & vinosum iniicere per vim, præexcitatis viribus aceto, pulegio, & acutis odoribus: quæ omnia ad rem non essent, si frigus in causa foret per se. Cibabimus ergo frequenter, modicè, & facilibus cibis, vt dictum est. Vires enim imbecillæ multis crassisque suffocantur. Cibabis etiam febricitantes bulimo affectos, quamuis in accessione: maior enim est virium necessitas, quam pugnæ. Eis verò qui præter febrem ex calore hoc emaciantur, tunicam & diploidem, statim ad pectus, & ventriculum aperiemus, & odores adhibebimus, & cibos minus cali- *Cura bulimi.*

dos secundum artem: potúmque non calidum exhibebimus, &c. vt supra.

Cur fames cum febricula sine vomitu. 6 Qui fame dira ex nimia exinanitione afficiuntur, & febricula quasi hectica nondum hectica, cum cibum acceperint, non euomunt: curandi autem sunt continua cibatione boni succi, modica, frequentíque: humida, lactea; prosunt pisces, & suilla valdè, vt & iuuenes carnes.

Cura famis eiusdem cum vomitu. 7 Qui autem vomunt, non sola inanitione laborant, sed humorum copia acidorum, siue biliosorum: idcirco euacuandi sunt prius humores impacti, & fluctuantes hiera picra: reprimendi etiam contrariis non attractiuis, cum in via, non extra, sit morbifica causa. Roborabitur & ventriculus conuenientibus.

Cura Medic. Correctio. 8 Præcipiunt Medici pinguedines, & cerebra dari in cibum, quæ appetitum euertunt laxando, nec constringunt; quod bonum est, vbi nimia adstrictio sit in causa. At si humor educendus, forsan valent pinguia, vt illorum acor, qui ventriculo insedit laxetur, extinguatúrque. Vinum, & mel valdè prosunt ad dissipandam huiusmodi famem, & humores conterendos. Vinum cum lacte, & aniso, & cumino, & fœniculo conferunt, vt & humor dissipetur, & fames mitescat. *Admonitio.* Cauendum, ne dum moderationem procuras famis, totum appetitum pessundes, in contrarium transiens morbum. Quapropter lacte, & pinguedine pedetentim, & pro vtilitatis ratione, & victoria naturæ vteris, augendo, vel minuendo. Idem in his, quæ forinsecus adhibes.

Cura sitis extraordinaria. 9 Sitim immensam ex nimio æstu prouenientem exteriori, vel febrili; aqua mulsa aceto modico mista tollit, vt messores Apuli continuo probant. Acetum enim vias aperit aquæ, cuius est sedare expansione calorem: præterea acumine adaperit poros, flammulæque exitum præbet, crassóque humori vel vapori tenuitatem, vt facilius vnà cum calore elabatur. Idem faciunt res acidæ cum aqua: hæc enim succedens probe temperiem totius refrigerat corporis. Prodest valdè panis aqua intinctus: sic enim in ventriculo retinet aquam diutius.

Cura sitis ex ventriculi calida intemperie. 10 Si autem ventriculi intemperies calida est in causa, sedatur refrigerantibus succis, lactucæ, portulacæ, endiuiæ, &c. horúmque commanducatio valet: similiter & cibus, carnésque anatum, anserum, & aquatilium rerum, & lac.

Ex sicco. 11 Cum siccitas fuerit in causa, brodia pinguia, lacteáque, & carnes aquaticorum proderunt. Carnes etiam lacte coquantur

tur:oua, pineæ, saccharum, herbæ aquaticæ enodes, corpulentæ, mollésque substantia: placent agninæ, suillæ, & humidiores quæcunque.

12 Accidit etiam salsos humores, & marinæ aquæ potum, aut ebrietatem, sitis ingentis esse causas. Quapropter hos pharmacis salsam pituitam educentibus curabimus; cibósque dabimus, potúsque medicatos seminibus frigidis, vt in 5. lib. dictum est. Conducit sorbitio omphacij, & succi pyrorum, & cotoneorum cum aqua. Vomitiones etiam præfatorum humorum salsorum procurandæ, & incisio per acetum, vt facilius expellantur si crassescere cœperint; quæ autem ebrietatem sedent, dictum est alibi. *Ex salso.*

De appetitus deprauatione.

Artic. III.

1 Dicitur appetitus deprauari, quando ea appetuntur, quæ nutritioni, aut sanitati contraria sunt. Accidit autem hoc vel ex partis organicæ prauitate, vel ex totius corporis & temperiei improbitate, siue naturali, siue accidentali; aut nondum habituata, aut prorsus in habitum mutata. *Vitium appetitus ex quibus causis est.*

2 Quæcunque contrariantur nutritioni, cōtrariantur & sanitati, nisi superflua nutritio præcesserit: etenim qui nimis pinguefacti sunt, expedit eis appetere minus nutrientia, non autem cæteris. Sic qui pica laborant, carbones appetunt, calcem, cimoliam terram, testas, & huiusmodi, quibus nutriri non possunt: & sanitas dupliciter pessundatur, tum ex nutrimenti carentia, tum ex prauorum ingestione.

3 Qui autem febri corripiuntur, appetunt frigidam febri contrariam, amicam vero partibus, calore consumptis, afflictisue: sed tamen quatenus impedit calorem à pugna contra prauos humores, sanitati contrariatur. Sed quibus naturalis est calor, aut habituatus accidentalis, semper illi calida appetunt, & similia; sic pueri humida, dulciaque cupiunt, suo temperamento congrua; senes amara siccaque, biliosi biliosa: atrabiliosi similiter atrabiliosa. *Habitus cuiuscunque temperiei appetit similia, dispositio vero contraria.*

4 Medicorum quidam scribunt naturam tam in naturali temperie, quam in præternaturali semper contraria appetere: calidi enim frigida, & frigidi calida in potu, & cibo, & exterioribus amant. Similiter & sicci humida, & humidi sic- *Contra eos qui dicunt quamlibet intemperiem appetere contraria.*

ca. Quod si verum esset, eadem esset curatiua, & conseruatiua Medicina, & læti tristia, & tristes læta, & terrestria mare, & marina animalia tellurem sequerentur, & Empedoclis rediret positio, quam in Phys. reprobauimus: scilicet quod calida in mare, frigida in terram ab initio migrarunt, contraria quærendo: ergo & ignis deorsum, & tellus sursum abirent, & pueri amara quærerent, & senes dulcia, quod falsum est.

Contra eos qui similia. 5 Alij è contra non nisi similibus curari in naturali, & non naturali intemperie. Et hæc opinio statim se prodit falsam, cum incalescentes frigora, & frigefacti calida cupiant, & amaricati dulcedinem.

Tertia opinio verior. 6 Alij dicunt similia appeti, cum intemperies facta est: dum in fieri, contraria: ergo qui amarescunt dulcia amant, quo amaritudinem affligentem pellant; at cum amari facti fuerint, amara. Sic & qui cane rabido percussi sunt, aquam auersantur, cum siccitas rabiosa in eis confirmata fuerit: quam tamen à principio amabant. Sic putant de his, qui citta laborant dicendum.

Argumenta contra hanc sententiam. 7 Sed contra hanc sententiam, quam puto veriorem, insurgunt alij opponentes, quod hectici confirmati in calore, & siccitate; sicca, calidáque appeterent; quod tamen est falsum. Præterea mulieres vterum gerentes à principio appetunt carbones, & detestabilia, antequam intemperies fiat; postea verò hoc appetitu liberantur: cuius contrarium euenire oportebat ex hypothesi.

Respon. ad primum. 8 Istæ tamen rationes sunt parum firmæ: hectici enim à principio cum incalescunt, humida, frigidáque cupiunt: cum autem intemperies confirmatur, eorum soliditas tabescit, & colliquatur calore suo, & reddit quod habet nutrita pars, & non accipit quod non habet: idcirco nec appetit accipere. Soluitur etiam siccitas, & calor introrsum: ideo, &c. At etiam sicca, & salsa appetunt cum cœperint confirmari.

Respon. ad tertium. Prægnantes verò tunc citta laborant, cum menstrua supprimuntur; & fœtus nullo, vel exiguo alimento vtitur. Generatur enim ex menstruo prauus in ventriculo, & in venis succus prauum appetitum faciens: cum vero fœtus adoleuerit, nutritur ex meliori sanguine: & spiritus muliebris elaborat sanguinem; separátque fuligines, & impuritates, quod à principio non faciebat, cum minori nutrimento, & elaboratione opus

habebat:

habebat: nec iam neceſſitate didicerat purificationem: fortè & aliqua pars ad fœtum fluit cum nutrimento: incipítque mulier exonerari, vnde pars vomitione educitur, aut in mariſcas ſequeſtratur. Vidimus nos appetitum mulieris gerentis vterum, natis communicari. Quædam enim mulier non niſi acidum aurantiorum, & citriorum appetebat. Natus filius poſt annum hiſce libenter veſcebatur.

9 Cum igitur ſanguis vitiatur, aut humores alij in ventriculo adhærentes putreſcunt, & prauas qualitates ventriculo conciliant, ſicuti ſtercus, & vrina vaſi ligneo, ſolent ſuas qualitates indere; tunc procul dubio à principio appetunt ea, quæ tali contrariantur prauitati, vt expellatur. Hæc autem ſunt abſterſiua, & inciſiua: propterea acidis, & acetoſis, & acribus illi delectantur. Quibus ventriculus viſcoſis humoribus, putridíſque afficitur, vt corrodantur; alij cæpas, alij calcem optāt: alij dulcia, quibus incipiunt amareſcere inteſtina. At cum non ſola intemperies confirmata eſt, ſed etiam ſimul humores temperiem deprauarunt, & præualuerunt praui: tunc ea deſiderant, quæ illi prauitati fouendæ conueniunt. Propterea melancholici, & mulieres prægnantes, & quibus menſtrua, aut hæmorrhoïdes ſupprimuntur, in appetitum carbonum, & teſtarum, & abominabilium ciborum deueniunt. Sic dicebamus in lib. de ſenſu rerum, eos, quos tarantula, aut canis rabidus momordit, cum in naturam mordentium abierint, ea optare, quæ ipſis tarantulæ, & cani ſunt ſimilia, à principio vero contraria. Sic ſemiebrij aquam: vinoſi confirmati vinum ſemper plus appetunt. *Ratio dictarum.*

10 Quemadmodum igitur à natura ſingula animantia his naturaliter veſcuntur, quibus innaſcuntur, & quibus cum habent ſymbolum, vt vermis in caſeo natus mica caſei, in ligno ligni ramento, in ſtercore ſtercoris ſubſtantia: ſic in intemperiem acta prorſus alienam ſuæ, aliena cupiunt; nec de hac re amplius dubitandum. Sed aduertendum, hos appetitus vehementiores eſſe, ſi in toto corpore eadem prauitas, præſertim in venis fiat, & non ſit qualitatis ſola mutatio, ſed etiam ſubſtantiæ, videlicet humoris, & ſoliditatis. Si autem fiat in ſolo ventriculi ore huiuſmodi affectio, non ita vehemens, nec ſanatu difficilis erit. *Confutatio.*

11 Conandum ergo, vt antequam confirmetur morbus, cauſa morbifica euacuetur per ea, quæ patiens appetit, addito conſimilis ſubſtantiæ pharmaco potentiori. Non enim aciditas citri ſola *Cura.*

sufficit impactis viscosis prauitatibus educendis, nisi & vomitorium raphani ex succo, vel cæpæ, & huiusmodi addas; quod quidem facilè perficitur, cum humor est in via. Conuenit etiam maximè prægnantibus vomitio, quibus alia purgatio fœturæ nocet.

12 Si verò prægnantes non fuerint, menses ciendi, viris autem hæmorrhoïdes. Si per vomitum non sanantur, hiera picra sunt purgandi: non enim solus ventriculus est affectus, sed & sanguinis vasa. Diminues etiam causas oxymelle simplici, & scyllitico, oxysaccharo: deinde purganti pharmaco; quo peracto, ne dum ex picra, sed agar. sen. & aliis respiciẽtibus humores, quos peccare ex præcedenti victu, ætate, & oppilationibus, & colore perdisces, & cæteris signis; subiungatur dietim succus punicorum cum menthæ puluere siccæ, decoctum polygoni, anethi, &c. forinsecus verò rosa, myrtus, semen fœnicul. galla, absinth. mala cotonea, cum posca, croco, & aceto, & oleis, & vino, & similibus in formam emplastri, &c.

13 Si totum corpus laborat, vt in lycanthropia: tunc medicamina fortiora sint, & trahentia ab extremis vasis.

Consideratio, & summa vitior. appetitus. 14 Aduertendum verò, quod carbones, & atras appetunt res, quibus atrabilis temperamentum, aut ventriculum afficit: cimoliam terram, quibus pituita crassescit instar casei in ventriculo: testas, quibus indurescit; rarò autem flaua bilis concomitatur: & tunc detestabiliora quæruntur, & insaniunt, vt dictum est, cum de deliriis. Medicus sit cautus, vt cui humori succurrat non ignoret: & si est in via, contrariis; si extra viam, etiam similibus vtatur pharmacis, iuxta regulas lib. 5.

15 Cibus esto amariusculus, & acidorum, & abstersiuorum: similiter & potus; & cum obstructiones affuerint lienis, vel vteri in causa, ad illas respice.

De ventriculi subuersione, nausea, vomitu, singultu, eorúmque cura.

ARTIC. IV.

Nausea causa aliquando sola imaginatio nauseatiuorum est. 1 PAssiones ventriculi, appetentiæ instrumenti, sunt variæ ad suarum facultatum noxam spectantes.

In primis occurrit nausea, quæ apprehensio est spiritus rerum quasi noxiarum ad stomachum pertinentium cum desiderio, atque

atque motione quadam ad expulsionem parante viam : neque enim res, quæ nauseam faciunt noxiæ sunt, sed apprehenduntur solum aliquando vt noxiæ. Citra hanc apprehensionem non fit nausea, sunt enim qui edunt praua, & pediculos, & mucores in ferculis sordidorum coquorum, nec propterea nauseam incurrunt: at si quis eis dicat sordes in cibo tales fuisse, incurrunt. Immo etiam aspicientibus alios sordibus vesci, in nobis nausea fit: & cum recordamur vomitus in mari tolerati, iterum nausea, aliquando etiam vomitus, in nobis excitatur. Quapropter indoctè Medici nauseam, cæteráſque passiones ventriculi stupidæ facultati tribuunt, animæque, & intemperiei, & humoribus, & ingestioni, cum etiam absque his accidant ex sola imaginatione.

2 Quando autem præcedente nulla fit imaginatione, causa est in ventriculo, vel supernatans oleaginosus mucosúsve humor, qui dilatare plus quam est opus ventriculi possit fibras. Manifestum est enim, quod caro pinguissima, porcina vocata, hoc facit; & oleum, & multa alia dilatantia absque adstrictione : ita vt etiam cæpæ & raphani succus cum aqua calida, vel aceti gutta idem efficiant, propterea quod dilatant stomachum tepore, & acumine : aut fumos prauos emittunt, spiritum stimulantes ad expulsionem earum, quæ in ventriculo sunt causarum. Vnde & humores mordicantes ventriculum, etiam biliosi, nauseam prouocant : quamuis nec dilatent fibras, quoniam irritant spiritum ad sui eductionem : proprium tamen est dilatantium nimis nauseatio.

Aliquando humores qui & quomodo Facultas sensitiua non est stupida, sed sensitiua et imaginationis.

3 Fit etiam nausea ex grauitate ingestorum ciborum; cum enim eos coquere non possit ventriculus, onere grauatus, spiritum irritat ad eorum expulsionem: magis autem si quid oleaginosum in eis sit, pingueque.

Aliquando ingestio nimia.

4 Hi autem humores ventriculum irritantes ad nauseam, cum præualent etiam ad vomitum irritant. Est enim vomitus perfectus conatus expulsiuus prauitatis in ventriculo existentis: nausea vero imperfectus, ex passionis molestæ sensu, affectionéque sequens.

Quid vomitus, quid nausea.

5 Dicitur etiam stomachi supinitas iste conatus, vbi fit iuxta intemperiem stomachi absque vitiatis humoribus, quoniam pars ima eleuatur ad expulsionem noxiorum, & imaginatorum.

Quando fit ex supinitate.

Dicitur

Dicitur ſubuerſio eadem motione facta ex humiditate dilatante, vel pinguedine.

Quid ſingultus. 6 Cum autem conatus citra nauſeam fit, vocatur ſingultus. Eius cauſa eſt nimia repletio, & flatus in ea, & grauedo ſtomachi; proptereáque maximè pueris, guloſiſque accidit. Item ex acidis humoribus, & acribus ſeroſis, & à deuorato pharmaco ex tribus piperis generibus conſtante, quæ ventriculum pungunt, proritántque: fit ergo citra nauſeam, vbi pinguedo, & dilatatiua abeſt cauſa.

Singultũ non fieri ex inanitione citra mortem. Sed ex compreſſione ſequente. 7 Arbitratur etiam Hippoc. ex inanitione fieri ſingultum, quaſi conuulſionem: ſed hoc impoſſibile eſt citra mortem: non enim tanta inanitio fieri queat in ſtomacho, niſi euacuatis humoribus bonis vnà cum prauis; neque inanitio eſt cauſa ſingultiendi, cum in ea nihil ſit amoliendum, ſed vaſorum ſtrictio & obſtructio ad inanitionem ſequens; & quædam conſidentia vaſorum: quorum mole & adſtrictione ſpiritus reſiduus conſtipatur, premitúrque: quam compreſſionem vt vitet, ſingultit, hoc eſt, conatur preſſuram eleuare.

Epilogus decem cauſarũ vomitus. 8 Cauſa ergo nauſeæ & vomitus, eſt humor aut genitus in ventriculo ex illius intemperie, aut ingeſtus vnà cum cibo: aut à corporis plethora in ventriculum irruens, aut ex aliqua corporis parte prauis humoribus affecta, quos eructet in ventrem, vti ſolet lien, & iecur: aut conſpectus ſordium, vel imaginatio, vel recordatio. Præterea cauſa eſt grauedo vel ingeſtorum ciborum & potus, vel aliunde delatorum in ventriculum multitudine peccantium fluorum.

Vndè cognoſcitur quæ cauſa ex his efficiunt vomitum. 9 Cum in culpa eſt plenitudo, & copia; ſi ciborum fuerit, ex relatione ægri vel adſtantium diſcitur; ſi ex plethora, ex corporis habitu, & grauitate. Cum vero prauitas eſt in culpa, ſimiliter diſces ex adſtantibus, an à cibo ortum duxerit: ſi enim pinguia nimis, aut acida, aut pharmacum piperis; aut flatuoſa ederit, faciléque corruptibilia, interrogabis: ipſaque vomitio vnà cum cibo ſui indicium faciet.

An vero prauitas in ventriculo oriatur, itidem diſcimus, ſi cibi probi fuerint, aut etiam ſine cibo ieiunis nauſea adſit, & diuturna, non extemporanea. Scies etiam an ſupernatet ventriculo, vel tunicis eius impactus adhæreſcit, quando cum vomitu, vel abſque vomitu nauſea excitatur. Scitur etiam an prauitas fluoris aliunde in ventriculum deriuetur. Si enim ex toto corpore, habitus

tus prauus, eiúsque plethora indicabit, & pustulæ, & eruptiones prauæ in cutim. Si verò ex aliqua parte corporis, eius partis dolor, aut tumor, & ægritudo præcedens. Præterea intermissa nausea, & vomitus, aut singultus: cum enim ista in ventriculo habent causam, continua sunt; cum aliunde, prout & quando eruptio inde fiet.

10 Genus etiam, & qualitatem humorum ex symptomate ventriculi arguimus: oris enim amaritudo, & mordicatio in ore ventriculi, & sitis, & inappetentia, & ciborum in amaritudinem conuersio, biliosi humoris sunt signa. Defectus sitis, & ardoris, sensus verò frigoris, & dulcis sapor, pituitam indicant, præsertim si acescant etiam cibi, & ructus: hordeum enim, & triticum acescunt aqua putrescentia, vnde siceram faciunt. Sitis cum his salsam pituitam ostendit, etenim & vino multo pleni, niuis vi frigido, sitiunt valde citra amaritudinem. Vbi etiam adfuerit atra bilis, tristitia, metus, ructus, fœtidę excretiones, grauitas poplitum, & imaginatio praua, præsertim in somno comitabuntur. Horum omnium prognosticum in lib. 4. habes. *Vnde qualitas & genus causarum.*

11 Cura nauseæ, & vomitus ex sordium visu, & imaginatione fit per munditiam mensæ, & vasorum, & ciborum, & per bonos odores, & lætas imaginationes. *Cura nauseæ ex apprehensione.*

12 Si cibi pinguedo est in causa, curabitur vomitu & adstringentium potu, & esu capparum, cotoneorum, punicorum Panis etiam aceto perfusus valet, & vino menthâque applicatus desoris, & macrorum esus. Caue à dulcibus pinguibusque. Vinum austerum, sit potus. *Cura nauseæ ex pinguedine.*

13 Ciborum grauitatem exoneratio per vomitum procurata, aut clysteres, amouebunt. Verum nihil melius vomitu, quem sequatur inedia, hanc tenuis, mundus, astringénsque victus, & potus austerus, &c. *Ex grauitate ingestorum.*

14 Si autem à plethora, vel membro ortum habet grauedo, euacuans pharmacum, & ieiunium, & quæ illud membrum exonerant sanántque, valebunt. *Ex plethorâ totius vel partis.*

15 Porrò vbi prauus humor, si ex toto corpore, purgetur pharmaco humores peccantes educente iuxta genus suum, vt dictum est in lib. 5. iuxta indicia pituitæ vel bilis, vel &c. Si ex aliquo membro, respiciat medicamen illud membrum. *Ex prauo humore.*

16 Cum autẽ in ventriculo generatur, facilior erit curatio: non enim pharmacum, sed expulsiuũ propinabis, incisiuum quidem, *Nota pro multis aliis morbis ex ventriculo & humoribus, &c.*

abſterſiuum, qualia ſunt amara,acidáque, ſi pituita peccat, humórque tunicis ventriculi nimis adhæreſcat. Laudatur in primis aloë,& abſinthium. Cum autem natat, per vomitionem facilior erit eductio. Bilis etiam ſimiliter ſurſum ſi flaua eſt expellitur, deorſum ſi atra.

Curatio cõmunis. 17 In cunctis autem quæ ſtomachum confortant procurabis; & ſi quidem talia purgentur per vomitum,qualia oportet, & facilè ferunt, naturam ad id iuuabis. Si autem exceſſerit vomitus indigentiam, ſupprimendus eſt adſtrictiuis intus , & extra. Decumbat elato collo æger in aëre ad frigidum vergente, ſed temperato; ligentur extremitates:adhibeantur odoramenta. Vngatur extrinſecus oleo myrtino, abſinth. roſ. Addantur cataplaſmata ex abſinth.coton.cumino,maſtice, farina lolij, reſina lentiſci,& mentha,&c. Vinum maluatic.& muſcatel.laudantur,&c.

Fit etiam ex mentha Romana decocta in oleo, additis caryophyllis,nuc.moſch.cynamom.maſtice,ſpicanardi,&c.corroboratiuum mirificum. Siſtit etiam vomitum,præſertim ciborum,menthæ ſucco granati infuſæ potus; & cucurbitula ſtomacho affixa, citria,& aromatica cuncta ſtypticitatis participia optima ſunt intus & extra.

18 In cibo ſorba,meſpila, cotonea,azarola poſtremo loco valent. Pyra etiam ſtyptica ; ſingulis etiam morſellis carnis caponis adhibe modicum pyri,aut ſorbum, &c. quia &c. Proſunt & in brodio eadem. Adde hyſſop. puleg. ſerpillum , menth. & huiuſmodi.

Cura ſingultus. 19 Singultus eandem curam habet. Reſpice an plenitudo noua,an vetus ſit in cauſa, an flatus, an corrodens humor. Vomitus enim facilè ſoluit,& ſternutatio ſingultum,niſi fiat ex inanitione. Cauſa enim vetus nil ab ea,quæ nauſeam facit, diſtat.

De dolore ſtomachi cardialgico, & cardiaco.

Artic. V.

Cauſa cardialg. 1 PRæterea cum ſtomachum acres humores mordicant, vellicántque , vel vermes in eo geniti, fit ob exquiſitum oris ventriculi ſenſum, dolor, vocatus cardialgia apud Medicos. At vero ſi humores mordicantes aliquid veneno ſi habent, vnde & per antipathiam ſpiritum fibris contentum lædant , fit atrocior *Cardiaca.* morbus,quem cardiacum vocant:eò quod ventriculus cor antiquis vocabatur;aut quia cor cõſentit affectui. In cardialgia febris

non

non adeſt,ſed dolor acutus,& anxietas.In cardiaca febris acuta, æſtuoſa,pulſus creber,obſcurus:ſudor pectoris, & capitis; extremitatum frigus,deſperatio,angor animi,corporis iactatio,& ſæpè ſyncope,qua etiam moriuntur, confluente ſpiritu ad ventriculum,ſuffocato,victóque,vt ſuo in loco declarauimus.Eædem ſunt cauſæ vtriuſque morbi, ſed huius potiores, nam & vermes multum vellicantes in cauſa eſſe poſſunt, & acres humores, vel in ventriculo geniti,vel à corpore toto deriuati, vel ab inflammato quopiam membro. *Comparatio cardialgiæ, & cardiac.*

2 Curatur morbus vterque eiſdem rebus:ſed in cardiaco fortioribus. Victus ſit refrigerans,confortans,adſtringens,& tenuis, ne oneret;ſed repetatur crebro,ſi opus fuerit:vt lactuca,portulaca,cum aceto,mica panis in vino auſtero aquoſo, vel in aqua gelida. Pulli, perdices, aues, capones non pingues:piſces ſaxatiles cum aceto, vel omphacio.Potus ſit aqua hordei,& cynam.& roriſmarin. *Cura vtriuſque.*

3 Medela per vomitum confert,ſi ad ſupera vergit humor;vel ſi ad inferna, per hieram picram, aut aloën. Conſiderabis enim cuius qualitatis ſit humor, & quid requirat. Et ſi lumbrici fuerint in cauſa,remedium contra eos adhibebis.Cum inflammatio membri, illud membrum curabis ſecundum artem intus, & extra;quæ ſtomachum roborant adhibendo,de quibus ſupra locuti ſumus.Odoramenta addantur,&c.

De inflatione ventriculi.

ARTIC. VI.

1 AB inflationibus ventriculus inſuper doloribus cruciatur, videlicet cum genitus flatus in eo, adeò craſſus eſt, miſtúſque, vt nec per ructus, nec per crepitus, vti aſſolet, emitti queat:vnde ſpiritum fibris implantatum comprimit,caput vertiginibus, & grauitatibus afficit,hypochondria tendit, eleuátque, & diaphragma premit:& pectus,& vertebras interdum afficit, & ſpirandi parit difficultatem,fiuntque ſonitus in ventre tanquam tympani,& dolores. *Septem in inflatione ventriculi ſymptomata.*

2 Cauſa flatus huiuſmodi aliquando eſt ſolus cibus flatulentus,vt faba,cicer,carduus,& pleraque ſemina,& crudæ res, quæ ſuccum craſſum; vnde craſſi flatus emergunt, gignunt. Verum ſi calor innatus fortis fuerit, facilè eos diſſoluit in tenui- *Cauſa cibi craſſities &c. & remedium naturale.*

tatem, forasque educit, ructibus, crepitibus, & transpiratione præsertim vbi labor & motus accesserit calorem accendens, flatusque agitatione, & calore simul attenuans.

Secunda causa humor impactus & caloris debilitas.

3 Aliquando in causa sunt ventriculo impacti humores pituitosi, viscosique. Interdum etiam atrabiliosi commiscentur: quod quidem noscitur, si ante prandium, & continuò vani ructus in ventriculo adsint, qui etiam caloris innati debilitatem indicant. Neque enim crassescat, nisi caloris defectu, & humoris copia. Adest in his, præter symptomata prædicta, animi angor, tristitia, desperatio, sæpéque vertigo, & delirium.

Caloris imbecillitas maxima causa flatus.

4 Vera tamen causa flatus omni tempore est caloris imbecillitas, qui cibum in fluorem, & fluores in vaporem dissoluere nequit, nec vapores in tenuitatem: potest tamen solum eleuare; sicut calor veris ventosus, non autem æstiuus ob robur ad dissoluendum flatus: neque hyemalis, quia commouendo impar, proptereaque periculum imminet, ne multi flatus in aquam inter cutem vertantur. Puto tamen quod plurimus calor, qui id quod in fluores vertere debebat, in vaporem agit: quod verò in vaporem, in tenuitatem; posset flatus gignere, de quibus vbi de hydrope sermo occurret, agemus. Calor itaque imbecillus tam è cibis, quam è viscosis fluoribus, vapores crassos intranspirabiles creat.

Calor nimius qui causa flatus.

Cura flatus ex cibo.

5 Cum cibus flatulentus est solus in causa, inedia sanatur, & potu piperis in vino, & anisorum, & fœniculi seminum. Cibos auersabere huiusmodi, præsertim legumina, & castaneas, & omne crudum. Condies vero cunctos pipere, aniso, cumino, caryophyl. & aromatis flatum dissipare valentibus, stomachum roborantibus, &c. & cum necesse fuerit, eiusmodi vti cibis, vtere aromatis, & labore, & coctura forti, & allio, prout poteris, &c.

Cura flatus ex impacto humore.

6 Cum verò humores, potius autem lentores, ventriculo adhærentes peccant, purgabis eos per vomitum, aut per aluum secundum artem. Omnia cruda cauebis, & olera, & semina, & quæ iam diximus. Vino meraciori vteris, & abstersiuo. Stomacho olea calida applicabis cum modico aceto, quæ calefaciant, & incidant, prout ratio peccantis postulabit causæ: de qua sæpe. Extenuantibus vtere, & rarefacientibus.

7 Cum imbecillitas caloris peccat, cibos concoctu faciles, bonique

ionique ſucci imperabis, flatuſque contrarios, aromatis condi- *Cura flatus*
tos, prædictiſque iam rebus. Vinum meracius, non copioſum ne *ex imbecilli-*
ſuffocet. Clyſteres ex decocto origani, pulegij, calamenthæ, cu- *tate.*
mini, mentaſtri, apij, fœniculi, radicis helenij, parentur, exque oleis abſinth. rut. aneth. pinguedinis gallinæ, addito ſale. Item ſuppoſitoria ex melle, & ſeminibus dictarũ rerum. Decoctio eorundem prodeſt mane ieiunis; oleáque ventri extrinſecus adhibita. Additur & caſtoreum, &c. Ex eiſdem rebus valent cataplaſmata, & farina hordei, & lolij. Cum perſeuerat afflictio, remedium optimum Galeno eſt affixa ſtomacho cucurbitula.

8 Reſpice etiam an caloris imbecillitas adſit à frigore; illúdque fuga: an à calore laxante ſéque ipſum cum tenuitatibus educente; & tunc vtere adſtrictiuis, & cohibitiuis modicè refrigerantibus: an à calore, & æſtu externo; quies, ſomnus, & vmbra ſint remedio, cibúſque ſubito nutriens, vel odores tantum, &c. de quibus pluries locuti ſumus.

De inflammatione ventriculi.

ARTIC. VII.

1 Contingit etiam ventriculo inflammatio ſiue in ore, quod inappetentia indicat; ſiue in cauitate, quod defectus coctionis demonſtrat. *Situs inflammationis ventriculi vt diſcernendus.*

2 Et quidem aut à ſanguinis eo confluentis copia, ob humoris irritationem, præſertim autem biliosi: aut à bilis confluxu cum ſanguine: id quod ſitis ardentiſſima, febris acutiſſima cum minori grauitate, ac tumore humiliore prodit. Sanguinem autem purum, vel non attractum irritamento, nequaquam inflammationis, præſertim hoc in loco, arbitror eſſe cauſam. *Cauſa.*

3 Periculum lethale eſt, niſi vires robuſtæ ſint ad reſiſtendum. *Periculi ratio.* Praua eſt febris, quoniam ſoluit, cum in morbum irruit, vires; prauior eſt ceſſio, quoniam deſperat vincere, vt in prognoſticis dictum eſt.

4 Cura fiat in aëre ſubfrigido. Victus ſit tenuis ex ptiſanæ cremore, & in bilioſiori phlegmone ex lactuca, endiuia, borragine cocta &c. in aqua hordei, vel pullorum brodio, anſerculorumve. Potus ſit aqua hordei cum ſucco punicorum, aut aliorum acidorum fructuum. Carnes, vinum, & omnia percalida, & craſſæ ſubſtantiæ, in quorum coctura laborat ſpiritus, vitentur. Som- *Cura interior, & exterior.*

nus breuis, ne ad interiora sanguis conuersus phlegmonem augeat.

5 Mittatur sanguis de cubiti interna vena multus, & repetitus, si plethora adsit, & vires: si bilis peccat, non adeò largiter. Tentetur aluus clysteribus lenibus, non acribus, & valdè irritantibus. Potest & purgatio, si fæces abundant, & vires; per manna, aut cassiam fistulam, & thamarindos, aut ros. infus. vbi phlegmone declinauerit, administrari, dum autem feruet, minime; sed repellentibus, & diuersiuis cucurbitulis, strictoriisque minuenda inflammatio.

6 Vtendum à principio adstrictiuis corroborantibus ventriculum tum fomentis, tum oleis, tum emplastris, & cerotis, miscendo etiam quæ laxant phlegmonem, fermentántque, vt maturetur, aperiatur, flammáque, facto exitu, abscedat, aut suppuratio fiat. Et quoniam videtur duplex scopus respiciendus, alter est confortatio ventriculi, quæ per adstrictiua perficitur; alter laxatio phlegmones, vt exhalet calor, & maturetur tumor: propterea vtrisque pharmacis erit opus. Nec ineptè Medici veteres adstringentia adhibent, ne ventriculi tonus roburve dissoluatur, nec phlegmones cura eidem prosit.

Igitur ex absinthio, cotoneo, mastice, pyro, rosa purp. santalis, farina hordei, bolo armeno, nuce mosch. balaustiis, istorúmque oleis, cera, resina terebinth. omphacio, hypocystide, & similibus, parentur emplastra, cerota, epithem. &c. Et remisso æstu, vel ex parte, additur farina fœnugræc. lini semina, althæa, flores chamom. aneth. melilot. ros. purp. cæteráque iam nominata adstringentia, propter vtrumque vsum.

De triplici cruditate ventriculi ingestorum.

ARTIC. VIII.

Cruditatis causa. 1 CVm ventriculus, siue ventriculi spiritus quacunque causa languet, aut distrahitur, cruditas assumptorum fit ciborum, concoctione impedita, vel sublata, vel deprauata. Vnde *Triplex vitium cruditatis.* triplex cruditatis genus habemus. Aut enim nihil coquuntur cibi, & quemadmodum assumpti sunt ita eiiciuntur, eandem qualitatem retinentes. Aut alterantur quidem ad cocturam, sed non quantum opus est, vt in chylum vertantur. Aut

alte

alterantur in alienam à chylo nutrimentali qualitatem.

2 Causa totalis defectus coctionis esse solet, vel nimia ciborum ingurgitatio, quam nec aggredi audet spiritus: vel spirituum absentia, & distractio totalis, quæ acutos morbos comitatur: vt cum in vteri passionem, aut capitis, aut aliorum sese confert: Vel spiritus resolutio defectúsque, qui ab intemperie calida nimis, vel inflammatione, vel aliis subsequi solet; quæ omnes facilè ex his, quæ præcesserunt, dignosci possunt. Frigus autem totalis cruditatis causam vnquam esse non arbitror, nisi etiam sit & mortis: non enim tantum colligi potest in viscere quin occidat. *Causa totalis cruditatis triplex.*

3 Mediocris cruditatis causæ sunt vel imbecillitas caloris ob nimiam exhalationem spiritus à multo actam calore; vel frigiditas stomachi, quæ à cibis, & potibus frigidis, alterâve causa exoritur: nam & defectus caloris pro frigiditate hic sumitur; vtrumque ex excrementis puris, crudis, absque humore aliquo agnoscitur; & ex stomachi æstu, & ructu tenui, vel acido, crassóque: Vel causa est prauus humor in ventriculo contentus, qui non sinit coctionem absolui: & in excrementis dignoscitur, cæterisque olim datis signis. At si non excernuntur, nausea indicabit, & vani ructus eos ventriculi tunicis impactos esse. Propterea vigilia nimia, studium litterarum, aliæque ecstases, attentiones, distractiones, imperfectas reddunt, vel tardant coctiones, prout spiritus magis, minusve in actu coctionis, distrahunt, vel minuunt. Ocium quoque, vel labor nimius, quibus ventriculus est raræ texturæ, est causa cruditatis. Quapropter oportet raram habentes ociari ex parte; densam labor non adeo impedit. Coitus multus, qui elicit sanguinem, omnem coctionem aufert: qui debilitat vires, impedit ex parte, tardatque: moderatus iuuat, nisi statim à cibo fiat; quemadmodum & aliæ distractiones, & ludus alearum, & talorum. Præterea si assumuntur cibi, nondum priorum digestione perfecta. Aut nimis auidè impetuoséque, aut non bene macerati dentibus, aut crassæ viscosæque substantiæ, aut venenatæ, quam spiritus auersatur. *Causæ mediocris cruditatis sextuplex, quarum quælibet multiplex.*

4 Vitiatæ cocturæ in causa sunt, vel assumpti cibi prauæ qualitatis; vel humores praui ventriculo impacti, qui misti cibo alterationem vitiant. Indicant autem acidi ructus, & absque iti, & fuliginosi bilem atram; & fumosi acidi pituitam acescentem, *Duplex causa vitiatæ cocturæ ipsarumque indicia.*

tem,

tem, ſitis &amaricatio flauam bilem, quæ omnia ex tam dictis patuerunt.

Curatio. 5 Cognitis cauſis facilè medicaberis: ſi enim vigilia, aut ſtudium, aut quæcunque diſtractio præceſſerit, quies, & feriatio proderunt; ſi qua intemperies, per contraria curabitur pharmaca cum ſit in via. Si humores innatantes; per vomitum ſi impacti, per abraſiua, abſterſiuáque, & inciſiua. Si morbus vicinus, illius curam ſuſcipies non neglecta ventriculi confortatione. Si Venus, aut calor ſpiritus exhauſerint, per ea quæ facile nutriunt, ſubitóque, vel ſolo odore fiet inſtauratio. Memento tamen odoriferis, acetóque aſperſis rebus, & herbis ventriculum afficere ſemper, quibus & ſpiritus inſtauratur, & excitatur, & oſtiola aperiuntur. Si copia ingeſtorum peccauerit, procuretur vomitus, & per inediam, & roborantia ſtomachum intus, & extra curetur; & cibi boni, faciliſque concoctu ſucci deinde ſequantur. Menthæ & capparis non obliuiſcaris. Vino auſtero, aquoſóque in potu vtere. Fames expectabitur, ordóque ingerendorum ſeruabitur. Abſtine à fœtidis cibis, prauiſque in qualitate, & ſubſtantia craſſis, &c. & non bene dente contritis, aut crudis. Quæ tandem concoctionem iuuant intus, & deforis applicabis, vt ſunt aromatica, & adſtringentia, & defectum caloris emendantia.

De immodica ſupernè, infernéque ſimul euacuatione; quam choleram vocant; & bifluxus vocari poteſt.

ARTIC. IX.

Quid cholera. 1 PORRÒ cum ſimul infernè deiectiones alui, ſupernè verò vomitus immodici accidunt (quam paſſionem choleram veteres Medici dixerunt, ſiue ab inteſtinis, ſiue ab eo quod eius cauſam cholericum humorem eſſe putarunt, cuius eſt amaritudine afficere inteſtina; qua ad expulſionem irritantur excrementorum:) nequaquam arbitrandum, vt Medici dicunt, expultricem facultatem deprauatam eſſe, ſed auctam, præter quam vbi nimia euacuatio tabem acceſſit, conſequentibus bonis humoribus ad malorum effluxionem: etenim virtutis opus eſt expellere noxia vndique ſimul.

In cholera non eſt debilitas expultricis in cauſa, ſed robur. Exceptio.

Quatuor cauſæ choleræ [illegible] 2 Huius paſſionis cauſas enumerant, vel cibi potúſque multitudinem onerantem; aut qualitatem prauam; vel copiam bilis

irritantis supernè, infernéque ad excretiones: vel frigidæ potum: quæ omnia ex præcedentibus dignosci pôterunt.

3 Symptomata sunt emissiones vtrinque, sitis, sudor, incisus pulsus; manuum, pedúmque musculorum, maximè vero surarum, contractio, tensióque. *Symptomata quinque.*

4 Equidem arbitror grauamen cibi tantas passiones excitare non posse, nisi praui sint per totum corpus humores, qui cibo irritati grauante, sponte in ventriculum, & intestina feruntur. Immò nec nisi qualitas vitiosa sit in cibo, tanta subsequi attractio non valeat, puto. Manifestum est enim, quod antimonium, & ea quæ vtrinque purgant pharmaca, non nisi qualitate accersente prauitates, tam diras euacuationes facere posse. Multi copiosiori cibo grauati in hanc perturbationem non prorumpunt, sed vbi vomuerint cibum, & quæ in ventriculo erant, quiescunt. Copiam ergo bilis in causa magis commendo. Excitata enim bilioso cibo, vel potu erumpit, stimulátque intestina, quam stimulationem, & eruptionem alij humores consequuntur. Frigida quoque aluum vomitúmque non mouet, nisi vbi confluens spiritus ad eius infesti tactus amolitionem simul humores rapiat. Siquidem etiam in deliquio frigidam aspergimus in faciem, vt spiritus contra eam subitò foras reuocetur; itidem ergo & intro. Frigus tamen externum per repercussionem humores in centrum deducit, quemadmodum de catarrho loquentes demonstrauimus. Nulla autem ratio est huiusmodi fluxus, nisi iam dictæ. Frigus enim per se constipat, stringitque fœces, intestina, & aluum: tantum abest, vt fluxum ciere queat. *Causa verior non grauamen, nec frigus, nisi per accidens.*

5 Quoniam ergo perciti humores confluunt, se mutuo consequentes post irritationem, & spiritus accursum, ac simul bonos trahunt, consuetudinémque hanc in corpore faciunt, vnde tabes exoritur, qua nutribile nutrimentum nutrit, & non nutrimentum nutribile. Oritur etiam syncope dissipatis exinde spiritibus ob eiusmodi confluxum, sicut alibi dictum est: propterea statim remedia adhibere necessum est. *Periculum pharmaciam vocans subito.*

6 Igitur si talia purgentur, qualia oportet; irritandus est stomachus ad vomitum facili irritatione per tepidam, & pennæ immissionem, præsertim vbi nausea perseuerat: vel si minus, per inferiora tentandum, cassia fist. manna, aloë, myrobal. *Cura vt euacuentur magis.*

7 Si autem sequitur fluxio eorum, quæ non oportet, aut cum euacuatio probè peracta fuerit, ne insuper probos educat suc- *Vt minus.*

cos, quies procuranda eſt ſomno, & hypochondria oleo maſtic. abſinth.nard.&c. inungenda. Mox gallinarum iuſcula cum omphacio propinanda,& cibi boni ſucci, atque odoris, aſſique conueniunt, & potus ſucci punicorum, vel miſti aqua, & roſarum aqua, vel in qua chalybs ſit extinctus, & abſtergentia foris ſæpè dicta adhibenda, nec vltra ciendo ventri, ſed roborando opera danda. Præterea adde cibo pyra, cotonea, azarola, ſorba, meſpila, &c. Et prout humores fuerint bilioſi, aut pituitoſi, propinandi ſunt cibi, & medicinæ, vt lactuca cum aceto, endiuia, &c. In pituitoſis hyſſopus, ſerpillum, &c. In bilioſis addantur cataplaſmata ſæpè dicta.

8 Cum fluxiones non ceſſant, dabis vinum adſtringens ad robur ventris, & refectionem ſpiritus, decoctum adſtringentium. Somnum medicato vino faſtigiis papauerum conciliabis. Per frictiones, ligaturas, & frigefactiones extremitatum ſpiritus reuocabis à fluxu in centrum ad peripheriam, vt humores eò ferri reuocati dediſcant, & tabis origo remittatur. Propterea & calefaciendæ ſunt frigidæ aliquando extremitates, ad ſpiritum alliciendum amore; vel frigefactione, vt reuocetur timore. Adduntur cerata vētri ex gummoſis, & adſtrictiuis; & tandem cucurbitula, vt ſiſtat vomitum, coctionémque iuuent. Hæc & alia ſuperius dicta ſunt, ſed Medici iudicio cæcutiente, nulla præceptio, reguláque valet, &c.

9 Muſculis contractis cerata, oleáque calida ſubueniunt.

De diarrhœa.

ARTIC. X.

Diarrhœa critica ex duplici cauſa, ſymptomatica ex ſeptēplici.

1 EX prædictorum malorum cauſis ſolet alui profluuium immodicum, ſpontaneúmque, quod diarrhœam vocant; ſiue criticum, cum videlicet aliqua pars ægrotans prauos humores in ventriculum mittit, aut totum corpus plethoricum illorſum ſeſe exonerat; ſiue ſymptomaticum, cum videlicet aut ventriculus non coquit bene, aut non bene diſtribuitur cibus, idcircóque ſemicrudus in ſeceſſum abit; vel ob imbecillitatem caloris, aut ob humores prauos, qui cibo admiſti, & effluentes ſecum eos rapiunt, de quibus dictū eſt cū de vomitu loquebamur; ſeu ex inepta purgatione totius, vel partiū; vel colliquatione, vt in hecticis.

Ex præcedenti morbo ar-

2 Præcedentes morbi cauſam indicant, membrúmque affectū, vel corporis plenitudinē: à iecore enim bilioſæ deiectiones, ſi aliud

aliud membrum, vel totum corpus non afficiatur, quæ in iecur e-mittant noxia, & per illud in intestina: quorum passio præcedens indicat non esse iecur primò affectum. A liene subnigræ: à cerebro, spumosæ. Balbi etiam, & pueri, cum dentes nascuntur, alui profluuio laborant: illi sæpè critico, vt dictum est in libro 4. hi symptomatico, quoniam non commanducant cibum, aut irritantur dolore, & pruritu ad excretiones. Cum autē morbi non præcesserint, iudica causam in ventriculo esse intemperiem, vel humores, & propterea crudos emitti cibos, aut parum immutatos. Quales autem sint, in deiectionibus apparebit; & signis sæpè traditis, biliosorum, pituitosorum, & atrabiliosorum, &c.

guitur causa diarrhœæ.

Ex præcedenti quid.

3 Quæ autem ex alimentorum copia, & grauedine accidunt, iam dicta sunt: similiter & quæ ex hectica intemperie non rarò; nec non & vbi à pharmaco.

De lienteria, & cœliaca.

ARTIC. XI.

4 EX his liquido constat lienteriam, quam intestinorum vocant læuitatem, in qua cibi egeruntur quales assumuntur, non dissimilis efferationis à diarrhœa, & fluxione nuper declarata. Non enim, vt Medici quidam putant, propterea ventriculus, & intestina cibos emittunt, quia carent asperitate, qua eos complectuntur, læuitatem ex cicatricibus adipiscentes, cum multis aliis de causis, sicuti Galenus probè adnotauit, talis intempestiua emissio fiat. Si quidem præcessit vlcus, reliquiæ vlceris causa esse possunt; in quibus à cibo intestina aut venter læsus, eos non complecti, sed auersari cogitur. Idcircóque etiam post dysenteriam solet huiusmodi lienteria fieri; & etiam imbecillitas retentiuæ facultatis ab aliqua orta intemperie, vel morbo vicino, vel humore vitiato. Illa ex dolore, & motu agnoscitur: ista ex signis aliis dictis, cum de vomitu ageremus. Immò vlcere sanato remanet maior asperitas, quam vbi non fuit vlcus.

Causam lienteriæ non esse læuitatem, sed multas alias.

5 Cum perfecta lienteria non est, cœliaca vocatur passio: in qua non omnino cocta, sed semicruda excernuntur crebrò aquosa, fœtidaque excrementa, ex eo quod vapor non eductus in fluorem reuertitur, & alij fluores excitantur aliunde, & propterea gracilescunt ægri hoc affectu: qui si perseueret, fit lienteria, in qua prorsus incocti eiiciuntur. Et tandē solet etiam habitus

De cœliaca causa, & consequentiis.

hecticus fieri, sequentibus humoribus ex toto corpore ad intestina superfluis; primò accidentalibus, deinde substantialibus.

Notabilis peruersio succedēs cœliaca. 6 Probe enim nouimus, memoriæque mandandum, quod dum ventriculus, & intestina laborant, aut cibi grauitate, aut sui imbecillitate: ita vt esculenta coquere, & in iecur distribui cocta non possint: necessariò ex peripheria ad centrum fit reuersio humorum accidentalium: quoniam calor natiuus etiam in partibus deficit, qui absoluat, & excrementa pellat in cutem, vt transpiret. Propterea humores ab intestinorum grauitate, & pruritu perciti, ad centrum reuertuntur: qua facta via sequitur tabes, & colliquatio per humorum abscessum, facta intemperie in toto corpore: proptereàque ex autumno in hyemem isti affectus transeuntes, periculosiores sunt, quoniam frigus aduenienS adiuuat, vt ad centrum conuertantur humores.

Signum ad bonum, & ad malum. 7 At si ructus acidus præcesserit, indicat coctionem vel modicam inchoari: bonúmque post mala signum habetur in eiusmodi passionibus. Si autem spirandi difficultas, vel lateris punctura succedunt, tabes in proximo est, quod malum in cunctis euacuationibus immodicis, cum pręfatis symptomatis, suboriri solet, etiamsi à pharmaco ortum habuerit.

Si qualia oportet deiiciuntur quid faciendum. 8 Non ergo horum cura morborum negligenda, & quidem si talia purgentur, qualia oportet, & facile ferunt, ac meliorantur: si probè facta est purgatio, naturæ iudicio relinquenda sunt omnia. Cibos tantum conuenientes subministrabimus, qui vim retentiuam, & concoctiuam augeant. Si autem integrè non sunt iudicata, naturam iuuabimus clystere, aut pharmaco, sicuti sæpè dictum est, donec vitiosi accidentales modò fluores efferuntur.

Quid si ex imbecil aut humore. 9 Cum verò fluores fiunt ex imbecillitate, & non ex redundantia, ex plethora, malitiaue totius, aut partis: tunc naturam roborabis: & si humores in ventriculo peccant, eos purgabis secundum artem, cognita ex suis signis ipsorum natura. Si autem intemperies peccat calida, vel frigida, contrariis curabitur.

10 Emendatis ergo causis, si alui fluxus subsequitur vsque ad substantialium eductionem, corpus totum frictionibus, oleísque confortantibus, & spiritum augentibus, & humidum innatum reficientibus confortabis, dulcíque prius balneo humores ad cutim reuocabis. Spiritum reficies sorbilibus valdè, subitóque nutrientibus; ventriculum adstrictiuis, & roboratiuis intus & extra.

Aluum

Aluum adſtringes moris ſycomori, aut rubi, non maturis, terra lemnia, cotoneis, myrto, roſis rubeis, corallo, balauſtiis, & ſimilibus; potione, clyſtere, fomento, cataplaſmate, vnctione, &c. applicatis ſecundum artem.

11 Cibus ſit facilis coctionis, boni ſucci, non fluxæ ſubſtantiæ. Potus modicus ex decocto roriſmarini, vetuſtum vinum adſtringens, &c.

12 Hæc eadem in lienteria ſeruanda intus, & extra: vbi etiam addunt, vt optimum vnguentum, oleorum abſinth. myrt. menth. maſtic. coton. ſantal. rub. acaciæ, reſinæ, &c.

13 Si vulnus, & cicatrix ſunt in cauſa, ea quæ vulnera abſtergunt ſanántque, dicta in articulo de tonſillarum vlceribus, conuenient, præter roborantia ventriculi, & inteſtinorum.

De morbis inteſtinorum miſtis affectibus, operibúſque appetitiui organicè ſubſeruientium.

CAPVT XIII.

SVbſequuntur ventriculi paſſiones inteſtinorum mala. Sunt enim inteſtina appetitiui principij organa miſta, id eſt, ſubſeruientia amori, & odio, appetenti, & expellenti ſimul; ſequeſtratio vtrumque deſignat. Vocantur ergo inteſtinorum morbi, dyſenteria, teneſmus, voluulus, colica affectio, & lumbrici, &c. miſtæ. *Diuiſio morb. inteſtinorum.*

De dyſenteria, eiúſque cura.

ARTIC. I.

1 DYſenteria vlceratio inteſtinorum eſt, quam mordaces dolores præcedunt, & abraſionum ramenta, & ſanguinis guttæ, mox puris, & cruſtulæ inteſtinorum, & membranoſæ particulæ cum ſtercorum eiectionibus ſubſequuntur, & dolor, & auiditas cacandi, & tormina, & bilioſæ, & ſpumoſæ, & pituitoſæ deiectiones. *Quid dyſenteria.*

2 Quapropter dyſenteria non eſt cum ex otio exercitióque intermiſſo ſanguis per aluum deiicitur, aut ſanioſus ſanguis ſimilis loturæ carnis ex iecore, aut melancholicus, aterque abundans ſanguis criticè, vel ſymptomaticè exprimitur, vti ſuis in locis dictum eſt; ſed ipſamet vlceratio. *Et quæ eius ſymptom. Definitio dyſent. enucleatur.*

Triplex gradus dysent. 3 Triplex tamen gradus vlcerationis est: principio enim sola pinguedo abrasa excernitur: deinde intestinorum superficiei interioris ramenta. Tandem substantia crassior intestinorum vlcerata corraditur, excernitúrque.

Locus intestini ægrotantis vnde scitur. 4 Fit aliquando vlceratio in superioribus, angustioribúsque intestinis; quod dolor circa vmbilicum, & stercoribus adiuncta biliosa, porracea, variegata, animi semideliquia, sitis, febris, & crudum stercus, indicabunt. Crudius autem erit, & sanguis nigrior, si in iciuno sit vlcus: & bilis abundantior è felle in ipsum confluens, mordicansque. Vnde & vomitu, qui ventriculo proximus, & bilis primum exceptorium est, subsequi solet, & nausea. Aliquando verò lata intestina patiuntur, & tunc excrementa minus cruda, sed pinguedine, & cruore mista, flatuosa spumosaque; ingensque edendi cupiditas.

Causa dysent. 5 Horum causas puto non frigus humorum, & æstum, vt aliqui comminiscuntur; sed corrosiuos biliosos humores: qui à toto corpore, vel ab aliqua parte affecta, mittuntur: vel salsos, pituitosósque, alibi, vel in intestinis genitos: vel bilem atram, acidam recoctam, vitiatamque. Verùm difficilè abradent, nisi multi sint, & comprimantur, aut occasionem habeant à cibo findente, vel pungente, & dante locum penetraturo humori, dum membranæ, quæ quasi stanno munita interius est, infigitur. Propterea cibi crudi, & crassi, & ossei, & acres, & pharmacum corrodens, qualis scammonea, & vlceratiua quædam, causam præbent, aut occasionem vlceribus sæpissimè.

Cura trium graduum dysent. 6 Primus dysenteriæ facilè sanatur gradus, secundus difficilè, tertius nunquam: & cum fit in superioribus intestinis longè minus, quam in crassis: & minus in mulieribus, pueris, & senibus, quam in iuuenibus. Et quæ à pituita sanabilior: quæ à bile flaua, sanatur difficilè: quæ ab atra, impossibiliter. Fit enim, sicuti cancer, vlceratio. Si autem critica fuerit, salubrius est. At pituita salsa nimis cum bile excocta pernicialis habetur.

Tria facienda in cura dysent. 7 Qui dysenteriam curant, tria respicere debent. Primò auersionem, & exsiccationem vlcerantis humoris. Secundò fæcum & irritantium vlcus purgationem, ac simul ipsorum vlcerum cõsolidationem, & Tertiò, quasi intestinorum instannationem. Victus ergo instituatur in aëre sicco: imperetur quies ab exercitio, & perturbatione. Somnum mirum in modum iuuare compertũ est.

Cibus

Cibus esto lac mistum mica panis, cæterísque ex rebus, quæ superficiem interiorem instaurant. Quapropter vitentur omnia acria, corrosiua. Principio abstersiua conueniunt ad saniem tollendam; quæ tamen non vlcerent, quale est mel simul cum lacte. Valent succi, & medullæ coctæ pyrorum, cotoneorum, sorborum, mespilorum, aliáque huiusmodi. Quibus agrestum modicum, potius autem succus granatorum semiacidorum, vt particulæ consolidantes, ipsæque fibræ vlcerum adstringantur. Igitur istorum mistura cum lacte maximè proficua censetur. *Curatio.*

9 Verum enim vero per tres dies patientem inedia macerabis, si vires adsint, & repletio: carnes, crassíque cibi auferendi sunt: debilitata enim intestina res crassas conficere non valent; nec decet succos multos ingenerari. Postmodum adhibere conuenit pistam carnem, in qua flos farinæ semper admisceatur ad instannandum. Puto tamen pista animalium intestina in fluorem redacta, succóque punici, & cotonei, mista, optimum esse intestinis vlceratis cibum instaurandis.

10 Vinum non dabimus à principio, sed aquam hordei; in qua plantago, & lacteus tyrsus lactucæ decocta sint; Addunt & punici succum subacidum. Cum autem opus fuerit ad vires reparandas, vinum dabimus subdulce, adstrictiuum dilutum aqua, in qua chalybs ignitus extinctus fuerit. Iuuant carnes perdicum, columbarum, caprearum, & leporum: amylum, oua, pultes ex alica, & milio, addito semper lacte, nisi febris obstiterit.

11 Ad auersionem solent quidam venæ sectione vti: quod tamen tunc solùm est vtile, cum è corpore in intestina sanguis exuperans influit, vel praui humores symptomaticè, non autem si criticè; si tamen vires adsint, & plenitudo.

12 Clysteres prosunt si inferiora intestina laborant, ex rebus adstringentibus, & abstergentibus, quales ex decocto hordei, & melle rosaceo absque sale; similiter & butyro. Proderunt etiam cum dolor, & mordicatio vehementes adsunt, clysteres ex lacte caprino, vel vaccino, adipe hircino, butyro, vitellis oui, & huiusmodi.

13 Cum verò intestina superiora laborauerint, proderit vomitus, & deinde adstrictiua, & consolidatiua per os sumpta, vt syrupus de myrto, ex infusione rosarum, & succo plantaginis, portulacæ. Addunt corallia rubra in puluerem acta: rasuram cornu ceruini; terram lemniam; mora ruborum exsiccata. Conuenit

in

in lacte ſtercoris canini oſſibus triduo nutriti puluis ad conſolidationem mirum in modum, ex Galeni teſtimonio.

14 Cum autem non ceſſauerint dolores, purganda eſt aluus per ea quæ peccantibus conueniunt humoribus: vt ſi pituita ſalſa, quæ pituitam purgant: ſi bilis flaua, vel atra, ea, quæ bilem flauam, vel atram ſecundum artem. Cauebis tamen, ne medicina vlcerationes augeat. Quapropter datis ſyrupis ex infuſione roſarum, cichoreæ aut endiuiæ, aut plantaginis, aqua miſtis, purgabis bilem flauam thamarindis, myrobalanis, manna, modico rhabarbaro, & ſimilibus, vt dictum eſt in 5. lib.

15 Inferiorem ventrem adſtrictiuis oleis myrti, roſarum, maſtic. menthæ, & ſimilium: terebinthina, ceráque. Item ex foliis plantarum adſtringentium facto cataplaſmate fouebis, ſemper adhibito aceto ad penetrandum, & ſtringendum. Præterea hoc remedium validum èſt, ſi cæpa alba benè coquatur in pice nauali (quam vulgo *catalanam* vocant) & in fruſtula conciſa, calidaque, quantum ferri poteſt, vmbilico apponatur.

De teneſmo.

ARTIC. II.

Quidditas teneſmi. 1 ESt teneſmus dyſenteria recti inteſtini, in qua aſſidua implacabiliſque cacandi cupiditas ineſt, fitque excretio mucoſa modica, interdum cruenta, ſempérque flatuoſa.

Curatio. 2 Facilis eſt curatu, quoniam in latiori fit inteſtino, & propè anum: proptereáque calidis clyſteribus adſtringentibus & purgantibus cauſas, aut bilioſas, aut ſalſas, aut atrabilioſas, benéque mundantibus, ſicut & dyſenteria ſolet ſanari. Valent etiam olea inter anum & penem adhibita; & pectini. Similitérque fomenta, qualia ſupra deſcripſimus.

3 Sed mirum quidem, quoniam citra vlcerationem affectus eiuſmodi accidere ſolet Medicis, vel ex ſtercorum retentione multorum in recto, vel inteſtini inflammatione, vel tandem ex frigore concepto multo, quod & ipſe probaui. Cum enim ſederit quis ſuper lapide frigido, aut frigidæ noctis irroratione affectus fuerit, præſertim in capite, & ſede: teneſmo corripitur procul dubio, ita vt frigus potiſſima cauſa eſſe videatur. Contra quam Medici meracum propinant vinum, pecten, inguina, & ſedem calidis inungunt oleis, liliaceo, rutaceo, &c. Addunt ſacculos calida-

rum

rum rerum. Laterem etiam non coctum vna cum paleis in frustula comminutum, acetóque feruenti perfundunt, sedíque applicant. Iubendum etiam, vt sedeant super calefactam tabulam pineam, aut cupressinam. Clysteres ex mentastro, pulegio, origano, abrotano, semine anisi, fœniculi, & huiusmodi, parant; & tamen hæc opposita sunt priorum causarum medelæ.

4 Equidem credo, quòd si vlceratio causa sit excretionis incessanter recurrentis, tenesmus est ipsamet dysenteria, loco tantum differens. At si frigore fiat, propriè est tenesmus. Cum autem à stercoribus, vel inflammatione contingit, alterius est rationis.

Verum quidem est quod irritatio tanta ad excretiones fieri nequit, nisi pungantur intestina. Frigus enim solum, aut calor, aut humor, id non præstant. Declarāt clyster, & suppositorium ex sale, & acribus constitutum rebus, ciendo egestionis implacabilem appetitum, donec intra anum retinentur: res non nisi pungentes esse causam assiduæ excretionis, etsi multæ, vel modicæ dum insunt. Ergo stercora retenta, quoniam putrescunt, acescunt, & pungunt, excitant hunc affectum; inflammatio verò, quoniam humores acuit, aut intestinum afficit. Frigus tandem, non quo frigus; sed quo repercutit humores à peripheria ad centrum, quemadmodum diximus de catarrho loquentes: qui intestina subeuntes, cum acres sunt, mordicant. Hoc etiam qui à cerebro descendunt salsi, spumosíque addunt. Flatus verò fiunt, quoniam frigus transpirationem impedit; ideóque exhalatio in torsum fit, & humoribus mista spumam, & punctionem confert. Quæ Medici non considerantes, statim, causis plurimis oppositis, & per accidens concurrentibus, tanquam causis per se, morbum quemlibet tribuunt, causandi rationem non inuestigantes, nec distinguere potentes.

5 Igitur si stercorum copia est causa, quòd retentio præcedens ostendit, & durities intestinorum: purgabis manna, cassia, leuibúsque pharmacis, infernè ministratis: vbi primùm clysteres ex malua, althæa, mercuriali, beta, violis, &c. tentaueris. Si vero inflammatio, ea quæ inflammationi conueniunt, vt succus ptisanæ, decoctio rosarum & plantag. oui albumen, &c. Si frigus, ea, quæ paulò ante scripsimus, & cum de catarrho ageremus.

De coli passionibus, & cura.

ARTIC. III.

Colica prima causa, & indicia.

1 Fiunt passiones in colo intestino diræ, & ingentes, aut ex inflammatione: quam indicat ægri feruor, & febris, & pulsus circa ventrem; sitis, ardor, nausea, bilis vomitiones, vrinæ stercorumque retentio.

Secunda indicia.

2 Aliquando verò ab acribus, mordacibusque humoribus pungitur affligiturque. Accedit febris minor, ardor; sitis, vigilia. Item vrina acris & biliosa. Similiter & deiectiones, quæ & cruciatum inducunt, præsertim ab assumptis cibis, potibusque calidis.

Tertia indicia.

3 Sæpè verò veræque colicæ passionis causa est crassus humor, seu fluor, & lentor pituitosus, putridus, globulis coli impactus, qui inferiorem ventrem ita excruciant, vt quasi palo intestinum perforari ægri sentiant. Adsunt tormina, nausea, ructus, & interdum pituitæ vomitus. Aluus verò ita stringitur, vt neque flatum transmittere queat: quòd si aliquando emittitur stercus, illud simile bouino erit, & fœculentum, ita vt etiam contra morem stercorum in aqua supernatet. Quamobrem puto tunc huiusmodi humores dolorem efficere, cum incipiunt coqui & putrescere; nec tamen possunt in halitum absolutum verti, sed imperfectum, irretitumque crassitie; & dolores grauantur ab esculentis frigidis.

Quarta signa.

4 Tandem plerumque ex flatu soluto, sed valdè crasso, succis adhærente, dolor accidit cum tensione, & rugitu intestinorum: quod quotidie experimur, cum cibos flatulentos, & semicrudos, & fructus horarios & frigidam ingerimus.

Comparatio. Cura colicæ ex inflam.

5 Omnium pessima est colica ex inflammatione, quæ in ileum solet transire. Curatur autem sicut cæteræ inflammationes ab emissione sanguinis ex interna cubiti vena facto principio. Deinde clysteres adhibendi, non quidem acres, sed lenitiui: quales ex malua, althæa, violis decoctis, & oleo violaceo, rosaceo, amygdalino dulci, saccharo rubro, adipe anserino, &c. Subministrant etiam lac cum cassia fistula, prædictísque oleis. Vteris etiam fomentis, insessionibus, balneis, sacculis, cataplasmatibus, cæterísque, inflammationem vel per se, vel per accidens, minuentibus. Cibósque dabis inflammationi conuenientes.

6 Cùm verò humores acres sunt in causa, ab omnibus abstinebis cibis potibusque, & medicamentis acribus. Vtere ergo humidiore,

diore, & frigidiore victu. Clysteres verò ex detergentibus non mordicantibus fiant rebus;ea autem sunt quæ iam diximus. Adde succum ptisanæ, seminis lini, vitellos oui, & huiusmodi, &c. Cùm verò pertinax perseuerat humor: medicamento purgante vti consueuerunt ex manna, vel aloë, hiera, infusionibus rosarum,&c.

7 In colica ex crassis fluoribus aër tenuis,cibíque tenues, modicæque substantiæ, & à principio inedia, eligantur. Nulla res cruda,neque ad satietatem adsumatur. Carnes volucrum faciléque digestibiles conueniunt: pisces nulli,nulláque legumina,neque terrestres carnes, nisi iuuenum, velociúmque animalium conueniunt,neque assatæ,sed elixæ:in quorum iure allium,pulegium, serpillum, origanum, cæteráque calida tenuis substantiæ coquantur. Apponendum est etiam aliquid agrestæ, vel aceti ad incidendum,sed benè modicum. Prodest etiam & cæpa semicocta. Nimis calidos ita vitabis vt frigidos, nisi calor humori copuletur. Prodest ergo paulatim curari blando calore magis, quàm multo repentè, ne fluores excalefacti assentur. Clysteres ex decocto rutæ,fœniculi,anethi,maluæ,mercurialis,chamomillæ, fœnugræci,& similibus,eorúmque oleis,& adipe anserino, & butyro,&c.Fiunt etiam suppositoria ex hiera,agarico,melle,& prædictis rebus. Adduntur fomenta ex eisdem, & insessiones ex decocto fœnugræc. artemisiæ,lauri,anethi,cumini. Fiunt & cataplasmata ex iisdem,& consimilibus.Procuratur & vomitus, ne fluores ventriculi descendentes viscositatibus associentur. *Cura colicæ ex crassis fluoribus.*

Non cessantibus doloribus propinant theriacam diatrium pipereon,vinum, in quo absinthium permanserit,& castoreum, quod omnibus præfertur remediis.

Præterea additur purgatiuum ex hiera,cassia tracta,diacathol. & infus.ros.damasc. &c. quæ eiusmodi lentoribus in via positis emolliendis,educendísque simul valent.Adderem & abstersiua, & incisiua.

8 Cum autem crassus flatus colicam effecerit,eadem medicamenta valent,sed minùs crassa, addendo tamen quæ contra flatum pugnant, vt cumin. anisum, fœnicul. origanum, pulegium,maioranam,anethum & similia.Sed Galenus probat valde cucurbitulæ in abdomine applicationem:statim enim sanat.Nec ratione vacat,quia calorem introducit dissoluentem flatum, quē simul etiam attrahit,educítque,& cū minera flatus non affuerit, *Cura colicæ ex flatu succulento.*

non reuertetur dolor. Si affuerit, sequenti nocte iterum ex ea eleuabitur flatus. Quapropter eius purgationi vacandum, vt nulla fiat recursio, sicuti ex præcedenti sermone consultum fuit.

9 Ex magica philosophia Medici veteres adhibuerunt remedia cunctis passionibus colicis quædam eadem. Nec mirum; sympathia enim & primalitates communes operantur. Ergo stercus lupi album in puluerem actum datur in aqua, aut in vino tenui, albóque, & mirificè sanantur. Prodest etiam quasi amuletum gestatum in corio ouis à lupo occisæ iliis alligatum, vel in ceruino. Puto etiam & intestina lupi prodesse valdè, quoniam eius voracitas, & coli extorsio eidem solita in deuorando suam vim conciliant nostris: ita vt quasi nihil ab ingestis patiantur malis. Ad idem valet corydalis planta, & auisalauda, ei in galero consimilis, siue assata, siue elixata cum suo brodio; siue in cinerem acta, bibendum in aqua calida per tres dies, vel mulsa. Alij dant tres cochleas in olla noua clausas, & ibi intra furnum combustas, & in cinerem actas, & triduo in vino potatas. Item jecur caprinum consimiliter epotum. Dant etiam quasi amuletum, vmbilicum fœtus pridie editi, inclusum in argẽto, gestatum. Sed menthæ viridis decoctio tribus vicibus sumpta, & marrubij in vino decoctio similiter exhibita, quæ ita sanant, vt malum non reuertatur: ex qualitatibus habet virtutem. Valdè prodest exercitium super omnia, potúsque calidus secundum artem, vt ne in colicam quis incidat: quemadmodum ocium corporis, angor animi, & potus frigidus, crudíque cibi nunquam non ventris dolores, & sæpissimè colicos afferunt. Magis autem prosunt, si fiant fauente astrorum configuratione.

De volulo, eiusque cura.

ARTIC. IV.

Descriptio voluuli.

VOluulus autem est obstructio ilei intestini, qua prohibentur excrementa inferiùs descendere; vnde tumor sequitur in ventre similis chordæ conuolutæ, si quis tangat, veheménsque dolor, ac superfluitatum cibi retentio. Solent & comitari vomitus nauseaque, & ructus inanes; pulsus inordinatus, respiratio difficilis, dum sursum excrementa, succos, & vapores noxios mittunt: & cùm sequitur pertinacitas obstructionis, etiam stercus per os vomitur.

2 Obstructioni commoditatem præbet alui angustia; causam vero inflammatio, vel abscessus, vel sicci stercoris concretio, vel crudi, pituitosi, crassique fluoris coaceruatio, quales ex ciborum crassorum, crudorū, multorū, pinguiúmque fieri solent: maximè autem vbi frigidus potus accesserit, & ab aëre, vel aquis frigiditas multa sit conciliata intestinis ita, vt spiritus debilis timeat per vlcerosum locum transmittere excrementa. Putant etiam si intestinum cum stercore in scrotum delapsum violenter extrusum fuerit, inflammationem, ac stercoris proinde indurationem parere, quorum omnium signa permanifesta sunt. *Commoditas & causa saepe voluuli.*

3 Pueris iste morbus ob cruditates solet accidere, sed facile soluitur humiditatis cessione. Senibus plerumque lethalis, sed cum stercus vomitur cunctis lethalis est. Similiter vbi conuulsio, vel singultus & desipientia aderint: nec medicamentis minuuntur. *Qui laedantur, & qui sanentur, & qui insanabiles.*

4 Voluulum ex inflammatione curat venæ sectio, & ea, quæ colicæ passioni ex eadem causa dicta sunt conuenire. *Cura voluuli ex inflam.*

5 Ex stercorum induratione, conueniunt humida, pinguia, lenitiua brodia medicamentosa, & clysteres eiusmodi ex maluis, viol. mercur. dulcibus oleis & rebus blando calore præditis, videlicet emolliente, non exsiccante. Vnde & sal subtrahimus, nisi modicum adhibeas solùm ad irritandum. Adde cataplasmata, & fomenta earundem rerum. Fuge omnem cibum non liquidum, aut crudum. Vtere potu calido etiam per artem: nihil enim vtilius humido calore ad emolliendas concretiones. *Cura voluuli ex stercoris duritie.*

6 Ex cruditate ciborum si fiat, vomitum primò procurabis, si cruditates in ventriculo adsint, ne causis associentur actu causantibus. Mox per inferiora curabis excernere viscosos humores, flatulentiamque per clysteres lenitiuos, incisiuos, & abstersiuos. Adde contra flatum etiam decoctum fœniculi, cumini, origani, quæ in colicis diximus, & cum opus fuerit etiam pharmacum purgans ex hiera, & confect. de dactyl. & diacath. Extrinsecus ventri applicabis fomenta, & cataplasmata, prout in colica ex eisdem causis, & cucurbitulas &c. vbi etiam vt ibidem. *Cura voluuli ex cruditate ciborū.*

7 Si ex frigiditate, quæ tamen sola non potest obstruere, nisi & crassæ materiæ insint, tunc potibus calidis cum cynam. pipere, & huiusmodi vtere, & brodiis alliorum, & aromatum condimento affectis. Cætera, vt suprà. *Cura voluuli ex frigiditate.*

8 A venenatis pharmacis voluulus vomitione curatur per

aquas tepidas, & vomitorias res, procurata; & oleorum potus. Deinde dãt theriacã; & si opus fuerit, pharmacũ purgãs vt suprà.

9 Si ex descensu in scrotũ, eleuatis clunibus retrocessus procuretur, & ex butyro fiat litus, si opus fuerit, contineantúrque intestina, ne iterum elabantur, fascia, funda, cingulo ferreo, prout solent qui hernia laborant.

10 Plinius à Magis medicamenta voluulo affert ex sanguine vespertilionis illito ventri. Item spolij serpentis in vase stanneo, cum rosaceo decocti, illitionem. Adde voracium animalium intestinum, vt luporum, leonum, &c.

De lumbricis.

ART. V.

Generationis lumbricorum dignotio.

1 EX omni re humida putrescẽte vermes generari, & in terra, & in stercoribus in cantharo diu seruatis, & in vulneribus non bene curatis, manifestũ est. Quapropter qui per anũ, aut per os excernuntur animalis, eandẽ eos habere generationẽ oportet.

Triplex genus lumbricorum.

2 Sunt autem in triplici genere, alij videlicet teretes in conum vtrinque desinentes, albidi, vnius palmi longitudinem plus, minusve habentes; qui in superioribus intestinis oriri putantur, quoniam ibi symptomata ipsorum eduntur. Alij lati & longissimi interdum vsque ad tricenos palmos, qui totum intestinum cõplent ferè vsque ad colon. Alij minuti exiguique, teretes tamen; quales ex putrefactis cerasis, & in stercoribus fiunt: & horum generatio in recto intestino demonstratur: qui interdum innumerabiles sunt, vt sola multitudine periculum indicẽt magis, quàm faciant.

Quis calor quantusque gignit vermes.

3 Calor magnus vermes non gignit: assat enim materiã, tenuitatémque, quã ingenerat, educit: calor modicus ingenerare spiritũ, & sequestrare materiã, ingenerato spiritu animatã, è reliqua mole, non est aptus: ergo calor mediocris, ac diu agens, inueteratúsque in materia, vermiũ genitor est: neque enim assata caro, neque frigida in hyeme vermescit, sed quæ proprio calore conficitur, liquatur, & vapor fit, vt dictum est sæpè. Igitur non rectè quidam in ventriculo non fieri vermes, qui ore emittuntur, propterea docent, quod calor nimius in ventriculo inest: nec stercora, lumbricorum materia, adsunt. Euenit enim aliquando, vt calor minuatur, & res multæ in stomacho putrescant, præsertim pituita cruda crassaque; quam etiam materiam faciunt Medici lumbricorum. In vulneribus etiam fiunt vermes absque stercore, & in

An vermes aliqui generentur in ventriculo.

in fungis, & ficubus, & cerasis. Quapropter in fundo ventriculi aliquos oriri non abnegem. At in intestinis sæpe, quoniam ibi stercora, illis aptiora, retinentur. Quapropter nisi fiat stercorum retentio, teretes vermes non creantur. Idcircò in cæco intestino ipsorum generationem facio magis, quod in dissectionibus porcorum probatur: in quibus lumbrici quasi semper intra cæcum reperiuntur: non sic autem in cæteris intestinis.

4 At verò ex recenti cibo fiunt lumbrici non raro, quando crudus, pituitosúsque, & plurimus est, qui putrefactioni aptus sit: nam & iumenta ex prauo cibo eos gignere visuntur; & pueri qui nimis replentur, nec absoluere concoctionem sibi proficuam possunt; sed immanens calor animat materiam irretitus.

5 Rotundos lumbricos indicat non solum ipsorum excretio, sed etiam erosio, & mordicatio intestinorum superiorum, ipsiúsque ventriculi, quem pungunt; & quoniam sua motione, & rosione excitant vapores prauos, & indigestos, humorésque mouent: accidit nausea, vomitúsque; item vertigo quædam in capite, & angor, & decubitus mutatio, & ventris inflatio, cibi odium, & corruptorum egestio, crudorúmque. Item singultus, sicca tussis, qui sunt conatus ad expellendum vani. Item suffusio sanguinis in oculis, eorúmque clausio, taciturnitas, vociferatio, delirium, præsertim in somnis, quando & peregrina loquuntur, & cum clamore exurgunt. Pulsus obscuri, deficientes, recurrentes, sudor frigidus, & liuor in facie, fremitus dentium. Adsunt & febres ordinem accessionum non seruantes, & sæpè quater in die renouantur. Immo & tabes corporis quosdam consequitur. Vt hinc videas febrem non esse morbum, sed pugnam: neque tabem oriri ex pulmonis vlcere, aut calore habituato, vel euacuatione, vt Medici autumant; sed quia corpus nutriri nequit, ideóque putrescit, ac nutrit, ac calore proprio conficitur, cum cibos conficere impotens est, vndecunque oriatur impotentia; vt sæpè dictum est.

Indicia rotundorum vermium.

Notabi.

6 Latum lumbricum meliores Medici, non tamen Galenus, ex interioris membranæ putrefacta substantia ortum ducere arbitrantur. Nec temere quidem: videmus enim funiculos, & pilos equorum in aqua pluuiali stagnante animari, vermésque fieri, quanta est materiæ longitudo, crassitiésque. Quomodo autem abscindatur ab intestino mēbrana hæc, nō facile scitur: esse tamē intestini portionem figura, & longitudo lumbrici indicat. Quam

Generatio latorum vermium, causaque probatio.

multam

multam ergo intemperiem,& abrasionem per vlcerantes res fieri in intestino oportet: vt sic membrana sequestrari, & animari queat.

Indicia. 7 Signa autem eiusmodi lumbricorum pauca habemus, quoniam rarò fiunt. Tradunt tamen excerni ramenta, quasi cucurbitarum semina, quoniam membranæ abrasionem, & corruptelam indicant. Hæc tamen ramenta animata esse multi contendunt,non ab re.

Præterea circa ventriculum mordicatio accidit, & ingens ciborum appetentia, vt morsum vitent, & vermis saturatus cibo non rodat. Attamen facilè crudi excernuntur cibi ob coquendi imbecillitatem;quam & corporis gracilitas, & flaccitudo contestantur.

8 Ascarides vocati vermiculi in recto fiunt intestino, ex quotidiano etiam prauè concocto cibo. Indicium ipsorum est pruritus ani, & excernendi auiditas nimia, quæ cacando minuitur. Item graueolentia, quæ indigestionem consequitur, vt alibi dictum est.

Comparatio. 9 Minutiores vermes minus periculosi sunt, quoniam in recto fiunt intestino,ac facile expelluntur: ac minimi roboris sunt. Deteriores autem teretes propriíque puerorum, præsertim maiores,& rubescentes.

Quorum curam qui negligit,febrem prius attendendo,indoctus est valdè: quoniam non causam morbi, sed bellum contra morbum cōterit;intereáque causa, idest vermes forant intestina.

Pessimi autem sunt lati, longíque; plus enim afficiunt, emaciant corpus,nutritionem tollunt.

Cura. 10 In curatione lumbricorum nullo pacto respiciat febrem, cuius ipsi fuerint causa, sed tantummodo ipsorum mortem, ac deinde expulsionem. In aëre calido, & sicco; cibi boni succi, facilísque distributionis administrentur, sed frequenter, vt vermes pascantur:ne deficiente pastu intestina corrodant.

11 Quæ vermes occidunt sunt aloë in primo loco, item absint.abrotanum, calamentum, marrubium, ruta, dictamnus, lupini: mentha, pulegium, gentiana, aristolochia, allium, semen brassicæ, & sinapis: amygdala amara, coriandrum, flores persicæ: quæ si à pueris respuuntur, infundantur per fistulam. Fiant ex his emplastra, vnguenta, decoctione, clysteres, cerata,additis requisitis secundum artem.

12 Enecatos vero ſtatim pellendos procurabis per clyſteres, ſuppoſitoria,& pharmacum,præcipuè hieram picram, & pilulas Rufi, ne peſtilentes vapores cadauercula ſubmittant.

13 Si autem ſimul affuerint alui fluxus in lumbricis, medicamenta adſtringentia admouebis vnà cumamaris.

14 Aſcaridas ſolis clyſteribus, quoniam fiunt recto in inteſtino, extrahes, ex lupinorum, pulegij, & aliorum acrium ſimplicium decoctione, & adſtringentia applicabis, ne fluiditas commoditatem ipſorum generationi præſtet. Præterea ſi innumeri fuerint, & periculoſi, ſedere facies patientem ſuper cantharum calce virgine plenum, & aqua calida, cuius vapore necentur. Vtuntur ad extractionem carne ſalita oblonga, filo ligata, intruſaque podici: quam cum vermes inuaſerint, extrahendo extrahuntur. Alliciuntur etiam foras melle, & lacte, in clyſteribus etiam teretes lumbrici.

15 Præterea contra vermes puerorum probatiſſimum eſt oleum benedictinum, quod conficitur ex libra vna nucleorum perſicorum, amygdalarum amararum, alliorum, cæparum, aſcaloniarum, lumbricorum rubeorum. Item ex ſex manipulis herbarum, videlicet radicibus gentianæ, & fraxinellæ, & graminis, & carlinæ, & pœoniæ, & maioranæ, & dictamni albi: & ex dragmis 4. croci, calami aromatici, caryophyll. aloës epaticæ, galbani, zinziberis, nucis moſchat. cynam. piperis longi, thuris, carpobalſami, corall. rub. ſimul ponderatorum. Item theriacæ, & myrrhæ dragmis ſex. Item manipulum vnum abſinthij, abrot. centaurij min. frond. perſic. lauri, ſaluiæ, roriſmar. centaur. maior. betonicæ, cort. aurantiorum, & punicorum, pulegij, plantaginis tritæ, marrubij, apij. Item ex portulac. raphan. plantag. cumin. coton. fœnic. petroſelin. frond. eupat. lupin. phaſeolorum rubeorum ſimul. Adde baccarum lauri, & ceruini cornu, & fellis taurini libram dimidiam, aceti albi fortiſſimi, & vini cotoneorum lib. tres. Item oleorum maſtic. ſpicæ, petroſelin. lauri libram dimidiam. Quæ omnia contunduntur in mortario, & ſimul ebulliuntur in 24. libris veteris olei, donec ingredientium ſpecierum humiditas conſumatur lento, ſuauique igne, cooperto ſemper vaſe; deinde vero ſeruatur ad opus. Inunctio enim huius liquoris in vmbilico, temporibus, orificio ventriculi, & naribus, lumbricos omnes occidit.

De morbis ani.

CAPVT XIV.

1 TErminus inteſtinorum eſt anus, organum odio appetitiui principij deſeruiens: per ipſum enim noxia cuncta fere expelluntur, præſertim excrementitia. Eius morbi ſunt procidentia, rimæ & hæmorrhoïdes, & horum ſpecies.

De ani procidentia, eiuſque cura.

ARTIC. I.

Deſcriptio procidentiæ. 1 CVm poſtrema pars recti inteſtini nimia mollitie, & fluoribus diuturnis laxata fuerit, muſculique etiam obliqui debilitati fuerint, extra rotundum muſculum cum cacandi vim facit, procedit, nec per ſe ipſum redire valet, peracto officio. Hunc *Cauſa.* igitur morbum, ani vocant procidentiam, eique plurimas aſſignant cauſas, cum vix duæ ſint, potius autem vna, hoc eſt laxitas inteſtini, & muſculorum proinde debilitas à nimia ortæ fluiditate. Pueris ineſt morbus hic familiaris hanc ob cauſam; & cum adoleuerint, per ſe ſanatur fluiditate paulatim deſiccata. Scio etiam amicum pane, & aqua, & ſolis oleribus ex religione vtentem, in hunc morbum incidiſſe in virili ætate: poſt vbi hanc viuendi rationem ſibi conſtituit: herbæ enim, & aqua humiditates ingenerant plurimas, & fluxiones; quod non ſemel & ipſe expertus ſum, ita vt ſponte ex aluo erumperent.

Inflammatio è non cauſa. 2 Qui ergo inflammationem pro cauſa aſſignant Medici, falluntur. Inflammatio enim exſiccat, ſtringit, retinétque inteſtinum, non educit. Contingit forſan tamen aliquando inflammari ſolitum educi ex ipſo prolapſu, & intemperie, quam ab euerſione extrorſum ſortitur, vel à nouis comitantibus cauſis.

Cu ratio. 3 Quapropter cum expurgans ſe anus prociderit: ſi inflammatus fuerit, intumueritque, ita vt intrudi in locum ſuum iterum nequeat: tunc ſi plethora adeſt, ſecetur vena, vel ſaltem aperiatur, vt calor eò vertatur, & procuretur vomitus ob idem, vtque humores non confluant deorſum, præſertim bilioſi, acréſque. Inungitur mox poſca lotus prius anus oleo anethino, & chamomill. vt diſſoluto tumore recondi poſſit. Adhibe etiam fomenta ex decocto althææ, chamomill. ſemin. lini, fœnugræc. & ſpongia, eodem decocto imbuta, foueatur, & acribus, & abſterſiuis vtendum;

dum; ſed his, quæ tumorem, & inflammationem tollunt. Tunc retrudendus eſt anus in locum ſuum; & quæ in eiuſmodi paſſione ſunt propria adhibebimus.

4 Propria quidem ſunt ea, quæ exſiccant, calefaciúntque, vt exſiccent, & adſtringant, & ſimul corroborent. Ergo generoſo vino veteri, auſteróque anum lauabis, in quo galla, aut roſ. thus, bolus armen. myrrha, hypocyſtis, &c. incocta fuerint. Et remiſſo in loco abluetur podex ex decocto balauſtiorum, nucum cupreſſi, gallæ, cupularum glandis, corticis cotoneorum, & huiuſmodi cum roremarino, rubo, immaturiſque moris, & huiuſmodi ſimilibus.

5 Sedebit patiens perpetuò, vel per vices ſuper tabula picea, vel cupreſſina prius calefacta. Caueat autem ne vnquam in frigido loco, præſertim ſuper lapidem ſedeat.

6 Caueat à cibis odore aromatico, & ſtyptico ſapore carentibus ſimul: quales ſunt intybum, beta, borrago, cucurbita, & ſimilia. Iurulentis quoque non vtetur, niſi modice, & medicatis cynamom. nuce moſcha. caryophyl. Vtetur potu vini veteris, auſteri myrrhatíque; & in quo myrti baccæ immoratæ ſint. Horum pulueribus in potu, & cibo, & in ablutionibus podicis vtiliter quoque vtetur, & inſeſſionibus. *A quibus cauendum.*

De rimis ani.

Artic. II.

1 Fiunt in exteriori ani circulo rimulæ quædam, quales in labris ſæuiente aquilone. Fiunt autem ab acribus humoribus illabentibus extra inteſtinum, vel intus vnà cum excrementis. Solent etiam tubercula rugas circuli interſtantia intumeſcere, & per ſui tenſionem rimas efficere. *Rimarum deſcriptio & cauſa.*

2 Ablues ergo rimas decocto roſarum, & gallarum, vel mororum prius; quibus & lenientia addes, ſi inflammatio adeſt. Deinde vnguentum ex oleo raſaceo, myrtin. thur. & maſtic. gall. myrt. terra lemnia, alumin. & huiuſmodi rebus adſtringentibus, & non vlcerantibus confectum applicabis. Prius tamen, ſi res poſtulauerit, purgabis humores acres ſecundum artem. At vero hoc nunquam omittes, videlicet emollitionem alui, ne ſtercora dura rimas amplificent, & ipſarum conglutinationem impediant, prædictis comparatam rebus. In

grandioribus vrgentioribúſque ardoribus camphorato albo vtuntur quidam.

De hæmorrhoidibus, earúmque cura.

ARTIC. III.

Quid hæmorrhoides. 1 SVnt hæmorrhoïdes venarum in podice terminatarum tumores, aut eruptiones ſanguinis craſſi, fæculentíque confluxu factæ.

Vtilitas hæmor. primo ſpeciei. 2 Et quidem aliæ periodicæ, quæ certis temporum interuallis ſanguinem emittunt prauum, non ſecus atque mulierum vterus menſtruum; & hæ vtiliſſimæ. Qui enim ſic purgantur, laterum doloribus, pulmonis inflammatione, depaſcente vlcere, lepra, vitiliginibus, furunculis, cæteriſque morbis, qui ex vitiato ſanguine ortum ducunt, viuunt liberi. Proptereáque curandum non eſt, vt ſupprimantur. *Cura.* Solent enim ſi vna relicta non fuerit mariſca, morbi accidere præfati, & alij crudeliores. Qui autem iis curari vult, bona victus ratione vtetur, vt ſanguinem purum gignat, omniáque tetra, & craſſa eſculenta vitet. Deinde purgetur pharmaco atram bilem educente: & ſic apertas obſerare hæmorrhoïdas abſque periculo valebit.

Quando noxiæ. 3 Cum autem cœperit & bonus ſubſequi ſanguis dilatatis foraminibus, & multus, tunc ſupprimendæ ſunt, ne aquæ inter cutem, & debilitationes, & tabes ſuccedant. *Cura.* Vtatur ergo cibis modícum ſanguinem, ſed purum procreantibus, vt alica, oriza, cichorio, intubo, portulaca cocta in pedum vituli brodio, vel arietis, addito omphacio, vel adſtrictiuis, non autem irritatiuis. Poteſt è carnibus, & incoctis cotoneis exprimi ſuccus, cum ægri debilitantur. Præterea auerſionem procurabis, per frictiones, ligamenta, apertionem venæ modicam in brachiis, cucurbitulas in hypochondriis, aut in humeris etiam ſcarificatas. Vtere intus, & extra roſis, & myrtillis, cotoneis, corallis, bolo armeno, terra lēnia, & his, quæ loquentes de ſanguine ſiſtendo ſcripſimus: & per fomenta, & ſyrupos, & ablutionem, &c. Galenus vtitur aloë, & thure cum oui candido, piliſque leporis contuſis ſimul, inque formam vnguenti redactis, applicatiſque ano. Alij ſquama ferri, exuſto plumbo. Vidi vnguentum plumbeum mirificè ſtatim ſuppreſſiſſe hæmorrhoïdes. Vina etiam adſtringentia intus, & extra valent, & vinaciorum combuſtorum

fumi.

fumi. Item decoctum nucum cupressi, balaustiorum, cupularum glandium, rorismarini, & modico vitrioli.

4 Quædam hæmorrhoides sunt criticæ, cum post diuturnum erumpunt morbum; vel breuem, præsertim cum alleuiant, & facilè ferunt; & tunc naturæ iudicio relinquantur: nisi cum cæperint mala præfata ex nimio subsequi fluxu: quæ præfatis comprimuntur medicinis. *Hæmor. secūda speciei salubres.*

5 Aliæ sunt hæmorrhoides symptomaticæ dolorem multum facientes, & quemcunque educentes sanguinem, ex præuiis causis enatæ: solent enim ex confricatione ani prorsus fieri, & sanguinis concursus, & simul aperiri: aliquando ex durorum stercorum crassorumque summo nisu eductorum, principium habent: aliquando ex sanguinis praui abundantia, quæ ad modicam irritationem vbicunque fiat, erumpunt: aliquando ex lue venerea ortum ducunt. *Hæmor. tertia speciei, ex quadruplici causa.*

6 Sunt aliæ cæcæ hæmorrhoides, id est non apertæ, tumidæ: ideoque modicum sanguinem mittunt, sed doloribus cruciant diris; ad quos sedandos vtuntur Medici mica panis in lacte cum vitello oui. Item fomento ex decocto maluæ, violæ, melilot. fœnugræc. semin. leni, & eiusmodi lenientibus rebus: quibus non sedatis aperiendæ sunt hirudinibus, aut lanceolæ modico tactu, si foras prominent. Alioqui felle bubulo intra anum lana excepto immissa; aut succo cyclamini, vel cæpæ aperiuntur, & eiusmodi rebus. Suppositoria etiam oblonga ex radice cyclamini valent; præsertim columbino illita stercore, acribusque rebus & corrosiuis. *Hæmor. quarta speciei.* *Cura.*

Præterea vtemur cibis boni nutrimenti, non sanguineis: & auersionibus iam dictis. Et si corpus plethoricum fuerit, in brachio, vel malleolo aperienda vena, &c.

7 Aliæ hæmorrhoides sunt apertæ: quas dicta priùs ratione curabis in cibo, & adstingentibus intus & foris pharmacis. Cum vero eminent mariscæ, si instar mororum habent tumorem, excipiendæ sunt arctissimo serici filo, donec sponte decidant: quod facilius eueniet, si equitabit æger, vt contundantur, sicut experti sumus. Si verò vt galli cristæ oblongæ fuerint, vt filo ligari nequeant, argenteis filis concludendæ sunt, & stupefacientibus tractandæ: deinde nouacula abradendæ: tunc terra lemnia, myrrha, mastice, & huiusmodi adhibenda, ne sanguis defluat. Solent & ignito metallo inuri, quibus multus defluit humor. De- *Hæmor. quinta speciei.* *Cura mariscarum.*

inde decocto gallarum, balauſtiorum, cupreſſinarum nucum, & vitrioli modici aut aluminis fomentum: & tandem ablutio fiat.

9 Cauendum autem nè fiſtula relinquatur: propterea pharmaco purgante prius vtendum: deinde ſectione mariſcarum: deinde exſiccationibus, & per inſeſſum, & ablutionem, & potum, & cibum procuratis.

10 Tandem probatum eſt, quòd lotio propriæ vrinæ ſanat vlcera ani, & hæmorrhoides, vt in Scioppio factum eſt.

De venarum meſaraicarum morbis.

CAPVT XV.

Continuatio dicendorum.

4. Species morborum in meſent.

1 POſtquam de morbis organorum deſeruientium amori, & odio appetitiui principij in prima attractione, coctione, ſequeſtratione nutrimenti dictum eſt: conſequens eſt, vt de organorum ſecundæ operationis in alimentum, diſſeramus. Venæ meſenterij in inteſtinis radicatæ exugunt meliorem chyli partem, & in jecur deferunt, vbi in ſanguinem vertatur. Cum ergo hoc munus haud rectè exequuntur, vel minimè exequuntur, affectib. aliquib. præter naturam tenentur: qui quidem eſſe ſolent obſtructio venarum; inflammatio; & ſcirrhus meſenterij; & vlcus.

De meſaraicarum obſtructione.

ARTIC. I.

Quæ mala ex totali, & quæ ex partiali obſtructione meſaraic.

1 OBſtructionem meſaraïcarum totalem vix vnquam inuenies: ſic enim iecur, & venæ, & corpus totum ſublata porta nutrimenti ſtatim macie conficerentur, & morte. Cum autem fit ex parte: tunc partes modicæ, tenuéſque in iecur feruntur, quas ſtatim in flatum & aquam vertit, cum ſuæ actioni impares ſint: vnde ſequitur hydrops, & totius corporis tabes: cum enim non nutritur nutrit, vt ſæpè docuimus.

Dignotio obſtructionis & non obſtruct.

2 Cognoſcitur autem obſtructio, cum chylus per anum excernitur: non enim potuit in iecur ferri. At ſi ſanguis miſtus ſit, vel ſanguinea aqua: non erit meſaraïcarum obſtructio, ſed jecoris alimentum refutantis refuſio, amplius digerere non potentis, vt in ſequenti capite docebimus.

3 Quoniam obſtructio non fit, niſi craſſi alimenti reliquiis

viſcoſis,

viſcoſis,orificiis venarum impactis: Pharmaca inferne, ſuperné-queabſtergentia,incidentia, attenuantia, & penetrantia prode-runt;de quibus ſæpe.

De inflammatione,& ſcirrho meſenterij.

ARTIC. II.

1 INflammatio fit in meſenterio, & meſaraicarum radicibus, cum ex iecore, liene & renibus, refunduntur excrementitiæ reliquiæ, ibique putreſcunt, & inflammantur, & tumorem faciunt. *Cauſa inflãmationis & ſcirrhi.*

2 Quod tactu diſcernitur,& puris cum fæcibus excretio, lenta febris,& grauitas in meſenterio,patefaciunt.Dolor enim obſcurus eſt in meſenterio,niſi neruoſum genus afficiatur. *Diſcretio.*

3 Scirrhus & ibidem oriri ſolet, qui à craſſorum humorum illuuie contrahitur.

4 Curatur autem inflammatio tenui victu,& refrigerante, & ſectione venæ baſilicæ: clyſteribus lenientibus, & trahentibus. Adde topica remedia,cataplaſmata,fomenta,olea,&c.quæ repellant influentem materiam: & ſi opus eſt, deinde quæ emolliant, & maturent ad ſuppurationem,donec fiat eruptio:& tunc primò irritatiuis, deinde abſterſiuis, deinde purgatiuis vtere, ſicuti dictum eſt in pleuritide. Purgatio autem cum ſit rerum in via, fiat lenis ex caſſia,vel manna,vel hiera,prout, &c. Tandem conſolidantia, cicatricemque generantia adhibebis, vt decoct. cydon. gallæ,terram lemniam,&c. *Cura.*

5 De ſcirrho eadem,& quæ ſequuntur in capite ſequenti.

De morbis organi ſecundæ operationi interiori principij appetitiui, ideſt iecoris ſanguificationi, deſeruientis.

CAPVT XVI.

POſt hæc chylus in iecur adducitur,ibi vertendus in ſanguinem,perque corpus diſtribuendus.Iecur autem multis afficitur malis,videlicet obſtructione, inflammatione, ſcirrho, vlcere, ictéritia, atrophia, cachexia, cacochymia, imbecillitate, & hydrope:horum enim malorum eſt vel ſubiectum, vel cauſa. *Decem morborum ſpecies in iecore.*

De

De iecoris inflammatione.

ARTIC. I.

Cauſa inflam. non ſola copia ſanguinis.

1 PRincipium inflammationis reputatur vbique calidi ſanguinis copia, ſed ex hoc ebullitio quædam fit, non autem morboſa inflammatio, niſi adſit ſimul tenuitas billioſa, vel acrimonia, & concurſus eiuſmodi ſanguinis, vel miſſi ab alia parte exuberante, laceſſitáque, vel ab inflammati membri calore, imbecillitate, aut dolore: propter punctionem aliquam, vel laborem attrahentis, ſicuti epati contingit, cum omnes partes in ipſum ſe exonerant: vel cum in ipſo tenuitas, & acrimonia fit, bileſcente ſanguine, vel non ſatis expurgato.

Indicia inflam iecoris & hypochondrij.

2 In omni iecoris inflammatione dolor, & grauitas in dextro hypochondrio ſentitur, & tumor, & febris aſſidua, linguæ ardor, primò rubeſcentis, deinde liueſcentis. Tumor autem eſt rotundus, qui minor apparet corpore in dextrum reclinato, maior in ſiniſtrum, & cuticula exterior eodem modo ſe habet. Cum vero inflammatio eſt hypochondrij, fit tumor oblongus, & cutis tenſio, vt nec digitis eam contrahere poſſis. Quæ notæ adductæ ſunt, ne quis alteram pro altera inflammationem accipiat.

Signa inflam. gibboſæ partis.

3 Et cum gibboſa jecoris pars inflammatur, præter dictas notas accidit dolor internus, quia coſtarum ſpuriarum gibbitas neruoſæ membranæ adhæret. Item tuſſis ſicca, difficultas anhelitus, ſitis, cibi faſtidium, & dolores vſque ad iugulum extenduntur. Hæc fiunt affectu ſimæ pàrtis, ſed minora. Adſunt tamen adſtrictio alui, faſtidium, nauſea, vomitus vitellinus, & æruginoſus, ingens ſitis, vt in affectu gibbæ; ſed ibi longè maiores: eſt etiam ſpiratio parua, & crebra: ſed minus atque ibi: & pulſus durus, inæqualis, ſerratus, non tantus, quantus inflammatis membranis, ſed maior, & celerior.

Signa curuæ

Indicia peſſimæ inflam mat.

4 Quando inflammatio eſt maxima, & peſſima, febris validior eſt; & ſingultus fit communicante ventriculo in affectu, vel bile erumpente ipſum pungente: & pro febris, & virium robore, iudicabis de euentu.

Curatio.

5 In curatione aër ſerenus, ad frigidum modicè inclinans requiritur; cibus tenuis valdè, & refrigerans, & emolliens, qualis cremor ptiſanæ, intubus in brodio gallinaceo, vel phaſianorum, vel aliorum huius conditionis. Victum calidum, & qui ſanguinem

nem multum generet, præsertim tenuem, omninò vitabis: ergo & vinum.

6 Venæ sectio dextri brachij jecorariæ vocatæ, præcedat etiam pluries, vbi vires adsunt: magis autem si & plethora. Et diuersiuis vtere ligamentis, & cucurbitulis, vt sæpè dictum est: clysteres absterfiui, & lenitiui, non nimiùm acres adhibendi; & hoc vbi caua jecoris pars laborat magis: nam cum phlegmone est in gibba, prodest magis per vrinam euacuare, & hanc cientia pharmaca adhibere. *Phlebot. & diuersiua.*

7 Cauendum autem ex peritorum Medicorum animaduersione, ne frigida actu applicentur, quoniam phlegmone per antiperistasim augetur, & calor digerens morbosam causam impeditur. Secundò, vt cum medicamentis semper aliquid adstringens addatur, tum ad reprimendum influxum sanguinis, tum ad jecoris robur & complexionem seruandam. Equidem nec valde calida applicarem, ne accersant aliundè humores, & calorem iecoris ita augeant, vt asset & induret. Neque frigida propter iam dictas paulo ante rationes. Placent ergo lenitiua blando calore prædita, tenuíque substantia: qui aperiat iecoris poros, vnde exhalet calor nimius, non tamen excalefaciat: idcirco semper aliquid incisiuum, modicè tamen adhibebis. Ergo lac acetosum valdè prodest extrinsecus, vbi febris intro non admittit. Item neque adstrictiua adeò sint, vt flammam occludant, sed jecoris substantiam seruent. *Animaduersio.*

8 Erunt ergo fomenta, & olea, & cataplasmata, & emplastra ex lini seminibus, fœnugræc. hordei farina; cotoneis, meliloto, absinth. iunco odorato, rosf. purp. plantagine, anetho, chamęm. endiuia, glycyrrhiz. mulsa; & similibus. *Fomenta, vnctiones, emplastra.*

9 Cum suppurationis signa apparent, acuti dolores, pulsus, anxietates, febres, deliria, fastidium cibi. Adhibe quæ suppurationem maturant, vt dictum est de pleuritide, intus, & extra. Deinde remittente dolore prius, succedit postea ruptionis noua afflictio: tunc adhibe acria, & quæ rupturam faciunt. Qua perfecta subsequuntur abstersiua, incarnatiua, & consolidatiua. *Signa suppurationis sex, & cura. Signum ruptionis, & cura.*

10 Valent ad jecur solidandum jecora animalium, præsertim lacte nutritorum altilium: probatur & hircinum. Item jecoraria, & punica, & cotonea cocta, &c Extrinsecus emplastrum ex mastice, myrrha, rosis, vino veteri, &c. *Consolidationis cura.*

De iecoris obstructione, & cura.

Artic. II.

Obstructio iecoris quæ, eiusque effectus.

1 QVanquam & substantia iecoris possit obstrui, vt tota sanguine, spirituve implantato non priuetur: tamen propriè obstructio eius dicitur, cum portæ venæ occluduntur, vt in ipsius simam partem chylus non, aut modice penetret; vel partis gibbæ orificia, ne per corpus sanguis distribuatur rectè, aut quantum opus est.

Causa.

2 Causam horum malorum assignant duplicem, vel flatum crassum difficilè attenuari valentem; vel crassos, viscososque fluores: vel vtrumque simul. Prior causa signatur per dolorem dextri hypochondrij acutum, & simul tensionem, & grauitatem: posterior per dolores obtusos, & grauitatem absque tensione. Adest febris cum multiplex, aut diuturna obstructio. Ibi enim pugnat spiritus per se, contra obstruentes causas: hic etiam putrefactione lacessitus. Omnis enim obstructio diutina putrefactionem, & inflammationem adducere solet. Vrina erit tenuis, crudaque: facies pallida: pulsus paruus: corpus calidius.

Signa.

Cautela.

3 Cauebimus futuras obstructiones cibi frugalitate, & substantia concoctu facili, non viscosa crassaque; & exercitio moderato, vt dictum est in Ethicis. Curabimus ergo cibo tenui, incisiuo, aperitiuo, vappáque generosa, non flatuosa, calidáque per artem: vel vino veteri præpotenti calidissima aqua diluto, multáque. Vitabimus frigidum potum, cibumque omnino. Vigilia ex parte confert, moderatúmque exercitium; aër tenuis calidus.

Cura.

4 Prosunt asparagi, cappares, anisum, fœniculum, origanum, apium: raphanus, flos iunci odorati, spica nardi, marrub. & similia in flatulenta obstructione. In corpulenta adde absinthium, hyssopum, quinque radices, oxymel, eupatorium, santala, semina melonis, pistacia, & alia eiusmodi applicanda intus; & extra secundum artem. Fiunt enim ex iis & syrupi, & fomenta, & emplastra, & cerata, &c.

5 Laudatur autem præ cæteris iecur lupi aridum in puluerem tritum, vinóque potum: valetque etiam in cibum, vt & iecora laboriosorum animalium. Præterea succus fumariæ in pastillos actus: aut decoctum tribus datum vicibus, soluit obstructionem, & dolorem omnem, vt alij probauerunt. Eandem virtutem

dant anagallidis ſucco, & radicis decocto, & ſemini petroſelini.

6 Hæc ſi minus profecerint purgatione vtere, craſſis humoribus & flatibus educendis apta, & prout humores peccantes diſcreueris: laudant aloë in decocto ſarzæ parillæ, hieram, agar. rhabar. manna, ad primas tantum vias expurgandas. Vtere vel clyſteribus prædictarum ſpecierum. Sectio venæ, ſi vires adſint, etiam confert. Maximè autem ſi plethora, præſertim ſolius ſanguinis infarcti faciat impedimentum. *Purgatio.*

7 Cichorij, & endiuiæ decoctio frequentata, & ſerum caprinum præcauent morbum, & factum tollunt, & ſanguinem purificant.

De iecoris ſcirrho, & cura.

Artic. III.

1 Scirrhum eſſe tumorem hepatis durum, aliquando toto ſenſu carentem, aliquando ex parte tantum, manifeſtat dextri hypochondrij tactus durus abſque dolore, vel cum modico; eiuſque differentiam à tumore hypochondrii, figura, & tenſio, & ſenſus ſupra declarauit. Adſunt præterea in ſcirrho, color corporis flaueſcens, fuſcus; partes corporis tepeſcunt, superne gracileſcunt, & infernè intumeſcunt: deiectiones tenues ſunt, multæque, & vrinæ à principio multæ. Et cum perfectus eſt ſcirrhus, in hydropem labitur ita, vt vix vnus euadat. Pereunt autem longum poſt tempus. *Quid ſcirrhus. Quid tumor.*

2 Opinantur Medici cauſam ſcirrhi eſſe frigidam: tum quia in aquam inter cutem degenerat: tum quia caret ſenſu: & cum omnia dura fiant ex repletione nimia, aut concretione, aut exſiccatione, vel horum coniugatione: concludunt ſcirrhos fieri ex frigidi humoris impletione, ſimul congelati ac concreti vehementi frigore: quo etiam inſenſiles fiunt. Deinde volunt vel exſiccata pituita, vel atra bile intumeſcere, vel ex vtriſque. Ex prima naſcitur in corpore color albidior: ex ſecunda nigrior, ex miſtis miſtus. *Cauſa ex Medicorum dogmate.*

3 Sed profecto non ſatis rectè loquuntur: conſtat enim plerumque ſcirrhus ex præcedenti eryſipelate, & inflãmatione ortũ ducere: queę cauſam habent calorẽ, tenueſque humores, & ſanguinẽ impurum, vt & Medici docent. Calor autem aſſat humores hoſce *Correctio. 1. arg.*

 craſſio

crassioresque facit:proptereáque arbitrandum non frigus,sed calorem esse causam actiuam:materiam verò calidam & dissimilarem,quæ tenuium abscessu concrescat.Nec frigus congelans re-
2.arg. ctè Medicis affertur : nullus enim humor tam frigidus in calido iecore,qui est ventriculi fornax, & ignis; congregari queat, qui ipsum, humoresque infarctos indurare possit, nedum congelare: nisi & jecoris statim vitam perimat,& omnem in ventriculo co-
3.arg. ctionem tollat.Præterea aquam inter cutem opus esse caloris suo in lòco probauimus, dictumque est non semel. Ergo calore in scirrhum congregato ad victoriam animæ vi, funditur chylus, non in sanguinem,sed in aquam, & aërem.

4.arg. Insensilitas autem non à frigore fit in scirrho confirmato, sed à spiritus abscessu. Cum enim jecoris caro induratur abeunte tenuitate,in qua viget sensus,stupiditas in illo remanet,sicuti in osse,cæterisque duris rebus,spiritu modico, vel nullo plenis. Præ-
5.arg. terea lapidescunt jecinora animalium senio : ipsíque scirrhi lapillos ingenerant:hoc autem non fit,nisi caloris assantis vi; vt de calculo loquentes demonstrauimus.

6.arg. Præterea si vehemens frigus congelaret scirrhos, tunc vehementi calore soluerentur. Nunc autem contra se habet : calore enim indurescunt magis,quam frigore:sed blando,mollique mitescunt,quod proprium est induratarum à copioso calore rerum; quemadmodum in Physiologia probauimus.

7.arg. Præterea,& pituitæ,& atræ bili,quas materias faciunt scirrhorum,assamentum ipsi addunt,vt indurescant; ergo frigus vaniloquo syllogismo adducitur.

8.arg. 4 Immo neque defectum caloris pro frigore afferant:hydrops enim, in quem abeunt scirrhi, indicat calorem augeri ,non deficere propter assationem. Et quamuis in rebus cæteris induratis ita accidat, haud tamen jecori : in quod totus confluit continuo spiritus morbi expellendi gratia ab ipso,quod nutritionis est officina,in quam vel ob indigentiam accurrunt.

9.arg. 5 Illud etiam vanum , quod pituita exsiccata sit scirrhi materies. Si enim pituita sanguis crudus est, accedente calore in sanguinem perfectum abit : & deinde in atram fæcem , quod ipsius subsidet. Si vero pituita sit alterius speciei , vt vitrea, & mucor, & albumen concretum, in jecore non congregabitur. Hæc enim in ventriculo, & cerebro fit.Igitur putandum albidius fieri corpus, cum calor minor est : nigrius, cum

maior. Nos autem ſemper ſquallidos, flauè nigreſcentes vidimus, ſcirrhoſos homines; flatúque, & aqua inter cutem aliquando ſubalbidos fieri, non autem ex materia ſcirrhi per corpus cum alimento ſparſa: ſi enim ſpargeretur, ſanabilis eſſet ſcirrhus. Neque in pituitæ, qua afficitur, naturam conuertat iecur nutrimentum, ſed in ſuam rubram aſſatam. Ergo flatus in cutem aliquando alborem, velut intumeſcente in mari, oſtentabit.

6 Omnino igitur inſanabiles ſcirrhi ſunt imperitis, quoniam calidiſſimis curantur pharmacis, dum à frigore concreſcere autumant: propterea viam medicamentorum veram ab ipſis etiam, contra ſuum dogma, Medicis decantatam tentabimus. *Cur Medici ſcirr. non curant.*

7 Medicamenta ergo, & eſculenta ſcirrhoſis conueniunt humida, & penetrantia, blandóque prædita calore, vt calor poſſit emollire iecur, non autem quam ingenerat, educere tenuitatem. Acuitas etiam ad penetrandum requiritur, vt craſſities iecoris inciſa rareſcat, ac conceptus proinde exhalet calor; humiditas ad emolliendum; miſta enim duritiei, quam acumine, & calore penetrat, diſponit trahitque ipſum ad mollitiem: calórque igneus, arénſque apertis poris elabitur, & iecur ſuam ad temperiem blandam redit, vt cum de reiuueneſcentia loquebamur, manifeſtauimus. *Cura propria.*

8 Vinum primò non bibat ſcirrhoſus, præſertim rubrum, ſed lac modico albo vino permiſtum; & decoctum cichorij, vel endiuiæ. *Potus.*

Cibus autem ſit caro iuuenculorum agnorum, hœdorum, porcellorum, anſerum, cum iuſculis, vbi cichorea, aut endiuia coquantur; addatúrque modicum aceti ad penetrandum. Omnia etiam, quæ edit, etiam panis, condiantur butyro, quod facilè permeat, & mollificat ſuo calore blando. Dabimus & lac; melius autem ſi incipit aceſcere. Vitabimus atrabilioſos cibos & craſſos: ſimiliter acutos, humiditatis expertes. Non enim laudo fœniculum, pulegium, origanum, hyſſopum, & quæ Medici approbant, niſi valdè modica ſint, & in brodio macerata multo vel in lacte, vt penetrent, non autem calefaciant exſiccatiuo calore. Placent cappares, intuba, aſparagi. Super omnia autem pineæ, piſtacia, dulces amygdalę, ouorum recentium vitelli, & iecora altilium lacte nutritorum, vt gallorum indorum, & porcellorum, & gallinarum. Abſint piper, & ſal, & allia cruda, & cæpæ, & cinaræ: niſi coctiſſima. *Cibus.*

9 Extrinsecus verò fomenta, emplastra, cataplasmata admouebimus, non ex calidis exsiccantibus, sed penetrantibus, emollientibus, vt medullis cerui, vituli, adipe anseris, gallinæ. Potes absinthij portiunculas addere: & salicis, & aceti.

10 Vtuntur moderni sarzæ parillæ, vel chinæ decocto in syrupis, & modico exercitio, & non ineptè. Pharmacum esto manna, & cassia. Sed vbi morbus inualuerit, antimonium præparatum: potens enim est emollire iecur.

11 Si vero calculosum factum sit, quæ calculos frangunt, educúntque adhibebis; de quibus cum de renum morbis erit sermo. Veruntamen etsi calculus non innotescat, valent quæ ipsum frangunt: propemodum enim lapidescit scirrhus omnis. Memento tamen, vt his saxifragis rebus, addas lac, butyrum & emollientia alia, vt supra. Prodest etiam stillicidium exterius, de quo alias verba facimus, & acetosum lac.

De intemperie hepatica, & cachexia.

ARTIC. IV.

Quid hepaticus. 1 EX præfatis iecoris morbis subsequi solet hydrops & hectica, aucto per obstructionem, & inflammationem calore, humidum radicale, ac solidum mox liquante. At etiam absque præfatis passionibus ex sola intemperie idem accidit; cui morbo Medici non indidere nomen: sed hepatici vocantur, quicunque intemperie iecoris, ac proinde imbecillitate laborant citra tumorem hypochondrij, sed cum dolore.

Vnde noscitur. 2 Cognoscitur autem læsio iecoris huiusmodi ex colore pallido & macie, item excrementorum specie sanguinea quasi aqua, in qua lota fuerit mactata caro. Quando enim sanguis sincerus excernitur: non iecoris temperies peccat, sed obstructio impediens spargi à iecore per corpus sanguinem, vel aliqua pars per iecur sese in intestina expurgans, vt dictum est nuper.

3 Ergo in hepaticis virtus sanguifica patitur, quæ tamen non est ablata, nec vitiata, sed diminuta, imbecilláque reddita, vt Medici aiunt. Imbecillitatis autem causam dicunt vel calorem esse, vel frigus.

Quæ accidunt hepatico calido ex Medic. 4 Cum calida adest intemperies, indeque imbecillitas hepatis, colliquatio primò humorum fit: deinde carnis ipsius hepatis: & per ventrem euacuatur bilis crassa, fœtida, multum colorata:

assan

aſſantur exinde humores:adeſt inappetentia, ſitis vehemens,febríſque, vomitus prauorum, interdúmque æruginoſorum; flauæ vrinæ, oris amaritudo, calor vrens in plantis pedum, & volis manuum, pulſus celer. Sequitur hinc tabes totius. Indicabit ætas,& anni tempus,& temperies ægri, & mores, an calida ſit affectio.

In frigida verò vrina albeſcit: excrementa ſunt pituitoſa, ne- *Quæ frigido.* que aſſidua, neque multa,neque graueolentia, vti in calida; abſque ſiti, ſed non ſine cibi appetentia æger reperitur, & ſanguis excretus eſt quaſi limus,non grumus, neque bilis, neque aſſatio nigra. Solet ſubſequi aqua inter cutem, durante intemperie frigida. Dicunt vtrique accidere ſiccitatem interdum;quod paucitas,& ſiccitas excrementorum indicat. Interdum humiditatem, quod liquiditas eorundem,& ſitis defectus prodit.

5 Hoc in morbo non ſatis rectè Medici philoſophati videntur. *Correctio.* Intemperies enim frigida non in limum atrum ſanguinem vertit,ſed non coquit,& ſemicrudum relinquit. Item neque aquam generat inter cutim, quam non niſi calor multus probabitur efficere. Hanc quoque intemperiem ſequitur cachexia,quæ ex liquefaciente calore naſcitur, ergo ex plurimo. Calida quoque intemperies non facit colliquationem introrſum,ſed per tranſpirationem extrorſum,neque fœtores, cum eius ſit attenuare. Attenuata autem non grauant ſpiritum, nec proinde graueolent; quod proprium eſt indigeſtorum excrementorum, & colliquatorum viſcerum. Igitur ex præfatis ſignis probantur. Præterea neque intemperiei cauſas reddunt, vti oportebat. Siquidem ex ſe ipſis fieri calor, & frigus propter naturam non poſſunt: ergo ex vitiato ſanguine, quia fel,aut lien, aut renes, non trahunt ad ſe excrementa,aut viæ obſtructæ ſunt, aut ex cibis percalidis, & ebrietatibus accumulato ſanguine impuro, aut non tranſeunte chylo per obſtructam portam iecoris, temperies proprio calore conſumitur.

6 Igitur dicendum videtur, quod quoniam iecur propria tem- *Vera ratio accidentium nimius calor in calido.* perie ſanguinea chylum vertit in ſanguinem: ac ſimul in excrementa eas partes,quæ in ſanguinem probum vertibiles non ſunt: hoc autem facit tenuitatem educendo, & partes puras incraſſando in lubricoſitatem rubram, calidiores, ac denſiores aſſando: tenuiores in ſpumas vertendo; aliáſque craſſiuſculas in cinerem, aliáſque molliuſculas in ſerum, cum talis temperies

imınu

immutata fuerit caloris vi retenti aliqua de causa, nec potentis exhalare cum tenuitate: tunc fiet aptus ad conuertendum chylum totum pænè in serum sanguineum, eo quod sanguinem ipsum colliquat, nedum incrassat: partes enim tenues non elabentes aliqua ex obstructione, disponunt reliquas ad aquositatem, & liquefactionem: proptereáque instar loturæ carnis excrementa eliciuntur: & cum calor increuerit, assantur sanguineæ particulæ. Ergo non rectè putant Medici imbecillitatem iecoris efficere loturam cruentam, sed robur caloris, quod manifestat deinde colliquatio humorum, & substantiæ iecoris, quæ potiùs nutrit, quam nutriatur, vt sæpè docuimus. Proptereaque hanc intemperiem sequitur hectica, & sitis, & febris, & inappetentia. Et profecto si absque vitio, & absque obstructione fieret, quemadmodum Medici opinantur, sola frigidorum applicatio curaret hunc morbum. Indicat etiam graueolentia hanc temperiem esse hecticam, nec transpirationem posse calorem moliri.

In vocato frigido idem calor est causa per quam nimius.

7 Illa verò intemperies, quam frigidam dicunt Medici, non nisi calorem eundem, at fortiorem indicat: propterea enim non fœtent excrementa, quia attenuantur, & transpirant. Adest à principio appetitus ex voracitate, quoniam iecur non nutrit, sed nutritur plusquam oportet vi caloris. Deest sitis, quoniam repleri cupit corpus nimio calore inanescens magis, quam molliri. Præterea albescunt excrementa ex retento calore in intestinis, & sanguis est fæculentus, & limosus qui egreditur, quoniam nimio calore assatur, & assatus mox liquescit: partibus tenuibus regredientibus in ipsum, sequitur aqua intercus, quoniam in aquam, non in sanguinem calor validus concentratus conuertit alimentum. Igitur hecticus calor iecoris est illa intemperies, quam Medici dicunt calidam, & eius finis est hectica totius corporis. Hydropicus calor iecoris, est illa intemperies eiusdem, quam Medici vocant frigidam, idcircóque ad ipsam totius corporis sequitur hydrops, & primo quidem cachexia.

Nota.

Quid cachexia.

8 Est autem cachexia malus habitus corporis hydropisque principium, nempe aquosus, laxúsque ex sanguificationis defectu proueniens: proptereáque albicanti pallore, & virore afficiens cutim: vnde affectiones iecoris subsequi solet: hoc est, scirrhum, obstructiones, intemperies. Item profusiones sanguinis immodicas, hæmorrhoidum, menstruorumve: & mesentericas, & cœliacas. Itémque retentiones earundem excretionum, vt Medici

dici teſtantur. Vnde palam fit, calorem exhalationis defectu in ſubiectum ſanguinem plus iuſto graſſari, cum excrementa impediunt, aut abeuntibus humoribus, in ſolido accendi, & ſic ſanguificationem ſeroſam efficere.

9 Signa huiuſmodi ſunt color liuidus, vel ſubuiridis, albicans, crura languida, reſpiratio debilis, & rara, inflatio facici, & partium externarum. *Signa.*

10 Imbecillitatem igitur hepatis ex intemperie calida hectica ortam curabimus, ſicut hecticum habitum, cum etiam toti corpori communicatur: atque etiam balneis dulcibus, tepidis, aperientibus exhalanti calori poros, & ſimul humiditatem conciliantibus ſui ipſorum ingreſſu vſque ad hepar. Propterea etiam laudamus cataplaſmata, & emplaſtra ex rebus emollientibus, conciliantibus mollitiem, & extrahentibus ad ſe caliditatem, non ſecus ac impoſita aqua aheno bullienti ſuper ignem: cuius fundum etſi à calore ambuſtum, tamen frigidum ſentitur: quoniam calor à ſicco ære libenter in aquam ſibi ſimiliorem adſumitur. Si ergo althæa, malua, fœnugræc. farina, & hordei decocta, acetoſóque lacte miſta adhibeantur hypochondrio dextro, facile emendabunt eius duritiem, & calorem immodicum ad ſe allicient. Valent & anſerulorum, & pullorum gallinaceorum iuſcula, in quib. cichorium, endiuia, borrago, & res huiuſmodi apetitiuæ, & refrigerantes, incoctæ ſint: limones & omphacium, cæteráque acida modicè, imponantur ad penetrandum, & incidendum, non autem immodicè, ne etiam exſiccent. Res mellitæ nocent, omniáque adſtrictiua, niſi cum aceto ad abſtergendum miſceantur. Proſunt piſces ſaxatiles, melones, præcipuè aquatici, punica. Conficiuntur etiam medicamina intus, & extra ex diarrhod. Ab. diatrionſant. vuis paſſis, ſemine endiuiæ, roſ. purp. iunc. odorat. abſinth. palmul. coton. lactuc. & ſimilibus. Cibi etiam validi offerendi, quoniam flaccidi in ſanguinem aqueum vertuntur caloris vi, vt carnes præfatis cum rebus coctæ. *Curatio hepaticorum.*

11 Reſpicies autem ſemper ad caloris eductionem, ad partis mollificationem, & ſimul adſtrictionem, ſeu conſolidationem, ne in fluores liqueſcat hecticos. Quibus reſpectibus arrident tepida, mollia, aperitiua, & ſimul conſolidatiua, vt præcipuè eſt vua paſſa, & ſuccus cichorij in mulſa.

12 Si autem fluor quiſpiam obſtruens, aut vitians iecur, in cauſa accenſionis fuerit: illud ſimul purgabis ſecundum artem frigi-

da autem, & calida, valdè cauebis.

13 Vinum non dabis, nisi, stomacho exigente, dilutum aqua multa: potius autem menthæ decoctum, aut succum punicorum: aut aquam hordei, vel cichorij, vel endiuiæ. Puto tamen vinum lacte mistum prodesse.

Cura Medicorũ in hepatico frigido. 14 In iecoris frigida Medicis vocata intemperie, nobis verò hydropica; vtuntur illi calidis medicamentis, vt brassica, serpillo, hyssopo, satureia, fœniculo, sampsuco, oreoselino, & carnibus gallinarum, phasianorum, perdicum, & condimentis caryophyl. cynamom. & vino odorifero intus, & extra. Addunt olea calida absinth. nard. cynamom. eupat. &c. Vitant in vtraque intemperie pistacia, pineas, amygdalas, eo quod sint oleosa, accendibilia. Castaneas dant, & ventriculos anserum nullos assatos, non autem pisces, & res frigidas.

Correctio. 15 Nobis autem videntur non satis rationabiliter ista tribui, tanquam calida addentia calorem, sed tanquam aperientia poros, educentiáque calorem. Ea enim intemperies nimij caloris est index, qui si prorsus exhalauerit, assationem relinquit, aut frigus, hoc est sui carentiam, quæ mortem accersit.

Cura propria. Dabis ergo tenuia vt penetrent; sed simul crassa, ne nimio calore in fluores aqueos conuertantur: vtque in chylo amplificatus calor, à iecoris substantia, vel ex parte abscedat. Præterea si pistacia, & pineæ adeo nocent in calida intemperie, iuuabunt in frigida: quid est ergo quod in vtraque ab aliis Medicis prohibentur, ab aliis vero in frigida conceduntur? Item castaneæ, & crassæ res à peritioribus adduntur: quæ frigidæ temperiei prorsus obessent.

16 Totus ergo scopus esto, calorem calore minuere, & extrahere, & imbecillitatem corroboratiuis simul erigere, ex parte humectantibus, ex parte adstringentibus, ex parte spiritus multos procreantibus, & ex parte temperiem restituentibus. Hæc autem cum de hydrope erit sermo, melius declarabuntur.

Cura cachexia. 17 Cachexia etiam, quæ ad hydropem via est; si eius humiditatem, qua perfunditur corpus, spectes, vt Medici faciunt, exsiccatiua remedia quærit. Sed quoniam iecur est in causa, calore nimio fundens cibum in aquas, caloris correctioni vacandum. Et si quidem illius augmentatio ex retentione prauorum humorum: vel hæmorrhoidum, vel menstruorum, in quibus incendantur opus habēt, acciderit: tunc quæ ista profligent adhibebimus.

Si vero obstructio, aut scirrhus, aut inflammatio sunt in causa, eis per sua remedia, suis dicta locis, occursabimus. Si verò per nimias euacuationes fiet, cuius causam Medici non intelligunt: cur enim, & nimia euacuatio mariscarum, & nimia suppressio, eandem causent ægritudinem, nunquam dixere. In nostro autem dogmate clarum est. Cum enim abierit humor, in quo calor operabatur, & expandebatur: tunc in iecore absterso retinetur, ibique augetur, non secus, atque in olla feruenti, ex qua aqua, in quam calor agebat, & amplificabatur, egressa fuerit. Vnde sequitur ollæ combustio, & exsiccatio radicalis viscositatis, & ruptio, fractióque. Quod si calor ille in angustis inclusus esset concauitatibus, etiam liquefaceret ollam, vt in vitraria fornace. Sic calor in iecore augetur, & ipsum colliquat in fluores potius, quàm in sanguinem vertat.

18 Propterea intentio Medicorum ad huius diminutionem in robore, & augmentationem in copia, tendere debet. Ipsi autem contrarium omninò procurant. Quapropter ad hydropem descendamus, licet, vt ex illo, etiam huius cura clarescat.

19 Quomodo autem iecur lupi manducatum, aut in puluere epotum, & cochleæ tres in puluerem actæ, epotæque per magicam vim emendent iecoris intemperies omnes, dictum est prius. Adde iecora altilium, & herbas iecorarias, & quæ iouialia sunt secundum artem.

De hydrope, eiusque cura.

ARTIC. V.

1 CVm triplex sit hydrops Medicorum consensu: videlicet tympanites eorum, quibus intumescens venter, verberatus instar tympani sonitum edit. Alter ascites; quibus instar vtris aqua pleni tactu percipitur, & reclinatione in latera facta, veluti fluctus aquæ intra peritonæum, & intestina fieri sentitur. Tertius anasarca dictus, in quo totum corpus mollescit, laxatur, & aquositatis plenum agnoscitur. Quæritur causa harum passionum proxima quænam sit; efficiens nimirum & formalis, & locus existentiæ, ex effectibus, & signis. *Triplex hydrops. Signa tympanit. Signa ascite. Signa propria anasarca.*

2 Commune est in quolibet hydrope, tumor corporis, præcipuè ventris inferioris; grauitas, vitiatus color, ex virore albicans, cibi fastidium, potus appetentia nimia, febris, & crurum intumescentia. Quæ autem propria sunt cuique, dictum est. *Communia signa hydropicorum omnium.*

Sanguificationem eiusque organum lædi in quolibet hydrop.

3 Conuenit nobis cum Medicis in omni hydrope læsam esse sanguificationem, ergo & iecur, siue per se, siue per consensum: ex hoc enim fit, vt cibus, qui in sanguinem redigendus erat, in aquam, ac vaporem crassum conuertatur.

Vnde scitur organum per se læsum esse.

Vnde per participationem.

4 Tunc per se affici iecur agnoscimus, cum signa scirrhi, vel obstructionis, vel inflammationis eius, in præcedentibus notata articulis, apparuerint. Item si tussiant ægri absque excretione, & deiectiones paucæ sint, aridæque. Per participationem, & redundantiam, si alij morbi præcesserint: etenim solet hydrops lienis morbos subsequi, & immodicas euacuationes siue per aluum, siue per menstrua, siue per hæmorrhoides. Item retentiones menstruorum, & hæmorrhoidum. Item longas febres, & inflammationes. Item dysenteriam, & cœliacas passiones. Item affectus pulmonis, & diaphragmatis, & icteritiam. Item podagram, & ischiadem. Ex his enim contingit sanguificationem vitiari, & impediri.

Medicorum sententia frigus esse causam viciatæ sanguificationis, in communi, & speciatim.

5 At in ratione deprauatæ sanguificationis est nobis cum Medicis controuersia. Ipsi enim asserunt cum Aëtio, & Galeno, *lib. 5. & 6 de locis affectis*, iecoris infrigidationem, quæ cum maxima est, fit anasarca: communicatur enim venis, & toti corpori frigiditas, & ideo nutrimentum in aquam vertitur, aquosúmque fit, non sanguineus fluor, nutritioni aptus. Cum minor; fit ascites in iecore solo, non potente chylum in sanguinem perficere, sed aquosum dimittere: cuius aqua in ventrem inferiorem secernitur. Cum autem nimia est frigiditas, fit tympanias. Siquidem aqua in flatum aliquo calore vertitur. Alij addunt, quod tympanias sequitur imperfectam ventriculi coctionem, ascites iecoris, anasarca venarum. Disputant etiam quisnam periculosior. Celso enim anasarca, Aëtio tympanites, Auicennæ ascites, vbi sitis maior, heparque affectum magis, pulsus imbecillior, & syncopes periculum, &c. Purgari volunt in anasarca pituitam: in ascite aquam; in tympanite flatum.

Obiectio.

Nobis vero obiicientibus hydropem ex acutis febribus ortum; respondent, frigiditatem priuatiuè saltem in iecinore fieri.

Respons. Medicorum.

Prognostica Medicorum.

6 Circa euentum, curationem promittunt à principio saltem: non autem vbi morbus inueterascit. Anasarcam alui fluxionibus spontaneis solui ex Hippoc. dicunt. Itidem si aqua è venis in ventrem fluxerit. Item hydropem ex acuto morbo mortiferum, nec febrem soluere, nec dolorem.

7 Omnes

7 Omnes hydropes ergo calefactiuis curari volunt in aëre calido,& ſicco,& lecto duriuſculo,ſubſtratis origano, vitice, pulegio,calamento,& ſimilibus;nam & tecti arena calida,& frumento ſæpè ſanantur. Deambulationes & exercitia addunt,& ſudatoria medicata,& ſitim,& vigiliam ex parte; cibum coctu diſtributuque facilem,& duriuſculum panem,& carnes volatilium,& quadrupedum non pinguium,& ferarum magis,cum condimentis aromaticis, & herbis extenuantibus,vt fœniculo,aniſo, origano,eruca,braſſica,pulegio,rapa,paſtinaca,porro:dant piſces, cancros,locuſtas. Vitant legumina, & bellaria, dant tamen paſſulas, punica, pyra cocta. Aquam negant, vinum concedunt magis ex abſinthio,ſpica nardi,apio :ita tamen, vt nunquam potu ſaturentur,nec ex parte. Reſpiciunt in cunctis calefacientia, & exſiccantia. *Medicorum curatio omnis hydrop. per calefacientia.*

8 Speciatim vero anaſarcam venæ ſectione à principio curant, vt multus ſanguis frigidus imbecillitatem jecoris,& caloris natiui non extinguat. Deinde pharmacum purgans ex rheo,agar. & hiera,miniſtrant;facta præparatione per ſyrupos extenuantes,incidentes, ac meatus aperientes: ſingulis ſeptimanis aluum mouent,præcipue cort.med.radicis ſambuci, vino decocta: & ſem. ebuli.Corroborant jecur diarrhod.diacurc.dialac.theriaca, roſaceo aromate.Addunt cataplaſmata ex deſiccantibus, & emplaſtra,& vnguenta.Palam ſunt farina hordei,fœnigræc.lauri baccæ, origani,abſinth.rad. ebul.ſtercus bubulum reſiccatũ cum oxym. & ſulph: caſeus recens, ſterc.columb. lil. euph. alum. thus, ſal &c.Et tandem crura ſupra malleolos ſcarificant, vt exeat aquoſitas;& occludunt,prout & quando oportet. *Cura anaſarcæ ſpeciatim.*

9 In aſcite verò venæ ſectionem cauent, præparant humores ſyrupo de cortic.citri,melle roſ.aut oxym.Purgant agar.trochiſc. rhabarb.vigorato,hierą ſimplici in pilulas actis. Vtuntur potione ex cortic.citri,myrob.ſambuc.aliiſque extenuantibus.Commendant ſoldanellam, in cibo, & potu: quam alij improbant; ſed ex foliis chamelææ in aceto albo 24. horas maceratis, vbi cidonia prius decocta fuerint;deinde exſiccatis,& contuſis,& cum hiera picra, & ſucco radicis iridis,in paſtillos actis, exque agar. trochiſ. rhabarb.& myrob.cheb.trochiſc. conficiunt vtiliſſima catapotia, probatiſſimaque contra aſcitem. Vtuntur etiam cientibus vrinam, & clyſteribus acribus, & topicis remediis extrinſecus exſiccantibus iam dictis, & tandem contumacem humorem, cute *Cura aſcitis ex Medic.*

punctionibus perforata, educunt, non tamen confertim totum, quia periculum ex Galeno, & Hippoc.

Cura tympanit. ex Medic.

10 In tympanite præparant, & purgant iisdem rebus humores, quos mistos flatui exploratum habent. Addunt attenuantia vaporem, videlicet fœnicul. cumin. anis. pulegium, calament. & huiusmodi in cibo: & clysteribus, & suppositoriis, quæ ex melle, agaric. hiera. Præterea cucurbitulas ad flatum educendum, & cataplasmata ex attenuantibus & exsiccantibus.

Correctio; quod nullus hydrops fit à frigore, sed omnis à nimio calore. Ex ratione productionis hydrop. Et probatur. 1.

11 Nos autem habemus persuasum omninò, nullum hydropem frigefactione fieri, sed caloris reuerberati vehementia. Cum enim calor transpirare non valet, quas educit tenuitates, miscentur crassitiei, in quam agit chylosæ sanguineæque: ipsamque in fluorem disponunt: non secus ac in terræ visceribus detentus calor, & exhalans tenuitas, ambustam terram in fluorem salsum parant, conuertúntque: id quod in aperto loco non facerent, sed tantummodo assarent. Si autem calor imbecillus, neque intus coopertus, neque foris apertus posset in fluóres aqueos crassum chylum conuertere, sed in crudum sanguinem, quem phlegma vocant, vel in lubricam crassamque substantiam; si exhalare nequit; non autem in liquorem, & vaporem, quales in ascite, & tympanite. Præterea idem docet salsedo aquæ intercutis, & vlcera, quæ intestinis, & peritonæo ab ea fiunt in dissectionibus comperta, quæ non nisi ab erodente salsedine, & acredine, fieri possunt: hæ autem passiones sunt à vehementi inditæ calore. Siquidem debilis calor fluores dulces, & quasi petrificos crassósque producit, vt in Phys. probatum est. Præterea sitis vehemens, & inexplebilis nullam frigoris opem, sed robusti caloris in venis, & jecore, declarat. Præterea ipsi Medici sæpius experti ab inflammatione, & febribus magnis ortum hydropem, manifeste cæcutiunt, dum frigiditati eum attribuunt. Hoc argumento victi, respondent priuationem caloris pro frigore accipi tunc; eam autem flammæ abscessu fieri contendunt.

2. Ex salsedine. *3. Ex siti.* *4. Ex his quæ præcedunt.* *Responsio Medic. ad 4.*

Confutatio.

Non ineptè quidem, si solummodo sensum frigoris inquireremus. Cum autem quærimus actionem, qua chylus in aquam, & vaporem vertitur: hanc autem frigoris non esse, cuius nimirum ingenium est congelare, & incrassare chylus; non autem in fluorem tenuiorem chylo, & in vaporem conuertere, præsertim salsum; palam est in Philosophia, & experimentis; neque caloris debilitati, eius enim est subiectã materiam in similarem crassitiem, albamque,

albamque, dulcémque agere, cum non possit eam attenuare, suáque tenuitate, & albore spoliare, sicuti docuimus agentes de marmorum, & petrificorum succorum, & salium generatione.

Nunc autem videmus crassum chylum in salsum humorem & fumum verti: quod non nisi caloris, & bene magni opus esse, cum de maris, & aquarum origine differuimus, inferebamus. Cum autem docent in quibusdam corporis humidis tumefactionibus; permanente appetitu, sitim deesse; morbum illum hydropem non esse putandum erat, sed vesicæ, & renum imbecillitatem: qui serosum è venis humorem non trahunt, aut obstructionem viæ ad renes. Idcircoque ex venis exudare, & carnes madefacere; vnde spuria etiam cachexia nascitur, falsaque anasarca: quæ perfecta est cachexia. Accidit etiam obstructis meatibus mesenterij ad jecur, non nisi aqueam partem chyli transmitti, sicque spurium incipere hydropem, & aucto calore verum, vel potius hecticum, vel inflammationem. Præterea manifestè à morbo conualescentibus calido crura intumescunt, assatiuo calore partem cibi in fluorem vertente, donec humidior fiat jecoris temperies. Nisi quis dicat exsiccatá obstructamque pellem vapores transpirantes non emittere, sed in fluorem cogere falsumque hydropem. Præterea manifesta est hinc differentia caloris hectici, & hydropici: ille enim in solido habituatur ad solidi liquefactionem, vt in putrefactionibus accidit, laxante calore molis suæ texturam. Hic verò in iecore tantum est vehemens, agénsque magis, quam oportet, ac robustius; ac proinde vertens in id, quod sanguinis excedit temperiem. Tandem palam est, quod aqua inter cutem & exinanitione, & retentione euacuandorum fit, quorum vtrumque calorem debilitare, vel frigus conciliare contrariis actibus non potest. Sed si retentio menstruorum frigefacit, eiectio calefacit: In nostro autem dogmate statim liquet; quomodo calor humoribus prauis non eductis in ipsos augetur occlusione, & irritatione, bonisque etiam cum prauis eductis in visceribus exsiccatis clausus, nec diffundi cum vapore valens, totus excandescit, & in chylum aliter agit atque prius, robustius videlicet; etsi non copiosius. Et ipse hydrops ex euacuatione promptior est ad hecticam, quam qui ex repletione, ob dictam causam. Depascitur enim exsiccatum solidum jecoris, & consequenter in corpus diffunditur totum.

Occurrit obiectioni.

Confirmatio dogmatis.

Differentia caloris hectici & hydropici.

6. Ratio ex generationis termino.

7. Ex euentibus.

Quapropter

Causæ hydrop.

12 Quapropter arbitramur omnia mala ingentem calorem contra se excitantia, qualia sunt morbi lienis, iecoris, intestinorum, pulmonis, & inflammationes, & febres, & quartanas, posse hydropem procreare; maximè autem jecinoris: cætera. n. prout jecori accensionem communicant. Verum quæ euacuationes faciunt grandes, & multas; potius hecticam; quæ vero retentiones, obstructiones, & repletiones; potius hydropicam passionem, vt modo referebamus.

Euacuatio immodica hecticam, obstructio hydropic. generat.

13 Sanandus ergo hydrops aliis ortus causis & membris, per illarum causarum, & membrorum curationem, suis in locis singillatim declaratam. Quæ vero ex jecoris primaria intemperie, propriáque, per jecoris correctionem.

Non est curandum calidis, sed frigidis, potius autem humidis.

14 Iecur autem calefactiuis non emendatur, nisi per accidens, educendo foras caloris vehementiam: ad quod cichorium, fœniculum, & alia iam dicta, & cataplasmata & acetosa humida, parumque calida ad se flammas euocantia; non secus atque aqua bullientis aheni ignem ex aheni fundo ad se inuitat.

Correctio.

15 Frigida actu omnino vitabimus, ne calorem concentremus.

Ratio curæ Medicorum.

16 Medicorum cura, qua flatum dissoluere, & aquam educere satagunt, respicit effectum, non causam; ergo iners & insufficiens. Calor ergo, temperiésque iecoris corrigenda, nec deserenda cura flatus, & aquæ, sed illa prius. Quod si quando arena calida, & insolationes sanauerunt hydropicos, absque medicamento alio iecur corrigente, vt aiunt; hydrops ille spurius fuit, & vt paulo ante diximus, non legitimus.

An prosint medicam. purgantia.

17 Medicamenta purgantia nullatenus prosunt aquæ intercuti, vt volunt; nisi etiam velint non frigefactione, sed humore calorem accendente hydropem fieri. Vnde miror, quomodo hiera, agarico, & rheo vtantur in frigefactione sola iecoris: nisi & nobiscum obstructiones, & irritationes alias concedant in hydrope.

An, & vbi venæ sectio.

18 Præterea neque venæ sectio prodest, nisi praui humores calorem accenderint; friuola enim ratio est, quod sanguis frigidus extinguat calorem, nisi educatur. Non enim sanguis à calore modico genitus suum genitorem vincit, vt nec flammula à modico calore suum generantem calorem. At si à fortiori calore genitus fuerit, calorem imbecillum iuuabit, non extinguet. Nec à frigore

sanguis

ſanguis gigni poteſt. Valet ergo venæ ſectio, vbi hydrops ex retentione menſtruorum, & hæmorrhoidum, & ex inflammationibus ortum ducit; in euacuationibus immodicis nequaquam.

19 Proſunt autem hydropicis cibi duriuſculi, ne vehementia caloris in aquam vertantur, ſicuti fluidi, herbacei, ventoſique. Prodeſt ſitis, quoniam potus facile alit aquam inter cutem. Propterea que in potu darem non vinum, niſi ſaltem ſtillas quaſdam ad emendationem aquæ; ſed aquas arte craſſas, in quibus decoctæ ſunt farinaceæ lacteæque res. Prodeſt decoctum hordei in aceto, quoniam penetrat ad caloris eductionem, & iecur ſolidat. Sed ſerum caprinum cum modico vino, & decoctum cichorii, & brodia conſummata cum lacte, potus hydropicorum ſunt vtiliores. Cibus autem carnes ſilueſtres pingues, non aridæ, in lacte decoctæ, vel ſero. Hoc tandem experti ſumus, cum Medicorum pudore, & ægrotorum commodo; Vinum lacte miſtum, & carnes coctas ſero, & pepones, & pulpoſas res frigidiuſculas reſtituiſſe ſalutem: quam ipſi pipere & calidis potibus cibiſque peſſunderant.

Cur cibi craſſæ ſubſtantiæ proſunt hydrop. tenuis, nocent.

Potus qui.

De icteritia flaua, eiuſque cura.

ARTIC. VI.

1 CVm de prognoſticis ſermocinabamur, diximus icteritiam criticam fieri, cum aliqua vaſa bilis malitia laborantia ipſam in cutim emittunt: in qua nimirum, neque vrinæ croceæ valdè, neque iecoris morbus aderat, eamque iudicio naturæ commiſimus. Quam tamen frictionibus, dulcibuſque balneis, modiciſque ſudoribus ad expulſionem Medicus iuuare poterat.

De ictero critico.

2 Nunc de icteritia morboſa dicendum venit: in qua vrinæ croceo colore pannum valde tingunt, & albeſcit virore corpus, & oculi albumen flaueſcit: pruritus in corpore, & pigritia ad motum, & repletio venarum ſub lingua.

Symptomata icteri morboſi.

3 Hanc autem oriri contingit vel ex venenatorum morſu, quod ſeipſum indicat, & febris vacuitas; vel ex calida iecoris intemperie ſanguinem in bilem vertente, quod feruor in hypochondrio dextro citra grauitatem ſignificat. Vel ex imperfecta iecoris inflammatione, ſanguinem in bilem mutante, & hoc

Ex ſex cauſis oritur icterus, & iliarii ſigna.

ex febre, & deiectionibus biliosis,& hypochondrij grauitate cognosces. Vel ex obstructione meatus fellis bilem suscipientis, & emittentis;& hoc grauitas hypochondrij citra febrem, albáque excrementa ostendunt. Vel ex infirmitate facultatis attrahentis bilem ex iecore,& expellentis eam ad intestina : & tunc alba erunt excrementa citra grauitatem hypochondrij;vrinæ vero biliosissimæ. Signa autem icteritiæ nigrę suo in loco ponemus. Contingit etiam vesicam felleam angustiorem esse;& præ nimia bile disrumpi, vel alio ex accidente:& tunc biliosi vomitus incessanter adsunt,& tandem mors,præter cætera signa.

Prognosis. 4 Prognosticum de icteritia critica suo in loco dedimus : de symptomatica aiunt, quod sicut post febrem prodest:ita ante febrem nocet,ob causas ibi dictas.

Præterea quandocunque venerit,si dextrum hypochondrium obduruerit, malum : pessimum autem si bilis vomitus non cessat : indicat enim cystis fellis ruptionem, aut inuictam obstructionem.

Cura. 5 Igitur si à veneno ortum ducat, ea, quæ venenum educunt pharmaca adhibenda. Si vero à iecoris inflammatione, vel intemperie, vel obstructione, vel scirrho, ea iuuabunt quæ contra has passiones nuper scripsimus.

6 Cum verò ab obstructione ves. fellis, tunc purgatione,& venæ sectione vtendum:prius tamen iis quæ in via sunt expurgatis, ne sanguinis missio in iecur ea accersat. Non enim sola bilis pertenuis videtur obstructioni suffecisse. Quæ bilem purgant, nota sunt.

Victus. 7 Cibus esto humidus, facilísque coctionis,laxæ substantiæ,& extenuatiuus, calidus parum actu,sed natura frigidus ex parte:vt auiculæ montanæ,pisces saxatiles,olera iecoris amica, & asparagus,&c.

8 Applicabis & hypochondrio humida aperitiua,&c. Adde clysteres bilem purgantes,& acres.

Remedia ex magia naturali. 9 Omnes plantæ,quarum flores,aut cortex bilem repræsentat, bilem educunt,aut extinguunt magicè, vt aloë, rheúmque, raphan. centaur. melopepo, colocynth. citria, aurantia, absinth. tithymal. ricinus,thapsia,&c. Item decoctum pedis gallinæ crocei, vel aliarum talium auium croceo pennatarum. Galgulus auis sola intuitu icterici,ad se icterum trahit, sanat intuentem, ipsaque moritur. Idem efficit charadrius auis, & parus. Præterea lacerta

viridis

viridis in sacculo clausa ligatáque super ictericum, donec ipsa moriatur, contrahatque morbum sympathia. Præterea pallidæ res bilem pallidam, rubræ rubram purgant: præsertim vbi alia adsunt indicia, vt in lib. 5. Applicentur etiam in cataplas. & emplast. exterius, quæ confortant fel, & tollunt obstructionem, elementaliter, vel magicè.

Crocus, triticum, ebur in vino propinatur quotidie manè contra icterum fæliciter.

De morbis viscerum deseruientium appetitiui principij mistis actionibus, & primo de lienis affectibus.

CAPVT XVII.

1 IN iecore secundo nutritionis organo, concoquitur conuertiturque chylus in sanguinem; cuius coctionis fæces in lienem, spuma in fel, cinis in renes, serum in vesicam vrinariam, secernuntur ad excretionem & alios vsus, in Physiologia descriptos. Quæ sequestrationes quando non fiunt, aut plus quam decet, aut minus rectè fiunt, multorum morborum sunt causæ; quorum alios in lienis, & fellis examine iam scripsimus, alios nunc scribere oportet: & primò quidem lienis, in quem fæces nigræ secernuntur, & sanguis eius sequestratione purificatus, fit floridus plerumque. Propterea spiritus lucidos creat, hilaresque; dilatationi, diffusionique sui aptissimos: proptereaque lien risus causa putatur, quasi remouens nigrores, qui risum impediunt. Non ergo assentiendum vulgo sedem risus in ipsa ponenti, quemadmodum ex penultimo Physiologiæ capitulo compertum est. Lienis autem morbi sunt icterus niger, inflammatio, obstructio, scirrhus, debilitas, cæteraque mala, quæ consimiliter iecori euenire docuimus, quorum nunc singillatim sermonem attexere oportet.

De ratione coctionis chyli, & vsu, & vitio.

Vsus lienis.

Cur risus sedes putatur.

Morbi lienis qui.

De icteritia nigra.

ARTIC. I.

1 POst communes notas omnis icteritiæ in præcedenti articulo enarratas, hæ adduntur icteritiæ nigræ, quibus à flaua secernitur: videlicet ater color totius corporis, tristitia spon-

Signa nigri icteri octo.

tanea, difficultas spirandi, auersatio ciborum, vrinæ nigræ, mordicatio ventris, resiccatio alui, & stercora calcanthi colore insignita.

Causa signorum.

2 Causa horum est fæx sanguinis non sequestrata, quæ simul per corpus cum sanguine transfusa, exundansque suo nigrore cutem inficit, & vrinas: quo peracto officio, segregatur in vesicam: spiritum ideóque fuliginosum ex sanguine oriri tunc est opus, timidum, tristemque, illa nigredine territum, affectumque. Difficultas spirandi non ex lienis vi fit, qui parum vitalia, etiam si excrescat, tangit; sed ex fuliginum volatu, quæ ad sui expulsionem spiritum distrahunt, mouendique pulmonis munus intermittere faciunt, vnde suspiria, & spirandi difficultas videntur accidere. Mordacitas intestinorum non adeo est ex bile flaua, sicuti ex atra: fuligo enim, & assata bilis pungentior, & amarior, vt & oculi à fumo experiuntur. Similiter color vrinarum, & stercorum ex horum mixtura. Item alui exsiccatio ex maiori assatione, & assatorum mistione innotescunt.

Quadruplex causa effusionis bilis causa icteri.

3 Causa autem diffusionis huiusmodi bilis est, vel abundantia ipsius, quam vel cibi præcedentes atrabiliosi cumularunt, ex ipsisque indicium sumes; vel iecoris calida intemperies, & inflammatio, quæ sanguinem assat, totumque atrum fuliginosumque facit. Idque dignosces ex eo, quòd lien bene se habet. Morborum autem iecoris nuper enarrata signa adsunt. Vel causa est lienis scirrhus, aut inflammatio, de quibus postea rationem notasque afferemus. Aut eiusdem intemperies calida, superassans bilem, attrahensque plus nutrimenti quam decet, quod in bilem versum vomit, afficitque corpus. Signum eius est sinistri hypochondrii feruor, & frigidorum applicatione melioratio: vel frigida intemperies, quam calida iuuabunt.

Non potest atra bilis generatio, nec effusio assignari, nisi per accidens.

4 At quidem Medici in hoc probe falluntur, dum eandem effusionē atræ bilis, vel generationem calori, & frigori adscribunt, quæ quidem propria est assantis caloris: frigus enim potius in pituitam, & alborem verti faceret. Verum id existimandum, quod imbecillitas ex frigore seu caloris defectu in liene propterea est icteritiæ nigræ causa, quod non potest nutriri atrabili, ac proinde eam non attrahit, potius autem euomit, causaque est vt totum corpus ipsa coloretur. Est tandem obstructio causa, ne bilis atra in lienem trāseat, proptereaque cum sanguine

per corpus effundatur, quod distentio lienis, grauitas, & dolor indicabunt, cæteráque signa suo dicenda loco.

5 Cum exuberantia atræ bilis est in causa, si à cibis ortum ducit: contrariis cibis, potibúsque curabis, qui nimirum floridum, hilarem, dulcem sanguinem gignunt. Præparatósque humores per syrupos atram respicientes bilem, purgabis pharmacis eiusdem ordinis, de quibus in lib. 5. & in sermone de furore, & epilepsia sæpè locuti sumus. *Cura icteri ex abundantia atra bilis.*

6 Cum verò iecoris caliditas nimia est in causa, refrigerabis iecur, & bilem extrahes pharmacis eisdem, & clysteribus, & cibis, &c. In vtrisque venæ sectio copiosè celebranda, nisi quid impediat. *Ex inflammatione.*

7 Si scirrhus, aut inflammatio lienis causa mali fuerit, eorum curatio in sequenti articulo suggeretur. *Ex scirrho.*

8 Si obstructio lienis, eodem modo curabitur, quo & iecoris obstructio: pharmacis tamen validioribus ad incidendum, attenuandum, & aperiendum. Memento semper aceti, & corticis radicum capparum, & scolopendrij: quale enim absinthium iecori, & eupatorium: talis capparis lieni, & scolopendria, ex Galeno. *Ex obstruct.*

9 Calida intemperies cum in causa fuerit, curabis vt inflammationem, vt suo in loco, & vt in iecoris inflammat. insinuatum, &c. *Cura icteri ex calida intemperie.*

10 Cum peccat intemperies frigida, seu imbecillitas; tunc purgabis melancholiam ex arte præparatam aquis melissæ, lupul. fumar. de pom. scolopendr. per diacathol. diasen. confect. hamech, cassiam, myrobal. ind. & alia &c. sicut nosti. Lienem vero confortabis cataplasmatibus, emplastris eiusdem generis. Victus erit ex pane albissimo, vinóque generoso, brassica, satureia, hyssopo, serpillo coctis in brodio anseris, phasiani, columbæ domesticæ, sturni, perdicis, & lætorum animalium. Impone caryophyl. cynam. & similia. Præterea fœnic. absinth. maioran. menth. aneth. amygdal. amar. vuam passam, myrrham, coton. & huiusmodi applicabis extrinsecus cum vino generoso. *Ex frigida.*

11 Habemus etiam ex Magia, quæ icteritiæ nigræ occurrunt, lienémque iuuant: remedia ex leone, hyæna, simia, ceruo, merula, turdo, coruo, lepore; stibio, sapphyro, hyacintho, lap. lazul. myrobal. nigris, & beton. cæterísque saturninis, & autumnalibus rebus, fauente Saturno in bono Iouis, Venerísque aspectu.

De lienis inflammatione, & cura.

Artic. II.

Signa 6. inflammationis lienis.

1 Lienis inflammationem deprehendemus ex dolore sinistri hypochondrij, feruore, tumore, distentione, duritie, vt & in epate; & grauitate.

Causa.

2 Causa est lienosus sanguis mistus bili: neque enim optimus in eum influit; nec si influit, inflammat morbosa inflammatione, nisi etiam bilis tenuis adsit vitiata.

Periculum

Cura.

3 Si segniter curabitur, multa afferet mala, præsertim scirrhum, & hydropem, vbi & iecori communicatur. Victus ergo sit qualis in iecoris inflammatione, tenuis, frigidus non actu, sed substantia. Potus aqua hordei, vel aquosum vinum austerum.

4 Ministrato clystere leni, fiat sinistræ venæ lienaris sectio larga, si cætera non multum dissentiant: est enim præsentaneum cunctis inflammationibus remedium: nisi tamen è nare sinistra hæmorrhagia exuberans sponte splenem liberauerit. Deinde præparatos humores ex decoctionibus fumariæ, borraginis, melissæ, lupul. oxymelite, &c. purgabis cassia, manna, senna, epith. secundum artem.

5 Mox cataplasmata, emplastra, vnguenta extenuantia, atque humectantia, ne per siccantia induretur in scirrhum, adhibebis; nec frigida actu, ne per antiperistasim idem fiat. Consonent omnia dictis in iecoris inflammatione, & cum attenuantibus, & refrigerantibus, & calorem per modicam relaxationem educentibus. Addantur adstringentia, videlicet vinum, acetum, cappares, mora, &c. Farinæ etiam fœnugræc. hordei, & huiusmodi, lacti acetoso tepidiusculo immisceantur.

6 Si autem suppurationis etiam signa apparuerint, iuuabis suppurationem, & ruptionem, & tandem abstersionem, iuxta pridem dicta in iecoris, & pleuræ inflammat.

De lienis scirrho, & cura.

Artic. III.

Signa.

1 Scirrhum lienis indicant durus tumor in hypochondrio sinistro, oris fœtor, gingiuarum erosio, vlcera in cruribus insanabilia, non sanato scirrho; squallor cutis.

Causæ.

2 Causam scirrhi efficientem esse calorem assantem, prout in

iecoris scirrho contra Medicos, adducentes frigus, demonstrauimus, vnde ex inflammatione, & erysipelate solet oriri. Materiam verò fæcem sanguinis assatam, & viscosas simul sequestrationes. Quod magis eueniet, si venæ, per quas in ventriculum, aut infernè splen expurgatur, obstructæ fuerint: & quidquid confluit à iecore in ipsum, intumescat, indurescátque.

3 Accidit quandoque sic obstructo tumor, & spurius scirrhus ex crassis flatibus coaceruatis; qui tactui non pertinaciter resistit, sed cedit. Adest punctio, tensióque lienis absque pondere; duritie, quasi vtris.

4 Primi generis scirrhum curabimus eisdem, victu, potu, & pharmaco, quibus epatis scirrhum, videlicet, emollitiuis subtepidis, incisiuis, & attenuantibus paulatim. Dulcia & glutinosa vitabimus: acida, & tenuia amplectemur: capparis, myricæ, & scolopendriæ, & passularum non obliuiscemur. Butyro, & adipe blandisque penetratiuis vtemur intus, & extra: carnes non vitabimus, ne nimius calor res laxæ substantiæ in aquam intercutem vertat. Purgantia medicamenta, semper bilem atram, & caloris superfluitatem respiciant. Cura.

5 Scirrhum ex flatu, rebus contra flatulentiam expellemus; vt fœnic. origano, maiorana, pulegio, & huiusmodi: de quibus sæpè. Addemus olea calida, aceto mista; attenuantia, non autem exsiccantia.

Ex Magia.

RHombus viuus lieni impositus, deinde mari submersus lienosos sanat. Item aqua tamaricis. Item aqua in qua carbones myricæ fuerint extincti. Item puluis gallæ cum aceto potus; aut flos chamædrios, cum aceto. Item teucrij, siue asplenij flos mirificè sanat. Item betonica, tragoriganum, vrtica, hyssopus, pulegium, lupinus, &c. Item lapis lazuli, & animalia saturnina, de quibus supra.

De renum affectionibus.

CAPVT XVIII.

POst lienem expurgationi proximè deseruiunt renes, qui cineres ad se trahunt, serúmque eos deferens, vbi, peracta distributione nutrimenti, sequestrandum venit.

Peccant

Renum morbi sex. Peccant ergo renes, vel cum non trahunt serum, vel cineres, vnde fit cachexia spuria, & vulnera serpentia: vel cum nimis trahunt, & fit diabetes: vel patiuntur inflammationem; de quibus singillatim dicere nunc est opus.

De diabete, eiusque cura.

Artic. I.

Descriptio. *Gal 6. de loc. affect. cap 3.* *Proportionatur lienteria.*

1 Reputant diabetem renum passionem esse, vel consequi, quatenus per eos totum serum, omnisque potus, subitò transit: nam & diabetes transitus interpretatur: Hoc autem est potissimum signum, quod potus sicuti bibitur, ita mingitur subito, nihil immutatus, in quo proportionatur lienteriæ. Præterea sitis ingens, & inexplebilis: quoniam & venæ, & iecur humore statim priuata, statim, sempérque sitiunt: in quo caninæ appetentiæ est analoga.

Proportionatur caninæ appetentiæ.

2 Item ardor, & exustio viscerum, animi anxietas, & dubietas, & tandem mors. Si vero vrina retinetur intumescunt lumbi, testes, & coxæ: venter superior corrugatur, & venæ in eo eleuantur, sequitur habitus gracilis, & macies, & tandem totius corporis tabes.

Prima causa ex Gal. cit. loc. & lib. de crisib. ca. 12.

3 Causas Medici inconstanter pronunciant. In hoc tamen plurimi conueniunt, quod attractrix renum facultas ob calorem sit validissima ad attrahendum vndique humores ad se: retentrix, & alteratrix imbecillæ. Ideóque statim in vesicam attractos exonerant humores. Verum hæc responsio petitio principij est: idem enim quæritur, cur trahunt, & non retinent. Medicus vero respondet, quia attrahere, & non retinere valeant.

Secunda causa ex Paul. Aegin. l. 3. cap. 14. & Alex. lib. 9. cap. 8.

4 Alij assignant causam immodicam renum caliditatem, cuius ratione ex venis omnem ad se trahunt humorem, quem postea retinere immodicum non valent: non enim vesica attrahit, sed à renibus recipit, sicut intestina à ventriculo. Neque est in culpa ventriculus, & intestina: excernerent enim per aluum, si hanc humorum ipsi facerent abundantiam: neque iecur, quod per mesaraicas probe attrahit chylum ex potu, cibóque confectum, non autem ex imbecillitate canalium, per quos fit attractio, & eductio; ergo renes sunt in causa nimio vsti calore; propterea que humorum sitientes: vnde in toto corpore exsiccatio, sitisque sequitur.

Verum

Verum enim vero hæc ratio inualida est: siquidem si renum calor in causa tantæ attractionis, subitæque, ac incessantis, esset, profectò cum inflammantur, idem magísque facerent, quod tamen non euenit: propterea ratio est insufficiens. Esto enim quod valeat pro vesica, ventriculo, & intestinis: pro iecore tamen valet nihil; non enim renum caliditas, ac iecur potum licet ebiberit, auferre iecori potum valebit, quin ipso ad sui vsum, & sanguinis confectionem, & distributionem vtatur: sicuti neque iecoris sitis statim quicquid in ventriculo est absorbet: quod tamen meliori iure ob vicinitatem, & robur maius, & ius conficiendi ex eo sanguinem toti vtilem corpori, verius facere posset. Quapropter facilius causa iecoris transmissioni, quã renum attractioni tribuenda venit; siquidem ex hoc aqua intercus, non ex illis. *Confutatio.*

4 Propterea alij acres, salsósque humores in renibus præsupponunt, vt illorum stimulo renes ad tantopere attrahendum stimulentur, vti Aëtio videtur; qui sane rectius quid dixit. Neque enim intestinorum calor, visque, est nobis sufficiens ad cibos crudos emittendos incessanter, nisi vlcus, & stimulus prauorum humorum ad subitam excretionem concitaret: neque ventriculus valdè sitiret, & esuriret, nisi aridorum, & salsorum morsu, vt ipsum amoliretur, repleri aliis alimentis cogeretur optare. Ipsa quoque medicamenta contra huiusmodi prauitates in vsu Medicorum idem confirmant. Sed mirum quo pacto acres humores in renibus id faciant, quod calculus, & arenula, & aliæ vlcerantes, & peius irritantes res minimè efficiunt. Quod si eos ponunt etiam in venis, tunc mirum quod venæ humiditatem contra acredinem, illis vtilem, in renes tam subitò mittant. *Causa alia ex Aëtio lib. 11. cap. 1.* *Dubitatio contra.*

5 Alij adducunt in causa frigus totius corporis, & renum vehemens, quod aquositatem tantam parit: & tamen iidem calorem, & biliosos humores præfecerunt. Deinde facti inconstantiores adducunt duplicem causam, videlicet calorem colliquantem renes, & corpus; ac frigus conuellens osculum vesicæ claudentem musculum. Quod etiam vertebrarum luxationi, & resolutioni, & tumorum copiæ tribuunt, non secus ac frigori. Verum iste modus diuinandi, est scientia nulla, neque recta opinio. Siquidem morbus vesicæ quicunque alius est ab eo, qui totum corpus in ipsam humoribus euacuat. Nec quia ipsa non potest retinere, aut quia attrahit, propterea corpus exhaurietur, vt cum de morbis vesicæ redibit sermo, docebimus. *Alia causa secum pugnans.* *Confutatio.*

Præterea friuolum est tribuere frigori renum attractionem, cum eius potius sit constipare, viasque occludere, ne transeat fluor vllus: frigiditas etiam corporis frigus non faciet, neque serum, nec potum celeriter in renes producet: potius autem retinebit ne transeat. Attestantur etiam morbi frigidi, in quibus potius excrementa ipsa retinentur, quam nutrimentalia excernantur.

Inquisitio. 6 Quoniam hic morbus grauissimus rarissimus est, nec experimentum feci, nec Medici illius causas prorsus conclusisse videntur: coniectura tantum asserimus non solam renum caliditatem, aut acrimoniam ab humoribus sufficere: frigiditatem vero prorsus abolendam putamus ob dictas causas. Propterea opinantes & iecur, & venas, nedum renes calore & acrimonia vexari, ac proinde humidum appetere alimentum, cum quo etiam antipathiam sortiti sunt: vnde nec probè sanguini assato miscetur humor, nec desideratus in probatione detinetur: hinc fit, vt quale assumitur etiam transmittatur. Consideraui etiam quod aqua non longè à porta Populi Romæ dissita, *acetosa* vulgo vocata, epota multum; statim mingitur, & euacuatur, & hæc acris est, & nitrosa: propterea putandum quod aciditate irritat vasa ad sui excretionem. Ergo palam est acrimoniam vasorum omnium, & appetere lympham, & bibitam transmittere, quando nitro corporis assato afficitur. Adde fibrarum debilitatem. Propterea intentio medicamentorum esto vasorum refrigeratio, acrium, & acutorum obtusio, & alimenti humidi cum solido conglutinatio. *Intentio Medici circa diabetem.*

7 Igitur à principio vena videtur aperienda saltem, vt calor exhalet, & expurgantibus vtendum, vt qui in via sunt humores acres emittantur, nisi morbus inueteratus sit: tunc enim prosternerentur vires, ac iterum renes stimularentur ad attrahendum.

8 Pharmaca sunto potius cibi, quam medicinæ: indigent enim agglutinantibus, refrigerantibúsque, & nutrientibus, qualia sunt vinum nigrum, subdulce, multa aqua, aut lacte dilutum: succus punicorum, mulsa cum lacte, vel lac cum vino largiter exhibita. Similiter decoctum myrtillorum, pyrorum, cotoneorum, sorbitiunculæ ex succo ptisanæ, similaginis, alica, & huiusmodi.

9 In cibum valent carnes porcinæ cum modico sale: oua sorbilia, far, caseus recens, lactuca, endiuia, portulaca, pyra, cotonea, pisces saxatiles, pedes & rostra pecorum, leporum, capreolorum, hœdorum, castratorum, lac absque sero, castaneæ. Vitabis omnia attenuantia, & calefacientia.

10 Proſunt balnea dulcia, vnguenta circa renes refrigerantia & adſtringentia ex oleo roſaceo, myrtino, cotoneorum, papaueris, nymphęæ cum modico aceto, &c. Addantur & cataplaſmata, & vnguenta ex eiſdem, & plantagine, & cichorea, lactuca, portulaca, pampinis vitis, vmbilico veneris, farina hordei & balauſtiis, hyoſcyamo, ſolano, ſantalis, & huiuſmodi, applicanda renibus, iecori, & pectini.

Purgatio non eſt adhibenda, niſi omnino manifeſtum ſit humores acres redundare, quos præparabis ſyrup. roſ. myrt. nymphææ, viol. borragine, &c. Purgabis autem manna, caſſia, thamar. myrobal. infuſione roſ. diacath. &c.

Laudant quidam ſudatorium corporis, excepto capite, ex prædictis rebus paratum, vel naturale dulce, quod Balneolum apud Puteolos appellatur. Hoc autem fit, vt diſcat humor à renum via aliò diuertere.

De renum inflammatione.

ARTIC. II.

1 COmmunis eſt renum affectionibus dolor ipſorum grauis, qui circa primam vertebram ſupra ſpurias coſtas ſentitur, & ſi crudelior fuerit cauſa, vſque ad epar, & pecten extenditur, & veſicam, & pudendum, & lumbos, & vtrinque, ſi vterque ren patitur, vel parte ex altera. Immo & crus alterum, vel vtrumque obſtupeſcere ſolet. Hoc autem ex prauorum humorum in renes confluxu accidit, ex quibus obſtructiones, vlcerationes, lapilli, inflammationes, oriri ſolent. *Symptoma commune omnibus renũ morbis.*

2 Propriè autem inflammationem indicant ardor, febricula, mentis alienatio, dolor grauis; qui creſcente phlegmone fit pulſatilis: vomitio bilis, mingendi difficultas, & ſtandi, & ambulandi appetentia; frigiditas extremitatũ, vrina à principio tenuis, tranſpicua abſque ſedimento, quoniam non purgantur renes; deinde rufa, craſſa, mucoſa, creſcente feruore. Accedit nauſea, morſus ſtomachi, angor animi, ructus, & inflatio ventris. Solẽt etiam ſuppurationis ſigna poſtmodum apparere, & abſceſſus, & rupturæ: quam pus in vrina manifeſtat, carnoſum, & non male olens ita, vt pus viſcoſum ex veſicæ paſſione naſci ſolet. *Symptomata 14. propria renũ inflam.* *Signa ſuppur. abſceſ. & rupt.*

3 Cauſæ inflammationis ſolent præter ſanguinem bilioſum, acrémque præcedere plagæ, attritiones, equitationes vehementes *Cauſæ ſeptem.*

& labores: quæ flectunt corpus, aut renes quatiunt, vt in sella equestri. Faciunt idem pharmaca corrosiua, & vinum generosum purum, quod & in cineres renes vertere vidimus in dissecto viro vinoso post mortem hoc ex affectu consecutam. Cibi etiam cinerem multum facientes, & ad vitream substantiam declinantes in causa esse solent, & balnea calida aluminosa.

Distinctio & notio inflam. 4 Verum enim vero duplex solet fieri inflammatio renum, altera rarissima, cuius symptomata crudelissima nunc recitauimus: altera mitior, quæ omnem repletionem subsequi solet, præsertim in iis, qui aliquando renes doluerunt, & qui 35. annum transegerunt: statim enim lumbi grauantur, quacunque sorditie in renes confluente: sicut & fœminis menstruationis tempore; magis autem in nocte, quam ambulantes: dissoluit enim humores ambulatio, & deorsum pellit: nam & cum probe minxerint, aut aluum purgauerint, statim exonerantur dolore graui, lumborúmque obtusione.

5 Horum medicina est parum vesperi edere, minúsque bibere: à frigidis omnino abstinere crudisque cibis, & potibus. Vtendum vino albo tenui, temperatóque; cibis facilis coctionis, & tenuis substantiæ, præsertim in cœna, in prandio enim plura licent. Bibere autem ex arte calidum, prodest maximè. Expurgantia renes iuscula prosunt valdè, & lacticinia absque sale, vel modico. Fuge cæpas, allia, piper, carduos crudos: cocti enim valdè prosunt; vt & amygdalæ, pistacia, asparagi, cichorium, pepones, & huiusmodi. Acetũ, sal, piper, acidáque vlcerant; sed si modicum & insensile quid eorum accipiatur in brodiis aliarum rerum, confert ad penetrandum renes, expurgandúmque. Fuge pisces, præsertim salsos, quicunque renibus doles, & cætera iam dicta. Prosunt abstersiua citra erosionem. Erodentia nocent, at replentia magis.

6 Vera autem inflammationis renum medela sit victus tenuis substantiæ, & subfrigidus natura: actu verò tepidus, qualem in cæteris descripsimus inflammationibus. Quies percipiatur in mollissimo lecto, non autem plumaceo: & in aëre temperato ad frigidum declinante. Diuertes sanguinem secando brachij venam parcè: purgabis verò aperiendo venam malleoli largiusculè. Pharmacis vrinam cientibus aluúmque purgantibus, non vteris, ne inflãmatio irritata crescat, & dolor. Proderunt clysteres lenitiui, & attractiui frequẽtes, ne fæces grauẽt, aut concalefaciat

renes,

renes, ſuper quos æger nec cubet, ſed lateraliter. Adhibeantur emplaſtra, cataplaſmata, & vnguenta mollientia, & allicientia calorem foras, & parum refrigerantia: ne calor coquens cauſas inflammationis extinguatur, aut abeat. Conueniunt ergo ex roſaceis, cotoneis, chamomil. faba, lini, & fœnugræc. ſeminibus; lacte hordeaceo, &c. violis, &c.

7 Si ſuppurationis ſigna aderunt, ipſam adiuuabis, & deinde ruptionem, cum prædicta ſigna in iſtius ſigna tranſeant. Tandem purgatiuis vrinæ & alui, ad abſtergendum pus: & tandem conſolidatiuis vtendum.

8 Quod ſi excitati humores itidem purgatione indigebunt, caſſia, & manna, & lenitiuis id præſtabis, & cæteris ſecundum artem; de quibus ſæpe. Cætera facies, prout cauſæ præcedentes morbum requirunt.

De cruenta vrina, & morbis ipſam afficientibus.

ARTIC. III.

1 PLures ſunt morboſæ cauſæ vrinam cruentantes: aliquando renum imbecillitas, quod cognoſcitur vbi ſerum ſanguineum quaſi lotura carnis excernitur: renes enim attrahunt ſerum, vnaque ſanguinem cineritium, ex quo nutriantur: ſi ergo nutriri non poſſunt, tranſire ſinunt vnà cum ſero. Aliquando verò adeò aperiuntur orificia venæ, & arteriæ magnarum, per quas percolatur ſerum in renes, vt ſimul ſanguis effluat; & tunc craſſior eſt ſanguinea pars in vrina, & dolor nullus in renibus. Aliquando verò per circuitum ſolet expurgatio ſanguinis fieri per renes, non ſecus atque ſolet per hæmorrhoïdas, quod indicat mixta excretio ſanguinea, & regreſſio, & leuamen, conſequi ſolens: & intermiſſio exercitiorum. Aliquando verò fit ruptura venarum in renibus, & ſic ſanguis multus excernitur, atque purus, non periodicus, & ſimul. Aliquando tamen propter eroſionem ſalſorum & acrium humorum, & cinerum craſſiuſculorum, accidit idem morbus; & tunc dolor acer, & corroſiuus, & ſanguinis excretio paulatim fit, donec creſcat.

Cauſæ & notiones. 1. 2. 3. 4.

2 Præterea vlcerati renes ſiue eroſione præfata, ſiue ex ſuppuratione, inflammatione, ſiue importuna & vehementiore lapilli affricatione, ſanguinem emittunt aut purulentum, & ſanioſum, aut carunculis conſperſam vrinam: aut lapilloſam. In omnibus ta- *Signa.*

men vlceribus præcedit grauitas in lumbis dolorifica, & vrina excernitur absque impedimento illo, quod solet vlcera vesicæ concomitari.

Cura.

3 In omnibus prædictis morbis abstinebis ab his, quæ mouent vrinam, & à coitu: cibus autem erit qualis qui in sputo sanguinis descriptus est. Potus similiter. Adde decoctum symphyti, & sanguinariæ, ex tragacanthæ infusione. Solent dari syrupi myrt. rosᷓ. exusti cornu ceruini puluere, & bolo armeno inditis, vel cum oxysaccharo datis. Vtuntur & succino, & terra lemnia ad stringendum ruptiones, renésque confortandos.

4 Quibus extrinsecus adiiciuntur cataplasmata, vnguenta, emplastra, &c. adstringentia, qualia ex rubo, myrto, quercu, granato, &c. & farinis, vt alibi dictum est.

5 Quemadmodum periculum hecticæ imminet his, qui plurimum sanguinis emittunt hac via decursu temporis: ita etiam quibus supprimitur hæmorrhagia nephritica, periculum imminet hydropis. Quapropter curabimus, vt potius per sedem diuertatur excretio sanguinis, per ea quæ suis locis dicta sunt de his, quibus menstrua, & hæmorrhoides supprimuntur: si verò nimia fuerit profusio, cui hectica timetur, tunc & auersio procurabitur aliorsum, & adstrictio adhibebitur renibus per ea, quæ dicta sunt de sanguinem expuentibus.

6 Si autem renes exulcerati fuerint à calculo, curabuntur sicuti morbus calculi: cum verò à cæteris causis, consimiliter. Primò vetabitur equitatio, concitatio vehemens, vigilia, sitis, inedia, ira, sollicitudo, balneum calidum: piper, sal, acida, & omnia ea, quæ vim corrodendi, & stimulandi vlcera habent. Similiter & quæ adstringunt valdè, præsertim frigida: non enim permittunt vlcerum purgationem: foris tamen adhibita conferunt. Cibus erit ex carnibus hœdinis, anserinis, ptisana, amylo, semper tamen, vel magis cum lacte, aut brodio gallinacco. Item malua, endiuia, portulaca, lactuca: omnia tamen cocta. Præterea pineæ nuces, amygdalæ, quarum lac etiam in potu prodest, sicut & caprinum, & vinum modicum lacte mistum.

7 Circa renes vtendum emplastris, vnguentis; vt supra.

8 Purgantibus non vtendum, nisi plethora, aut aliud, intimauerint. Acutos humores obtundes sero caprino, liquiritia, seminibus melonum, cucumeris, cucurbitæ, & cæteris iam dictis.

9 Mundatis vlceribus, quod pus in vrina subalbum, læue, & æquale,

æquale, non fæculentum indicabit, neque ea, quæ solebant, minguntur: tunc vtere terra lemnia, armenica, gummis & cæteris consolidatiuis; vt supra.

De renum calculo, eiusque cura.

Artic. IV.

1 Serum, cineres, & sanguinis particulas in renes mittit natura, vt ex illis nutriantur; & quod superfluit in vesicam excernatur. Cum ergo superfluus erit cinis, & aridior, in sal concrescit: sanguis cineri mistus, in tophum, si fæculentior fuerit. At propriè crassa, viscosaque illis mista materies lapidescit, aut intra meatus, aut in ipsa renum substantia, quemadmodum & in iecore senili lapidescente experimur. Causa autem actiua seu efficiens calor est igneus, vel naturalis, vel qui fit in balneis calidis aluminosis: vel qui accenditur ad expulsionem obstruentis crassitiei, & dum hoc tentat, assat. In omnem enim obstructionis locum calor inuehitur irritatúrque, & febrem topicam facit. *Descriptio generationis calculi.*

2 Qui ergo vult calculis non vexari, cibis vtatur tenuis, facilisque concoctu substantiæ, crassitiem nullam gignentibus, neque viscositatem. Caueat à cruditatibus: neque ante famem sumat cibum. Caueat à vinis fæculentis, mustis & nigris, & meracis, potentioribúsque. Item à vinis calce, sale, sorbis, alumine, cæterisque sordibus, quibus caupones vina falsificant adulterantve medicatis. Item à maxima renum calefactione, & laneis, & bombyceis culcitris circa renes. A ceto aliquando, & cæpis incidentibus viscositatem vtatur. Item asparagis, bruscis, lacte, sero, amygdalis, seminibus peponum, & cucurbitarum, & huiusmodi, aperientibus vrinarios meatus, & calorem mitigantibus, assuescat. *Cura preseruatiua.*

3 Agnoscitur calculus à renum dolore graui, præsertim à cibi assumptione multa: quæ tophum dum creatur etiam facit; lapillus potius, dum mouetur, & transit deorsum; & hic acutiorem facit dolorem, præsertim qui angulosus, & oblongæ figuræ, & vitreæ, salsæque substantiæ. Spina ægrè flectitur tum doloris communicatione, tum quia renes à flexione patiuntur magis: crura torpent, præsertim quod respondet patienti reni ob venarum communicationem. Aluus solet supprimi, dolore vicino vim expulsiuam frangente. Vrina à principio tenuis, quia colatur ob angustiorem transitum; deinde crassior, *Signa calculi.*

crassior, ob vlceris saniem, aut excretionem nouarum fœditatum, & tandem arenulosa subsequitur. Solet etiam vomitus pituitosus fieri, quasi conante natura causam mali reddere, aut ventriculo renum affectus per peritonæum sentiente. Sequuntur tamen malo crescente, æruginosi vomitus, & febris, corrupto præ vigiliis, & vexationibus sanguine. Alba arenula ex pituita, & cinere fit: rufa ex sanguinis mistura, & renum vlcere: crocea ex vtriusque admistione.

4 Nisi succurratur à principio nimia caliditate aucta, & viscositatibus additis, adeo crescunt lapides, vt moueri à renibus nequeant, vel in vesicam delati obstruant meatus vrinarios, sæpeque violentam afferant mortem.[1] Aliquando vigiliæ, & dolores continui vires deiiciunt, nutritionem impediunt, febres aduocant, & mortem. Facile quidem sanantur, qui ex accidenti caliditate renum, & ciborum sordibus calculosi fiunt renes: sola enim lumborum nudatione, & ciborum correctione suam redeunt in naturam. Similiter & quibus renum meatus angusti sunt; hácque sola de causa sordes seri retinentur, & lapidescunt. Acutis enim rebus, & penetrantibus intus; & lenientibus, & laxantibus intus, & extra, facilè sanantur. Quibus pueris superuenit renum calculus, cum adoleuerint validius, & lethaliter afficiuntur: non enim iis inest robustus calor, qui calculum gignit, sed copiosus; in vesica tamen pati calculum ex sui conditione habent: eo quod cruditates residentes in fundo matulæ, indurescentes concrescere solent; senes autem crudelius vexantur præ expulsiuæ imbecillitate, & caloris in robore augmento; vnde & ipsorum jecora lapidescunt.

Ex ætate.

Cura.

5 Curantes calculosum præcipiant exercitium mediocre, vt lapilli moueantur deorsum; caueant à nimio, & calorem robustiorem faciente, & exsiccante: non autem copiosum, & emolliente. Cruditates, satietates, cibos crassæ substantiæ, vinaque generosa, vetent: omniaque, vt supra, concedant. Acria salsaque vitent, & acida; quibus tamen interdum vtendum ad calculi ruptionem vnà cum lenientibus, qualis est cæpa cum lacte amygdalino, & aceti gutta cum brodio asparagorũ. Vappã generosam tenuẽ, vel vinum album aquosum dabis, vetus, purum à fæcibus & medicaminibus cauponum, nec adstrictiuum.

6 Secabis venam brachij, ad diuertendum sanguinem, ne per dolorem in renes accersatur: & in malleolo, vbi adsit plethora, aut

aut cacochymia, vomitu vtere, vt sursum pituita calculi materia excernatur, nec per aluum fæces deductæ renes premant. Quod si quid ista prohibuerit, non cessabis à clysteribus non validis, quales ex althæa, malua, parietaria, mercuriali, seminibus petroselini, fœnic. lini, cassia, melle ros. &c. hiera, oleis aneth. chamom. &c. nec diutius retinendi, ne renes vexent. Purgant etiam Medici peccantes humores, secundum artem, medicamine laxatiuo, non ineptè, vbi res postulat.

7 Atquidem maximè iuuant cataplasmata, fomenta, emplastra, & vnguenta, non quidem calida sicca, & assantia; sed laxæ substantiæ, quæ emolliant aperiántque meatus renum, mitigentque dolores; cuiusmodi fiunt ex lacte, althæa, malua, gramine, fœnugræc. butyro, adipe gallinaceo, anserino, medullis ossium, oleo amygdalarum, scorpionum & cham. Item origano, lupino, passulis, ficubus, furfuribus, aliisque id genus circa renes, pecten, vesicam, cum corporis motione, & agitatiunculis, donec lapis è renibus deturbetur; adde cucurbitulas ex lumbis ad inguina.

8 Deinde quæ vrinam cient prosunt, non antè. Huiusmodi sunt asparagus, bruscus, petroselinum, apium, cortex radicis capparis, semen dauci, fœnic. asarum, radix bryoniæ. Item ad renes deducunt hæc, & peucedanum, & radicula, vt in lib. 5.

9 Rumpunt autem lapidem saxifragia, adianthum, bdellium, betonica, ruscus, acetum scylliticum, cæpa cocta, crudaque, nisi vlceraret: radices graminis, plantago, cyperi ramices, vermes terreni cocti, lapilli spongiarum, & capitis piscis in puluerem acti, ob sympathiam; potius autem ob perforationem. Item lapis iudaicus, siccæ cicadæ, lithospermon, glycyrrhiza; semen melonum: lapis nephriticus, nuclei cerasorum, persicorum, juniperorum: eryngium, gentiana, laurus, pimpinella, caprificus, parietaria, muscus lapideus, hyssopus, genista, scolopedriũ, petra balba, calcifraga, fungus lapideus exsiccatus in puluerem in destillata vrina potus: cortex interior ventris struthionis in puluerem actus; fimus columbæ, & turturis: lapilli in ventre columbi, & gallinacei, & cornicis, acti in puluerem, epotíque. Item passer troglodytidis mirè probatur comestus quacunque ratione, ad tollendos perpetuo calculos: pellis leporis cocta in olla, & furno, incinerata, potáque in cochleari, &c.

Rumpentia calculum.

Cura lapidis in vesicam lapsi.

10 At cum lapis in vesicā descenderit, agitatione, & mollificatione exitui ipsum aptabis: qui si magnus extiterit, obturetque exitum vrinæ, stylo chirurgico ipsum intro ages, vt mingat æger, deinde saxifragis prędictis minue. Si in virgam delapsus exire nequierit, nec reuerti, & olea non proderunt & laxantia vnguenta, calidæque decoctiones: secabitur supernè pueris, ne moriatur æger, educaturque calculus; postmodum medicamina, & victus præseruantes adhibeantur.

Historia.

11 Equidem cum ex prauis cibis, & calore ab interula lanea, & vinis cauponatis arenulas ipse passus essem in renibus per tres annos, quibus educendis cæpa cocta, apio, raphano, & huiusmodi vtebar: tandem victus tenuitate, & vini tenuis adaquatione, & renum mundatione, integrè liberatus sum, vt nunquam calculum, posteaque per octo annos in me senserim.

12 Aqua stillata cæparum, & florum fabarum prodesse valdè probatur, frequenter vncia accepta ad educendum arenulas: sed nihil prodest fœdus, nisi bellum prædicta viuendi ratione prorsus sedaueris.

De vesicæ morbis.

CAPVT XIX.

Quid prodest vrina vesicæ.

1 EXcolatam renibus vrinam vesica excernendam excipit, nec puto absque sui emolumento, si attrahit; symbolum enim habet cum vrina, sicuti fel cum bile, ob quam in sui figura, & temperie seruetur; & aliquid forte in sui nutritionem, vel instaurationem, & robur acquiritur. Neruosæ enim res calidis, salsisque roborantur, cuiusmodi est vrina.

Octo morbi vesicæ.

2 Propterea patitur functionis gratia, calculum, aut ardorem, aut intempestiuam excretionem, aut difficultatem, aut suppressionem vrinæ; vel in sui substantia vlcerationem, aut ruptionem, aut inflammationem; de quibus singulatim.

De calculo vesicæ, eiusque cura.

ARTIC. I.

Generatio calculi in vesica ex quibus.

1 CAlculus in vesicæ fundo generatur ex sedimento nimis crassæ crudæque vrinæ, sicuti in matulæ solet fundo: induraturque liquore egrediente, & calore remanente; propterea

pueris

pueris proprius, qui cruditatibus ex ciborum ingurgitatione intempestiua afficiuntur, calore blando non sequestratis valde: transeunt per renes ob ipsorum mollitiem, sed in vesica subsident, concrescúntque.

2 Agnoscitur calculus vesicæ ex cruditatibus præcedentibus, & colore calculi albo, non rubro, qualis in renibus. Item ex eo quod ad mingendum crebrò vrgentur, stillicidióque vrinæ afficiuntur: pudendum contrectant. *Signum.*

3 Curatio eadem fit cum calculo renum. Cauebunt ergo ab impuris aquis, lacte, & vino. Vtentur cibis extenuantibus & incidentibus ex parte. Applicabuntur ea, quæ rumpendo calculo apta superiori sermone enarrata sunt. *Cura.*

De ardore vrinæ.

Artic. II.

QVi ardore vrinæ infestantur citra calculum, biliosis & salsis humoribus abundant, aut saniosi seminis profluuio, pudendíque erectione inuoluntaria afficiuntur. *Causa ardoris vrinæ.*

Purgabis ergo præfatos humores secundum artem. Caue ab acribus, tenuibus, & biliosis, & sale. Cibos adhibe frigidos, crassiusculos, potúmque aquæ vel lactis. Valet portulaca, lactuca, endiuia, & ranæ; pepones, quinque radices, & semina frigida, de quibus in lib 5. *Cura.*

Si autem gonorrhœa eiusmodi vexationem induxerit, aut putrefactio alia, aut calculus: horum medicamini animum adhibebis, iuxta præcepta suis explicata locis.

De vrinæ stillicidio, & stranguria, & mictione inuoluntaria.

Artic. III.

1 EAdem humorum salsedo, & acrimonia, siue pus & sanies ex renibus, aut vasis spermaticis effluens, efficit stranguriam, idest vrinæ stillicidium, continuámque ad mingendum irritationem. Indicabit autem biliosa vrina, siue saniosa, siue mordacitas vesicæ, & renum affectus, propriam causam: & habitus, & præcedens victus ratio: morbus renum, &c. *Causa stillicidii.* *Signa 6.*

2 Sanatur autē pharmacis acres humores educētibus, vel saniei

Cura. causam tollentibus, iuxta præcepta propriæ cuique curæ. Praeterea ad mingendum æger moueatur semper, ne retenta acrimonia vas erodat, foretque; & quæ ipsam obtundunt adhibenda semina, & herbæ crassiusculæ, ac frigidæ, vt supra. Vtitur Galenus in aqua rosacea lota terebinthina duarum nucum quantitate accepta, &c. Item clysteribus lenitiuis, & pharmaco consimili ex cassia, manna, lacte, oleo dulcium amygdalarum.

Alia causa. 3 Contingit etiam ex imbecillitate, & intemperie vesicæ stillicidium eiusmodi, eo quod ipsa non satis retinere queat vrinam, prout oportet. Oritur autem intemperies aut ab internis causis, vlceribus, tumoribus, quæ proprios habent indices; vel ab externa præsertim frigiditate, raro enim calor neruosas lædit substantias: cognoscitúrque ex vrinæ albore, & præcedenti infrigidatione, piscatione, denudatione, anni tempore, victu, ætate. Imbecillitatem verò ex morbis contractam morbi indicant præcedentes. *Signa.*

Curatio. 4 Si frigida peccat intemperies, fouebis oleis calidis pecten, collum vesicæ, circa sedem; & fomentis. Prosunt cibi calidi vrinam cientes, & vesicæ proficui, vt apium, petroselinum, raphanus, daucus, fœnic. & vesica, & intestina vituli bene cocta cum aromatibus. In potu vinum album generosum. Curabísque contrariis quascunque intemperies; morbos verò præcedentes propriis curis.

Causa mictionis inuoluntaria. 5 Cum verò vrinam quis continere non potest, musculum, vesicæ collum adstringentem, huic læsum esse oportet: quod inuoluntaria mictio indicat, & interdum alui inuoluntaria excretio, & præcedentes ab externis causis affectiones. Verùm si neruus in musculum insertus affectus est tantum, vt sensum plenitudinis vesicæ non faciat, fit suppressio vrinæ. At si afficitur, vt soluatur neruus, & musculus; tunc læditur actio ita, vt vrina sponte sua elabatur tam vigilantibus, quam dormientibus.

Causas resolutionis nerui, aut musculi, diximus de resolutione & spasmo loquentes.

6 Cum præterea læditur musculus præfatus vlcere, vertebræ luxatione, aliave de caua, præsertim frigore, casu, & similibus: fit eadem inuoluntaria vrinæ emissio. Contigit etiam ob risum nimium quibusdam lotij excretio inuoluntaria, quoniam spiritus animalis neruulũ inambulans, ob risum dilatat omnes musculos extrorsum

extrorſum reſpicientes, vt alibi oſtenſum eſt. In quibuſdam verò hunc magis.

7 Curabimus eos qui reſolutionis gratia talem patiuntur affectum, quemadmodum reſolutos ſanabamus pridem. Qui verò ex intemperie frigida, vt paulo ante ſcripſimus. Item per arenas calidas, vinacea, aquas aluminoſas. Sin alius morbus eſt in cauſa, per illius curationem. *Curæ.*

8 Præterea gallinæ guttur combuſtum datum ieiuno in aqua tepida, vim habet magicam. Item teſticulus leporis toſtus, in vino exhibitus odorato. Præterea potio myrrhæ, & calaminthæ ante cœnam: flores leucanthemi.

Præterea qui in ſomno permingunt, pulmo hœdi aſſatus triduo in cibum abſque pane datus. Item cerebrum leporis ſiccum vino potatum. Similiter teſticulus leporis, vt ſupra; veſica porcina, aut caprina, aut ouina vſta, in puluerem acta, ex vino data in potum. Item aqua veſicarum vlmis innaſcentium, cum cimolia terra pudendis applicata.

De vrinæ difficultate, & ſuppreſſione.

ARTIC. IV.

1 E Contra vrina difficulter excernitur, aut prorſus ſupprimitur, pluribus de cauſis. *Cauſa & ſigna difficultatis, & ſuppreſſionis vrinæ, & cura.*

2 Primò, ob frigidam intemperiem veſicæ, quam ſuperior ſermo declarauit, ex vrina alba, & præuiis paſſionibus; curatúrque vt ſuprà.

3 Secundò, ex pituitoſo humore, craſſóque, veſicæ collum obſtruente. Quod vrinæ albæ craſſities miſta, & ſedimentum declarat: háncque curabis oxymelite, hyſſopo, pulegio, & cæteris fomentis, cataplaſmatibus, ſacculis, & pituitæ purgatione.

4 Tertiò, accidit ex inflammatione, quod mictio cum dolore, & ſignis inflammationis, declarat: & curatur curando inflammationem.

5 Quartò, ex vlcere veſicæ, quod mictio cum dolore, & ſanie patefacit; & tunc curabitur vlcus.

6 Quintò, cum abſque grauitate cum diſtentione veſicæ fit dolor in mictu difficili. Eius difficultatis cauſam ſpiritum fæculentum iudicabis; & quæ ſpiritum attenuant diſcutiuntque applicabis.

7 Sextò, fit lapide veſicæ aut renum obſtruente veſicæ collum: vnde ſuppreſſio. Signa vtriuſque calculi ſuperius iam dicta ſunt: cura etiam patuit.

8 Septimò, ex grumo ſanguineo obturante eundem meatum; quod immiſſa fiſtula ſanguine concreto lita oſtendet. Præterea pulſus paruus, obſcurus, frequens: anxietas, animi defectio, & pallor ſolet grumos veſicæ, & eos qui fiũt in thorace, & iecore, & in inteſtinis comitari. Ergo periculoſa ſuppreſſio hæc, dum putreſcunt grumi, læduntque ſubſtantiam vaſis, & ſpiritum. Hos curabis per ea, quæ calculum frangunt: prodeſt & betæ, & rubi, & artemiſiæ ſuccus, & leporis coagulum: prius autem fiſtulam intrò ages, vt vrinam educas; quod ſi non prodeſt, diſſectione opus eſt, vt in lapid.

9 Octauò, caruncula, aut callus, aut alius tumor creſcens in veſicæ collo, vel exterius retinebit vrinam. Quo in negotio vtere laxatiuis, emollitiuis, & fiſtula argentea. Item corroſiuis tumorum, carunculæ, & calli.

10 Nonò, exſiccatio veſicæ, & colli poſt diuturnas febres, & inflammationes, ſolet meatum anguſtiare, quod præcedentes labores notum facient: & tunc pecten, inguina, coxendices, ſedem, fomentis, & vnguentis, & cataplaſmatibus lenibus, laxantibus, & humectantibus, & pinguefacientibus curabis.

11 Decimò, ex imbecillitate facultatis contrahentis fibras rectas, & expellentis, accidit ſuppreſſio. Quod probe agnoſces in decliui veſicæ poſitu comprimendo tumorem: tunc enim facile educes vrinam; nec ex occluſione meatus retentionem naſci intelliges; ſed ſpiritu qui eius in fibris, minuto vel ſtupefacto, & ſiquidem intemperies contracta fuerit in cauſa præſertim frigida, ex præcedentibus ſcitur haud operoſe. Solet etiam, & ſtupefacto ſpiritu idem fieri, vt patet in his, qui in ſenatu, aut alearum ludo, aut alia in re occupati, non minxerint: tunc enim diſtenditur veſica, ſpiritumque alibi occupatum ex parte, in veſica verò diminutum ex feriatione functionis, & grauitate vrinæ inualidum facit ad expulſionem. Idem accidit ſi neruus veſicæ inſertus afficiatur, vt ſpiritum non traducat; aut modicum afflictumque, quod in luxatione vertebræ, vnde ipſe neruus oritur, accidit; & in caſu, & cum fluore replentur, aut contunduntur prædicti nerui. His in in cauſis irritabis, & excitabis agitatione, & prurientibus rebus ſpiritum. Præterea calidis fomentis, & inſeſſionibus, & oleis

fouebis

fouebis ſedem, pectcn, inguina, & nerui originem excitabis nitroſis rebus vrinam, & ſenſum, non autem potibus: ne aucta plus diſtendat veſicam, ſenſumque ſtupefaciat. Expelles autem manibus comprimendo in decliui poſitione, vt exoneratus ſenſus reficiatur. Manus calidas pubi apprimes ſecundum rationem eductionis.

12 Præter fomenta & olea calida liliacea, & ex ſcorpionibus, & huiuſmodi, confert theriaca, & caſtoreum in potu, ſinapiſmus in pectine: viſcera erinacei exſiccati ad ſolem, & ſuffita ægro vndique contecto. Item contritæ, potuque aſſumptæ eius carnes. Similiter terreni vermes. Item infuſio per colum olei ex ſcorpionibus, rutacei, aut nardini, & pauci caſtorei, &c. Vtere herbis thymo, anetho, centaurea, ruta, myrrha, artemiſia, perdicio, &c.

13 Veſica animalium, & inteſtina valent ex Magia ad roborandum, & ſenſificandum veſicam patientem, vt ſupra.

De rupturis, & vlceribus veſicæ, & carunculis, & ſcabie.

ARTIC. V.

1 SAnguinea vrina fit ex veſicæ morbis multipliciter, aut quia vena eius aliqua rumpitur; quod cognoſces cum renes in cauſa non eſſe ex pridem dictis ſignis intellexeris, &c. Curabis autem iis, quæ ſiſtunt ſanguinem, ſolidantque ruptiones: de quibus ſæpè. *Cauſa 1. Signum. Cura.*

2 At ſi in grumum coïerit ſanguis intra veſicam, dirus eſt morbus: deliquia animi, exiguos pulſus, obſcuros, & crebros, & mœrores, & refrigerationem extremorum adducens, & ſuppreſſionem vrinæ. Cura fit per ea, quæ diuertunt ſanguinem, & ſiſtunt, in dyſenteria, & ſputo ſanguineo enarrata. Grumos curabis non ſecus ac lapidem veſicæ. Nam & diſſoluentia eadem, & repellentia, & præparantia, & ſectiones.

3 Sanioſus ſanguis, aut pus, aut laminæ ſquamulæque, & fœtidus odor, & craſſities furfuracea, indicant in vrinis vlcerationem veſicæ vel penis. Verum ſi penis laborat, non ſatis miſta ſunt prædicta ſigna vrinæ, ſed præcedunt exitum eius: ac dolor in pene, non in pube ſentitur: nec tam ſquamuloſa eſt mictio, vt in veſicæ affectu. *Cauſa ſecunda. Indicia vlceris in veſica, vel pene.*

4 Veſicæ vlcus comitatur acutus dolor continuò, maximè

autem

Propria vlceris. autem mictionis tempore,& excretionis puris,& furfuris:& tunc dolor maior, cum collum vesicæ vlceratum est, panditur. Cum vero fundus vesicæ,& amplitudo, dolor est dirus in pube continuò,non autem in excretione consimiliter : & quidem fæculenta vlcera sordidaque, vrinam fæculentam, mucosam crassæ substantiæ instar farinæ faciunt. Vlcera verò serpentia,vrinam cruẽtam, & saniosam magis faciunt, & circa collum vesicæ potius grassantur:& difficultas mingendi cum pudẽdi arrectione,& petulantia concurrunt, vt in gonorrhœa. Furfuracea autem sanies vesicæ scabiem potius indicat; quam comitantur pruritus, frequens mictio,& graueolens.

Sex causæ vlcerationis. 5 Causa autem vlceris est aut inflammatio præcedens, & corrosiui,acutique facti humores; aut abscessus putridus in vesicam, aut ibi putrescens grumus;& salsescens sedimentum, aut calculus,aut gonorrhœa venerea non bene sanata.

Cur periculosa. 6 Periculosa sunt vesicæ vlcera:quoniam neruosæ,non instaurabilis, est substantiæ:& ab vrinis continuò exacerbantur. Propterea non desinentibus doloribus, ac febribus,colliquatione,& vigiliis moriuntur vlcerati omnes huiusmodi:aliquãdo tamẽ curam admittunt,quibus collum vesicæ,quia carnosius,laborat.

Curatio. 7 Victus ratio sit qualis in renũ vlcere,decubitus mollis. Deinde causis morbi obuiam ibis per pharmaca eis conuenientia, videlicet contra inflammationem, aut calculum,aut grumum,&c. Vlcera autem curabis lacte caprillo & asinino, quibus sanè abstergantur, & solidantur, leniturque dolor. Id quod etiam faciunt halicacabi semina,quanquam frigida;& amylum,amygdalæ,pineæ,cucumer,malua : saccharum violaceum,liquiritia, &c. Adde cataplasmata, & fomenta ad leniendum, & adstringendum.

8 Item lac cum melle sordida abstergent : consolidant verò granatum,galla, rubus,acacia, &c. Præterea purgabis humores acres, nedum obtundes, si tempus, & res permiserint. Vtuntur & cynæ radice,& sarza parilla,vbi ex gonorrhœa accessit malum. Infunditur & lac per penem cum saccharo violaceo liquefacto, tepidóque.

9 Fiunt sinapismi, & vlcera in pube, adeo vt scateant sanie, quatenus è vesica in pubem diuertatur morbus.

10 Præterea solet caruncula in vesicæ collo, aut penis origine intus succrescere ex vlcere, quæ vrinæ impedimento est magno.

In qua sarzę parillæ & cynæ vtuntur decocto;purgatione leni ex cassia & manna. Intrusione saponis, & hydromelitis ad caruncunculam erodendam, minuendámque per immissam candelam: mox glutinant bolo armeno, terra lemnia, puluere tutiæ præparatæ.

12 Vesicarum & intestinorum cum lacte præparatorum esus plurimum prodest excoriatæ vlceratæque vesicæ instaurationi secundum Magiam, vt supra. Item herbæ vesicariæ, halicacabus, colutea, sene, staphilo-dendros: vrina lyncis, &c.

De vesicæ inflammatione.

ARTIC. VI.

1 INflammatur vesica sanguinis biliosi confluxu, atque irritatione: aliquando etiam ictu, cæterísque sæpè dictis inflammationis causis. *Causa.*

2 Cognoscitur autem ex ardore, & dolore graui circa pubem atque inguina. Sequitur vomitio bilis sinceræ, febris, delirium, mingendi impotentia, vnáque appetitus. Adstringitur aluus, rectum intestinum inflammatione arefaciente, & stercora exsiccante. Propterea pernicialis est eiusmodi morbus; eóque certius, quo prædicta symptomata sunt vehementiora. *Symptomata.*

3 Victus in curatione præcipiatur, qualis in renum inflammatione: venæ sectio in brachio, si ferre potest: mox in poplite, & malleolo, vel à principio in his fiat. Vesicæ sitis deinde insessu leniatur in decocto seminis lini, fœnugræc. anisi, dauci, vbi etiam desidens mingat si potest, vel opem ferat quis, manu pecten placidè comprimendo. Mox oleo anethino, chamomillino, lineo, inunges. Item adipe gallinæ, anseris, althææ decocto, cæterísque citra calefactionem rebus tepidis flammulæ egressum aperientibus. A frigidis enim actu abstinendum. Addunt, si dolor intolerabilis est, in oleo papauer, opium, crocum, myrrham. Item cataplasmata ex farina hordei, hyoscyamo, & succo mandragoræ. *Curatio.*

4 Clysteribus lenitiuis vtendum compressa aluo; deinde oleis circa pecten, & sedem. Abstinendum à cientibus vrinam, cum inflammationem augeant: similiter à cathetere, præsertim in maribus, nisi vehemens mingendi necessitas periculum facessat; & cum morbus inueteratus cessantibus accessionibus postulat, etiam vlcerantibus vtendum; quæ ad cutim causas inflammationis accersant, vt sæpè declarauimus.

5 Si suppurationis sæpè enarrata signa apparuerint;eam iuuabimus etiam enarratis medicamentis. Similiter ruptionem, & abstersionem,& consolidationem,vt supra.

De morbis organorum appetitiuorum, generationi seruientium, & prius de morbis pudendi.

Capvt XX.

Sex morbi in pudendo masculino.

1 POstquam de appetitiui organis,nutritioni seruientibus, dictum est, eorúmque morbis: nunc de morbis organorum appetitoriorum generationi destinatorum nos manet sermo; id est veretri,testiculorum, & vuluæ:prius autem de morbis veretri masculini, videlicet pudendi: quos in substantia inuenimus inflammationē,vlcerationem, priapismū,ramicem. In officio seminis profluuiū,impotētiam ad seminādū:de quibus singillatim.

De pudendi vlceratione, & inflammatione.

Artic. I.

Vlceratio intrinseca ex triplici causa.
Extrinseca etiam ex triplici causa.
Signa.

1 VLceratio pudendi duplex:alia intrinseca canalem lædens: cuius causa vel lapillus, vel semen corruptum, vel alius quiuis erodens humor. Alia intrinseca, quæ vel ab ictu, aut strictura veneris infamis;aut à contagio luis venereæ. Quas quidem causas quilibet ab ægroti responsis statim percipiet: signa autem patentia sunt ad sensum, & ex iam dictis. Vlcus enim in fistula sentitur,& præmittit mictioni saniē,non miscet, vti vesicæ vlcus.

Cura interioris.

2 Interioris vlceris causas curabis, ne continuetur malitia;infundes aquas rosaceas, & lac, & mulsam ad abstergendum, & refrigerandum; sed modicè tepentia: si quid enim frigidum applicabis, extraneo frigore purgationem impedies, & inflammationem concentrabis. Prosunt deforis lac, & oleum rosaceum,populeum, & medulla ossis porcini, vt laxata caro admittat medicamen,& expurgationes; deinde resiccantibus consolidabis vlcus.

Cura exterioris.

3 Exteriora vlcera si ab ictu, aut stricto transitu excoriatis vasis facta fuerint: curatur ocio pudendi ab officio, & cibo resiccante,ac potu modico, lauacro decoctarum rosarum, & anethi, & thuris,& veteris linei panni contritis filis.

At si creuerint vlcuscula sordidaque fuerint,lauabis mulsa,lacteque caprino,addito modico vino,deinde pulueribus insperge aloës aridæ,vel aristolochiæ, vel gallæ, vel boli armeni, & decocto eo, quod hæmorrhoidibus applicauimus. Valet & charta combusta

combusta,& linea concerpta fila aliquando vel sola.

5 Cum autem à contagio malum accesserit, purgandum erit corpus infusione colocynthidis, & exsiccantibus præparationibus, vt humorum confluxus exsiccetur, & pestilens qualitas vacuetur: deinde aluminis puluere, & oleo sulphuris vlcuscula inserges, & filis applicatis cōtege mundo tenui lineo panno. Omniaque decocta exsiccantia, & pulueres, quæ in hæmorrhoidum cura meminimus, valent etiam in pudendi vlceribus.

6 Si verò etiam inflammatio ex vlceribus accesserit, tunc linteola perfusa aquis rosac. portulacę, solatri, & oui albumine, mitiganda erit; & per ea, quæ d inflammationibus sæpè notauimus.

7 Solent etiam inflammari scrotum, & testiculi simul, aut seorsum propter ictus, aut sanguinis biliosi, aut excrementitiorũ humorum confluxum; & cum scrotum solum inflammatur, fit in eo tensio, & rubor, & ardor. At si etiam testiculi, tunc prætereà accidit febris, & dolor in eis vsque ad lumbos, cum grauitate.

8 Curantur autem sicut cæteræ inflammationes, de quibus pluries; tenui scilicet victu, phlebotomia diuertente, & euacuante: & si opus fuerit etiam purgatione acrium humorum: prætereà oleis, & fomentis phlegmonem sedantibus. Et si ad suppurationẽ vergat, etiam iuuanda erit: similiter & ruptio, & abstersio, & solidatio, vt supra.

De hernia.

Artic. II.

1 Hernia siue ramex multiplex. In alia enim rupto peritonæo deuoluitur intestinum in scrotũ. Cuius causæ esse solent conatus immodicus, siue ad leuandum pondus, siue ad trahendũ: siue ad saltandũ; siue ad canendũ, & vociferandũ. Est etiam aliquando ictus: cognoscitúrque ex tumore molli, qui in se conturget, reuersioneque intestini in suam sedem cum murmure vbi comprimitur, & subita iterum reuolutione deorsum, si sibi relinquatur. Verum à principio cum modica est ruptura, non fit ad scrotum delapsus, sed quasi vesicula in lateribus pudendi, si duplex est ruptio, vel in latere. Adest & dolor, præsertim flante Austro, aut vbi ventosos cibos assumpserint. Vocatur hæc hernia intestinalis. Est etiam vbi fit solius omenti illapsu, quod regreditur intrusum absque murmure. *Descensus in scrotum quæ causa.* *Signa.* *Hernia imperfecti.*

2 Eadem hernia omenti, vel intestini, solet in inguinibus fieri, &

circa vmbilicum, & vbique in ventre inferiore: cum videlicet peritonæum rumpitur, aut hiat, aut laxatur, & quidem mulieribus proprior. Habet easdem causas, sed potius ictus. Egressus intestini non adeo fit, vt in scrotum, sed quasi vesiculæ flatulento plenæ succo, & ex his signis agnoscitur. Nomen habet à loco, & re, quæ in ipsa tumet.

3 Alia est in scroto flatuosa modo hernia, cum videlicet ingenito repletur flatu, & humore attenuato, qualis in tympanite hydrope, eaque tactu cognoscitur.

4 Alia est aquosa, cum humores ex contusione, vel ictu, aut vasis fractis abdominis in scrotum confluunt, veluti in ascite contingit. Indicat hanc herniam tumor scroti stabilis, dolore vacans, & pellucidus, si aqueus est humor: rubicundus, aut liuidus, si fæculentus sanguis. Solet erythroides emergere in tumore laxatus aqua plenus, ouatus, testiculum abscondens, vndique circundans. Solet & per se quasi tertius testiculus apparere. Item extra erythroidem humor effundi solet, nec testiculum prorsus abscondere.

5 Tandem alia hernia est carnosa, cũ induratur testiculus post fluxionẽ ex ictu, aliaue ex causa factam; quod durities, & cõcolor aspectus pandit, & dolor; qui tamen cessat, vbi in scirrhũ abierit.

Cura. 6 Ramicem intestini, siue in scroto, siue in inguine, curàbis primo reducendo intestinum in locũ suum, resupinato ægro, eleuatis natibus, manúque blanda dextre cõprimente tumorẽ sursum.

7 Quod si minus fieri potest, quoniam inflammatio, dolor, flatus, tormina superuenerunt, ita vt retrudi intestinum repugnet: tunc linimenta, & fomenta, & balnea, quæ flatum soluant, dolorem, & inflammationem leuent, adhibebis, sæpius dicta; videlicet ex malua, fœnugræco, aniso, cumino, anetho, &c. per infusas spongias, & cataplasm. &c.

8 Post regressum intestini ligaturam aptabis, ne relabatur; ac simul cerata, & emplastra adstringentia, & conglutinantia peritonæi vulnus, quæ fiunt ex mastice, visco quercino, sarcocolla, bolo armeno, aloë: pice nauali, galla, balaustiis, terebinthina, cera. Item ex glutino, quod vocant picem græcam. Præterea ex bene coctis neruis animalium consumptis, deinde contusis neruis, & in viscositatem redactis. Item ex pelle arietina similiter macerata, & ex gummis in vino consumptis: quæ cum adhibita, & colligata fuerint, æger in lecto eleuatis femoribus commorabitur.

Cibis

9 Cibis vescetur glutinosis nullum habentibus flatum:comedet pedes arietinos, vitulinos,& intestina, ventriculum, pellem benè cocta, præsertim in lacte. Cauebit ab omnibus leguminibus.

10 Vtetur in potu decocto lentisci,solidaginis saracenicæ, polygoni,eupatorij,prunellæ,plantaginis, cynoglossæ,symphyti, balaustiorum,& huiusmodi:quibus addes saccharum,vt suauior fiat potio.

11 Non permittes stercora indurari,neque labore excerni:quapropter vtere clysteribus lenientibus; neque ligatura cum cacare,aut aliter moueri oportet,soluatur.

12 Herniam aquosam calefactiuis, & exsiccatiuis rebus curabis,quales baccæ lauri, semina lini,dauci, althææ, nigellæ, farina fabacea, thus, rosæ exsiccatæ:& his rebus, quibus curatur ascites.Exsiccabis etiam corpus pharmaco,vel diæta,vel humidorum ciborum abstinentia, ne continuetur defluxus.

13 Flatulenta verò per ea, quæ flatum dissoluunt, sæpius dicta.

14 Carnosum ramicem curabis pituitosos, fæculentosósque humores purgando, & seroses exsiccando. Vtuntur,& sarza parilla,& aliis attenuantibus.

15 Verùm vbi venæ testiculorum multi sanguinis fæculenti confluxu turgentes,tumorem fecerint:sanguinis diminutione,& rebus melancholiam purgantibus, vtendum.

16 In aquosa hernia contumaci,chirurgia adhibetur perforando testiculum filo, vt humor paulatim efferatur. In carnosa, & aquosa,vbi putrefactionis imminet periculum, testiculus extrahendus est, & locus igne exsiccandus.Vtuntur etiam in intestinali,sectione latiori, qua & testiculum extrahunt,& vulnus peritonæi,acu,quatenus possibile est,consuunt; curantúrque.

Post hæc curaui me ipsum quinquagenarium iuxta Arnaldi consilium,vsusque sum limatura, & ærugine ferri, quantam trinummus Romanus capit, epota in ouo sorbili quotidie mane quatuor horas ante prandium per triginta dies, vt ferrugineus fieret sanguis: Apposui ligaturam exactam cum emplastro ordinario,vt supra;cui addidi magnetem actum in puluerem;quo alimentum ferrugineum attraheret:nec vnquam vigilans,aut dormiens cingulum ferreum deposui per tres menses, nisi cum mutarem emplastrum, & adderem puluerem magneticum post

quoslibet octo dies ferè, donec peritonæum consolidatum mirificè fuit, ita vt sine periculo incederem vllo. Vsus sum cibo, & potu vt supra narratis; videlicet pasta, & glutinosis rebus, & lentisci decocto in vino rubro, non acido; neque acetosis vsus sum vnquam. Sed post annum negligēte me folliculus ad ipsum inguen recidit; agnoui tandem nil salubrius ligatura stricta, continuáque: Ipsa enim Natura sanat, cum per flatus, & negligentiam aliam eius non interrumpitur labor. In adolescentibus id sæpè expertus sum, solo ligamine benè curatis.

De priapismo, eiúsque cura.

ARTIC. III.

Quidditas rei & nominis. 1 EST priapismus pudendi auctio in longum & latum stabilis præter voluntatem, aut libidinis voluptatem, à Priapo gentilium deo dicta; quem immodico pudendo depingebant. Et cum accesserit palpitatio etiam, satyriasis vocatur, siue à satyris monstris, ita pudendo salaciter affectis; vel à græco veteri vocabulo.

Causa. 2 Huius morbi causam dicunt flatum vel in neruo cauo pudendi genitum exuberanter, vel ex arteriarum orificiis manantem valde patulis. At cum quasi præter voluntatem experimur in somno pudendum inflari, distendique vsque ad seminis emissionem, cum præsertim supini super spermaticas jacemus venas: profecto distentionis eiusmodi causam seminis abundantiam, auctumque calorem acquisititium, opinari non rarò licet: nam & qui consueta abstinent venere, hunc incidunt in morbum. Verum cum in hac passione emittatur semen, & transeat erectio aucti pudendi, propterea enim in definitione diximus, Auctio stabilis, nedum præter voluntatem: cogitare quis non temerè posset, caloris defectum in priapismo esse. Cum enim nequeat semen excernere, flatumque dissoluere, necessariò in suo semel acquisito augmento permaneat oportet: ideóque Auicen. putrefacto semini, & spermaticorum vasorum laxationi, & infirmationi post coitum nimium factæ itidem priapismi tribuit causationem.

Confirmatio. 3 Vtcumque tamen fiat, procul dubio succis crassis flatum crassum gignentibus, & qui excuti à calore solito nequeant, siue cum semine fiat inualido, siue intra cauitatem nerui humiditatem attrahentis, bibentisque, tribuendum videtur. Cum enim eis nō subuenitur, pereunt, pudendo etiam post mortem erecto permanente:

manente: ergo non à ſpiritu animali, ſed à craſſo flatu, vel humore; vnde & ventre inflantur, & frigidum exudant: & iuuenes, & mulieres à coitu abſtinentes huic morbo ſuccumbunt: vt facile ſit bene cauſas aſſignaſſe.

4 Curam ergo aggredientes à coitu arcebimus ægrotum, ne humores ſubſequantur ad pudendi auctionem maiorem. Si autem conſtiterit ſeminis retentionem in cauſa fuiſſe, licebit coitum præcipere, vt ſeminis copia corrupta, flatúmque emittens, educatur. Quo peracto à coitu & ſpectaculis, & locutionibus libidinis recordationem excitantibus abſtineat æger. Item à pharmacis, præſertim acribus: & cibis & potibus ſemen generantibus, aut vrinam cientibus. *Curatio.*

5 Præterea ſi plethora adſit, & ſanguis multus, & ſemen: nedum inedia à principio, & extenuantibus, & ſterilibus rebus in cibo, & potu vti conuenit: ſed etiam venæ ſectione internæ, & dextro cubito. Purgabimus verò per vomitum, vt humores ſurſum reuellantur. Quod ſi fieri nequit, lenitiuis per aluum vtemur, vt caſſia, & manna, & clyſteribus pariter blandis ex maluæ, & betæ decocto.

6 Mox cerata, & emplaſtra, & cataplaſmata adhibere coli, & lumbis ad ſpermaticas venas, & intercapedini, quæ eſt inter anum, & colẽ: ex oleo roſaceo, chamomil. ſucco ſolatri, ſemperuiui, portulacæ, argenti ſpumæ; ceruſſa, cera, aceto. Item ſemen nymphææ, viticis, & rutæ: hanc tamen non à principio, ſed vt exſiccet reliquias humorum confluentes. Præbeantur etiam ea quæ ſemen minuunt, & ſterilitatem conciliant, in ſequentibus narranda articulis.

7 Tandem in ſatyriaſi, quæ medicamentis non tollitur, addi ſolent hirudines, & cucurbitulæ cum ſcarificatione: & vbi lethale periculum imminet, nec medicina iuuat, ſecandum eſt pudendum, veluti eunuchis Turcarum infælicibus fit per crudelitatem, ægrotis per pietatem: ſic enim fit, vt totus morbus auferatur, nec aliæ corporis partes contaminentur ad interitum.

8 Si autem ſolus flatus in cauſa eſt, ea quæ contra flatum ventriculi, & inteſtinorum ſæpè ſcripſimus, medicamenta valebunt, & cibi & potus.

De

De gonorrhœa, seu seminis profluuio.

ART. IV.

Quid gonorrhæa ex Medic. 1 GOnorrhœam omnes Medici seminis profluuium spontaneum, inuoluntarium, continuum esse aiunt citra voluptatem: quod à duabus causis oriri putant, aut ab imbecillitate retentiuæ facultatis, & tunc absque pudendi erectione fit; & hoc signum eius: Aut ab intemperie conuulsiua, & tunc pudendi erectio comitatur. In vtrisque autem gracilescit corpus, præsertim circa lumbos, qui debilitantur tam in viris quàm in fœminis: in quibus minus est curabilis; & in tabem incidunt.

Causa.

Correctio. 2 Nos autem arbitramur imbecillitatem solum non esse profluuij causam morbosi: est enim vbi sponte effluit semen simul cum vrina, propterea quod multum est, nec capacia sunt vasa, quanquam fortia, vt experimur omnes qui castitatem profitemur. In somnis, etiam sola imaginatione & vasorum repletione, & calefactione egreditur; nec tamen inter morbos id annumeratur. Præterea quantauis adsit imbecillitas, nisi semen exuberet, non fit profluuium: immò neque si exuberet, nisi adsit corruptela seminis, aut intemperies aliqua; vnde vulgo existimantur qui calefacti refrigerantur statim, transeuntes de extremo ad extremum, seminis profluuium pati solere. Indicat etiam illa conuulsio intemperiem flatuosam, & humidam, causam esse erectionis. Et quando fit absque erectione, peccatum est in solo semine: quando cum erectione, in vtroque: ita vt principium quoddam priapismi cum profluuio componant hunc morbum.

Historia eiusque ratio. 3 Bis hanc passionem in iuuenta experti sumus; semel post febres tertianas cum conualesceremus: propterea quod retentum semen febrili calore ex parte assatum, & ex parte solutum est, ac deinde colliquatum simul vaporibus non amplius exhalantibus ob debilitatas vires, sed se miscentibus cum massa seminis ad eius liquationem. Manifestum est autem, quando semen fluidum est, guttatim exiens, & subuiride, seu subflauum: quod sola imbecillitas non facit, sed immutata seminis temperies & substantia, ita vt vesiculas complexas, quibus semen retinetur, mordacitate rumpat, atque proinde effluat. Secundò verò post equitationem, & cursum per niuosam regionem in hyeme, vbi agitatio semen concussit, frigus calorem à sui symmetria dejecit, seménque labefactauit. Est etiam vbi quis ex coitu impudico cum

Quatuor causæ gonor.

cum muliere venereo affecta morbo in gonorrhœam incidit, quando vapor fœtidus per fiſtulam attractus in ſeminaria vaſa ſemen contaminat, ita vt veſiculas rumpat, & corruptum profluat. Plato etiam *in Timæo*, & Galenus *in 2. lib. de ſemine*, conteſtantur quod diu retentum corrumpitur etiam in mulieribus, vſque ad diras paſſiones earum, & dæmonoplexias: quod Hippoc. *in lib. de morbis virginum* prædixerat. Dæmon autem malis vtitur humoribus ad hominum vexationem, quemadmodum ſæpè declarauimus.

4 Igitur cum ſeminis copia coarctata peccat, eò quod alienam acquirit temperiem, non ab re procurare eius primò effluxum per coitum cum calida nigra muliere: quæ tamen ne & ipſa lædatur, ſtatim ſemen egerat, vterumque intus vino lauet; deinde coitu, eiuſque cogitatu, & ſpectaculis, & narrationibus, & lectionibus libidinem mouentibus, prorſus abſtineat æger; vtaturque cibis, & potibus ſemen minuentibus, ideſt aqua pura, vel in qua ferrũ ignitum extinctũ ſit pluries. Item proſunt folia agni caſti, & flores, & ſemen coctum frixumque; portulacæ, lactucæ ſemen, & nymphææ: calamintha, roſa, & ruta, & viola alba, omneſque plantæ ſteriles natura: quas etiam lumbis alligabis, & decoctis pro inſeſſu vteris; & in emplaſtris. Solet & lamina plumbea renibus applicari: ſed minus periculoſa ſunt iam dicta ſimplicia. Victus ſit frugalis, extenuans, non flatuoſus, nec prolificus. *Cura gonor. ex ſeminis ſuperfluitate.*

5 Sin verò corruptio acciderit ex intemperie aliqua in ſemine, & conuulſio in virga, vtendum eſt his, quæ priapiſmo conueniunt, ac ſimul aliis, quæ corruptelæ obuiant, ſemen minuunt, refrigerantque, & incraſſant: propterea balneis frigidis, potu frigidæ, ac cibis tenuis, frigidæque ſubſtantiæ, vtendum; quales cucurbitæ, citrulli, portulaca, caro modica anſerina, in hoc valent: vteris etiam in medicamento, & in cibo præfatis rebus, & acetoſella, & ſanguinaria, plantagine, vmbilico veneris, borragine, viola, roſis, granatis, ſemine cannabis: calamintha, coralliis rubeis, ſantalis. Et in fine vbi expurgato ſemine indigebis reſiccatione; valent mentha, ruta, bolus armenus, myrtus. Sunt etiam qui manna, aut caſſia purgant corpus: at quidem aſparagis, & petroſelino vtentes. Nos ſemen fœtidum extulimus, deinde frigidis, & adſtringentibus vtentes ſanitatem conciliauimus. *Ex intemperie.*

8 Conuenit aër ſiccus, frigidus, lectus duriuſculus ſubſtratis præfatis rebu; balneum medicatum: frigus actu ſemel confert,

vbi subtepidis rebus expurgaueris semen excrementitium: cæterum adstringendo nimis obest, præsertim si inflammatio adsit. Iuuant olea rosaceum, populneum, omphacinum, myrtinum, & huiusmodi, ad lumbos, & radices pudendi.

De impotentia ad Venerem.

Artic. V.

Triplex causa impotentia venerea. 1 SVnt mariti, qui debitum vxori reddere non possunt, aut quia semine carent, aut quia frigida genitalium intemperie laborant, aut quia superstitione ligantur.

Signa. 2 Quorum indicia ex ipsorum habebis confessione: primi enim non emittũt semẽ quasi spadones. Secundi nõ erigunt pudendũ, licet semine abundent. Tertij quidẽ erigere, & emittere cõsueuerunt, ex quo autem suspicione ligaturæ laborant, ignaui fiunt.

Cura carentium semin. 3 Primos curabis applicatione animi ad Venerem per spectacula, sermones, lectiones, tactiones; sic enim spiritus ad seminis confectionem vocatur. Item per cibos, potusque, qui semen generant, augéntque; quales sunt vinum generosum, & lac fœcundarum ferarum, qualis est omnis multipara, & pluries in anno. Itẽ multæ substantiæ carnes, faciléque coctibiles, & libidinosorum animalium fœcundorum, quales columbæ, hirundines, perdices, passeres, gallinacei, porcelli, pisces vino cocti. Conchylia autẽ magis, & polypi, & quidem oua omnium, valent, sed maxime passerũ, & perdicum, & gallinaceorum testiculi. Præterea flatuosi cibi, qui spiritum, & semen generant, vt fabæ, & amygdalæ, pineæ, pistacia, rapa, cicer, pastinaca, porrum, anisum, fœniculum, & res lacteæ, albęque, & testes animalium fœcundorum, vt capri, struthio-cameli; cuminum, ocymum, lapathum, satureia. Semper tamen herbas carnibus prædictis copulabis, aromatibusque.

Cura impotentia ex frigiditate. 4 Secundos vero eisdem applicationibus; insuper & pudenda contrectanda erunt, oleisque calidis, humectantibus tamen vngenda, si modici seminis sunt. Si multi, & inepti, adde exsiccantia simul, vt liliaceum oleum, & è castoreo: in quibus piper, moschus, nigella, caryophyl. sint macerata, & huiusmodi. Præsertim verò scobes ceruini veretri, quo nil magis ad libidinem excitat. Fiunt etiam morselli ex eisdem rebus, idest nuce pinea, amygdalis dulcibus, testiculis vulpis, & equi, felle aprino, ramento ceruini pudendi, satyrio, scinco, eruca, semine lini, fœniculi, bulbo orchis, seu testicularis herbæ, nasturtio, sinapi, pastinaca, caryophyl. ambra,

bra,moſcho,pipere,& ſimilibus, confectis in aqua roſacea, & lacte.Eædem res valent in cibo,& potu,& electuariis,& confectionibus partim ex Phyſica,partim ex Magia.

5 Præterea leporis coagulum,leonis adeps,ſuccus tragacanthæ cum tribus piperum generibus,conficiunt linimentum pudendis apprimè libidinoſum,adhibendum teſticulis,lumbis,veretro, & radicibus eius inter anum,& teſtes. Item ſtellio crematus,in pulverem redactus, illinitus dextri pedis pollici in actu venereo, vt exercere queas;& cum volueris ceſſare digitum abluito, valet in ouo pinearum potum oleum.Vinum generoſum deſit nunquam; haud tamen in tanta copia,vt genitalem ſpiritum obruas. Commendantur cardui cum pipere,& oreoſelinum, & omnia ſemina alba,acutáque,& quintæ eſſentiæ ipſorum.

6 Sic ex bulboſis plantis,& quæ teſticulorum, & genitaliũ habent effigiem tam in mari,quam in terra; valida fiunt pharmaca, vt bulboſæ plantæ,teſticulares,aſphodelus, cyclaminus, Veneris vmbilicus, leontopetator,catanances,paſtinaca,mandragora, & limones Neocaſtrenſes,in quibus & vuluam,& veretrum natura effingit: & marina quædam animalia pudendi vtriuſque inſtar efformata.

7 Tertios quidam non dæmonis arte ligari per ſuperſtitionem putant,ſed naturalibus medicamentis:etenim veretrum canis,& lupi,phocæ,teſtudinis,& cæterorum animalium, quæ ligantur in coitu,ſuntque tardæ ſolutionis,& ſeminationis,ad ligandum valent; ergo & quæ concitati ſunt coitus, facillimíque, valent ad ſoluendum, ſi comedantur:quales ſunt paſſeres, picus martius, pica vulgaris,id quod experti approbant. *Cura impotēiæ ex ſuperſtitione.*

8 Nos experti quoſdam ſolis verbis ſuperſtitioſis ligari,& verbis ſolui à maleficiis,nequaquam credimus natura hæc fieri ſemper,niſi applicatione naturalium prædictorum à diabolo ita fieri dicamus.Neque enim frigefacere ipſe poteſt,niſi frigus adhibendo:& quoniam maleficium maleficio tollere ſancta religione vetamur,recurrendum eſt ad ſanctos exorciſtas in huiuſmodi affectibus.Licet tamen vti naturalibus antidotis contra venerea naturalia à diabolo adhibita:ergo,& pica,& paſſere, & cæteris iam dictis,vt in theologicis docebamus,vbi & quomodo diabolus iſta poſſit declarabamus.

Errant Rhaſis, Plinius, & alij Theologiæ expertes. Hac in re valet plurimum perſuaſio, & imaginatio, quod quis eſt

 ligatus,

ligatus, aut solutus. Sic enim operatur, aut non operatur, vt afficitur: videmus enim timore deiici, & gaudio erigi pudendum; ergo, &c.

9 Magia docet pilos ani masculi hyenæ, combustos, tritosque, si pathici ano inunguntur, à suo vitio istum liberare.

De fœminei pudendi morbis.

CAPVT XXI.

Morbi muliebris pudendi 14.

QVoniam vterus muliebris est inuersum virile pudendum, vt in phys. probatur, & vtrumque generationi instrumentum inseruit: necesse est cum dixerimus de pudendi virilis morbis, de muliebris quoque pudendi malis differamus. Sunt quidem huius passiones coëundi impotentia, sterilitas, menstruorum suppressio, & nimius effluxus, & fluor continuus, & suffocatio vteri, & procidentia vteri, & inflammatio, & vlceratio, & inflatio, & mola: & partus difficultas: & scirrhus, & cancer; de quibus singulatim dicere tempus est.

De muliebri ad coitum impotentia.

ARTIC. I.

Natiuæ impotentia signum, & medela.

1 IMpotentia muliebris ad coitum in vtero priuatio est, aut natiua aut accidẽtalis. Natiua, quando vteri os per se ita obstructum est, vt veretrum ad interiora non admittat; quod ex tactu, impeditoque actu palam fit. Eius medela est fomentum: & balneum ex fumis, & decoctionibus herbarum mollientium, & relaxantium, vt maluæ, althææ, nigellæ, fœnugræc. lino, bdellio & huiusmodi. Item ex vnctionibus adipis porcini, anserini, gallinacei, & resinarum, & butyri & oleorum violæ & oliuæ.

2 His repetitis crebro, & per spongiam applicatis, & in pessis, tunc intra os vteri partem spongiæ iniiciens aridæ, filo ligatæ, vt ibi emollita amplificetur, & os vuluæ simul amplificet: quod si acciderit, aliam maiusculam, & deinde aliam, donec amplitudo optata succedat. Deinde alumen, aliudve corrosiuum vnà cum melle intromittere licet ad dilatandum magis, si contumax est adhuc ostiolum.

3 Aliquando etiam sectio adhibetur per chirurgiam gladiolo aureo, cum aliter dilatatio non succedat: & tunc quæ vul-

nus

nus ſanant alliganda ſunt,& deinde lenitiua.

4 Accidentalis autem obturatio accidit, cum ex vulnere cicatrix, & callus oboriuntur oſtiolo, & tunc eiſdem omnino vtere remediis, quibus in natiua. *Curá accidentalis.*

5 Aliquando verò coitum pati nequit mulier ob vteri vlcerationem,aut inflammationem,aut procidentiam, de quibus morbis ſingillatim erit ſermo in hoc cap.

6 Si autem inflammatio ex præfatis medicamentis ſuboriatur: tunc oleis roſaceis,violæ,terebinth.& aliis,quæ flammam ſedant, & exitum ei parant adhibebis. Itaque & lac miſcebis aſininum.

7 Victus autem mollis erit,& aperitiuus;ſimiliter & potus. Caueat à ſalſis, & adſtringentibus.

8 Notandum, quod ſi vterus interius eſt amplus, oſtium verò ſtrictum;attrahit ſemen, & concipit mulier;ſed in partu moritur, nequeunte fœtu egredi. Siquidem & virgines impraegnantur, ſed non pariunt virgines, nec ſunt poſt partum,abſque miraculo.

De ſterilitate.

ARTIC. II.

1 STerilitas propriè impotentia eſt non ad coitum,ſed ad conceptionem, ſuſcipiunt enim ſemen, ſed non fœcudantur ad prolis fructificationem. *Quid ſterilitas.*

2 Sterilitatem ergo facit aut intemperies vteri,vel ſeminis;aut ſordities,aut deformitas,aut coitus intempeſtiuus. *Cauſa ſterilitatis.*

3 Intemperies frigida in mulieribus, aut maſculis, ſi eſt naturalis;cognoſcitur ex frigido habitu, carentia pilorum, præſertim circa pudenda,& ſecreta corporis, & nulla vel modica coitus appetentia, ſtupiditate ſenſus in pudendis, lumbis, & cruribus, & ipſorum contractione abſque prominentia, & ex tactu vel mordaci nil calefaciente, ſed molli, inuoluptuoſóque. Item ex menſtruorum ſuppreſſione, vel difficili effluxu. Si autem frigiditas accidentalis ſit, ex præcedenti victu, & accidentibus palam eſt; vt ex frigido aëre, balneo frigido, paſſionéque frigida diuturna, & grandi,illata nuditatibus. Aderunt etiam præfata ſigna, quæ in naturali frigiditate circa ſenſum partium, & veneris appetitum. *Signa ſteril.*

4 Curabis hanc intemperiem cibis calidis in ſubſtantia,& odo- *Cura frigida.*

ratis, & carnibus perdicum, phasianorum, passerum, columbarum, hinnulorum, gallinaceorum, vulpium, sinapi, nasturtio, eruca, origano, apio, fœniculo, asparago, smyrnio, allio, & similibus. Condiantur aromatibus, pipere, cynamomo, caryophyl. & huiusmodi. Vtantur balneis calidis medicatis, & aluminosis, nitrosis. Vngantur toto corpore post frictiones, præcipuè in pudendis, oleo cyperino, liliaceo, amaracino. Fiant etiam suffitus ex odoratis, thure, storace, galbano, amomo. Item cataplasmata, & pessi ex myrrha, galbano, castoreo, cypero, mastice cum salacium animalium axungia, melle, satyrio. Potus esto vinum album generosum odoratum, & in non crassis sit nigrum cum aqua aurantiorum, & in eo pars moschi, aut caryophyl. & myrrha. Hæc enim omnia cum vnctionibus, & balneis rite administratis, & sæpè temperamentum immutant. At verò si non modò intemperies frigida, sed etiam crassi, frigidique humores adfuerint, medicamento purgante eos, præsertim pituitosos, secundum artem.

Cognitio calidæ. 5 Calida intemperies in vtroque sexu ex pilorum præcipuè copia, præsertim in partibus pudendis, dignoscitur, & ex pronitate ad libidinem multa. Item ex menstrui exigua excretione, & cum dolore, nigra, assataque: & concomitantia siccitatis, quod in multis sterilibus experiri licet.

Cura. 6 Curabimus hanc humido, frigidóque victu, & aëre, & somno multo, & quiete, vino tenui, albo, & aquoso, dulcibus balneis, & circa lumbos, & pubem refrigerantibus rebus adhibitis, vt solano, Veneris vmbilico, lactuca, portulaca, rosaceo, & huiusmodi, quæ etiam pectini, & sedibus adhiberi poterunt, addita cerussa, endiuia, mercuriali, & oleo rosaceo, & violaceo.

Agnitio ster. ex siccit. 7 Intemperies sicca denegat alimentum geniture: cognoscitur corporis gracilitate, menstrui crassitie, vteri ariditate, idest humorum priuatione, pilorum duritie.

Cura. 8 Emendatur humectantibus cibis, potibus, somno, ocio, cataplasmatibus, & oleis subfrigidis, magis autem succis: olea enim & quintæ essentiæ exsiccant semper ex parte: prosunt magis non salitæ pinguedines, ossiumque medullæ.

9 Humiditas vteri nimia obruit semen suffocatque, vt palustris terra frumentum. Agnoscitur ex habitu pituitoso corporis, naturali, vel accidentali, & copia excrementorum fluidorum per foramina naturæ. Item excretiones liquidæ, multæ in coitu, & menstrui copia.

10 Cu

10 Curatur victu ficciori, & inedia, assatis carnibus, meraciori vino, parcius tamen sumpto. Est etiam vomendum & supernarum partium frictionibus vacandum ob diuersionem. Suffitus in vterum proficiunt ex aloë, myrrha, thure, vinaceis combustis. Prosunt etiam vtero rosæ siccæ, galla, myrtus, polygonum, balaustia, & cætera exsiccantia; cum corpus rite prius purgatum fuerit. *Cura.*

11 Cum autem sordities in causa fuerit, ea expurganda primo erit. Cum ergo fluunt menstrua, coëundum non est: sordities enim vitiati sanguinis genituram occidit: desinentibus autem menstruis vterus est mundus, & orificia venarum aperta, vt semen in eis radicem agere, & sanguinem sugere ad sui nutritionem, & corporis formationem, queat. Cæteris temporibus non ita est aptus vterus: etenim aut occlusæ viæ negant nutrimentum, nisi sit tantus amor, & voluptas, vt spiritus cò confluens irrumpat. Incipientibus vero non iudico tempestiuum: subsequens enim vitiatus sanguis genituram necat; aut si retinetur, matri mala infert multa, quæ suo in loco enumerauimus. Si sordes erunt ex abscessu critico, siue symptomatico, aliorum morborum, vt quia cacochymia naturæ vi eo exoneratur; tunc sordes lauacris abstersiuis educente, & cacochymia pharmaco purgante, tollenda. Item suppressi menses diu negant conceptionem. Idcirco, quæ menses cient, iis dabimus. *Cura ster. ex sorditie.*

12 Præterea crassi flatus in vtero conceptionem impediunt, vel fabricam euertunt. Hos tumor pectinis cum pungente dolore, & strepitus vuluæ, vel exiens flatus, indicant. Curabimus inedia, mox victu ficciori, & calidiori non flatuoso, & exercitiis, & rebus flatum discutientibus, tam in cibo, quam vuluæ applicatis, vt cumino, origano, pulegio, pipere, fœniculo. *Ex flatu signa.* *Cura.*

13 Præterea si pharmacum causa fuerit sterilitatis, eius vires explorabimus; & contrariis secundum artem medebimur. *Ex pharmacis.*

14 Deformitas vteri, si paruus nimis, & tunc amplificatur vt supra docuimus; vel angustia oris, & hoc impedit concubitum, nedum conceptionem; de quo supra: vel amplitudo oris vteri, cuius gratia, nec retineri genitura, nec ab externis iniuriis defendi potest: medebimur cibis siccis, fomētis adstrictiuis, ex lentisco, vinaceis, galla, rubo, myrto, eorúmque pulueribus, & decoctione in austero vino. *Ex deformitate.*

15 Vel

15 Vel vteri meatus obliquus, quod digitus explorabit, & emendabit: post vbi mollientibus fomentis adstrictiuis ex lentisco, & balneis, & pessis, & pinguedinibus, vsus fueris. Coitus etiam à tergo dirigit semen introrsus aptiori ratione, vt mos est animalium.

Ex modico semine. 16 Si autem seminis modicitas in causa fuerit, per ea quæ multum semen faciunt, fœcunda animalia, & plantas occurremus: de quibus sæpè.

17 Si vero seminis frigiditas, per calida: si ardor, per frigida: si siccitas, per fluida; si humiditas, per incrassantes res, & calorificas medicandum.

Ex occulto vitio. 18 Cum tamen vitium est in semine occultum, per cibos boni succi, & facilis cócturæ, & semen augentes, certabimus, & peccantes humores vacuabimus, & cacochymiam corrigemus.

19 Semen fœcundant plantæ, & lapides, & animalia Veneri dicata, vt in lib. 5. & quæ pridem considerabamus ex fœcunditate, & copia seminis, & partus; præcipuè testiculi apri, leporum, cuniculorum, gallinaceorum, vulpium, & coagulum, & matrix ipsa leporum, & gallinarum, & columbarum.

20 Item conceptionem impedit coitus intempestiuus, idest qui fit, cum sordescit vterus: nec desinentibus menstruis, vt paulò ante dicebamus. Item qui fit infirmitatis tempore. Item absque amore vtriusque. Item qui ante duodecimum annum in fœminis, & in maribus in nostro climate; & qui fit post quinquaginta annos in muliere cum desiuerint menses, & decrepito in homine. At sub tropicis etiam in sexto anno concipiunt; quod etiam apud nos contigit, teste Thoma Caietano 2. 2. Accidit etiam centenariæ concipere in oppido Camerota, sed de his.

21 Solertissime Hippocratici, an conceptura sit fœmina deinde prognosticantur: dant enim butyrum, & mulieris, masculum alentis, lac bibendum, & si eructauerit, concipiet: sin minus, non concipiet. Anisum tenuissimè tritum in aquam bibendum dant, & dormire iubent: & si pruritus circa vmbilicum ipsam inuaserit, concipiet: sin minus, nequaquam. Item allij caput derasum integrum apponunt vtero: & si postridie per os oleat ipsa mulier allium, concipiet: sin minus, minimè.

22 Præterea an prægnans sit ea via indagant. Si enim mel, & anisum subtiliter tritum, & simul aqua dilutum, vtrumque bibens, dormiénsque, circa vmbilicum tormina passa fuerit: tunc concepisse

piſſe volunt. Sin minus, nequaquam. Idem fit ſi dormitura aquam mulſam ebibet: tormina enim ſequentia indicabunt: non ſequentia verò, quod non concepit. Horum rationes conſideranti obuiæ ſunt.

De menſium ſuppreſſione.

Artic. III.

1 Menſtruus ſanguis, quemadmodum in Phyſ. dictum eſt, eſt fæx impura fuliginoſa, tetra excrementúmque, quod natura ſingulis menſibus, tanquam nutritioni ineptum noxiumque, per vterum excernit, eo quod in ſubſtantiam aliti, neque in pilos ab imbecilli fœmineo calore conuerti poſſit, ſicut in maribus ſolet. *Quid ſanguis menſtruus.*

2 Incipit autem fluere poſt duodecimum annum plerumque, quando alimentum redundans incipit à roborato calore natiuo ſequeſtrari. Prius enim totum alimentum æqualiter funditur in fluorem. Similiter & in maribus fit ſequeſtratio in pilos, & excrementa alia nouiter aduenientia. Non ergo menſtruus ſanguis eſt ſemen, in quo cauſæ latent, & progreſſus, finéſque nati: ſed vitioſa res pilis analoga, atræque bili. *Quomodo.*

3 Iuuat autem conceptionem, eo quod purgatus ſanguis fit aptior ſeminis virilis nutritioni, & orificia aperta radicem fœtus ſuſcipiunt: vnde non fit conceptio proba, niſi deſinentibus menſtruis, vt docebamus. *Vſus.*

4 Quapropter triplex eſt menſtruorum carentia: altera naturalis: altera artificialis: tertia morbifica. Naturalis eſt à principio vitæ vſque ad duodecimum annum in noſtro climate, quando nec ſequeſtratio, nec indigentia adſunt. Item cum deſiuerint concipere à quinquageſimo anno plerumque vſque ad finem, eo quod debilitatus calor parum cibi abſumit, excrementáque excernere parum valet: vnde anus morbis afficiuntur, quibus prægnantes, rheumate, mariſcis, oculorum peſtilentia, citta, melancholia, triſtitia. *Diſtinctio. De naturali.*

5 Artificialis ſuppreſſio eſt mulierum laborioſè viuentium, ruſticis exercitiis deditarum, ſaltationibus, venationibus: præſertim autem ſi calidæ ſint, graciléſque natura: calor enim nimius per exercitium omnia excrementa ad cutim trahit per tranſpirationem, & in pilos conuertit: ita quod modicum ſan- *De artif.*

guinis excrementum, vel nullum in vterum confluit. Has autem dignoſces ex temperamento, & exercitio.

Præterea fœminæ nihil ſe exercentes natura frigidæ, triſtes, ignauæ, deſides, carent menſtruis; eo quod non ventilatur calor, & modicus eſt, ita, vt non poſſit ſequeſtrare, educeréque menſtrua. Has autem cognoſces ex intemperie frigida, ex otio, & pallore faciei, cum non fucantur, & obſcuritate oculorum, & infectione, cæteriſque morbis vetularum.

De morbif. 6 Morbifica retentio menſtruorum pluribus accidit de cauſis. Aut enim denſitas, durities, & pinguedo vteri, ora venarum anguſta, ne ſanguis effluere poſſit, efficiunt, quod pinguedo, falſa corpulentia, aliique morbi iam dicti, indicabunt.

Præterea cum fuerint longo morbo inflammationis detentæ, & graciles redditæ, exſiccatur ſanguis, vt nullum excrementum reddere queat, quod præcedens paſſio demonſtrat.

Præterea ſi ſanguis aliam viam inuenerit ſe expurgandi; nam in aliquibus per hæmorrhoidas id accidit; aliis vero ex naribus ſingulis menſibus effluit, quod irritatio aliqua effeciſſe poteſt, & conſuetudo. Contingit enim ob nimiam effuſionem vena ſecta in brachio ſanguinem ad ſuperiora trahere, magis autem ruptis naribus.

Præterea ſudores, vomitus, alui deiectiones multæ, puſtulæ erumpentes, & omne excrementorum genus magnum, & aſſiduũ diuertit ab vtero ſanguinem in præfatarum excretionum loca.

Præterea ſanguis ipſe peccare ſolet, cum fuerit craſſus, & glutinoſus: vt per meatus excerni non valeat: præſertim ſi natura fuerint imperforatæ, aut cicatricibus vlcerum excæcatæ, aut aliis de cauſis, quæ & coitum impediunt. Ergo alimẽta multa, & craſſa aliquando peccant, ſanguinem incraſſando, & meatus obſtruendo: ſæpè etiam modicus cibus, ex quo modicus ſanguis, minuit, vbi non tollit, menſtruationem, non ſecus ac plethoram.

Symptomata ſuppreſſionis morboſæ. 7 Quibus ſupprimuntur menſtrua morbificè, accidunt grauitas corporis, nauſea, faſtidium cibi, excurſiones in corpore horrificæ, dolores in lũbis, collo, femoribus, capite, oculorũ radicibus, quemadmodum & prægnantibus euenit, quando menſtruus detinetur ſanguis, ne fœtum occidat: purus verò in huius alimentum cedit. Præterea non prægnantibus febres continuæ accidunt, & vrina rubra, & nigricans ſimul, & difficultas eiuſdem.

8 Me

8 Medicamenta contra naturalem suppressionem nulla sunt: quod enim naturale est, morbificum non est, nisi in vetulis; quatenus & senium quidem morbus est. Ergo conuenit in his victus albus, dulcis, purus, modicus, calidus, generans sanguinem probum, modici excrementi: præsertim autem non atrabiliosum. Item exercitia, balneáque calida: hilaritas animi, & Musica. *Cura natur. suppress. menst.*

9 Prægnantes medio modo se habent inter hanc passionem naturalem, & morbificam; noluit enim natura menstruum excerni, vt supra dictum est; sed elaborat illud in alimentum, & quidem fœmina absque exercitio, & bonis non vtens cibis, præsertim si vino improbo vtatur: nihil morborum non admittit; de quibus sæpè. Prægnantis victum, & exercitia *in Oeconomicis*, & *in Ciuitate Solis*, declarata sumito.

10 Artificialis carentiæ cura, si ab ipso exercitio, & calore acciderit, nulla exigitur. Sic enim viuentes sunt seniores: verùm conceptioni ineptiores: non enim semen radices agere non apertis orificiis venarum vteri per fluxum menstruum, queunt. Possunt ergo, vt fœmina concipiat, reuocari menses per exercitij vacuitatem, cibos humidos, pingues, sanguineos, lacteos, vinum rubrum subdulce, & balnea dulcia, suffumigia ex decocto maluæ, althææ, sabinæ, & rerum simul humectantium, & aperientium orificia. *Cura artif.*

11 Vbi autem desidia, & frigiditas causa fuerint, & somnolentia; tunc simul morbifica implicatur causa: & ea quæ otiosæ, ac frigidæ obuiant temperiei administranda sunt, hoc est cibi calidi, & tenuis substantiæ: quos frigidæ temperiei superior sermo intimauit. Item exercitia paulatim aucta valdè. Item vinum album odoratum, vetus, purum, balnea calida, & inunctiones totius corporis, præsertim pectinis, & sedis, & lumborum ex calidis oleis. Item fomenta ex decocto pulegij, origani, sabinæ, thymi, dictamni, abrotani, calamenti, iridis, cassiæ, acori, asari, rutæ, & huiusmodi possunt in iusculo etiam columbarum prædictæ herbæ coqui in cibum. Adde aromata, & omnia calida, quibus tamen iecur, aut aliud viscus, & morbus non contradixerint.

12 Morbificam suppressionem tollunt in suo ordine contraria quæq; . Nã quę ex obstructione fiũt, ea medicamẽta postulãt, quæ in articulo de sterilitate, & impotentia coëundi dicta sũt, præter- *Cura morbif.*

quam in pinguibus; quibus propinabis ea, quæ maciem conciliant,& gracilitatem, suis dicta locis.

13 Cum inflammatio,& exsiccatio in causa fuerint, tunc per inflammationem tollentia procedemus;eáque sublata cibos bene instaurantes,humectantes, & impinguantes adhibebimus, ocia,dulcia balnea extremi teporis, ita tamen ne in frigidum vergant. Si quis autem alius morbus maciei fuerit in causa; illum primò curabimus. Igitur & sudores nimios, & vomitus, & alui deiectiones per ea, quæ suis in locis declarata sunt, curabimus, & subueniemus, vt mox mulieres succi plenæ ac carnosæ fiant.

14 Cum sanguis aliorsum diuertit periodicè; tunc reuocandus est ad vterum, quorsum secundum naturam debetur. Ita enim rectius:ergo ea quæ menses cient per suffitus intra vterum: hirudines, & cucurbitulas adhibere congruum erit, quæ autem menses cient posterius enarrabimus.

15 Vbi plethora peccat,vena poplitis secanda est,cæteris consentientibus,propè tempus menstruationis:& sanguis attenuandus,& cucurbitulæ affigendæ:peccantésque humores euacuandi,& ea quæ menses cient subministranda.

16 Si crassus,glutinosusque sanguis morbum hunc efficit,tunc victus extenuans adhibendus est ex ptisana, aceto præparata, & herbis tenuis substantiæ, & odoribus: & syrupi, & pharmaca, quæ pituitam purgant,qualia ex hyssopo, petroselino, asparago, iride,apio,fœniculo,rusco,aniso, dauco, vrtica, origano, artemisia. Deinde potio ex hiera,diaphœnicon.agar. & cæteris in lib. 5. dictis pharmacis. Adde exercitia,balnea ex chamæmelo, artemisia,mentastro. Similiter vnctiones,ex oleo irridis,rutæ, origani,calam.

Pronocantia mensium.

17 Menses prouocant puluis corticis aurantiorum: calamintha, pulegium, sabina, costus, cynamomum, amomum, aristolochia, iris, nepeta, & magis dictamnum, & thymus, asphodelus, mercurialis, carpesia,spicanardi,flos,& odorati iunci. Item opoponax,sagapenum,daucus, saluia,absinthium,myrrha, castoreum,fœnicul.cuminum,oreoselinum,artemisia,apium,semen melonis,cucumeris;adianthum,crocus, ruta,maiorana:styrax, galbanum, bdellium, nigella, rubia, cicer rufum, ruscus, hederæ corymbi rubri: cyclaminus, phyllirea, radix pastinacæ, pœoniæ grana rubra, hypericum. Iuniperi baccæ,semen ari coccineum:

cineum;lauri baccæ:fel taurinum;medulla ceruina; ſerpillum, & omnia calida odorata tenuis ſubſtantiæ.His vtere ad ſuffitum,& balneationem,& cibum,& peſſum,& vnctiones, prout artis ratio te docebit,addendo olea,& medullas,& pulueres, &c. Valent & balnea mineralia, præſertim ſaluianæ Puteolorum.

18 Obſtructiones vteri,alibi curabimus in Capitulo hoc.

De menſium redundantia.

A R T. IV.

1 MEnſes è contra redundant,cum plus iuſto fluunt,aut quãtitate,aut & tempore. Siquidem non vltra duas heminas ſanæ mulieres,nec vltra tres dies: quæ mediocrem habent temperaturam menſtruis ſcatent. At verò ſunt quæ largiori cibo vtentes,& ſanguineæ temperaturæ ſunt,ocioſæque,purgationem menſtruam ferunt vſque ad 7. & 10. & 12. dies ; præſertim vbi orificia fuerint anguſtiora. *Quotuplici-ter menſes exuberant.*

2 Redundant etiam poſt fœtus ortum , ſi pergunt pluſquam mulieri commodum eſt.Item & poſt abortum : aliquando etiam poſt onus ſubleuatum,& laborem ingentem.

3 Cauſa ergo exuperantiæ eſt,aut vaſorum in vulua perreptantium apertio,vel ruptio magnorum; & hoc indicat ſanguinis copia,etiam probi, promanans. Aliquando minorum vaſorum, & tunc non tanta effluit copia,nec confertim. Aliquando corroſio vaſorum ab acribus,ſalſis, bilioſiſque fluoribus,cauſa eſt redundantiæ:quam indicat paulatim egrediens,& cum mordaci dolore,ſanguis, & plerumque tenuis. *Cauſa 4. Indicia.*

4 Signa autem conſequentia ſunt color fœdus,pallidus,ſubniger,virium demolitio,pedum leuis tumor:parua cibi coctio,& inappetentia , quemadmodum in cæteris ſanguinis effluxionibus immodicis;ſolet etiam ſequi hydrops,niſi curetur , quemadmodum & in ſuppreſſione menſium;vt referunt Medici ; nobis autem videtur potius hydrops eſſe ſuppreſſorum : hectica vero redundantium:quamuis neque illud aliquando negem.Cum enim vires debilitantur,neque genitos vapores,& fluores calor educere poteſt,conſequens eſt , vt à corio repreſſi in aquam vertantur inter cutem. At ſyncopæ,& animi deliquia immodicæ menſtruationis effectus eſſe ſolent in noſtro dogmate potiores, & tandem *Signa ſequentia.* *Correctio.*

mors: vt meæ contigit matri Catharinæ Basiliæ.

Cura. 5 Curantur ergo his laborantes affectibus, si ex vasorum accidant apertione, vel ruptura: adstringentibus rebus, vel glutinantibus in cibo, & potu, insessu, & pessis: vt oryza, lacte vaccino, farina frumentacea, similagine, amylo, penteneruia: pedibus hœdorum, vitulorum, & intestinis, vino austero lacte misto, vel pasta; carnibus assatis, & montanis. Præterea balaustia, symphytum, acacia, sesamum lotum, corallium, terra lemnia, myrtus, polygonum, vinacia vsta, glandium calices, plantago, rubus, lentiscus, galla, hypocystis, &c. quæ sanguinis sputo, & dysenteriæ, prosunt; applicabimus hic & per fomenta, & balnea, & in cibo, & in potu, vt sagax solersque Medicus statim intelliget. Adde oleo rosf. myrt. cotoneor. &c. Galenus plantaginis succo in vterum per canalem infuso suppressit menses. Idem facit polygoni, aut solani, aut acaciæ succus: præsertim gallæ puluere mistus. Fiunt ex eisdem pessi cum thure, &c.

6 Si autem sola sanguinis abundantia in causa fuerit, sola eiusdem minutio per venæ sectionem in brachio, curabit, & cibus sanguinis non generatiuus. At quidem diuersio fiet à principio in hac, & in superiori passione eiusdem generis: non solum per venæ sectionem, sed per ligamen extremitatum & cucurbitulã sub mammis applicatam, ex Hippocratis doctrina; & hæc à principio.

7 Vbi autem cacochymia dat causam, humorem peccantem secundum artem purgabis ex iam dictis.

8 Si verò erosio peccat: tunc erodentes humores salsos, biliosos, pharmacis sæpè iam dictis purgabis: & statim glutinantia, & adstringentia applicabis.

Cum exulceratio causam præbet, per ea quæ exulcerationi medentur, occurremus, vt in sequentibus articulis.

De fluore muliebri.

ARTIC. V.

1 DEstillatio vteri continua, & quæ paucis vicibus supprimitur, alius est morbus à mensium exuperantia: videtur enim Medicis totius corporis esse euacuatio, quasi totius vitio facta;

Signum. vnde solent patientes in hydropem incidere. Prius autem mutatur color faciei, difficulter spirant, oculos habent tumidos. Accidit & cũ dolore, aut vlceratione, aut inflammatione: vel sine his.

Præterea apparet sanguis diuersorum colorum, aliquando ruber

ber & tenuis quasi sanguinis sanies: aliquando albus & pituitosus; aliquando pallidus, & biliosus: sæpè subobscurus; & iterum nimis aquosus. Quæ differentiæ indicant Medicis totius corporis fluxum; quæ vt agnoscantur in illo fluore, intingit Aëtius linteum, deinde arefactum lauat, vt remanens macula peccantis humoris naturam indicet.

2 Verum vidimus nos puellam valde pulcram, cui continuo vterus destillabat, nec tamen discolor erat, nec dolorē sentiebat, nec aliquo morbo laborabat, nisi postmodum in ipsum inciderit. *Dubitatio.*

3 Assignant causam Medici, vel retentionis imbecillitatem, vel expultricis concitationem; vel amborum læsionem, vel quia totus sanguis redditus est tenuis, serosusque, ex sanguificæ facultatis frustratione, aut serosæ partis sequestratione læsa. *Causa.*

4 Nobis autem, cum dolorificus est fluxus, non videtur secerni, & ab eo qui fit ex corrosione vasorum, de qua in superiori articulo: vel eorundem vlceratione, de qua inferius. Necessum est etiam vbi & ista affuerint, venarum aperta esse, vel rupta, vel laxata orificia; sanguinem verò serosum: & tunc causa inuestiganda est, vnde ista fiunt. Nam facultatibus tribuere, est idem per idem declarare: hoc enim quærimus cur retentrix non retinet, & cur expultrix nimis concitat: & cur sanguifica prauè coquit. Item cur vteri os relaxatur ita, vt sæpè procidat, & quasi pudendum masculinum fiat. Propterea arbitramur causam fluxus aut esse in vasorum laxitudine nimia, aut in sanguinis tenuitate, aut in impuritate turgente, quæ à spiritu eò extenditur, quorsum viam inuenit. Primam præcedens articulus curauit: secundam ille, qui fluxum epaticum prodidit: non enim fieri potest serosus sanguis, nisi jecoris intemperie percalida, vt ibi dictum est. Propterea que horū fluor similis est aquæ, in qua mactata caro lota fuerit, ideóque & hydropi apta, cuius curam suo loco docuimus. *Propria sententia.*

5 Cum verò humorum vitio, & copia vterinus accidit fluxus, si sanguineus fuerit, apprimè rubeus: primo venam secabis in brachio parce: deinde per constrictiones extremitatum, & diuersionem procurabis, & per frictiones. Inguinibus verò, & lumbis, & sedi mollia lintea succis frigidarum herbarum, vt solani, portulacæ, plantaginis, & huiusmodi, imbuta applicabis. Adde farinam hordei, decoctum rubi, lentisci, gallæ, aluminis, acaciæ, myrti, rosarum, & cætera adstringentia, & frigida spongiis excepta. Iuuat valde leporis *Cura.*

coagulum

coagulum cum aceto potum: similiter & agrestæ succus, & ea quæ in dysenteria,& sanguinis sputo adhibuimus. Laudant Magi pilorum equinorum cineres in aqua sumptos, quod efficacius reor si in aqua lentisci,vel myrti,vel rubi,&c.

7 Cum serosus sanguis factus continuo stillat, ex præcedentibus facile nosces jecoris intemperiem calidam; & tunc vtere crassis cibis,bonæ tamen substantiæ in lacte coctis,& assatis, quibus jecur temperetur, & sanguinem crassiusculum procreet: quemadmodum cum de fluxu epatico,& hydrope loquebamur, præcepta dedimus. Qui ergo serum purgant,non rectè faciunt, nisi prius eius causam sustulerint.

8 Cum ergo Galenus curat Boëti vxorem ab hoc morbo per dies quindecim: primò purgando per aluum, secundò per vrinam,tertiò per sudorem,& transpirationem,ea adhibendo, quæ præfatis conueniunt purgationibus: nequaquam jecoris intemperies calida ad hydropem prona ibi agnoscenda erat,sed vitium in obstructa cute, & in via, quæ serum in vrinarum ducit vias. Itemque in via ad vteri apertionem, & vsum plus æquo factum. Nec serosa modò substantia,sed altera peccans inerat. Quapropter per aluum quidquid per cutem non exiens in vterum labebatur,purgauit prius,deinde per ea,quæ vrinam cient,vt disceret humor, qui in vterum ibat, in vesicam declinare: Aperuit poros, vt transpirare assuesceret, nec in vterum reuerti in aquam actus.

9 Quas ob res nos etiam pituitosum sanguinem hiera,agarico, & myrobalanis purgabimus prius:biliosos verò infus. ros.rub. & citrinis myrobal. deinde quæ cient vrinas consulemus calida,tenuisque substantiæ,& renes respicientia, vt serum sequestretur facilius à sanguine,& frictiones, & cucurbitulas addemus. Præterea quæ diximus supprimere menstruum in articulo præcedenti applicauimus;qua in re alij vtuntur sarza parilla, & quibus sudor cietur, & corpus exsiccatur, & demum sanguis incrassatur.

10 Cùm sanguis stillans cessauerit,fuge balnea,exercitia grandia,vrinam cientia, acria,salsa,& vterum respicientia, quieti, & incrassatiuis rebus prius assuescat patiens,ne iterum regeneratus, aut irritatus fluor in vterum confluat.

11 Præterea memento, dum manat fluor, tepida aqua, abstersiuis rebus conspersa, vterum sæpè lauare: deinde etiam ad-

strictiuis,

ſtrictiuis,ne vlcera ſanies generet. Adde lac vbi vlcus, aut eroſio, vt infra.

De vteri ſtrangulatione.

Artic. VI.

1 VTerum ſtrangulari aiunt cum ſurſum, aut in latus retrahitur; diraque cauſat ſymptomata.

2 Cum enim acceſſio mali futura eſt, pallor faciei, triſtitia, pigritia, torpor mentis, crurum imbecillitas apparent. In ipſa verò acceſſione ſomnolentia, ſtupiditas, aphonia, priuatio ſenſuum, crurum contorſio ſequuntur; pulſus paruus, debilis, rarus, deficiens. Reſpiratio deficit in ore, pulſatio ſola manet: nec tamen ſenſilis ſemper: ſi quidem, vt actio, non vt actus remanere ſolet: humiditas in vulua erit. Inteſtina immurmurant in fine, & laxatur vterus, & paulatim ſenſus redit, & motus. Solet in quibuſdam epilepſia fieri, in aliis conuulſio, & palpitatio, & vertigo, & delirium, quamuis ſpuma ex ore non egrediatur, vt in epilepticis. *Symptomata.*

3 Atquidem non ſola vteri intorſio horum ſymptomatum poteſt eſſe cauſa, propterea Medici addunt refrigerationem corporis totius, quæ ad vteri frigiditatem fit: cúmque neque iſta idonea ſit, alioquin à niue magis fieret: & intemperie frigida reddita; rectè addiderunt quidam flatus vitioſos & putridos ex aliqua putrida materia in vtero genita: & per arterias cordi, & per venas, & neruos capiti, & principibus membris communicata. Nos autem & ſpiritus ad vterum pro leuando, tollendóque dolore confluxum, vt in cæteris partibus ſenſus, motus, & reſpiratio, aliæque ceſſent functiones. Plato addit errantem vterum ad ſuperiora, & latera, quaſi animal res voluptuoſas, quibus caret, ad generationem quæritans. Nec ſatis rectè à Medicis reprehenditur; ſi quidem non ſolum errorem, ſed putridam materiam adducat flatum emittentem. Etenim planum eſt, quod vbi fœminæ odores naribus admouent, ſuffocationem patiuntur, vtero ſurſum vſque ad ventriculum ad odorem recurrente. Sique inferius odores poſueris, ſtatim deorſum excurrere videbis: & vbi fœtores poſueris, inde aufugit, ſiue ſupernè, ſiue infernè. *Cauſa.*

4 Quapropter arbitror cum fœtidi in vtero humores, vitiatíque affuerint quacunque de cauſa, ſiue ex corrupto ſemine diu

detento; quemadmodum viduis, & monialibus accidit; siue ex copia vitiati menstrui egredi impotente, siue ex reliquiis menstrui, quæ in abortibus, & partibus fieri solent; siue ex vlceribus ipsius vteri; tunc vterum diris modis recurrere, & contorqueri, ac simul flatus diros emittere, spiritumque ad sui auxilium, & praui humoris, & vaporis expulsionem aduocare: vnde fit aliarum functionum, & sensus, & motus abolitio, siue intermissio: dolores etiam capitis, & palpitationes cordis ob fœtidam exhalationem. Similiter etiam epilepsiam, vertigines in spiritu modico relicto, si meminerimus quæ de his morbis suis in locis scribebamus. Sic enim omnia clarescent. Conuulsiones etiam comitantur, quoniam spiritus in vterum confluit è neruoso genere; nerui autem humoribus eius loco replentur, & succis; nec qui remanet eos prohibere potis est. Et quoniam maior est necessitas amoliendi malum, quam functiones edendi: ideò istæ omittuntur, vt in quarto libro docuimus pluries, vbi de pulsu, & respiratione hystericarum sermo habitus est. Hic nota, quod frigefactio nequaquam à frigefaciente vtero per corpus expanditur in hystericis, sed spiritu locum passionis petente, calore natiuo partes priuatæ, sicuti in repentinis pauoribus fit; frigescunt, pallescunt, torpescunt.

Periculosior strangulatio ex semine, quam ex menstruo.

5 Periculosiorem faciunt hunc morbum, cum à semine putrefacto multo ortum duxerit, quàm cum à menstruo retento. Siquidem ibi, & pulsus, & respiratio abolentur, conuulsiones, & animi deliquia fiunt, vt patet in viduis, & monialibus, priuatísque solito concubitu: & hoc fit, etiamsi menstrua in eis fluxerint. Vnde scimus semen esse in causa: item quoniam & vtero contrectato semen multum effundunt patientes.

Nec semper vteri contractio, & torsio fit, sicuti vbi peccat menstruum, quo vasa vterum munientia intumescunt, ac humore exudante conuulsio accidit, & paralysis vteri, quorum humor vrget magis. Fiunt & symptomata iam dicta, non autem respirationis, & pulsus abolitio. Plus enim natura patitur priuata bono, & affecta malo, quàm malo solummodo affecta: proptereaque plures ex semine pereunt, & hyeme, & autumno infestantur magis, quando semen crassius, & meatus obstructiores; & virgines, & viduæ, præsertim salaciores. Vtitur & diabolus vteri vaporibus

poribus noxiis in dæmonoplexia, vt pluries docuimus experti, & ex doctrina Sanctorum.

6 Vt ergo iſta mala non contingant, procurandum eſt vt virgines viris iungantur, ſimiliter & viduæ iuuenculæ, vt etiam Apoſt. admonet; aut ſi Deo viuere volunt, cibis vtantur ſterilium plantarum, & animalium, & qui ſemen potius extinguunt, quam gignunt; de quibus in ſuperiori capitulo diximus. Abſtineant à carnibus præſertim multis, & à vino, niſi cogente ſtomacho aquatum modicum bibere. Olera ſunt eis aptiora, quàm ſemina. Potus cibíque parcitas plurimum valent, & diſciplina Patrum ad edomandam carnem. Tolle vſum, & ſermones, & cibos potúſque venereos; & victor eris. Ne aûtem ex menſium ſuppreſſione idem malum oriatur, quæ menſes cient adhibenda erunt in cibo, & potu, & vulua; præſertim quo tempore accedere ſcimus. Exercitium, & res ſanguinem purgantes valent. At cum accedit morbus, iubet Hippocrates naribus fœtores vrinæ, ſtercoris, aſſatæ ſoleæ, ſagapeni, galbani, aſſæ fœtidæ, lucernæ extinctæ ſulphuriſque, adhibere. Vtero è contra odores ſtoracis, aloës, caryophylli, thuris, zibethi, ambræ, & huiuſmodi, apponere. Verum ad quid iſta fiant, Medici non ſatis intelligunt, cum ad frigefactionem tollendam tam contraria adducant, aut ad conuulſionem.

Virginitas quibus ſine morbis ſeruatur.

Cura cum ex menſt.

Noſtro autem in dogmate extemplò affulget ratio: ex quo enim ſpiritus corporeus, qui odoribus nutritur, & fœtoribus perditur, corpus regens, ex capite, & corde, & arteriis cogitur in vterum ad tollendas cauſas doloris confluere, neceſſariò cætera membra ſenſu, motu, & calore priuantur; ipſéque ſpiritus ibi vnitus ſuffocatur, & minuitur: munia verò ſuæ refectioni neceſſaria, quæ ſunt reſpiratio, & pulſatio, omittit. Itaque eodem tempore minuitur labore vteri, & non reficitur ſua in ſanguinem actione; vnde neceſſariò ſequitur mors. Propterea experientia docuit veteres, fouere ſpiritum, & allicere. Dum enim ſpiritus à tetrioribus odoribus ſe in capite, & corde infeſtari ſentit, reuertitur ad reſpirationem, & pulſum edendum, & corpus ſenſificandum: odores verò in vtero admonent ſpiritum, ibi non eſſe opus tanta eius attentione, ſed vt reuertatur in caput, vbi maior indigentia: ſiquidem odores tollunt ab vtero fœtorē, & flatum dirum, ſupplentque vicem

spiritus,adiuuantque simul implantatum, qui remanet spiritum, ad prauitatis expulsionem.

8 Quas ob res vbi vocibus, & aceto, & piperein naribus non reuocatur spiritus,tunc fœtores applicandi:caput etiam aceto,& rosacea perfundendum est,vt tetri vapores vteri dissoluantur, & spiritus rediens auxilium habeat contra eos. Vtero verò non solum præfatos odores,sed etiam olea calida iniicies,nardinum,irinum,rutaceum, & in quo cuminum, moschus,anisum,& huiusmodi.Sic enim deorsum sponte recurrit ad horum fruitionem:ac propterea aperitur, & laxatur ad prauos humores expuendum. Propterea obstetricis manus eiusmodi oleis intincta contrectabit leniter, & titillabit vterum, vt exorta voluptate semen prauum emittat; quod Galenus in vidua faciens statim liberauit ipsam. Adduntur etiam pessi in his, quæ suppressione mensium laborant, quales suo loco docebamus. Nec zibethi, & moschi vnquam obliuiscaris, quibus supra modum vulua delectatur. Præterea aluus clysteribus acutis, aut suppositoriis subducenda: vesica cientibus mictum:nec vterus stercoribus, & vrina medius prematur magis.

Item præcordia fasciis premantur;abdomini, sedi, & inguinibus sacculi ex rebus,quas mensibus suppressis applicabamus,admoueantur, & hæreant. Insessiones non fiant; quoniam mulier aptarieis nequit dum patitur: at spongiæ imbutæ decocto cientium menses,non sunt respuendæ.Cucurbitulæ etiam,& sanguisugæ non sunt aspernandæ.

9 Vbi verò quieuerit accessio,purgandæ sunt agarico,hiera,sagapeno,fœtidis pilulis,prout ratio postulat. Syrupi autem erunt de his rebus, quæ semen minuunt, aut menstruum mouent: de quibus sæpe: nec cessent pessi ex moscho, zibetho, diamb. ruta,. git,cumino,&c.Similiter & olea,vt supra.

10 Laudant Magi testudinis epar tritum in pesso.

De procidentia vteri.

ARTIC. VII.

Quid, & quotuplex. 1 E Contrario vterus foras elabitur, aut totaliter euersus, aut ex parte. Quod tripliciter fit, aut per transformationem,aut per passionem morbificam,intrinsecam, siue extrinsecam.

2 Trans

2 Transformatur quidem cum concauum extrorſum emiſſum fit conuexum, maſculinique pudendi ſpeciem aſſumit, quemadmodum apud Plinium, & Galenum, & Teleſium, & in hiſtoria Neapolitana, legimus de fœminis in viros conuerſis.

3 In cauſa eſt pronitas ad luxuriam, titillatio, agitatio, & ligaminum exilitas. Compertum eſt enim, quod primo die, quo ad nuptias feruntur, ex auiditate maſculeſcunt: & quædam virgo in Amatrice, oppido Picenorum, virili confricatione alteram amplectens in maſculum verſa eſt. Neapoli vero abſque his actibus puella nata poſt octauum diem verſa eſt in marem ſola pronitate, & laxitudine. In his nulla adhibenda eſt medicina, ſed natura perficiendum. Vidi poſtea moniale Hiſpanam de Ouiedo verſam in marem, & factum militem. Facies tamen aliquid fæminei gerebat. Sed veretrum maſculi vidimus multi Neapoli in caſtro nouo. Cauſa.

4 Morbificæ vero cauſæ duplices ſunt, alia interna; vt cum plurimi humores in vterum confluentes foras impellunt. Item ſi muſculi ſuſtinentes vterum, ac membrana, reſoluuntur ex ætatis inclinatione, aut partuum frequentia; quæ omnia facilè innoteſcunt.

5 Aliæ ſunt externæ; videlicet caſus ab alto, magnus conatus, plaga vteri, oneris eleuatio, magnus animi affectus, quibus valdè commouentur: ita vt ligamentis relaxatis vterum ſecundum os extra feratur quaſi oui magni perſimile, cum ſanguinis eruptione, dolore lumborum, præcordiorum, ac pudendorum.

6 Vtriuſque cura à repoſitione vteri in ſuum locum incipiet, Cura. eleuatis cruribus, depreſſis lumbis, prout ratio poſtulat. Vtque melius fiat, ſtercora, & vrinam per clyſteres, & ea, quæ mouent mictum, euacuentur: deinde oleo tepido, vel butyro, vel maluæ, althææ, plantaginis, betæ, ſem. lini, & huiuſmodi decoctione partem promiſſam vteri fouebimus. Mox lanam complicatam intra tenue linteum figura, & craſſitie vtero reſpondentem, acaciæ, vel hypocyſtidis ſucço, vel vino madidam applicabimus, vel impellemus paulatim, donec tota moles vteri ſuum in locum reponatur.

7 Ne autem vterus relabatur, odores naribus, & cucurbitulæ vmbilico applicabuntur: lumbis verò adſtringentia, & frigida: vteri orificio lana, vel ſpongia aceto perfuſa, vel vino nigro, vel decocto myrti, rubi, mali granati, & ſimilium ſubdetur. Fient

etiam cataplasmata,& cerata ex adstrictiuis, & odoratis rebus,& sale,& aceto,vt Medicis videtur.

8 Verum consultius erit assæ fœtidæ,& solearum vstarum fœtores subiicere vtero ; naribus verò odoramenta, vt non euerti, sed inuerti sursum discat, hoc enim promptissimum remedium experti sumus.

9 Præterea mulier ab exercitiis arceatur, & à venereis quiescat;& dormiat eleuatis poplitibus, depressisque carina,& ventre; nunquam tamen prona,sed supina,cibis exsiccantibus,& agglutinantibus, boniquc odoris vtatur, & qui modicam faciant vrinam;nec ad mingendum & cacandum fiat vis:potius autem clysteribus iuuanda natura.

10 At verò si prolapsus vterus temporis diuturnitate, & iniuria computruerit,pars putrida emissa resecanda erit: nam etiam si totum resecabitur, periculum nullum aderit, vt Medici veteres probauerunt, nostráque tempestate Turcæ & veretrum,& testiculos amputant immaniter,raró sequente morte:sanguinem enim,& confluxum humorum igne supprimunt,& adstrictiuis,& consolidatiuis rebus secundum artem.

De vteri inflatione.

Artic. VIII.

Indicia inflationis. 1 Inflatio vteri agnoscitur ex crepitu aliquando ipsius vteri,nedum ex murmure,& rugitu, qui in abdomen etiam indidem communicatur,cum in sinu eius interiori flatus innascitur. Cum autem in eius spongiosa raritate etiam , nedum in fistula fit, dolores adsunt crudeliores;communicantur autem pectini,lumbis, lateribus, & vmbilico.

Causa ex Medic. 2 Causa inflationis est,aut frigefactio oris vteri,vt aiunt Medici;sed reuerà frigus per se non inflat, potius autem constipat, & indurat:sed repercutit exhalantes vapores,& humores,incrassatque ita, vt flatus crassus ex eis ingeneretur : etenim & masculi dum super frigidum sedent lapidem, crepitibus ex ano grossis exuberant.

3 Aut est ab humoribus multis in flatum versis;nam & cum post partum, & abortum sese flatus insinuare extrinsecus putantur: non est credibile,quòd tantos dolores,& inflationes faciant, nisi vt alij flatus ingenerentur sint in causa per repercussionem,vt di-

ctum est prius: non enim per inspirationem vt in corde id faciat, cum nullis follibus, & repercussionibus agant repetitis, & intrusis.

4 Curabimus flatum hunc vtrumque cibis, & potibus attenuantibus, & calefacientibus. Item oleis calidis vtero immissis, & fomentis acutis, flatum dissoluentibus, ex cynamomo, aniso, origano, &c. de quibus in colica passione, & ventriculi flatu meminimus: sacculi etiam admouendi aromatici: & clysteres calidi, tenuésque. Quod si etiam perseuerant flatus, minera expurganda est per hieram, & quæ flatum soluunt, & crassitiem. Aliquando etiam per vomitum. *Cura.*

5 At si grumus, aut alia causa ostium vteri obserauerit, vnde retentus humor in flatum abeat; quæcunque reserant, & grumum tollunt priùs dicta, hic adhibeantur.

De vteri vlceratione.

ARTIC. IX.

1 VLceratur vterus stillicidio acri, & sanioso: item abscessibus criticis, vel symptomaticis. Solet & partus, & coitus ardens, vitiatúmque semen etiam vlcus adiicere. Idem parit inflammatio. *Causa.*

2 Indicia sunt sanies scatens, dolor punctorius vteri, capitis, & oculorum afflictio, exinde eleuatis vaporibus. Sed cum ex inflammatione dolor pulsat, & sanies, paucior, & acrior. In sordido vlcere copiosior, & minoris cruciatus. In depascente fœtidus, & niger cum vehementibus doloribus. Peius autem si & cancer aderit serpens. *Indicia.*

3 Horum cura est qualis contra phlegmonem, & vlcus. Nam mitigantia, frigefacientia, & aperientia requiruntur, de quibus in vlcere virgæ, & renum inflammatorum simul. In aliis, quę de vlceribus dicta sunt. Si autem cancer affuerit, in vltimo capitulo sermo de eo nos manet. *Cura.*

De vteri inflammatione.

ARTIC. X.

1 COncursus acris sanguinis, & humorum multus, irritatione accedente, inflammationem in vtero parit. Item ictus, confricatio in equitatione, & retentio transpirationis. *Causa.*

2 Horum signa ex præcedentibus cape: symptomata sunt com- *Indicia.*

munia

munia capitis, & lumborum, & pectinis,& vteri dolor,& tensio. Item digitorum,& colli conuulsio,vomitus,& nausea.

Cura. 3 Curatur, vt aliæ inflammationes. Primò venam aperiendo ad diuertendum,si partus,aut sanguinis euacuatio,& virium debilitas non præcesserunt. Frictiones, & ligamenta extremitatum fiunt. Victus tenuis, vt in cæteris præcipitur phlegmonis. Refrigerantia adduntur cataplasmata, & emplastra, non actu frigida; & quæ in aliis apposuimus. Præterea purgatio, si humores abundant peccantes,& cum suppurationis signa sæpè narrata, affuerint,iuuabimus;cum ruptionis, auxiliabimur per propria, & post abscessum,per sua abstergentia,& solidantia; de quibus sæpè, &c. Pessi valent insuper ex lacte, butyro, & lenitiuis, & repercussiuis ante suppurationem : deinde ea,quæ huic conferunt.

De mola.

Artic. XI.

Quid mola, quæ causa. 1 Molam esse informem carnem in vtero mulieris genitam ex vitiatis seminibus masculi, & fœminæ:atque ex menstruo sanguine per calorem concretis,arbitrantur omnes. Nemo tamen defectus huiusmodi rationem pandit, sicut neque monstrorum. Videtur tamen sapientiæ formatricis participatio in spiritu stupefieri ob vitiatum sanguinem : itaque & fabricam architectari non valere,qualis fœtui concepto requiritur. Potestatiuum quoque læditur, eo quod pauci seminis vis à multo menstrui profluuio obruitur.

Indicia. 2 Cognoscitur mola ex hoc, quod omnia prægnantis indicia habet,scilicet vteri tumorem, & mammarum, sine tamen lacte; appetitus ruinam,mensium suppresionem, stomachi subuersionem,lumborum grauamen, colorem pallidum. Adest tamen & dolor punctorius,& motus carentia, quæ in prægnante non sunt, sed reclinatio quædā per manus prementes facta; & gracilescit corpus,& intumescit venter,quasi hydropicorum;non tamen cedit tactui,nec sonat,vt in hydropicis.

Gestationis tempus. 3 Fertur in vtero per annum, aut duos, aut tres, & paritur vt fœtus; aliquando plus perseuerat, & consenescit, aliis vsque ad mortem, sæpè in hydropem degenerat: aliquando sanguinem cum dolore emittit. Horum ratio facilis,& in promptu,ex forma vteri,& molæ,eiusque qualitate, ac quantitate.

4 In curatione præcipitur victus, qui nec ſemen, nec ſanguinem multum, neque excrementa generet, ſed qui aperiat, & frangat, vt in lapide renum, & veſicæ dictum eſt. Vterus amplificetur adipe, oleis, medullis, vt dictum eſt, cum de eius obſtructione loquebamur. Deinde ea quæ cient menſes, & vrinam, adhibeantur tam in cibo, quàm in peſſis, cataplaſmatibus, & emplaſtris. Laudant anethum, & rutam in vino pota. Cætera in capite de veſica, & renibus, & hic in articulo de ſuppreſsione menſium: caue ab his quæ retinent; de quibus in alio articulo. *Cura.*

Bonum eſſet, ſi quis intrudere intra arundinem aliquid corroſiuum poſſet, quod tamen per immiſſum ſtylum non efferatur ex arundine, donec molam tangat, ne vterus afficiatur: ſi tamen mortua mola ſpes eſt vt minuta, & putrefacta abſque periculo excernatur. Ea etiam, quæ ſecundas extrahunt, hic valent, de quibus in artic. ſequenti.

De partus difficultate.

ARTIC. XII.

1 QVoniam difficultas partus accidit aut vitio parturientis, aut fœtus, aut ſecundinarum. *Diſtinctio.*

2 Vitium parientis primum eſt, ſi obeſa ſit ſtrictóque ore vteri: quod ex habitu corporis, & ex tactu agnoſcitur. Huic ſuccurritur, ſi vterus manu obſtetricis adipe, & medullis obtrectatus mollior redditur, laxatúrque. *Cauſa, indicia, & medela ſingillatim ex parte parturientis.*

3 Si vero denſitas, & ſtrictio à frigore eſt, tunc calidis oleis, & potionibus vterus, & venter ſunt præparandi.

4 At ſi timiditas mulieri obeſt, tunc confortabitur rationibus bonis, & vino expellente timorem, & leonis pinguedine.

5 Si primipara, & inexperta, docenda eſt, vt timorem ſpernat, flatum contineat, & muſculis abdominis premat fœtum, ſicut ſolemus ſtercus; & in ſella ponenda genibus ſublatis, & abdomine erecto, vt os vteri deorſum propendeat in hiatum.

6 Si autem debilis ob relaxationem fuerit, & ſpirituum reſolutionem, quod ex corporis imbecillitate, voce exili, aliiſque notis, ſcitur: tunc ægram brodiis, & odoribus benè reficientibus confortabis: & inſeſsionibus, & aſperſionibus ex vino, myrti decocto, & vſtis ſoleis, & rubis, cæteríſque laxationem adſtrin-

gentibus, os autem vteri non claudentibus, vtendum.

7 Si stercora, aut vesicæ pondus, aut calculus obfuerit: his per medicamenta suis dicta locis, prius prospiciendum.

De partus tempore. 8 Si partus fuerit ante tempus, hoc est ante septimum mensem, lumbis affigemus, & abdomini,]& pectini quæ partum retinent. In septimo enim aliquando, octauo, nono, decimo, & vndecimo nascuntur, & viuunt, nisi fœminæ fallantur, cum deficientibus menstruis concipiunt vno mense. Tunc tamen verè secundum naturam erit, cum alimentum in fœmina amplius sufficiens non habet, & robur suum acquisierit: ita, vt præ indigentia calcitret, rumpatque, quibus inuoluitur, membranas. Vnde lassus in octauo, si mouit se in septimo, nascens non suffert aëris iniurias, moriturque: aut quia octauus mensis est saturninus, aut ob cæteras causas in Astrolog. & Physiolog. olim scriptas.

Ex parte fœtus. 9 Difficultas ex parte fœtus est, si nimis magnus corpore, vel capite, cui proinde videatur angustum vteri os: idque ex mole tumoris, & tactu, & parentum magnitudine venabimur. Auxiliabimur autem os vteri dulcium amygdalarum oleo, butyro, & gallinæ, & facile parturientium animalium pinguedine, illinendo, laxando, & manu simul amplificando.

10 Si autem fœtus imbecillis sit, exiguusque, vt egredi non valeat: mulier abdominis pressione sese adiuuet.

De numero fœtuum. 11 Cum vero fuerint duo vel tres, vel quatuor, vel quinque in vtero, vt sæpè accidit, & quidem Margarita Flandriæ Comitissa 365. edidit, & baptizauit, quod portentosum fuit: tunc alterum post alterum obstetrix extrahat: & si simul in vteri os collabuntur, reducendi sunt manu, & natium erectione, & deinde dextrè singuli extrahendi.

Configuratio nascētis quæ. 12 Et cum naturalem configurationem exeuntis non seruat fœtus, periculosus est partus valde sibi, & matri. Naturale quidem est, si in caput exeat admotis ad femora manibus: vel si pedes prius iuncti exeant, manusque adhærentes lateribus sequantur. Si autem nates, aut venter, aut alia media membra in os vteri primo inferantur, vel vna manus exeat foras, vel pes vnus: tunc non est trahendus foras, ne luxetur rumpaturque ipse, aut mater: sed dextre intrudendus manu calida adipe lita, iunctis intromissa digitis; conandumque vt naturali configuratione adepta prius, mox extrudatur.

Cura. 13 At si mortuus fuerit partus, ex motus priuatione agnitus, diciss

difficilior erit; tunc trahendus obstetricis manu pellendusque matris abdomine : & cum desperatur configurationem adipisci posse cōmodam,& mors eius,matri,ob putrefactionem, minatur mortem : tunc per chirurgiam particulatim sectus extrahendus, quod etiam viuis misere faciendum : ne ipse , ac mater simul pereant : & si tangi potest , ita prius baptizandus , multo autem magis cum partus monstrosus fuerit, biceps, triceps, quadrimanus.

14 Contingit etiam matrem mori fœtu viuente : & tunc latus cædendum,vt fœtus extrahatur,ex quo dicti sunt Cæsares.

15 Ex parte secundæ membranæ partum ambientis , difficilis est partus , si dura fuerit , ita vt à fœtu rumpi nequeat , tunc nos ipsam arte dissecabimus. Si verò tenuis , vt facile prius rumpatur,quam fœtus exitum adoriatur : tunc sanè fluens humor , qui laxare vteri os habet , collectus inter membranas in causa est, vt remaneat ariditas , & fœtus ad exitum non vnctus. Consulemus his,loca vteri oui albumine,decocto maluæ,aut fœnugræc. perfundendo, & madefaciendo. *Ex parte secundinarum.*

De secunda derelicta.

Artic. XIII.

1 PRodeunte fœtu secunda membrana , quæ radices in venis duabus,duabusque vteri arteriis agit, vnde per vmbilicum alitur, spiritumque sumit fœtus , aliquandò non rupti s hæret radicibus : quæ si relinquatur putrescit , suaque exhalatione pestilenti caput,stomachumque,& cor afficit ad necem.

2 Extrahitur ergo prius,sternutationem per sternutatoria procurando:deinde verò manus calida adipe inuncta, vtero immissa paulatim extrahet, si complicata in aliqua vteri parte residet: si verò radicibus hæret, pedetentim euellatur,non per vim recta extrahendo, ne vterus simul procidat, sed ad dextram , & ad læuam,donec extirpetur,ac simul tandem efferatur absque mulieris incommodo. *Cura.*

3 Si autem vteri os conniuet,pinguibus, & fomentosis aperiatur,vt supra;& fomentis ex origano,aniso,pulegio, & rebus, quæ menses cient interea , & odoratis inspergatur , ne fœdus odor secundæ corpori noceat, exituique apta reddatur. Valet & in

mulſa epota,bdellium,ſabina,thus,ſtyrax,lapis gagates, artemiſia,&c. Item peſſi ex myrrha,& cyclamino,adipe anſerino,& oleo irino. Etenim ſi extrahi non poteſt per vim,putreſcens paulatim exibit in fruſta diſcerpta per obſtetricis manum;& prædictis rebus adiuta,ne moleſtet puerperam.

4 Ex Magia valet ad ſecundas educendas, & mortuos fœtus, ariſtolochia, cyclaminus, iuglans, nux indica, pinus, arum, dracunculus,allium,cornu cerui,equæ axungia,fel cati,canis ſecundina,hippogloſſum.

5 Partum facilē reddunt lapis aquilinus,corallium,ſtyrax,radix polygoni, cruri parturientis alligata. Item ſtercus falconis,crocus,ſaccharum candidum; cynamomum, caſſia, myrrha, caſtoreum, cicerum rubeorum decoctum, & fœnugræc. in vino, aut aqua capill.ven. Item pini cortex,& reſina,& cuminum in ſuffitu.Item fel cati,& canis; torpedo,paſtinaca marina, ſquatina,galeus,vipera,lien equæ,& vngula,anſeris ouum, caro lupi ſecundum artem applicata.

De inſtrumento nutritionis ſpeciei: eiúſque morbis, hoc eſt, de mammillis.

Capvt XXII.

Morbi quatuor mammillarum.

1 APpetitiui multiplicationi deſeruiebat vterus: eiuſdem nutritioni deſeruiunt mammæ: quapropter de iſtarum morbis,& medela dicendum venit:non enim ſolum habent analogiam,ſed etiam vaſorum communitatem. Siquidem lactantes etiam menſtruo carent, quemadmodum prægnantes, vt lactis generationi natura ſufficiat. Sunt ergo mammillarū morbi defectus lactis,& redundantia, & grumeſcentia, & inflammatio, de quibus ſingillatim.

De lactis defectu.

Artic. I.

Diſtinctio cauſarum defectus lactis.

1 DVplici ex cauſa deficit lac,primò ex intemperie calida,ſiccaque,ſiue naturali,ſiue accidentali.Illam agnoſcemus ex temperamento ſicco,& macilentis mammis, duriſque pulſibus: hanc ex modico exercitio,& laborioſa vita: quam in ruſticanis, & ſaltatricibus deprendimus: quas propterea etiam menſtruis

carere

carere docuimus. Harum curatio fit per ocium,& balnea dulcia, *Cura.*
& cibos humidos, facilè in substantiam fœminæ conuertibiles,
præcipuè sanguineam,& lacteam; quales sunt hœdorum carnes,
caponum,porcorum,&c. Vinum, lac,amygdalæ, pistacia, pineæ,
&c.in sequenti num.

2 Ex defectu boni sanguinis siue naturaliter, siue accidentaliter;quod ex colore pallido,malo corporis habitu agnosces. Item ex immodicis euacuationibus per medicinam, aut menstruationem,aut hæmorrhagiam mariscarum,&c.Curabitur ergo per ci- *Cura.*
bos probum facientes sanguinem,humidos, blandéque calidos, idest,pullos gallinaceos, capones, vitulinam, anserinam, hœdinam, oua sorbilia, amygdalas, pineas,cythisum, ptisanam, anethum,sesamum,marathrum, puluerem lapidis galetidis, vuam, lactucam, cucurbitas, cerasa, pisces saxatiles. Coques autem in lacte carnes valde vtiliter.Vinum etiam lacte mistum propinabis, & mulsam.Curabis etiam ne menstrua defluant per supprimentia,nisi pessimus sit sanguis.

3 Cum ergo sanguis vitiosus est, purgatio addenda siue bilis, siue melancholiæ,& cæterorum excrementorum, secundum artem:& cibis vtendum humori contrariis,lacti vero amicis. Item mammæ perfricandæ,vt lac ad ipsas concurrat,& exugendæ.Sæpe enim defectus suctionis ex debilitate infantis causa est, vt aliorsum sanguis viam teneat.

De lactis redundantia.

Artic. II.

1 ADeò in quibusdam redundat lac,vt grauentur,& doleant, *Descriptio.*
& nisi succurreris inflammetur,aut grumescat. Causa est *Causa.*
boni sanguinis copia turgens,& menstruorum retentio.Cum quibus semper etiam boni sanguinis affluit pars.

2 Curantur venæ sectione in poplite, & menstruorum procu- *Cura.*
ratione: ictu tenui & pauci sanguinis ex aceto vtendum; aqua, vel cynamomi decocto. Prosunt exsiccantia citra calefactionem nimiam, emplastra & cerata mammis apponuntur adstringentia & infrigidantia,ex myrto, mentha, ruta, plantagine, farina fabarum,lētium,rapistro,portulaca,coriandulis,ex pyrite lapide, & aceto rosato,posca,croco,cumino,fœnugræco,psyllio.

3 Restinguunt alia lac penitus psyllium cum aceto,& alumine,

& coriandri ſucco,ac roſaceo. Item fœniculum,apium, oreoſelinum,malua,althæa,radices,folia lauri, & chamomilla decocta & panno excepta mammillæ applicata. Addunt reſinam terebinthinam ſæpius vino & roſacea ablutam,cum duobus ouis, & croco in papillis bis in die in modum cerati. Item ea,quæ lac diſſoluunt, vt in ſequenti articulo.

De lactis induratione.

Artic. III.

1 Lac indurari in mammillis contingit aut propria craſſitie, copiáque, aut calore ibidem præualente, quemadmodum cum feruet in cacabo,condenſatur.

Cauſa. Correctio

2 Putant alij conuerti in caſeum à calore; in grumum à frigore:ſed reuera frigus nullum,niſi valdè potens,lac índureſcere facit;quod quidem in mammis inueniri nequit, cum non niſi à calore gigni poſſit. Verum eſt,quod coagulo acetoſo condenſatur, non quidem tãquam frigido,ſed calido acutè partes tenues educente;reliquas verò tum propter ſui ſimilitudinem cum illis,tum tenuium abſceſſu cogente:quod tamen manifeſtius facit potens calor,à quo ſolo in grumum verti putamus;niſi forte quis pro frigore acetoſitatem quandam accerſat.

Cura.

3 Si copia lactis parum,vel nil exuſti,ſit in cauſa,tunc ea, quæ lac diminuunt,vt ſuperiori articulo declarata, conueniunt: ſi tamen prius ſenſim lac in mammillis concretum quis exſuxerit.

4 Si verò nimio calore condenſatur;quod habitus corporis, & ardor declarat,tunc cibos ſubſtantia frigidos adhibebis:mammas verò portulacæ ſucco,ſolano, & roſacea perfundes. Item alſine, & cimolia terra,& aceto,& althææ decocto,fœnugræc. & huiuſmodi.

5 Si craſſities ſanguinis lac de ſe craſſum viſcoſumque producit,tunc ea,quæ ſanguinem attenuant adhibebis,& cibos tenuis, calidæque ſubſtantiæ.Præterea coagulum leporis ex aqua tritum, & epotum,& mammis appoſitum,lac fluidum reddit.

6 Idem facit calaminthæ folium,laſer, acetum, menthæ folia, hinnuli coagulum,flos braſſicæ,papauer, & quidquid ſolet coagulare,coagulatum lac diſſoluit.

De

De mammillarum inflammatione.

Artic. IV.

1 Contingit puerperæ inflammatio mammillarum ex lactis redundantia, & coagulatione: præsertim vbi biliosus sanguis lactescit. Cæteris vero fœminis sanguinis abundantia biliosi irritati inflammantur: præsertim si ictus, aut morsus, aut nimia exsuctio interuenit: quibus non curatis & scirrhus, & cancer, & suppuratio & vlcus accidere solent.

2 Curabuntur venæ sectione, diuersione per extremitatum ligaturas, sed præcipue per mensium prouocationem, & cucurbitulas circa vterum, qui mammis correspondet.

3 Contra grumum ea, quæ lac liquefaciunt adhibebis: contra inflammationem ea, quæ refrigerant: præcipuè autem citrullum, & lac asininum; acetum exceptum panno in aqua gelida. Conuenit & decoctum chamæmeli, & oleum rosaceum cum aceti mistura mammis adhibitum. Item farina hordei, fœnugræc. sem. lini, sesami, aut medulla panis cum butyro, vel lacte per modum emplastri. Valet althææ decoctum, & maluę, & cætera aliis in inflammationibus celebrata.

4 Si signa suppurationis affuerint, per ea, quæ illi conferunt, adiuuabis: & cum ruptionis tempus affuerit, per ea quæ rumpunt: quo peracto per ea, quæ abstergunt, & solidant, vt sæpe dictum est.

De morbis exterioribus, cutem fœdantibus.

Capvt XXIII.

POstquam de morbis corpus spiritúmque intus afficientibus, dictum est singillatim nunc de morbis qui extrinsecus in cute munitiuæ organo potestatis, sedem habent, aut manifestantur, dicere conuenit: quorum alij per vim extrinsecus illatam inueniuntur, quorum negocium Chirurgis demandandum est. Alij verò extrinseca ex causa vel innata, vel contagio fœdata, *Distinctio.* ortum habent: & de his primò ratiocinabimur. Horum alij cutem primo maculant, alij tumefaciunt; alij vlcerant; alij vtrumque: Rari enim sunt, qui postquam tumefecerint, non vlcerent etiam; similiter & qui maculant. Sed distinctioaccipitur

ab

ab eo, quod primò & principaliter accidit. Vlceratio enim non semper, ac principaliter, sed ex consequenti fit: vt patet in carbunculis, & apostematibus, qui tumores sunt, ad quos sequitur vlcus, cum suppurantur. Incipiendum ergo à maculis, tanquam à simplicioribus.

De causis & occasionibus morborum externorum.

ARTIC. I.

Distinctio notabilis.

1 OMnes quidem morbi cutanei fiunt, aut ex nimia humorum ad partes exteriores effusione: quos sanè natura neque prorsus attenuare, & in vaporem actos foras educere potest; neque quales sunt crassos statim, rupta cute, propellere, qui proinde immanentes diuersos tumores, & vlcerationes, & maculas efficiunt, nouosque colores, vt patet in apostemate. Vel fiunt ex prauitate atque impuritate humorum, quæ extrorsum segregata in cute sedem locat, eamque fœdat, vel etiam forat, vt de næuis in Physiolog. dicebamus, & lentigine, & impetigine. Aut à partis alendæ deprauatione: siquidem cum nutrimentum probum ad ipsum accesserit, non accipit ex eo quod sibi proficuum, sed quod deterius, ipsa deteriorata aliquo ex accidente: simile enim simili nutritur: & in hoc locum habet vitiligo. Si accipit & proficuum, & dissimile, siquidem nutrimentum nullum soli particulæ attrahenti simile est, sed inest illi & pars ad alias partes transmittenda, & fæx in cutim extrorsum propellenda: quam sequestrationem cum non fecerit pars alenda, in morbum incidit de natura propellendi humoris. Est etiam vbi debilitas conuertendi in suam substantiam nutrimentum, efficit, vt ipsa potius in nutrimenti naturam abeat, sicuti qui inebriantur, vinosi fiunt carne, & spiritu; & qui mordentur à cane rabido, canini, dum venenum vincit temperiem nostram, & non temperies venenum in se vincendo commutat. Quapropter multum interest, an prima coctio peccet in ventriculo facta, vbi morbi viscerum fiunt primorum: an secunda in jecore, vnde intemperies, & innutribilitas membrorum accidit, & aqua intercus, &c. an tertia, quæ in membris fit dispertito alimento, sive totis, siue vni, vnde morbus communis in tota cute, aut in vno fit membro exteriori.

Vitium in triplici coctione quid possit ad cutem.

De

De morbis maculosis in cute.

AD maculosos cutaneos morbos spectant impetigo, cuius pruritus est, scabies, lepra, porrigo, achores, seu tinea, alopecia, ophiasis, mentagra, vitiligo, cuius est leuce, alphos, & albus, & niger; elephantiasis, suggillatio, vibex, & multa huiusmodi; de quibus singillatim loqui oportet. 11. *Morbi maculosi.*

De impetigine, pruritu, scabie.

ARTIC. II.

1 IMpetigo cutis asperitas esse videtur non totius, sed quarundam partium gracilis, acuta, serpens vt plurimum in facie deturpánsque superficiem; scabra est tangenti, & pruritum addit: solet tamen pruritus citra scabrositatem vllam fieri ita, vt scalpendi assidua cupido adsit, & vlcera non sequantur: huic solet succedere scabies, quæ etiam tubercula addit, & furfures, & pus. Suscipit scabiem lepra sæuior, qua etiam corpus liquescit, & tabescit. *Descriptio impetiginis.*

2 Impetiginem facit spiritus sordidus ex pituita salsa, putri acríque, in extimas delata partes, pungensque cutim: ex qua cum exire non valeat, cuniculos facit subcutaneos, serpítque quorsum facilior via. Potest & à bile acri, & seroso humore amplius cocto, externásque delato in partes fieri: vbi refusus introrsum serpit. Non enim ita facilè in cæteris partibus fit ac in facie, ictibus aëris opposita, densataque: sicut tubera è contra & vlcera in cute graciliori solent grassari. Cum autem præter paucos siccosque humores alij ad cutim confluxerint, tunc fit psora, seu scabies per totum maiori fluorum copia; & quidem iidem humores acres eius sunt in causa, sed copia addita ampullas producit ex mistura seri & alterius pituitæ. Si autem bilis atra torrida affuerit, lepram faciet. De qua sequens articulus contexetur. *Causæ.*

3 Pruritus si à cōtagio ortum ducit, cutis succum indicat læsum, & spiritum ibidem implantatum: & tunc facile sanatur solo dulci balneo educente vaporem prauum, quem contactus scabiosi hominis induxit: sit autem balneum tepens, & confricentur benè omnes partes ita, vt exhalet vapor malus. Deinde addantur lauacra ex vino optimo, & aceto, quæ vaporem illum occidant, *Cura.*

& meliorem inducant. Hoc autem facilè pro voto succedit, si subito medela applicatur, antequam ad interiora labefactanda vapor ingeratur : præsertim in jecur & viscera, sanguinis officinas.

4 Si autem sanguis praue affici cœperit, & phlebotomia erit à principio adhibenda, ne subministret cuti prauitatem; & purgandus, & bonis reficiendus cibis.

5 Et cum prauitas non desierit, ponatur in balneo contusum apium, farina fabarum & lupinorum, fœnugræci, malua: adduntur fomenta ex saluiæ, origani, pulegij, lauri, & radicum cucumeris siluestris decocto.

Item affricatio sulphuris in puluerem acti axungiæ mistum, & apij succo, & nucum cortici, sola salutem præstitit non semel.

6 Si autem non ex contagio, sed ex prauitate intemperiei diu contracta, pruritus affuerit: purgandi sunt humores ex arte prius; deinde balnea, & affricationes sulphuris sequantur.

7 Cum pruritui scabies adiungitur; si inueterata fuerit, aut ex se enata, sectione venæ opus est, & pharmaco solam purgante pituitam, & bilem, præsertim atram; deinde balnea sequantur, & inunctiones ex sulphure & succo scabiosæ, & oleo, &c.

Item calx, & oleum sæpè profuit; oleum vt pateat introitus, calx ad occidendum vaporem & humorem serpentem. Deprauatus enim spiritus crassus facere solet fœditatem scabie, vnáque humor, quem calx, & sulphur non deleret, si pituita salsa esset in causa mali, vt videtur Medicis: immo augeretur simili. Neque enim attractione educit calx, sed abstersione humoris & extenuatione succulenti vaporis extinctionéque.

8 Impetiginem simplicem iisdem curabis. Adde affricationes ex parietariæ succo acetóque cum puluere ammoniaci, vel folia vitis in aceto trita. Item alumen, sal fossile, staphis agria, lithargyrium, & multa huiusmodi, aceto, butyróque affricata. Sputo etiam ieiuni impetigines sanari vidimus. Et excoriatoriis rebus nitro, ære vsto, vitriolo, elleboro, &c. vbi inualuerint, vtuntur Medici: mox vlcera repurgant, & glutinant tandem ex arte.

Præfatorum morborum victus sit ex carne iuuenili, pullis, vitulina, lacte, cichoriis, lupulis, buglossa, ptisana, malua, beta: Aues ficedulæ, turdi, perdices, &c. Caue ab alliis, cæpis, pipere, sale, cæterisque salsam pituitam, aut acres quoscunque humores, gignentibus. Item à carne vaccina, ceruina, & auium coruini generis, &

cicere

cicere, faba, lente, brassica: & quidquid melancholicum & salsum auget humorem. Item à sorbitionibus pinguibus & humorem augentibus Siccus enim esse debet cibus, & potus ex vino albo abstersiuo, vel ex sero: aut si humidus est, brodium sit cichorij, endiuiæ, aut cæterarum rerum, quæ sanguinem mundant, & jecur temperant: de quibus alibi.

De vitiligine, lepra Iudaïca, Arabica, Græca, Gallica.

Artic. III.

1 Lepra, in quam degenerare scabies Medicis videtur, ex atræ bilis accursu, ac mistura cum pituita salsa, squamulas, & furfures, & bullas sæuiores habens, à cæteris lepris, de quibus Græci, & Arabes, & Iudæi experti scribunt, multipliciter differt: propterea singillatim dicere de cunctis conuenit. *Descriptio.*

2 Lepra Iudæorum quasi vitiligo esse putatur: est enim vitiligo coloris cutis in albedinem mutatio citra cutis vlcerationem. Ex eo prouenit, quod extima pars alimentum mutare nequit, aut quia alimentum ipsum pituitosum glutinosúmque est, nutriendóque carnem, sui coloris eam reddit instar carnis polyporum, locustarum marinarum; quæ ex simili succo generantur, nutriunturque. Degeneratio ergo alimenti, alitæque proinde partis, aut partis, priusque alimenti: & duplex esse dicitur. Prima leuce vocata, quæ ex pituita eiusmodi habet generationem, & colorem etiam in pilis, & formam. Secunda alphos dicta, squamulis insuper constans, profunditatem carnis non lædens, sed superficiem solùm ita maculans; quam & morphæam vocant Arabes, & adhuc duplicem, nigrum ex atra bile, album ex pituita constituunt. Nos autem arbitramur ex omninò oppositis causis non gigni. Alphos ergo si pituita eos creat, atra bilis creare eosdem nequit; sed potius facultatis nutritiuæ vitium, aut alimenti esse credendum, sicuti prius dictum est; spiritu tamen ita affecto, vt ita nutrire, & temperare cutem pergat, sicuti affectus ipse est alimento, ex quo gignitur. *Quid vitiligo.*

3 Lepra autem Iudæorum, vt testatur Moyses *Leuitici* 13. & 14. multiplex erat. Alia mundissima, quam propterea mundam intelligo in sacro textu, quod contagione non multiplicabatur: ac nihil aliud erat, quam partis, aut totius in albedinem insolitam mutatio. Hoc autem ex pituitosi alimenti copia, vel potius ex *Descriptio lepræ Iudaica.*

De mundiſſima ſpeciei prima. alteratricis ratione fiebat, quæ ſanguinem in cutim emiſſum, in ſemen quaſi elaborabat. Inde cutis dealbata ſeminali ſanguine munda erat, nec contagioſa. Ad cruditatem enim ſanguinis referri id non videtur, ſed ad nimiam cocturam, ſi conſideres Ægypti calorem, & Iudæorum tunc laborioſiſſima exercitia Cutis enim neruoſi generis eſt, ſeminalíque ſanguine alitur, qui in eis multus fiebat retenti caloris vi mutato robore: omnis enim particula ſibi aſſimilat alimentum.

Secunda ſpecies. 4 Secunda ſpecies erat, cum cutis candidior apparebat ingrato candore: atque humilior carne reliqua, erat candoris macula ſublucens; & pili in album mutabantur; quæ & augeri ſolebat. Quam ex alicuius partis imbecillitate, aut prauitate oriri exiſtimandum, quæ non poteſt nutriri, nec proinde par carni reliquæ exterius fieri : ſicuti cum vlceratur equus & pili albi ſanato in vulnere enaſcuntur cæteris humiliores: & caro ſimiliter.

3. 5 Tertia erat, cum macula apparebat humilior carne reliqua, & capillus in flauum mutabatur, & tenuior erat ſolito. Quam puto ex flaua bile ortum duxiſſe, impediente nutritionem in particula, vbi macula reperiebatur: quæ etiam ob vaporem malum ſerpebat aliquando.

4. 6 Quartam elicimus indidem, cum viua ſublucens caro maculoſa apparebat, & color albus, & capillorum aſpectum mutans: quam vetuſtiſſimam & inolitam dicit Moyſes. Profectò enim quæ tantam faciebat mutationem, & in carne lucebat ex humorum flatulentorum concurſu, diutina eſſe debebat.

5. 7 Præterea ait, quod ſi in carne & cute vlcus natum fuerit, & in loco vlceris, aut caluitij, cicatrix alba, ſiue ſubrufa; ſi locus cicatricis humilior fuerit carne reliqua, & pili in candorem verſi, tunc plagam lepræ in vlcere iudicandum.

6. 6 Præterea etiam ſi non alba, ſed ſubobſcura fuerit cicatrix, & carne vicina humilior, ſed æqualis; tunc plaga lepræ reputabatur ſi creſcebat ſerpendo: ſi ſtabat, nequaquam. Idem in vſtionibus dicendum, quamuis ſubobſcurus color mundus in cæteris cenſebatur. Idem dicendum in omni plaga creſcente, etiamſi capillus immutatus non fuerit.

Coroll. Quapropter palam fit ex hac hiſtoria, etiam ab atra bile, ſeu ab incendioſo ſpiritu lepram oriri Iudaicam ſubobſcuri coloris, & aliam eſſe vlceroſam, aliam ſine vlcere; nec ſcabiē hāc eſſe, ſiquidē ipſe Moyſes *in cap.* 13. ait, quod ſi obſcurior fuerit lepra, & nō

 creuerit,

creuerit,ſcabies eſt. Item ſi fuerit albedo in cute, & deprendatur ſubobſcurum lucere in carne alborem,non erit lepra;ſed macula coloris candidi,& homo mundus.

8 Præterea eaſdem lepræ plagas conſueuiſſe in veſtimentis laneis,& lineis,& in pellibus, & in parietibus domorum apparere: vel candidas, vel rufas humiliores partibus cæteris, & obſeruari oportere docebat Moyſes, an poſt lotionem perſeuerauerit: ſic enim lepra perſeuerans iudicabitur:ſi autem etiam creuerit, volatilis erat,& vaga;præſertim vbi ſecto loco lepræ, aut abraſo, in aliis partibus deinde conſpiciebatur. Quapropter veſtimentum comburi,& domum dirui, & lapides, & cæmentum extra ciuitatem proiici oportere præceptum erat. Qua in re mirandum,& dicendum,non humores modo fuiſſe lepræ cauſam deprauatos, ſed ipſas primalitates quaſi delirantes,ſiue exorbitantes, in lapide,& lana, & ſubiectam materiam iuxta primalitatum affectionem affici & lepra:ergo propterea maculari;ſicuti & ferrum magnete afficitur, vt principio dicebamus, & in 2. lib. declaratum eſt de primalitatibus corporis,& corpulentia deprauatis ad effectum,aut vehementiam,aut qualitercunque. *De lepra veſtium,& domorum.*

9 Ex dictis patet, qua ratione lepra Iudæorum etiam conuenit cum lepra communi,& difficilior eſt.

10 Lepra autem Arabum, de qua Rhaſis, & Auicen. ſcripſerunt, eſt crurum intumeſcentia cum varicibus, & atro quodam colore in toto corpore commutato: putantque à melancholico humore, exque pituita oriri falſa. At quidem hydropem eſſe ex parte conſtat,ac ſimul lepram in noſtro dogmate. Cum enim iecur in aquam præ nimia caliditate fundit alimentum, ac ſimul eius craſſitiem repugnantem fuſioni,in atram bilem, & cinerem agit: conſequens eſt, vt ex humore intumeſcant crura: ex atra fæce, & cinere, venæ: exque horum affuſione & eroſione cutis nigreſcat,& fœdetur,& prope vlceretur tandem,vt in cancro. *Quid lepra Arabum.*

11 Græcorum autem lepra,quam elephantiam vocant,eo quod corio elephantis ſimilis fit ægri cutis, atris coloribus, ſeu cineritiis,maculoſa,aſpera,craſſa,liuens, ſquamis fœda. Vocatur & ſatyriaſis, eo quod æger ad libidinem valde accenditur more ſatyrorum. Videtur ex eiſdem cauſis originem habere, & ſecundæ, & tertiæ coctionis vitio,quod præfata ſigna demonſtrant. *De lepra Græcorum.*

12 Præterea cum incipit, accidit ægrotaturo ſegnities, tarda ſpiratio, difficilisque, alui conſtrictio, vrina ſubiugalis, fœtidus *Deſcriptio & ſympt.*

spiritus ex ore, & ructus. Cũ vero in cute sese prodit causa huius mali, crassescunt malæ, & rubescunt liuore, mentum dilatatur, capilli rarescunt, superciliorum pili decidunt, extenuantur aures, nasus fit simus, labra crassa, vox rauca, venæ varicosæ, & nigrescentes, præsertim sub lingua: sensus torpidus; corpus graue, & quasi intolerabile, pusillanimitas ad omnia, quandoque quasi & strangulari sibi videntur, sanguis extractus cinerulentus, & quasi ligamentis, & filis conspersus.

Distinctio. 13 Elephantiæ etiam tres species inuenerunt Medici; vnam albam, quam ex pituita acri, salsaque generant. Secundam rubicundam, minus malignam, ex sanguine. Tertiam fœdis vlceribus scatentem, ex bile atra adusta, nigricantem: quæ quasi cancer totius corporis habetur.

14 Item addunt aliam à natiuitate contrahi: aliam à nutrimento: aliam à contagio.

Ratio symptomatum omnium sigillatim. 15 Nos autem harum causas facile in nostro habemus dogmate. Cum enim iecur valde incaluerit, & fæces in cinerem assauerit; succos vero in aquam salsam; necessariò fuligines & timor erunt in spiritu, & tenuitas à caliginibus grauata, ita vt sensus torpor, & pusillanimitas sequantur. Fœtere autem oportet quod eructatur, ex fæcibus in ventriculo subsequentibus, tum à liene, tum à calore deprauato humores alios pro naturalibus generante. Anum autem stringi calore nimio, & salsis cibis iis, qui exercentur, & salsis vescuntur; in comperto est. Vrinam crassescere oportet, ex eo quod potius in fluorem, quàm in lubricositatem sãguineam soliditas cibi à nimio calore, retentóque vapore abit, vt in Phys. docebamus; & vbi de hydrope. Dum autem crassities cineritia in cutim elabitur, cum minime attenuari, & transpirare queat, necessariò cutem crassam facere, & scabram, & squamosam oportet, & liuidè subrubentem ex talis sanguinis colore, & cinere misto fæcibus. Sequitur nasi curuitas, quoniam ex tali sanguine minime nutritur cartilago; nec enim in eius temperiem agi potest. Similiter & aures cartilaginosæ propter idem siccescunt, & contrahuntur. Capillorum radices salsedine corroduntur ita, vt decidant; maxime autem ex superciliis, è quibus sudor egredi solet facilius. Pronitas ad libidinem ex cinere in vasis spermaticis pruritum faciente, & mordicante, fit. Cæterorum signorum ratio ex dictis patet.

16 Quapropter haud rectè quidam Medici elephantiæ Græcorum

corumtres faciunt species: alba enim pertinet ad Iudaicam: subrubra ad imperfectam elephantiasim: nigricans ad perfectam.

17 Ex eisdem causis est elephantiasis innascens à principio, vel quia mater ea laborat, aut pater, & per corruptelam seminis, & spiritus imaginantis propagatur, quam puto insanabilem; aut quia menstruata mulier concepit, & atris fæcibus natum infecit: tunc, si tamen potuit ita concipere, aut mox cum deriuari menstruum in locum fœtus perrexerit à matris natura imprudenti non detentum. Quæ autem ab alimento fit, credo eam calidos iecore inuadere, vbi alliis, porris, leguminibus salsis, flatuosis, atrabiliosis multum assueuerint, & laborauerint, sicuti filiis Israël in Ægypto accidit, sub torrido cælo sic affectis, assuetisque. At quæ contagio contrahitur, à spiritu ortum ducit infecto: qui proinde incipit succos cibi in eam temperiem ducere, qua ipse affectus est: quod in rabidi canis morsu affectis accidit, spiritu omnem temperiem in caninam paulatim deducente. Quam lepram sanabiliorem esse puto, vbi præsertim sobrietas, & bonus habitus præcesserit infectionem.

18 Postrema lepra est (quam Gallicam vocant) ex impura venere contracta, non quidem à Gallia, sed ab India potius originem habens: quæ humoris, & soliditatis temperiem corrumpit venenata qualitate, suique amplificatiua, elephantiasi valde consimili, ex contactu præsertim venereo communicabilis. Est quidem multiplex. In alia enim maculæ efflorescunt per totum corpus, quam dicunt à tenui, & virulento sanguine oriri. In alia pustulæ eminentes in pudendis, & fronte, & per vniuersum corpus erumpunt, carnosasque partes erodunt. In alia perniciosissima partes etiam solidæ putrescunt, & ossa carie miserè afficiuntur. *De lepra postrema Gallica.*

19 Et quidem huiusmodi lepra sensim per temporis interuallum occupat artus, gignens ibi ex sanie tophos, ac proinde dolores sæuos, & principio cum pustulis, & circa pudenda, & frontem: & in palato, & faucibus accidit grauitas, dolorque capitis, colli, humerorum, crurum, articulorum, & lassitudo, & vlcera deinde in palato, & faucibus, & vola manus, & tandem dolores sæuiunt, & vigiliæ, & inappetentia.

20 Morauica recens lepra etiam celebratur, quæ in cute vlcera ferebat, cancros exulceratos æmulantia; & contagio amplificabatur.

Curatio vitiliginis.

Quæ curabilis, quæ incurabilis. 1 LEprarum præfatarum curam instituentes, à vitiligine alba exordiemur, quam Medici acu pungentes, si sanguinem exire viderint, sanabilem putant: si lacteum quasi humorem, insanabilem. Idem experiuntur à confricatione, si rubescat, vel non rubescat. Mox curabilior censenda, quæ pauca loca corporis, quàm quæ multa obsidet.

2 Curant autem cibis, & potionibus, quæ glutinosum attenuare valent sanguinem, humorésque viscosos liquefacere: qualia sunt origanum, pulegium, hyssopus, anethum, fœnicul. oxymel, serpillum, mentha, & huiusmodi. Deinde pharmaco purgante eosdem humores viscosos vtũtur, videlicet pilulis cocciis, alephanginis, ex hiera, & agarico, turbith, myrobal. &c. si tamen prius, per syrupos ex attenuatiuis, præparauerint. Deinde ad topica remedia venitur. Siquidem foliis ficus in aceto maceratis affricant loca maculata, & calce viua, & cortice nucum viridi, & lithargyrio, & cum plus inest contumaciæ, additur sulphur viuum, vitriolum, alumen scissile, sal ammoniacum; nitrum, helleborus albus, farina lupinorum; quæ in puluerem acta cum vnguento citrino mista affricantur. In alphis verò vtuntur cibis, qui nec pituitam, nec atram bilem foueant. Vacuant corpus pharmaco contra pituitam, aut contra bilem atram valido. Addunt affricationes in locis ex calce viua, aut dracunculo, aut ari radice, aut capparis, aut lilij, semper cum aceto, & decoctione lupinorum amarorum, & cætera iam dicta pro macularum robore.

3 Nos autem putamus præfata remedia localia communia cunctis lepris, ferè nunquam prodesse contrariis ex principiis ortis, vt Medici putant, in quantum ex eis: contraria enim remedia essent adhibenda; sed ad extinguendum spiritum, vaporémque prauum, qui praue cutem enutrit, afficitque sua imagine, vti & in scabie experimur. Cibos verò eos probamus, qui sanguinem, non qui lac, aut semen creant, quales sunt mora rubra, sycomororum, & ruborum, cerasa, sanguis pullorum, porcellorum, & columbarum calefactus, non assatus: iecora pullorum gallinaceorum, & altilium, misto semper fœniculo, herba sanguinaria, & purpurea rosa, & carnes rubearum gallinarum, & auium. Cauendum à neruosa substantia, & lacticiniis, & ouorum albuminibus;

nibus;lutea autem prosunt. Interula vtentur purpurea, laneáque, qui alba laborant vitiligine. Semina fugiant plantarum, præsertim alba; melonibus rufis vti licet. Sambuci flore rubescente, salmone pisce, vino rubro generoso, myrrhato. Idem faciendum in alphis albis: in nigris verò albidis vtendum cibis & potibus, & purioribus: etenim purior est lepra alba, quam nigra, vt mox docebimus. Præterea vnctiones ex adipe anserino, præfatis pulueribus misto, prodesse existimandum est, vt cutis mollescat, & spiritus prauus extinguatur. Idcirco & balnea ex decoctionibus prædictarum herbarum frequentabimus; & purgantia pharmaca magis in nigris alphis quàm in albis, vtemur.

Curatio lepræ Iudæorum.

1 IN curanda Iudæorum lepra haud dissimiliter procedemus. Alba enim, quæ mundissima vocatur Moysi, sicut leuce curabitur; siquidem è spiritu sanguinem in semen elaborante enasci diximus, eoque totam pellem nutriente: hoc autem accidit ex vasorum densitate, in quibus conclusus spiritus sanguinem, sicuti in testiculis, albificat, & sicut in spermaticis venis, proptereáque leprosi libidinosi. *Curatio albæ primæ speciei.*

2 Igitur scopus Medici erit vasa aperire emollientibus extrinsecus: & rarefacientibus balneis, & vnctionibus, vt spiritus transpirationem faciat, dum sanguinem membris assimilare vult. Intrinsecus verò ea, quæ semen producunt, vitabit. Sanguinea adhibebit, iam dicta in cura leuces, & attenuantia in cibo, & potu. Nec vinum sit generosum, sed tenue, lucidum, & rubescens cerasorum instar. Si nitrosa localia affricaueris, non errabis, dum spiritus seminalis extinctionem sic curabis, & simul pellem medullis ossium emollieris. Quæ semen minuunt etiam necessaria sunt. Declarata autem sunt in cap. 21. & 22. Considera etiam ex ætate, & anni tempore, & exercitio, & victu, an leuce eundem habeat exortum: iisdémque in ea vtere medicinis. Cum autem lepra fuerit immunda, ex impuro spiritu deprauato genita: valliculosa, eò quod nutrimentum vsque ad extimam partem non confert; quia pars imbecilla est reddita, aut male affecta, vt non possit nutriri: vnde alba remanebat, quasi priuata sanguine; non quidem ex pituita, vt quidam putant; neque ex semine, qualiter in lepra munda, sed ex defectu conuersionis nutrimenti *Curatio immundæ.*

in substãtiam aliti;ad quod sequitur spiritus imminutio,& carnis depressio,& candor exsanguis; deinde verò putrefactio quæ serpebat cuniculis factis,cum foras non posset erumpere : tunc medicamento locali affricato opus erat, quod excitaret vigorem loci maculati, spiritum malum extingueret, nec serpere sineret, ac nutrimento viuidiori penetrante vsque ad extrema, facileque in substantiam loci conuertibili. Medulla leonis, nitrum, & magnes albus trahens carnem, videntur ad rem extrinsecus. Intrinsecus verò sanguineæ calidæque res addendæ, confricationes,exudationes,cucurbitulæ extrahentes cutim,& alia huiusmodi.

Cura maculosæ. 3 Tertia lepra Iudaica ex maculis flauis, carne reliqua depressioribus,easdem habet curationes, si addideris quæ flauam purgant bilem intrinsecus : extrinsecus enim affricationes, & cucurbitulæ,& exudationes, & nitrosæ res adhibendæ sunt ad spiritus praui extinctionem, & vigoris excitationem, & particulæ ad nutrimentum dispositionem. Et quoniam puto hanc crudeliorem fuisse lepram, eo quod flauescebat putrefacta particula, ac inde serpebat, fortiora pharmaca adhibenda erunt intus, & extra.

Cura vetustissimæ. 4 Quarta species vetustissima vocata, quæ pilos in alborem mutarat,& partes maculatas;nullam fere recipit medicinam, nisi quæ totum immutet temperamentum, de qua in cura lepræ venereæ,& elephant.

Curatio vlcerosæ. 5 Quinta, & sexta species vlcerosa, siue alba, siue rufa, siue subobscura:ad misturam pertinent pituitæ, & sanguinis putrefacti, & atrabiliosi:eiusque remedia ab vlcerum remediis petenda sunt proserpentium.

6 Lepram perseuerantem Iudaicam elephantiæ sentimus cognatam,& validis egere remediis.

7 Lepra volatilis pessima erat & primalitatum insania, & in proserpente vapore, nec abradi, aut resecari poterat; quoniam antequam cum sequestrata parte tolleretur, iam per exhalationem acutam perducebatur in alias partes.Curanda ergo est per extinctionem vaporis,vehementibus mineralibus cuti adhibitis: & per sudores,& scarificationes,& noui spiritus, temperamentique noui generationem : quemadmodum venerea lues; de qua mox erit sermo.

Curatio lepræ Arabicæ.

1 LEpram Arabicam curabimus iecoris emendatione, vnctionibus extrinsecè eius substantiam emollientibus, & refrigerantibus, & emplastris, quo pacto fiunt ex rosaceo, & populeo oleo, & farina hordei, & lacte acido. Intus verò nutriemus ex carnibus sero caprino coctis, & cichorio, & iecoribus lacte nutritorum animalium. Purgabimus etiam pharmaco, assatam educente bilem, & iecur emolliente, vt senæ, cassiæ, & oleo amygdalino, manna, & eiusmodi. Humores exsiccabis, quemadmodum in hydrope. Totum corpus vngemus, & in sudorem resoluemus quæ ipsum fœdauerant, & nouum sanguinem meliorem gignere procurabimus. Valet in hac sarza parilla, multáque in luis venereæ cura dicenda. Vitabimus omnia sicca, atrabiliosa, torrida. Varices secabimus, sanguinem cineritium educentes, largis sectionibus: tenuitatem generabimus.

Curatio lepræ Græcorum.

1 ELephantiam innatam incurabilem puto. Caro enim menstruo alita, aut infecta ab initio, suæ temperiei tenorem seruat. Intemperiem autem in alteram transferri ea ratione quis putabit, qua frumentum in lolium desciscit. Ergo hilaris, mundæ sanæque robustæ mulieris lacte infans nutriendus, & balneis odoratis assuefaciendus, si forte venenata qualitas in aquas exeat sensim odoribúsque temperies emendetur.

2 Quæ autem à victu exordium traxit, ab initio forsan curabitur victus ratione temperata, probum sanguinem procreante, & venæ sectione largiore, præsertim autumno, & vere. Item pharmaco purgante bilem atram, & cineritiam, videlicet sena, rhabarbaro, agarico, epithymo, confectione hamech, facta præparatione per syrupos ex borrag. buglos. sanicula, portulaca, veronica, &c. Deinde repete pharmacum validius ex lapide lazuli, hiera, colocynth. helleboro. Galenus enim sanguinis missione, & repetita pharmacia quotannis elephantiam inchoatam sanasse narrat.

3 Præterea oportebit intus iecur mundare, & torridam bilem dissoluere, emollireque cibis contrariis, videlicet ex lacte asinino, ptisana, beta, borragine, lapatho, alica, sorbilibus ouis, piscibus saxatilibus, lactucis, vua passa, & recenti, cerasis, carnibus hœdo-

rum,anserculorum. Dantur & per vices theriaca,mithridatium, corallus rubeus,smaragdus,margaritæ in puluerem actæ, cornu vnicornis & cerui, conserua borraginis: syrupus de pomis; plantago,sanicula,lactuca,& similia. Vitanda sunt omnia quæ bilem atram, & cinerem multum faciunt. Potus esto vinum album temperatum, vel succus granatorum.

4 Fiant in tota cute confricationes,& vnctiones ex adipe agnorum,& gallinarum,& scarificationes,& extractiones aliæ per sudorem,& balneorum aromaticorum applicationes; vt quemadmodum coctionem in iecore iuuamus per pharmaca, & rationem victus iam dictam. Ita coctionem tertiam per balnea extractis quidem prauis inueteratisque humoribus cutaneis, vt valemus. Confert balneum ex butyro. Item ex decocto borraginis, plantaginis,betæ. Item ex sero,& lacte. Valent vomitiones, sudationes,& deiectiones per clysteres magistrales, vt nulla sordes assuescat intus morari,& fomentum lepræ fieri.

5 Theriaca nedum intus sumpta, sed illita etiam exterius valet. Item nitrum,nigella,sepia,calx, sulphur contra plagas lepræ, vt supra.

6 Tandem remedium inuentum est ex viperæ carnibus,si illis vescatur æger:quas præparant detracto capite, cauda & visceribus in olla instar anguillarum, cum porro, & anetho. Siquidem immutandi temperamentum habent vim, vt in ceruis solet, sicuti in lib. 2. de reiuuenescentia loquentes,dicebamus;& Galeni historiæ id confirmant.

Curatio lepræ Gallicæ.

Intentio medentis. 1 QVoniam hec lues in humoribus soliditati incorporatis,deprauandis grassatur, post vbi spiritum suo delirio contaminauerit, mox solidas inficit partes. Quando iam confirmata difficile eradicatur,totamque immutat intemperiem, & sanguinis officinam. Propterea scopus Medici erit humores exsiccare, & per sudorem educere, ac meliores gignere, qui corruptelam non facile admittant,ac temperiem prorsus immutare.

Victus. 2 Idcirco victus erit frugalis,& siccus,& purus, ex biscocto,pane albissimo,aromatibus condito,& passis vuis,& prunis,& carnibus assatis non valdè pinguibus,præsertim siluestribus,& montanis auibus,& pauonibus,& rebus minus putrescētibus.Fuge carnes bubalas,& porcinas,& olera,nisi fortè sinapi admiseris:potus

sit

ſit vinum purum, auſterum, temperatum aqua cynamomi, vel decoctum ſarzæ parillæ, & cynæ.

3 Mox medicamentum purgans inſtituendum, præparatis prius humoribus per ſyrupos è fumaria, epithymo, lupulis, adiantho, oxymelite, melle roſaceo, decocto ſarzæ parillæ, radicum cynæ; vel, ſi vetus fuerit morbus, decocto guaiaci. Purgatiuum erit ex caſſia, ſena, catholico, ex pilulis aggregat. & imperialibus pro minoratiuo: & ſi non ceſſarit, & inueterato, porriges confectum ex foliis ſenæ, agar. rhabarb. infuſis in aqua ſcabioſæ deſtillata, & pimpinellæ, & betonicæ, calendulæ, vel decocto addunt confectionem hamech, & cathol. *Pharmac. purgans.*

4 Adde ſudatoria, & vrinam prouocantia per potionem decocti ſarzę parillæ, aut cynæ, aut guaiaci: qua ſumpta ante prandium vel cœnam exſudent in lecto ægrotantes tecti, & calefacti, aut in thermis, aut ſtufis. *Extrinſeca medicamina.*

5 Munies autem viſcera, & caput, & cor, theriaca & conſerua è floribus geniſtæ, ſaluiæ, betonicæ, bugloſſæ. Valent margaritæ, os ex corde ceruino, aloë: præcipue verò ſi hydrargyro inungere coactus fueris, vbi morbus ſolidas partes inuaſerit, vt ſua penetratione pharmacum intromittat, & temperiem malam emendet. *Nutriment.*

6 Solet etiam, vbi caput laborauerit, per ſternutatoria, & maſticatoria expurgari ſemel in die. Oportet etiam ſudatoria, & pharmaciam repetere, donec prorſus temperies emendetur. Conferunt ad hoc labores, itinera, & quidquid exſudare facit venenum.

7 Vidimus etiam probè curari poſt ſyrupos, & pharmaca ex colocynthide in infuſione. Addunt, ne reliquiæ in ſeminalibus ſtabulentur; coitu vtendum cum percalida Æthiopiſſa, vbi peccatum non obeſt; morbus enim vexatus ex hoc facilè migrat in hanc; cuius vulua lauetur optimo vino mox, & vrina, ne inficiatur.

8 Balnea medicata valdè proſunt, & ſulphuris odor in Puteolano agro exhalans, vt peſtilens vapor obliteretur, & humor putreſcens exſiccetur. Quicunque hac carent commoditate, imitentur ſulphuratiam Puteolanam in conclaui proprio: vtrinque vaſa prunis & ſulphure plena, inter quæ deambulent, circumponendo.

9 Si hydrargyrus oſſa penetrarit, nec expelli poſſit, cucurbitulis

Ad extrahend. hydrarg. ex auro confectis facile educitur tractione vacui, & sympathia simul naturarum.

Cautio cōtra reliquias morbi venerei. 10 Inuenere tandem potionem optimam, quæ reliquias morbi auferat passim per dejectionē alui, quæ fit accipiendo librā scobis seu ramentorū ligni sancti, idest guaiaci; dimidiā sarzę parillę paulum contusæ: vncias quinque folliculorum senæ: agrimoniæ, cardui caballini manipulum vnum, cynamom. drag. vnam. caryophyll. dragm. vnam; nucem moschatam vnam. Omnia contundantur simul, & in cado reponantur vini Græci pleno, vel optimi cuiuscunque albi generosi, capiēti viginti garaffas Neapolitanas, (quæ æquare possunt triginta circiter heminas Parisienses) ibíque per viginti quatuor horas demorentur. Exinde in prandio & cœna eodem potu vtere: sic enim passim quotidie morbus euacuabitur. Cuius rei experimentum non semel vidimus.

11 Bubones, & vlcera quæ hunc morbum comitantur, puluere aluminis scissilis & hydrargyro præcipitato, auferimus. Item oleo sulphuris, aut nitri, & reliquis rebus, quæ in vlcerum curā memorabuntur.

Contra vlcera morbi venerei. 12 Frustra autem curantur vlcera, nisi intrinsecus fontes ipsorum exsiccentur. Deterior tamen lues absque vlceribus: non enim potuit natura expellere, vel ex parte malum. Cum autem inueterata lue computruerint ossa, remedia non inuenies. Vidimus enim homines ditissimos nec Paracelsistarum medicinis tenuissimis sanari potuisse.

Admonitio. 13 Puto etiam in hoc morbo helleborum habere virtutem, & antimonium & quintas essentias, ad extimas partes penetrantia, indéque extrahentia. Similiter autem & ex eisdem inunctiones, præcipue garyophylorum, & cynamomi & guaiaci, vt penetrando occidant spiritum pestilentem, temperiem emendent, pestilentiam extinguant. Applicentur autem post exsudationes.

Remedium sæpè probatum à Magistro Augustino Russo.

℞. hydrargyrii communis partem quantamvis: cui adde hydrargyrij ex argento extracti tantundem: ponanturque mixta in aqua forti, donec macerentur, & in minutias redigantur. Deinde parabis pluribus vicibus, donec exacte mūdetur, deponatque robur aquæ fortis: ex hoc propinabis ægroto acinos quasi decem & octo in conserua rosarum, vel in vino & saccharo in manè: euacuabit

cuabit enim omnem malitiam morbi per secessum & transpirationem, multaque pars vertetur in scabiem; quam remediis ordinariis curabis, maximè autem oleo guaiaci mixto. Et lauabitur in aqua Tyberis, vel alia medicata. Quòd si prima vice, omnis morbositas egressa non fuerit, repetitur pharmacum post octo dies, semel vel bis: sed dosis minoris, id est, acinorum 12. Bene manducet, & de vino optimo bibat absque aqua.

Vt autem ex argento extrahatur hydrargyrium, oportet argentum calcinare: deinde ponere sub fimo, aut in aquis calidis. Sic enim guttæ hydrargyri emergunt, quas collige.

Aliud remedium, quo vsus est Comes de Castro-villano, quod multi sumentes sanati sunt.

℞. Sarzæ parillæ vncias quatuor. Seca in frustula longitudinis trium ferè digitorum, contunde parum in mortario. Pone in cucuma capace decem mēsurarum Romanarum, quas vocant folietas, (quæ æquiualere possunt duodecim heminis Parisiensib.) cum decem mensuris aquæ de cisterna: maneatque sic per viginti quatuor horas: mox pone in eodem, vel in altero vase ad coċturam ignis, donec remaneant quinque tantùm mensuræ. Caue ne feruore nimio emergat extra vas; propterea pones pileum, distillatorio solitum. In ore cucumæ, cum recipiēte vasculo: ex quo quod effluit, possit in feruente cucuma reponi. Perfecta coctione extrahitur ab igne cucuma, imponaturque anisorum pugillus bene mundorum. Et cum inceperit refrigescere decoctio, colabitur per mundum pannum in lagenam, aut aliud vas ad sequentem vsum. Idque dum pharmaciæ tempus durat, singulis repetes diebus quinque infusiones & coctiones. Quotidie enim sumēda est huiusmodi decoctio per triginta dies hoc ordine. Primo die, purgabitur æger secundum artem. Sequenti die antequam de lecto surgat, bibat poculum quinque vnciarum prædictæ decoctionis calidæ, quantum sufferre potest: moretur in lecto dormiendo, aut vigilando per vnam aut duas horas; caueatque ne exsudet vllo pacto. Mox surgens vestitus bibat eiusdem decoctionis non calidæ ieiunè poculum vnum; postea deambulet quocumque placuerit, donec incalescat: & tunc reuersus domum manducet parum biscocti, accipiatque alterum poculum eiusdem decoctionis; & post duas horas prandeat biscoctum, vuam passam, amygdalas

dalas & res saccharo confectas, bibatque ex ea decoctione tantum, quod non remaneat mensurarum quinque nisi vna circiter. Cuius partem bibet duabus horis ante cœnam, & partem in cœna, quæ solo biscocto contenta erit. Et hoc obseruabit per quinque aut sex dies.

Post hos dies eodem tenore prosequatur bibere sequentes decoctiones, eisdem horis & modis: attamen plenius manducabit in prandio carnes assatas, pullorum, caponum, vitulinam, & etiam absque larido. Cauebit etiam à carne salita, oleo, acetariis, à caseo, lacte & aceto. Vesperi autem cœna erit biscocti, vuæ passæ, & amygdalarum. Et cum transierint 15. dies, assumat vncias tres rosarum alexandrinarum cum cynæ puluere. In quo die carnibus vescetur, siue assatis, siue elixatis; vinumque bibet temperatum aqua ordinaria absque decoctione prædicta.

Transacto quintodecimo die continuabit prandium & cœnam carnibus assatis & potu decoctionis: quam accipiet eodem tenore, sicut primis diebus, ita vt quotidie bibat quinque mensuras Romanas, vt supra.

Post trigesimum diem purgabitur leui mitique pharmaco, & deinde per 40. dies temperabit vinum aqua, in qua decocta fuerit sarza omnis, quæ remansit ex decoctionibus 30. dierum prædictis: seruabitur enim propter hoc ipsum ad reliquias omnes extinguendas: sicut fit per cadum superioribus remediis annumeratum.

Sarzam parillam nasci in Calabria vlteriori iam compertum est doctissimorum opera Medicorum, præcipuè Michaëlis Politi conterranei: & quidem eiusdem & efficacioris virtutis, quàm ex Indis aduectæ.

Guaiacum etiam lignum de proprio semine, aut surculo satum benè assurgit.

De capillorum defluuio, & alopecia & ophiasi, & porrigine, & pediculatione, & achoribus.

ARTIC. IV.

Defluuium capillorum, eiusque causa.

1 MAculatur etiam cutis pilorum defluxu: qui multiplicem habet causam: aliquando enim caluescunt fuliginoso humore deficiente, aliamque tenente viam, vt accidit libidinosis iuuenibus

iuuenibus:aut ad cutem egredi non potente, vt senescentibus. Et hoc quasi naturale est, medicinisque haud cedens.

2 Aliquando post diram infirmitatem, ex qua sequitur raritas cutis, & inopia nutrimenti pilorum, cadunt, vt arboris in autumno folia post æstum relaxantem poros, & humores exsiccantem; nam qui in hyeme cadunt, humore à spiritu sese abdente, nedum introrsum acto, non amplius nutriti cadunt.

3 Huius morbi curatio sæpe nulla requiritur, sed instauratio virium post infirmitatem per cibos boni succi non salsos, neque biliosos, qui radices pilorum instaurent, non erodant, solet esse & pilorum refectio. Poterit, vt certius oriantur pili, ladanum, oleo lentisci dilutum, cuti applicari: huius enim est cutim densare, & pilorum nutrimentum accersere. Addere etiam licet oleum myrtinum, vbi densatione maiori indigemus. Item in frigidis temporibus & temperaturis nardinum simul ladano miscebis oleum liquefacto. Vtuntur etiam verbenaca in oleo omphacino. Item absinthio vnà cum ladano. Item nigellæ cinere, & capillorum Veneris, & capillatarum plantarum & animalium; vt cinis barbæ caprinæ, erinacij, echini, pilorum vrsi, cruris leporini, abrotani. *Cura.*

4 Cadunt etiam pili aut pituita salsa radices depascente quibusdam in partibus; aut atra bili. Quod pellis discernet glabra facta, vel candidior, vel subobscurior. Dicitur Medicis huiusmodi macula alopecia, eo quod vulpes ipsa affici solent; & ophiasis, eo quod serpentis ritu glabrum apparet pinartibus pilosum caput, aut mentum. *Causa iterum alopecia; ophiasis.*

5 Curantur purgatione humoris præcedente, siue salsi pituitosi, siue biliosi in pallida; siue atrabiliosi in subnigra passione per medicinas appropriatas: de quibus sæpè. Maximè autem per pilulas caput expurgantes. *Cura.*

6 Vtendum similiter masticatoriis & sternutatoriis ex sinapi, hyssopo, pipere, origano, carpesiis, pyrethro.

7 Affricanda sunt loca glabra prædictis rebus in defluuio capillorum. Adde thapsiam, nasturtium, laurinum oleum, anseris adipem, & vrsi, erucæ semen; stercus murium, & capræ, corticem raphani, thus, sulphur viuum: marrubium, parietariam, corticem cæparum; & hæc omnia vbi prius ruborem in cute per frictionem excitaueris, vt penetrans medela sanguineas fuligines exitui aptet & radicationi.

Præterea cinis erinaceorum, ſpinarum, & apum crematarum; muſcarum, auellanarum, nucum, caſtanearum prodeſſe dicitur; & aqua deſtillati mellis, & cinis capitis vulpini cum adipe vulpino.

De porriginе. 8 Porrigo eſt furfur inter pilos inſigniter ſuccreſcens, abacri humore originem habens; ita adurente cutim, vt quaſi ſquamæ in ipſa emineant & diuellantur. Alij bilioſum, & acrem humorem in cauſa faciunt: ſed victus, & ætas, & temperies veritatem declarabũt. Curatur euacuatione præfatorum humorum, & corroboratione cutis, & abſterſione decorticatæ amygdalæ amaræ in aceto, item althæa in aqua marina decocta, nitro, calchanto, cimolia terra, aſſata ſcylla, decocto lupinorum, vino, ſulphure.

Curatio pediculationis.

Quid. 1 PEdiculatio, quo morbo reges plures antiquitus, & hoc tempore mortui ſunt; eſt pediculorum in capite inceſſabilis generatio in cuticulæ profunditate, ex calido viſcido humore exudante, ſpiritúmque ex proprio attenuante calore concipiente.

2 Propterea exſiccatoriis, & attenuantibus humorem & occidentibus ſpiritum, indigent ægri; qualia ſunt decoctum lupinorum, baccarum ſtaphidis ſilueſtris in aceto, & oleo, alumen, ſandaracha, nitrũ, oxylapathi radix, helleborus, ſuccus hederæ, tabaci, parietariæ, raphani, & lauri oleum, & ſimilia ſecundùm artem miniſtrata.

Curatio achorum.

Deſcriptio. 1 FOedant cutim cum vlceratione minutiſſima achores à capite inſtar tineæ pannum tenui eroſione, & foraminibus minimis afficientis, proptereáque etiam tinea dicitur, & maculis

Cauſa. aliquo pacto annumeratur. Ex ſeroſo humore ſalſo erumpẽte, ad pruritum & ſcalpendum incitati vlcerantur. Mox glutinoſa erumpit minutiſſimis guttis ſanies, ita vt pituita corrupta videri poſſit, & nitroſa; quia omne excrementum album pituitam vocant Medici, cum tamen potius pus dici queat, quod exinde excernitur, & ex putridis, vitiatiſque humoribus genitum.

Cum

Cum hoc malum leue fuerit,localibus remediis tollitur reprimentibus cõfluxum humoris, & discutientibus quod effluxerit, abstergentibusque. Valent ergò à principio baccæ myrti,folia rubi,& salicis,plantago,polygonum ad reprimendum; quæ illinantur abrasis prius capillis.Discutiunt verò lilij radix, rosmarinus in vino,& decoctum lupinorum amarorum,& radicis siluestris, cucumeris,folia rutæ, malicorium cum oleo laurino, thus in aceto, farina fœnugræci,cum nitro.Vtrumque operatur acetum,& cum sæuit morbus carthaceum valet medicamen aceto dilutum; & vnguēta ex spuma argenti, amiantho, cadmía, spodio,terra lemnia.Durioribus & viscosioribus,sal,fæx vini vsta,sandaracha,calx viua,fel caprinum, & foliorum fraxini, & iuniperi cinis.

De tumoribus eorúmque speciebus.

CAPVT XXIII. PARS II.

SEcundum locum tumores tenent in cutaneis morbis: quorum alij dolorifici, vt struma: alij doloris expertes & molles, vt œdema. Eorum vero qui dolorem habent,alij propriè tumores generatim vocantur præ cæteris grandiores ex congestione, aut affluxu humorum,in partem aliquam eminentiam facientes; quæ aut dolore,aut calore,aut opportunitate attraxit; aut impotētia digerendi obstructa intumuit. Alij vocātur tubercula,minora tumoribus, ex humore crasso, & fæculento sanguine genita plerumque. Alii vocantur pustulæ tuberculis minores, ex quibus ruptis pus emanare solet, ex tenui, & vaporosa enascens materia Tumoribus autem multiplex associatur abscessus pro quantitate, & qualitate affluentis putrefactionis. De cunctis singillatim nos nunc sermo expectat. *Distinctio.*

De œdemate, & scirrho.

ARTIC. I.

OEdema aliud ex flatu, & seroso fit humore, morbos certos subsequens, vt inflatus tumor crurum hydropicorum; quorum cura ad sui morbi curam refertur. *Distinctio.*

De tumore bocio vocato. Aliud naſcitur ex flatu, & pituita abſque morbo præcedente, inter arteriam,collique cutem eminens;cui cauſas aſſignāt aquas craſſas,gelidaſque,& aërem craſſum ſimiliter frigidiorem, ác cibos etiam conſimilis temperaturæ. Quod cū non certum ſemper ſit,non modò enim certis in locis,vbi tales aquæ & aëres, & cibi inſunt,iis tumoribus inſigniuntur:ſed etiam in noſtra regione ſicca, calidàque: propterea potius membranularum intranearum rupturæ videtur adſcribendum:ſed cum apud nos ſolis fœminis, & vix vnquam maribus hoc mali accidat , facilè quis mollitiei temperaturæ,& cibis,& aquis cauſam dabit.Medela nulla inuenta eſt apud noſtrates; neque enim ſecantur abſque periculo, neque ſtringuntur abſque ſtrangulatione. Vnctiones verò proſunt nihil,neque adſtrictiua ex temperamento,niſi & per vim adſtringantur.

De tubere in brachiali. 2 Aliud naſcitur in brachiali,& in certis iuncturis , vbi pituita craſſa , & mollis congregatur , & tendonis nutrimentum ſuperfluum.Cuius medicamen eſt ſpongia recens aceto perfuſa,arctius alligata faſciis,quæ reprimat influxum,& humores exſiccet:propterea & nitro, & lixiuio ſolet ablui ſpongia apponenda , acetóque ſubinde perfundi , & alligari. Fiunt ad idem emplaſtra , ex radice althææ,liliorum,acantho, oxylapatho , & ſimilibus exſiccatiuis.Item diachylon plurimum valet.Solet & plumbea lamina apponi comprimique deſuper.

Cauſarum ſcirrhi diſtinctio. 3 Scirrhus vero durus eſt tumor ex repletione,& concretione congeſti humoris,induratique factus.Cuius autem humoris,color indicabit.Cum inflammatio reſoluentibus nimiis curatur, ita vt ſpiritus exhalet , & craſſa pars induretur , fit etiam ſcirrhus: proptereáque parum à principio dolent,dum ſpiritus non omninò abſceſſit;deinde verò indurati non dolent, & tunc ſunt incurabiles.

Cura. 4 Curantur autem à principio non oleis,ſed medullis animalium,& butyro,& his herbis quæ molliendi vim habent,& farinis cum lacte blando calore præditis , ita vt non educat attenuatam partem,ſed miſceat attenuandis, prout cum de iecoris , & lienis ſcirrho loquebamur,docuimus. Laudantur reſinæ ad emollitionem, & herbæ olim dictæ cum modico aceti vt penetrent;acetū enim ſolū potius indurat,tenuitates reſoluendo,ſed tamē & craſſitiem aperit laxatq;,etiā adipem intromittit.Solent in aceto ignitum lapidem iniicere,vt fumus ex eo in ſcirrhi locum exhalet,

ac subito mollitiuum imponere medicamentum ex malua, fœnugræco, lacte, terebinthina, anserina medulla, &c. magna, ac subita cum sanitatis efficacia: præsertim vbi in ligamentis, & tendonibus scirrhus apparuerit. Vtrum pharmacum purgans præcedere debeat, prudens Medicus ex causis scirrhi agnoscet, prout in suis locis meminimus.

5 Hic valent quintæ essentiæ vocatæ ad penetrandum etiam indolentes scirrhos. Sed an curentur, experiendum.

De tumoribus dolorificis.

ARTIC. II.

De phlegmone.

1 INter dolorificos tumores phlegmone præcedit, quæ rubore, dolore, & duritie eminenti insignitur. Fit autem sanguinis, & crassi humoris affluxu in particulam oblæsam; vulnere, aut fractura, aut contusione, aut alia causa humores accersente. *Descriptio & causa.*

2 Curatur venæ sectione, si vires, & res permittant, ex aduersa parte, vt sanguis diuertatur. Mox applicabimus, quæ humores & reprimunt, & partem roborant, quale est cataplasma ex semperuiuo, & cortice punicorum in vino decoctis, & polenta. Sedat dolorem solanum, lens, panis in rosaceo; vbi prius madefeceris partem spongia vino frigido consperſa. *Cura.*

3 Si autem suppurationis signa apparuerint, iuuanda est farina triticea, lini semine, butyro, fœnugræco, radice althææ, porcino adipe. Rupturaque proueniens stercore columbæ, & acutis corrosiuis, vel sectione leui: qua facta sanies eruenda, & pars abstergenda vino, melicrato, decocto rubi, & rerum, quæ in tonsillis dictæ sunt. Deinde agglutinanda malicorio, ære vsto, cerussa, & visco, &c. vt supra. Sin verò inflammatio perdurauerit, terebinthina, & luteo oui, & rosaceo, &c. mitigabitur.

De erysipelate.

1 ERysipelas est tumor ex sanguine, & bile flaua eminens, ardens, & rubescens, flauus, calidissimus, dolore pulsatili præditus, tactui cedens, ita vt tenuis sanguis subterfugiat, aliquando carnem in profundo afficit, quum inflammatio miscetur. *Quid.*

2 Remedium à venæ sectione diuersiua incipit etiam repetita, si opus fuerit; & cum nequit, purgatio bilis adhibenda: & quia *Cura.*

minus expectat, per clysteres fiat ex mercuriali, violis, portulaca, nymphæa, hordeo, cassia, hiera, intubo, &c. cæterisque inflammationem sedantibus: similiter & oleis.

3 Applicentur localia refrigerantia deinde ex solano, hyoscyamo, lactuca, psyllio, &c.

4 At si phlegmone simul adest, cutis ex remedio liuescet; tunc aperta cuti, vbi refrigerantia præcesserint, perfundes locum calida, & quidem marina, vt feruor exhalet, & caro solidetur, & à putredine seruetur: valet & oxymel, vel acetum solum.

5 Si autem œdema, aut scirrhus simul affuerint, misce remedia conuenientia scirrho, & œdemati.

De herpete.

Quid & causa. 1 EX tenuiori bile nascitur papula, herpes vocata Græcis, eo quod serpat: & alius simplex est solo tumore conspicuus: alius exedens etiam carnem; & cum tenuior est, multiplexque, papula miliaris vocatur, eo quod milio similes bullas habet.

Cura. 2 Curam aggredimur ex victu refrigerante, sicut in erysipelate, & per bilis euacuationem, siue pharmaco, siue phlebotomia. Localia sint refrigerantia, & humectantia in miliari. In exedente refrigerantia & exsiccantia, vt vapor, & humor cuniculos faciens sub cute, extinguatur. Igitur sicuti in illo valet polygonum, portulaca, lactuca, &c. Sic in isto folia vitis, rubi, plantaginis, & lacryma stillans è vite incisa. Vlcera vero thus, gallam, calchantum, & cætera huius ordinis, requirunt.

De carbunculis.

Quid & causa. 1 CArbunculus tumor est ex fæculento sanguine congesto in aliqua particula, tumor rubens, tensus, feruens, & pruriens, dolénsque vna erumpens pustula, aut multis. *Medela.* Si humor tenuis exedens mistusque punxerit pluribus viis; febremque localem habet ad suppurationem, & ruptionem tendens; huic carbunculo facilè occurritur per ea quæ suppurationi, & ruptioni medentur; de quibus supra.

De anthrace. 2 Est alius carbunculus deterior, altiores radices agens, & sæpè plures, cum in pus crassum, turgidum materia vertitur: acrimoniam, dolorem pulsatilem, & febrem etiam vniuersalem aliquando faciens; qui dicitur Anthrax.

3 Huic

3 Huic venæ ſectio prodeſt: victus tenuis, & localia remedia, modicè reprimentia: & pus diſcutientia; vt cataplaſma ex plantagine, & lente excocta, & mica panis; & vlcere facto, paſtillus Andronis, vel Polyidæ apud Galenum. Fit etiam ex alumine, galla, thure, myrrha, aloë, radice ariſtolochiæ, calamintha, calchanto, cum vino dulci. *Cura.*

Partes adnatas defende ſuccida lana, aqua roſacea, aceto, bolo armeno. Ad radices euellendas vtuntur punico acido in aceto cocto, minutatim prius inciſo; cætera ſubſequẽtur, vt in vlcerib⁹.

4 Fit etiam in peſtifera conſtitutione alius carbunculus lethalis, contagioſus ex torrefacto ſanguine, febris incendio, foraſque protruſo. Paruus quidẽ tumor à principio, qui ruptus incruſtatur, ſubniger, cũ dolore grauiſſimo, vehementi calore, diráque febri. *Glans peſtis.*

5 Curatur reprimentibus quidem nullis (ne venenum intro recedat) ſed refrigerantibus, & diſcutientibus, & attrahẽtibus; quales ſunt cucurbitulæ, hirudines, galli anus. Cruſtas butyro diſſipabis: deinde abſterſiua ſuccedant, & glutinantia, vt in vlceribus, &c. *Cura.*

De bubone.

1 BVbo propriè eſt glandularum, & laxarum partium tumor, quæ influxiones facilè recipiunt aliorum morborum: nam ſub auribus, & axillis, & inguinibus, & collo fiunt, vicinarum partium trahendo morboſas cauſas: & in peſtilentia, & ſemper, bonum eſt eos exire: malum eſt intus latere ex toto, vel maiorem materiæ morbificæ partem. *Quid.*

2 Curatur bubo mollientibus, & attrahentibus, ſicuti carbunculus peſtilens, ne venenum intrò feratur. Vtuntur cæpa cocta, lacte, theriaca, ad molliendum, & trahendum: ſed hirudo, & lanceola, & cucurbitula valdè proſunt. Poſt rupturam, & extractionem, vt ſupra more vlcerum medebimur. *Cura.*

3 Cum fiant tumores in laxioribus dictis partibus non ex morbo, neque ex peſtilentia, facile ſanantur inedia, & calidorum oleorum applicatione.

De apoſtemate.

1 APoſtema tumor eſt collectæ materiæ ſuppurationem continens. Colligitur autem tranſmittente natura, quod obeſt in partes externas, in beneficium exoneratæ partis, aut totius.

Hæc

Distinctio. Hæc autem materia cum tenuis est biliosis vnita partibus, calida dicitur: faciléque sanatur, aliquando solis calidis oleis conuersa in spiritum materia (vti & nos experti sumus) antequam suppuretur: si autē cœperit suppurari, indiget aliis auxiliis coquētibus mollientibúsque, glutinantibus, &c. Cum autem crassior fuerit materia, difficilisque coctura, ad cruditatem impuram pertinens, vocatur frigidum apostema, & quidem triplex ex materiali causa: etenim pus, aut pulti est simile, aut melli, aut adipi.

2 Dum suppurantur molliori cibo indigent, vt concurrant ad concoctionem humores; & localia erunt, quæ pus citò generant. Cum rumpuntur adiuta acribus, victus erit ordinarius: ruptis verò absterśisque siccantibus est opus cibis, & localibus, ne sanici ibidem fiat minera.

De fistula.

Descriptio. 1 ETenim vbi non extraxeris per attractiua pus omne, atque per exsiccantia consolidabis partes, ne marcorem præcedentem æmulentur: pus remanens iterum acre fit vnione, & noua coctura, serpendoque rodit, & cuniculos facit, assuefacitque alias partes putrefactioni, & quidquid in corpore putrescit, eodem accersit: sicque cuniculus callosus euadit, vocatúrque vulgo, fistula. Quæ quidem vtilis est tanquam cauterium quibusdam, vt corpus ea via seipsum omnibus morbificis causis exoneret. Verùm, & caro putredinem excipiens ad putrefactionem disponitur, atque instar spongiæ fit neruosis particulis se defendentibus, carnosis verò defluentibus, & ad perniciem disponit corpus: aliquando ob nimium effluxum etiam ad hecticam.

Cura. 2 Quapropter à principio prudens Medicus incidet carnem vsque ad finem puris; deinde exsiccantibus consolidabit locum cum pus omne expresserit, & roborantibus vtetur, & incarnatiuis. Postea verò non aggredietur fistulæ curam, nisi pharmaco omnes humores euacuauerit; ne dum supprimit eos, in viscera principalia reuertantur, & peiora symptomata fiant. Si autem secandi locus non datur, & pus exprimendi totum commoditas; cura nulla instituenda, nisi victus bonus ad siccum vergens, & exercitium, quo solent exsiccari humores, & balnea nitrosa, sulphurea, aluminosa, quæ & prosunt, etiam quibus sectio adhiberi valet. Et caries lignorum, præsertim guaiaci, & vermes in carie nati, abolent fistulas.

3 Cum

3 Cum pus cœperit paucum fieri,& bene coctum, album, læue,& dolor cessare,& pruritus quispiam in fistula fieri,& apostemate, tunc signum certæ salutis; iuuandaque natura, vt tandem perficiat. Vbi sanies multa sequitur subrubra, & dolor non cessat, vel omnino cessat absque causa, lethum pedetentim trahet.

De tumoribus malignis.

Artic. III.

De cancro.

1 CVm coctio non terminatur in id, quod nutritioni est aptum, sed in aliud, generatur ex eo multiplex lepra, vt dictum est prius per totum. Nunc autem quid in partibus mali fiat, dicendum restat ex abscessu facto præter naturæ subsidium: videtur autẽ cancer, struma, gãgræna, & sphacelus in his cõtineri. *Ratio generat. cancri.*

2 Cancer quidem non vlceratus est tumor teter, durus, subcineritius, figuram cancri fluuiatilis, vnde nominatur, imitans; & venis, arteriisque vitiato sanguine plenis, sic configuratus, vt quasi eius pedes vtrinque videantur varicosè duriusculéque, & dolorem habet pungentem, & latè diffusum. At vlceratus cancer alter malignior est, teter, durus, dolorificus iugiter, erodens in profundum, sanie scatens copiosa, fœdissima, quouis veneno nocentissima: à principio curabilis, sed vbi radices egit, melius est (ait Hippocrates) si minimè curetur, curatus enim sæuior fit, mortémque citius affert: etenim pharmacia ad humores purgandos nil prodest, cum affecta pars propria peste continuo augeatur amplificatione sui, ex primalitatũ delirio, & cõtagione vehemẽti. *Quid.*

3 Eius causam Medici faciunt bilem atram, sed & cinerem simul ponere debuissent, & fuliginem, & pestiferum primalitatum affectum: qui seipsum auget, vt rabidi canis venenum in aliena temperie. De putrida bile atra, nihil est quod dubites: aspectus enim hoc declarat, & difficultas ad cedendum pharmacis, ob suam crassitiem incorporatam situi morboso. Fuligo autem viscositatis particeps, & duritiei se prodit, quæ magis adnatas sibi consimilat partes, quàm vt ipsa eis assimiletur. Etenim ater pannus nullos suscipit colores, & modicum atramentum, præsertim ex fumo factum, plurimam aquam nigrefacit, inficitque. Adde sensum, & affectum partis ipsa causa morbi delectatum, & vim serpendi obtinentem. Rosio autem est ex cineris, & fuliginis angulositate, & acri qualitate, vehementia affecta. *Causa ex Medic. Correctio.*

Cura. 4 Medicinam cancri putarem abscissionem ferro omnium partium, & radicum: post purgationem tamen fuliginosæ bilis, ne accersiri solita eodem confluat, vt prius, & odoris cancri reliquias suscitet. His adde vstionem, & ea, quæ reprimunt fluxum, vbi probè emunxeris crassi, & putrescentis sanguinis reliquias. At quoniam venæ, & arteriæ plures in cancrum coëunt, vbi non est spes eas resarciri post sectionem, neque possunt per longum aperiri exprimique, sed per latum, oportet abscindi, præsertim si cancer inualuit, iam nulla ferè restant remedia, nisi, vt mitescat.

5 Ergo cibis boni succi, & nullam bilem atram facientibus vtendum, & pharmacis eam purgantibus assuefaciendum: vena tentanda larga sectione. Item si hęmorrhoides inerant, aperiendæ sunt iterum: Mulieribus verò suppressi menses ciendi. Etenim nullibi magis innascitur cancer, quam illarum vuluis, & mammillis ex menstrui retentione: habet enim mammilla cum vtero analogiam, & correspondsionem, vt dictum est alibi. Vtendum etiam theriaca, & mithridatio, cæterisque venenatā pellentibus qualitatem. Localia remedia erunt ex succo solani, cerussa lota, plumbo vsto, thure, hydrargyrio, bolo armeno, terra lemnia, cancri fluuialis cinere, rosa, meliloto, & huiusmodi.

6 Vlceratis cancris hæc eadem valent, & vnguenta fiunt addito rosaceo, porcino adipe, vitellis oui assis, myrrha, iride, aristolochia. Item camphora dissoluta in aqua forti, & mox supernatante, & hoc ad opus seruata plurimum prodest inuncta.

De scrofulis.

Descript. 1 STrumæ, vocatæ scrofulæ, fiunt in colli glandulis ex nō valdè dissimili materia atque cancer; & scirrhosam obtinent duritiem, & glandularum quantitatem variam: ita tamen quod aliquando pendulę sunt, abscessu eas extrinsecus in pelle gignente, & ex parte separante: aliquando infixæ inhærent collo superficialiter: aliæ intrinsecus magis, & circa guttur, & in posterioribus colli partibus, & in obliquis.

Distinctio. 2 Aliæ sunt mites absque inflammatione & dolore, cum mediocri duritie: aliæ malignæ cum inflammatione, & pulsanti dolore, tumore inæquali.

Causa. 3 Causam mitibus assignant Medici pituitam lentam, frigidumque humorem: malignis addunt bilem atram, quas instar cancri incurabiles autumant.

4 Medicina erit conueniens glandularum abſciſſio per ferrum, *Cura.*
ſicuti in cancris, & par ſubſequens medendi ratio: ſi tamen non eæ ſint glandes, quæ magnum præſtant vſum: ſiquidem, & in teſtibus, & inguine, & alis, & mammillis, ſunt glandulæ, gignendo ſemini, vel lacti, aliiſque vſibus deſtinatæ; in quibus etiam ſtrumæ fieri poſſunt: & quæ in collo puluinaris vſum habent in venarum ramificatione, ne forte rumpantur, & facile ipſarum iactura toleratur.

5 Pharmacia erit, quæ tales euacuet humores, victus qui non generet, ſed minuat. Emolliuntur autem iis, quæ ſcirrho molliendo aptantur localiter. Diſcutientia erunt calx viua ſæpius lota, ſtercus bouinum ex aceto, cancrorum cinis, ſulphur viuum, ſemen naſturtij, myrrha, galbanũ, ammoniacũ, nitrum, fel porcinũ.

6 Laudant Magi talpæ caput cum terra per talpam eruta contuſum: raiæ aculeatæ marinæ ſpinam: brodium teſtudinis, brodium in quo rubeta fuerit decocta vſque ad tertiæ partis conſumptionem: oſtrearum cinerem, & cancrorum, & ficus, & ſcrofulariam, cyclaminum, dracunculum, mandragoram, eryngium.

De gangræna, & ſphaceliſmo.

1 GAngræna tumor eſt partis nondum extincti ſenſus, ſed mortificati; niger, putridus, graueolens. Eius cauſa eſt defectus nutrimenti, & tranſpirationis, quæ accidunt ex eo quod pars contuſa valde fuerit, aut ligata ſtrictè, vel inflammatione nimia correpta, vel à frigore nimio: ita vt temperies immutetur, nec nutrimentum trahat, nec excernat fæces, nec fuligines. Hoc rectè Medici norunt. Sed profectò accidens huiuſmodi non tantum fieret, niſi & humores praui, & impuri confluerent, aut præineſſent; qui ad cancri quaſi generationem ſint apti: ſolent enim etiam ex ſolis malignis humoribus fieri: at ex ſola ligatura niſi ipſi adſint, nequaquam; vt patet in his qui fune, & equuleis torquentur ſtrictiſſime abſque hoc ſubſequente morbo. *Quid.* *Cauſa.*

2 Sphacelus, qui Latinis ſideratio, eſt totius membri extinctio, ita vt ſentiat nihil, ex eiſdem cauſis ſæuioribus ortum ducens; quod & plantis euenire ſolet, quando non modo ſpiritus liber dans ſenſum, ſed etiam implantatus extinguitur, & vis nutritiua corruit. *Sphacelus quid.*

3 Cura gangrænæ validæ ferrum eſt; quo pars putrida reſecatur: *Cura gangr.*
deinde adſtringentibus localibus medicamẽtis, prius tamen ferro

ignito venas, arteriasque tanges leuiter, ne sanguis multus subsequatur,& vulnus exsiccetur.

Cura sphac. 4 At si remedia non spernit, valent ad gangrænam post purgationem peccantis causæ, lixiuium ex cinere crematorum cauliculorum ficus, vua passa sine nucleis trita cum ruta, saluia etiam contusa,& acetum.

5 Ad sphalecismum curandum valent ea, quæ illius causis aduersantur; contra frigus enim calida: contra contusionem, & ligaturas ea, quæ his medentur, vt infra. Si humores peccauerint, purgatio ipsorum præcedat: mox cicerum farinæ emplastrum, aut ex eius foliis similiter & saluia, & lixiuium ficus iam dictum. Item frictiones ex oleo, balsamo, & adipe humano, & medullis ossium,& quintis essentiis aromatum, & sideratæ oliuæ viuificatæ d inde oleum, quod accidere Virgilius narrauit; & hæc ad omnem siderationem. Acetum & calx ne serpat, & malignitas tollatur prodest, & sectio ad viuum tollit contaminationem,& hoc à principio. Nam difficile euadunt,& vix vnus.

Phaged. 6 Phagedæna ad cancrorum rationem, & medelam refertur, sic & cacoëthes alij tumores, quos ex supra dictis curare didicimus. Ad omnia autem carcinomata vlcerata valet camphora ex aqua forti emergens,& calx lota, vt supra.

De tuberculis generatim, & speciatim.

Capvt XXIII. Pars III.

Distinctio. 1 Post tumores eorumque comites tubercula sequuntur, quorum alia absque dolore videntur nasci, & crescere, postea tamen magnitudine obtusum efficiunt dolorem, vt callus, & clauus: alij sunt cum dolore, vti furunculus, & panaritium: alij medio se habent modo, vt formica, & verruca, thymus, & varix venæ,& arteriæ.

Causa ex Medic. 2 Horum causas Medici faciunt frigidos, crassos pituitosos,& melancholicos humores; sed ad proprias, & peculiares causas, modosque generationis non perueniunt; sed causas quæ innumeris morbis assignantur vniuersaliter adducunt; nos autem quorum experientiam nondum habemus, parum audebimus: cognita non reticebimus.

De callo & de clauo.

Artic. I.

1 CAllus quidem cum in manibus & pedibus fiat, vbi cutis crassa, & confricata sæpè venit; manifestè ex his humoribus, qui cutem neruosam alunt, originem trahit: cum enim comprimitur, & tunditur pes, & vola manus: eò plus nutrimenti neruosi accedit, & suam ob crassitiem sensum non retinet: quia nec spiritum, qui vniuersitati spirituum communionem faciat; ergo necesse est illum crescere quasi mediæ naturæ inter vngulam, & neruum, & substantia plantis pedum, & manuum, distincta nutriendis. Sicuti enim sanguis ad carneas partes contusas confluit, & tumorem facit: sic ad neruosas glutinosa materia eius nutrimentum adcurrit, sicque assuescens callum generat: manifestè enim laborantes presso ligone, qui non solebant, callum in manu contrahunt: vnde aliorum callorum elucescit generatio. *Ratio generat. callorũ.*

2 Clauus verò ex eadem materia sub pedibus nascitur alio pacto defluente, ita vt à cæteris partibus sequestretur, & compressa à suo fine retunditur, ita vt claui caput sortiatur.

3 Horum cura est, vt mollificentur herba indica, & tepenti aqua, & butyro; deinde resecentur vsque ad radices: deinde corrosiuis rebus, quæ radicem enasci prohibeant, aut repressiuis tantæ influentis lubricitatis affricentur. Valent ad hoc succus tithymali, thus cum aceto, fel hircinum: nitrum cum vrina pueri, stercus ouinum, & hircinum cum aceto, & sulphure; calx, & huiusmodi. Vidi multos profitentes eradicare hæc tubercula, vt nunquam vltra reuertantur, & tamen reuersa sunt. *Cura.*

De verruca.

1 VErruca tuberculum est tenui filo cuti adhærens sine sensu, vel filo crassiori, quæ & porrum vocatur: fitque excrescentia spiritu ducente exterius crassitiem dum transpirat, nec elabi potente: quapropter incisa plus sanguinis emittit, quam sua radix permittere videtur.

2 Curatur ligata filo donec cadat, aut plumæ neruulo secto: affricatisque iam dictis rebus, ne renascatur. *Cura.*

De formica.

Quid. Causa.

1 FOrmica callus est quidam lata basi eminens in tuberculum; quod dum scalpitur, & atteritur, mordentis formicæ sensum habet; quoniam spiritus cum callosa materia inest, salsusque modicus humor, vel spiritus ex tali humore ductus.

Cura.

2 Hanc scalpro præcidere oportet, & prædictis affricationibus abolere. Addunt alij fæcem vini vstam, viuam calcem, æruginem cum vrina pueri, etiam antequam excidatur: alij verò succum tithymali ærugini, & auripigmento, & sandaracæ, & ammoniaco actis in puluerem addunt in cupulis glandium applicatum, vt sponte decidat: deinde curant, vt cætera vulnera.

3 Magi autem quidquid in plantis, & animalibus tubercula hæc imitantur: præsertim gallas, & quercuum frondes, vtile putant.

De furunculo, terminthο, panaricio.

1 FVrunculum vocant tuberculum cum inflammatione, & dolore. Eius ergo sanguis crassus, adustúsque censetur Medicis, sed excrescens pabulum: & impurum sanguineæ, seu carneæ partis dicendum erat.

2 Terminthus verò ex assato calido sanguine eandem habet generationem, ideóque nigrescit.

3 Panaricium sub vngue ex eodem sanguine nascitur maximo cum doloro.

4 Horum cura eadem est, vt pus maturetur, extrahatur, abstergatur: solidentur partes; & si opus fuerit cucurbitula scarificata, aut sectio venæ, aut purgatio, cum multæ fuerint associentur.

5 Prodest locale remedium ex his, quæ similia patiuntur.

De pustulis.

CAPVT XXIII. PARS III.

De exanthematibus.

ARTIC. I.

Quid exanthem.

1 EXiles pustulæ, propriæque puerorum sunt, exanthemata Medicis vocata, id est, morbilli, & variolæ. Morbilli habent secum inflammationem, & dolorem, pruritum, somnum profundum:

dum:oculos tumidos,oſcitationes, ſenſum punctionis in corpore toto,capitis,& lumborum dolorem;difficultatem ſpirandi,tumorem altum, & acuminatum : ruborem faciei , & tandem vlcerationem. *Signa.*

2 Variolæ eadẽ ferè habent ſymptomata:ſed cum minori pruritu,& minori difficultate ſpirandi;& ſunt tumores lati, & non ita rubeſcentes,& difficilius emergunt,& diutius durant quàm morbilli,ſúntque periculoſiores; nec tamen ſpontè vlcerantur. Poſt eruptionem dolor in gingiuis,& faucibus, & vocis raucedo ſubſequi ſolent.Moriuntur plurimi ex variolis prauè curatis,quoniã difficilius emergunt:ſæpeque cauſa mali regreſſa vitalibus officit:pauci ex morbillis,quoniam faciliòr ipſorum egreſſio. *Quid variola.*

3 Ex dictis ſignis,& quoniam pueris modo accidunt,raro iuuenibus,niſi albidis quibuſdam puerilem temperiem redolentibus; rariſſimè ſenibus:coniectari licet cauſam morbillorum eſſe ſanguinis excrementitij ebullitionem,& ſpumoſi. Cum enim efferbuerit multiplicatus , & quaſi crudus , nimiuſque ob puerorum temperiem multum ſanguinis procreantem,eò quod blandus calor æquè fundit cibum totum in ſanguinem , pauca impuritatum facta ſequeſtratione;quippe quas etiam pari fluiditate donat,iuxta regulas noſtræ phyſiologiæ de calore blando , & robuſto. Conſequens eſt , vt exonerare ſe natura ſanguinis copia impura,nec valde digeſta,cupiat. Idcircò quauis ex cæli conſtitutione adiuta extrorſum propellit abundantiam : & dum per carnes ex venis exudat copioſus,& caro impuritatem patitur & auerſatur, & exprimit, neceſſario ſymptomata iam dicta apparent : & quoniam feruet calidus ſanguis,tenuitatémque multam habet,facilè foras educitur,& citò ; nec proinde interimit : & quia per totum corpus erumpit,vbique dolor & calor,& pruritus:maximè autem in cartilaginoſis auribus, & naribus. Rubor & acumen ex tenuitate in ſanguine conſpicitur. *Cauſa & ratio ſymptom. ſingillat.*

4 In variolis verò altera eſt cauſa,ideſt, craſſior ſanguinis pars, & pituita,crudi aſque multa , qua ſeſe deinde exonerat natura. Itaque morbilli ſunt ſicut flores ex vaporoſo ſucco:variolæ ſubſequuntur vt glandes ex craſſiori ſucco : & propterea difficilius egrediuntur , & ſæpe introrſum regreſſi humores perimunt, præſertim in quibus cutis durior: ſpiratio tamen facilior , quoniam ex vitalibus craſſities non oritur, vti tenuitas morbillorum: nec proinde vitalia pariter afficiuntur. Creſcunt in latus , non *Ratio ſymptom. in variol.*

in acumen, ex humoris crassitie; nec rubescunt, quoniam ex crudo fiunt sanguine. In gutture & faucibus idem exitus malefacit: iuuenes non tanguntur his malis: quoniam coctura in eis absolutior, & cum semel natura has duas purgationes fecerit, ad eas non opus habet reuerti, sed per transpirationem subsequitur has expulsiones ita inceptas; & per alias pustulas, tumorésque non vniuersales, sed topicos.

Cura. 5 Curabimus vtrumque morbum iuuando naturam, vt propellere possit quod incepit. Itaque ab aëre frigido, & aquis cauebimus, in calidis retinebimus tegumentis, non tamen nimis, ne suffocentur, aut syncope afficiantur. Tenui alantur cibo, qualis inflammationibus principio conuenit. Et si probe propulsat natura morbillos, & variolas, tu nihil mouebis, sed ne non propellat curabis, pannisque rubeis, & qui materiam ipsorum colore referunt, teges: humor enim cognatione tali facilius exit; & si cutis densa fuerit, quæ obstructionem tollunt, bibenda dabis, vt decoctum apij, origani, pulegij, fœniculi, petroselini, asparagi, rusci, calaminthæ &c. mane, & vesperi. Valent & suffitus ex malua, violis, chamæmelo, anetho, furfure, & similibus: decoctum etiam istarum rerum valet si ex eo lauentur; Hippocrate testante de calida: possunt & acu aurea pungi, vt pus efferatur post eruptionem.

6 Quæ in faucibus affligunt; more aphtharum, & tonsillarum curentur.

7 Si oculi clausi afficiantur viscoso humore, super corneam erumpente consperso, quó vidi aliquos cæcatos: non enim abradi ex cornea potuere indurati humores: ipsaque cornea intus perfusa, & contracta, & diminuta visa est: propterea cautus esto, vt lauentur oculi rosacea, aceto, & felle, cæterisque rebus albumen tollentibus: maximè autem illa, quæ fit vino græco, aqua stillata rosarum albarum: aqua chelidoniæ, fœniculi, & rutæ, & eufragiæ, caryophyl. & saccharo.

De aliis pustulis.

Artic. II.

1 Ephelides pustulæ sunt ex ardore solis sub cute ex sanguinis sero genitæ: quæ quiete, & vmbra, & lacte applicato tolluntur.

2 Epi

2 Epinyctides sunt nigræ pustulæ, fabæ magnitudine pares.

3 Albiores verò, quæ in ambitu rubescunt, vocantur ecthymata..

4 Horum cura leuis ex dictis patet: Adde sectionem venæ vbi multiplicantur. Nec trahas pharmaco ad centrum.

De vlceribus.

Capvt XXIII. Pars IV.

1 Omnes tumores fere, & plerumque maculæ vlcera post se relinquunt: quod etiam vulnera efficere solent: est enim vlcus sordida continui separatio ex humore, & spiritu prauis facta: & prout prauitas, eiusque causa subiecta variantur, ita & vlcera: aliud enim cancrosum, aliud apostematicum, aliud erysipelaticum, & cætera ex iam dictis nota. *Quid. Distinctio.*

2 Præterea materialiter sic distinguuntur: aliud verminosum, aliud putridum, aliud saniosum, aliud virulentum, aliud purulentum: aliud sordidum, aliud siccum. *Iterum distinctio.*

3 Ex figura non magnitudine aliud rotundum, aliud oblongum, aliud rectum, aliud obliquum Item magnum, paruum, profundum, & superficiarium, & stans, & vagum, id est, serpens, & depascens. *Iterum distinctio.*

4 Causa vlcerum sunt aut prauitas humorum, aut plenitudo nimia, aut impuritas, & plenitudo: alia totius corporis, alia vnius visceris, alia membri alterius exterioris. *Causa.*

Causa causarum sunt vel cibi prauitas, & impuritas, & superfluitas, vel defectus coctionis primæ, aut secundæ, aut tertiæ: vel illæ, & istæ omnes, vel quædam.

5 Insanabilia reputantur ex causis iam dictis: nam exedentia, vetera, rotunda, cacoethia, chironia, & glabra, præsertim in hydrope, elephantiasi, cancro, & cacochymia videntur nullis cedere remediis, cætera curantur plerumque.

6 Curatio generatim est per ea, quæ auertunt, & reprimunt humorem alterantem, id est, per vacuationes, phlebotomias, ligaturas. Item refrigerantibus, & adstringentibus reprimenda, suppuratio iuuanda sæpè dictis rebus: pus abstergendum, & sanies abstersiuis: cicatrix obducenda glutinantibus.

7 Speciatim verò quidquid de propriis fontibus vlcerum sanandis loquuti sumus, hîc repetenda sunt.

De illatis poteſtatiuo munitiuo, læſionibus.

CAPVT XXIV.

ILlata mala per vim in munitiuo organo poteſtatiuo ſunt vulnus, contuſio, luxatio, fractura, ruptio.

De vulnere.

ARTIC. I.

Quid & cauſa. 1 VVlnus eſt recens continui ſeparatio cruenta, non ſordeſcens, vti vlcus; quæ fit aut à rebus perforantibus, & cædentibus, violenter intrantibus cutim; aut animalium dente.

Diſtinctio. 2 Eſt quidem à principio cruenta, deinde ſanioſa, ſed in fine purulenta, cum ſanitas eſt propinqua.

3 Differunt figura, & magnitudine, & ſitu, quemadmodum vlcera quibus analogantur. Alia enim rotunda, alia oblonga, alia angulata, alia recta, alia obliqua, alia ſuperficiaria, alia profunda: ſimiliter alia in carne, alia in neruoſo genere, alia in viſceribus fiunt, vt in epate, corde, inteſtinis, veſica, liene, renibus, pulmone, cerebro.

Diuiſio curabilium, & incurabilium.

4 VVlnera quædam inſanabilia nuncupantur, quibus nullum prodeſt remedium, vt mutilatio, & nerui ſectio. Quædam inſanabilia, & ſimul lethalia, vt principalium viſcerum vulnus, diaphragmatis, cerebri, epatis, aſperæ arteriæ, ventriculi, œſophagi, & omnium inteſtinorum, fellis, ſpinalis medullæ, veſicæ, vteri, renum, lienis.

5 Quædam ſanabilia ſunt, nulla remanente læſione functionum: quædam remanente læſione. Cum enim caro ſola vlceratur, aut pars commoditatem functioni, non eſſentiam, præſtans, qualis eſt naſi extremitas, & auricularum, & digitus pedis: tunc remanet functio priſtina, licet non adeò commoda. Cum verò pes totus, aut neruus, aut labrum præciditur, progreſſio, & motus, & pronunciatio læduntur; & pro læſionis qualitate tolluntur, vel vitiantur.

An

An quæ Medicis ponuntur incurabilia, ſint.

6 MVtilationem omnem, eſſe omnino inſanabilem, non eſt omnino verum. Naſus enim amputatus in locũ ſuum reſtitutus, benéque curatus reficitur: ſicuti citrullorum fracta pars reſtituitur ſuæ comparti, & conſolidatur: non ſecus ac fiſſum caput lacerti, & vulnus lucij piſcis, & diſſectus lumbricus coaleſcit copulatus. *Quędam viſa Medicis incurabilia quæ curẽtur.*

7 Præterea per magiam Calabram de nouo reficitur naſus, cum inueniri non poteſt amputata particula, ex carne brachij vulnerata, in quam naſus ſine cruſta vulneris cruentus immergatur, ibíque ligatus perſeueret, donec in vnum coaleſcat quaſi membrũ cũ brachij muſculo interiori per 40. dies. Sed Cillo Deltufo poſt 14. coaluit, & diſſectus eſt à brachio cum tanta carne ex ſanguine nouo creata; quanta ad quantitatem naſi opus erat, & per nouaculam formata ad formam naſi, & exſiccantibus ſolidata, reddita eſt perſimilis præcedenti. Vidimus etiam ex mancipii brachio quendam ſibi partem amputatam adſciuiſſe; ſed mortuo deinde mancipio, adiuncta particula cœpit putreſcere, ſicuti & cadauer mãcipii: cuius rationẽ in libro de ſenſu rerũ, & magia docuimus.

8 Nerui ſectionem non eſſe conſolidabilem propterea ſtatuit Galenus, quod ex ſemine nutritur: quod ſemen tamen inueniri non poteſt in exudante ex venis ſanguine, quantum eius refectioni neceſſarium eſt. *Cur neruus Galeno non reficitur.*

9 Hæc tamen ratio ſufficiens non eſt, niſi addas, quod nerui ex fibris ſpiritu plenis conſtant, pluribuſque filis; quibus diſſectis, etiam ſi coaleſcant, foramina filorum non conuenient iterum ita, vt ſpiritus hinc illuc poſſit veluti prius tranſmeare: proptereaque functio læditur, quæ per inambulantem fiebat ſpiritum, quam inambulationem Galenus non niſi in ſpinali medulla agnouit. Præterea cum nerui ad motum tendantur, cum ſecti fuerint, non poſſunt glutinari: à quacunque enim motione diſuniuntur. Præterea carent ſanguine; qui vtrinque immerſus copulet, ſicuti in carnem facit; quam conſolidat prorſus, repletque, & regenerat. *Correctio.*

10 Iſtas autẽ rationes, non valere experiẽtia teſtat[ur]; namq; aſpera arteria ex neruoſo cõſtat principio: & tamẽ noſtro ſæculo vulnerata adhibitis dextre remediis ſanitati reſtituta eſt, vt recẽtiores Medici peritiſſimi teſtãtur: ſiquidẽ in arteria meatus nõ poteſt occludi, cum ſit amplus, non anguſtus, vt in neruorum filamentis.

Idem quoque venæ confirmant, quæ vulneratæ lanceolis, curantur. Mihi autem & venas,& arterias disrupit, nedum carnes lacerauit cruciatus equulei in posterioribus partibus,& tamen diligentia chirurgi Scamardelli, optimi viri, sanitatē adeptus sum.

Nec quæ lethalia Medicis ponuntur, sic esse.

11 Quæ etiam lethalia ponuntur veteribus Medicis vulnera, non omnia lethalia sunt,siquidem Galenus ipse testatur vulneratum cerebrum sæpè sanatum esse;cor tamen,& diaphragma nunquam.Et ratio est in promptu, quia cor motui continuo destinatur, & spiritibus plenum est ita, vt nec coalescere per quietem, neque spiritus in fibris vias angustas recuperare valeat. De ventriculo dubitat. De epate fatetur fibram scissam sanatam esse ex aliorum dictis.Sed nostra tempestare vir nobilis abscissa, extractáque epatis particula,sanatus viuit.

12 De ventriculo quidem dubito & ego. At de intestinis tenuibus vlceratis,& per suturam sanatis:extat Medicorum recens historia. Ergo si nimium non est vulnus, nec circulare, etiam in ventriculo sutura non est spernenda.

13 De vulnere vteri iam historiæ plures narrantur in Gallia,& apud Heluetios, qualiter vtero secto prægnantium fœtus viuus educitur, & per suturam vterus sanatur, materque superuiuit, quod antiquis ignotum fuit beneficium.Nos etiam diximus,quod etiam toto vtero reciso mulieres superuiuere possunt; sicuti masculi,genitalibus.

14 Vulnera vesicæ vrinariæ,& felleæ,& lienis lethalia propterea sunt, quòd excrementa retinere habent: & cum hoc non possunt,necesse est per illa corpus fœdari ad mortem.

De curatione vulnerum ex metallo, & ligno, &c.

ARTIC. II.

Primò extrahitur ferrum.

1 IN cura vulneris ex ligno,aut ferro,aut huiusmodi duris rebus. Primò statim si ferrum, aut lignum in vulnere relictum fuerit,est extrahendum:quod si nequit ob figuram reuersioni repugnantem,secanda sunt vulneris labra,quousque possis per forcipem,aut alia instrumenta extirpare.

Secundò emungitur sanguis.

2 Deinde sanguis est abstergendus,& emungendus,si cōtusio simul adest:ne remanens qui concurrit saniosus fiat:efficies hoc vino albo generosóque:aut aqua marina,aut vrina;& qui effluit exsiccandus sale,myrrha,nitro,aliisve pulueribus,aut ignito ferro.

3 Deinde coniunges vulneris labra,prout cōmodius cohærere possunt; si non est mutilatio:coniunges autem fascia, sutura,aut

quocunque

quocunque vinculo, præſertim ex vlmi cortice,intra faſciam & carnem poſito, aut aliis rebus,glutinandi vim habentibus. *Tertio coniunctio.*

4 Etenim poſt cohærentiam glutinatio eſt procuranda: poſt glutinationem cicatrix per exſiccantia magis.

5 At vbi plaga profunda eſt,& deficit caro,aut deciſa eſt,oportet prius cauitatem replere, quàm vnire. Repletur autem per carnis generationem, generatur caro ex probo ſanguine, vulneratæ parti accommodo: commodus autem eſt, qui fit ex cibo eiuſdem ſubſtantiæ. Ergo ſi coxa eſt vulnerata, coxis nutries ægrum,& rebus ſimilibus:ſi iecur,iecoribus:ſi pectus,pectoribus: ſi os,medullis,& caſtaneis, & rebus oſſeis. Ad glutinandum autem valent viſcoſa,vt pelles, pedéſque vitulorum & huiuſmodi. Sunto tamen exſiccantes cibi non valde, ne caro nouiter genita exſiccetur: neque humidi, ne ſanies non conſumatur. Foris vnguenta incarnatiua adhibentur,& quod vocant aureum. *Quarto repletio.*

6 Simul autem cauendum eſt, ne inflammatio in vulnere fiat per reprimentia,& refrigerantia.ſimiliter ne dolores validi vires proſternant,per ſtupefacientia,& lenientia;& ne ſpaſmus ſiccus accidat,humectantibus vtendum:ne humidus, euacuantibus:ne caro nimis excreſcat, mediocriter ſanguinem gignentibus. Et intus,& foris iſta fiant. *Monitio.*

7 Vena & arteria eiſdem curantur modis;& albumine oui agglutinantur, & reſina,& pice,& coriario glutine, vel ex neruis facto. *Cura vulneris venæ,&c.*

8 Similiter etiam neruus,& tendo,& membrana, ſiccato prius vulnere per oleum ſabinum, & huiuſmodi. Mitigatur dolor oleo ex vitellis ouorum. *Nerui.*

9 Ad vulnera claudenda, glutinanda, ſolidanda, & replenda carnibus valent gentianella,hypericon,aſcyron,vlmus,lupinum, ſideritis, heraclæa, centaurium minus, chamædris, ſcordium, betonica,ſymphytum, plantago, ficus, pinus, & omnis arbor reſinifica,vt abies,lentiſcus, terebinthus,mali, & pyri folia, balſamum,myrrha,ſanguis lacerti,tincæ pellis, hybiſcus, aquifolium, glycyrrhiza,ſarcocolla,olea ſilueſtris,& gummi omnigena,& reſinæ omnes. *Vtilia ad clauſuram & glutinum & ſolidat. & replet.*

10 Ad fiſtuloſa vulnera,& ſanioſa, valet gentiana, helleborus niger, caries lignorum,præſertim guaiaci, & vlmi, & vermes in carie nati. *Ad fiſtulas.*

11 Ad ſpicula extrahenda in vulneribus relicta, valet dictam-

Ad extrahendum spicula. nus, gladiolus, rubus,tribulus,aquifolium, dipsacus,aloë:pecten veneris,pygnocomon:sparganium,iris, xiris.

De contusione.

Artic. III.

Quid. 1 Contusio est absque perforatione vulnus, quo symmetria soluitur membri; & sanguis, & humores accersuntur ad locum eius. Curatur cum superficialis est exsiccantibus, & cera calida,& rosaceo oleo.

Cura. 2 Cum autem profunda fuerit immanisque,oportet contusum in saniem verti:& à reliqua carne separari,& deinde nouam carnem gignere : propterea vsus est Scamardellus terebinthina, & ouorum vitellis,quibus & inflammationem vitauit, & in saniem contusas vertit carnes; deinde cultro separauit à viua carne partem contusam,& demortuam; quod mirè simul natura operabatur. Postmodum vsus est exsiccantibus lixiuiis,& vnguentis.Deinde incarnatiuis.Et sic præter Medicorũ spem sanitati me restituit,detractis duabus libris carnis,refectisque mirificè,vir bonus.

De vulnere ab animalibus,præsertim venenatis.

Artic. IV.

1 Vlnera ab animalibus curantur statim accipiendo antidota, cum plerumque sint venenata, scilicet theriacam, mithridatium, & quidquid aduersatur mordenti animali, vt fraxinus serpenti,sanguis cati,& vulpis canino morsui.

2 Vulneri attractiua statim adhibe, vt cucurbitulas, & ligaturas,& sinapismum,ne serpat; aut amputationem membri, aut vstionem. Ignis enim venena omnia dissoluit; sed nil præstantius, quam mordentis animalis corium, aut caput:venenum enim ad suam sedem amicam ab inimica statim recedit.

Contra venenum. 3 Valent contra venenum,oleum ex seminibus citrij,aurantij, & limonis extractum;radix angelicæ,balsamum orientale, terra Melitensis. Item pulueres ex terra lemnia,bolo armeno, carlina, tormentilla,lauri baccis,aristolochia, coriandris, anisis, bistorta, gentiana, rhapontico, mastice, dictamno albo, singulorum dragma vna,croci verò dimidia;contusis, & cribro serico transactis. Valent plurimum sumpti, quantum capit area coronati aurei in vino generoso.

De rabidi canis morſu.

1 ADuertendum quod in cũctis venenis venenatiſque morſibus præfata remedia valent:ſed morſus canis rabidi peculiarem quærit medelam. In eam enim deueniunt affectionem, vt aquam magnopere auerſentur, vel quia quid caninum in ea illis repræſentatur: vel quia ſumma aduſtio à canis lue inflicta contradicit per antipathiam. Proptereaque cum in hunc tranſierint affectum, incurabiles fiunt, eo quod iam canini facti ſunt, veneno paulatim vincente temperamentum, & in ſuam agente qualitatem,non ſecus ac tritici ſemen terram in ſui ſubſtantiam; quemadmodum in lib. de ſenſu rerum oſtendebamus. *Cur aquam auerſantur.*

2 In Calabria remedium habent noſtrates miraculoſum contra hunc morbum; videlicet aquam, quæ per tibiam brachij S. Viti tranſcolatur à clericis, & panem benedictum: & quidem Medici recentiores affirmant,quod ſi vulnus aqua aliqua tactum fuerit, incurabile prorſus euadet. Vnde miraculum S. Viti celebrius venit. *Miraculi remedium.*

3 Curatio Medica incipiat, antequam demorſus ſeipſum in ſpeculo videns non agnoſcere ſeſe valeat; alioquin non curatur amplius,ſi Auic. credimus. *Quando curandi.*

4 Ore antidota præfata capiat ex theriaca, fluuialium cancrorum cinere,pimpinella,rubo canino, beton. hyperico, centaurio minore,artemiſ.polypodio, mentha, angelica, abſinth. gentiana, in ſyrupis aut electuariis,aut in cibo;qui ex borrag. bugloſ. plantag. portul. oxalide, & præfatis rebus; & carnibus cani contrariis. *Antidota.*

5 Poſſunt etiam poſt ſuctionem demorſis locis per cucurbitulas, & alia extractiua, applicari præfatæ res. Dioſcorid. alyſſi decoctum,quod vi attractiua faciet:etenim ſi in alio vulnere ponatur,euadet vulnus illud caninum, eodem teſte, & Gal. Ergo eſt caninæ naturæ:ergo pilus rabidi canis etiam,& magis proderit ad veneni extractionem;magis autem dens,& epar,& cor vſtum,& vermis in carne genitus,& cinis eius capitis,& ſanguis.

6 Similiter dices de veneno extrudendo,& morſu lupi,aut cati, aut galli,aut aliorum rabidorum animalium. Item ſi ſcorpius,aut vipera,aut draco,aut apis,aut ſalamandra,aut canthatides:omnes n. antidotũ habẽt in ſuo cinere,aut corio,aut corde,aut ſpina,aut

oculo:

oculo: siquidem venenum in cauda cerui seruatum si quis edat, oculo ceruino sanatur. Hoc tamen considera, ne quod attractione faciunt, tu associatione adhibeas: augebunt enim venenum, vt in 5. lib. dicebamus.

7 Contra metum aquæ, quem incurrunt à cane rabido morsi, oonferre dicitur eius pellis ex talo sub cyatho posita. Sic enim aquam non formidabit. Item si pellis lupi gestetur à demorso, non incidet aquæ metum. Item herba hippocampus, quæ inducit hydrophiliam.

De morsu tarantularum.

Descriptio. 1 MOrsus tarantularum in Apulia venenosus: spiritus acuit, afficitque affectu tarantulæ: quapropter amant demorsi colorem & sonum tarantulæ cognatum, & illo excitati mouentur ad saltus choreasque; & tandiu donec exudent: ac vnà cum *Cura.* sudore venenum emittunt, & hoc pharmacum illorum. Dicunt autem tandiu hunc affectum in eis suscitari, cum alios saltantes eiusmodi viderint, quandiu tarantula viuit, quæ momordit.

2 Vtrum autem hoc, & qua ratione possibile sit, in 4. libro de sensu rerum disputauimus, & amputato naso particula adscita ex alterius carne hominis, quæ putrescit illo putrente, confirmat hanc magicam rationem.

De cura vulnerum portentosa.

1 SEd an medicatio ensis, quo quis percussus est, sit medela, & salus percusso, difficilioris est inquisitionis. Libet tamen remedium ponere, si forte per consensum, aëre, & mundi anima, vel sensu communicatum patientis salus in eo fiat. Nam etiam defuncti vitalia in aspectu interfectoris concutiuntur ad iram sopitam, sanguinemque à vulnere mittunt; & serpens occisus ab vmbra fraxini recedit, vt ibidem dictum est.

unguenti armarij descriptio.

2 Fit ergo ex duabus vnciis musci, qui super caluariam mortui hominis sub dio positam, nascitur: ex duabus vnciis adipis humani, & ex media sanguinis humani: & olei lini, terebinthinæ, & boli armeni vncia vna, omnibus in mortario pistis; quæ mox in vase prælongo imponũtur: in quod ensis, pugio, aut quoduis lignum sanguine vulnerati maculatum, inferatur, vt sic maneat; tunc vulneratus dolore leuabitur, & sanabitur sua sponte,

nihil agendo, nisi se vrina calida lauando; viderint experti: mihi autem experiri non licuit.

3 Alij sola potione vespertina, & matutina vini, in quo fuerint herbæ pyrolæ, & consolidæ, & aristolochiæ, & parthenij, singularum singuli manipuli impositi, subque fimo caballino digesti, vulneratos sanant. Alij ex pyrolæ, & cyclamini, & saniculæ, & alchimillæ vino, pariter idem profitentur.

Appendix.

PRæter iam dicta contra scorpionum ictus plurimæ valent res: præsertim plantæ, quæ in floribus, aut radicibus scorpionem imitantur, à quo & nomen habent apud Theophrastum, & Plinium: sic contra tarantulam, quod tarantulam imitatur spinachium: sic serpentariæ contra serpentes ex figura. Sic vermiculantes plantæ ad extractionem vermium: non vermiculantes ad occisionem intus valent. Signaturas lapidum & plantarum ergo obseruare oportet in figura, colore, &c. sic enim mirificæ fiunt curationes, item & symbola, & opposita, &c.

De fractura.

ARTIC. V.

1 FRactura est vulnus ossis, idest separatio violenta, vel per longum, vel per transuersum, vt in tibiis: vel per intrusionem, vt in caluaria. quod visus, & tactus indicant, & in occluso tumor, & asperitas, & inæqualitas, palpanti saltem obuia. *Quid fractura & quotuplex.*

2 Sequuntur autem symptomata de natura affectarum partium, vt in vulneribus.

3 Caries quoque solet ossa perforare: quod specillo Medici indagant.

4 In cura fracturæ primò ossis partes in situm suum naturalem redigendæ, & hoc quantum fieri potest. Secundò, satagendum vt in situ suo naturali immotæ maneant per ligaturas, fascias, tabellas, stuppas. Tertiò, viscositas est gignenda, quæ colligatas partes coalescere faciet; quod per cibos viscosos, crassos, & osseos curandum: & per ea extrinsecus, quæ glutinant, vt gummi, resinæ mistæ in medullis ossium, contusus cortex vlmi, & lentisci, & myrti: verbascum, abrotanum, & ea quæ vulnera sanant, ossa quoque ferruminant. Postremo exsiccantia requiruntur, vt glutinatio roboretur. *Curatio.*

5 Quisquilias,& acumina ossis fracti secare oportet, ne carnes superstent:& superexcrescētes callos adstringentibus impedire.

Si os putredine foratur, aperiendum terebra, & educendum pus: vel inuratur. Ast vbi oportet caluariam extrahere, eiusque loco siccam cucurbitulam adaptare, & carnes supergignere, Balsamum ad capitis vulnera valet plurimum.

De luxatione.

Artic. VI.

Quid & vnde luxatio.

1 Luxatio est articuli dissociatio totalis, aut ex parte; cum os alterum è propria egreditur sede in partem posteriorem, aut priorem, aut internam, aut externam; quod per vim accidit: aut mucosis humoribus ligaturas emollientibus ita, vt quovis motu fiat egressus.

Vnde noscitur.

2 Cognoscitur autem dolore, & enormitate, quæ carni per tumorem communicata, apparet eo in situ, in quem fit peruersio:& difficultate motus,& figuræ varietate.

Quomodo curatur.

3 Curatur reponendo elapsum os in sedem pristinam, & alligando, vt permaneat: deinde quæ symptomata tollunt addendo; & quæ ligaturas confortant tendonum, neruorumque, & dolorem tollunt, vt vinum, rosmarinus, laurus, rosæ,&c.

4 Nerui fortificantur vino & adstrictiuis myrto, rubo, saluia, &c. Contusi vero,& tormentis contracti brodiis neruosarum rerum,& aqua laganorum incoctorum, & adipe humano emollescunt, & spiritum recuperant, & omne neruosum neruis prodest: & osseum ossibus,&c. vt in lib. 5. declaratum est: sine quo mutila videntur quæ in hoc 6. tractamus.

Finis libri Sexti.

MEDI

MEDICINALIVM LIBER SEPTIMVS.

IN QVO DE FEBRIBVS.

De Febribus.

CAPVT I.

POSTQVAM de morbis omnium partium hominis, hoc eſt ſpirituum, ſoliditatis, & humorum, ſufficienter dictum eſt, nunc ad febriũ conſideratione͂ Medicorum nos reuocat ſententia: putant enim eſſe morbum per ſe à prædictis ſeparatum: ideóque peculiari egere tractatione. Quod an ita ſit, ex febrium definitione, & cauſis, & diuiſionibus, iam palam fiet.

De quidditate febris, & diuiſione, ex Medicorum ſententia.

1 DIxerunt veteres, febrem eſſe calorem natiuum conuerſum in igneum. Non videntur autem ſatis explicaſſe, an calor natiuus ſeſe ipſum multiplicando & augendo fiat igneus, ita quod non differat in ſubſtantia, ſed in quantitate, febris à natiuo calore. Cauſam quoque quare igniatur, adducunt materialem, hoc eſt humorum exuberantiam, aut vitium & impuritatem partium. Verum quis accendat in humoribus, vt in impuritatibus calorem, minime docent. *Gal. ex Hipp. bonam dat definitionem, ſed inſufficientem.*

2 Alij aiunt, febrem eſſe calorem extraneum in corde accenſum, & ab eo initium ſumere, concurrente ſanguine & ſpiritu per venas & arterias per totum corpus, & excandeſcere inflammatione, quæ functionibus naturalibus incommodat. Vel, vt alij inqui *Galen. ex ſe.* *Auic.*

inquiunt, eſt calor contra naturam è corde in omne corpus effuſus, actiones lædens. Et hi cauſam materialem ſimiliter accenſionis aſſignant, neque ſatis explicant, an in cauſa materiali fiat accenſio à calore natiuo in materia inimica putreſcente; an vero ab ipſius rei putreſcentis calore; & qua ratione poſſit fieri accenſio in rebus minus accendibilibus, qualis eſt pituita, & à quo.

Joubert. Paracelſ. Reuera ſemper ſpiritus accenditur, ſed à ſui vi multiplicatiua, nō à cauſis, aſſignatū à Med. niſi occaſionaliter.

3 Quidam hoc quærentes putauerunt febrem nullam accendi poſſe, niſi in bilioſo humore calidiſſimo tenuiſſimóque, propterea in omnem febrem adducunt bilem, quamuis ſubſtantiam febris faciant melancholiam & pituitam in multis. Paracelſiſtæ tandem dixerunt, febrem ſulphuris eſſe accenſionem, quoniam ſpiritus ex ſulphure, humorem ex mercurio, ſoliditatem ex ſale, originem ducere putauerunt. Neſcio tamen an cauſam reddere potuerint, cur & frigus, & calor, & humor, & pituita ſulphur accendunt, cum multæ cauſæ febrium potius extinctionem ſulphuris adducere debeant.

Diſtinctio febrium trium ex Medicina communi quarum qua ſimplex, qua putrida, vnde & duplex. Quid continua, & quotuplex.

4 Diſtinguunt Medici febres in ſimplices, putridas, & peſtilentes. Simplex alia videtur eis accendi in ſpiritibus, vocata diaria: aut in ſanguine citra putredinem, vocata ſynochus: aut in ſolido, vocata hectica: cuius faciunt tres ſpecies.

5 Putrida febris videtur eis ex putreſcente tantum humore fieri, eſſeque duplex, cōtinua & intermittens. Continua fit in magnis vaſis, accenſo humore continuò in cor obrepente. Et eſt triplex, alia eiuſdem ſemper tenoris, ſynochus vocata putris, in qua ſanguis vitiatus feruet: vnamque habet acceſſionem. Alia vero in qua fit remiſſio, ſed non infebricitatio, vt tertiana continua ex bile: quotidiana continua ex pituita: quartana continua ex melancholia. Additur his cauſus, cum flaua bilis putreſcit in venis. Huic addunt aliam febrem, quam vocant lipyriam, in humoribus craſſis & putridis impedientibus calorē natiuum, ne in corpus diſpergatur; idcirco æſtuant in interioribus, frigent in exterioribus. Præterea febrem ex cruditate nouam tempore noſtro ex humoribus meatus obſtruentibus, vaſa implentibus, calorem natiuum opprimentibus, & inopinata morte occidentibus.

6 Tertium genus febris continuæ vocant ſymptomaticam, differentem ab eſſentiali, quæ per ſe accenditur intra venas; ſymptomaticam vero ex humore prauo, qui in aliqua parte genitus cor lædit, vt in phrenitide bilis in capite cauſa eſt febris; ſimiliter & iecoris, & ventriculi, & veſicæ, & aliarum partium læſio

cordi communicata, symptomaticam Medicis producit febrem.

7 Intermittens verò dicitur, quæ ad infebricitationem desinit & reuertitur, vt quotidiana, tertiana, & quartana exquisitæ. Item epiala ex pituita acida. Quæ omnes fiunt Medicis extra vasa, proptereaque intermittentes sunt: quæ enim intra vasa, non intermittunt. *Quid intermittens, & quotuplex.*

8 Harum febrium fit mistura & confusio. Ita vt quædam compositæ vocentur, quædam confusæ. Composita fit aut ex febribus diuersi generis, vt cum hectica & putrida continua seu intermittens diuersis horis inuadunt: aut ex febribus eiusdem generis, vt duplex quotidiana, quia bis in die inuadit; duplex tertiana, quando quotidie fit inuasio, sed tertius dies respondet primo, & quartus secundo. Item triplex quartana, & quadruplex. Item quæ respondent sibi in inuicem in diuersis temporibus accessionum quarto quoque die. Præterea fit compositio ex tertiana intermittente, & continua quotidiana, quæ vocatur hemitritæos: aut ex quartana essentiali & symptomatica: aut ex tertiana continua & quotidiana intermittente: aut ex tertiana continua & tertiana intermittente. *Harum quæ composita duplex.*

Confusa vero dicitur, cum humores diuersi, quales pituita atque bilis, in eodem loco putrescunt, non in diuersis; & simul incipiunt & desinunt, vt tertiana illegitima intermittens ex bile & pituita; quotidiana illegitima ex pituita & aliis humoribus: quartana illegitima ex atra bile, cum altero humore; vel continua cum altera continua. *Quæ confusa, & quotuplex.*

9 Tertium genus Medicis vocatur febris pestilens: quæ non solum accendit calorem contra naturam in corde, sed etiam venenosa qualitate afficit, & vires prosternit; quarum alia ab aëre & aquis malignior contrahitur; alia vero ab interna putredine exorbitante minus maligna. *Quæ pestilens, vnde & quotuplex.*

10 Præterea dant Medici febres anomalas & erraticas, quæ fiunt à destillatione vel exsiccatione partium: vel humoribus impactis: aut vermibus: aut à varia humorum vel ciborum corruptione. Similiter à causis exterioribus. Manifestum est etiam quomodo in capite aliæ febres fiunt ex bile; aliæ ex pituita; aliæ ex catarrho: similiter in pulmone, in musculis, in collo, & in cæteris membris corporis, vbicumque aliquod malum est, cum mouetur febrem excitat. *Quæ anomala.*

Examen definitionis febris à Medicis datæ:& quæ sit vera eius quidditas.

ARTIC. II.

Febrem non esse morbum, sed medelam generalē naturæ,& bellū cōtra morbos

1 NObis autem neque definitio febris,neque diuisio,Medicis positæ,probari queunt. Arbitramur enim febrem non esse morbum,sed bellum contra morbum, potestatiua vi spiritus initum. Nec melius remedium natura datum esse animantibus, vt ad sanitatem perueniant: sicuti neque ciuitatibus cum impugnantur,vt ad suam tranquillam redeant conseruationem, quid melius bello inuentum est, vbi persuasiones precésque non valent.

Probatio 1.ab effectu. 2. Ex Medicorum assertis. 3. Ex certa minis iudicii.

2 Manifestum est enim,quod omnes morbi superueniente febri curantur; qui autem non febricitant vbi est opus,morbo vincuntur,& pereunt. Passim etiam Medici accessiones febrium fieri docent,vt humores praui extra vasa ferantur, & per poros transpirent. Itemque tunc decerni inter naturam & morbum,cum in augmentum summum morbus deuenerit: & quidem cum febrilis paroxysmus accidit post alios maximus.

4. Ex renouatione. Occurritur obiectioni, cur morbo apparēte cessasse febris renouatur.

3 Cum autē post morbum febris etiam accidit, nequaquā propterea accedere Medici opinari debent, quod nouus morbus ad extinctionem naturæ suscitatur: aut quod ipse morbus causam mortis adducit febrem: sed quia natura pugnando morbum non totum eduxit,hoc est materiam spiritibus,& humoribus,& nutritionibus,& motionibus infestam,sed insuper aliam excitauit:vnde maiori feruore indiget, belloque nouo. Ciuitas autem nondum expleto priori nouum aggredi coacta bellum, prope est vt pereat:nunquam tamen desperandum,donec febris pulsus vehementia febrem ciens,seu febris pars magna perdurat, quemadmodum in superioribus de pulsu dictum est sermonibus.

5. Ratio ex pulsatione,& calore auctis vt vires augeantur,& noxia attenuata expellantur.

4 Præterea cum febricitat corpus aut corporis pars, primo incalescit, deinde agitatur, & pulsant arteriæ motionibus maioribus,celerioribus,crebrioribus, vehementioribus ac calidioribus, quam prius solebant. Pulsatio autem fit ad spiritus generationem, & sanguinis communicationem arterialis cum venali, vt probè fiat nutritio, & sequestrentur impuritates & transpirent: sicuti in lib.4.probatum est.Ergo augmentum pulsationum eiusmodi,necessitatem creuisse indicat:vt spiritus videlicet multi reficiantur,

ficiantur, qui bello succedant iis, qui extabant; & quæ in vasis continentur res noxiæ, educantur in tenuitatem actæ deuictæque: licet princeps causa finalis in febre sit vincere, & expellere. Manifestum est enim quoniam in quacunque parte incipit morbus, ibi statim augetur calor & motus ad eius maturationem & expulsionem; vt in apostematibus, & vulneribus, & luxationibus, & destillationibus, angina, capitis læsione, & aliis. Qui autem procurant vt ibi febris cesset: mortem procurant totius, vel læsi membri. Arcent tamen Medici à vulneribus feruorem & inflammationem spirituum, ne simul inflammata caro, & læsæ partes crudelius lædantur. Hac eadem ratione cum cibi multi in ventriculo ingeruntur, calor multus ad eos coquendos accurrit: cum pauci, paucus: non secus ac peritus coquus ignem pro mensura coquendorum, & tempore, applicat. Hoc idem euenit in febre. Ipse quoque Galenus febrem ab ipsa natura anticipari docet, cupiente pugnare & crisim facere; vt manifestè non malum, sed remedium contra mala sit febris, applicandum quando & vbi oportet.

Confirmatio rationis.

Occurrit obiectioni.

6. Ab exēplo.

7. Ex Galeni decreto.

5 Igitur errant putantes febrem esse malam, licet eius causa sit mala: sicuti & illi hæretici, qui bellare Christianis illicitum & culpabile esse putant, & Stoici qui omnem iram damnant.

Conclusio & confirmatio.

6 Prætereà enim omnem febrem puto esse iracundiam, id est, accensionem spiritus ad vindictam, idest, ad occisionem & expulsionem hostilis causæ: & sponte accendi, licet non semper voluntariè, in spiritu principaliter, & statim communicari sanguini, si vitiatus est, vt purgetur, & humoribus lædentibus, vt calefacti, agitati attenuatique extra ferantur: nec incipere morbifico in humore calorem eiusmodi, vt ipsi putant, tanquam à causa mala in causa mala & propter malum. Etenim quantumcunque incalescat corpus & humor, atque agitetur, nisi spiritus ferueat ad alicuius expulsionem rei odiosæ, nunquam illa accensio erit febrilis, vt patet in insolatione, & calefactione à labore, à furno, ab officina ferraria. Quod si quis dicat, propterea has accensiones non esse febres, quoniam non in putrido humore fiũt, neque in corde, vnde febris incipit; is neque Medicorum dogma callere videbitur: cum Medici febres multas non putridas ponant: & insolationis, & fornacis calor cordi semper, aut plerumque communicetur. Essentia ergo febris non in accensione solius caloris extranei consistit; sed in accensione & agitatione facta propter expulsionem alicuius notabilis mali.

6. Ratio ex [illegible] febris est ira natu-ralis: ira enim [illegible] [illegible] & in- [illegible] contra hostilia & noxia: & idē est febris.

7. Ex eo quod nulla calefactio & agitatio magna est febris, nisi sit cum ira contra nocivas res.

Occurrit infirmantibus hanc rationem.

7 Igitur

Conclusio, febrem non esse calorem extraneum, sed natiuum ira percitum.

7 Igitur melius Hippocrates febrem esse calorem natiuum, cõuersum in igneum, docuit, quàm Auicen. & alij, qui esse calorem extraneum, & præter naturam dixere. Nullus enim extraneus calor est febris, vt patet in calefactis à sole & fornace. Neque præter naturam est febricitare, si non est præter naturam bellare, quando oportet, inimicum lædentem adoriri; & vim vi repellere.

Quod non semper febris, nec necessario incipit in corde, duplex ratio.

8 Multò magis errant, cum docent non posse febrem fieri, nisi affecto corde prius ab extraneo calore. Nam & cum ab extraneo cor calefit, non febricitamus, vt dictum est: & cum membrum aliquod corporis laborat, nil læso corde, statim febris eo in membro excitatur topica, vt patet in quocunque apostemate, & carbunculo, & panaricio, & similibus.

Occurrit obiect. contra 2. rationem, cur non febriunt, cum febrire opus.

9 Haud tamen affirmem quandocunque membrum læditur, aut spiritus, aut sanguis, exoriri febrem & bellum: neque enim ciuitas illud semper aggreditur: sed cum spiritus lacessitur, & irritatur, tempúsque & vim congrediendi habet. Vidimus enim in superioribus sermonibus, aliquando imparatum occidi hominem pestilenti vapore citra febrem: cum videlicet antequam sentiat sibi esse pugnandum, spiritus opprimitur: vel locus, & tempus, aut vires ad pugnandum desunt, & tunc imperitis, quoniam non febricitat, videtur æger rectè valere. Sed profecto veluti, si non dolet vbi dolendum est, aut non appetit vbi appetendum est, teste Hippocrate, mentem abesse & prostratam esse indicat & naturam: sic multo minus si non febricitat, id est, si non feruet ad pugnam, vbi febricitare oportet, abesse vires aut mentem, dicere licet.

Ratio 8 ex eo quod febris soluit morbos multos, ex testimonio Medicorum.

10 Præterea certi sumus, quod morbos omnes à causa frigida & crassa ortos soluit febris, etiam Hippocrat. & Medicorum aliorũ testimonio, vt patet in pituitosis, & spasmis, & resolutionibus, & destillationibus & obstructionibus. Qui autem oriũtur à causa calida, vt à bile, facilius per febrem soluuntur, educentem sua agitatione & calore biles attenuatas: ergo & tenues. Vt manifestum sit, febrem esse remedium contra omnes causas: etenim & à flatu oriuntur morbi, & à destillatione, & ab obstructione. Calor autem hos dissoluit, & obstructas vias aperit Febris autem hoc efficit, quamuis per accidens aliquando obstructionem augeat, dum obstruentem causam magis indurat. Inflammationem quoque tollit inflãmans febris, dum poros aperit flammisque elabendi meatus aperit: non secus ac vstulati, tepida, non frigida, sanãtur

Febris lædit per accidens non per se.

Medicis

Medicis tamen ex ratione euenit aliquando in inflammationibus frigida adhibere, non quidem vt extinguant pugnantem ſpiritus feruorem, ſed minuant ſi quis maior quam oportet ſuſcitatur. Etenim & calor in vſtulatis auget inflammationem, quam tepor educit. Adhibere etiam humida oportet, in quæ febrilis calor inflammationis inueniens pabulum à ſubiecta parte, quam cruciat, demigret. Sic & ex fundo aheni in immiſſam migrat aquam: ſicuti non ſemel declaratum eſt. Ergo ad tollenda damna febris, & non febrem & bellum, vt infra docebimus.

11 Præterea falſa eſt vltima definitionis particula; quod videlicet febris functionibus incommodet. Hoc enim non per ſe facit, ſed per accidens; dum enim pugnat ſpiritus contra morbum, cæteras functiones ægrè obire poteſt. Sic dum ciuitas pugnat contra hoſtes; opificia, & cultus telluris, & gymnaſia, & feſtiuitates impediuntur: haud tamen vt impediantur eſt febris, ſed vt inimicus tollatur, & ſic tutus ſpiritus ad functiones pacificè reuertatur. Cauſa autem morbi incommodat iis functionibus, in quibus ipſa reperitur: vnde humor in priapiſmo functionem veneream, cardialgia functionem ventriculi, lethargus functiones cerebri, impediunt. Febris autem talibus in locis accenſa operatur, vt expediantur. *Concluſio contra definitionis particulam vltimam.*

Febris ergo ſit ſpontanea extraordinaria ſpiritus agitatio inflammatióque ad pugnam contra irritantem morbificam cauſam: quam ſic calefacit, agitat, digeritque, redditque expulſioni aptam, vel extinctioni, vel meliorationi, vt ex dictis palam eſt. *Vera febris definitio.*

Febrem diuidi in topicam, & vniuerſalem: neque vniuerſalem fieri corde affecto, ſed ſpiritu communi.

ARTIC. III.

1 QVapropter diuidimus febrem in topicam, & vniuerſalẽ, ſicut & pugnam in rixam, quæ fit inter particulares ciues & hoſtes: & bellum, quod inter ciuitatis exercitum, & hoſtilem. Videmus enim in ſolo apoſtematis loco calorem & agitationem fieri, vel in carbunculo, vel in corio ſcabioſo, vel in articulis in podagra, aliquando vero in toto corpore ſuſcitari.

2 Medici autem febrem non agnoſcunt, niſi vniuerſalẽ, quæ fit in toto corpore: neque accendi putant niſi prius affecto corde, *Medici negant febrem topicam, ſed*

fieri omnes in corde causa communi, & diffundi in corpus totum.

pulsantium principio facultatum. Etenim & cum inguina dolent, aut cum caput, non suscitatur febris, nisi prauus humor, aut vapor ex illis in cor serpat prius.

Arguit primo ab experimentis.

3 Sed manifestè decipiuntur: etenim in læsa particula quacunq; statim calor nouus, & agitatio in ea sētitur. Sicut enim nutrimentū vniuersaliter in toto corpore celebratur; sic partiale in particula omni. In nutritione autem fit segregatio impuri à puro, & transmissio non necessarij extrorsum, vel ad alias partes, pulsationibus ordinariis, & calore id facientibus. Sic prorsus experimur in febribus, quod aliquando accenduntur in particula ad excernendum vel maturandum excretioni quod noxium est illi: aliquando in toto corpore. Est enim febris quædam inconsueta nutritionis forma ex parte, in qua & coctio, & maturatio, & excretio; vti in illa concurrunt, propterea que medicari concocta, & non mouere cruda, Hipp. monet. Coqui autem febre & sensus, & Medici ipsi passim docent. Hoc etiam in apostemate, & carbunculis, & in omni tumore infesto etiam fieri, nemo neget.

Secundo ex analogia coctionis febris ad coctionem nutritiuam.

Et eo quod fit non læso corde.

4 Quod autem febris nil oblæso corde in toto corpore accendatur, ex iis, quæ de pulsibus diximus manifestum fuit: siquidem ex sola cogitatione, & amore variatur pulsus: & ex sola vigilia, & inedia, & obstructione cutis, fit pulsus magnus, & celerior, & calidior, & feruidior, ergo non læso corde: in quo nec cogitatio, nec obstructionis materia inest. Sola autem spiritus læsio febrem facere in cunctis videtur.

Causa febris vniuersalis qua, si non est cor vniuersale membrum.

Probatur quod non cor ex Medicorum dogmate.

5 At vnde sit febris vniuersalis, dicet quis, cum nunquā toto in corpore sit causa noxia, sed vel in venis, vel extra venas, aut in particulis quibusdam; nisi aliqua princeps causa, quæ est cor, prius affecta, in omnibus arteriis, & locis excitet febrem? Respondeo, nequaquam in toto spiritu febrem accendi ex corde læso eos dicere debuisse, cum sæpè fateantur Medici corde prauè affecto, & frigefacto, arteriis vero etiam apprime calentibus febrem non fieri, nec pulsum immutari. Aliquando vero ex sola cogitatione, quæ nulla Galeno est in corde; aut alterius membri affectione, febrem fieri, pulsumque mutari statim. Ergo non à corde febris, sed à spiritu feruente, vt propellat malum; & tunc quidē vniuersalis fit, cum totus spiritus ad malū pulsandum videtur necessarius, aut cum in spiritū inhabitantem vapor malus peccat. Fit quoque ex topica vniuersalis febris, quādo vapor ma-

Secundo ex affectu animastico solo, non in corde.

lus,

lus, nedum implantatum in particula ſpiritum lædit, ſed etiam inambulantem per arterias,& in capite. Item cum humores agitantur ex nouo accidenti, ſpiritúque lædunt, & cum tranſpiratio impeditur obſtructione pororum, ad quos aperiendos ſpiritus pulſat, nil affecto corde pulſatione febrili. Cum autẽ in vnica particula minus principali fit obſtructio,aut tumor:feruor vniuerſalis non fit, niſi ſpiritus inambulans læſionem percipiat, totumque ſe occurrere oportere percipit.

Duplici ex cauſa fit vniuerſalis à principio.

Duplici ratione ex topica fit vniuerſalis.

Febrem non eſſe morbum,ſed remedium;& fieri breuem,longam, continuam,remittentem,& intermittentẽ,ex periculi quantitate,natura & viribus feruẽtis ſpiritus:& qualiter ex parte lædentis humoris, & læſæ rei, & læſionis loco, fiunt febres omnes, & ab omnibus humoribus omnes, & regulæ de eis vniuerſales.

CAPVT II. ARTIC. I.

1 EX his deducitur,nullam febrem eſſe morbum, ſed remedium contra morbos: ergo nullam eſſe febrem eſſentialem,vt Medici volunt;ſed omnem ſymptomaticam,excepta forſan quæ ex ſola ira accenditur: nec differre febres, niſi periculi ratione; quale enim,quantum, & vbi, & quando eſt periculum: talis, tantus, & ibi, & tunc eſt feruor ſpiritus pugnantis, id eſt, febris. Ergo nulla per ſe febris eſt ſimplex,aut putrida,aut peſtilens:ſed cauſa,vel morbus ſpiritum infeſtans eſt ſimplex,aut putrens,aut peſtilens. Similiter neque febris per ſe eſt in humore, aut in ſolido: ſed in ſpiritu omnis incipit, accẽdente & agitante humorem, aut ſolidi affectionem malam perimente. Et ſi cauſa lædens eſt magna, feruor magnus in eam vincendam excitatur: ſi parua, paruus. Et ſi cauſa continuò lædit, continuus etiam feruor, ideſt, febris contra eam fit: ſi bis in die lædit, bis in die feruet ſpiritus: ſi ſemel quoto quoque die, quotidianus eſt feruor. Si tertio quoque die,tertianus: ſi quarto quoque die,quartanus:ſi quinto quoque die,quintanus: ſi ſexto, ſextanus. Datur etiam ſeptanus, & octanus, & nonanus Medicorum teſtimonio. Plinius etiam centenanum addidit,& annuum. Antipater enim Poëta ſingulis annis eodem die, & hora febri corripiebatur. Sic

Omnis febris eſt ſymptomatica, vt bellum.

Typos,& qualitates, & quantitates, & locos febrium variari ex qualitate, quantitate, & loco periculi.

qui tarantula fuerint commorsi, passione annua exsuscitata laborant, & qui se verberare in sancta septimana consueuerunt, quotannis eo vertente tempore pruritum sentiunt in tergore: nec cessant fastidiri, donec iterum verberati satis sibi faciant: idẽ enim tempus eandem suscitat passionem in re, nedum in memoria, sicuti ver quodlibet flores, vt in Metaphys. ostendimus.

Triplex ratio typorum.

2 Ratio autem, qua læsio alia continua, alia quotidiana, alia alio tempore suscitatur, triplex est, vel ex natura lædentis causæ, vel læsæ partis, vel loci, in quo fit læsio.

Quod causa continua febris potest esse omnis humor, aut vapor vitiosus, probatur ex remissione omnis febris ex quocũque humore: quoniã ex quinque rationibus cõtinuari potest.

3 Lædens causa continua potest esse omnis vitiatus humor, & vapor, si copiosus est, & totam sanguinis massam afficit praue; vel functiones impedit principales. Manifestum est enim, quod quemadmodum dantur febres quotidianæ ex pituita, tertianæ ex bile, & quartanæ, quintanæ ex melancholia, intermittentes vigorem, non autem vsque ad infebricitationem: sic ex eisdem humoribus cum aut exuberant, & vitiant totum sanguinem, & spiritum vexant, aut transpirationem impediunt, aut nutritionem; quæ continuatione tamen indiget; oportet febres continuari citra quoque remissionem.

1 Probatur primo in pituita. Cur ex pituita plerũque fit quotidiana febris, & quando potest fieri continua.

4 Propterea enim singulis diebus pituita vocat ad pugnam, quoniam pars eius omnis in prima pugna feruentis spiritus non educitur, sed remanent reliquiæ plures ob sui viscositatem aut crassitiem, quæ deinde succrescunt per conuersionem partium alimenti in sui naturam. Ideóque quotidie infestant spiritum, eiusque vasa, & alimentum, ipsum videlicet sanguinem: prouocatque ergo quotidie ad bellum. At si plurima sit pituita, ita vt minui accensione febrili non possit, tunc planè continuari febrem oportet. Quod satis superque comprobat febris illa moderna, quam Medici vocant crudam, non intermittens; & plethoricorum accensiones.

Secundò ex bile flaua. Cur tertiana ex bili flaua, & non potest fieri continua.

5 Præterea aiunt Medici, tertianam fieri ex bile flaua, quæ tenuis est, faciléque ex vasis pellitur ab accessione febrili, ita vt nullæ pænè remaneant reliquiæ: vnde fit, vt non nisi tertio quoque die possit paulatim aucta eo deuenire, vt spiritum infestet, irritetque ad pugnam. At quidem si copiosa est, & per totum sparsa sanguinem, & temperamentum vitians, proculdubio continuam accersit febrem. Non enim educi potest è vasis & organis, ita vt esse desinat. Id autem causus confirmat, & lipyria, & phrenitica febris, ex acribus biliosisq; factæ humoribus cõtinuæ.

6 Si

6 Similiter atrabiliosus humor, & fæx sanguinis, licet quartanã & sextanam faciat, quoniam difficile reficitur, cum fuerit eductus, & non nisi quarto quoque die: tamen & continua datur quartana, & continua pura ex eodem humore, si in vasis magnis magnus fuerit multúsque, vt sanguinem inficiat, vtque propelli non possit: vel poros cutis sua fuligine obstruat, vt occludatur transpiratio: quod satis demonstrat diaria plurium dierum, quam synochum non putridam vocant Medici. Item & lienosorum quorundam continua febris, & cum principalia membra atræ bilis copia infarciuntur.

Tertio in atra: etenim ex atrabili plerumque cur quartana, & ex eadem sæpè etiã continua.

Cum autem totus sanguis assatur fitque atrabiliosus, tunc spiritus nutrimento deficiente & mordicatus fuligine, insanit furitque: neque actionem contra molitur: sed furit, bacchatúrque, feriæ inualidus pugnæ. Omnis præterea cacochymia, siue biliosa, siue pituitosa, continuas causat febres. Vt manifestum sit non ex natura humoris, sed impedimenti: humoris verò qua ratione, & quanta impedit vexátque.

Quartò in omni humore.

7 Nec ab re videtur asserendum, ab eodem humore posse & continuam fieri febrem, & quotidianam, & tertianam, & quartanam, & quintanam, & sextanam, &c. pro quantitate materiæ, & loci commoditate. Manifestatum enim est, quod cuiuscunque humoris cacochymia facit continuam: ergo si prima accessione minuitur vis humoris, potest reuerti quotidie amplificatus ad pugnam; & cum feruor spiritus validior ita expellet, minuétque, vt non nisi tertio pôst die inualescat humor: & cum magis minuetur, reuertetur quarto: & cum adhuc magis, sexto. Vnde Alexand. Aphrod. *in probl.* affirmat, periodos certas febrium fieri certo ordine: quoniam tantum materiæ putret, quantum à calore decoqui potest: cúmque materia coquenda certa sit, ideò potentia & tempus certa sunt.

Ex omni humore febris omnis.

Idem ex dogmate Alex. sequitur.

8 Ipsi quoque Medici quartanas & tertianas duplices ponunt, ne cogantur earundem humores causam continuarum facere; & tandem fatentur quartanam ab omni fieri humore, vt mox videbimus.

Ex Medicis.

9 Ratio quoque, quòd non eadem hora fit accessio tertianæ apud eos dictæ duplicatæ: & quod potest pharmaco vna tolli, altera remanente: nulla est; siquidem potest in secundo die alia inuadere in hora, quoniam minor est materiæ febrilis congregatio, vel maior, in tertio autem æquatur primæ. Item potest pharma-

Soluitur, non quia duplicat tertianã: & declaratur, cur cum sit quotidiana, vocatur illis duplex tertiana.

cum minuere focum & materiam, in quam spiritus pugnat, ita vt non necesse sit continuo, aut quotidie innouare bellum; sicut *in 3. lib.* docebamus. Hoc autem dico, quando non duo humores eiusdem speciei in diuersis vasis sunt expugnãdi. At quidem etsi compositarum febrium apud Medicos aliqualis causa reddatur, qua ab eodem humore febrim omnem fieri contendunt; in confusis febribus propriis ipsi verbis conuincuntur. Aiunt enim differentes humores in eodem loco putrescentes febrem mistam facere: simul incipientem, simul desinentem vtramque.

Iterũ probat, quid omnis causa lædens omnes febres ciet.

10 Præterea causa lædens non modò humor est, sed vapor, & potus, & cibus, alięque causæ exteriores, quæ si lædunt spiritum, continuam efficiunt febrem, vt patet in ephemera triduana Galeno, & octiduana Rhasi; & in pestilenti constitutione. Et cum causa est magna & continua, & partes meliores lædit, continuatur febris. Cum parua & non continua, nec in partibus nobilioribus, intermittens est, quotidiana intermissione, aut triduana, aut, &c.

Item omnis pars læsa potest omnẽ febrem nancisci pro rata periculi.

11 Pars autem læsa dat febri continuationem & inducias. Si enim cerebrum, aut ventriculus, aut iecur, aut vesica, aut cor læduntur, & quæcunque princeps pars, sine qua vita non consistit: necessariò febris oritur continua, donec læsa pars conualescat, vt patet in lethargo, phrenitide, pleuritide, inflammatione pulmonis, renum, & aliorum: de quibus *in præcedenti lib.* loquuti sumus.

Cur aliqui morbi sunt intrinseci, aut videntur esse sine febri.

Quibus in partibus cum dolor & morbus permanens, febris quoque permanet, continua. Si per vices insurgit, similiter insurgit & febris. Videmus enim eos, qui apoplexiæ & epilepsiæ obnoxij sunt, nulla febre ex causa earum corripi, nisi cum causa inuadit. Et quidem nec cum inuadit, febricitare videntur, si interiora corporis lædit morbifica causa: ad quam expugnandam spiritus intrò se conferens, nullum febricitandi sensum foris ostendit; non quia tunc pugnandum non est, sed vel quia pugna in interioribus èst, nec foris manifestari potest, vt in apoplexia & vteri strangulatione experimur: Vel quia nullus pugnandi vsus tunc est in arteriis, cum in ipsis non sit morbus, sed in neruorum poris; Vel quia spiritus impeditur à morbifica causa, ita vt vias ad bellum parandum, non habeat expeditas: obstructis enim neruorum principiis, spiritus intus anxiatur, nec quo pergat habet; & hi morbi pessimi, qui etiam commoditatem pugnandi auferunt: minus

Defectus febris duplex signum malũ vbi opus est pugna contra morbum dupliciter.

autem mali, qui ad pugnam laceſſunt, & pugnandi commoditatem non auferunt.

12 Regula vniuerſalis eſt, cũ læditur ſpiritus ab humoribus, aut vaporibus, ſi commoditas pugnandi non aufertur, continua eſt febris; eo quod læſio eſt principaliſſimæ partis. Eſt etiam breuis tempore, nam rarò tranſcendit 24. horas, aliquando ad tertium diem porrigitur; aliquando ad octauum: non quia ſolus ſpiritus eſt læſus, qui facilè diſcutit à ſe morbum, ob calorem & tenuitatem agitabiliſſimam, & fragiles in retenuiſſima morbi radices: ſed etiam ſanguis, ex quo ſpiritus nutritur, aut via tranſpirandi eſt impedita: quam vt expediat, laborat. Non ergo in ſubſtantia ſpiritus ſola eſt febris continua ſpiritalis plures tranſcendens dies.

Regula 1. febris cõtinua. Cur parum durat continua ſpiritalis.

13 Cum verò læditur ſanguis, ſi totus læditur ſordibus & cruditatibus, neceſſariò febris in eo continuatur, ex eo enim ſpiritus & ſoliditas nutriuntur. Ergo eius vitium eſt læſio magna totius continua, ergo pugna continua, & longioris temporis. Difficilius enim purgatur, quam ſpiritus, quia craſſior. At ſi non totus ſanguis vitiatur, ſed quibuſdam in partibus intra venas, febris non erit continua: quoniam vnica acceſſione propulſatur, aut minuitur vitians humor. Ergo vel febris ceſſat, vel reuertitur, cum humor cœperit augeri & infeſtare, ſicut prius pro rata ſuæ quantitatis. Nam vel ſingulis diebus reficitur, vel tertio, vel quarto quoque die &c.

Regula 2. in ſanguine læſo continua febris. Quando non continuatur.

14 Cum autem partes ſolidæ læduntur, febris non ceſſat, quoniam morbus radices agit vigentes in ſoliditate: nec ſoliditas agitari poteſt & incaleſcere, ita vt cauſa morbifica ex ea pellatur, velut in ſãguine & ſpiritu fit, ſed adhæreſcit. Et propterea vel febris eſt topica & continua, ſi vnica in parte minus principali morbus ineſt: ſicuti patet in apoſtemate, carbũculo: vel vniuerſalis continua, ſi tota vexatur ſoliditas. At quoniã nõ poteſt vexari tota, niſi & ſanguis & ſpiritus afficiantur: ſpiritus autem affectus pugnam obire ægrè poteſt: propterea fiunt febres plerunque diminutæ manifeſtationis & occultæ: quales in hecticis & lue venerea affectis.

Regula 3. continua in ſolido febris latet.

In parte non principali febris eſt topica, & non continua, niſi occaſionaliter.

15 Similiter ſi princeps ſoliditatis pars totius ſeruiens vitæ & nutritioni læditur, vt iecur, ventriculus, ſplen, pulmo, diaphragma: tunc etiã ob totius indigentiam feruor eſt cõtinuus: Sin verò nõ princeps pars, febris nõ eſt continua: imo nec vniuerſalis, niſi

ſi vo-

si in corpore toto, vel in sanguine excitetur humoris malitia, vnde febris partis toti quoque communicetur. Vidimus enim ex sola digiti, aut pedis læsione exteriori ortam fuisse febrem vniuersalem: quoniam occasio illa morbificas excitauit causas: læsuras mutans in lædentes.

Regula vniuersalis.

16 Semper quidem quantitas morbi & humoris lædentis perpenditur à natura, & cum magna est, vel in toto, fit febris continua: cum parua, vel in parte, intermittens.

Item locus læsionis cur continuam patitur, & cur aliquando non continuam, ex Medicorum dogmate vario.

17 Tertiò locus læsionis consideratur ad febrium discretionem. Et quidem præcipuus Medicis videtur. Si enim in vasis magnis putrescunt humores, ex quibus in cor continuò obrepit vapor, continua illis videtur accendi febris: ordine quodam. Primò enim accendibilius est serum bilis: Secundò bilis: Tertiò serum pituitæ: Quartò pituita, iis in locis. Melancholicus autem humor rarissimè. Si verò in vasis paruis, dicunt quidam, vel extra vasa, dicunt alii, putrescat humor: tunc intermittentes excitat febres, pro humoris qualitate. Nam pituita quotidianam: bilis, tertianam: melancholia, quartanam faciunt. Alij dicunt, in exterioribus corporis partibus fieri intermittentes, & longè à corde: quod certis vicibus & non semper propterea afficiunt. Sunt etiam qui quartanas, affecto splene; tertianas, affecto epate; quotidianas, affecto ventriculo, ex dictis Galeni *lib.* 1 *.ad Glauc* contendant. Et cum dicat aliquando Galenus intermittentium focum obsidere externum corporis habitum. Respondent, hunc focum fieri ex deriuatis à ventriculo, epate, & splene. Idque ex Alex. & Auic. etiam putant haberi: qui in paruis vasis intermittentes generant. Item ex eo quod hypochondria dolent cum hæ febres accenduntur. Et vrinæ in principio accessionis crudæ sunt & tenues; in declinatione, crassiores & rubescentes magis; eisdemque temporibus fiũt vomitus. Item fomenta pharmacumque iecori, lieni, & venis mesaraicis, adhibita, has sedant febres: vti & vomitus. Sunt etiam hæ partes imbecilles, ad quas cæteræ suas fæces transmittunt, cum repurgantur. Confirmant has esse sedes, propterea quod pituita & atra bilis difficillime extra vasa in corporis habitum propelluntur: ergo in his est sedes vera intermittentium.

Item ex proprio dogmate.

18 Nos autem putamus vasorum magnitudinem & paruitatem diuturnitati & breuitati febrium primo conducere. In vasis enim amplis humor tenuis facilè coquitur emittiturque, breuíque temporis spatio: propter eam breuior febris: accessio verò

longa:

longa:non enim quiescit,donec extrudat malum.In angustis verò diuturnior & difficilior. Non enim locus pugnandi, agitandi, & attenuandi, & deducendi humoris commodus est, proptereaque haud ineptè ibi ardentem febrem, hic tertianam accendit Aphrodisiensis.

19 Humor autem pituitosus crassus in amplis conceptaculis breuis æui quotidianam facere putatur : in angustis venis arteriisque cuti vicinis, febrē imbecillem longámque quotidianam. Sed in his etiam vires spiritus considerabis,& impedimenta functionum,& læsionis magnitudinem,& humoris copiam & crassitiem. Arbitror enim non ineptè Aristotelem ex vitrea pituita accendere etiam quartanam,cum copiosa est, nec facile mouetur: nec irritat tam citò quam bilis:nec enim ita lędit.Similiter spiritus imbecillitas producit febres:robur breuiat : impedimentum & molestia,auget & anticipat.

20 Intermissio & continuitas tandem non videtur ex conceptaculorum magnitudine & paruitate habere rationem ; sed ex augmento & diminutione illati mali. In illo enim continuatur:in isto intermittit:facit tamen locus commoditatem & incommoditatem ad vincendum.Neque Alex.& Auic. & Gal.aliud inuenire potuerunt, si quis rectè ipsorum expendat obseruationes. In omni tandem loco fieri continuas & intermittentes palam est ex dictis. Nam & in magnis conceptaculis facile humor minuitur, ita vt febris cesset,nec recurrat:donec humor malus ex suis reliquiis iterum nutritis reficiatur.In paruis verò continuas,vbi magna est læsio, indicat cuiusque membri nimia vexatio : & febres eorum erraticæ & periodicæ.At quis ignorat in ventriculi læsione aliquando continuam,aliquando intermittentem fieri pro læsionis natura? Aliquando vero nec febrem gigni eo læso, indicat citta,& morbi non pauci.Similiter etiam ex splenis & mesaraïcarum afflictione magna vel parua occurrunt quotidiana experimenta febrium continuarum intermittentium.

Ratio intermissionis, & continuationis.

De febrilium periodorum & errorum causis, & typis, & rationibus.

ARTIC. II.

EX dictis probè deducitur, omnes febres ex quocunque humore & occasione fieri,& periodicas,& erraticas.Cum enim

causa non ordinaria accersit ad pugnam, fit accensio in spiritu: eaque profligata aut quiescente, statim cessat pugnare feruor, id est, febris. Vidimus enim fistula laborantes quotiescunque humores acres ad locum patientem confluebant, febre inordinata corripi: ipsi quoque dolores, & vigiliæ, & tristitiæ, aliæque extraordinariæ passiones, quæ non habent circulum ordinatum, febrem excitant: & nos continuò in nobis ipsis idem experimur; vt nulli dubium sit febrem esse iracundiam spiritus contra molestantem quamcunque causam. At quærunt physici, cur febres certas obseruant periodos, ita vt aliæ quotidie, aliæ tertio, aliæ quarto quoque die insurgant? Plato *in Timæo*, ad radicales causas ipsarum deducit rationem: putat enim quòd cum corpus excessu ignis languet, continua febre laborat: quando verò aëris, quotidiana discreta: aquæ, tertiana: propterea quod aqua segnior est quàm ignis & aër. Terræ demum excessu, quartana. Terra siquidem omnium tardissima quarto gradu cum sit, temporis circuitu quarto feruet, deferuétque: hinc quartanas inuehit febres, quæ vix seróque sanantur.

Corollarium. *Quæstio de typis.* *Plat. opinio.*

Reprobatio. 4 Sed profectò videtur quatuor elementorum opinione captus, respondentium quatuor corporis humoribus, vti sibi Medici persuaserunt: qui non opinionem naturæ rerum, sed rerum naturam opinioni propriæ adaptarunt. Manifestum est enim quod non modò quartanæ reperiuntur, sed & quintanæ, sextanæ, octanæ, nonanæ & annuæ: ergo non quatuor elementis respondent humores & febres. Præterea manifestum est ex Medicorum obseruationibus, vt plurimum continuam fieri sanguinis vitiati passione: sanguis autem respondet aëri, cum calidus sit & humidus, non autem igni. Quotidianas vero ex pituita ortum ducere Medici probant, quæ non aëri, sed aquæ correspondet: & quidem longior est tempore, quàm tertiana, sæpéque lethalis, cum aliis succedit morbis, sicuti & quintana, quæ omnium pessima reputatur. Tertiana verò ex accensione flauæ bilis fit, quæ igni correspondet. Deberet autem ex dogmate Platonis continua modò ex hac fieri. Tandem quartana licet videatur cum tertiana cognationem habere in sua causa, quæ humor est atrabiliosus: nihilominus cum tertiana motu careat, ab ipsa motum quartanum auspicari radicaliter nõ valemus. Probauit etiã Arist. aliquando quartanam ex pituitoso crassóque fieri humore, qui ob crassitiem & frigus tardius efferuescit. Præterea dantur & tertianæ, & quartanæ, & quotidianæ

tidianæ duplices, vt non motibus elementorum, sed incommoditatibus spirituum assignandæ veniant. 3 Corollariū

5 Alexander Aphrodis. *in probl.* motus Medicorum obseruationibus, alias causas assignat periodorum, scilicet materiæ quantitatem. Putat enim statuisse naturam, vt plurimum esset sanguinis: minus pituitæ: minimum bilis flauæ: quam minimum atræ; quoniam in talibus gradibus consistit temperies corporis. Quapropter cum in sanguine febris accenditur, nullam habere intermissionem ob materiæ copiam; quotidianam verò, quia in pituita accenditur, quę minus habet materię, quàm sanguis, & plus quam bilis, non continuo, sed singulis diebus accendi. Flauam verò bilem, quæ pabulum est tertianæ febris, non nisi tertio quoque die insurgere; quia minoris est quantitatis quam pituita: ergo & atram bilem quam minimam non nisi quarto quoque die accessionem habere; quia minima eius quantitas non prius accendi queat. Alex. Opinio.

6 Sed profectò ratio Aphrod. non congruit principiis propriis Peripateticis, quæ sunt elementa quatuor: sicut Platonis ratio, neque iterum obseruationibus, nec veritati. Etenim vel quantitatem molis, vel actiuitatis affert febrium periodis declarandis. Non quidem molis. Manifestè enim in corpore plus atræ bilis quàm flauæ inest, quod & vasa declarant ad ipsas excipiendas, ab authore naturæ fabricata: ita vt maius vas maiori humori, destinatum esse æquum sit. Constat autem lienem maiorem esse vesica fellea in cunctis animantibus, imò in multis deesse fel: quoniam minimum flauæ bilis habent, vt nec vas illis necessarium fuerit. Præterea alij sunt temperamento cholerici, alij atrabiliosi, alii pituitosi homines, alii sanguinei, in Aphrodisæi ac Medicorum dogmate: propterea quod in aliis cholera, in aliis atra bilis, in aliis pituita prædominatur. Tamen in cunctis tertiana à cholera, quartana ab atra bile, quotidiana à pituita, Medicis videtur fieri. Quod è contrario euenire oporteret: vt videlicet si prædominatur in aliquo flaua bilis, in eo continua sit à bile, vel saltem quotidiana: in quibus atra bilis, in iis continua, vel quotidiana ab atra bile fiat; quartana verò à sanguine vel pituita, quæ minima est in his. Sin verò virium quātitatem adducat Alexand. tunc planè cum vires maiores sint in igneo humore, qualis est flaua bilis, quàm in cæteris: oporteret quotidianam saltem, etsi non continuam, à bile prouenire flaua: à pituita vero quartanam, eo quod minor robore est cunctis humoribus, præsertim verò in Reprobatio.

Aristotelis sui dogmate: qui faciliorem ignitionem in terra facit quam in aqua. Ait enim, quod sola frigiditate terræ deuicta, remanente siccitate, fit ignis facilius, quam ex aqua, in qua oportet & frigiditatem, & humiditatem deturbari. Hæc ratio est ad hominem Peripateticum, & ad Medicos, quatuor elementorum assertores, & humorum quatuor, respondentium elementis quatuor. Secundum enim veritatem nulla est. Argumentum etiam à prædominio eos vrget: oporteret enim continuam fieri ab eo elemento quod plus in corpore prædominatur, vt in cholericis à bile flaua; in melancholicis ab atra: quod tamen Medici nec admittunt. Nos etiam ostendimus à quocunque humore & morbo, pro quantitate læsionis, fieri febrem quamcunque. Præterea quid dicet Alex. de quintana, & sextana, & octana, &c. quas etiam agnoscit? A quonam humore istæ fiunt? num à modica atra bile? & qua ratione? Quid dicet etiam de duplici tertiana, & triplici quartana, & de erraticis? Item de febribus, quæ nullo ab humore, sed à frigore, aut somno, aut inedia, aut tristitia, aut ingluuie fiunt? Vbi manifestum est, non pro humoris quantitate fieri febres, sed pro læsionis grauitate & leuitate.

Secundo de generat. & corrupt.

Medicorum opinio, & reprobatio.

Opinio Med. 7 Medici verò plurima experti, periodos circuitusque febrium assignant naturæ humorum qualitate & quantitate. Aiunt enim quòd flaua bilis ob caliditatem, & tenuitatem facilè accenditur, & minuitur, & depellitur ex vasis: vnde eius minima quantitas relinquitur, quæ non nisi tertio exinde die potest putrescere accendique: ideóque tertianum circuitum efficere. Pituita verò, quoniam frigida, crassaque est, cum accenditur, non omnino minuitur, educitúrque foras: sed eius reliquiæ multæ remanent: ita vt singulis diebus iterum accendantur, & circuitum facere quotidianum. Atram bilem accendi quidem tardè, & expelli foras, ob sui frigiditatem & siccitatem putredini minus obnoxiam esse, paucasque reliquias habere: idcirco non nisi quarto die recurrere. Quintanas deinde à minoris quantitatis, & qualitatis atra bile fieri censent. Sic sextanas, septanas, &c. proptereaque tardius putrescere, inflammarique.

Reprobatio. 8 Sed reuera & isti nequaquam satisfaciunt inquisitioni: propterea quod non læsionis magnitudini, & bellandi necessitati,

iteratæ reuersionis rationem adscribunt;sed humorum vstioni, & magnitudini, & consistentiæ. Si enim quia minores sunt humoris reliquiæ, tardiores sunt reuersiones:tunc bilis flaua quartanos efficeret circuitus, quæ nimirum ita consumitur in præcedenti accessione ob sui tenuitatem, accendibilitatem, & ad emissionem habilitatem, vt non nisi post quartum, aut quintum diem postmodum reficere seipsam queat. Præterea ad putrescendum aptior est terra, quã ignis, in doctrina Medicorum & Aristotelis, cui nec putrescere ignis videtur: ergo tardius saltem putrescet bilis flaua, quàm atra: ergo ab hac tertiana magis; ab illa verò quartana producenda esset. Si vero & accendibilitati,& quantitati simul periodus adscribitur:profectò cum bilis facilius accendatur quam pituita,etsi pituitę maior remaneat portio in præsenti feruore: tamen compensanda est cum maiori choleræ accendibilitate. Ergo non minus à cholera quam à pituita, quotidiana ortum habeat Medicis oportet. Præterea cum maiores sint reliquiæ pituitæ post febrilem accensionem,quam atræ bilis,& difficilius accendãtur, quoniam repugnat vtraque qualitate, id est, frigore & humiditate, accensioni; atra vero bilis sola frigiditate, in dogmate Aristotelicorum, & Medicorum: tunc oportebit quartanas,& quintanas potius à pituita fieri, quam à bile atra,& quotidianam magis ab atra, & quidem Aristoteles ita adstruxit; quartanam etenim à pituita celebrat. Præterea omnes continuarum humores esse causas etiam Medicis inuitis positum est,cum in morbis nobilium partium eas accendant, & in cacochymia: esse etiam intermittentium cum putrescunt etiam extra vasa, & in ignobilioribus locis.Ergo non humoris natura,sed læsionis natura est causa periodi. Humor autem talem præstat periodum, qualem & bellandi necessitatem. Præterea quartanæ febres diuturnæ sunt,& sextanæ,& quintanæ plusquam tertianæ, aut quotidianæ. Quotidiana etiam longior sæpè est tertianis. Ergo non quantitas humoris,neque consistentia est febrilium periodorum causa sufficiens;sed duratio læsionis est diuturnitatis febrium, & certus lædendi recursus est etiã pugnæ.Arabes præterea Medici quartanas à sanguine & bile atra, & flaua tosta, & à pituita fieri, obseruant passim:& quidem in pueris, & fœminis, quibus nullus ferè humor atrabiliosus inest, ex sola humorum crassitie, & cruditate quartana sæpè gignitur. Præterea fatentur epialam febrim aliquando esse quotidianam, aliquando quartanam Medi-

ci; quam ex pituita vitrea acida partim accensa, partim non accensa efficiunt. Hanc eandem faciunt aliquando erraticam. Præterea quotidianam faciunt à pituita dulci, vel salsa, vel acida: & tamen etiam à pituita salsa faciunt lipyriam febrim continuã, & causum continuum: quem etiam à sanguine efferuescente generat Auer. Item Galenus tertianam ab autumno vsque ad ver longam obseruauit; quam ex bile flaua factam, & non potius ex atra contra suum dogma, nec audent dicere Medici: nos etiam duplicem tertianam mensibus tredecim durasse nouimus. Ergo. Item ex crudis humoribus lipyriam, & ex eisdem febrem crudam continuam, & quotidianam aliquando faciunt: vt vel ipsorum solo testimonio conuicti Medici sese ignorare causas morborum, & periodorum confiteantur oportet.

Propria opinio de typis febrium, &c.

Opinio Autoris.

1 IGitur arbitrandum, omnem febrem ab omni humore fieri pro quantitate & consistentia & læsionis rata: accidere tamen plerumque quotidianas à pituita, tertianas à bile flaua, & quartanas ab atra, non quia minima est copia & robore, alioquin non tamdiu duraret; sed quia ad bellum non prouocat ob suam crassitiem, nisi quarto post die. Non ergo pro natura humoris, sed læsionis, oritur febris & circuitus.

Contra insurgit triplex quæstio.

2 Sed quærat quis: cur, si quiuis humor tempore quouis moueri potest, certis diebus & interuallis & horis ad pugnam lacessit, & cur quartanæ febres diuturnæ sunt: ac metu maiorique passione aduenîente soluuntur? Et cum crises iis temporibus fiant, quibus accessiones, atque à lunari pendeant motu: vtrum fatendum sit etiam à cælo circuitus febriles causam vel occasionem habere?

Respondeo ad tertium.

3 Respondeo syderum motum motibus inferiorum rerum semper communicare; humorésque omnes Lunæ subiacere, vt alibi probatum est. Sed atram bilem Lunæ, & Saturno: flauam Lunæ, & Marti: pituitam Lunæ & Veneri: sanguinem Lunæ ac Ioui: spiritus Lunæ ac Soli, Mercurióque: semen Lunæ, Veneri, Martique & Ioui, eo quod in eo multiplex latet principium. Nam & herbas sic videmus à variis syderibus quasdam, quasdam ab vno affici. Dico ergo semper humores excitari à Luna, attamen eius motiones recipi in eis pro recipientis modo.

Cur continuus Lunæ motus in a-

Ideoque

Ideoque continuas fieri quasdam, quoniam humor peccans validus est, nec subito minuitur: vel spiritum aut alias partes principaliores lædit; vnde obligat spiritum ad pugnam continuam: sicuti & sonus ad saltandum in choreis alios continuò mouet, alios certis vicibus, quamuis continuus sit, si eorum vires minuuntur, aut minus à socio consaltante prouocantur. In quibus vero minuitur vis hostilis modicè, nec reficitur nisi secundo quoque die, in his quotidiana pugna celebratur. Non quia Luna non continuo mouet, vt citharœdus aut tympanista: sed quia socius aut hostilis vis non inuitat ad bellum. Ergo motione propria ordinaria, in qua cum stellis communicat animalis spiritus, & quidem iuxta mensiones Lunæ & diarij motus lunaris quantitatem fit noua excitatio. In quibus vero fit tertio quoque die, non deficit ordinarius motus in spiritu, sed extraordinarius, qui ab hostili cietur vi; quæ deuicta non reficitur ad pugnam, nisi instauretur: proptereaque periculo vacant intermittentes pugnæ, quoniam in hoste vim non æquam naturali indicant. Sequitur autem iste insultus de tertio in tertium: quoniam Lunæ de signo in signum, seu de copula in copulam sectatur mutationem, prout de crisi perperacutorum loquentes monebamus. Humores vero crassi, quoniam non reficiuntur ad malefaciendum nisi quarto quoque die, dimidij quadrati lunaris rationem sequuntur, & pugnam spiritus ad quartum differt. Manifestum est enim, quoniam dantur & quotidianæ continuæ, & tertianæ continuæ, & quartanæ continuæ, eo quod peccans causa minuitur, non prosternitur, vt in intermittentibus. In omnibus tamen rationem lunarem sequi videntur, sicut & crises. At quoniam etiam erraticæ ex iisdem humoribus fiunt, palam fit quoniam non nisi vbi lædunt, pugnatur febrili bello. Quintanæ sextiles aspectus sequuntur: quoniam quinto die ad 60. gradum à sui exordio Luna recedit. Sextana paruam habet conuenientiam cum lunaribus aspectibus, nisi vbi æquiualet septanæ; quæ longissima esse solet, eo quod quadraturas lunares pro regula habet, validos nempe aspectus. Credo etiam octanam ei æquiualere, si sub tardiori Luna incepit. Nonana tandem consequitur ad trigoni normam. Hæ tamen raræ sunt, quoniam antequam peccans causa reficiatur, natura vires ita auget, vt non sinat morbo regrediendi vim. Annua tandem febris Antipatri non tam ex humoris natura, quam ex spiritus memoria, & loco reuersionis

lius morbis continuus, in aliis remissus, in ali is intermittens.

Solis.

Solis ad idem punctum, vnde incepit, rationem habet. Siquidem & qui mordentur à tarantula, habent hanc reuersionem annuam: & qui solent sese in septimana sacra verberare, pruritum, vertente eodem tempore annuo, sentiunt, nec quiescunt ab eo, nisi iterum verberati. Vnde putamus in quartana consuetudinem pugnandi quarto quoque die in memoria excitari, & modicam esse humoris læsionem; magnam vero opinionem in spiritu. Idcirco alia ingentiori passione affecti quartanarij, à quartana statim liberantur, sicuti non raro experti sumus: præcipuè in amico, qui fune tortus à iudice, quartana, qua tenebatur per tres ante menses, liberatus est penitus. Sequitur quartanæ motum maris sex-horarium à Sole, aliæ alium, vel alio modo.

4 Quæ igitur lacessunt absque ordine syderali, sed ab extraordinariis syderum transitibus, aut à causis non ordinario lædentibus, erraticas febres faciunt: vt intelligamus motum Lunæ recipi in quibusdam seriatim, in quibusdam temere: & modificari pro recipientis conditione; nam nec omnia maria à Sole & Luna easdem passiones habent. Astrologi etiam id considerant, & nos quacunque occasione prauè affecti accendimur ad iram exterius, & ad febrem, quæ ira est interius, & statim sedamur, sedandi ratione inita.

Quibus argumentis, qui humores in quauis febre peccent, omisso typo incerto, cognoscere Medicus valeat: & vnde febrium differentiæ.

ARTIC. III.

Duplex quæstio. SEd dicet quis, si ab humorum conditione ratio periodorum non dependet, quomodo pernoscemus quis in qua febri peccet humor? Et si humor omnis, omnem febrem facit, vnde erit febrium distinctio sumenda, & medicaminum?

Respondeo ad 1. ex Hipp. Respondeo Hippocratem 6. *Epid.* præ cæteris Medicis melius distinxisse febres, & humores peccantes in eis significasse: cum „ ait. Febrium hæ quidem manu sunt mordaces: illæ vero mi„ tes; quædam non mordaces sunt, tamen increscentes; aliæ acu„ tæ, & manu ipsa deuictæ; nonnullæ statim ardentes: quædam „ semper debiles & siccæ; aliæ salsæ, aliæ inflatæ aspectu horren„ dæ: aliæque ad manum humidæ; aliæ admodum rubicundæ; „ aliæ perpallidæ: aliæ liuidæ, & aliæ eiusmodi.

Consi

Considerandum ſane eſt, quod in noſtro dogmate febris omnis eadem eſt ex parte ſpiritus ſeſe ad pugnam inflammãtis, nec differt niſi ſecũdùm magis & minus caloris & motionis pulsãtis. Vbi enim periculum minoris eſt momenti, minor calor accenditur: pulſationéſq; ex æquatis, tempeſtiuis, numeroſis & fortibus fiunt magnæ, celeres, crebræ & vehementes: & calor è tepido, feruens. Vbi vero periculum maioris eſt momenti, calor feruentius accenditur, pulſuſque maiores fiunt, celeriores, crebriores & vehementiores. Vbi maximi momenti, acceſſiones erunt flammantes, pulſus maximi, velociſſimi, creberrimi & vehementiſſimi.

Calor & motus ſpiritus ordinarius quibus gradibus extraordinariis, qui propter hoc dicuntur febriles, augentur, & cur.

Et hoc quidem intelligendum eſt reſpectu eiuſdem hominis ſani: in aliis enim temperamentis alia ferueſcentia excitatur.

Notand. 1.

5 Præterea intelligendum eſt ex parte ſpiritus, cauſæ nimirum efficientis vbi valet bello. Accidit enim vt imminuto ſpiritu & male affecto, licet ſint periculoſiſſimi morbi, haud tamen febris fiat in calore & motu, valida quantum oportet in gradum. Nam nec excrementa maligna æquo periculis labore educit ſpiritus imminutus. Idem autem iudicium in eductionibus febrilium cauſarum. Cognoſces quidem ex vrinis & deiectionibus paucis & crudiſſimis; & ab ætate, anni tempore, & victu, & morbi natura, an tantum febriant ſpiritus, quantum oportet ad vincendum educendumque cauſas mali.

Cur variatio in efficiente.

6 Differentia vero febris ex parte cauſæ materialis non eſt ſecundum magis & minus caloris, & pulſationis, niſi in quantitate cauſæ & periculi illati forma; ſed ex caloris qualitate, & accenſionis modo, & coloris varietate in aſpectu, & ex efflореſcentia, & ex vrinis, & ex deiectionibus, & pulſibus addiſcenda.

Ex parte malorum: in alia enim materia alius fit calor.

7 Propterea enim aliæ mordaces ſunt, aliæ mites ad tactum: quod ſpiritus inflammans ſuo calore motuque humorem peccantem, educit eum per tranſpirationem particulatim ad fumum redactum. Tangenti autem Medico fumus iſte occurrit, vel mordax, vel mitis. Si mordax, indicat bilis eſſe euaporationem, & tunc Medicus iudicat in bilem iraſci ſpiritum. Si vero non mordax adeò, nec ita inſuauis tactui apparet euaporatio, ſanguinis aut pituitæ dulcis eſſe accenſionem intelligit. Ex quibus educta non mordet moleſtatque manum exhalatio. Sed hoc etiam in febre ephemera experimur.

Ratio differentiarum febriliũ poſitarũ ab Hipp. Vnde mordax febris, & vnde mitis.

8 Quæ autem à principio non mordent, ſed paulo poſt increſ-

IIIi centes,

Cur à principio nō mordent, & mox mordent. centes, videntur quidem, quidquid dicant Medici, à pituita assata oriri: cuius emissio à principio non mordet, sed vbi increuerit, id quod crassum adustumque est, subsequitur post florem vaporis, & mordicationem facit; non quidem æqualem, sed inæqualem in variis partibus tangentis manus plerumque: quoniam non tota vndique simul exit, propter sui consistentiam crassam variáq;. Sed primo vapida, deinde salsugo per eas solū partes in quibus inualuerit. *Ratio statim pungentium, sed non conseq.* Quæ vero statim acutæ sunt tactui, quasi pungentes, posteaque remittuntur punctiones, tactusque quasi victor remanet: horum accensionem fieri in fuligine obstruente poros cutis, aut spiritum afficiente putandum: quæ statim eductæ pungunt, relinquuntque post se absque punctura calorem, quamuis è contra videatur Galeno interdum. *Regula.* Proprium quidem est materiarum tenuissimarum à principio mordere & molestare ob effluxus copiam, deinde vero cessante materiæ quantitate minui molestiam & actionem: cuius contrarium est in crassioribus, quæ à principio tenuitatem, deinde crassitiem emittunt. *Dubitatio contra regulam.* Sed forsan id verius est in diuersis tactionibus, prioribus scilicet & posterioribus secundum tempora. At in eadem tactione perseuerante dubitabit quis, an à principio tactionis eiusdem mites, in fine vero mordaces sint febres in crassis accensæ humoribus; in tenuibus verò è contra. Videtur enim vbi materia est pituitosa, cutem emollire ita, quod etsi primo effluxu exhalatio combusta tangatur & vrens, tamen premendo ad solidum molle tactus ingeritur. E contra vero cum tenues, acres salsique humores abundant, prima tactus impressio vapidum effluxum sentit: subsequens vero corium arens sua pressione pertingit. Et est differentia in his, sicuti cum tangimus carnem elixatam & assatam; *Occurrit obiectioni.* in illa enim prius acutus calor obuiat, deinde mollities: in hac prius vapor mollis, deinde ariditas. Dico autem mollis, respectu subsequentis ariditatis: sicut in elixata acutus, respectu subsequentis mollitiei: non enim acutior fumus elixatæ quam assatæ in eadem specie.

Solutio. 9 Sed ex altera differentia Hippocratica hoc enodatur. Siquidem alias ponit aridas, alias inflatas, alias ad manum humidas. Aridas esse ex acutissimis humoribus palam est, qualis bilis serique vsti vapor. Inflatas vero, quæ halituosum tactum roridumque faciunt, ad febrem in spiritu & sanguine accensas referri consentaneum est: vel aridas esse hecticas quis dicet, ha-

lituosas verò sanguineas · madidas tandem, quæ in pituitosis accenduntur rebus, quarum solutio pellem madefacit. Et horum iudicium in prognosticis posuimus, & quomodo etiam hydropem ostentant.

10 Cum vero alias perpetuo vt à principio ardentes, alias debiles Hip. ponit febres, statim ad spiritus copiam & actionis valorem respicit, non ad humoris copiam & inopiam, vt ex Medicorum dogmate infertur. Etenim & ardentes salubriores debilioribus nouimus plerumque, quoniam spiritus ad comburendas materias, ibi robustus probatur, hic debilis. *De ardentis à principio ac debilis differentia.*

11 Cæterum ex coloribus quoque Hipp. morbifici humoris naturam in febribus docet: nam liuescunt atrabiliosæ: pallescunt & siccescunt flauabiliosæ: subpallidæ & citrinæ, sunt pituosæ: rubescunt sanguineæ. Horribiles aspicientibus sunt pestilentes, & papulosæ, & quæ ægrum valde cruciant, & faciem eius immutant, qualiter diximus in 4. lib. *Differentia ex coloribus ratio.*

12 Præterea quæ rigorem afferunt & tremorem horribiles sunt: quæ non ita exagitant, minus horribiles dicuntur. Rigorem fieri ab humoribus acribus mordacibus vasa rodentibus, & spiritum mordentibus, vnde aufugere conatur simul, & pugnare ne vincatur: hincque rigor & tremor simul subsequantur, in eodem lib. declaratum est. Horrorem vero ab eisdem extra vasa delatis, & præsertim ab atra bile similiter patuit, sensumque frigoris præbere caloris abscessum ad interiora, non autem pituitæ agitationem frigidæ, vti Medici opinantur, etiā ibidem declarauimus. Sed quidem vbi rigores mordaces non adsunt, & sæui frigoris sensus subsequitur in feruore, non negem pituitam expandi, vnde spiritus aufugit, vel extra vasa ad neruosas partes deferri, & ad corium inter musculos, vnde frigoris expansi sensus & spiritus ab eo fuga, & eleuatio membrorum, & depressio, qui tremor est magnus; agitatioque aspectu horrida, qualis in quartanis obseruatur. *Differentia ex passione.* *Hip. lib. de spiritu.*

13 Præter hæc dantur signa in locis, vbi huiusmodi humores stabulantur. Lienosi enim & melancholici facile atrabilioso humore infestantur in omni febre; pituitosi & ventriculo debiles, pituita solent vexari; qui epate exorbitant & felle, cholericíque, bile flaua. *Ex temperie adminiculū noscendi febres.*

14 Præterea anni tempora & ætates idem contestabuntur. Senes etenim, & autumno, atrabilis: hyeme & pueros, & fœminas *Ex anni temporibus & ætatibus.*

pituita & cruditas: vere & adolescentes, sanguinis abundantia & vitium: æstate & iuuenes virosque bilis flaua in febribus infestabunt & præualebunt.

Ex excrementis. 15 Quæ autem ex vrinis, & dejectionibus, & sudoribus, & sputis, & vomitibus signa habemus peccantium humorum, facile in 4. lib. cognouimus.

16 Similiter in quo morbo qui peccent humores, & quæ accendantur febres, in sexto lib. enucleauimus sigillatim, & ex membri affectione.

Ab externis 17 Prætcrea regiones, & constellationes, & victus præcedentes & mores, indicant qui in qualibet febri humores dominentur, potius quam febrium circuitus.

Accommodatio. 18 Licet in tertianis flauam bilem plerumque, in quartanis atram, in quotidianis pituitam, in continuis sanguinem vt plurimum accusemus: haud tamen semper, quemadmodum Medicis consuetum est.

Agnitio differentiarum ex intrinsecis immutationibus apparentibus. 19 Præterea dictum est etiam, quomodo sitis multa & linguæ ariditas, & amaritudo, & flauedo, expiratio ardens, denudatio corporis, bilem flauam in febribus annunciant, & ardorem in interioribus. Sitis vacuitas, & viscositas in lingua pãniculosa prętcr amaritudinem, & lippitudinem, pituitam; præsertim si nec nudari optant, nec ardenter expirant. Atræ bilis incendium, timiditas, fuligo, linguæ nigredo, expiratio fumosa & fuliginosa, & ferina deliria, pandunt. In biliosis enim deliria minus sordida & phrenitica apparent, & audaciæ plena. In pituitosis somnolentia, & stupiditas & torpor. Et quoniam de his singillatim in 4. lib. loquuti sumus, reliquum est, vt de accessionibus, & temporibus febrium sermonem attexamus.

Tempora accessionum febrilium proportionari febrium diuturnitati & breuitati in suis durationibus: & quibus de causis vtraque tempora producuntur breuiantúrque.

ARTIC. IV.

Tribus de causis accessio, & duratio accelerã- 1 ACcessio & tempus morborum sese consequuntur: tribus enim ex causis accessio breuiatur, videlicet ob humoris tenuitatem, qui facilè vincitur transpiratque: ob meatuum latitudinem,

tudinem, per quos facile transit;& ob virtutis expulsiuæ vires validas ad victoriam. Tribus quoque de causis producitur, videlicet ob materiæ crassitiem & resistentiam contra coquentem & feruentem spir tum. Item ob vasorum, in quibus accenditur, angustiam; vbi sanè spiritus eam agitare non valet, attenuare debellareque: ac simul ob pororum angustiam, per quos trãspirare quod vincitur materiei morbificæ difficile potest. Item ob spiritus imbecillitatem, qui feruorem & agitationem intendere non valet. Quæ omnia ex pulsibus, vrinis, & respiratione aliisque signis, in 4. lib. positis, prudens Medicus venabitur. *tur, & tardantur, breuiantur & dilatantur.*

2 Tempus quoque durationis febrium ex eisdem causis intelligemus: materiæ enim tenues, & virium robur, & rara textura morbos abbreuiant: crassities, & imbecillitas, & angustia, producunt.

3 At si hæc ita se habent, sequitur quod quorum morborum accessiones sunt sex-horariæ, eorum duratio est breuissima: quorũ octhorariæ, longior; quorum duoden-horariæ quam lõgior: quorũ quindenis, & vicenis, aut pluribus horis, longissima. Ergo quorum continuæ sunt accessiones, id est, vna à principio ad finem, eorum duratio erit æterna, dicet quis; hæc autem haud ita se habent. Continuæ enim febres ephemeræ breuissimæ sunt: similiter & ardentes, & tertianæ continuæ; quartanæ verò intermittentes, longiores. *Dubitatio.*

4 Respondeo quod continuæ febres sunt perennes vsque ad mortem. Ipsæ enim præ cæteris lethiferæ sunt magis: quæ enim intermittunt, periculo vacant, magis minusque pro remissionis spatio: vnde tutissimæ reputantur quartanæ, quoniam diebus pausant duobus, naturæque sese reficiẽdi spatium dant. Multum ergo & quintanæ, & sextanæ & annuæ longè præ iam dictis salubriores: & inter has, quarum periodi breuiores. Quæ enim quatuor horis durant, meliores quàm quæ octo: & hæ præ his quæ decem, & sic de cæteris. Etenim materia, quæ naturam impugnat copia & robore minor est in accensionibus breuibus, quam quæ in longis: faciliusque vincitur. Similiter vel vires naturæ validiores, vel pori etiam apertiores. Et quando ista omnia concurrunt, febris saluberrima est, nullius momenti periculum faciens. *Solutio.*

5 At quidem non omnes continuæ febres pessimæ, vel non continuis peiores, nisi sint eiusdem generis, & ab eisdem humoribus efficiantur. Palam est enim quod quæ in solis spiritibus fiunt, & in *Cur spiritales humoralibus minus periculosa.*

tenuibus vaporibus, licet continuæ sint, periculo tamen vacant quoniam spiritus facile sese malis exonerat ob sui caliditatem & tenuitatem; aut subito suffocatur, & perit antequam pugnare queat; vt patet in his qui veneno aut fœtore opprimuntur antequam febricitent, vel in primo feruoris insultu. Quæ autem in humoribus periculosæ: indicant enim necessitatem continuam pugnandi absque spiritus quiete: quæ verò in solidis partibus accenduntur, pejores sunt, siue in capite, aut alio nobili viscere: siue in toto corpore, vti in hecticis experimur, ex Medicorum dogmate. Et quidem eò deteriores & longiores in suo genere sunt omnes, quò accessiones diuturniores in suo genere. Accidit tamen ob tenuitatem materiæ & vasorum spatiositatem fieri continuam febrem & salubriter: donec vnica accessione peccans materia consumatur.

Et humorales solidis.

6 Quorum accessiones subsequentes prolongantur magis, aut anticipant horam præteritarum; in his intellige victoriam morbificæ causæ; quæ abundat robore copiaque; idcirco pugnam dilatat, & prouocationem anticipat. Quæ verò breuiantur & postponunt, è contra ob contrarias rationes. Si tamen signa coctionis defuerint. Quæ enim anticipant pugnam, naturæ vires & confidentiam indicant, & crisim, etiam Galeno; quod non fieret si febris esset morbus, & non remedium. Fatetur etiam Galenus, non anticipatam accessionem morbi indicare diuturnitatem: anticipatam verò crisim, & victoriam. Ergo bellum est febris à spiritu forti anticipata, à flaccido postposita declinataque. Et hoc verum est, vbi vis spiritus, non causa mali anticipat paroxysmos.

An anticipatio & prolōgatio accessionis bona vel mala.

Anticipatio accessionis cū signis coctionis victoriam naturæ, absque vero victoriam morbi.

Regula.

7 Continuæ febres si augentur calore & motu continuo, periculosiores; si minuuntur paulatim, salubriores: si perseuerant eodem modo, contumacem hostem periculumque ambiguum designant. In prima autem & in tertia crisim expectabimus, si critica apparuerint signa: & tunc augeri febrem bonum est. signant enim vires colligi naturales ad victoriam. Id quod Medicis malum apparere debet, quibus febris non remedium, sed morbus existat.

Nota, si febris augurium bonum, ergo febris non morbus per se.

Nota ex Gal. 8 Galenus autem febres diuturnas eas putat *in 2. de cris.* quæ à pituita crassisque fiunt humoribus: & in parte minus transpirabili: breues verò quæ à bile flaua, & in loco transpirabili. Nihilominus alibi fatetur se tertianam quam ex bile creat, ab autumno in

in ver productam obseruasse.

9 Accessiones intermittentium febrium habent rationem dierum, quæ in continuis. Etenim quemadmodum in his criticus est septimus, quartus verò indicatorius: ita in illis septima accessio est critica, quarta verò indicatoria. Sic dices de cæteris accessionibus proportionaliter ad dies.

De febribus speciatim secundum causas, quas habent in spiritu, aut humido, aut solido.

CAPVT III.

QVoniã febres accẽduntur omnes in spiritu, hostẽ verò habẽt, vel in spiritu, vel in solido, vel in humido; de febribus sigillatim dicturi, primò eas enucleabimus, quæ in spiritu causam habent.

De Febribus spiritalibus speciatim.

ARTIC. I.

SPiritales febres apud Medicos vocantur ephemeræ, eo quod per diem vnum vt plurimùm sunt durabiles: paucissimæque ad duos vel tres extenduntur: quam rarissimè etiam ad septem, vt Rhasis expertus est.

Omnis febris est in spiritu bellãte, hostis vero, idest causa morbi vel in spiritu vel in solido, vel in humido.

De ratione febrium spiritalium à primalitatibus.

Duplex origo ephemeræ.

Ira est per se febris, eius ortus, causa, & forma, & finis.

CAusa ephemeræ febris in spiritu vel à primalitatibus ortum ducit; vel à corporeitate. Si à primalitatibus, primum locum tenet ira, quæ per se sola & essentialiter febris est, sedem habet in potestatiuo: nascitur ab appetitu propulsandi malum, quod cognoscitiuum percepit, iudicauitque esse propulsandum, vel extinguendum: ex quo statim sequitur potestatiui commotio in calore & tenuitate, ex quibus etiam constat spiritus: quo calore & tenuitatis motione per potestatiui feruorem & impulsum agit in rem molestam. Vnde manifestum est, quod omnis iracundia est febris essentialiter ex sola occasione absque causa. Cognoscitiuum enim & appetitiuum non mouentur ab obiectis bonis malisque, sed suscipiunt occasionem, vt in Metaph. dictum est. Mouentur

uentur tamen per accidens, dum corpus tenue spiritus ab eis agitatur, in quo ipsæ insunt.

Causa febrium ephemerarum ex primalitatibus per se, vel per aliud.

2 Ab ira ergo non causatur febris, sed & ira est ipsa febris, ira quidem intranea & occulta, sicuti & timor occultus in fuliginoso spiritu, eo quod ab externa causa inferri non apparet. Aliæ vero passiones causant febrim, quas Medici enumerant; videlicet, tristitia, aër calidior, labor, dolor, vigilia, somnus, fames, ebrietas, cruditas, catarrhus, lætitia, timor, & inguinum tumores & bubones. Et hoc quidem faciunt vel quatenus sunt spiritus passiones, vel inferunt illi passiones: ad quas vincendas irascitur feruetque. Obstructiones quoque cutis, quæ calorem & fuliginem impediunt, pasſiones eas in spiritu causant, ad quas amoliendas, accenditur febriliter in causas: quod est irasci.

Signa pro cognitione febris spiritalis.

3 Cognoscitur autem febris spiritalis ab humorali & solidali seorsum Medicis, propterea quod in spiritali calor est mitis, blandus, vrinæ naturalibus similes, vel mutatæ parum: pulsus nullam ferè habent inæqualitatem, vel modicissimam: & cum cessat accessio, statim fit pulsus similis omnino sanis, quod in aliis febribus haud inuenies. Item multa ægrotantis tolerantia absque fastidio. Item vacuitas symptomatum malignorum; neque enim rigor, horror, aut frigus inuadit febrientem, aut dolor capitis, ventriculi, renum, cæterorumve principalium membrorum. Neque fastidium cibi, aut corporis grauitas, aut somnolentia, aut linguæ ariditas, & amaritudo, cæteraque signa, quæ humorales febres & solidales concomitantur. Causæ quoque spiritalis febris sunt manifestæ. Oriuntur enim in spiritu ex malo statim illato: spiritus enim passibilis est valde, ob tenuitatem sensumque exquisitum, faciléque accenditur. Humores vero non statim lædunt spiritum, nisi vbi exorbitauerint, quod paulatim & insensibiliter fit.

Cur spiritalis febris causæ patēt, cæterarum vero latent.

4 Latuit autem Medicos, cur à manifestis causis fit spiritalis febris, humoralis verò plerumque ab occultis; nunc autem palam est: quoniam spiritus solus est, qui irascitur contra morbum, & febrit. Cum ergo in spiritum infertur iniuria à quacunque causa, statim mouetur ad repugnandum; & hoc febrire ipsum est. Cum autem iniuria est in sanguine, aut in aliis partibus, non subito spiritus accenditur ad pugnam, nisi vbi ipsum cœperint molestare. Hoc autem non faciunt subito, nisi vbi malum adoleuerit: principia autem eius latent. Idcirco & causa febris futura

tura est, non præsens. Et quidem accidens istud valdè comprobat febrem esse iram, id est, remedium contra malum. Nam quando malum tangit spiritum, statim remedium adhibet, quando cæteras partes, minimè, nisi ad ipsum tandem spiritum infestandum procedat post suæ essentiæ principia. Non enim eadem principia sunt essentiæ mali, & maleficentiæ in spiritum, in cæteris partibus orti, sicuti sunt eadem principia mali & maleficentiæ in spiritum, orti in spiritu.

5 Signa autem tam salubria sunt in spiritali febre, quoniam cum vrinæ humores referant, & malum sit in spiritibus, non oportet eas immutatas esse. Pulsus vero ordinati sunt: quoniam ab humorum exhalationibus & exorbitantiis non vexatur; neque enim partium doloribus, quarum ratione in varias partes discurrens & aufugiens inordinatos edit motus, & ab humoribus interturbatos: ergo solitis motionibus pulsat, alteratis tantum, ita quod ex æquatis, tempestiuis, numerosis & fortibus, fiunt magnæ, celeres, crebræ & vehementes, quantum discutiendæ causæ passionis sufficiunt. *Cur vrinæ & pulsus boni in febri spiritali.*

6 Sed ex eiusmodi motionibus & feruoribus in corpore sicco calidoque solet hectica suboriri, si perseuerauerint: accenditur enim in soliditate calor aridus. In plethorico vero succulentorum solet humoralis febris enasci: propterea quod humores conturbantur motione spiritus, ad exorbitantiam, qui prius non exorbitabant. Propterea oportet Medicum multa circunspicere, dum spiritalis grassatur febris: nutriendo siccos ægrotos humidis frigidisque cibis: succulentos vero tenuibus, siccis & odoratis, quo minus putrescant, vt mox docebimus. *Cur hectica oritur ex febri spiritali perseuerante in siccioribus: in succulentis vero humoralis.*

De spiritali febre ex tristitia & timore.

7 Post iracundiam febrem essentialem sequitur febris ex tristitia & timore, in quibus apparet statim macies, & oculorum cauitas, color pallidus, pulsus paruus & languidus, & calor acer potius quam abundans. E contra autem se habet in spiritali febre ab iracundia, etiam Galeni testimonio. In qua sanè calor abundantior, non acrior: pulsus magni, celeres, vehementes, pleni, calidique non acriter, & ex parte inæquales: color rubeus, oculi magni, prominentes, turbatique. Hæc autem ita necesse est euenire: quoniam ira est motus ad exteriora sese *Accidentia febris ex tristitia.* *Causa prædictorum accidentium.*

effundentis spiritus contra morbificam causam: vnde spiritus implet oculos & turbat humores, intendit neruos, & corium, sequela sanguinis, rubedine & tumore insignit, pulsatque venas magna distentione, & calore, & celeritate ad vincendum, quod infertur, malum. E contra in mœrore & timore spiritus intro fugiunt ab eo quod timent, vel videri in sua infœlicitate nolentes. Et dum à consuetis functionibus ob hoc feriantur, fuligines à sanguine non sequestrant, nec distributionem, & coctionem alimenti absoluunt. Tunc spiritus incipit infestari ab excrementis & vaporibus, & feruere incipit, & agitare humores, & alimenta ad absolutionem, & excrementa ad expulsionem coquere aptaréque. Et hoc est febrire post tristitiam & mœrorem. Et in hac febre oculorum cauitas & macies corporis ex eo remanet, quod spiritus intro collatus minuitur, & nutritio in oculis, & externis partibus intercipitur, & humores intro feruntur, ita vt exteriores partes exsiccatæ appareant. Color autem pallidus est sanguinis absentia. Pulsus parui & debiles, ob spirituum diminutionem & fugam. Calor acer & modicus, quoniam absentibus humoribus intro delatis & spiritu, cutis arescit stipatúrque: & cum febris incipit, fuligines detentæ prius, nunc emitti incipiunt, & tangentem mordere manum, non autem adeo calefacere, vt in aliis passionibus, calorem augentibus.

Dubitatio. 8 Sed dubitabit quis non inaniter, quî fieri potest, vt in febri ex tristitia pulsus sit paruus & exiguus, cum omnis febris sit ira? in ira autem pulsus magnus & vehemens est. Similiter de cæteris symptomatis huius febris dubitare licet; quoniam non referunt ea, quæ in febri ex iracundia: ergo non omnis febris est ira spiritus in rem molestam.

Solutio. 9 Respondeo, quod ira per se febris est: timor autem & mœror res contraria febri prorsus, & ideo cum causa irascendi adest, tunc febris magnificatur & perficitur. Nam & nos cum irascimur citra febrem, incalescimus, erubescimus, intumescimus vultu, & agitamur corpore, atque pulsu, & impedimur lingua. Hæc autem omnia sunt febris accidentia & proprietates. Sed quoniã facile sedatur ira ex occasione exteriori excitata, idcirco & febris sedatur, & furor: omnis enim ira breuis est furor, breuisque febris. Febris autem prolixior, ira furorque est prolixus, in causam intrinsecam agens, non in extrinsecam: sicuti breuis ira. Et quia permanet causa hostilis in spiritu, permanet febris,

donec

donec febriens vincat ſpiritus. Et licet mites videantur febricitantes ad exteriora, tamen iracundi ſunt ad interiora per iracundiam abditam & quaſi innatam, non per editam & illatam & additam, vt patuit in Metaph. Sic etiam licet qui natura ſunt timidi non timeant exteriora obiecta aliqua, timent tamen ſemper innata obiecta, ideſt fuligines atras, quibus infeſtantur. Et cum additur eis occaſio timendi ab exterioribus obiectis, multo magis expaueſcunt, quam qui innato timore præditi non ſunt. Redeuntes ergo ad rem dicimus, quod febris ab iracundia ſe habet magis ad febris rationem & iræ, quam quacunque ex cauſa, & quæ ad ipſam proximius accedit, itidem pro gradu ſuo participat rationem febris. Metus vero & mœror ſunt motus omnino contrarij motibus iræ: cogunt enim introrſum ad fugam, quos ira extrorſum expandit ſpiritus ad vindictam victoriamque. Propterea que minuunt ſpiritus, obruuntque. Non autem cauſæ febriendi in eis ſunt oppoſitæ genericè, ſed ſunt ædem, quoniam vtræque moleſtant: ergo & ad pugnam cient. Cum ergo febris ſubſequitur, id eſt ira contra cauſam timoris & fugæ, ſeruat aliquid ſimile præcedenti paſſioni. Etſi enim obiectum timoris abierit, tamen cruditas in alimento, & ſordities excrementorum ob intermiſſas functiones in interioribus partibus remanſere, & contra has cruditates & ſordes pugnat iratus ſpiritus, haud tamen expers paſſionis illatæ ab obiecto, nec prorſus immemor. Propterea ergo pulſus languidos & paruos adhuc facit, ſicuti in timoribus ſolet. Cauitas autem & macies iam præerant, neque per febrilem iram tolluntur, niſi deuicta ſorditie & reaptato alimento ad probam nutritionem. Sed ſi quis vult bene curare febrem à timore & mœrore illato, is obiecta timoris & mœroris penitus auferat, annihilataque eſſe videri faciat timenti & mœrenti: & ſic ſtatim pulſus fiet magnus, & vehemens, quantum potis eſt. Etenim & cum intro fugit, minuitur ſpiritus, fitque exilis, partim conſtrictione ſuffocationeque, partim ex intermiſſa refectione. Vnde etſi febriliter pulſet arterias, haud tamen ita, vt magnum & vehementem edat, cum nec implere poſſit ſua copia arteriam, nec ſuo robore euertere tactum, quemadmodum cum de pulſibus loqueremur, declarabamus. *Admonitio.*

10 Qui etiam anxietatibus, curis, contemplationibus nimiis, & cogitationibus præcedentibus febri ſpiritali accenduntur, eadem habent ferè ſigna atque mœroris, & triſtitiæ, & timoris: *A contemplatione febris cur ſimilis à triſtitia.*

 cauſa

causa febrientes, vt etiam Galen. *in* 2. *de crisib.* testatur. Cuius ratio in nostro dogmate clara. Etenim in his cunctis actibus iam dictis, spiritus vnitur ad interiora, sicuti in physiologia declarauimus: idcircò etiam minuitur, & functiones deseruntur; vnde debilitas ac paruitas in pulsu: sordes & innutritio in corpore, præsertim in oculis, & decoloratio in vultu, sicuti dictum est. Subsequitur ergo feruor contra exurgentes causas intrinsecus; seruátque suæ affectionis tenorem. Proptereáque verum remedium est contraria prorsus affectio, & actus à Medico adhibita imperatáque.

11 Ponunt & quidē Medici à lætitia febrem spiritalem, in qua facies & externæ partes ob spiritus & sanguinis expansionem sunt rubicundiores: addendum erat, & nitidiores. Memini ego ex nimio risu, lætitiáque feruores huiusmodi accendi cum signis affectionis suæ seruatis, facto tamen pulsu maiore, celeriore, & vehementiore, & calidiore, blando satis calore. Sed statim euanescit, nisi commoueantur ita humores, vt ipsorum grauis vaporatio spiritum infestet ad pugnam, quam tamen edit passione ex parte seruata, sicuti miles hilariter veniens in certamen. Solet etiam nimia lætitia suffocari ex parte, ex partéque disperdi spiritus absque febre nulla. Et hoc væ illi: quoniam nec potest secum, nec cum alio pugnare febriliter.

Miles Gallus.

Omnis tandem affectio, & notio, & passio vehemens, quarum in primo lib. meminimus, febrem diariam, vel horariam excitare potest in spiritu, si quid insuper mouet ad eius vel humorum, vel corporis infestationem, quæ spiritum obliget ad pugnandum. Quarum passionum signa, & proprietates, & accidentia in Phys. & Medic. lib. 1. declarata sunt.

De ratione febris spiritalis à principiis actiuis corporeitatis spiritus.

12 FEbres, quæ nō à primalitatib⁹ affectis per se, sed à passionibus corporeitatis spirit⁹ originē trahūt, sunt alię à principiis actiuis, hoc est, ab æstu & à frigore. Et quidē ab insolatione æstiua, & clibani videmus plerumq; febricitare homines, & in corpore fieri rubicūdiores, sicciores calidiores, & caput quasi deūri, & cutem exasperari, vbi sudor elapsus iā est & vapor, nec nisi tenuitas inuisibilis amplius transpiratur & vrens. Expiratio in his longior & apertior & feruentior. Sed profectò simplex calor febrem non facit,

De febri ab æstu & gelu.

facit, alioquin omnes in Sole exercitãtes se, & itinera cõficientes febrirent. Similiter neque fit tunc modo febris à Sole, cum calor extraneus solaris igneusve cor attigerit, veluti Galenus & sequaces opinantur; etenim sunt qui tota die æstuant & laborant ad Solem, nec tamen febriunt, sicuti qui semel & modico tempore æstiuos accipiunt calores: in quibus non est putandum ad cor tam citò calorem penetrasse; in illis verò nec tam longo tempore, sed in cunctis calor aëris in cor defertur: haud tamen in cunctis accenditur febris, nisi in quibus excitantur ex humoribus vapores praui spiritum lædentes; aut principalium membrorum temperies immutatur, præcipuè autem in capite: cuius membranæ exsiccantur, cerebrumque assatur; & vapores è visceribus ascendentes afflictum caput & spiritum amplius vexant. Raros enim videmus febrire ab æstu absque capitis dolore, & vrinarum rubore.

13 A frigore etiã febriunt, propterea quod cutis constipatur frigoris vi condensatiua, & transpiratio impeditur excrementosi vaporis: à quo proinde spiritus infestatur, & ad pugnam lacessitur. Scabrositas cutis, & frigiditas seu caloris minutio, & acris tactus, à fuligine mordaci hanc febrem indicant.

De ratione febris spiritalis à vexata spiritus motione & corporeitate per corporeas causas.

14 Omnis etiam cutis obstructio à quacumq; fiat causa, spiritales adducit febres: retẽti enim vapores sordidi maximè infestant spiritum. Vnde exoritur pugna diuturnior quam ex aliis causis: donec enim aperiantur pori, & excrementa explodantur; febrit: propterea vsque ad tres dies ex talibus obstructionibus durat, & si spiritus robustus non fuerit ad pellendum, & sordes affuerint multæ, ad plures extenditur. Propterea nõ rectè Rhasis à quibusdam Medicis mendaciĳ insimulatur. Solet etiam hæc febris in humoralem transire. Retenta enim sordities sanguinem fœdat, & calorem, & temperiem à symmetria auertit: vnde nascitur pugna spiritus ad rectificandum quod exorbitauerat. Et quidem aliquando increscens est, & hoc malum parturit in sanguine: interdum in solido hecticam intemperiem in corporibus natura siccis, vt dictum est prius. Aliquando æqualis est à principio ad finem, quoniam impuritas perseuerans est. Aliquando decrescens, quoniam plus educitur continuo sorditiei,

Febris ab obstructione cutis.

Eiusdem transitus.

cipio ad finem, quam remaneat. Et hæc febris ſalubrior eſt.

Non poteſt febris ſpiritalis eſſe in ſanguine, niſi occaſionaliter.

15 Vocant Medici ſynochũ non putrem febrẽ hanc ſpiritalem: in ſanguine tamen accẽdunt. At hoc fieri non poteſt, vt ſanguis ſit ſedes ſpiritalis febris, ſed occaſio. Et cum eſt in ſanguine occaſio à principio, & non in ſpiritu, vtique humoralis dicenda eſt.

Quæ febres ab aere ingrediente cutim laxam.

16 Cutis etiam laxitudo è contra ſpiritalem ſolet accendere febrem, maximè autem id euenit calefactis corporibus ab æſtu aut labore, cum in ventum craſſum ſeſe expoſuerint, aut in frigidum aërem. Tunc enim vapor aëris ſubintrans, occupat non modò cutis meatus, vnde ſudor exhalauit reliquitque apertos, ſed etiam cor & cerebrum, & ſpiritum obnubilat grauátque. Idcirco ſtatim febris accenditur in ſpiritu contra ingreſſi vaporis moleſtiam, ſi datur tempus & commoditas. Cùm enim vapores ſunt peſtilentes multíque, ſolent ſubitò perimere ſpiritum, non ſecus ac carbones modicè accenſi; & fumus quicumque incluſus in aulis; & vapor ex antro Agnanæ, vt diximus in 6. lib. de peſtilentia ratiocinantes.

Ex catarrho.

17 Frigus autem ſolet etiam catarrhum generare, repercutiendo humores exeuntes per vapores ingredientes ad interiora, ſicuti diximus de catarrho loquentes. In catarrho autem febris eſt continua ſpiritalis, quando in capite & ſub cute vapor infeſtans ſpiritum, eſt expellendus, & intemperies reformanda.

Febris à ſomno.

18 Fiunt etiam ſpiritales à nimio ſomno, propterea quod diſtributio plenè non abſoluitur in ſomno ſicut in vigilia, ſed tantum concoctio. Neque excrementa ſatis educuntur; propterea neceſſe habent ſpiritus ad horum expulſionem accendi: vnde tumor in palpebris & in cute ineſt ſomnolentis, & calor amplè vapidus roridúſque, & pulſus magni, obtuſi, rati.

Febris à vigilia.

19 Fiunt etiam à vigiliis nimiis, propterea quod ſpiritus multus exhalat vigilantibus, minuitúrque obiectorum ictibus, & agitationibus propriis; & humores exſiccantur, & pauci ſpiritus reficiuntur, cum coctionibus minus vacetur, vnde grauitas in corpore ſequitur à modico ſpiritu gubernato; & pulſus paruus, & vacuus, & rarus. Non enim poteſt implere arteriam niſi copioſus, neque valde agitari. Oculi ſunt graues & facies pallida, & palpebræ humidæ non ſiccæ, ſicut in triſtibus.

Febris à labore.

20 Labor febrem excitat, non quà labor, cuius eſt attenuare & diſſoluere ſpiritum, ſed qua humores concitat & vapores qui ſpiritum lædant. Eſt autem pulſus laborantium paruus, ob diminu-

nutionem

nutionem & creber. Et quidem exercitium est conseruatio spiritus per ventilationem, & excitationem spirituum, quemadmodum in parte 2. realis Philosophiæ demonstrauimus. Labor autem, qui afflictio potius est, ex immodica exercitatione spiritus est diminutio: proptereáque alius est pulsus exercentis se, alius laborantis, vti in quarto lib. Med. docuimus.

21 E contra ocium febrem non modò spiritalem facit, cum spiritus non euentilatur, neque purgantur humores, & sordes infestantes eleuantur; sed etiam febres facit humorales. Cum enim non purgentur, marcescit humor, & calor augetur conclusa euaporatione: vnde enumerauimus in Philosophia morbos omnes animi corporisque ab ocio suborientes innumeros; præsertim autem qui ex putrefactione. Hic autem manifestum esto, quod ocium cruditates facit, & sordes, quorum vtrumque sufficit ad ciendum spiritum ad pugnam. *Febris ab ocio.*

22 Propterea inedia quoque febres generat, ieiunium tollit. Cum enim diu à cibo abstinent, calor qui in humoribus continebatur, eosque in spiritum vertebat, & in soliditatem, exsiccatis humoribus radicatur in solido, & ad hecticam disponit. Comitatur hos cauitas oculorum, macies corporis, & squalor, & pulsus tenuis, vacuus, duriusculus, paruus. At quidem nō videtur febris in spiritu accendi ob inediam, cum nulla res spiritum infestet; sed spiritus alimento indigens ira fertur in quidquid obuium est, proptereáque accenditur, vt possit vel soliditatem ipsam in sui nutrimentum inuertere. Sic obsessa ciuitas cothurnos & coria calceorum, & clypeorum, & cortices arborum sæpe comedit. Quidquid enim foris agimus, intus à spiritu prius factum est. *Febris ex inedia.* *Adnotatio.*

23 Cruditas autem ebrietasque & ingluuies ciborum spiritales febres gignere, propterea quòd vapores è crudis cibis eleuati spiritum afficiunt; adeóque interdum grauant, vt occidant, sicuti de ebriis pridem scribebamus. Sed hæ febres facilè in putridas transeunt, cum fœdantur humores: & accensionem postulant vt corrigantur. *Febris ex cruditate & ebrietate.*

24 Accidit & Hippocrati febris ex inguinum inflammatione similiter spiritalis: quæ pulsus habet maximos, veloces, calidos, vapidos, æquales: faciem rubicundam, tumidam; calorem in corpore multum vsque ad statum febris; post statum verò mitiorem humidumque; vrinam subalbidam, à naturali parum discrepantem. Ex qua descriptione Medicis probata, manifestè agnoscimus *Febris spiritus ab inguine.*

mus

Febres diarias etiam topicas fieri, cur. mus nil læso corde febres fieri. Etenim fatetur Gal. *de diff. feb. lib.* 1. in hac ephemera ex inguine nil lædi cor: attamen ne videatur propriæ positionis oblitus, addit, quod calor inguinis vsque ad cor defertur, non autem vapor putridus, qui ex putrescentibus in inguine humoribus exhalat; quemadmodum fit vbi putrescit in aliis vasis, membrisque, febres humorales generat. Sed hæc ratio fuga est, gratisque adducta. Manifestum est enim sola cogitatione, quæ cordi cõmunis nullo pacto videtur Galeno, fieri febrẽ patiente spiritu, & passionem mox amoliente. Prætereà ex bubonibus & exanthematis & tumoribus quibuscumque videmus febrem spiritalem fieri, eo quod spiritus infestatur ab humorum vapore, vel coit ad pugnandum totus contra morbum partis.

25 Ex his similiter ediscimus, febres diarias fieri non modo vniuersales, sed etiam topicas. Si quis in parte corporis dolente vel propter abscessum aliquem & tumorem, vel propter luxationem aut contusionem, aut vulnus, tetigerit, manifestè in illa febrem agnoscet, id est caloris augmentum & pulsationem in iuxta positis venis arteriisque: & tunc sanè potius ad solidum spectat febris, quam ad spiritum, excepto eo, qui dolente in parte implantatus est.

Curatio febrium spiritalium.

Artic. II.

Cur febris spiritalis iuuanda, non extinguenda. 1 SPiritalem febrem curare minimè oportet, cum ipsa sit curatio potius medicinaque morbi. Curationis autem & medicinæ non est curatio medicinaque, sed adiuuatio, sicut in bello, cuius finis est victoria, non pax: non enim inter morbum & naturam pax vlla valet, prodestve, nec iram sedat vtiliter, nisi victoria.

2 Oportet ergo in omni febre primo spiritum feruentem, & pugnantem iuuare, vt vincat, non autem à pugna reuocare, neque pugnam extinguere: qui enim pugnam auferunt, succumbendi causam & occasionem præbent pugnanti, & necem, seu morbi seu belli prolongationem. Vnde in æstate calidisque in locis febres & morbi breuiores sunt, spiritu per calorem externum adiuto: quare qui refrigerant aëre vel aqua frigidis febrientem, non Medici, sed carnifices sunt, vel proditores. Similiter qui cibum offerunt in febris principio, vel augmento, efficiunt,

ciunt enim, vt abiecto gladio clypeóque miles ad epulum currat, relicta hosti victoria. Qui etiam sanguinem minuunt venæ sectione, febrem quidem cessare faciunt, spiritus enim ex parte exhalat, ex parteque ob nouum timorem omittit pugnam: sicut qui retro insidias intelligens, procedere vltra in hostem detrectat. Qua in causa narrauit mihi peritissimus obseruator Medicus Tiberius Carneleuarius conterraneus doctissimus, sese expertum esse quendam sanguinis missione statim febre liberatum, in sui tamen subsequentem perniciem. Vnde indoctissimi sunt, qui febrem tollere satagunt, non autem causam hostilem, in quam pugnans febrit spiritus.

3 Secundo ergo curabit Medicus, vt hostis, propter quem & in quem geritur bellum febrile, tollatur victoriaque remaneat in spiritu pugnante; atque sic cesset pugna, & non aliter.

4 Tertio sataget, vt quoniam læsiones multæ fiunt in spiritu, & in aliis corporis partibus expugna, tollantur. Qui enim in propria domo & ciuitate bellum gerunt, accipiunt vulnera, & minuuntur viribus: item ipsorum domus & ciuitas multis affligitur damnis, tum à bello illatis, & commissis: tum ab omissis functionibus ad gubernatum pertinentibus. Nec enim agricultura exercetur, nec forum, nec gymnasia tempore belli, nec cæteræ artes, vtiles ad vitam. *Febris per se remedium, & per accidens nocet.*

5 Igitur in spiritali febre primo spiritum iuuabimus calore pugnantem alio calore, vel saltem ne proprium amittat curabimus; ergo tegemus, non nudabimus febricitantem, nec in frigido aëre, aut aqua detinebimus.

6 Secundo adhibebimus ea, quæ morbo contrariantur, id est hostili causæ prouocanti ad pugnam, non autem quæ aut spiritui, aut feruori. Igitur in passionibus animi causantibus febrem contrarias passiones inducemus: & si febris fuerit ex tristitia & timore, per lætitias lætasque res, & confidentiam, & securitatem inducentes, prosternemus tristitiam timorémque. Si ex cogitationibus & anxietatibus, per quietem & ea quæ à cogitationibus distrahunt animum, vt per Musicam, vinum & fabulosas narrationes, & pulchras res. Si ex desperatione, spem inducemus: si ex nimia lætitia, per res serias & contemplationi spiritum colligentes. Idem dicito de cæteris primalitatum affectibus. *Cur febris spiritalis ex passionibus animi.*

7 Cum vero ex passionibus corporeis incipit morbifica causa,

Cura febris ex corporalibus. eas profligabimus: nam vigilias somniferis, somnum vigiliis: crapulam inedia; famem cibo facilè in cibati substantiam transeunte, etiam curabimus. Neque enim sic distrahimus spiritum à pugna hic, sicuti in aliis occasionibus: sed hostem in quem pugnat, vel qui pugnatores alios suscitauit, extinguimus. Similiter in febri ab obstructione ea, quæ cutim laxant aperiuntque accommodabimus. In luxationibus curabimus prius, vt quæ ingressæ sunt causæ mali, regrediantur foras, aut extinguantur: & cutis plusculum constipetur; id quod oleum myrtinum præstat. Cùm febriunt ex bubone, & inguinum tumore, aliarumve partium, harum salutem curabimus prius per suppurationes, & puris expressiones, aut per resolutionem oleis calidis factam; & si inflammatio vrget, sectione etiam venæ vtemur secundum artem. Est etiam vbi & purgatione est opus.

8 Quæ autem mala inuehuntur ex pugna, tentabimus abolere. Primum quidem malum est spiritus diminutio. Augebimus ergo illum in declinatione febris cibo facile conuertibili in lucidos, multos & fortes spiritus; quales fiunt à vino, & odoribus carnium optimarum: & coctu facili cibo optimum succum præbente. Et quoniam secundo pars solida affligitur ex caloris accensione, balneis vtendum dulcibus, vt calor in aquam ex soliditate transeat, ne hecticæ initium ibi det; ac simul sordes emungantur, & pori aperiantur ad egressum. Propterea que his qui ex obstructione febriunt, sunt magis necessaria. Ex lassitudine vero & fame, balneum vini prodest magis, eiusque potio, vt in tristibus dicebamus. At in iracundis Medici vinum non concedunt: & quidem rectè si intemperiem respiciunt subsequentem in solido & humido; & feruorem spiritus plus iusto accensi: non autem si febrem sic tollere velint. Victus etiam humidus febricitantibus conuenit, vt quoniam siccescunt temperentur: & quia facile conuertitur in substantiam nutriti absque spiritus labore & impedimento. Frigidum tamen non admitto, quidquid dicant Medici, nisi vt reliquias caloris post febrem emendet. Quapropter non rectè sentiunt, qui frigidum & humidum contra febrem dant: sic enim vtilior esset nix: sed qui contra damna, ex febre per accidens illata, bene se habent.

9 Præterea ne in putridam degeneret febris spiritalis, est curandum, purgando sanguinem, reficiendoque meliorem, vtuntur Medici venæ sectione, clysteribus & pharmaco sanguinis

mundi

mundificatiuo. Cibi etiam id ipſum reſpiciant. Dentur autem ſubſtantia minus calidi aduerſus inflammationem ex obſtructione ortam;non autem ſi ex ſpiritus accenſione accendatur ad purificationem ſanguinis.

10 Si autem ſanguis putruerit curabitur, vt putrida febris cauſa. Cognoſcitur autem hoc, vbi poſt ſpiritalem febrem ſuccedit rigor & horror, & ea ſymptomata, quæ in ephemera non ſunt; comitantur autem humoris vitia, ſicuti dictum eſt prius. Non enim rigent, horrentque, niſi mordax humor vaſa, & ſoliditatem per quam tranſit,rodat,pungat, mordicétque;vel plurimi fumi fuliginoſi, ſicut lignorum viridium fumus oculos ſtimulat, ſpiritum infeſtent.

De continua febre in ſoliditatem inuecta; & de hectica, & tabida, earúmque differentiis, & diuiſionibus, & cauſis, & rationibus,ſecundum Medicorum dogma: & noſtrum.

CAPVT IV. ARTIC. I.

1 AVgmentum caloris & ſiccitatis in ſoliditate animalis, febris hectica non eſt, quemadmodum quibuſdam videtur: multi enim ad Solem incaleſcunt & exſiccantur, nec febriunt. *Exſiccatio & calefactio ſola non ſunt hectica.*

2 At ſi calor & ſiccitas extra ſymmetriam naturalem abeunt, perſiſtuntque hac in diſſimilitudine, viſceribus & ſpiritibus non congrua,fortaſſe eſt hectica febris: quoniam videtur Medicis eſſe calor præter naturam in ſolida parte habituatus, præſertim in corde, quod cætera imitantur; vnde hecticas non per ſe oriri ſcribunt, ſed reliquias eſſe inflammationis, aut diariæ febris, aut ex ingentibus paſſionibus ortum ducere in iis modo, qui calido ſunt ſiccoque temperamento, cholericique: & in æſtate, & iuuentute; vigiliis, & inediis, & curis magnis, & ſicciori victu degentes, in regione calida. Hos enim ex ira, aut triſtitia, aut vigilia, cæteriſque cauſis diariarum facile contingit hecticos fieri. Eædem enim ferè cauſæ modicæ faciunt diariam; immodicæ, hecticam: aut potius in corpore humido diariam, in ſicco hecticam; quæ tamen diariam conſequatur eſt opus: prius enim ſpiritus accenduntur,quam ſoliditas. *Hecticam videri reliquias præcedentium inflammationum.*

 3 Hinc

Galeni signa hecticæ.

3 Hinc Gal. *in lib.* 1. *de diff. febr. c.* 9. agnitionem hecticæ docens, ait: Quod si quis correptus fuerit febre, quam perspicuæ externæ causæ præcessere; si enim in sequenti die eodem tenore febricitat, absque augmento & decremento caloris & pulsus, aucta tamen siccitate in corpore: tunc suspicandum est ipsum hectica teneri. Si autem tertio die dubitans de tertiana accessione vsque ad tempus accessionis ieiunus permanserit, nec noua accessio aderit, nec diminutio insignis, sed tantummodo reliquiæ primæ febris permaneant cum caliditate, & ariditate corporis, quæ primo tactu mitis sentiatur, processu vero acris, mordax & sicca; huiusmodi febrem hecticam esse existimandum. Et cum post assumptum cibum deinde incalescere corpus, & pulsus fieri magnos & veloces inuenies, tunc proculdubio hectica pronunciabitur. Non enim noua est accessio, sed caloris, & spiritus auctio ab assumpto cibo; quod omnibus etiam sanis accidit, hecticis tamen notabilius, quoniam tenui, paruo, debili, & duro sunt pulsu: & occultato calore in sicco: qui tamen sicut calx aqua conspersa, statim accenditur manifestius, distributo autem cibo ad proprium febris recurrit tenorem, neque febrire ægri sese sentiunt.

Conclusio. De tabida & eius signa.

4 Ergo principium hecticæ est, cum desinere habet diaria. Confirmatio hecticæ est in tertio die, cum tenor seruatur anterior, siccitasque augetur. Ex febri autem hectica suboritur tabida; qua corpus solidum colliquatur: cuius signum est pulsus debilis & durus: qui in hectica paruus tantummodo erat, & frequens. Item vrina oleaginosa & excrementa fœtentia morticinum: oculi concaui, collapsa tempora, flos coloris extinctus.

Nostra sententia de hectica.

5 Nobis autem visum est à principio febrem hecticam non esse vllam, nisi vbi soliditas sorditie, aliáve intemperiem causante re, vexatur. Tunc enim accenditur spiritus contra causam vexantem & fœdantem temperamentum solidum, ac proinde in solido accendit calorem nouum: & quia non potest agitatione simul pugnare, quoniam non est intra vasa, neque in medio homogenearum partium vexatio, sed intra solidas partes, ad quas non pertingit motio spiritus: propterea febris hectica non soluitur, nec intermittit, sed calor ille durat, temperiémque demolitur, dum pro ipsa pugnat intra ipsam. Manifestum est autem hoc in topica febri hectica cuiuscumque membri, quæ eadem perdurat

Intemperies hectica non est febris vt putant, sed pugna debi-

durat vſque ad ſuppurationem, aut doloris ſedationem, vel luxationis reformationem. Solus ergo calor additus non facit febrem in ſolido, ſed intemperiem modò. In hoc ergo Medicis conſentire non poſſum, quod opinantur intemperiem illam eſſe febrem, quæ in ſolo caloris & ſiccitatis exceſſu eſt; & non in ſpiritu ſponte efferueſcente contra noxias res.

lis ſpiritus contra illam intemperiem.

6 Puto ergo dari intemperiem in exceſſu humidi, quam vocant cachecticam: & in exceſſu frigidi, quæ eſt propè interitus, aut frigidus maraſmus Medicorum: & in caliditate, quæ eſt inflammatio, abſque alia cauſa præter exceſſum caloris: & in ſiccitatis exceſſu, quæ ſenium eſt. Cum autem ſiccitas calida excedit, hecticus eſt habitus; non autem febris, niſi ſpiritus in ipſam inuehatur; quod tamen non facit, niſi vbi ſiccitas meatus obſtruit tranſpirationibus, & vaſa reddit inepta inobedientiáque functionibus ſpiritus: quas incommoditates vt amoliatur ſpiritus accenditur, & tunc modò eſt non intemperies ſola, ſed febris hectica; quoniam accenſionem ſui in ſoliditatem ſpiritus, primò intorquet, non in ſe retinet, nec in humores intendit. Differt ergo hecticus habitus ab hectica febre, quemadmodum dictum eſt.

7 Manifeſtum eſt etiam, quoniam non modo febres diariæ & inflammationes ſimplices & putridæ cauſant hecticum poſt ſe habitum: vnde ſcimus non eſſe febrim; ſed etiam vlcera pulmonis, & ventriculi, & iecoris, & aliarum partium principum, & ingentes euacuationes idem præſtant: ſed alio modo. Euacuationes enim immodicæ hecticum faciunt habitum calore in ſolidas partes graſſante, poſtquam humores exierunt. Vlcera verò viſcerum impediunt functiones ſpiritus, ac proinde nutritionis munia. Ergo nec perficitur alimentum, nec excrementa ſequeſtrantur, nec tranſpirationes abſoluuntur. Ergo remanent ſpiritui incommoditates: & ſic accingitur pugnæ, quam in ſoliditatem impurificatam exercet. Pulmonis autem vitium idem præ cunctis magis præſtat, non quia accendit cor vicinum, vti Medici opinantur: ſed quia non ventilat, nec auget calorem cordis, neque irrigat aëre corpus, ex quo ſpiritus ſimulque ex ſanguine regeneratur: nec purificat arterialem ſanguinem, nec educit vti prius ad nutritionem abſoluendam, viuificando ſui miſtione venalem ſanguinem. Ergo ſordibus replentur pori & vaſa, & deficit in corde caloris abundantia, qui ſpiritus creat, & arterias viui-

Cauſa hectici habitus præter febrē multa & qua ratione.

Vnde tabes communis.

 ficat

ficat,& per eas venalem sanguinem; & transpirationes celebrat; proptérea sequitur pulsus debilis, & paruus. Durities autem accidit defectu caloris, & siccitatis augmento. Mox calor occlusus, sordibus augetur, & in compositionem grassatur, cum quod prius facere solebat vsque ad transpirationem, non potest; proptereaque colliquat partes solidas, non secùs atque calor marcescentis corticis arantij in vmbra, in corticem grassatur, ipsum laxando, liquefaciendóque; & qui in cadauere relinquitur intra fossam, similiter facit.

Duplex marcor. 8 Diximus etiam in superioribus libris errare eos, qui putant marcorem vnius generis esse, idest, per exsiccationem, quod facit calor magnus in senibus, & in rebus ad Solem exsiccatis: Cum sit alius marcor, qui fit per colliquationem à calore blando aucto, in proprium agente subiectum, cum non possit exhalare; laxantéque propriam molem: quod experimur in carne, dum fracescit in vmbra; sicuti priorem in carne, dum assatur in igne. Sal autem impedit marcorem caloris blandi, educendo foras sui acumine aculeos caloris laxantis suum subiectum; & vi constrictiua partes carnis solidas indurando, ne laxentur, liquescantque. Vide Phys. & lib. 3. 6.

De tabe topica. 9 Cum autem in aliis membris fiunt vlcera & damna, tabes non exoritur, quoniam nutritio non peruertitur omnium partium, sed illorum modo; vnde videmus marcescere crus, & manum absque hectica, vel tabe communi. Interdum verò qui fistula in partibus quibusdam infestantur, solent in tabem virtualem ex topica transire, cæteris partibus vicinis paulatim per sympathiam ad consortium mali conuersis: & per illas aliis, vsquequo principes partes affectæ sunt in causa, vt totum corpus fœdetur sordibus, & emacietur. Non ergo necessarium est, vt cor prius tabescat, sicuti putat Galenus; sed vndecumque tabes incipit, si deueniat ad membrum nutritioni necessarium, id efficiet. Sed si cor tabescat, eò deterius: ipsum enim officina est spirituum, & arterialis sanguinis, quo nutritio absoluitur. Miror etiam quomodo tabem à pulmonis affectu Galenus concedat, non autem hecticam. Propterea quod humidus est, sicut ait *in lib. de marasmo*: cum manifestum sit spiratione omissa calorem non ventilari, & hecticam fieri in soliditate: tabes etiam hecticam sequatur.

10 Præterea ipsemet Galenus *in eodem lib. de maras.* admonet tabem

tabem nō esse febrem tabificam, sed senium ex morbo, propterea quod cor non incalescit, sed refrigescit in tabidis: quod etiam pulsus rarus & paruus, & spiratio rara simul & parua, & qui expiratur aër non calidus, sed potius frigidus confirmant. Sed hæc ratio probat etiam nullam esse hecticam febrim: etenim in cunctis tales sunt pulsus, qui languori conueniunt, non qui pugnanti spiritui. Similiter etiam spirationes, & expiratus aër. Vnde confirmatur sententia nostra, quod non datur hectica febris, sed hecticus habitus, in quem inuectus spiritus facit febrim non motione, sed sola accensione, nisi in arteriis, vbi vtrumque præstat; ægrè tamen, quoniam imminutus est valde: haud tamen cessat, dum viuit sentitque malum, non repugnare malo, quibus potest etiam tantillis viribus, & cum augetur auctis, vti post cibum: & propterea aliquo modo febris admiscetur, sed reuerà non dicenda febris ea ratione, qua Medicis videtur.

Gal. tabes nō est febris. ergo nec hecticus habitus.

11 Triplicem hecticam statuit Galenus. Primam cum efferuescit humor inter partium similarium spatia inexistens, tendens ad siccitatem. Secundam cum caliditas & siccitas in corde inualuerit, humidumque magna ex parte consumptum est à calore accenso, sicuti flamma in ellychnio lucernæ. Tertiam cum consumptum est humidum soliditatis, & quasi ellychnium exustum: & hanc vocat tabidam & marasmodem; nec posse sanari putat, sicuti nec senium. Nam quamuis exusto ellychnio superinfundas oleum; quia enim perdidit soliditatem, & prope cinis factum est, non potest in eo durabilis flamma vitalis persistere. Marasmum autem duplicem esse putat, alterum siccum frigidumque; proprium senum, & eorum qui morbum similem senio patiuntur; alterum siccum calidumque tabescentium hecticorum proprium, qui inflammationes consequitur, & syncopen aliquando, & quando absumitur humidum, quo partes nutriuntur & molliores carnes exsiccantur, curatur: quando etiam solidarum fit exsiccatio, quæ primæ & similares sunt, nequaquam curatur, vti ait in lib. de marasmo.

In primo de diff. feb. 9.
Galeni sententia de triplici hectica, & duplici marasmo.

12 Nos etiam *in physiol. p. 2.* diximus, primam hecticam esse, cum humidum nutrimentale consumitur, sicuti in lucerna totum oleum. Secundam, cum humidum imbibitum partibus nutriendis, sicuti in lucerna quod imbibitum est oleum ellychnio, consumitur. Tertiam cum etiam humidum, proprium partium & gluten continuitatis earum perit, & fit post exsiccationem

Nostra sententia in moralibus cap. de exercitio.

tionem exustio: & sanè incurabilem pronunciauimus, sicuti cum ellychnij substantia vritur ad incinerationem, postquam quod traxerat oleum, exsiccatum est.

Correctio propria sententia.

13 Verum enim verò non omnia hæc rectè se habent ad philosophiam. Non enim colliquatio, quam in tabidis experimur, fit ab exsiccante vrenteque calore: qui humiditatem consumit, & in aërem per transpirationem educit attenuatam, vnde relictæ partes arescunt humidis priuatæ, quod in senio accidit, prout *in lib.2. & in phys.* declarauimus: sed colliquatio fit à calore subiectæ carnis & soliditatis concluso, ac per se aucto, dum exhalare nequit. Si enim fieret ex tabidis exhalatio, non esset ipsorum cutis densa, constipata, arida. Manifestum est hoc in cadaueribus & carnibus in vmbra positis, quæ tabescunt colliquatione facta à calore natiuo in proprium subiectum sese augente: non tamen ita, vt possit vapores educere tenues, sed solum laxare ac liquare. Neque enim tabidorum excrementa olerent morticinum, si arefaciens calor in hecticis esset tabidis, & non colliquans. Colliquare autem non potest calor validus robustusque: is enim assat dissimilaria, & attenuat, forasque ad peripheriam educit: blandus vero colliquat, & trahit ad centrum: vnde tabidi patiuntur prope mortem defluuium capillorum, & alui fœtidos fluxus. Propterea quod non educit foras ad pilorum nutritionem amplius calor humorem fuliginosum, sed colliquat, trahitque introrsum, vnde sequitur alui fluxio fœtida.

Calor immanens occultus, non calor exhalans manifestus facit tabem.

Quis calor blandus, & quando fouet corpus & quis, & quando colliquat, & tabefacit.

Medici autem in hoc falluntur, quod putant calorem blandum fouere animatum corpus, non liquare; quod verum est de calore viuido potente excrementa educere, & transpirare; non autem de cadaueroso munia eiusmodi facere non potente, propterea quod vel cutis est valde constipata, vel pulmo non insufflat quantum opus est ad eius generationem & viuificationem; vel cor & iecur non conficiunt nutritioni aptum sanguinem. Propter eaque ergo calor à suis muniis impeditus agit in subiectum proprium, ipsum paulatim non exsiccando, vt fit in senio; sed liquando, vti fit in cadauere. Igitur sicuti calor ellychnij, non quia deficit oleum, sed quia via perducendi & trahendi oleum ad flammulas est impedita, colliquaret ellychnium, non autem in cinerem verteret, si tamen esset inclusus vnde elabi non posset; sic operatur calor intemperatus, & natiuus in hectica marasmode.

14 Galenus quidem negat ſimilitudinem caloris lucernæ & natiui contra antiquos Medicos & Philoſophos, docens in hoc eſſe diſſimilitudinem, quoniam calor lucernæ propriam materiam paſcitur, non auget, nec fouet: calor autem animalis auget, fouet, nutrit, ſeruátque; proptereáque ſenium non à natiuo calore fieri putat, ſed ab extraneo; & ſequi ad naturales operationes. Natura enim ſapiens à principio vtitur humido aquæ, & calido, ſiccóque ignis, vt poſſit quomodo libet formare organa vitæ ad quamlibet partem flectendo. Deinde verò quia oportet quædam organa tandem eſſe ſicca, vt edant ſuam functionem, vtitur ſiccitate terræ: & ideo continuo ſicceſcere organa, & hoc tandem eſſe maraſmum ſenij: nec poſſe vitari, quia non poteſt natura non vti ſicco, etiam pluſquam oportet. Sic etiam cum fit torridus maraſmus à calore febrili. Putat ergo nil eſſe maraſmum, niſi ſiccitatem.

An Galenus recte exemplum lucernæ neget.

15 Sed fallitur in multis, niſi ego fallor; Primo quoniam maraſmus non fit ſola exſiccatione, quæ remanet poſt euaporationem humidi, vt in ſenio, & in carne aſſata: ſed etiam colliquatione, vt in phthiſicis & in cadauere, licet ad colliquationem tandem vbi mors fit, poſt mortem ſequatur exſiccatio aucto calore amplius. Secundo quoniam putat calorem natiuum, quà calor eſt, ſubiectum nutrire, cum tamen hoc faciat qua moderatus eſt incluſuſque in mole, qua contemperatur & fit vnum. Sicut enim calor lucernæ inflammatæ ellychnio nutrit ſuum ſubiectum, id eſt flãmulam, qua cum ſurſum attollitur, funiculum vero lucernæ vrit & oleum conſumit: ſic etiam calor natiuus carnis, & iecoris, & aliorum viſcerum, nutrit carnem, iecur & quilibet ſuum viſcus; conſumit vero nutrimentum, quod comparatur oleo. Et hoc Galenus non conſiderauit. Præterea calor lucernæ eſt in aperto & patens, ideoque exhalat cum ſuis tenuitatibus: & idem facit calor animalis ſpirituum, ne dum ſolidarum partium; continuo enim pro ſua rata exhalat & remanet. Vterque etiam dum educit tenuitates ſurſum aliquo pacto, etiam ſolidum ſubiectum indurat. Sed in lucerna cito, quoniam commoditas exhalandi adeſt, & robur comburendi; in carne vero animata paulatim, quoniam minor eſt exhalandi cõmoditas, & robur vrendi minus. At ſi nutritionem flammæ non poſſet perficere calor lucernæ, quoniam via trahendi oleum deeſt, aut qui oleum infundat non adeſt, funiculum quidem vrit,

Reprobatio.

quoniam illi possibilis est vstio in aperto, & propter suum robur: in animali vero non vrit, sed colliquat solidum, quod nutrire nequit, quoniam inclusus est, & minus roboris habet. Sic etiam ostendimus *in Physic.* calorem in visceribus terræ non vrere, nec exsiccare, sed liquefacere exsiccata, etiam miscendo quam creat tenuitatem attenuandis adhuc partibus, & per eam omnes simul ad liquefactionem disponendo, & deducendo: & hanc dissimilitudinem Galenus debebat attendere, & non priorem, quam & minus rectè examinauit. Calor enim natiuus, licet acquisito in formatione corporis appetitu conseruet subiectum, innato tamen incessãter ad cognata euolare cœlestia cupit corpora; sicuti *in Metaphys.* ostendimus: & *in Phys. quæst.* contra Latinum Medicorum. Hoc autem fuit ignotum ante doctrinam de Primalitatibus; propterea Galenus minus culpabilis videtur. Marasmus ergo senij à calore aucto exsiccantéque fit, tabidorum verò à reliquiis caloris aucti in proprio subiecto, laxantis temperiem ac liquantis, vti sæpius dictum est.

Lat. Tancredum in lib. de fame & siti.

16 Quapropter haud propterea tabes fit, quòd exficcatur primo alimentum, deinde ros, deinde innata partium humiditas, sicuti prius dicebamus, ex parte Medicis adhærentes: & sic triplicem febrem hecticam facientes; quamuis tabem nunquam similiter illis celebrauimus, sed per putrefactionem liquantem, non per exsiccantem: verum tabes fit, quia nutritionis ratio celebrari nõ potest, & exinde fit cibus ex carne colliquata, & non ex cibo caro. Hectica autem fit ob calorem inclusum in solido, ita vt non possit transpirare, nec ventilari: & cum ex hoc sequitur nutritionis impeditio aliqua ex causa; sequitur tabes. Vnde omnia corpora sic emaciata tabescunt: non autem quia exsiccantur, aut calefiunt, aut non comedunt. Heremitæ enim parcissimi in exsiccationem & extenuationem multam deueniunt, non autem in hecticam & tabem. Similiter pauperes exercitati laboribus, & inedia, & remigio; in hecticam & phthisim non incidunt. Ergo non exsiccatio, neque calor facit tabidos: nec etiam hecticam (nunc addo) nisi prohibita transpiratione: sicut tabem prohibita nutritione. Manifestum est enim, quod quocumque viscere nutritioni destinato patiente sequitur hectica & tabes, non autem ex inflammatione, & inedia, & exercitio, nisi præfatas passiones simul adducant. Syncope verò hecticam adducit, quoniam fit spiritu ad interiora fugiente minutóque, vnde impeditur

Correctio propria sententia prioris.

Vera ratio tabis & hectica.

Hectica prohibita transpiratione, tabes prohibita nutritione.

tur ad exteriora efluxus tranſpirationum, & diſtributio nutritionis.

17 Senium autem calore exhalante fit multo paulatim, relicto modico, qui nutritionem celebrare non poteſt, quamuis humidos illi ſuggeras cibos, propter eius paruitatem & ſoliditatis duritiẽ, præſertim iecoris & viſcerum: Ergo nõ eſt ſenium tabes colliquans, ſed exſiccatio potius, quàm tabes, & copiæ caloris imminutio potius quã roboris, niſi in fine, in quo & robur labaſcit. Et propterea Galeno viſus eſt maraſmus frigidus. Quem autem vocauit torridum, non ſatis rectè vocauit; torrefactio non facit maraſmum, ſed relictus ex torrefactione calor in ſicco, quod laxat auctus, liquatque non vrit, vti putat Galenus. Quæ autem de terra qua vtitur natura in adultis, non autem in infantibus, dixit, indigent examine ſtricto. Neque enim inerat terra prius, & natura non vtebatur ipſa, nec ſi poſtea aduenit natiua eſt, prius autem infuiſſe non videtur tanta, quanta in ſene. Si aucta eſt à cibo, non eſt natiua. Et cur natura, quæ Galeno non eſt aliud, niſi calor innatus, vt ibidem & alibi docet; ſi prudens fuit ab initio, vt non vteretur terra, ſed aqua & igne, poſtea cum terram in vſum accerſit, vtitur plus quam decet? & vnde hæc ſapientia in ſtupidis elementis & elementalis? Si ab anima mundi, vt Gal. *in lib. 17. de vſu part. & de format. fœtus*, admonet, tamen mirum quoniam eadem anima abutitur ſicco terreo ad ſenium & interitum. Sed quia conditorem rerum, & executores Angelos non agnouit, & rationes primalitatum, loquitur fruſtra in multis, ſed non æquè fruſtra atque in Peripato fit.

Quid ſenii.

Confutatio Galen. de ſenio.

De curatione hectici habitus, & hecticæ febris, & tabidæ.

ARTIC. II.

1 QVi in ſimplicem habitum hecticum inciderint poſt ardentes febres atque inflammationes, & ephemeras, veluti ſolet, quoniam humiditas in his abſumpta ex parte eſt, etiam in ſoliditate roſcida, & cutis exſiccatione pori contracti obſtructique ſunt, & calor in ſolido accenſus eſt; tribus indigent remediis contra tres iam dictas malas affectiones.

Quis aer cura habitus hectici conueniat.

2 Aër in quo curantur, ſit frigidus & humidus, temperatè quidem, ne frigus obſtruat adhuc poros; ſed ſolùm ne ambientis calor iuuet eum, qui in ſolido eſt accenſus. Fugiat æger ſiccum

& frigidum,magis autem ſiccum, id eſt tenuiſſimum & calidum aërem ciuitatis, & occluſum ſuffocatúmque,& vaporibus inſuauibus conſperſum,& fœtidis & craſſis,omninò fugiat. Viuere ruri intra herbas humidas benè olentes,& virides plantas,& in pratis ſub dio potiùs quàm ſub tecto,ſuaui exercitio, ſaluberrimum eſſe agnoui. Ita vt quidam Fratres hectici è monaſterio rus ſemoti,facile ſanati ſint:nil enim magis iuuat, quam ſpiratus aër,& per arterias & poros tractus, ſi ſalubris eſt: quemadmodum inſalubris nocentiſſimus.

Quis victus. 3 Victus etiam ſit frigidus & humidus, non quidem artificiata frigiditate ex niue. Solet enim natiuum extinguere calorem, & poros obſtruere, & viſcoſitates ingenerare. Proſunt ergo cucurbitæ,melones,ceraſa,non nimis acida, lactuca,malua,intuba,alica,ptiſanæ cremor. Oportet enim victum eſſe tenuis ſubſtantiæ, qui citò tranſmutetur,& in ſoliditates ingeratur;& temperet calorem ſimul & ſiccitatem,& elabentes partes inſtauret. Propterea carnes erunt porcellorum iuuenum, caponum, ficedularum, vitulorum,pullorum,& anſerculorum,ad alicuius fluuij ripas nutritorum.Præterea caſeus recens abſque ſale, recotium,lac,præſertim muliebre; quoniam natiuum humidum facile inſtaurat, quod febris conſumpſerat,cum ſit ſemini humano,& primo principio perſimile,ac primum nutrimentum. Poſt lac muliebre valet aſininum, quoniam minus viſcoſum eſt, ac facilè diſtribuitur,& humiditate plenum; lac etiam capræ aliquibus non negatur; Verum nutrienda eſt mulier,& aſina,& capra herbis iiſdem, hoc eſt lactuca, intubo, & aliis frigidis& recentibus. Mulier autem carne hœdina,anſerina,vitulina, aliiſque iam dictis. Abſtinendum eſt à carnibus ſeneſcentium animalium, & craſſis,quales boum, leporum,aquilarum, paſſerum,aprorum,aliiſque ſiccis & calidis. Vnde & columbas ob calorem vitare oportet. Carnes lactentium pullorum probæ ſunt,præſertim hœdorum & vitulorum. Item oua recentia ſorbilia calore gallinarum & non igneo, calida.

Pharmaca. 4 Medicamenta purgantia non dabis ægroto, ne exſiccent & calefaciant. Aluum tamen clyſteribus lenitiuis fluidam facies, quando oportet; ex butyro, lacte, malua, violis, caſsia,manna,& huiuſmodi.

Syrupi. 5 Dantur etiam ſyrupi ex nymphæa, violis, intubis, aliiſque; humectantes & minuentes calorem.Dantur & iuſcula ex capone

ne consumpto secundùm artem, cui sarza parilla sit admista ad impinguandum. Qui enim pinguescunt, ab hectica salui fiunt.

6 Potus autem erit non vinum, sed lac modico vino admistum, vt tueatur stomachum, & colliquationes prohibeat: vinum autem sit album, minúsque robustum, sed odoratum, spirituosúmque, vel contentus esto frigida aqua. Dant quidem Medici frigidam, propterea quod Galenus aliquando docet hecticam succedere cæteris febribus, quando non est data frigida sicuti debebat, vt dicitur *in 10. meth*. Verum *in lib. de marasmo*, nocere frigidam dixit hectico, quoniam vires concidunt; & membrum, vnde febris incepit, potest refrigerari, quod noxiale est. Nos autem frigidam pro medicamento adhibebimus, vbi nullum est affectum membrum, & putrida febris non admiscetur, nec vires sunt languidæ. In cæteris abstinebimus. Lac enim ritè propinatum ex vberibus, vel simul ac ex vberibus exit, optimum est ad refrigerandum. Ego etiam cum semel in hecticam dispositionem transirem, edendo ficus recẽtes plurimas ex ficulnea, quam ipsemet scandebam, & frigidam simul singulis diebus mane potando, liberatus sum. Addebam & à prãdio ducentas ferè amygdalas, ex eodem viridario meis collectas manibus, recentissimas; & aquam, & optimè mihi cessit. Non laudo tamen ficus siccas, neque absque aqua, ob caloris earum tenuitatem, sed ob humiditatem pinguem. Amygdalæ etiam veteres, & pineæ, & pistacia nocent, ob oleaginosam facileque accendibilem substantiam: sed recentes ex arbore excerptæ, adhuc quasi aquosæ, vtilissimæ sunt. *Potus.* *Historia 1.*

7 Alias cum in intemperiem diram incidissem soliditatis totius, quæ mihi videbatur, quasi lignum accensum in me ardere, & vrina liquationibus plena erat; & mihi videbar accensus omnino, & propterea etiam fame quadam dira premebar: dempto laneo stramine, quo quasi vri magis mihi videbar, vtebar stramine palearum, & lac in cibo assumebam, & in potu cum vino, & piscibus reficiebar, & humidis carnibus; & iecur lacte acido perfundebam quotidie bis, & stillante desuper aqua; sumebam etiam lac diluculo subacidum. Et sic post mensem sedari fames, & macies, & calor cœpit, & sanitatem validam acquisiui, sæpe etiam frigida totum lauabam corpus, caloris nimij impatiens, & spe salutis. *Historia 2.*

8 Propterea etiam hecticis, quod Galenus consuluit de balneis, experientia & ratione ductus, plurimum laudo. Balnea autem sint ex aqua dulci tepida, vt aperiat poros calori hectico, & ad se alliciat, sicuti aqua caldarij calorem ex fundo caldarij: & in calcem iniecta, calorem calcis ad se accersit, libentius in humido, quam in sicco habitantem, sicut *in Phys.* dictum est. Possunt etiam in balneis poni salicum sarmenta, rosæ, nymphæa, violæ, malua, & omnia frigida, humidáque benè olentia. Balneum ex lacte & butyro plurimum prodest, vt penetret introrsum, & calorem temperet & siccitatem, & foras itidem alliciat. Valent quidem balnea semper in omni sicca intemperie: sed tribus aut duabus horis ante cibum manè & vesperi. Laudat Galenus post balneationem, si æger frigida lauetur, alioquin, ait, nil prodest balneum. Causam non reddunt Medici. Sed hoc iuuat, vt per apertos poros frigus intret ad interemptionem caloris, & humor. Item vt constipetur ex parte pellis detracto calore, ne iniuriis pateat, & conceptum teneat frigus. Post hæc æger detergendus lineis non calefactis linteis: & oleis frigidis inungendus ex violis, cucurbitis, butyro, nymphæa, papauere, medullis animalium. Deinde in lecto reponatur: sed iecur, & cor, & omne mēbrum, vnde hectica ortum duxisse potest, inflammatum aut afflictum, epithematis ex lactuca, nymphæa, violis, lacte, intubis, sātalis, &c. fouebis. Odorabitur & quæ odore refrigerant, vt flores violarum, nymphææ, rosarum & huiusmodi.

De balneis hecticorum & similium hecticis.

Suauiter.

Quæ vitanda hectico.

9 Cauendum est à pipere, sale, & cunctis calefactiuis & exsiccatiuis. Item ab anxietatibus, & curis, & passionibus, spiritum tristantibus & cogentibus, non autem ab exhilarantibus, & dilatantibus, de quibus *in Phys. & in lib.* 1. *Medic.*

Cura tabis ex Galeno.

10 Cum verò in hecticam tabidam quis deuenerit, vtuntur Medici cibis boni succi, & frequentibus, si fortè sit spes. Dant etiam lac asininum, & balnea, quamuis nullam sperantes salutem, nisi in carnem solam, & non etiam in neruosum genus transierit, vti Galenus, *in* 10. *Methodi* docet.

Reprobatio.

11 Nos autem arbitramur hanc rationem medendi vanam. Non enim indiget refrigeratione tabidus, & humectatione, cum iam colliquari incipiat; sed potius consolidatione & constipatione. Qui enim carni tabescenti lac apponat, & humidas res frigidásque, is eas citius tabescere faciet. Si verò acetum, & sal, & vinum apposuerit, carnis putrefactionem impediet. Galenus quidem

Repetitur ex Galeno.

dem balneo calido, deinde oleo super sindone inungit: deinde cum eadem sindone in frigidam ægrum demergit semel. Deinde calida sindone abstergit & spongiis, multáque huiusmodi ceremoniosè facit, & lacte pascit, & dictis cibis. At quidem frigidam cò iuuare arbitror, quo colliquantem calorem remoretur. Sic enim & nox frigida carnes ne putrescant, & aër, impediunt hyemales. Intus tamen lac non mihi placet, nisi acescat. Acetum enim sistendi liquefactionem habet vim: non autem solum est propinandum, ne simul pungat, vlcerétque: at si lacte miscetur & cibis, non oberit: vbi tamen vlcus in pulmone, vel iecore, vel alio in loco marasmi huius non fuerit causa. Tunc enim solis stypticis contenti erimus. Inter quæ baccas myrti primum censeo tenere locum. Suo enim odore vires reparant, & sua stypticitate non calida, colliquationem carnis & neruorum impediunt. Sorba etiam matura, & mespila, & cotonea saccharo confecta, etiam dabimus: & rosarum rubrarum continuabimus sumptiones à prandio & cœna. Et vinum crassum lacte mistum dabimus in potu, & aquam cinam. Sal & piper, quanquam putredinem & liquefactionem impediant, non exhibebimus, ne acrimonia stimulent, exulceréntque liquescentes partes. Lac per se non est bonum tabidis, nisi ad glutinandum carnem, non ad humectandum; proptereaque crassum esse debet & acetosum, & myrti baccis, vel earum succo, mistum. Cichorium in cibo, & ruborum & lentiscorum, & fraxini, cymæ, & passa vua, & quidquid stypticum est, citra acrimoniam, confert tabidis. *Correctio.*

12 Obstructiones remouere conabimur; ne calor inclusus colliquet; sed exclusus consolidet.

13 Verum cum aliquod membrum originem tabi dederit, siue cor, non ventilando, nec viuificando calorem, & sanguinem in spiritum non vertendo: siue pulmo sit cordi deficiens; siue ventriculus gignens chylum minimè fibrosum, ideóque ineptum agglutinationi eius in partibus nutriendis, & cocturæ secundæ à iecore faciendæ: siue iecur sanguinem non absoluens: siue intestina & mesenterium pariter nutritioni officiendo: siue renes non expurgando sanguinem, & sorditie relicta, accensáque nutritis partibus affectis, intemperiem faciendo: siue vterus iisdem sordibus nocendo: siue septum transuersum spirationibus non rectè commodando, nam & ex septi affectu Galenus hecticã vidit; tunc necesse est Medico ad membri affecti curam animum intendere *Quot membra quomodo & quæ possunt tabis occasio esse.*

intendere. Si enim sanabitur illud, antequam tota moles corporis, præsertim neruosa, tabescat, prompte etiam impedietur progressus mortiferæ tabis. Sin minus, contra. Propterea enim pulmonis vitium lethiferum est, quod sanari ipsum non potest: & dum languet, tabes necessario vbique grassatur: nec valent contra ipsam styptica, neque refrigeratio, neque lac, nisi ad remorandam mortem, non autem ad euitandam. Cura autem præfatorum membrorum *in lib.* 6. suis quoque in locis tractata nobis est.

14 Si autem & putrida febris hecticæ complicata fuerit, sanabitur educendo causam putridam pharmaco secundum artem propinato in syrupo hecticæ conferenti: vt intubi, aut buglossi, aut &c. Habitum hecticum conserua continuata ex rosis rubeis Medicus haud imperitus sola sanauit.

De febribus humoralibus, earumque differentiis generatim.

Caput V. Artic. I.

1 Febres in humoribus à spiritu accensæ, aliæ continuæ sunt, aliæ intermittentes, aliæ mediæ, quas remittentes vocabimus.

2 Et hæ omnes, vel in sanguine, vel in bile flaua, vel atra, vel pituita accenduntur, vel in aliis humorum speciebus.

3 Continuam in sanguine toto, Medici vocant synochum putrem: in bile flaua, causum: in cruditatibus moderni febrem crudam inuenere: lipyriam addunt ab interioris membri inflammatione. Intra vasa etiam ab omni humore febrem faciunt continuam, sed nominibus carentem.

4 Intermittentes sunt quotidiana, tertiana, & quartana exquisitæ, quarum ad infebricitationem desinunt accensiones.

5 Mediæ sunt quotidiana, tertiana, & quartana continuæ, quæ remissionem accessionum habent, sed non vsque ad infebricitationem. Respondent autem intermittentibus exquisitis circa materiam peccantem, vti videtur Medicis.

6 Vnde palam est ex omni humore, omnem oriri posse febrem, pro materiæ, & loci quantitate, & qualitate. Nam & symptomaticæ vocatæ Medicis, continuæ sunt quasi omnes in passionibus nobiliorum membrorum à quocumque humore. Intermittunt autem, si expelli ex parte possunt, nec principibus reliquiæ ob-

ſtant membris:ſicuti dictum eſt prius.

Continuarum humoralium febrium ſigna ſingillatim, & cauſarum ratio, & primo de ſynocho.

ARTIC. II.

1 Signa ſynochi humoralis, præter quam quod pulſus eſt in hac maximus, vehemens, celer, creber, & inæqualis, ſicuti in ſynocho ſpiritali; ineſt etiam & calor mordacior, & inordinatio pulſus, & vrina rubra & craſſa. Propterea Medici plurimi huius febris cauſam ponunt in ſanguinis vbertate & plethora, & in obſtructione perſpirationis inſigni: Ideóque nec in gracilibus, ſed in carnoſis; neque in frigidis temperaturis & ætatibus, & temporibus, ſed in calidis & denſæ texturæ corporibus, non autem raræ, in qua tranſpirant ſordes: in denſa autem retentæ cum ſanguine putreſcunt. Putant etiam in magnis vaſis hanc febrem accendi, vt continuetur ſimpliciter, vel cum remiſſione modica, vel cum augmento. *Ex Medicorum decretis.*

Arabes in ſolo ſanguine febrem hanc accēdunt; Græci & Latini in pituitoſo ſanguine, vel atrabilioſo, vel flauo-bilioſo, ex miſtura putreſcente. Et obſeruant in ea æqualitatem accenſionis, & diminutionem, & augmentum continuò, pro humorum viribus.

De cauſi ſignis, & ratione.

Signa cauſi ſunt arida lingua, craſſa, aſpera, nigra, ventriculi eroſio, ſitis intolerabilis, alui deiectiones liquidæ & pallidæ; vigiliæ, & plerumque delirium; hypochondriorum æſtus, iactatio corporis, ſpirandi difficultas pænè ſuffocans. *Ex Medic.*

Cauſam cauſi putant eſſe bilem flauam in venis putreſcentem, ſicuti in tertiana: hoc tamen differentem, quod cauſus in vaſis, tertiana per totum corpus bilem eiuſmodi habet. De mente Hippocratis fieri cauſum dicunt, cum venulæ tempore æſtiuo exſiccatæ, acres, tenues, bilioſas & ſeroſas humiditates ad ſe proliciunt. Præterea cum in multis cauſum remiſſiorem videret, eò quòd in aliis lingua aſpera & ſicca, ſed non nigra, neque adeò importuna ſitis, nec vigiliæ tam moleſtæ, ſicut in priori cauſo deſcripſimus, apparent: propterea leuiorem hunc cauſum fieri putant ex ſalſæ pituitæ putreſcentis incendio, ac propterea dupli-

cem esse causum. Auerroës autem hunc secundum fieri ex efferuescente, miniméque putrescente sanguine arbitratur, vnde alij synochum à causo non distinguunt.

De lipyriæ signis, & ratione.

Ex eisdem, & nostris.

SYmptomata lipyriæ febris sunt partium internarum incendium, cardialgia, cardiogmos, spirandi difficultas, iactatio corporis maxima, appetentia prostrata, vigiliæ, sitis inexplebilis, lassitudo ingens, præcipua autem frigus externarum partium, & internarum incendium: quam insidiosam & mortiferam ex Hip. pronunciant.

Causam huius febris ingentē alicuius interioris partis inflammationem esse volunt, proptereáque calorem natiuum intro reuocari, Auicennas pronunciauit. Alij verò vitiosos humores crassos & putridos assignant, qui calorem natiuum opprimunt, præpediuntque ne in corpus dispergi queat. Quod etiam accidit plethoricis & humorum sarcina grauatis, quibus pulsus languidus, & inæqualis existit.

De signis crudæ febris, & ratione.

SIgna crudæ febris continuæ sunt vrina, humorum crudorum copiam, putredinem & confusionem repræsentans, nulla hypostasi aliqua in parte facta in matulæ parte vlla.

Causam nouerunt Galli atque Germani esse comessationes & ebrietates, variorúmque ciborum ingurgitationem longam; quæ à calore natiuo vinci aut mitigari nequeunt. Vnde vasa implent, meatus obstruunt, calorem natiuum opprimunt, & repentinam mortem afferre solent. Et cum cruditas in primis venarum partibus putrescit, ventris tormina, inflatio, nausea, murmur hypochondriorum, & dolor validus accidunt: cum per corpus iam diffusa est, tumidum ipsum reddunt, color faciei succedit plumbeus. Sensus omnes hebetes & turbulenti. Somnus grauis & molestus, lassitudo spontanea, tensiua, grauitas totius corporis, succedunt, cum pulsu paruo, languido & inæquali.

Illatio

Illatio, quod ex omnibus humoribus fiunt febres continuæ humorales omnes, & de curatione earum singillatim, quarum symptomata nunc præmisimus.

Artic. III.

1 QVanquam Medici diuersis humoribus continuas febres diuersas aptare contendant; nihilominus vt ex dictis patet signis, omnes continuas ab omnibus humoribus fieri posse, manifestum est, quando humores exuberant, & locus in quo exuberant princeps est, aut ex quo non potest morbifica causa facile expelli, propter angustias, aliasve spiritus incommoditates, vel imbecillitates: vidimus enim febrem crudam ex omnibus fieri, similiter & synochum, vel Medicorum testimonio, causum vero ex bile & ex pituita.

2 Quod autem dicunt humorem, nisi putrescat, febrem excitare non posse, falsum est: nam & spiritus ipsi non putrescentes febriunt; similiter & sanguis sola sorditie & copia incalescens: ipsæ quoque obstructiones idem probant. *Non posse febres fieri nisi ex humorũ putrefactione, Medici putant.*

3 Putredinem vero non extranea fieri caliditate, sed propriæ augmento, suo in loco dictum est: neque enim Solis & fornacis ardor febrem accendunt & putrefactionem, quod maximè facere deberent iuxta ipsorum dogma; sed calor in impuritate accensus, & in quocunque humore à propria symmetria exorbitante.

4 Et quoniam signa cuiuscunque humoris à principio posuimus, id in primis curandum est Medico, vt humor belle coquatur, atque expellatur. Coquitur autem si spiritum roboraueris, & humorem non nutrieris. Expellitur vero si transpirationes probe fieri sategeris, in his quæ sola transpiratione sunt curabiles: aut humorem crassiorem in aliis medicamento purgante, vel venæ sectione, secundum artem sustuleris. *Summa omnis curationis.*

Curatio synochi.

5 SYnochum Galenus venæ sectione & potu aquæ frigidæ tollit: non enim nisi in carnosis & calidis generari putant. Sectionem venæ non adhibent, nisi vires sint validæ, abundet sanguis & calor, tempus & ætas ferant. Putant autem quousque *Phlebotomia quando confert.*

ferre posſit, ad animi deliquium eſſe euacuandum ſanguinem: ſtatim enim refrigeratur animal. Et hoc quidem verum eſt, ſi morbus ſolummodo in venis, & in ſanguine graſſatur exuberante: tunc enim vna cum ſanguine lædens cauſa educitur. At ſi alibi morbus eſt in aliquo viſcere, vel membro, & ſanguini communicatur, niſi ſit inflammatio, qualis in angina, nocebit phlebotomia: ſpiritum enim à pugna reuocabit.

6 Frigidæ quoque potus, vbi calor inualuerit inflammato ſanguine, prodeſt quidem, ne nimio calore mordicatus ſpiritus ad febrem irritatus moueatur. Verum vbi adeſt obſtructio, humores craſsi, phlegmone, eryſipelas, ſcirrhus, & alia attenuationem & relaxationem deſiderantia; frigida conſtipando obeſt multum. Solet etiam iuuare, vbi morbus eſt in ventriculo, & frigidæ potus multus ad vomitionem datur, vt ſimul cauſa mali per vomitum educatur, & per frigus calor auctus præter naturam, mitigetur.

Quando potus frigida.

7 Verum aliquando Galenus ſatius eſſe exiſtimauit febrem diuturniorem facere, quam periculum hecticæ, negando frigidam, incurrere, quæ ex ea ſubſequi ſolet, & hoc diſpoſitis in corporibus.

8 Tenui victu, leuibus frictionibus, ſudatoriis, & balneis, his in cauſis ſecurius vtemur: in cæteris vbi concoctio apparuerit, frigidam non negabimus, præſertim aſſuetis.

Curatio cauſi.

Ex Medic. cura.

9 IN cauſo vtuntur loco frigido, ad ſuauem expoſito auram, molli lecto magnoque, vt membra calefacta transferri poſſint. Cibo etiam refrigerante, & humectante, vt lactuca, vel cucurbita, ptiſana, &c. Potus erit iuleb violaceum, aut aqua cinamomi. Stomachum refrigerationibus ex ſucco roſarum & capreolorum vitis tenerorum, & huiuſmodi reformant.

10 Præterea ſanguinis miſsione, donec extinguatur febris, & corporis habitus refrigeretur: ad quod ſubſequi ſolet ſudor, & alui deiectio, ſi vſque ad defectum animi protrahatur phlebotomia.

Adduntur epithemata refrigerantia, non tamen in principiis, & incrementis acceſſionum: quod quidem faciendum erat ſi febris eſſet morbus, & non remedium.

11 Cum vero euacuati fuerint humores ſi ita oportuerit, & ſola

sola febris ardens grassatur, nec inflammationes & tumores adsunt, præsertim vbi signa coctionis apparuerint; frigidum præbent potum, atque balneum.

12 Nos autem ista præbemus non quidem ad extinguendam febrem, sed causam, & id quod ex febri relinquitur mali, hoc est calidum siccumque habitum exinde subsequi consuetum. Febris enim qua febris, curari non vult, sed iuuari ad victoriam, sicuti dictum est prius: ergo omnis infrigidatio mala, præterquam ad tollendum quod ex pugna subsequitur damnum: & ideo nunquam addendum, nisi post signa coctionis & accessionibus desinentibus. Similiter nec balnea, nec aër frigidus, & cætera iam dicta. *Correctio.*

13 Sanguinis missio licet febrem extinguat, nisi & causam febris tollat, perniciosa est. Nec fidendum quia cit aluum & sudores: hoc enim fit timente spiritu & ad interiora fugiente, ac vasa ita stringente, vt fit in cunctis pauoribus sudor ex hoc, quod calore ad interiora delato, partes, quæ transpirabant, crassescunt in rorem, propterea modicus est iste sudor: vel quia duplicē motum edit, primo foras & sudorem effert; secundo intro & intestina mouet, & humores nonnullos secum in centrum reducit, sicuti dictum est in repercussionibus euacuantibus. At quia non semper accidit huiusmodi deiectio, non prodest phlebotomia, nisi vbi in venis inest causa morbi, & calor ingens, vt educantur, aut minuantur.

14 Cibus etiam propterea frigidus & tenuis exhibendus, quod dum in aliti substantiam, excalfactam & siccatam febris vi, conuertitur, eius calorem & siccitatem emendet.

15 Sed nobis tenuitas commendatur magis, ne spiritus fatigetur in coquendo cibo, ac simul bellicum opus dimittat, tum ne humores prauos nutriat. Propterea enim cibus omnino contrarius morbifico humori est dandus; pharmacum verò omnino simile, vt trahat ipsum in ventrem educatque, quemadmodum *in lib.* 2. docebamus. *Nota.*

16 Consulemus etiam in hoc ægroti vires, & morbi tempora. Cum enim non intermittant huiusmodi febres, non est tempus remissionis paroxysmi expectandum: sed à principio tenuem dabimus cibum, in incremento tenuiorem, in vigore tenuissimum, ne pugnam impediamus.

17 Item in acutis tenuem, in peracutis tenuiorem, in perpera-

cutis tenuissimum. Solet & post crisim satietas multa suffocare spiritum; ideoque tenuibus facileque conuertibilibus, cibabimus. Et cum vires imbecilles sunt, odoribus, & sorbitionibus refocillabimus; non crassis frigidisve vllis rebus: sicuti faciendum foret, si febris extinctionem, non iuuamen procurare oporteret.

18 Semper autem principalia viscera epithematis confortabimus, & cataplasmatis, sibi conuenientibus; & morbi damno aduersis.

19 Euacuatio humoris postulabit pharmacum illi humori conueniens. Quantitas affectionum morbi, quantitatem pharmaci: locus quo vergit, modum purgationis; sicut suis in locis dictum est.

20 Symptomata mitigabis oppositis rebus, vt vigilias somniferis, vbi vigilandi ratio cessat; ante crisim enim necessariæ: dolores stupefacientibus, sitim syrupis frigidis, & crystalli retentione in ore, & conseruis ex lactuca & saccharo, & huiusmodi. Dolores renum habent in suis locis pharmaca, icterus suboriens, & dysenteria, ex abscessibus, vt *in 6. lib.* Somnum necessarium succo fœniculi in aceto euertes, aliisque ex arte. Memento autem vt cor, iecur, & ventriculum semper ab iniuriis vendices, sicuti in suis locis dicebamus, per conuenientia ipsis, & contraria morbosis damnis.

Curatio febris crudæ.

Cruditas curāda inedia, attenuantibus, incidentibus, & purgantibus.

21 FEbrem à cruditatibus, victu tenuis substantiæ, acuto, penetrante humores crassos, attenuātéque, prout possibile fuerit: qualis paratur ex iusculis caponis, in quibus hyssopus, origanum, pulegium, asparagus, buglossum, thymus, cicer incocta fuerint; potúque ex aqua serpilli, succo granati, aqua cui acetositas citri fuerit iniecta, aut omphacium: plurimum enim valet acumen acetosarum rerum modicè sumptarum ad viscositates & cruditates attenuandas, incidendasque.

22 Præparabis expellendos humores syrupis ex mentha, corticibus citri, oxymelle, quinque radicibus aperientibus, & hyssopo, asparago, gramine, capparibus, passulis, fœniculo: & purgabis diaphœnico, catapotiis ex hiera, polypodio quercino, folliculis senæ, diacathol.

23 Clysteres semper administrabuntur ex eisdem rebus. Ante

purgationem, vtendum est minoratiuis, & cauendum ne turgentia humorum non coctorum virtus naturalis obruatur.

24 Et cum etiam in venas humores transierint, phlebotomia negligenda non est, vt natura ex parte exoneretur, nisi virium imbecillitas & syncopalis affectio non obstiterint; præstat enim subito venæ sectio, quod concoctio tempore multo, & periculoso plerumque. *Phlebot.*

25 Quæ vrinas cient & sudores, addemus; & poros aperiemus, vbi purgans pharmacum crassiores humores eduxerit, non prius: ne per functiones, & auocationes ad exteriora, in corpus inspergantur, nec à pharmaco in centrum reuocari queant. *Cautio.*

26 Ventriculi & intestinorum regionem oleis nucis mosch. & mentha, & attenuatiuis, & confortatiuis, addito aceti pauxillo, roborabis: lienem, oleo ex genista, & capparibus: iecur aquis stillatitiis rosarum, succo cichorij, oxalidis, santalis & spodio. Cor ex aquis stillatitiis buglossi, rosarum, pimpinellæ, nymphææ; adde crocum, pulueres corallorum, margaritarum, santali citrini, & huiusmodi: symptomata autem vt supra curabis. *Confortatio membrorum principaliũ.*

De febribus continuis ex læsione partis, & ipsarum cura.

Artic. IV.

1 Febres continuæ à læsione partis principis obortæ, aliæ sunt ab inflammatione, vel cerebri, vel pulmonis, vel diaphragmatis, vel iecoris, vel ventriculi, vel vesicæ, vel renum, vel intestinorum. *Distinctio continuæ ex mẽbris principibus.*

2 Et in omnibus his iam dictum est suis in locis, qualiter oportet cibo tenui humidoque vti, minuere excrementa alui per clysteres, ne subministrent inflammato loco sordes. Item venam viciniorem incidere, vt sanguis biliosus phlegmonem faciens educatur, pro viribus, ætate, & tempore, & morbi magnitudine. Item venæ sectione opposita & diuersiua vti, vt humores ex læso membro discant aliorsum ferri. Item diuertentibus cucurbitulis & ligaturis. Præterea adstringentibus, ne humor confluat in læsam partem, cataplasmatis, & syrupis. Item confortantibus læsam partem, vt possit morbificæ resistere causæ. Lenientibus quoque ac resoluentibus, vt humor transpiret; & cum humores abundauerint, minoratiuis vtemur, & syrupis *Cura ratione partis.*

præpa

Quadruplex intentio in cura phlegmones. præparantibus. Deinde pharmaco purgante humores modo peccantes. Et si suppurationis signa apparuerint, iuuanda est vt fiat: deinde vt rumpatur; deinde vt abstergatur, & tandem vt solidetur: sicuti suis dictum est in locis.

Cura ratione humorum. 3 Si autem febris continua oriatur non ex inflammatione, sed putridorum humorum prouentu circa principem partem: humores illos minues, & præparabis, & vacuabis. Si ex plethora, venam secabis à viciniore affectæ partis regione: & purgamentum institues vniuersale. Si vlcera sunt causa continuæ febris, ea primum curabimus.

4 Hoc tamen prædicto, quod principe parte insigniter laborante, salus non est speranda. Siderato enim cerebro intra tres dies moriuntur, teste Hippocrate: & purulentum iecur mortem præstolatur, si pus cœnasum quasi amurca fuerit: si autem album, salui fiunt. Ecce quantum valet Medici iudicium & iuuamen, vt pars læsa, ad quod melius est, per medicamen feratur.

Confirmatio dogmatis. 5 Et quoniam à quocunque humore huiusmodi febres fiunt læsis capitalibus membris, propterea palam est febres non esse accensiones humorum, sed spontaneas spiritus pugnas accendentis seipsum, & sua accensione & agitatione humores accendentis & mouentis ad expulsionem.

6 Sunt etiam omnes hæ febres continuæ, quoniam periculum est continuum, neque infarctus humor in solido potest ita minui abigíque, vt remissio fiat intermissioque, quemadmodum in his qui intra venas vocant ad pugnam. Sic etiam qui copiosi sunt robustique, vt minui, educique nequeant, etiam intra vasa continuam pariunt febrem; quoniam pericula & infestationes continuas habent.

De remittentium & intermittentium febrium humoralium causis, & ratione generatim.

Caput VI. Artic. I.

1 Febres itaque remittentes, & intermittentes ab iisdem fiunt causis, quæ minorationem & instaurationem habent, & periculi minus, & interpolati.

2 Testificantur & hoc Medici, cum ardentem continuam efficiunt à flaua bile: & tertianam remittentem pariter, & tertianam

nam intermittentem ab eadem flaua bile. Similiter crudam continuam à pituita, remittentem quotidianam pariter à pituita, & tandem intermittentem à pituita. Ab atra bile & lipyriam continuam, & quartanam remittentem & intermittentem faciunt; & ab omnibus seorsum humoribus symptomaticas febres continuas, vt dictum est. A sanguine ferè omnes continuas; sicuti ab atra bile, quasi omnes quartanas. Dictum est etiam prius, quomodo etiam omnes ex omnibus faciunt humoribus.

Epilogus ex testimonio Medicorum, quod omnis febris ex omni humore.

3 Cur autem ab eodem humore aliæ sunt intermittentes, aliæ remittentes modo; Medici reddentes rationem, aiunt; cum humores accensi fuerint in vasis magnis, fieri solummodo remittentes, eo quod focus non potest putrescentis humoris extingui, & continuo in cor repit ex eo vapor. Quomodo autem ex remissione ad intensionem reuertitur, non docent. Intermittentes autem fieri in vasis paruis: vbi resoluto in prima accessione putri humore, remanet focus & sentina quasi & reliquiæ putredinis, quæ iterum accenduntur per vices, & reuertitur febris.

Ratio thesis.

Alij vero putant continuas. i. remittentes fieri intra vasa, vbi sanguis afficitur, teste etiam Gal. *in 2. de diff. feb. c. 1.* intermittentes vero extra per singulas corporis partes.

Discrimen remittentis ab intermittente ex Galeno, de continuis, & intermittetibus, illas ex vasis, istas ex membris celebrante.

4 Discernitur autem remittens ab intermittente ex hoc, quod illa ad infebricitationem deuenit nunquam, ista vero sic.

5 Galenus autem *in 2. de diff. feb. c. 10.* melius philosophatur. Quæcunque enim (ait) per circuitus aliquos fiunt ægritudinum accessiones, ex membrorum dispositionibus ortum habent: quæ vel mittūt, vel recipiunt, vel generant, vel trahunt superfluitates. At quæ circuitum non habent, in his nulla est corporis pars, quæ præcipuè sit offensa. Qui autem in venis & arteriis omnibus cōtinentur humores, præcipuè qui in maximis plurimo calore abundantibus delitescunt: aut ob aliam quamuis causam, quemadmodum in ephemeris, aut ob putrefactionem feruentes, febrem accendunt synochum, quæ à principio vsque ad finem nullam habet intermissionem: ac tamdiu perseuerat hominémque deurit, donec humores ipsam gignentes consumantur penitus, aut coquantur, aut vtrumque patiantur.

6 Optimè sane Galenus synochum generat in vasis omnibus, si tamen ab omnibus humoribus ipsam faceret. Etenim vbi omnes venæ vitiantibus sanguinem incalescunt humoribus, necesse est incessabilem febrem fieri; quoniam periculum & infesta-

Ratio durationis.

Continuitas febris est à periculo continuo, intermittens à non continuo vacillante, & non à vasis modò & membris, vt Gal. placet.

tio incessabilis est in eis erga spiritum, & sanguinem, ex quo spiritus gignuntur, & solidum alitur. Ergo periculi magnitudo & continuitas continuam facit febrem.

7 Cum vero intermittentes ad aliquam partem relegat, in qua fiant per circuitum accessiones, prout fiunt & coaceruationes humoris peccantis, rectè videtur ex parte sentire. Etenim in quocunque membro aceruatur alimentum plusquam oportet, & sordes aliquæ, si robustum fuerit, superfluitatem in aliud mẽbrum vicinius, aut imbecillius amandat, quod accensum ab implantato spiritu, vt copiam onerantem, si sibi conueniens est; aut sordem infestantem, si minus conuenit, vincat aut propellat: prolicit ad se sanguinem, cuius est ad concalefactas recurrere partes, & dolentes; qui mistus prauitatibus putrescit incalescendo, aut onerat magis partem, & febris accenditur contra onus, & infestationem. Facta autem exoneratione aut victoria, remittitur aut intermittitur feruor, donec iterum membrum superfluitates mittat in imbecillius: & hoc non cessante recursu fit, donec prouideatur, ne mittat membrum illud superfluitates in hoc. Potest etiam in membro non valido congeri onus & sordes; & tunc in eodemmet fit febris principium. Remissio & intermissio deinde pugnæ succedunt, donec ex nouo alimento iterum nouum onus aut sordes reficiantur.

Correctio; ex recessu etiam febrium ex membrorum affectu non orientium Respon. Medicis. Refutatio ex Hippocrat. quod etiam ex mẽbris cõtinua.

8 Rectè quidem Galenus hæc. Verum cum constet etiam intra vasa accendi febres, & non in parte aliqua corporis, sicuti symptomatica localis: sed in toto, sicuti vniuersalis symptomatica; vtique docendi eramus ab eo, quomodo fit recursus illæsis membris omnibus. Propterea que sequaces eius in paruis vasis intermittunt, in magnis remittunt febrem. Sed cum & ex Hipp. testimonio, in tenuibus venis ardens bilis & serosus humor causum generat continuum, ratio Medicorum inualida est. Igitur ad copiam humorum, & inopiam; & ad periculi, & ad infestationis continuitatem & intermissionem nobiscum confugiant, oportet. Indicant etiam symptomaticæ vocatæ Medicis continuæ membrorum particularium affectionem ex superfluitate & sordibus non efficere intermittentes, ea quæ Galeno placet, ratione.

9 Porro cum docet recursum non fieri, sicubi particula nulla præcipuè sit offensa; si distinguit partem contra totum, fallitur. Etenim in sanguine accenditur vitiato, quæcunque febris remittens

mittens

mittens & intermittens: vt ex dictis patuit, non vitiatis membris singularibus; nedum continua, vt Medici testantur. Item nec semper est non intermittens, quæ non læsa particula nascitur. Item offensa particula oriri continuam vniuersalem, indicant symptomaticæ Medicis vocatæ: topicam verò externarum partium carbunculus & apostema. *Quod recursus nõ solum ex vitiositu dinaria accessione.*

10 Et hæc omnia condemnant pariter Medicos, qui continuas in magnis, non continuas in paruis accendunt vasis: cum & in his causus fiat, & aliæ continuæ pro rata infestationis. Similiter eos, qui continuas & remittentes in vasis, intermittentes extra vasa generant: cum palam faciant symptomaticæ vocatæ, etiam extra vasa continuitatem fieri feruorum. Si autem plerumque id sentiunt, non autem semper, distinguere debuissent, nec regulas tradere vniuersales: & quibus dignoscantur modis, nos docere.

Signa, & cura remittentium generatim.

Artic. II.

1 Signa continuarum & remittentium febrium præcedentia Medici ponunt, spontaneam lassitudinem, & ignauiam corporis, hebetudinem sensus, somnum molestum, immodicam vigiliam, deiectionem appetitus, nutritionem imbecillam, hypochondriorum distentionem, venarum repletionem, & omnium excrementorum exuperans effluuium, vt sudoris, sputi, mucoris, stercoris, vrinæ, &c. *Medicis decem signa generalia continua, & remittẽtis quæ præcedunt.*

2 Signa comitantia sunt perpetua & continuata; donec febris desiuerit, accessio, vel cum remissione aliqua, vel sine; lingua sicca, aspera, sitis ingens: lassitudo tensiua ex crassis repletionibus, vel vlcerosa ex tenuibus acribúsque: vigiliæ: os amarum, calor acer, pulsus celer, creber, inæqualis: vrina tenuis, rubra ex obstructione; vel rubra, crassaque, & turbida. Præterea tertio quoque die febris excandescit, vrináque est rubra valdè; quotidiana quotidiè: nec vrina est adeò rubra. Quartana quarto quoque die, vrinásque transcolatas habet per crassum humorem, albas, tenues, aquosas. Galenus ait, varias, sed crudas omnes. *Quæ comitantur & decem.*

3 Sed profectò ista regulariter vera non sunt. Compertum est enim ab omnibus humoribus omnes febres gigni, atque mox, cum de intermittentibus erit sermo, noua variaque signa in eo- *Correctio.*

dem typo febris inueniemus. Propterea Gal. *l. ad Glauc. c.*8. signa continuarum ponit incessabilitatem intra 24. horas. Dat inæquale incrementum pro signo diuturnitatis, & inordinationem, inæqualitatem, & inconcinnitatem pulsus pro signo continuitatis & longitudinis; & cum tertio die idem status perseuerat, & vrinæ cruditas & excrementorum, tunc ad septimum diem extendi, est Galeno signum. Si autem & in quarto vret febris sicut in tertio, nec facies & reliquum corpus collabitur, ad longius tempus producit morbum.

Signa continuarum ex Galeno.

Cura remit. tentis ex Galeno.

4 Nos autem mox in cura intermittentium ista examinabimus. Nunc autem curam remittentium à Galeno accipimus *lib.* 1. *ad Glauc. cap.* 13. victum tenuem, in quibus vires validæ & ætas, nec ante septimum diem status febris expectatur: pleniorem vero, in quibus vires languent, & status vltra septimum expectatur. In statu vero tenuissimum victum: deinde paulatim vberiorem. Deinde sanguinem mittere iubet, vbi robur & venarum tensio, & vires adsunt. In præter modum calidis dat frigidam, ne colliquentur carnes, & feruor cesset.

Alia ex eodem cura.

5 Alibi melius, quoniam febris à putredine: putredo à transpiratione impedita: impeditio ab obstructione: obstructio ab humorum copia. Idcirco euacuatio humorum primo instituenda, quod sanguinis missione consequimur, si cætera iam dicta consentiunt; mox obstructio aperienda per ea, quæ absque calefactione nimia relaxant poros, vt tepidum, dulce balneum, & dulce oleum tepidum, & frictio moderata: & oxymeli. Mox præterea putredinem pharmaco minuente ac purgante educemus per aluum, & vrinam, & sudores, medicamenta iis apta, apponenda. Quo facto febrem refrigerare licet, ne calor hecticus fiat. Prius autem non licet, vt pugnet contra morbum, eo spiritus agens, motuque. Hoc ergo tempore frigidam propinabis, cibosque substantia frigidos: & aqua dilutum vinum, ad vires reficiendas, & excretiones & obstructiones tollendas. Vinum enim ad hoc valet plurimum. Quapropter non rectè Medici illud vetant omnino febrientibus, vt etiam Gal. *in Meth.* agnouit.

6 Verum si quis rectè consideret, hæc eadem cura est cum continuarum cura: & eadem erit intermittentium, & causæ eædem; loco, copia, robore, & infestationis ratione, differentes.

Conclusio, quod continua, & intermittens sunt ab iisdem humoribus & locis, differuntque ratione peræquali, quoniã eisdem curis tolluntur.

De

De signis & causis febrium intermittentium, & remittentium speciatim: & primo de quotidiana.

Artic. III.

1 Speciatim quidem quotidianæ febris signa sunt quotidiana accessio ac remissio sequens, longa, ac raro ad omnimodam veniens infebricitationem. *Signa quotidianæ.*

2 Et primo quidem calor vaporosus humidusque, qualis ex viridi ligno ignis perspirat: deinde acer fit ex parte ac mordax; nec æqualis in tota tangentis pulpa: facies subtumida, minor sitis, minúsque incendium, quam in tertiana & quartana: corpus humidum, nec denudari appetens: sed accessio longior. Nec cum rigore primo die incipit, sed postea subsequitur aliqua refrigeratio in accessionibus. Item pulsus in principio accessionis paruus, tardus, languidus, inordinatus, & inæqualis: in augmento vehementior, maior, velocior, sed obscuro modo, non sicuti in tertiana & quartana. Facies pallida atque subalba; vrinæ albæ, tenues, aquosæ, vel crassæ, & turbulentæ, vel rubicundæ: excrementa pituitosa, alba, crassa, humida, frigida, cruda. Similiter vomitus pituitosi. Præterea in corporibus humidis, pituitosis, & corpulentis fieri solet, præsertim pueris & in hyeme: & his qui crapula & multo cibo nutriuntur, & in ocio, & in balneo & in locis vdis. *Gal. 1. ad Glauc. 7.*

2 Hæc omnia manifestè arguunt pituitam, & cruditatem esse causam quotidianæ febris. Ipsa enim est, quæ vaporem humidum emittit, & deinde acrem sequente vstione in partes crassiusculas. Et sitim & rigores non facit. Rigor enim à mordicante partes venosas fit, non à frigore, vti placet Medicis: alioquin in quotidiana maior esset, quam in cæteris febribus. Subsequitur tamen postea frigus & rigor, cum humor assatus febre incipit acui, & pungere: & spiritus fugam, humor frigoris postponit sensum. Pulsus sunt inæquales, & inordinati, & parui, grauante crassitie spiritum, & resistēte motioni, & vaporem crassum emittenté: qui spiritum non mordet, nec exacuit, vti biliosus vapor, sed obnubilat obtunditque. Præterea neque spiritus agitationibus vtitur validis: quoniam minor est infestatio à pituita, quam ex acutis humoribus. Augentur ergo pulsus in suo gradu acutorum. Excrementa tandem facilè certificant pituitam esse *Ratio signorum.*

causam quotidianæ : sed vrina alba & tenuis , nequaquam , nisi quatenus est cruditatis indicium. Quæ enim non coquuntur, per crassitiem non agitatam ad coctionem, traijciunt vrinam decolatam,ergo tenuem ; albam verò quoniam non coctam. Cum verò crassa & turbida est, principium coctionis designat, & alterationis ; verum ætas,tempus victus,aliáque signa à principio statim producit , qualiter debeat esse febris quotidiana Galeno.

Correctio. 3 Nos autem arbitramur hoc dubium adhuc. Etenim & quartanam à pituita fieri scimus in pueris. Ipse etiam Galenus epialam ab eadem generat, quæ aliquando quotidianum, aliquando typum habet quartanum , aliquando erratica est. Vtque Galenus ait, 2. *de diff. feb. c.* 6. epiala laborantes sentiunt in toto corpore simul calorem & frigus. Hanc oriri putat ex pituita vitrea frigida tenaci,fuso vitro persimili. Datur enim & alia pituita dulcis,quã excreatu expuimus , minus frigida. Datur & acida , quæ frigidior quam dulcis, minus verò quam vitrea. Quarta pituita salsa additur ob putredinem, aut mistionem serosæ humiditatis, vt inquit Galenus ; vel etiam ob bilis mistionem, vt putat Auic. Nos autem ob excalfactionem eiusdem in cerebro, vel in ventriculo, vel in iecore salsescere etiam opinamur.

Pituita quadruplex.

4 Tunc Galenus ab acida & vitrea rigores fieri citra febrem, cum per sensitiuas feruntur partes , nos docet. Si autem simul parum putrescant,epialam adducunt febrem. Si multum putrescant,præcedit rigor , & subsequitur febris à multitudine caloris frigida deuicta materia. At si dulcis putrescat,rigor minime antecedit.Quomodo à salsa etiam tertianæ fiant, postmodum patebit.

Probatur, quod omnis febris potest fieri ex pituita. 5 Ex quibus Galeni verbis probamus & nos omnes febres à pituita fieri,licet plerumq; quotidianas. Et quod rigor,qui in epiala sentitur,non à frigore ortum habet necessariũ:etenim nec tertianarij rigerent ob bilem, neque epiala ex dulci pituita laborantes non rigerent ob frigus. Nec pituita vitrea acidaque , quia partim accensa , partim non accensa, calorem & frigus simul in corpore faciunt , vt quidem Medici adiiciunt. Etenim sufficit spiritus fuga & lucta , sensum frigoris & caloris simul facere. Ecstatici etiam & timentes idem patiuntur, dum intro refugit calor. At etiam ex pituita fieri continuam febrem in catarrho experimur. Ergo non ex typo , sed ex accensionis ratione,& tactu, & excrementis , & antecedentibus causis, in victu , & loco, & tem

Et quod rigor non est à frigore.

Agnitio pituitæ ex typo quotidiano fallax.

& tempore, & ætate, agnoscenda est pituita. Sed mirum, quomodo Galenus etiam rubicundam vrinam dat, 1. *ad Glauc. c. 7.* in quotidianis contra proprium dogma: & non agnouit ex hoc quotidianas etiam fieri absque pituita.

6 Arbitror enim & multam bilem efficere quotidianam pro tertiana; & sanguinis sordes etiam quotidianam. Hoc autem Medici obseruent, nec semper priscorum dictis, sed naturæ obseruationibus inuigilent, rogo. Et quidem habet sanguis vaporem, primo suauem, deinde acrem cum in febri accenditur, vt vix à pituita aliquando discernatur: & aliquando acer est quotidianus typus. *Ad Gal.*

De signis & caussis tertianæ, speciatim.

1 Signa tertianæ sunt inuasio tertio quoque die cum ingēti rigore, pungente & vellicante, potiúsque frigefaciente: & quæ non vltra 12. horas porrigitur, & ad infebricitationem exquisitam deuenit. Item calor multus & mordax tactui: sitis inexhausta: æstus ingens, qualis in causo; difficultas spirandi: capitis dolor acutus; vigiliæ: vomitus, aut sudor biliosus: & deiectiones alui croceæ, biliosæque, vrinæ flauæ, croceæ, subrufæ, cum nubecula alba, laudabilique suspensione plerumque frequens exsufflatio calida, flammansque: vestium denudatio; frigidæ cupido: corporis jactatio. Præterea anni tempus percalidum, æstiuum, & locus calidus: & exercitia grandia: & victus siccus, temperies biliosa, iracundiæ, anxietates, cogitationes intensæ: ætas virilis, aut iuuenilis. Pulsus paruus à principio, in augmento celer: in vigore maior, vehemens, velox, frequens, ordinatus ferè, æqualisque: noctes præcedentes accessionem molestissimæ. *Signa 18. præcedentia tertianam ex Medicis.*

2 Hæc ex Galenistis indicia tertianæ habemus: quibus Galenus ait; si addas, quod eodem tempore tertianarij fiunt multi: indubitatum etiam à primo die habes signum, quod accessio tertianaria sit, à bili flaua ortum ducens. *Signum 19.*

3 Mihi autem non videtur sic exactè pronunciandum: etenim à bile flaua, etiam continuam fieri febrem causus declarat. Qui propterea absque rigore incipit, quod plurimis vel vbique locorum inest bilis, nec quem fugiat prius habet spiritus. Propterea rigor fit mordicante bilioso humore arterias venasque, spiritúmque implantatum. Cum autem febris est intra vasa, non est punctio *Correctio.*

ctio

ctio illa mordacit ásque, donec bilis extrudatur ex vasis: Propterèaque Hippocrates nouit febrem ardentem rigore superueniente dirimi, cessaréque. Cum enim spiritus pugnans attenuauerit bilem, educit per fibras venarum, & cum transit bilis mordet, rigéntque ægri, & sanantur. Hoc tamen signum non subitò nos certos facit, quod tertiana erit febris, si rigor adest.

Quotidiana etiam ex bile flaua.

4 Fit etiam ex bile quotidiana cum bilis abundat, nec satis potest expurgari, quin secundo die ex reliquiis non reficiatur, & quidem cum iisdem signis, in vrina, & rigoribus, & pulsibus, sicuti in tertiana. Medici autem id experti vt dogma tueantur, duplicem tertianam esse dicunt: propterea quod aliis horis fit inuasio hodie & cras, & minoris altera est afflictionis. Nos autẽ ostendimus ex eo, quod febris nõ est topica, sed vniuersalis, in huiusmodi quotidianis necesse est vt idẽ humor singulis diebus accendatur, etiã si in aliũ alius partis humorẽ accendatur febris.

Item quartana.

5 Quartanas etiam fieri ex assata bile concedunt Arabes, ac Medici multi.

6 Quapropter tertianas à bile plerumque fieri puto: sed etiam ex aliis causis: etenim exquisitam & notham faciunt Medici tertianam: illam ex bile flaua putrente circa hypochondria & fel, hanc ex pituita & bile putrentibus circa primam corporis regionem: quæ cum rigore aut horrore minus vehementi fit, & symptomata eadem habet, sed mitiora: & vrinam crudam màgis, rufamque minus, & accessiones longiores, & plures. Illa enim septem circuitibus terminatur: ista pluribus, estque periculosior: vnde & per totam hyemem ab autumno in ver protractam Galenus vidit. Sed profectò ex pituita & atrabile potius hanc fieri crederem: nec tanquam ex contrariis elementis combinatis, vt Medici faciunt: sed sufficit humoris crassities cuiuscunque. Mistura enim illa non conuenit, & pituita mistione bilis magis accenditur dissipaturque. Ergo si quotidiana est breuior, ex bile erit; aut fatendum pituitam esse tertianæ etiam causam, præsertim si salsescat, vt mordicet: & crassescat, vt duret. Galenus etiam ex tertiana & quotidiana continuis & confusam accessionem habentibus componit speciem hemitritæi, ne cogatur dogma deserere, cui experientia contradicit.

7 Signa ergo validissima sunt excretiones, & tempus, & ætas, & victus, & locus, & temperies ad discernendum humores, potius quam febriles typi.

Pluri

Plurima quidem Galeni signa sunt, bilem accusantia in tertiana: sed excrementa & iam dictæ res, certiora: & hinc quibus vtendum pharmacis, rationem inibimus.

De quartanæ signis, & causis speciatim.

1 QVartanæ febris exquisitæ Gal. ponit; si inuadat quarto quoque die, accessionésque longas tantasque, quantæ in tertianis, aliquando vero longiores, cum à frigidiori siccáque bile atra producitur, augmentum rigoris aut à febre accedit, sensumque facit non pungentis, sed vehementem algorem inducentis, & tanquam frangentis ossa; ideóque in principio quasi retractionem arteriæ: & pulsus nec ita paruus vt in tertiana: nec ita magnus, vt in quotidiana: est ergo tardus, & rarus in principio accessionis: deinde in augmento velox & frequens, inæqualis in vna pulsatione, velocior in principio & fine, quam in medio: succensio est quasi corporis frigidi & sicci, quæ humidum non emittit, neque incombustum aliquid relinquit, ideoque remissio & intermissio exquisita fit: vrinæ sunt tenues, albæ & aquosæ, quasi per materiam crassam excolatæ. Fit potissimum in autumno, & in melancholica temperatura, & in spleneticis, & vbi quartanæ fieri consueuerunt, & si pulsus in infebricitatione sunt rariores & tardiores naturalibus. Præterea ait Gal. si humor melãcholicus non putrescat, neque per partes sensiles deferatur, non efficiet quartanam, sed affectus splenis, herpes, cancer, phagedæna, elephantiasis, aliíque morbi citra febrem exorientur. *Signa quartana præcedentia, ex Galeno.*

2 Rectè quidem Gal. ex crasso humore atrabilioso generat quartanam, sed non recta ratione plerumque, neque ex typo benè peccantem atram bilem agnoscit. Etenim si crassior est atra bilis quam flaua, accessiones habeat diuturniores oporteat, eiusque reliquias esse plures: ergo non quarto quoque die inuadet, sed longè prius; vnde etiam ipse fatetur, dari quartanam duplicem & triplicem, cum trium dierum præcedentium inuasiones respondent inuasionibus quartis subsequentium. Præterea putauerunt Arabes quartanam ab omni humore fieri, nedum ab atra bile: aliquando enim à sanguine crasso sordidóque; quod vrina rubra, sanguinis exuberantia, temperies, & periodus quaternaria, manifestant. Similiter ex adusta bile quartanam generant, quod intemperies & pulsus velocior frequentiórque, quam *Correctio.* *Bilis atra omnis febris causa esse potest.* *Quartana quoque ex omni humore oriri.*

in cæteris quartanis, & calor maior, & sitis, & æstus, & continuitas febris, coniuncta indicant. Præterea ex pituita sæpenumero quartanam oriri ætas puerorum indicat, nulla vstione atra pollentium, sed cruditatibus & ciborum ingurgitatione, quod etiam Aristoteles agnouit. Tandem solius splenis vitio fieri quartanam indicat sinistri hypochondrij dolor, & tumor, & corporis habitus; in quo Galeni dogma melius seruatur: verum & ab hepatis vitio fieri, tumor hypochondrij dextri, & corporis habitus sanguine turgens indicant. Solent quartanæ ex aliis febribus, & erraticis suboriri, autumno superueniente; quod satis indicat crassitiem humoris esse causam. Ipsa quoque quartanarum duratio, quæ etiam & ad duos tresue & plures visa est extendi annos.

4 Quapropter non ex typo agnoscemus atram bilem peccare, vt faciunt Medici: sed ex excrementis, anni temporibus, præcedenti victu, & passione naturali, accidentalique.

Potest fieri quartana & omnis febris humoralis, etiam si non putrescat humor.

5 Illud tamen quod Gal. ait, quartanam non fieri, nisi humor putrescat atrabiliosus, quandoquidem multi citra febrem atra bile infestantur; non est omnino verum. Etenim & febres multæ, citra putredinem fiunt, & omnis putredinis obstructionem esse causam Gal. docet *Methodi* 11. Constat autem & ephemeras ab obstructione oriri, & hecticas, & putridas. Præterea non videtur febris, cum humor atrabiliosus in aliquam secesserit partem exteriorem, febrem gignere, nisi topicam. At si intra vasa, & in principalibus sordescit locis, proculdubio febrem facit, quoniam infestat spiritum, non quia putrescit. Putredo tamen est accensio sordida, vitians sanguinem, non à calore externo facta, vt Medici cum Arist. arbitrantur; sed ab interno in materia, non naturali facta. Vt enim dicebamus *in* 3. *lib.* putrescunt omnia proprio calore materiam laxante colliquanteque, & crassum mittente vaporem, non autem ab exsiccante, & tenuitatem emittente. Ergo cum in humoribus hoc fieri non possit, ipsa commistio praui succi cum bonis alterat bonos, ad cuius purificationē spiritus & motionem, & calorem auget: quod est febrire. Omnis enim sequestratio fit præcedente coctione, & concomitante motione. Coctio vero calore aucto; augetur autem ex sua operatione, quæ est motus, nedum amplificatiua vi sui potestatiui.

De curatione cuiuscunque febris humoralis, intermittentis, & remittentis generatim.

CAPVT VII. ARTIC. I.

1 IN curatione remittentium, & intermittentium febrium, primò febrilem calorem fouebimus, vt possit humorem peccantem attenuare & vincere: similiter agitationem, vt possit validius impellere. Ergo spiritus ipse calidus mobilisque natura iuuandus, vt calefaciat, moueátque: & simul instaurandus ne deficiat, dum plurima sui pars exhalat. Secundò humorem peccantem minuemus, euacuabimus, & vias euacuationi aptas faciemus, quominus infestet spiritum, irritétque ad pugnam. Tertio damna spiritui, & sanguini, & soliditati ex tali subsequentia bello, resarciemus, & prouidebimus vt, non sequantur, vel minora sequantur.

Iuuandus calor febris & motus in curatione.

2 Ergo sicuti in aliis dicebamus febribus, frigida non applicabimus, nec sub frigido aëre, & frigido stramine patiemur ægrum iacere, nec frigida totum lauari, & quacumque via poterimus feruorem fouebimus, motum verò iuuabimus, si non cibabimus ægrum in principio, vel in augmento febris, ne, relicta bellica agitatione febrili, ad comestionem retrocedat, vel cibi vapore grauetur; quo minus agitare queat. Neque sanguinem detrahemus, cum febricitat, ne metu à pugna recedat: neque syrupos, aut pharmacum, tunc temporis propinabimus. Neque curas familiares, & doctrinales, & mœstitias & dolores suscitabimus ægrotanti, ne spiritus à pugna in has recedat passiones. Neque motus arbitrarios ei suadebimus, sed in naturalibus relinquemus.

Quomodo iuuatur calor, quomodo motus.

3 E contra confidentiam vincendi morbum bonis verbis immittemus, & à cœlo, & Medicina & Rhetorica salutem augurabimur, lætitias excitabimus. A somno arcebimus, ne minus vacet pugnæ, dum refectioni vacat: nec malus humor fomentetur.

Tempus cibandi.

4 Cibum non ministrabis, nisi post febris statum, cum videlicet dilatationes contractionibus sunt maiores in pulsu, & victor spiritus foras diffunditur. Dum tamen pugnat, licebit odores non acutos, sed mediocres adhibere, & nutritiuos, quales ex rosis, & pomis, & assatis carnibus, & vino super calefactum perfuso panem. Ex his enim subitò recreatur, absque labore, nec rece-

dit ipſorum vincendorum gratia de prælio. Hoc autem iis præcipuè, qui deficere videntur,& quorum acceſſiones longæ ſunt, moleſtæque, & potius ante inuaſionem & in ſtatu,quam in principio & augmento.

Qualitas ciborum. 5 Victum tenuem & frigidum laudant, magiſtri Medicorum in febribus : adduntque humidum. Nos autem tenuitatem laudamus,cum humores abundant; frigiditatem minimè,niſi reſpectiuam, & non propter febrem , ſed propter damna illata membris,ne habitum concipiant hecticum : ſicuti paulò antè dicebamus. Humiditatem ,& fluorem laudo, ob facilitatem nutriendi ſpiritum & irrigandi ſolidum. Et quidquid aptum eſt magis in ſpiritum, quam in humores, præſertim peccantes,conuerti. Vinum aquoſum non negarem febricitantibus. Aptius enim eſt ſpirituum refectioni, & aperire viam tranſpirationibus, & proficere concoctionibus ; & apponere & concorporare ſoliditati nutrimentum;officit autem habitui, vt fiat hecticus,propterea non omnibus prodeſt, vt mox palam fiet. Prodeſt autem ſuccus granatorum , & iuleb, & violaceus ſyrupus,& aqua hordei,cum talia timentur.

Potus qui.

Cautio.

6 Et cum vires labi videntur , audacius nutriemus ſpiritum, quàm bello ſuccumbere diminutum paulatim ſinamus:propter vitam enim eius , pugnam febrilem volumus , non propter pugnam ipſam ; quam ergo ſatius erit omittere, quam vitam.

7 Humores peccantes præparamus ſyrupis , reddimus euacuationi aptos minoratiuis ; euacuamus pharmaco , attractiuo, expulſiuoque,ſicuti *in lib.* 5 . dictum eſt. Hoc autem facile fiet, cùm Medicus quis humor in quauis febre peccet reſciuerit. Cauendum autem ne à typis illum modo venetur , vt dictum eſt prius ; cum quiuis humor , quamuis febrem , in loco etiam quouis,excitare queat.

Cautio eiusque ratio.

Quando propinandum eſt pharmacum & ſyrupi. 8 Regula eſt, ne ſyrupi & pharmaca minorantia , & ſoluentia, propinentur, cum febris eſt in principio, vel in augmento, vel in ſtatu, ſed potius in tempore intermiſsionis , vel ſaltem remiſsionis:nō enim poteſt ſpiritus conflictatione cum morbo laborans, expulſioni pharmaci operam dare. In continuis autem vbi materiæ turgent , ſi res poſtulat, quocunque tempore propinabimus, non enim quietem ſperamus, & fœdus.

9 Sed dicet quis, cur febris, cum ſit pugna ſpiritus contra morbum,non miniſtramus ſpiritui auxilium cum pugnat febriendo? Quid

Quid enim prodest post bellum auxilium? Propterea enim medicamentum trahit ad se humorem, quo cum spiritus pugnat: & quem expellere satagit. Ergo tunc cum satagit, est iuuandus. Melius enim est medelam adhibere, cum adhibet natura, quam alio tempore. Neque enim Medicus aliud facit, quam quod natura intendit facere: ergo & quo tempore.

Dubit. an in ac... sione sit p... ninandum pharmac...

10 Respondeo quod febris à spiritu accenditur ad coquendum causam morbi primò, hoc est, ad reddendum aptam expulsioni: deinde sequitur expulsio. Et si totalis est, non reuertitur ad pugnam; si partialis, vel humor reficitur, tunc reuertitur, & eò validius, & fortius, & prius, quò confidentior est spiritus, & fortior ad pugnandum, vt meminit Galenus. Nos etiam diximus, quò prius, atque magis irritatur. Cum ergo præparat spiritus expulsioni humores, non sunt trahendi pharmaco, ne simul id, quo commisti sunt, ante concoctionem, trahat: nisi turgentes per se erumpant, vt in superioribus libris declarauimus. Vtemur ergo iis, quæ spiritum augent, iuuántque calorem & agitationem, non autem attractione humoris medicinali. Præterea, neque cum coqui apparent humores, quod non vna accessione fit, sed pluribus in intermittentibus, si feruor pugnæ adest propinatur pharmacum. Huius enim est ex omnibus partibus humores accersere ad centrum, quos spiritus per feruorem tenuefacere & ad peripheriam transpirantes ducere intendit. Ne ergo fiat simul contrarius motus, pharmacum febrienti non propinamus, nisi in continuis, & vbi necessitas vrget. Licebit tamen per sudores tunc vacuare; etenim plurimi vino saturati, in accessionibus incalescunt, & culcitris superpositis exsudant morbum totum. Aliis vomitus concitatur & alui deiectio, turgentibus introrsum humoribus. Vidi etiam prunis non maturis febricitantem exsaturatum, vomuisse morbum totum, cruditate & aciditate prunorum trahente tanquam pharmaco humores in ventriculum, instigantéque spiritum ad pellendum. Si ergo certi fuerimus, quod natura in centrum sese exonerat: licebit etiam in conflictu febrili attrahentia largiri medicamina. Et quò mouendum natura innuit, eò si moueris semper iuuabis: si præfatæ suspiciones abfuerint.

Responsio.

11 Hoc in loco peccantium humorum focum, in quo febris accenditur à spiritu, considerabis: & quod membrum eius morbi officina esse solet. Nam pituita in ventriculo, atrabilis in splene, flaua in felle, hydropica febris in iecore suum habet principium,

aut fomentum. Propterea pharmaca respiciant & humorem, & membrum eius originem: & extrinsecus adhibebis ea, quæ illi fauent membro ad proprias functiones p. ragendas, suámque temperiem seruandam, ne causam mali vlterius gignat.

12 Qua ratione damna prohibenda sunt, aut abolenda, patet in his, quæ hecticam & continuas alias, curantes diximus. Hoc tandem admonebimus, quod vbi sufficit natura ad morbi expulsionem, quod in intermittentibus facilè fit, vbi vires validæ, abstinendum est à purganti pharmaco, & iuuanda est natura extrinsecus per emplastra, odores, vnctiones, & cibos, & potus medicaminosos. Morbus enim, vti Plato in Timæo admonet, sua principia, media, & fines habet naturales: sicuti & cætera entia, & propterea expectandus est finis: potius quam pharmaco irritandus morbus, ne deterior fiat, quod & Galenus docuit in his, qui ex simplici quartana fecerunt duplicem, & triplicem, quia ante tempus medicamen acceperunt. Oculatissimi autem Medici est videre, an natura valeat per se morbum vincere, & sanguinem vitiatum rectificare.

De cura quotidianæ, speciatim.

Artic. II.

Cura quotidianæ ex Galeno.

1 CVram quotidianæ speciatim instituens Galenus, oxymelite vtatur post primos (inquit) dies: & illis quæ probè possunt vrinam ciere, vniuersumque totius victus caput sit ad incidendum efficacius. Circa statum verò de ventriculo est habenda sollicitudo: & de ipsius præsertim ore. Deinceps iubendum est, vt post radiculas & cibos assumptos vomant. His etiam quæ pituitam subducunt &, tendum.

Curationis prædicta ratio.

2 Sapienter quidẽ & si omnis quotidiana ex pituita fit, Galenus non statim medetur: sperat enim fortasse pituitam in sanguinem verti, ac febrem cessare. At si non cessat, post tres dies dat oxymel, quo pituita inciditur per acetum, & abstergitur per mel. Ea quæ vrinam mouent, vt cæpa, asparagus, origanum, apium, & omnia attenuantia, calidáque acuto calore & exili, non robusto. Per hæc enim pituita inciditur, attenuatur, digeritur, expurgatúrque. Cum enim crassa sit, incisiuis, & subtiliatiuis vincitur & calefactiuis, non calore torrente, ne salsescat, aut viscida crassiórque fiat; sed attenuetur modò pars minus repugnans, aliaque

fluida

fluida fiat, vel sanguescat. Propterea ergo victum incidentem & attenuantem instituit, potiùs, quam calefacientem; quod non faceret, si peccatum pituitæ esset in frigore.

3 Circa statum morbi curat ventriculum; est enim principium morbi, quando apparent signa occultæ digestionis, vt ait, 1. *de cris.* 17. & 18. augmentum, quando manifestæ: status, quando completæ: declinatio, quando expulsio. Accidentium verò principium est inuasio: augmentum est feruor; status à vigore: cum deficere incipit, fit declinatio. Hic autem de statu morbi est sermo, qui in quotidiana solet Medicis post diem septimum celebrari. Stomachum autem confortant mentha, myrtilli, anisum, masticlie, & alia *in lib.* 5. & 6. iam dicta: vbi & quę euacuāt stomachum, id est ventriculum, habes. Hoc autem dicit, quoniam pituita in stomacho præcipuè fit. Sed sic, oportebit adhibere non adstrictiua, ne crassescat pituita; sed incisiua & abstersiua, ac simul ventriculum per sympathiam conseruantia.

4 Vomitū etiam rectè inspérat: pituita enim etsi crassa, tamen supernatat stomacho, & difficilè per aluum educitur; & ori est vicinior, nisi quæ in abdomine & mesaraicis esse dignoscitur; per sudores autem non euacuatur, sed sua crassitie replet meatus, per quos transit. Nulla ergo curatio pituitæ melior, quàm per vomitum. Et hoc verum est, si pituita non est sanguis crudus, veluti ponitur Medicis, sed superfluitas viscosa & fluida, & mucosa; vti *in* 1. *lib.* docebamus. Quæ autem subducunt pituitam sunt agaricus, hiera, turbith, & alia dicta suis in locis. Similiter syrupos propinabimus digerentes phlegma, & minoratiua secundum artem.

5 At cum non omnis quotidiana ex pituita fiat, eiusdem præsertim generis, non videtur Galenus sufficiens, neque scopum attingens. Hoc quidem, quoniam febris curam suscipit, cum potius in pituitosis morbis sit iuuanda, quam prosternenda: illo vero, quoniam non omnis quotidianæ curam docet. *Correctio.*

De exactiori quotidianæ cura.

6 CVm enim quotidiana ex pituita oritur salsa, cibus humidior conuenit, & aër, & aqua sacchari, & remedia parum incisiua. Syrupi quoque erunt ex minus calidis, minus coquentibus, ac minus incidentibus; vt ex borragine & fœniculo. Cognoscitur *Cura quotidianæ ex salsa pituita.*

Signa. gnoſcitur autem ſalſæ pituitæ peccatum ex moleſtiori ſiti, horrore vehementiori, & rufa vrina, & pulſu velociori, quam in cæteris quotidianis. Ex hac etiam pituita ſolet tertiana, & quotidiana continua fieri.

Cura quotidiana ex pituita dulci. 7 Quando verò ex pituita dulci fit quotidiana, quod minor ſitis & craſsiora excrementa probant, & ſomnolentia; tunc victus tenuior, aër mediocris, ad ſiccum vergens calidumque, potus aquæ cinam. vel vinum vetus album, ſubtilis ſubſtantiæ cum aqua cin. ſyrupi quoque medij inter eos, qui dantur ſalſa pituita læſis, & qui vitrea, acidáque: pharmaca quoque ſint mediocria.

Cura quotidiana ex vitrea. 8 Etenim vbi vitrea febrem irritat, quam frigus & fames aliquando ob ventriculi punctionem ab eius acore, indicant, & nulla ſitis, vt dictum eſt de epiala: tunc cibus magis attenuans & incidens prodeſt, & ſyrupi ex mentha, abſinth. corticibus citri, ex quinque radicibus, decoctum eupat. hyſſopi, fœniculi, pulegij: oxymel, mel roſac. pharmaca ex turbith, agar. ſena. His dabimus vinum cum aqua pulegij, vel hyſſopi, &c.

9 Item cum humores craſsi copioſique ventriculum adeo grauant læduntque, vt ſyncope oriatur, ſi phlegmone & apoſtema intus adſint: non eſt curabilis iſta febris, veluti & mortifera eſt putanda, cum nullo pacto humores coqui valent, & compacti putreſcunt. Quod ſi tanta contumacia & phlegmone deſunt: tunc ſyncopen vitabimus, aut fugabimus vino veteri tenuis calidæque ſubſtantiæ, optimique odoris. Magis autem aqua vitæ, vel quinta eſſentia aquæ vitæ nuncupata: quæ maximam ob tenuitatem & caliditatem ſubſtantialem ſubito & ſpiritus reficit, & craſſos humores diſſoluit. Vnde Galenus etiam ſyncopen, quæ non craſsis, ſed bilioſis tenuibuſque fit humoribus, & vt Auic. ait, potius ventoſis, potu vini profligauit, diſſoluendo flatum, & ſpiritum augendo, quidquid dicat Medicorum vulgus.

10 Curabimus quotidianam diurnam fortioribus pharmacis, quam nocturnam. Cum enim pituita in nocte plus vrgeat, & in hyeme: ſi in die mouet bellum, validior eſt quam quæ in nocte. Tollit etiam ſomnum, & pluribus ægrum infeſtat modis, & diuturnior.

11 Potentiorem arbitror eſſe, quæ bis in die inuadit. Et ſi pituitæ ſigna apparuerint, tenui victu, inciſiuis, calefactiuis vtendum. Sin alij humores, pariter pro illorum natura, & victu, &

medica

medicamine, vt ex sequentibus notum erit sermonibus.

12 Fit etiam quotidiana ex humore bilioso multóque, quam notham tertianam, aut triplicem vocant Medici. Curam eius sicuti in biliosis febribus continuis, vel quotidianis suscipiemus: sic etiam cum ab atra bile proficiscitur, licet rara sit, erit curanda, sicut solemus atrabiliosos.

De cura tertianarum.

Artic. III.

1 Tertianam exquisitam curat Galenus 1.*ad Glauc.*9.remediis cibísque humectantibus & frigefacientibus. Vtitur ergo aëre huiusmodi, & in cibum atriplice, blito, lapatho, malua, lactuca, cucurbita, succo ptisanæ, alica, piscibus saxatilibus: auibus quæ mollibus constant carnibus: cæterorum alis, testiculis gallorum, pedibus cerebrisque porcorum. Sed porcellorum etiam assatis carnibus, ouis sorbilibus, præcipuè vitellis; fructibus & iis, qui coctu difficiles non sunt. *Cura tertianæ ex Galleno. Cibus.*

2 Purgat bile corpus per inferiora, cum illorsum repit: per vomitum, cum ad ventriculum, sicuti & sponté naturæ fieri solet. Ventrem clysteribus mollibus inanit: vrinam anetho, apio, & huiusmodi prouocat; addit absinthium, vbi coctionis signa apparuerint: quod præcipuum contra bilem est remedium. *Pharmacia.*

3 Vtitur deinde post calidi olei inunctionem, balneis calidis, dulcibusque, tum ad refrigerandum humectandúmque corpus, tum ad alterandam bilem contrariis qualitatibus, tum ad cutim laxandam, extrahendámque perinde bilem. *Applicanda.*

4 Vinum negat, nisi coctionis signa adsint. Salsa & acria deuitat semper; & mel, & sinapi, cæpam, & huiusmodi.

5 Addit Auicen. phlebotomiam, vbi humores multi, & rubra vrina apparent.

6 Hæc Galeni decreta, vbi bilis tenuis flauáque tertianam gignit, reprobari nequeunt, si & rationẽ ipsorũ quis probè teneat. *Examen.*

7 Haud enim vtendum est frigido aëre, victu, potúque, vt febris retundatur. Frigidis enim vtemur, vt affectus hecticus in soliditate non fiat, nec bilis nutriatur, nec euaporet id, quo spiritus offendatur. At sic non est tollere febrem, sed longiorem facere. oportet enim attenuari, atque expelli bilem, quod frigido aëre & victu impeditur.

Victus à principio. 8 Esto ergo à principio victus tenuis,& calidus, & tepens aër, præsertim vbi bilis in hyeme febrem hanc gignit. Non tamen calidus in substantia cibus,sicuti piper,& allium,& sinapis;ne facilè vertatur in bilem, nutriatque morbum. Sed calidus sit humidusque ac tenuis, ea tamen caliditate blanda, quæ bilescere nescit,qualis in buglossa, acetosella,intubo, & similibus.

9 Attamen paulò pleniorem desidero victum in tertiana,quam in quotidiana,seu pituitosa febri: retundit enim acrimoniam bilis,& exsiccationi occurrit, & spiritui elabenti successorem facit copiosum. In biliosis enim exhalat copiosior, quam in pituitosis febribus.

Occurrit obiectioni. 10 Et licet Galenus tenuē victū præscribat aliquando,modicūque febribus breuioris tēporis:nullaque sit breuior tertiana, quæ cum longissima est,septem circuitibus,hoc est, vigesimo die soluitur:aliquando enim quinto,aliquando quarto,aliquando tertio cessat omninò, vbi materia morbi tenuior, concoctúque facilis; nam cum signa coctionis apparent in principio, non progreditur vltra tertium circuitum. In ea autem quæ longior futura est, pleniori cibo Galenus cibat. Nihilominus hoc verum est,vbi expectatur conflictus & crisis subitò,& à principio. At paulò post ob resolutionem spirituum & calorem auctum cibatio plenior debetur. Non resoluuntur autem spiritus in aliis febribus tam copiosè, quam in biliosis. In quibus etiam valdè attenuantur & exacuuntur ad delirium. Idcirco plusquam in pituitosis alendi sunt tertianarij biliosi: eóque magis, quod bilis cibo pleno non augetur,sed tenui. Et quidem à Galeno cibi nominantur optimè congruentes tertianæ,exceptis forte pedibus suum, qui ob crassitiem difficile conuertuntur in substantiam cibati, haud tamen in bilem: & profecto caro suilla directè bili aduersatur.

Victus post principium. 11 Post principium verò,& cum signa coctionis apparent,tunc frigida propinari possunt, ne reliquiæ hecticæ fiant:& ad hoc valet frigidæ potus,vt diximus in causo:nō ad febris extinctionem, quo nihil lethalius,vbi natura febriendum est, sicut nuper dicebamus. Balnea quoque dulcia ad idem valent, vtque simul tenues biles efferantur: cui intentioni contraria sunt balnea salsa, & nitrosa.

12 Planum est enim in nostro dogmate, quod febris accendi non potest, nisi spiritus infestetur ab humoribus. Humores autem non infestant, nisi ob copiam,aut sordes: quæ abundant vel

fordido alimento, vel ex prohibita transpiratione cutis, vel adstrictione venarum, vel alui, vel aliarum viarum, per quas educi solent excrementa. In hoc ergo valent Galeni decreta: vt per vrinam, & transpirationem, & alui deiectionem, & vomitum peccans bilis, omnisque alius fordescens aut onerans humor, expellatur. Et hæc tota summa curationis.

13 Symptomata etiam oportet tollere: & iecur, in quo fit bilis, seruare per ea, quæ dicta sunt prius.

14 Præterea quando tertiana non à sola bile efficitur, sed ab omni humore: In hoc satagendum est, vt agnoscatur humor & causa; ac educatur, si in bonum verti non potest. Quod quidem dicere de bile atra, flauáque nequimus. Ex pituita enim est via ad sanguinem, non autem ex bile; cum potius ex sanguine sint adustissimo: & de priuatione ad habitum non fit regressus, sicuti est de imperfecto ad perfectum accessus. *Cautio.*

15 Ea quæ bilem euacuant *in 5. lib.* diximus, & mox dicemus. Interim nota, quo modo absinthium natura amarum, biliosúmque bilem extrahat per attractionem & sympathiam, supra remedia omnia. Nam & absinthio vescentes pecudes, bile carent, & fellea vesica: quæ vsu dempto minuitur, deinde tabescit extrahitúrque sympathia absinthij. *Nota de absinth. contra bilem.*

De tertianis, illegitimis vocatis.

16 QVomodo curetur febris continua à bile, & remittens, dictum est prius. Nunc de tertiana, quam vocant propterea notham, quod ex pituita & bile componi arbitrantur, eò quòd extenditur vltra septem circuitus, & signa coctionis in ea apparent tardius; paroxysmus excedit 12. horas: & rigorem habet longiorem, quam pura tertiana, nec ita magnum. Aliquando etiam absque rigore incipit. Caliditatem non multam habet: augmentum verò inæquale, & accidentia minus sæua; eadem tamen. *Signa tertianæ notæ.*

17 Propterea Galenus, 1. *ad Glauc.* 10. dat plus cibi ægrotantibus, quam in pura tertiana, vt possint ad morbi diuturnitatem sufficere: & vbi vires validiores, minus; vbi debiliores, plus; eiusdem tamen generis atque in pura: sed tamen paulò calidiorem. Alij rectè in die quietis bis cibant benè; semel in die accessionis ante accessionem: & aliquid modicum in remissione. Incisiuum ex parte offert Galenus, & calefactiuum, vt crassities pituitæ pel- *Cura ex Galeno.*

latur:ponit & piper in cibo. Præterea in mulſa coquit origanum vel hyſſopum, vel ſpicam nardi ad potum: & prouocandum vrinam; & cætera huius generis.

18 Vtitur & phlebotomia, quoniam plenitudo eſt humoris, & euacuationibus iam dictis, præcipue per abſinthium: vomitum prouocat poſt cibum; & clyſteria ante non admodum mollia, qualia ex malua, mercuriali, foliis violæ nigræ, origani, hyſſopi. Alij Medici addunt alia, quæ propius reſpiciunt pituitam.

Tertianam fieri ex pituita.

19 Quibus ex decretis facile colligimus, tertianam etiam à pituita fieri, nec bilem addi, niſi quemadmodum in cæteris cauſis morbificis: quæ omnes Iouberto bilem ſecum habent. Quod & vomitus vtilitas conteſtatur: & ſine rigore paroxyſmus, & medicamenta conferentia pituitoſis. Et quoniam Galenus per ſex menſes duraſſe vidit hanc tertianam, nos verò per tredecim tertianam hanc etiam duplicem: quod mirabilius eſſet, ſi à bile tenuiſſima continuo agitata eductáque facilè, fieret, & non potius ex pituita. Tertianam ab atrabile conteſtantur, & continuitas quartanarum & multiplicitas, vt ſuperius dictum eſt. Ideóque curanda iis, quæ bilem purgant atram.

Item ex atrabile.

De quartanarum intermittentium cura ſpeciatim.

ARTIC. IV.

Tempus & effectus quartanæ.
Cura ex Galeno.
Victus.

1 QVartana intermittens habetur pro tutiſſima febrium, quamuis longiſſima; nam quæ incipit in autumno, deſinit in vere plerumque. Eſt etiam vbi ad duos, tres, imò plures annos porrigitur, & ad 12. ſi credimus Auicennæ. Contingit tamen plerumque ob tot febriles circuitus habitus hecticus à calore & ſiccitate. Et cum lien ſcirrhum ob hanc febrem incurrit, aut cancroſam diſpoſitionem, lethalis eſt, & ſæpe hydropem affert. In æſtate exorta breui ſanatur; in hyeme vel autumno, tardiſſimè. Et peſſima eſt, quæ non per ſe incipit, ſed ex præcedenti morbo, qui aſſauit ſanguinem.

2 Quartanam Galenus, 1. *ad Glauc.* 11. ab initio leniter tractat abſque medicamine, & euacuatione, niſi fortè ſanguis abūdet: & tunc inciſa vena interiori, vel media ſiniſtri cubiti; obturanda tamen, ſi non craſſum, nigrumque, ſed tenuem aut flauum emittat. Deinde victum inſtituit ſine flatibus ac optimum. Prohibet ſuillas carnes, omniáque tenacia edulia, & tardum habentia exitum: & refrige

& refrigerantia & exsiccantia. Probat volatilia boni succi, in paludibus non degentia. Probat & pisces coctu faciles, molles carnibus; nihil tenax habentes. Item salsamenta & sinapi. Vinum imperat album, tenue, ac mediocriter calidum. Certis diebus diatrion pipereon medicamen in potu dat, vel diospoliticum. Commendat etiam si quotidie piper cum aqua bibat æger. Frictiones laudat magis quam balnea: laudat & deambulationes, & exercitia ordinaria: si quartana sit leuis, nec admodum violenta. Præterea mollibus cibis & sorbitionibus (credo) solitis aluum mollire iubet. Quibus non proficientibus, clysteribus vtendum, à principio quidem mollibus, postmodum vero acribus. Hæc omnia ab initio ad statum.

3 At in statu subtiliorem victum dat, quam ante vel post. Quietem imperat, viscera cataplasmatis quæ mollire & laxare valent & vnguentis afficit. Deinde quæ vrinam cient propinat; & vbi coctionis signa apparuerint, pharmacis atros humores tollentibus purgat, non semel sed sæpius, si visum fuerit, vomitum à cibo procurat etiam elleboro albo radiculis permisto: vel per se, vbi permistum non iuuerit. Purgandi autem per inferiora sunt, qui ad vomitum sunt difficiles. Deinde theriacam dat, succumve cyrenaicum. Et hunc non seruanti ordinem protestatur ex simplici quartana, difficiliorem vel duplicem efficere, & ex duplici triplicem. Quemadmodum Eudemo Philosopho accidisse idem Galenus *in lib. de præcognitione* narrauit. Siquidem humor medicamento perturbatus plus vrget, & partibus in pluribus, non autem educitur crudus adhuc.

Cura in statu.

Periculum non seruantis hanc pharmaciam.

4 Haud rectè quidem Gal. videtur victum in quartana instituisse, quandoquidē non nisi ex atra bile vel humore melancholico, quem siccum calidumque esse docuerat, constituit. Etenim etsi bene improbet refrigerantia & exsiccantia, haud tamen benè salsamenta & sinapim videtur iubere: ex quibus sequitur sanguinis assatio, & atræ bilis generatio. Quod si hoc fecit experimento ductus quod iuuerit, existimare debuerat, non ex atra bile omnem fieri quartanam, sed etiam ex pituita crassa; quam attenuare minuereque oportebat. Neque enim trium piperum medicamen alia ratione valet, cum eius vis sit assare sanguinem, & assatum exsiccare atque indurare, ex quo sequitur atræ atque flauæ bilis generatio, iuxta Galeni dogmata. Nisi agnoscamus in quartana pituitam, & cruditatem, in pueris præ-

Ratio periculi.

Correctio.

Victus quartanæ ex atrabile ſecundum proprium dogma. ſertim atque mulieribus. Leo etiã quartana dicitur laborare, ob ingentem, pipereumque calorem, quo ſanguis aſſatus plurimum melancholiæ gignit. Igitur in quartana ab atra bile, victum calidum humidumque inſtituemus.

5 Eſt etiam alia quartana à pituita craſſa crudaque, in qua calidus, & inciſiuus, & tenuis ſubſtantiæ eſt parandus.

In quartana ex pituita. 6 In quartana verò ex ſalſa pituita craſſaque ortum habente, humectans victus, & non adeo inciſiuus, vt in pituitoſis cruditatibus; neque adeo calidus, inſtituendus eſt: quemadmodum & in tertianis dicebamus. Auicenna vero hanc agnoſcens quartanam, refrigerantem & humectantem præſcribit.

In quartana ex ſalſa pituita. 7 Cum vero ab aduſto ſanguine, non adeo torrefacto ortum ducere agnouerimus, cibus erit qui humectet, & leniter calefaciat, & ſanguinem gignat tenuem.

Ex ſanguine aduſto. 8 Quod vero in principio medicamenta non propinat Galenus fortia, ne craſſus humor perturbetur, bene eſt, ſed præparandus videtur ad coctionem.

In Galenum. 9 Neſcio qua ratione Galenus expectet quartanæ ſtatum ad huius morbi curationem, in quo & victum tenuiorem, & quietem, & cataplaſmata, & vnctiones viſcerum præcipit; cum palam ſit ad plures annos quartanam produci; & principium, augmentum, ſtatus, & declinatio, ſibi correſpondeant. Oportebit ergo per plures menſes expectare ſtatum & per annos: nam Auicennas vſque ad duodecimum protrahi quartanam vidit. Ergo ſigna coctionis, ex quibus cognoſcitur ſtatus tertio poſt anno apparuerint, oportet.

In quartana longiſſima quid.

10 Quis ergo Medicus tantas facere obſeruationes quiuerit? Profecto docendi eramus à Gal. qua ratione in his procedendum eſſet in quartana longiſſima. Idcirco arbitror febres quartanas plurimas, ex eo quod continuo bilis generatur atra, ad tot annos produci, vel quia ſpiritus conſuetudinem accipit ita pugnandi quacunque ex paſſione etiam non infeſtante: ſicuti qui aliquid facere aliqua in hora ſolent, vel expergiſci ad rem diuinam, ſemper in illa hora inſtigantur ad actionem, vel expergiſcuntur. Ergo remedium erit ab hac conſuetudine ſpiritum retrahere, quod non niſi magna paſſione motuque contingere ſolet, priorem obruente paſsionem, & in ſe ipſam transferente. Vidimus enim quartanarios diuturnos in flumen cadentes, alios vero tortura iudicis attritos; ſanatos penitus à quartana, quod

quod considerare Medicis maxime opus erat, neque iudicare de omnibus secundum similitudinem breuium morborum. Item diximus superius de his, qui tarantula mordentur & de his qui se ipsos verberare solent, redeunte pruritu, tempore eodem redeunte. *Quando vtẽdum pharmaco.*

11 Vtendum arbitror pharmacis atram bilem minorantibus, & præparantibus, quando ex atra bili originem quartana trahit, quod post septimum diem facere Celsus iubet; Galenus rationabilius abstinet, donec inchoata quædam coctionis signa apparuerint.

12 Minuunt quidem cassia, sena, epithymum, catholicon, & pilulæ ex fumaria & hiera. Præparant sarza parilla, tamarix, borrago, violæ, fumaria, scolopendrium, lupuli, cassuta, capparis, oxymel & huiusmodi, sicut in 5. lib. *Quæ atram bilem minuunt disponuntque.*

13 Euacuant venæ sectio, præsertim vbi hæmorrhoides aut menses suppressi sunt, aut melancholicus exuberat sanguis, administrata ea ratione, qua Galenus præscripsit. *Quæ euacuant.*

14 Purgant pilulæ indæ, è lapide cyaneo, ex lapide lazuli & fumaria, cum puluere hieræ, diacolocynthid. asarum, confectio hamech, agaricus trochiscatus cum aqua vitæ, &c. saturnina medicamenta. *Purgantia.*

15 Paulo ante disputabamus quod in die accessionis non erat præbendum purgans medicamentum: nunc autem Hippocratis autoritate suffulti, hoc non negamus in quartana, quando spiritus diebus duobus à conflictu quiescens roboratus est: humor enim agitatus belligerante spiritu aufugit ad attractiuum medicamentum, dummodo id facere queas absque spiritus resolutione.

16 Sudores & vrinas non mouebimus ante coctionem, seu sequestrationem, ne conturbatus humor crassus longe magis affligat spiritum. Cætera prout Galenus præscripsit, rectè se habent, vt de theriaca. Alij addunt mithridatium, asplenium, piper, myrrham, pentaphyllum, hypericum, buglossum, trifolium, succum rutæ, heliotropij semen, & alia huiusmodi, quæ non nisi in atrabilariis probantur. *Cientia vrinas & sudores.*

17 Cum enim ex aliis causis non raro oriatur quartana, alia medicamenta illas respicientia causas, præbenda sunt. Puto enim contra fæculentum sanguinem, & contra pituitam non salsam proficere aquam vitæ, & quintas essentias aromatum. *Cũ ex aliis causis oritur, cura.*

18 Lienem

18 Lienem, iecur & ventriculum corroborare memento, tollere obstructionem, scirrhos, & ea quæ ex quartana accidere solent, & præuenire ne fiant, iuxta regulas suis traditas in locis.

De quintana, septana & nonana, & cæteris.

CAPVT VIII.

Controuersia de quartana & quintana.

1 QVintanam, septanam & nonanam Hipp. plurimorum experimentorũ peritissimus, fieri testatur 1. *Epid.* Galen. eas negat, excepta quintana: tamen ne Hipp. contradicat, posse fieri fatetur. Quærit tamen quo ex humore fiat, & cur non datur etiam sextana, octana & decana?

Auicennas ex causis quartanæ ipsas producit, in cæteris tacet.

Responsio, cur quintana, septana, & nonana fiãt frequenter, non autem octana.

2 Nos autem facile respondemus, omnes has contingere, sed rarissimis temporibus, propterea occultas esse. Credo tamen ex eo quod cum Luna ad suum sextilem pergit, & ad quadratum, & ad trigonum, tunc mouentur humores magis. Ideoque quintanam, & septanam, & nonanam facere frequentius, sicut *in* 4. *lib.* loquentes de crisibus admonebamus. In cæteris vero, quia non dantur aspectus, silere humores. Ergo sextanas, octanas, & decanas non reperiri. Humores autem esse tales, qui per se haud moueri queant, nisi cælo iuuante.

Quintana periculosa.

3 Quintanam periculosam facit Hipp. quod inde euenire putandum, quod ad suum sextilem perueniens Luna amicum, id est, aspectum, auget malum, quod in principio constitutum erat, & sic quoties ad quintas, sibi inuicem fauentes accedit, periculum facere.

De septana.

4 Septanam vero minus periculosam dicimus, quia Luna ad quadratum vadens, inimicum morbo aspectum, potius naturam iuuat sex ante diebus, præsertim instaurata.

De nonana.

5 Nonana, mitius periculosa est ex natura humoris; quod non potest nisi ad tempus perfectæ amicitiæ, per trinum denotatæ, resumere vigorem. Interea vero natura roborata est; idcirco periculis vacat, non ex parte aspectus, sed humoris.

De annua.

6 Annuam febrem, qualem in Antipatro proponit Plinius, putamus ex temporis sympathia & spiritus reminiscentis à temporis similitudine consuetudinem refici, quemadmodum dictum est de verberatis, & à tarantula commorsis.

7 Medicinam applicat Auicennas, qualem quartanariis prædictis febribus. Nobis autem humoris natura illam præscribet. Quam cognoſcemus ex anni tempore, ætate, victu præcedente, temperatura corporis, paſsionibus præeuntibus, calore & habitu, quemadmodum dictum eſt: & ſic applicabimus medicamenta proprium humorem reſpicientia, vel quæ communia ſunt omnibus. *Quod pharmacum iis febribus.*

De compoſitis, & confuſis febribus.

Capvt IX.

FEbres compoſitas variis modis Medici enumerant, atque confuſas.

De confuſis.

Artic. I.

1 HAs enim docent fieri ex duobus humoribus eodem tempore incipientibus & deſinentibus, earumque numerum faciunt quaternarium. Etenim datur ſynochus ſpuria, quæ non in ſolo ſanguine accenditur, ſed cum miſtura alterius humoris: & quotidiana ſpuria, ex pituita & bile: & tertiana ſpuria, etiam ex bile, & pituita: & quartana ſpuria, ex atra bile, & altero humore. Et hoc ſe agnoſcere profitentur, quoniam acceſſionum principia miſta ſunt ex rigore, & frigore in quotidiana, & calore acri, & minus acri, exque cæteris ſignis commiſtis. Item ex diuturnitate. Simplex enim tertiana ſeptem circuitibus terminatur: ſpuria verò confuſa pluribus. Idem in aliis febrium generibus agnoſcunt: nam & œdema non ſemper à pituita ſimplici, atque inflammatio à ſanguine ſolo ſemper; neque eryſipelas à ſola bile: neque cancer ab atra ſola, ſed ex commiſtis aliquando fiunt. *Ratio Medicorũ de cõfuſis febribus.*

De compoſitarum typis.

2 COmpoſitas illas faciunt, aut ex phlegmone, læſionéque partis & febre, vt in pleuritide, cardialgia; aut ex generibus communibus febrium diuerſis: ſicuti hectica, cum humorali, & humoralis cum ſpiritali; aut ex generibus propinquis, vt cum ſynochus cum quotidiana, & quotidiana cum tertiana, & tertia- *Ratio Medicorũ de compoſitis triplex. 1. ex febre & læſione partis. 2. ex*

generibus febrium communibus, & propinquis 3. ex speciebus eorundem generum.

na,& quartana cum tertiana,& sic de singulis; quarum typi fiunt quatuordecim: licet Medici hos minimè numerent. Aut ex speciebus eiusdem generis, & hic ponunt quotidianam duplicem, cum bis in die inuadit; synochum enim cum sit continua, non duplicant. Ponunt & tertianam duplicem, cum singulis diebus in diuersis horis, adest inuasio, qualis in tertianis. Dant & triplicem tertianam, cum primo die bis inuadit paroxysmus tertianus, agnitus ex signis pathognomonicis, & secundo die semel, tertio bis. Quadruplicem qui ponat non vidimus. Dant & duplicem quartanam, cum scilicet primo & secundo die febris mouetur atra, biliosa ferens signa, tertius vacat: in quarto & quinto mouetur secundùm eosdem typos, primi & secundi diei. Triplex quoque quartana est, cum primo, & secundo, & tertio die inuadunt paroxysmi quartanariorum: & iterum respōdet quartæ diei tempus & modus inuasionis primæ & quintæ: secundæ, & sextæ, tertiæ. Quæ sanè ne sit quotidiana, accessionum sola forma facit, ait Galenus 2. *de Crisibus*. Eorundem typorum differentiis commiscent quintanam præfatis: quam tamen duplicant nunquam sicuti cæteras, neque septanam, neque nonanam.

Ratio compositionis intermittentiū 4. modis.

3 Componunt etiam similiter intermittentes & continuas ad inuicem: haud tamen duas continuas, sicuti duas intermittentes: continua enim in toto fit sanguine, vel in vasis magnis: suntque vniformes; sed difformes copulant, vt tertianam continuam cum quotidiana continua.

4 Et vt dicitur 2. *de Crisib* 9. per ideam omnium complicationum quatuor modis copulatur tertiana cum quotidiana. Nam vel ambę sunt continuæ: vel ambæ intermittentes: vel tertiana intermittens cum quotidiana continua: vel quotidiana intermittens cum tertiana continua.

5 Hemitritæum. i. semitertianam vocant, quæ ex tertiana intermittente & quotidiana fit continua; ex pituita putrescente bili putrefactæ (aiunt) admista. Quæ vbi sunt æquales, medium fit symptoma, ex tertiana non oritur rigor: in quotidiana refrigeratio extremorum. Ergo in hemitritæo exquisito fit horror rigore minor, refrigeratione maior: sic in cæteris signis est mistura & difficilis cognitio. Verum vbi præualet tertianus humor, rigori propinquat magis paroxysmus: & calor maior, & acrior, & bilis vomitus, vel deiectiones succedunt; vbi quotidianus, maior refrigeratio, minor sitis, pauciores horrores, pulsus submissiores, & calor mitior.

6 Qua

6 Quapropter cũ æqualiter miſta vident ſymptomata, æquatis medicamentis miſtis ſuccurrunt hemitritæo: vbi verò plus inualeſcere tertianam, ibi plus eorum, quæ cõtra tertianam adhibentur. Similiter ſi quotidiana potior, huic magis occurrunt; miſcendo plus medicaminis pituitam reſpicientis. Et hanc methodum in aliis complicatis ſeruandam iubent.

7 Certiorem habent diſcretionem cum diuerſis inuadunt horis, & typis.

Examen prædictorum typorum complicatorum, quorum cauſæ ex Medicorum ſententia, naturæ & Medicis contradicunt.

8 VErum huiuſmodi decreta inſcrutabilia eueniunt Medicis, propter humorum & elementorum diſtinctam quaternitatem: vnde coguntur ſibi ipſis contraria dicere & ſentire. Profectò enim ſi ignis & aqua contraria ſunt in omnibus qualitatibus, vt ipſi aiunt, ac pariter pituita & flaua bilis: nullo pacto miſceri poterunt, vt ſpurias tertianas, vel quotidianas efficiant, eodem tẽpore incipientes ac deſinentes: nec hemitritæum ex prædictis æqualibus. Quantum enim exorbitat alter humor in qualitate, tantum retunditur ab altero, & ſic non accendetur febris: præſertim ſi febris, vt ipſi aiunt, eſt accẽſio in humoris foco. Quomodo enim accendetur aqua & ignis in eodem foco à calore extraneo, cum tantum alter obediat accenſioni, quantum repugnat alter? Nec quidem æquata poſſunt exorbitare. At ſi dicas exorbitantiam eſſe in quantitate ſola, non in qualitatibus, cum febris ſit ardor & motus, qualitas & actus, nequaquam ob quantitatem generabitur. Neque enim vrentur ligna, quantumuis plurima, niſi calorem aliunde ſuſcipiant multum. Non ſuſcipiunt ex ſe ipſis, cum ſint modici caloris, & à frigore miſto retuſi, ligatíque: Ergo oportebit à ſpiritu accendi calorem feruentem in humoribus, ſicuti nos dicebamus, & non humores ipſos accendi, cum ſint æquales in qualitatibus in eodem foco. At ſi in diuerſis focis Medici tertianam notham, atque hemitritæum accendant: profectò non poterunt ſimul acceſſiones in vnam conuenire: quemadmodum ipſi volunt in confuſis vocatis. Erunt etiam alia ſymptomata frigida in ventriculo, alia calida in iecore. Medici autem ea confundunt in horrore; ſi non ſint humores quatuor tantùm non contrarij, poſſet reddi cauſa prædictorum confuſorum &

Vnde præcipuus fons errorum Medicorum.

compoſitorum, quam Medici fallacem dant quatuor & contrariis.

Vel dantur alij humores medij, vel omnis febris ab omni humore.

9 Quapropter verius erat dicere, humores non eſſe ſolum quatuor, neque inter ſe contrarios, ſed differentes, & medios reperiri inter pituitam & bilem: qui accenſi faciant medias febres. Vel quaſcunque febres à quocunque fieri humore pro ſui copia & loco, & affecto membro.

10 Præterea ſi non complicant ſynochum cum quartana, quod faciendum erat, ſi oppoſitorum eſt vnio: quomodo tertianam cum quotidiana miſcebunt? Non enim maior oppoſitio eſt inter aërem & terram, id eſt ſanguinem & atram bilem, quam inter aquam & ignem in ſchola Medicorum. Neque enim continuitas ſynochi obſtat, cum & continua quotidiana tertianæ intermittenti miſceatur. Ecquis etiam diſcernet, an ſynochus cum quotidiana coeat; cum pituita Medicis ſit ipſe ſanguis crudus, & eiuſdem ſæpe foci? Profectò vt plurimum eſſet ita coniunctio. Nec tamen Medici hoc agnouerunt, aut docuerunt. Nos autem ita eſſe putamus: cum quotidiana remittens adeſt, plerumque.

11 Præterea cur tertianus quartano haud frequentius iungitur, docendi eramus, ſicuti typus tertianus quotidiano; quandoquidem tellus & aqua facilius ob ſymbolum coëunt, quam ignis & aqua?

Ratio.

12 Mirum etiam quod non declarant, qui humores quibuſque in ſpuriis confunduntur. Et cur ſi omnis humor, typi ſpuriarum non multiplicantur. Profectò inertiæ incuſandi veniunt, & ſeruilitatis. Non enim aliud ab his, quæ Galen. & Hipp. tradiderunt experiri & docere, aut ſupplere ſategerunt; vnde neque exemplum perfectum dare, niſi de hemitritæo norunt: & omnes ſubſcribunt priorum dictis, quaſi pecudes aliæ poſt alias inſequentes. Profectò ſi omnis humor ſanguini miſcetur febricitanti, naſcentur quatuor febres, & ſi non omnes continuæ, quia non æquantur humores, erunt ſaltem aliæ continuæ, aliæ remittentes, aliæ intermittentes, vel ex eorum typis compoſitæ, ſic cum alij humores pituitæ complicantur, ſic cum bili atræ, & cum flauæ.

Ratio.

13 Sed illud mirabilius, quod bilem ſubito totam fugari in exquiſita tertiana volunt, in hemitritæo autem permanere diutius. Si enim feruor continuus eſt in pituita, non ſinet vllas poſt primam acceſſionem reliquias bilis, vel non permittet, vt tertio die ardorem moueat. Continuo enim agitatur, & vincitur, & pelli-

tur

tur calore febrientis. Si autem dicas retineri à pituita commista in eodem foco: tunc oportebit à pituita quoque retundi & vinci, vt non moueat proprium feruorem. Si autem in diuersis focis, tunc omnes reliquiæ tenuioris humoris per continuam alterius incensionem expellentur ante accessionem sequentem. At cur est longa & periculosa, quæ breuior & securior esse debebat, tanquam sui interemptrix? alter enim humor alterum minuit, & accessio alterius, alterius tollit accessionem.

14 Præterea qua ratione quotidiana duplicatur, & tertiana triplicatur, & quartana, explicare non potuerunt. Aut enim in eodem foco est pituita, primam accessionem faciens, cum pituita secundæ accessionis eiusdem diei; aut in aliis. Si in eodem, ergo idem humor bis in die augetur, & bellum ciet, & nihil profuit prior accensio, vt pellatur foras & minuatur. Et agnoscendum est pituitam non solam quotidianam facere, sed mistam, & omnes pro periculi & infestationis ratione: si verò in diuersis focis, tunc prior accessio secundam abolebit, aut minuet valdè. Febris enim vniuerso in corpore grassatur. Ergo si non minuebatur à priori, poterat continuam facere: vel si magis minuebatur, tertianam; non enim eodem die moueri minuta valet, sed sequenti. Ergo humor pituitosus etiam tertianam faciet. *Ratio 7.*

15 Eadem argumentatio est de tertiana duplici, & fortior de triplici: Siquidem accessio prima secundam aufert, aut valdè minuit, humorem secundo suscitandum attenuando, & expellendo: multò autem magis tertio suscitandum, quam tamen constat aliquando maioris esse afflictionis. *Ratio 8.*

16 Præterea cur ex quartana simplici fit duplex, dicendum erat; theriacâ ante coctionis epotâ tempus. Etsi enim turbatur ab inimico pharmaco, non tamen augetur. Constat etiam absque pharmaco duplicari, & triplicari. Quod si exagitata fæx à feruore priori parum sedatur, & sequenti die inuadet irritata; tunc fatendum non esse duplicem quartanam, sed eundem humorem posse & quotidie, & tertio quoque, & quarto quoque suscitari die, & spiritum turbatum ab eo in pugnam sic accendi. Si verò idem humor in plures partes dispertitus est; ideóque in alia parte hodie accenditur, & in alia cras: tunc oportebit accensionem hodiernam maiorem esse crastina, si copiosior pars atræ bilis prius mouet, vel in membro nobiliori, prius accenditur: minor verò portio, vel in ignobiliori membro, posterius: *Ratio 9.*

& tamen non sic semper se habet.

Diuersæ species humorũ eorumdem

Conclusio quod omnis febris ab omni humore, & quod sunt multiplices species humorũ, & nõ 4

Confirmatio

17 Quapropter tutior sententia, quæ ab eodem humore plures accendit febres, & quæ non quatuor, sed plurimos adducit, spretis elementis quatuor; cum præsertim pituita salsa, ac dulcis differant plusquam dulcis & sanguis, & acida vitreáque, & serosa ab his, plusquam à bile atra flauáque. Similiter bilis flaua, & pallida, & porracea, & æruginosa inter se plus differant, quàm porracea à pituita, & æruginosa ab atra bili. Item excrementa nigra non habent acidum acerbúmque saporem, nec fermentant terram, vti atra bilis: quæ aceto acerrimo persimilis in sapor , differt tamen crassitie. A sanguine nigro eiusque fæce etiam differt, quoniam sanguis è vena eductus in vas. concrescit, densaturque statim caloris abscessu, efficítque serum supernatare sequestratum. Atra autem bilis non concrescit. Differt etiam ab assata flaua bile, quoniam hæc perniciosior: efficacior ad corrodendum, & inficiendum, & venenandum. Addunt & melancholiam, & melancholicum succum Medici: nec tamen ex his adhuc didicere euentuum febrilium reddere exactas rationes, post tot experimenta sæculorum; sed dicta dicunt.

Quæ febrium complicationes probari debent secundùm experimentum, & Philosophiam.

Artic. II.

Prima complicatio est febrium topica & vniuersalis.

Secunda, spiritualis humoralis, & solidalis.

1 ARbitramur ergo cõplicationes fieri febris localis & communis, quando pars malè affecta, causa est, vt totum ad suas functiones & nutritionem malè se habeat, vti patet in pleuritide, & cardialgia, & vesicæ inflammatione. Item quando pars læsa minus principalis vocat spiritum, & humores ad sui auxilium, qui conturbati febrem partis ad toti s febrem vocant.

2 Item febrem spiritalem, & humoralem, & solidalem aliquãdo misceri putamus, cum ex eodem humore per vaporem malum infestatur spiritus, & sordescit sanguis, & soliditas prauè sordidè nutritur. Solet & obstructio hoc malum facere triplex, quoniam sordes remanentes, non transpirando incalescunt, suffocant implantatum solidi spiritum, & temperiem fœdant, euertuntque, sanguinem sordidant vruntque, spiritúmque suo infestant volatu, & vapore.

3 Complicari

3 Complicari quas vocant nothas febres vix concedam, sed alios esse biliosos humores in tertiana exquisita, alios in duplici vel copiosiores; alios in triplici: & similiter in continua, & in causa, & in hemitritæo. Nam & locus, & læsa pars, & lædens causo pro copia & robore febres variat, quemadmodum ex dictis palam est.

4 Et quia plura sunt genera atrorum humorum, qui ad bilem atram reducuntur Medicis per vim; propterea plures fieri ab eis febres, & continuas, & quotidianas, & quartanas, & quintanas, & septanas, vt ex dictis colligere licet. Quæ autem ex quo fiant tempus, ætas, victus & temperies, & excrementa, & abscessus, declarabunt. Imo ab eodem genere bilis atræ, opinamur omnem fieri febrem pro copia & robore suo, & lædendi commoditate, & refectionis suæ facilitate & difficultate, & læsæ partis nobilitate, sicuti ex dictis palam fuit.

Idem dicendum est de pituitarum generibus multis ad febres multas, & easdem, & de bilibus, & sanguinibus.

Responsio ad argumenta Medicorum, in 1. artic. posita.

5 ARgumentationes autem Medicorum ex mistura symptomatum, nulla est; nam humores misti non faciunt symptoma mistum, præsertim contrarij; sed humor medius natura facit mistum symptoma. Non enim causat rubedinem album & nigrum, nisi fiant vnum; multo autem minus effectum rubedinis.

6 Cum autem aiunt, quod quotidiana quotidianæ respondet, & tertiana tertianæ in effectibus complicatarum: fortasse concedendum est in variis locis augeri varios humores, & suo pro tempore quemque cogere ad pugnam spiritum. Et cum quæritur, quomodo secunda accessio non est minoris afflictionis, respondendum est, quod sit: neque enim ratio aliud suadere potest. Sed quomodo tertia accessio non est minor ob dictas contra Medicos rationes, cum sui feruor & sequentis primum humorem comminuerit? Respondendum quod copia humoris in suo foco & minera, valuit plus gignere, cum secunda afflictio fuerit minoris pugnæ. Verum si spiritus victor fuit, oportet tertiam accessionem pro sui rata minui, licet non plusquam

secunda, sed plusquam prima. Si vero spiritus incipit succumbere, & læsio sequitur maior, & pugna tertia augebitur, & tandem in continuam commutabitur. Et tandem victo quasi spiritu cessabit pugna, & videbitur æger benè se habere; & morietur; quia præter rationem cessauit febris, vt docebamus in lib. 4.

Alia respōsio ad secūdum. 7 Contingit etiam pharmaco alterum focum humoris peccantis extingui, alterum minui, vel à spiritu ipso vincente absque pharmaco; & propterea alteram accessionem non redire; alteram redire; vel fortè cum ab eodem foco valido bis fiat infestatio, cum minutus fuerit fit semel, quia periculum minus. Est etiam vbi ex spiritus diffidentia cessat bellum; & vbi ex confidētia duplicatur ad crisim, sicuti superius docebamus; quæ omnia pulsus, respiratio, & cætera *in* 4. *lib.* considerata declarabunt ingenioso Medico. Rudes autem casu quodam sanabunt, & medicabuntur, & occident plerumque. Plures enim occidit Medicus, quam gula: vt plures gula, quam gladius.

Responsio ad tertium. 8 Quæ autem ex œdemate, & cancro, & erysipelate & inflammatione mistis adducunt Medici ad miscendos humores, longè à ratione ipsorum sunt: elementa enim Galeno, & Aristoteli, & Platoni in inuicem sunt transmutabilia, & non permanent intransmutata, sicuti Empedocli, propterea non possunt misceri insalubriter Galeno. Sed si pituita miscetur bili, minus vtrumque nocebit: cuius contrarium experimur ipsorum testimonio. Quapropter plures esse species bilis, & pituitæ, & aliorum humorum, omnesque succos ab vno fieri calore ex materia varia, variéque transmutata, dicendum erat, Et propterea non omnes cancros, neque omnia œdemata eiusdem esse speciei. Absurdum est enim putare omnes humores fieri à calore igneo, & tamen alios esse terreos, alios aqueos, alios aëreos igni contrarios. Sequitur enim ex hoc opinio Empedoclis, & Paracelsi de mistione. Et quod ignis non sit elementum, sed elementorum generator, aut congregator & disgregator, liberator, &c. Et quod elementa seruantur in misto, nec possunt in inuicem mutari. Primum concedit Alex. secundum Empedocles; vtrumque negant Latini Peripatetici, de quo in quæst. physiol. videre licet. Exemplum etiam Medicorum verum est in nothis febribus, non autem in complicatis.

Febrem

Febrem pestilentem confirmare quidquid de febribus, & typis earum contra Medicos locuti sumus.

CAPVT X.

1 DE peste quidem in principio lib.6. locuti sumus. Nunc de febre pestilenti dicere præsenti conducit disputationi: siquidem, quemadmodum Medici dicunt, hæc febris à peste continua est, quod nobis fauet, periculum continuum ponentibus, à causa continua, idest ab aëris & communium rerum infectione: & quia primo in spiritum grassatur. Corrigendi ergo sunt Medici, qui in humore & soliditate hanc accendunt. Aër enim primo spiritum afficit, etiam Galeni testimonio. *Correctio Medicorum*

2 Secundo fatentur Medici in nullo febris genere hanc ponendam esse: & id in febris malignæ definitione ponunt. Nam & continua, & tertiana, & quotidiana, & quartana remittens tamen; fit, & variat typum. Non enim puto intermittentem fieri posse, ob periculi magnitudinem, & ex parte causæ; nisi fiat ex spiritus ignauia, vel impotentia. Præterea cum in continuis rigor non fiat nisi fortè à principio, in hac sæpè sæpius excitantur, prout humores corrumpuntur, & spiritus eorum nouis vaporibus mordicatur, vel refugit aërem infectum veneno: vel humores acres varias corporis partes mordent, aut venas & arterias. Propterea etiam cum venit ad remissionem, statim incautos decipiens Medicos, excandescit, quoniam modicus in quantitate, multus in virtute, vigor veneni, statim ex improuiso mouet incommoda, obligatque spiritum bello. *Omnis febris potest esse pestilens* *Non datur pestilens intermittens.*

3 Indicant & erraticæ febres ita euenire, cum aliquando excitentur lumbricorum motu; aliquando in fistulis acrimonia puris & saniei; aliquando improuisa obstructione necessariarum viarum & portarum viscerum & nutritionis; aliquando solis spiritus affectionibus; & studio, & speculationibus, & admirationibus, & ecstasibus, tam ad superiora quam ad inferiora. Item cum in aliquo membro putredo suscitatur, aut recipitur, aut ab aëre fit repercussio transpirationum, vt patet in catarrhis, & cum contra ventum importunum ambulamus. Et cum aër pestilens est, sæuiores excitat pugnas: nisi prius opprimat spiritum, quam possit capessere pugnam. Omnis etiam intemperies noua totius vel partium, ab ambiente vel à nutrimento generat febrem topicam, *Quod omnis infestatio mouet febrē ergo omnis etiā humor.*

picam, vel vniuersalem, mitem vel pestilentem. Nam & exanthemata pestifera quædam sunt, vt suis dictum est in locis.

Epilogus confirmans dicta de causis & typis contra Medicos.

4 Hæc qui considerat, ab omni humore, & vapore, & infestatione siue per obstructionem facta, siue per sordes aliunde, siue per animi passiones, & corporis; vigilias, ebrietates, dolores, &c. intelliget omnem oriri febrem. Typum autem seruare cum causa stabilis intrinsecus regnat, & iuxta vniuersales cœlestium rationes communes agitatur. Quas noui insultus, & materiæ & misturæ rerum inferiorum, & causarum materialium & actiuarum, & concausarum, ab ordine & typo remouent, alterantque: motus enim necessarij & ordinati in causis fluctuantibus & contingentibus recepti, ab ordine & necessitate recedunt, vt *in Metaphys.* dictum est.

FINIS.

Errata

Errata sequentia præ cæteris corrigito.

PAgina 24. *lin.* 14. *lege*, & ileon, & cæcum, & colon. *pag.* 62. *dele in marg. lancea. ibid.* n. 3. *leg.* expellẽ das. *pag.* 115. lin. 8. *pro* in 14. *leg.* 4. lin. 25. lege *in die sexto bonã crisim.* 121. n. 4. *leg.* sputa. 252. *lin.* 6. *leg.* vneduris. 288. vbi Cap. VII. *repone* VIII. 292. *pro* Cap. VIII. *repone* IX. 300. num. 4. *lege.* Illa in dolore nouo : hæc in veteri. 324. *n.* 1. *reiice hac verba in marginem.* Et domibus, & vasis. 337. *in titulo pro* & subi. *lege* ex subiectis. 407. *n.* 6. *lege* rapæ radix. *ibid. lin. antepenult. lege* hydrargyro 486. *sub finem. lege* incrassare chylum. 488. *n.* 13. *leg.* Qui verò. 501. *in tit.* leg. efficiẽtibus. 567. lin. vlt. leg. *in latu.* 569. *n.* 4. *leg.* in partib⁹. 608. *li. vl. leg.* propterea. 656. n. 4. *leg.* cœnosũ.